

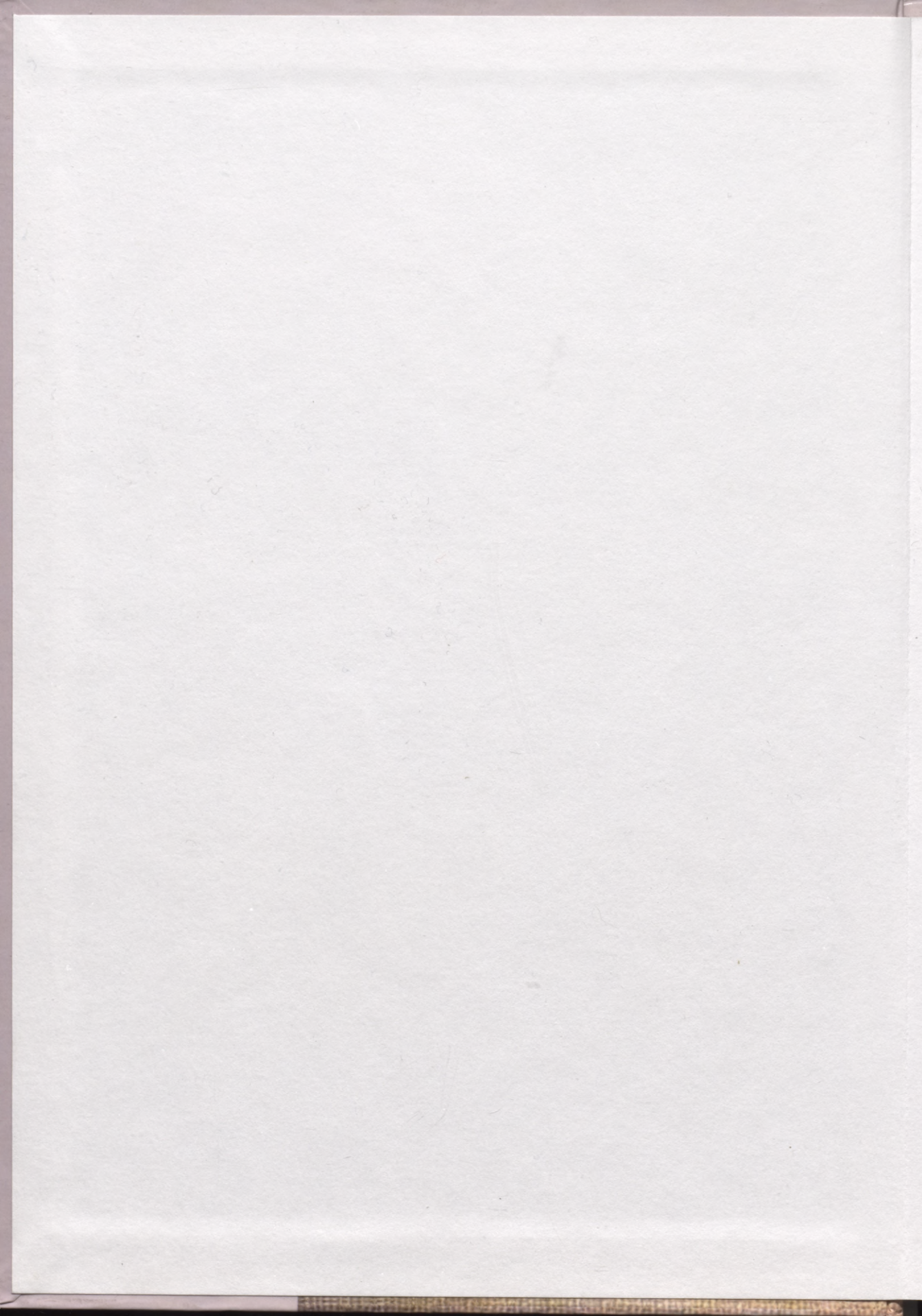

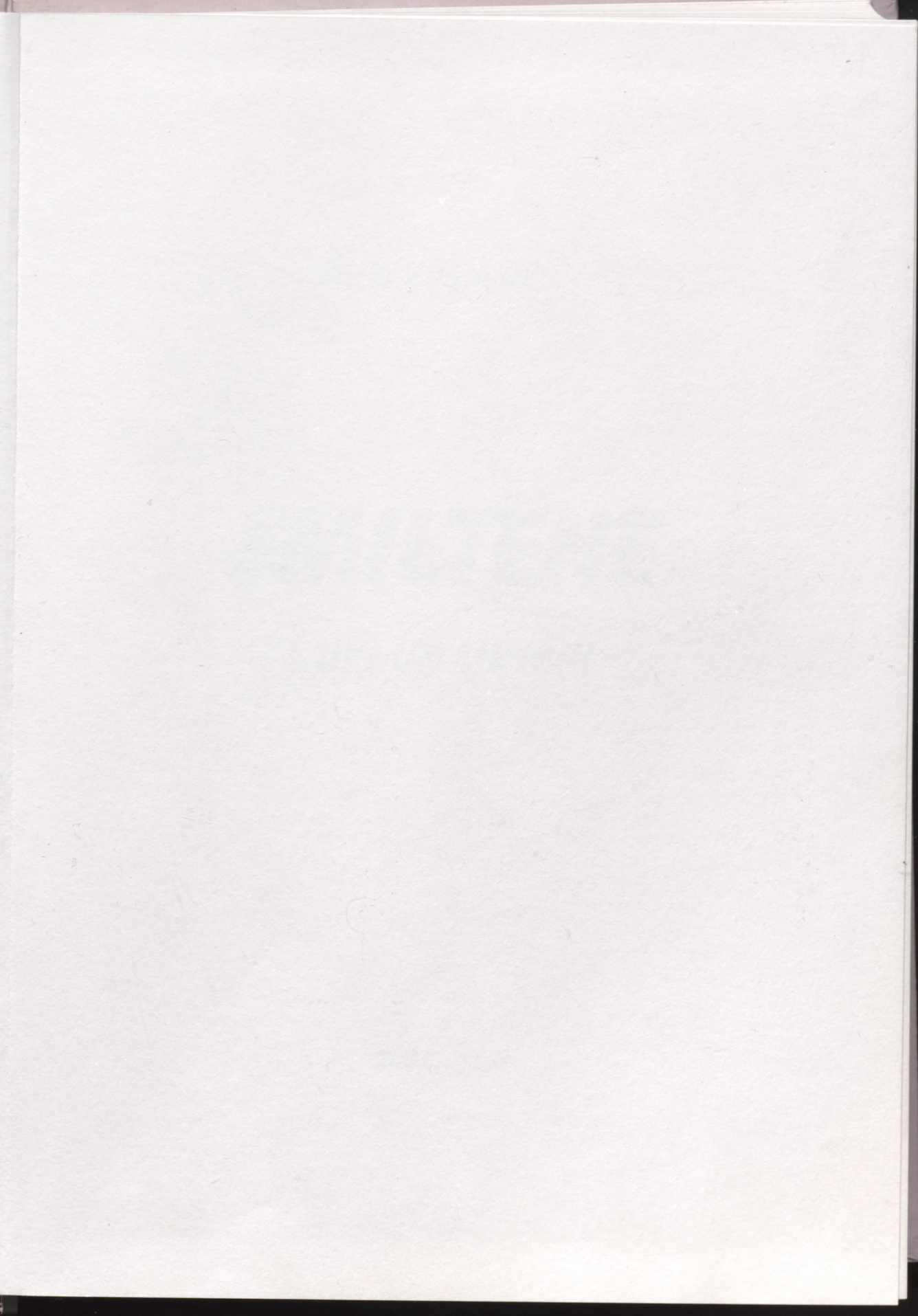
Juris Zušmanis

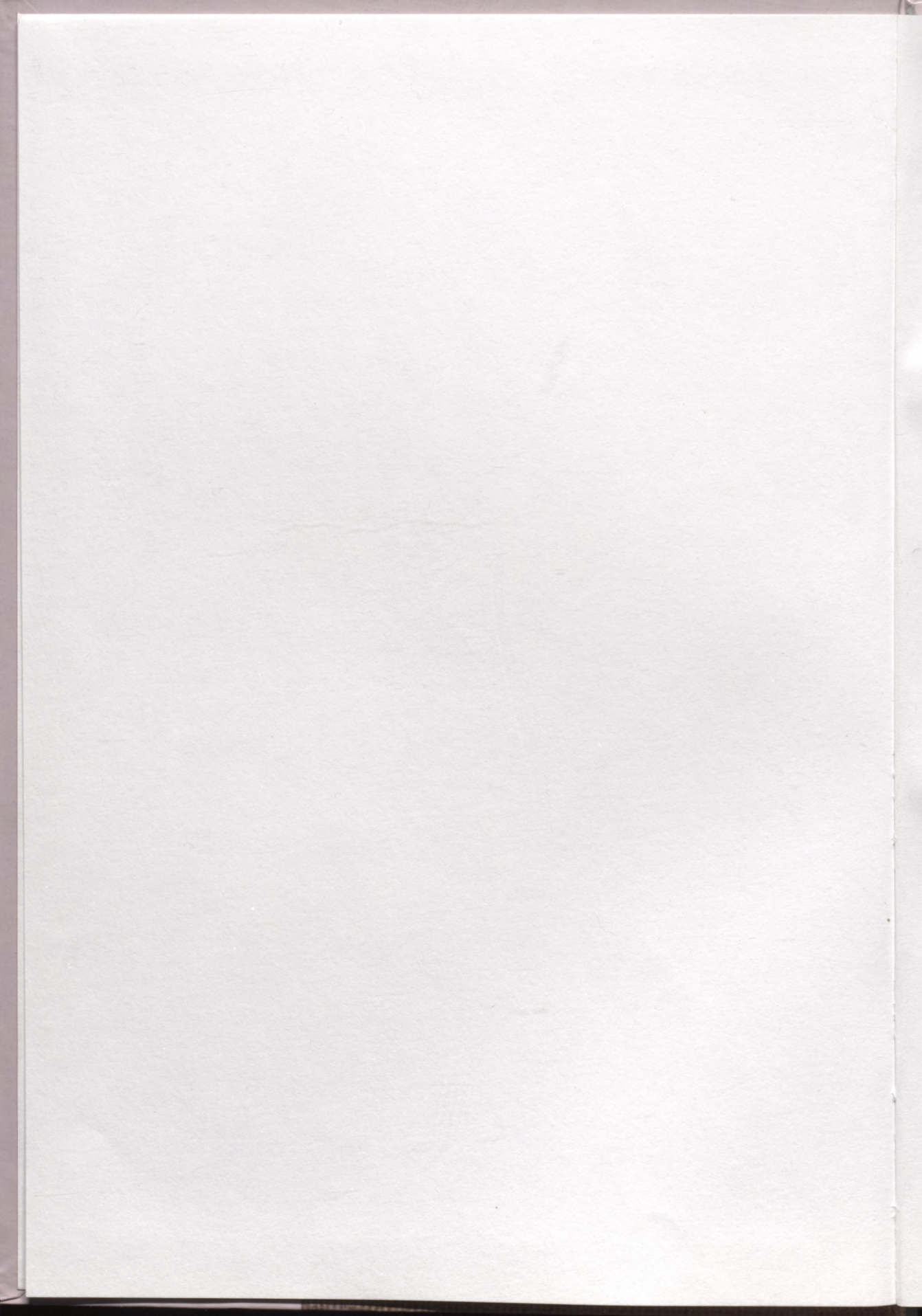

SMILTENE

Laiki un Likteņi

2005-5
L 136

L
9

Juris Zušmanis

SMILTENE

LAIKI UN LIKTENI

2004. gads

ISBN 9984-19-673-9

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

03050 42741

Juris Zušmanis

SMILTENE

LAIKI UN LIKTEŅI

“Smiltene. Laiki un Likteņi”

© Autors - Juris Zušmanis

Vākam izmantots Haralda Baloža gleznojums;

Jaņa Zegnera vinjetes;

Redaktore un korektore - Aija Ezeriņa;

Datorapstrāde - Gunārs Liedags.

Izdevējs - SIA “Smiltenes TV”.

Iespiests SIA “Valmieras tipogrāfija Lapa”.

2004.gads.

ISBN 9984-19-673-9

Priekšvārds

Mūsu mīlētais un nīstais, slavinātais un peltais, asinīm un asarām slacītais divdesmitais gadsimts ir aizgājis vēsturē. Laika upes ūdeņi kā smilšu graudus nes pretim nebūtībai pagājušā gadsimta lielo un traģisko notikumu aculiecinieku mūžus. Kā lapas rudenī tie, cits pēc cita, klusi un nemanāmi atraujas no dzīvības koka un pievienojas varmācīgi izdzēsto likteņu pulkam.

Padomju okupācijas agrīnajos gados Latvijā bija vēl cilvēki, kas ļoti labi pazina komunistu melus un varēja izvērtēt notikumus, - vienalga, kas tika sludināts. Bet vēlāk auga paaudzes, kurām vecāki, pieņemot politiskās dzīves realitātes kā nenovēršamas un nevēlēdamas apgrūtināt bērnus ar bīstamu balastu - viņus it kā saudzējot - pagātnes patiesības bieži noklusēja.

Paies vēl kāds gadu desmits, mūža atdusā apgulsies tā latviešu paaudze, kas pieredzējusi kara briesmas, un šie notikumi dzīvajiem šķitīs vien aizraujošas filmas vērti.

Svešo varu uzspiestā ideoloģija ir bijusi par iemeslu tam, ka zudusi saikne ar mūsu tautas vēsturi un vēsturiskā mantojuma izpratni. Ierautiem ikdienas rūpēs un dzīves virpulī, cilvēkiem pietrūkst laika, vēlmes, bet bieži nav pat iespējams no atsevišķiem faktiem izsecināt kopsakarības, - tāpēc arvien platāks plešas pārrāvums: paaudžu atmiņa ir īsa.

Esam malti un mētāti Otrā pasaules kara laikā, sijāti un šķiroti 45 gadus pēc kara beigām, - ne tuvu visi - tomēr esam izturējuši. Arī pusgadsimtu ilgā kolektīvā smadzeņu skalošana neizbēgami ir atstājusi paliekošas pēdas.

Tomēr mūsu politiskā griba, kas izpaudās masu manifestācijās Atmodas laikā, bija ļoti svarīgs priekšnoteikums neatkarības atgūšanas gaitā. Pamatā bija vēsturiskā pieredze, kādēļ pēc 50 okupācijā pavadītiem gadiem Latvija izšķīrās par labu ceļam uz Rietumiem; PSRS laiku rūgtā pieredze bija pietiekams iemesls, lai neuzticētos uz tās drupām radītajai Krievijai.

2004.gada pavasarī sasniedzām pagājušā gadsimta 90.gadu sākumā Latvijas politiku izvirzīto, daudziem tolaik pārāk tālo mērķi - pievienoties Rietumu galvenajām politiskajām, ekonomiskajām un militārajām struktūrām. Mēs esam atguvuši savu vietu uz pasaules kartes, mēs esam ieguvuši savu balsi ne tikai Eiropas Savienības, bet arī Apvienoto Nāciju saimē. Turpmāk nelaimē Latvija vairs nebūs viena. Esam izvilkuši kādu Dieva sūtītu laimestu, kas jāvis nostaiģāt pa naža asmeni un nepasīdēt. Tagad mums nav jākautrējas, lai pateiktu: latvieši šo valsti ir nodibinājuši, un tā ir latviešu valsts.

Ziņas par aizgājušo laiku cilvēkiem un notikumiem bija jāmeklē rakstos. Kopš Kārļa Kundziņa grāmatas "Mana mūža gājiens" nākšanas klajā, kas ir pēdējais izdevums par Smiltenei, - pagājuši jau 69 gadi.

Smiltenes pilsētas attīstību deviņpadsmitā gadsimta beigās un divdesmitā gadsimta sākumā ietekmējušas un nacionālā garā virzījušas divas spilgtas personības: Smiltenes draudzes mācītājs Kārlis Kundziņš un muižas īpašnieks Pauls Līvens. Viņi kopā ar smilteniešiem pārdzīvojuši 1905.gadu, Pirmo pasaules karu un lielinieku radītās šausmas.

Apbrīnojams ir fotogrāfa Arnolda Pirro mūža veikums, - viņš 40 gadu garumā fotogrāfijās iemūžinājis Smilteni un smilteniešus viņu priekos un bēdās. Smilteni dažādos laikos fotografējuši arī Jūlijs Kārklīšs, Jānis Ringenbergs, Ernests Zaļkalns un Tālvāldis Zušmanis.

Vairāk nekā 25 gadus esmu cītīgi krājis Smiltenes pilsētas vēstures relikvijas: senas fotogrāfijas, veco smilteniešu dzīvesstāstus un atmiņas, grāmatas, atsevišķas publikācijas par dzimto pilsētu; nu ir izveidojies nozīmīgs pagātnes mantojums, ko esmu licis šās grāmatas pamatā, lai tas saglabātos nākamajām paaudzēm.

Zinot, kā veidojusies Latvijas un Smiltenes vēsture, spēsim labāk novērtēt sasniegto, varēsim drošāk raudzīties nākotnē. Rakstot šo grāmatu, esmu izjutis dziļu pateicību pret saviem vecākiem un citiem tuviem, mīļiem cilvēkiem, kuri man devuši cerību un spēku izturēt, bet paši nepiedzīvoja neatkarīgu Latvijas valsti.

Grāmata stāstīs arī par tādiem faktiem, notikumiem un cilvēkiem, kas daudziem smilteniešiem nav zināmi, jo, dažādu iemeslu dēļ, ilgus gadus par tiem noklusēts.

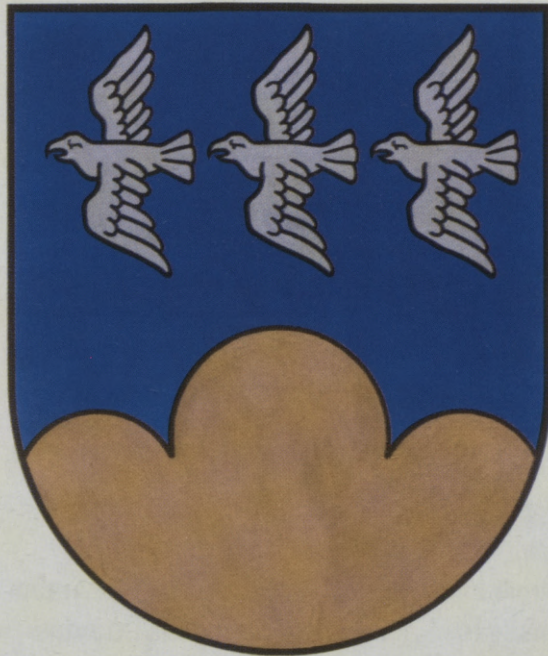
Visi ar ordeņiem un goda zīmēm apbalvotie, kas savu mūžu un darbu ieguldījuši cīņā par neatkarīgu Latvijas valsti, kā arī tās pretinieki, - visi viņi ir veidojuši mūsu Smiltenes vēsturi.

Grāmatā ievietotas 650 fotogrāfijas, pieminētas 1862 personas, 132 personu dzīves ceļš aprakstīts sīkāk. Teksta labākai izpratnei ievietoti 6 oriģinālie plāni.

Esmu pārliecināts, ka grāmata palīdzēs smilteniešiem un visiem interesentiem dziļāk iepazīt Smiltenes novada bagāto vēsturi un rosinās iesaistīties novadpētniecībā, lai darbs šajā laukā turpinātos un nekad neapsīktu.

Juris Zušmanis

SMILTENES PILSĒTAS ĢERBONIS

Smiltenes pilsētas ģerboni 1925. gadā
apstiprinājis Valsts prezidents.

Ģerboņa apraksts:
Smiltene.

*Zilā laukā zelta trīspauguru kalns,
augšā trīs lidojoši sudraba vanagi.*

SMILTENES PILSĒTAS KAROGS

Smiltenes pilsētas dome 2000. gada 8. maijā apstiprināja Smiltenes pilsētas karoga skici, kuras devīze «Smiltene – Vidzemes lielceļu krustojums».

Autors – Smiltenes mākslas skolas direktors Haralds Balodis, kurš aprakstā norādīja, ka zeltaini dzeltenā krāsa simbolizē Smiltēni un seno nosaukumu «Smiltesele».

Karogu izšuva saulkraštiete Ausma Apša. To iesvētīja Smiltenes baznīcā 2000. gada 18. novembrī.

SMILTENES PILSĒTAS GODA MEDAĻA

Smiltenes pilsētas Goda medaļa ir augstākais pilsētas apbalvojums, kuru pasniedz katru gadu Latvijas Republikas proklamēšanas svētku - 18. novembra svinību vakarā. Kopā ar Goda medaļu pasniedz Smiltenes pilsētas domes Atzinības rakstu. Goda medaļu piešķir Smiltenes pilsētas patreizējiem un bijušajiem iedzīvotājiem, kā arī citiem pilsoņiem par ieguldīto darbu Smiltenes pilsētas attīstības veicināšanā. Katru gadu tiek pasniegtas ne vairāk kā sešas Goda medaļas, par ko izlemj deputāti slēgtā domes sēdē.

Smiltenes pilsētas Goda medaļas apbalvojuma nolikums apstiprināts 1995. gada 9. oktobrī.

Goda medaļas autors ir Haralds Balodis.

XX gadsimta sākums fotogrāfijās

Foto - A.Pirro

Smiltenes muiža.

1911.gads

Vidusezers ar pirti.

1913.gads

Dzelzceļa stacija.

1912.gads

Elektrostacija un brūzis.

1915.gads

Pilsētas centrs.

1914.gads

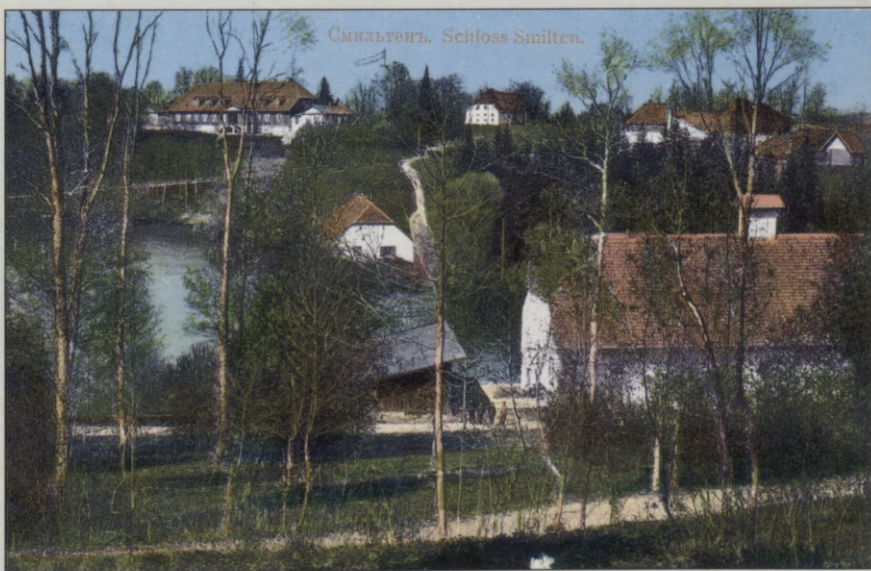
Dārza iela.

1914.gads

Vidusdzirnavas.

1909.gads

Skats no vecā parka uz Smiltenes muižu. 1910.gads

Sarkanā Krusta slimnīca.

1909.gads

Vidusezers.

1911.gads

Pēteris Ērmanis

Kāda biji Smiltene?

Tu, brūnu ķieģeļnamu pilsētiņa,
Kur baznīca starp diviem krogiem slaida,
Tu domas man uz viņām dienām raidi,
Ka mitu tavā gādībā un ziņā.

Tev ņipri ebreji pa ielām klejo,
Aiz letēm smagie tirgotāji ļogās,
Tev reizē miers un kustība ir sejā,
Zeļ glīti puķes tavu namu logos.

Tev jaunas, sārtas, pilnkrūtainas dāmas,
Uz klavierēm, kas Kalniņdziesmas spēlē,
Tev stingras kundzes, resni cienījamas,
Zin katrs, cik tām spēcīga ir mēle.

No kapsētas, kad raudās pakalniņa
Tu visa pretī rāmi saulē laisties.
Ak, manu agro gadu pilsētiņa,
Kas var ar tevi, omulīgā, skaisties?

Snauž kapsēta tev krustu mierā lēnā,
Tur kaps, kur manu brāli apbedīja.
Man māmiņai šo veco liepu ēnā
Visrūgtās bēdu asaras reiz lija.

Tai bula vasarā, kad kari sākās,
Es bieži viesis tavās ielās biju.
Man pirmās sāpes izsāpēt tad nācās
Un pirmo rūgtumu es izbaudīju.

Kur nu tā meita - tumši sievišķīgā ?
Šī orhideja vijolīšu vidū.
Vai kapā būs? Vai māte mīļrūpīga?
Vai trakos vētras mākoņos tā lido?

Laimonis Krieviņš

Sirds ilgu sapņi pēc Smiltenes

Es sapņotājs, - tā daudzi ļaudis runā,
Un šaubu nav, ka taisnība tiem ir!
Bet dvēselei tīk allaž sapņiem ļauties,
Pie visa tā, kas mīļš, bet tāle šķir.

Ir brīnumjauki sapņi trimdā klīstot,
Tie pāri jūrām, pāri zemēm nes, -
Kaut daudzi, daudzi gadi pagājuši
Sirds tomēr ilgās pēc Smiltenes!

Un pusnaktī, kad mēnesnīca spoža
Pār lielpilsētu sidrabstarus lej -
Es sapņu laivā simtām jūdžu braucu,
Un esmu atkal mājās Vidzemē!

Pa zariem laukiem tā kā senāk eju,
Kur valda miers, ko citur neatrast -
Es dzirdu putnus birzē gaviļējot,
Kā sens, mīļš draugs sveic mani tēva nams!

Un jūtu tā kā mīļās mātes glāstu,
Kad tēva mājai cieši pieglaužos -
Tur lielais ozols teic man senu stāstu,
Ko bērnu dienās mazu stādīju.

Bet sapņi gaist, tik atmiņā tie paliek -
Un atkal - dzīves īstenībā es,
Kaut arī svešums zelta ceļu klātu -
Sirds tomēr ilgās degs pēc Smiltenes.

Pirmoreiz publicēts laikrakstā "Ziemeļlatvija" pirmā Vispasaules
smilteniešu saietā laikā 1993.gadā.

Kornēlija Apškrūma

Smiltenei

Smiltene, liepziedu smarža
pār pakalniem rītausmas miegā.
Smiltene, māla krūze
pie bērziem aprīļa sniegā.
Smiltene, debesīs tēmēta
Jāņkalna priežu bulta,
Smiltene, ielās uzklāta
mēļu ceriņu gulta.
Smiltene, parku klusumā
izsēta mēness nauda,
Smiltene, ezeru spogulī
ziboša sudraba nauda.
Smiltene, dievnama svētība,
ziedi pagalmos tīros,
Smiltene, krietnākie tikumi
čaklās sievietēs un vīros.
Smiltene, tālā jaunība,
laika līkločos sēta,
Smiltene, mīļa cilvēka
kādreiz iecirsta rēta.
Smiltene, pasaules krustceļos
patī vislabākā vieta,
Mezgliem trejdeviņiem atmiņā
līdz pat mūžībai sieta.

No krājuma "Smiltenei" (1999.gads).

Aldis Štelcs

Dziesma Smiltenei

Kur treji pakalni tiekas,
Abuls trejos ezeros plūst,
Manai darbdienai, manai svētdienai
Mājas vienmēr būs.

Zilzaļiem mežiem,
Ezeru ziliem vārtiem
Tu mani, Smiltene, uzrunā
Bērzu baltajiem vārdiem.

Mēs tiltus tādus sev celsim
Un ceļus līdz apvārsnim, lai
Draugi ciemos nāk, draugi ciemos nāk
Līdz vasarai.

Zilzaļiem mežiem,
Ezeru ziliem vārtiem
Tu mani, Smiltene, uzrunā
Bērzu baltajiem vārdiem.

Ar tevi dziedātā dziesma
Kā druva tik zeltaini san,
Pāri šodienai, pāri rītdienai,
Pāri tev un man.

Zilzaļiem mežiem,
Ezeru ziliem vārtiem
Tu mani, Smiltene, uzrunā
Bērzu baltajiem vārdiem.

Daba

Reljefs

Smiltene ir Vidzemes augstienes ziemeļu malas pilsēta. Tās apkārtnē ietilpst dabas apvidū, ko sauc par Mežoles pauguraini, kuras reljefs ir izteikti paugurains. Pēdējais ledus laikmeta apledojuums izveidoja zemes virsmas formas no nogulumu kārtas 10-40 m biezumā. Atkāpjoties apledojumam, ledāju kušanas ūdeņi izgrauza upju senlejas un radīja tagadējās reljefa formas. Apvidus ģeoloģiskās uzbūves raksturs parāda, ka apaļas formas bedres varēja rasties reljefa veidošanās procesā, ieplūstot ūdenim caur ledāja spraugām un caurumiem. Pauguru augstums svārstās no 5 līdz 40 metriem. Lielais nokrišņu daudzums un paugurainais reljefs sekmē erozijas procesus. Vidzemes augstienes Mežoles pauguraine pilsētas ziemeļu daļā robežojas ar Sedas līdzenumu, kuram raksturīgs par 50 - 200 mm mazāks nokrišņu daudzums nekā apkārtējās augstienēs.

Pilsētas dienvidu daļā trīs atsevišķas reljefa iedobes, kuras atrodas nepilna kilometra attālumā cita no citas, devušas iemeslu domām, ka tie varētu būt meteorīta krāteri. Apaļā bedre Ozolu ielā ar nelielu valnīti ziemeļaustrumu daļā un apvidus topogrāfiskie uzmērījumi vedināja uz domām, ka bedri izveidojis kāds sprādziens.

Varbūtējo meteorīta krāteri no 1982. līdz 1984. gadam vispusīgi izpētīja Astronomijas un ģeodēzijas biedrības ekspedīcija J. Klētnieka vadībā. Krātera veida bedres ziemeļaustrumu daļas valnī izraka 15 m garu un 3 m dziļu tranšeju, bez tam krātera vidū un ziemeļdaļā izraka vairākas šahtas. Izpētes gaitā piedalījās pieredzējušais meteorītu krāteru pētnieks I. Kestlane no Igaunijas. Pētījumos noskaidroja, ka šī krātera veida bedre varējusi izveidoties, izkūstot kvartāra ledājiem. Kosmiskās izcelsmes hipotēze netika apstiprināta - kosmosa viesis Smiltenei paskrējis garām.

Ozolu ielas ieplakā 2001. gada rudenī tika izdarīti 8 urbumi. Ieplakas zemākajā daļā bija laukakmeņu un oļu klājiens, liedzot izurbt dziļāk par 1,5 m. Nogulumos pārsvarā bija dažādu frakciju smilts, grants un oļi. Ģeoloģijas profesors Ojārs Āboltiņš nonāca pie secinājuma, ka ieplaka radusies glaciokarsta procesa rezultātā.

Smiltenes pilsētas tuvākā apkārtnē iekļaujas tektoniskās aktivitātes zonā, kas varētu būt perspektīva kimberlītu piltuvju meklēšanai, ar kurām, savukārt, varētu būt saistīti dimanti. Ņemot vērā ģeofizikālos datus, Smiltenes apkārtnes teritorija ir perspektīva dimantu meklējumiem. Par to liecina pēc aeromagnētiskās kartēšanas izdalītās magnētiskās anomālijas, kas savu parametru ziņā ir tuvas kimberlītu piltuvju tipa anomālijām. Bez tam Gaujas un tās pieteku (Abula, Vijas u.c.) alūvijā lielā daudzumā konstatēti dimantu pavadoņminerāli: piropi, hromšpinelīdi, devīni u.c., kuru virsmas nelielā mehāniskā nodiluma pakāpe un niecīgā ķīmiskās dēdēšanas pakāpe norāda uz cilmavotu nelielo attālumu no pavadoņelementu koncentrācijas iecirkņiem. Taču kimberlīta piltuvju meklēšanai nepieciešams plašs ģeoloģisko un ģeofizikālo darbu komplekss.

Pilsētas centrs atrodas 106,48 m virs jūras līmeņa. Kapsētā augstākā vieta ir pie Bērensu kapličas - 117,52 m vjl., Jāņu kalns - 120,40 m vjl., Lazdu kalns - 133,42 m vjl., pilsētas ūdensvada rezervuārs - 148,44 m vjl., augstākais ir Cērtenes pilskalns - 153,44 m virs jūras līmeņa. Viszemākā vieta Abula gultnē ir lejpus Tiltlejas ezera - 79,00 m vjl.

Smiltenes koordinātes: 57° 25' ziemeļu platuma un 25° 55' austrumu garuma.

Klimats

Mūsu klimatu stipri ietekmē gaisa masas no Atlantijas okeāna, kuras saistītas ar aktīvo ciklonisko darbību. Gada laikā Smiltenes novadu šķērso 120 - 140 cikloni, tādēļ laika apstākļi bieži mainās. Ziemas mēnešos cikloniskā darbība rada atkušņus, maigāku ziemu. Ziemā ciklonu siltās frontes pavada migla, atkala, sarma, smidzinošs lietus, turpretī aukstās frontes neizraisa krasas laika apstākļu maiņas. Pavasarī ar ciklonu aukstajām frontēm saistīti stipri ziemeļu un ziemeļrietumu vēji, vasarā tās atnes lietusgāzes, negaisu, krusu, vēsu, mākoņainu un lietainu laiku. Vidzemes augstienes ziemeļu mala ietekmē pilsētas klimatu.

Janvāra vidējā temperatūra ir - 6,7°C, jūlija - +16,7°C.

Maksimālā reģistrētā gaisa temperatūra ir + 35°C.

Minimālā reģistrētā gaisa temperatūra ir - 41°C

Bez sala periods ilgst 125 - 130 dienas.

Sniegota ziema. XX gadsimta sākums

Nokrišņu daudzums ir vidēji 675 mm gadā, lielākā daļa nokrišņu izkrīt siltajā sezonā. Šķiet, ka pagātnē aizgājušas bargās un sniegiem bagātās ziemas, tagad jāpierod pie lietus dienām janvārī. Iepriekš teikto apstiprina Pavāru posteņa hidroloģiskie novērojumi, kuri apliecina, ka pēdējais nokrišņu bagātais periods bijis no 1956. līdz 1962.gadam. Pēc tam kopējais nokrišņu daudzums krasi samazinājies. Jūtamas mikro klimatiskas nianses: pilsētas dienvidu daļā mežu tuvumā veģetācija pavasarī atpaliek par 8 - 10 dienām no pārējās pilsētas daļas.

Krasā laika apstākļu maiņa īsi pirms Jāņiem tiek skaidrota ar paaugstinātu gaisa un augsnes temperatūras starpību. Sasilšanas procesam kļūstot intensīvākam, veidojas gubu lietus mākoņi, kas bieži, pēkšņi parādījušies pamalē, atnes spēcīgas lietusgāzes un tikpat pēkšņi atkal pazūd. Grūtāk izskaidrojams ir pāris mēnešu ilgais sausuma periods, kas bieži piemeklē tieši Smiltēni laikā pēc sniega nokušanas, kad katrs ciklons vai negaiss pamanās mūsu pilsētu apiet, un lietus nolīst 5 -10 km attālumā.

Ūdeņi

Gaujas kreisā krasta pieteka Abuls tek pa pilsētas austrumu robežu, pilsētas centrālajā daļā atrodas 10-30 m dziļā ielejā. Upes sākums meklējams Launkalnes pagastā pie Vidzemes šosejas vecās Mežoles skolas rajonā. Tā ir ļoti strauja vidustecē, kritums pilsētas robežās ir 43 m, t.i. 3,6 m/km, tādēļ Abula ielejā uzstādīnāti trīs ezeri: Teperis, Vidusezers un Tiltlejas ezers. Upes garums - 52 km, baseins - 430 km², kritums - 129 m. Pie Pavāru mājām 1956.gadā ierīkoja hidrometrisko posteni, kur divas reizes diennaktī reģistrē ūdens līmeni upē un nokrišņu daudzumu. Lielākais noteces apjoms 20,6 milj.m³/gadā reģistrēts 1956.gadā.

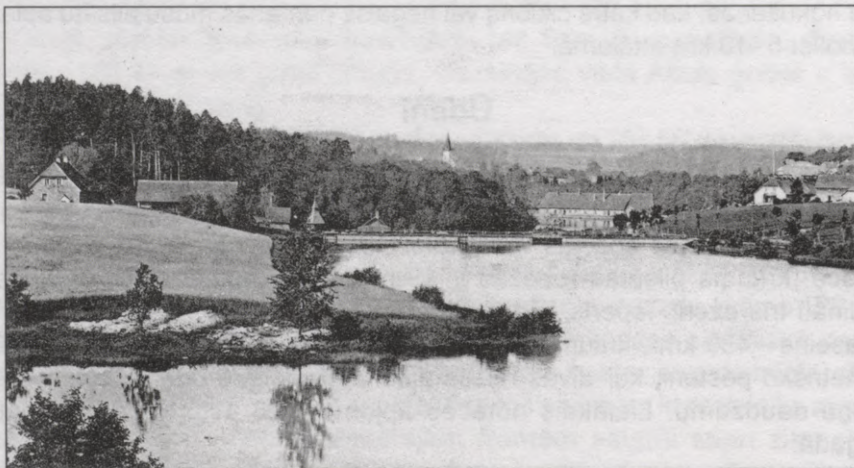
Abuls pilsētas robežās uzņem Cērtenes upītes ūdeņus. Pa Cērtenes upīti un Cērtenes dzirnav ezeru (140,0 m vjl., platība - 2 ha) iet pilsētas dienvidu robeža. Upes gultne pie Tepera ezera ir aizaugusi ar grāšļiem, augšup pa straumi gultne ir smilšaina un akmeņaina.

Smiltēniešu iecienītais Tepera ezers (108,9 m vjl., platība - 10,8 ha) izveidots, aizsprostojot Abula upi 19.gs. otrajā pusē. Upes labais krasts pirms tam bijis mālains, bet kreisajā ir vecas grantsbedres ar avotiņiem. Sākumā ezeru sauca par Kalnezaru, jo leļpusē bija Vidusezers.

Ezera ūdeņi darbināja lāpstīņu ūdens ratu, kas bija savienots ar āmura pārcelšanas vārpstu. Ūdens, griežot vārpstu, cilāja milzīgu āmuru, kurš krītot kala dzelzi uz lielas laktas. Bija ierīkota arī dzelzs kausētava. Ierīces īpašnieks Teikmanis iepirka vecus dzelzs lūžņus, pārkausēja un izlēja, galvenokārt, ragavu slieču, ratu riteņu apkaluma dzelzi un arklu lemešus. Ražojumiem bija ļoti laba kvalitāte un tos pārdeva lauciniekiem ne tikai Vidzemes tirgos, bet arī Rīgā un Kurzemē. Teikmanis brauca divjūga ratos ar kučieri uz bukas un tika godāts par cienīgtēvu. Toreiz tas bija augsts tituls, pārāks par to bija lielskungs, tā godāja vienīgi muižas īpašnieku, dakteri, mirtiesnesi un mežkungu. Lielā āmura dēļ ezeru sāka dēvēt par Ēmuru.

Tomēr 19.gs.deviņdesmito gadu sākumā Teikmanis bankrotēja, par dzelzs kausētavas un dzelzsāmura īpašnieku kļuva igauņis Tepfers. Viņš pats nestrādāja, bet bija ļoti skops. Par darbu pie Tepfera saglabājies Jāņa Lores stāsts:

"Man toreiz bija 16 gadu, kad vēl ar otru vienaudzi iestājāties darbā Tepfera dzelzs lietuvē. Bijām tikai trīs strādnieki. Galvenais darba smaguma iznesējs bija "Lielais Jānis", īsts spēka vīrs, ļoti labsirdīgs. Dzelzs gabalu, kuru mēs, divi pusaudži, nevarējām veikli paķert un palikt zem āmura, Jānis viens pats paņēma, dažkārt ar vienu roku. Tepfera skopā saimniece deva slikti ēst, sevišķi mums, zēļiem. Jānim gan deva veselu siļķi, tā svēra apm. 140 gramus, bet mums ¼ daļu no siļķes. Jānis uzsita dūri galdā, un arī mēs dabūjām veselu siļķi un pilnu devu pārējos produktus. Tepfers no Jāņa bijās, jo bez viņa spēka uzņēmums nespēja eksistēt."

Tepera ezers. 1910. gads

Tā ezers nes sava pēdējā dzelzs āmura īpašnieka Tepera vārdu. Ezera dzelmes ir viltīgas, tā bedrainā gultne un aukstās ūdens straumes ir prasījušas daudzu peldētāju dzīvības.

Kad Smiltēni 1893. gadā savā īpašumā ieguva pirmais Līvens, viņa pārvaldnieks Kalna dzirnavas un dzelzs āmuru likvidēja. Pārvaldnieks iedomājās muižas ienākumus pavairot, ierīkojot alus brūzi. Līdz tam visi Smiltēnes krogi

Alus brūzis. 1900. gads

patērēja vienīgi Kokmuižas alu. Ierīkoja brūzi, no Rīgas atnāca brūveris Tārbašs, bet alum nebija piekrišanas. Brūzi drīz vien likvidēja. Pēc tam šajā vietā muiža ierīkoja Kokmuižas alus noliktavu. Pārzinis bija Jānis Ozols, vēlāk ievērojamā Smiltenes sabiedriskā darbinieka un bankas mājas īpašnieka Kārļa Ozola tēvs.

Ap 1900. gadu ezera augšdaļā Līvens ierīkoja zivju audzētavu, kuras dambji bija labi saredzami, kad pazemināja ūdens līmeni, lai ierīkotu tagadējo saliņu ar peldētavu.

Tepera ezera aizsprosts neizturēja lielo pavasara palu ūdeņu pieplūdumu 1922.gada aprīlī. Notikums aprakstīts grāmatas nodaļā "Smiltenes hidroelektrostacijas" 426.lappusē. 1951.gadā papildus nostiprināja Tepera ezera aizsprostu, pieberot grunti pirms vertikālās sienas, bet pirms ventīļu caurulēm iegremdējot ar akmeņiem pildītus guļbaļķu režģus.

Smiltenes ezeru aizsprostu un slūžu īpašnieku prasmi novadīt lielus Abula upes ūdeņus dabas spēki pārbaudīja 2000.gada 28.aprīlī. Iepriekšējā vakarā Smiltenes apkārtnē piedzīvoja spēcīgu lietusgāzi. Ūdeņi ātri vien atrada ceļu uz Abula upi, kuras ūdens līmenis pie Pavāru hidrometriskā posteņa jau 28.aprīļa rītā bija neparasti augsts (61 cm, iepriekšējā vakarā 27 cm). Nokrišņu summa dažās stundās bija sasniegusi 58 mm.

Tepera ezerā ūdens līmenis cēlās 20 cm stundā, ūdens gandrīz plūda pāri kanāla malai. Kritiskajā brīdī izdevās atbrīvot ūdens pārgāzi no iebūvētiem dēļiem. Maksimālais ūdens līmenis bija Vidusezerā, bet Tiltlejas ezera aizsprostam jau ūdens plūda pāri, apskalojot jaunās hidrostacijas cauruļvadus. Ūdens pieplūde mazinājās tikai nākošajā dienā.

Vidusdzirnavas

Vidusezers (93,6 m vjl., platība - 2,7 ha) uzstādīnāts ļoti sen, jo senajās gravīrās redzams, ka ūdenskrātuve kalpojusi par ūdens šķērsli Livonijas ordeņa pils iekarotājiem. Dzirnavu ēka būvēta sen, tā piederējusi muižai. "Vidus ūdensdzirnavas" Līvens 1921.gadā pārdeva Jānim Zvejniekam. Pēc gada jaunais īpašnieks uzstādīja jaunu turbīnu, 1930.gadā "Volf" tipa tvaika katlu, kas bija nepieciešams dzirnavu darbināšanai maza ūdens periodā. Padomju vara 1940.gada

novembrī dzirnavas ar visu tajās atrodošos inventāru nacionalizēja; pēc 1950. gada dzirnavas piederējušas dažādām organizācijām un pārbūvētas tā, ka no 3,5 m augstās akmens mūra ēkas ar kārniņu jumtu palikušas tikai atmiņas.

Tiltlejas ezers (84,1 m vjl., platība 4,3 ha) arī pieskaitāms pie dzirnavu ezeriem un pašreiz ir vispiesārņotākais pilsētas ezers, jo ir pats pēdējais uz Abula upes, kurā saplūst neattīrīti lietus kanalizācijas ūdeņi. Dzirnavas likvidētas 1952. gadā, pēc tam ēka pārbūvēta, tajā ierīkots vilnas pārstrādes cehs. Slūžas bieži nākas remontēt, tad ūdens no ezera tiek izlaists, zivju krājumi tagad nelieli. Vēl nesen bija dzīvi dzirnavu melderī, kuriem dažreiz nācies izvilkēt no turbīnas tur iestrēgušos zušus.

Lielākais dabiskais ezers Klievezers (126,1 m vjl., platība - 3,2 ha, garums - 300 m, lielākais platums - 150 m) atrodas Smiltenes dienvidu daļā. Ezeram ir tendence aizaugt, tas ir ļoti sekls. Lielākā daļa krastu ir purvaini un staigņi. Liekiem Klievezera ūdeņiem pa grāvi ir iespēja noplūst uz Cērtenes upīti, kura ietek Abulā. Ezera ūdenī izmazgātās drēbes ir tīrākas, jo ūdenim piemīt audumu balinošas īpašības.

Dziju mazgāšana Klievu ezerā

Zauskas priede

Smiltenes - Valmieras ceļa malā, piecus kilometrus no Smiltenes, līdz 1951. gadam augs Latvijas dižākā priede - Zauskas priede. Priedes stumbra apkārtmērs bija sasniedzis 4,63 metrus, bet vecums - 370 gadus. Nokaltusī dižpriede 1958. gadā tika nozāgēta, zinātnieku vadībā rūpīgi izmērīta un sadalīta vairākos gabalos, kas apstrādāti ar konservējošām vielām. Viens no šiem stumbra gabaliem redzams arī kādreizējā priedes augšanas vietā, neliela stumbra daļa glabājas Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā. Bijušā grants ceļa vietā, kas veda gar priedi, tagad izbūvēta asfaltēta šoseja.

Smiltenes Dabas parks

Smiltenes Dabas parka izveidošanas ideju 1998.gada pavasarī izvirzīja Smiltenes Latviešu biedrības biedri Aldis Liepiņš un Gatis Zariņš. Iecerētā parka platība ir 1540 hektāri, tā aptver 219 hektāru aizsargājama 1.kategorijas valsts meža Smiltenes pilsētas teritorijā un 1321 hektāru - Launkalnes pagasta ziemeļaustrumu daļā. Visas šīs platības apsaimnieko Smiltenes Valsts virsmežniecības Smiltenes mežniecība.

Parks iecerēts, lai saglabātu un aizsargātu dabas daudzveidību - savdabīgo un ļoti izteiksmīgo ainavu, retas un tipiskas dabas ekosistēmas un aizsargājamo sugu dzīves vidi, lai saglabātu un aizsargātu kultūrvēsturiskās vērtības, īpaši Cērtenes pilskalna kompleksu.

Parka teritorija no ģeoloģiskā un ģeomorfoloģiskā viedokļa ir unikāls dabas veidojumu komplekss, tā daudzveidīgā reljefa dēļ to var iedalīt trīs daļās: stipri paugurota (Cērtenes pilskalns), vidēji paugurota (Pārkalnes) un kēmu reljefā. Sastopamas diezgan stāvas nogāzes, kurās attīstās erozijas procesi un veidojas gravas. Pauguru relatīvais augstums sasniedz 30 m, bet absolūtais augstums pie Pārkalnu mājām pat 140 m. Augstākā vieta ir ziemeļos no Cērtenes pilskalna (156,5 m vjl.). Līdzena ainava ir sastopama tikai purvu apkārtnē.

Iecerētajā parka teritorijā ir ļoti daudzveidīgas dabas vērtības: interesants reljefs ar pauguriem, gravām, meža ezeriem un upītēm, dažāda vecuma un sastāva mežaudzes, visu kategoriju aizsargājami augi un kopumā ļoti savdabīga un izteiksmīga dabas ainava.

Lielāko teritorijas daļu aizņem sausi priežu meži, vietām pat 200 gadu veci. Dominē mētrāja, lāna un damakšņa augšanas apstākļu tipi. Koku stāvā pārsvarā ir parastā priede, sastopama arī parastā egle. Pamežs vidēji biezs, tajā aug kadiķi, pīlādži, krūklji, arī parastā lazda. Zemsedzē - lielāko segumu veido mellenes un brūklenes. Sastopama arī parastā ērgļpārde, zaķskābenes, meža zemenes. Sūnu un ķērpju stāvā atrodama parastā straussūna, stāvaines, rūšaines, klajākās vietās virši. Izcirtumi intensīvi aizņēti ar pīlādžiem un graudzālēm.

Rudeņos mežus apmeklē simtiem sēņotāju. Sastopamas visas ēdamās sēnes, visbiežāk baravikas, apšu bekas, bērzlapes, rudmieses, saulsardzenes un gailenes. Pavasarī izcirtumos ir ķerveļi.

Parka teritorijā atrodas 11 ezeri. Lielākais no tiem ir Niedrājs, kas savienots ar sešiem mežezeriem (Mellūzi, Salaini, Niedrīti, Bezdibeni, Zummeru, Bezvārdi). Niedrāja smilšainajos krastos izveidotas vairākas peldvietas.

Parka teritoriju šķērso divas upes - Abuls un Kamaldiņa. Parks robežojas ar Cērtenes upīti un Dranda strautu. Upes ir līkumainas, akmeņainas un tajās ir daudz krācīšu. Krasti ir daudzveidīgi - gravas mijas ar purvainām slīkšņām. Paliene ir visai šauras, plata palienes pļava ir Cērtenes upītei pie Cērtenes pilskalna.

Smiltenes pilsētas dome parka izveidošanu ir atbalstījusi, bet Launkalnes pagasts ideju vērtē piesardzīgi, jo dabas parka statusa iegūšanas gadījumā saimnieciskā darbība parka teritorijā iekļautajos mežos notiktu pēc citiem principiem nekā tagad (ar galvenās cirtes ierobežojumiem u.tml.). Tas ietekmētu Launkalnes pagasta budžeta ienākumus.

Smiltenes Dabas parks ir tikai veidošanas stadijā, tāpēc būs nepieciešams daudz pūļu, lai to pilnveidotu un izstrādātu lietderības pamatojumu, panāktu iedzīvotāju sapratni un iegūtu valsts nozīmes Dabas parka statusu.

Mežezeri

Ezeriņi atrodas Launkalnes pagastā, un smiltenieši tos iemīļojuši gan vasarā, gan ziemā; to kopējā notece ir Kamaldiņas strauts, Vijas upes kreisā pieteka.

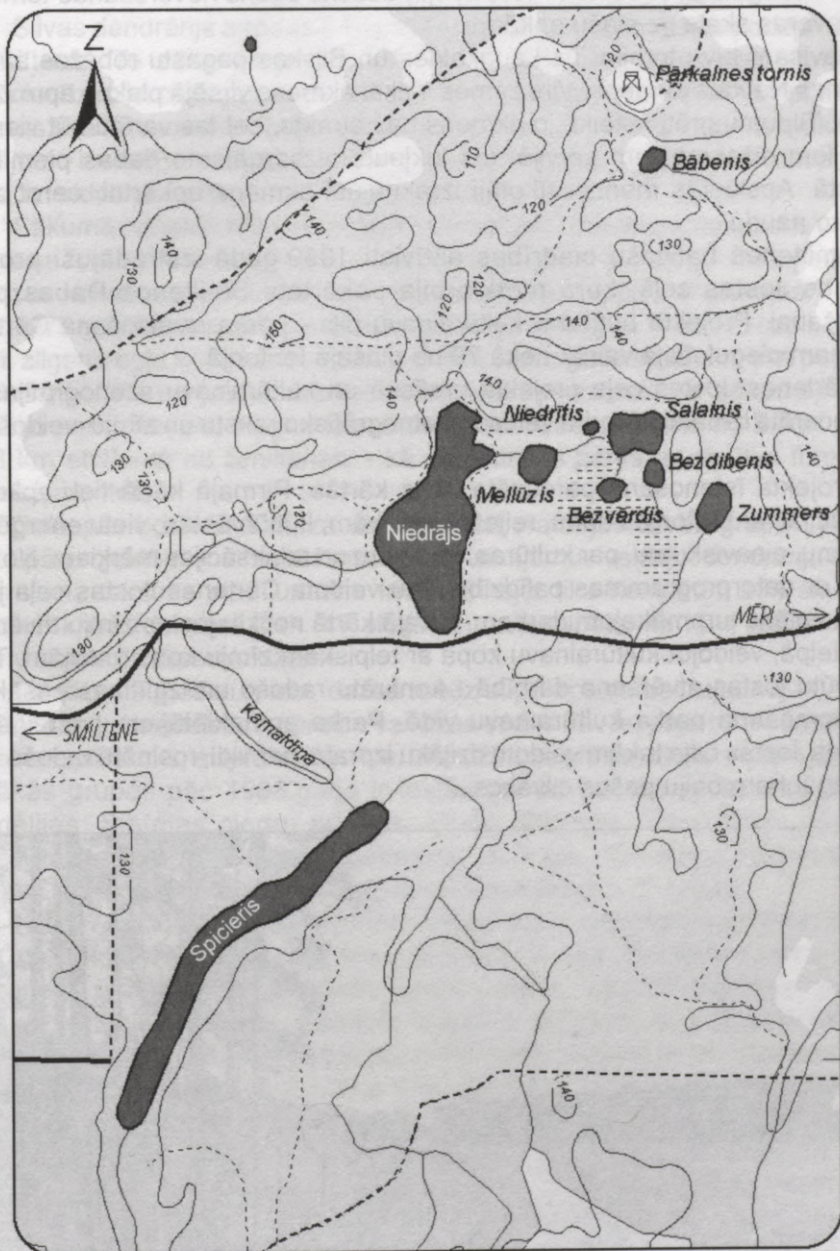
Niedrāja ezerā 2002.gada augustā zemūdens nirējs Edgars Mičulis atrada senu laivu - vienkoci, kas ezerā zem dūņu slāņa nogulējusi vairākus simtus gadu. Septembrī, piedaloties zemūdens speciālistam V.Rainam, "Dienas" fotogrāfam

Nosaukums	Platība (ha)	Garums (m)	Krastu apraksts	Mitruma režīms
Niedrājs	17,7	900	Z un ZA stipri izteikts reljefs ar stāvām nogāzēm	Savienots ar Mellūzi, notece uz Kamaldiņu
Salainis	2,7	240	Z daļā neliela nogāze, pārējā daļa purvainā	Savienots ar Mellūzi, Bezvārdi un Bezdibeni
Mellūzis	1,1	130	Tipisks purva ezers	Savienots ar Niedrāju, Salaini
Niedrītis	0,16	60	Tipisks purva ezers	Savienots ar Salaini
Bezvārdis	0,7	105	Purva ezers ar staigiem krastiem	Savienots ar Salaini
Bezdibenis	0,24	65	Tipisks purva ezers	Savienots ar Salaini un Zummeru
Zummers	0,6	135	Izveidojies starppauguru ieplakā	Savienots ar Bezdibeni
Bābenis	0,3	190	Izveidojies starppauguru ieplakā	Notece uz Vijas baseinu
Spicieris	16,0	1700	A un R krasti ar stāvu krauju, avotaini	Caurtekošs, D daļā ieplūst strauts

Mežezeru raksturojums

R.Puriņam, laiva izvilka no ūdens. Sākumā bijusi dzeltēna, bet, saskaroties ar gaisu, mainījusi krāsu un kļuvusi melna. Vienkoča vecumu noskaidrot palīdzēs pētnieki, jo, rūpīgi plēvēs iesaiņota, tā aizvesta uz Jūrmalas pilsētas muzeju.

Visi Smiltenes apkārtnes ezeri lielāko tiesu ir dūņaini, stipri aizauguši. Ezeros ir niedres, aļģes, doņi, meldri. Niedrītī un Zummerā aug ūdensrozes. Ezeriem vērojama arvien lielāka tendence aizaugt, tie pārsvarā ir ar staigiem krastiem. Niedrāja vidējais dziļums - 4,0 m, lielākais dziļums - 8,5 m, Spiciera vidējais dziļums - 4,9 m, lielākais dziļums - 7,1 m. Purvainās ezeru piekrastes aizaug ar niedrēm, pūkaugļu grīšļiem un purvpapardēm. Ezeru teritorijā sastopami visu tipu purvi nelielās platībās.

Launkalnes pagasta mežezeri.

Dabas parka paugurainākā daļa tiek saukta par Pārkalnēm. Pie Pārkalnu mājām visaugstākā virsotnē (140,8 m vjl.) uzcelts uguns novērošanas tornis, no kura paveras skats uz plašu apkārtni.

Pavisam tuvu tornim, uz Launkalnes un Bilskas pagastu robežas atrodas Pārkalnes Naudas akmens. Virs zemes ir tikai akmens virsējā plakne apm. 25 m² platībā. Tilpumu grūti noteikt, jo akmens nav atrakts, bet tas varētu būt viens no lielākajiem dižakmeņiem Latvijā; tas iekļauts aizsargājamo dabas pieminekļu sarakstā. Apslēptās mantas tīkotāji izrakņājuši akmens apkārtni, cerot atrast apslēpto naudu.

Smiltenes Latviešu biedrības aktīvistu 1999.gadā izstrādājuši projektu Cērtenes Jostas ceļš, kura mērķis bija pakārtots Smiltenes Dabas parka izveidošanai. Projekta būtība ir kultūrainavu pils - parka izveidošana Cērtenes pilskalnam piegulošajā vairāk nekā 70 ha plašajā teritorijā.

Cērtenes Jostas ceļa projekta grafiskā un kultūrainavu scenogrāfijas pamatā iecerēts izmantot Modra Tenisona etnogrāfisko rakstu un zīmju veidošanas teoriju.

Projekta īstenošana paredzēta trijās kārtās. Pirmajā kārtā tiek apkopota informācija par teritorijas dabu, reljefa īpatnībām, kultūrvēsturi, vietu enerģētisko starojumu, ainaviskumu, par kultūras, garīgiem un relaksācijas mērķiem. No šiem datiem ar datorprogrammas palīdzību tiktu veidota Cērtenes Jostas ceļa josta, kas būtu plāns turpmākajam darbam. Otrajā kārtā notiktu jostas zīmju atvēršana dabas telpā, veidojot kultūrainavu kopā ar telpiskām zīmju konstrukcijām. Trešā kārtā būtu jostas atvēršana darbībā - konkrētu radošo un izglītības pasākumu programmēšana parka kultūrainavu vidē. Parka apmeklētājiem pastaigas pa Cērtenes Jostas ceļa takām veidotu dziļāku izpratni par vidi, rosinātu radošo iztēli, ļautu atgūt harmoniju pašos cilvēkos.

Niedrāja ezers senā fotogrāfijā

Silvas dendrārijs

Silvas dendrārijs atrodas 3 km attālumā no Smiltenes pie autoceļa Gulbene - Smiltene. To sāka projektēt 1968.gadā pēc Smiltenes mežrūpniecības saimniecības ierosinājuma kā ainavu dendroloģisko parku 15 ha platībā, kur akcents tika likts uz atsevišķiem eksotiskiem augiem. Parks sadalīts laukumos ar stādījumu izvietojumu tajos. Tika novākts mazvērtīgais apaugums, izkopta bērzu birzs, izveidoti divi dīķi, ceļu tīkls, izbūvēti oša koka soli.

Sākumā projektā bija paredzētas 292 nosaukumu skuju, lapu koku un krūmu sugas un formas, kas arī gandrīz visas tika iestādītas, bet bargā 1976.gada ziema daudzus kokaugus iznīcināja, un atkārtota to stādīšana neattaisnojās.

1972.gadā tika iestādītas pirmās garzviņu baltegles, parastie ozoli, sarkanie ozoli, zilgano egļu koniskās formas. Gandrīz katru gadu stādījumi tika papildināti, izsalušie stādīti no jauna. Gadiem ritot, kļuva redzams, ka sākotnēji domāto funkciju parks neveic, lai gan tas atrodas kilometra attālumā no Silvas ciemata un 3 km attālumā no Smiltenes, - kā sabiedriska parks ar atpūtas funkciju tas netiek izmantots.

Salaspils botāniskā dārza denfloras laboratorijas darba grupa 1987.gadā parku pārprojektēja, mainot tā funkcionālo risinājumu - veidojot dendrāriju ar plašākiem viena taksona stādījumiem. Inventarizējot tika konstatēti 234 skuju, lapu koku un krūmu taksoni (t.sk. 47 skujkoki) un secināts, ka tā ir lielākā koku un krūmu kolekcija Ziemeļvidzemē.

Daudzas sugas aug labi, dažas mēdz stipri apsalt, bet atjaunojas. Tādas ir forsītijas un krustābeles. Turpretim vairākas sugas nav iespējams ieaudzēt - tādas ir melnais plūškoks, etiķkoks, ogu īve, Mandžūrijas arālija, tāpēc no tām jāatsakās. Lielākās grupās pēc 1988.gada ir iestādītas un labi ieaug Benksa, Korejas, Rumēlijas, Sibīrijas ciedru priedes; Veiča, Sibīrijas, Vienkrāsas, Garzviņu, Balzāmbaltegles; Serbijas, Engelmanņa, Sibīrijas, Kanādas, Hokaido egles, Eiropas, Kempfera, Kamčatkas lapegles, Papīrbērzs u.c. sugas.

No 1973.gada un vēlāk stādītām koku sugām mazākās grupās un atsevišķi aug: riekstkoki, Amūras korķa koks, Benksa, melnā, Rumēlijas kalnu priedes; sarkanais, piramidālais, parastais ozols; pelēkā, zilganā duglāzija; garzviņu, Eiropas baltegles; Eiropas, Kemtera lapegles; sudraba, krasta, Tatārijas, kalnu kļavas; baltais, Atvasainais, Beilija grimonis; baltā, parastā apse; Kanādas papele; platlapu, parastā liepa; vēlā, Māka ieva; Kanādas, zilganā, piramidālā, Somijas egle; Zviedrijas, hibrīdais, parastais pīlādzis u.c.

Dendrārijs joprojām saglabā savu ainaviskumu - ar plašiem zālājiem, parastā bērza birzīm un jauno stādījumu grupām, kas nu jau ieņem nozīmīgu vietu. Reljefs ir ar vienmērīga slīpuma uzkalniem un no augstākās vietas ļauj pārredzēt gandrīz visu skaiso teritoriju.

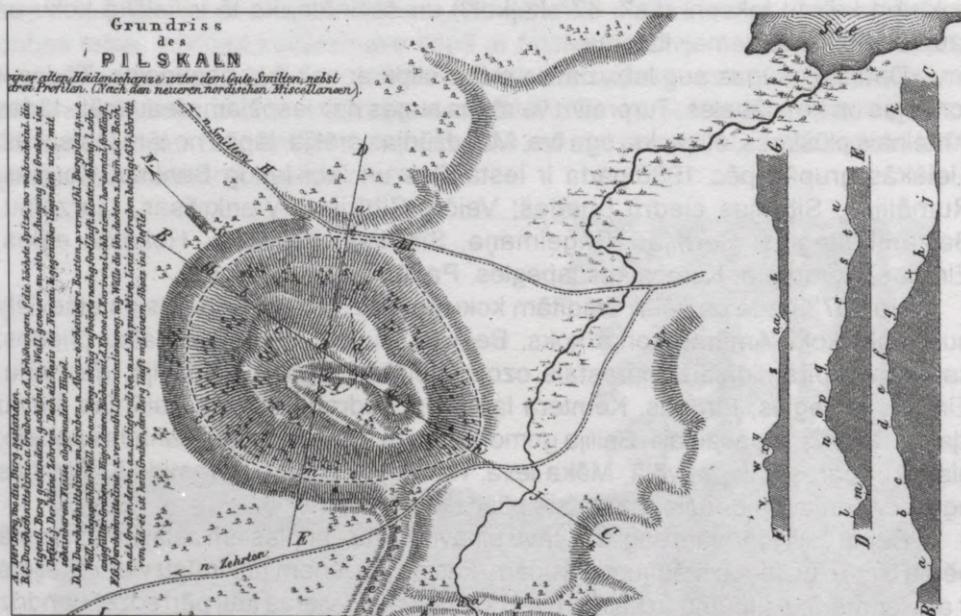
Silvas dendrārijam piešķirts vietējās nozīmes dabas aizsardzības teritorijas statuss. No 2000.gada 1.janvāra parku apsaimnieko a/s "Latvijas Valsts meži".

VĒSTURE

Cērtenes pilskalns

Vissenākais pagātnes liecinieks ir Cērtenes pilskalns, kurš atrodas Smiltenes pilsētas dienvidu daļā, kalnainā priežu silā. Pilskalna dabiskā krauja bijusi tikai dienvidu nogāze pie Cērtenes upītes. Kalna augstums no upītes puses sasniedz gandrīz 25 metru augstumu. Lai pilskalnu nocietinātu, tam visapkārt izrakts līdz 12 m dziļš grāvis, ko uzskata par vienu no grandiozākajām fortifikācijas būvēm Latvijas pilskalnus. No tā izraktās zemes uzvestas gan pilskalna plakuma (caurmērs ap 60-70 m) malās, gan arī grāvja pretējās pusēs.

Pilskalna austrumu pusē starp grāvi un stāvo nogāzes augšdaļu izveidots līdzens laukums, kas varētu būt bijusi Cērtenes pilskalna priekšpils. Līdzīga priekšpils vieta saskatāma pilskalna dienvidrietumu pakājē, ārpus galvenā grāvja, kur noapaļotu trīsstūrveida zemes izcēlumu ierobežo gandrīz metru dziļš grāvis. 100 m augšup pa Cērtenes upīti redzams, ka senāk bijis ierīkots dambis, kura uzstādīnātie ūdeņi novadīti uz grāvi ap pilskalnu.

Pilskalna plāns no J.Sīverss grāmatas (1872.g.)

Pirmais Cērtenes pilskalnu jau 1794.gadā aprakstījis pazīstamais tā laika kartogrāfs L.Mellins. Viņa zīmētais pilskalna plāns vēlāk tika pārpublicēts dažādos izdevumos, Cērtenes pilskalns par pētnieku uzmanības trūkumu nav varējis žēloties visu 19.gadsimtu.

1882.gadā Cērtenes pilskalnā arheoloģiskus izrakumus izdarīja vācbaltu pētnieki A.Becenbergers un A.Bīlenšteins. Pilskalna plakuma malās viņi konstatēja biezu māla kārtu, ar ko bija noklātas un tādējādi nostiprinātas nogāzes. Tie bija vieni no pirmajiem arheoloģiskajiem izrakumiem Latvijas pilskalnās. Kultūras slānis centrālajā daļā ir tikai 50-60 cm biezs, zem tā sākas tīra, gaiša kāpu smilts. Senatnes pētnieki ir pārliecināti, ka pati pils bijusi darināta no koka aiz plakuma vaļņiem. Nocietinātā vieta kalpojusi par patversmi Smiltenes apkārtnes ļaudīm. Tur slēpušies sirmgalvi, sievas un bērni, bēgdami no ienaidniekiem, tur saveduši mantu, pārtiku, tur karotāji salasījušies pils aizstāvēšanai un dodoties uzbrukumā ienaidniekiem.

1926.gada augustā Cērtenes pilskalnu uzmērīja un aprakstīja Pieminekļu valdes ekspedīcija E.Brastiņa vadībā. Mēģinājumu rakumos Brastiņam neizdevās atrast ne trauku lauskas, ne citas lietas.

Pilskalna dienvidu nogāzē ir dziļš robs. Iespējams, ka to izveidojis sens avots, par kura esamību pierakstīts nostāsts:

"Pie Smiltenes pagasta Klievezera vecā pilskalna priedes celmā ir mazs avotiņš, ko sauc par veselības avotiņu, un tas cauru ziemu neaizsala. Pie avotiņa gāja tādi, kam vājas acis bī, un mazgāja avotiņā acis, tā tās esot veselās palikušas."

Latviešu svētvietu un seno zināšanu pētnieks Ivars Vīks uzskatīja, ka Cērtenes pilskalns ticis mākslīgi veidots, - tā nogāzes ir pārāk stāvas, lai tās uzskatītu par dabiskām. Tas atrodas uz Popes līnijas un ir viens no mūsu senajiem dubultsvētkalniem, kura ziemeļu daļa varētu būt bijusi sena rituāla vieta vasaras saulgriežu (Jāņu) svinēšanai. Ivars Vīks bija pārliecināts, ka Cērtene senatnē bijusi ievērojams un nozīmīgs centrs plašai apkārtnē, kurš vienlaikus varējis uzņemt daudzus tūkstošus cilvēku.

Šodien grūti izprast, kāpēc tālajā senatnē bija jāveic milzīgi zemes darbi, lai būvētu tik lielu svētkalnu. Jādomā, ka mūsu tālie senči, kas dzīvoja ap Cērtēni un svētvietu sistēmā ap to, labi zināja, ko viņi dara un kāpēc dara. Tajos laikos Smiltene nebija pilsēta, pat ne miests vai muiža, tikai garām gāja senais ceļš Cēsis-Rauna-Cērtene-Grundzāle-Apekalns-Munameģis.

Pēdējos gados ap Cērtēni atklāts seno svētvietu loks, kuru vecums vērtējams daudzos gadu tūkstošos. Visā šī sistēmā kopumā vērtējama kā viena no senbaltu civilizācijas centriem. Uz ziemeļiem, nepilna kilometra attālumā no Cērtenes pilskalna, atrodas dziļas reljefa iedobes, par kuru izcelsmi ir dažādas versijas.

Cērtenes pilskalna teritorijai 1997.gadā tika noteiktas robežas, kuras oficiāli apstiprināja Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija. Robežas dabā noteica inspekcijas Arheoloģijas centra vadītājs Dr. hist. Juris Urtāns.

Senie un viduslaiki

TĀLAVA

Smiltenes novads ietilpa senajā Tālavā. Tur senlatvju pilī dzīvojis Tālavas novada virsaitis Tālivaldis. Senā Tālava visu laiku bijusi apdraudēta, jo nepagājis ne gads, kad šeit nemēģinātu iebrukt kāds no kaimiņiem - krievi vai igauņi. Indriķa Livonijas hronika raksturo mūsu senčus kā varonīgus cīnītājus. Toreizējo karavīru lielā drosme un kaujas spars ir apbrīnojama pat mūsdienās. Pats virsaitis Tālivaldis bijis vecs vīrs, tādēļ novadu pārvaldījuši un latvju karotājus cīņās veduši dēli Rameķis, Varibuls un Druvvaldis. Hronists stāsta, ka *1215.gadā igauņi pēkšņi uzbrūk Trikātai, dabū rokā pašu Tālivaldi, ņemas to spīdzināt un beigās dzīvu sadedzina ("izcep kā zivi")*. Šis pēdējais Tālavas valdnieks palicis liels un cēls pat nāvē ejot, - glabādams savu dēlu mantas noslēpumu, pat ciedams uguns mokas, to neizpaudiva. Tālivalža atriebēji nerimās, līdz visa igauņu daļa līdz Tērbatai bija izpostīta un atlikušie igauņi pieņēma miera noteikumus.

Lai gan Indriķa hronika beidzas ar 1227.gadu, tajā aprakstītās tālaviešu cīņas ar igauņiem un mūždien no austrumiem nākošajiem krieviem, kas uzmācās ne jau ticības lietu, bet gan meslu un varas dēļ, ir rosinājušas ne viena vien vēlāku laiku rakstnieka iztēli.

KRUSTA KARI

Senie vācieši bija nemierīgi ļaudis. 9.gs. tie sāka plūst uz austrumiem. Ceļa sagatavotāji un jauno teritoriju izlūki bieži vien bija vācu tirgotāji, kuri no Visbijas un Lībekas arvien biežāk iegriezās Daugavas ostās un tirgus vietās. Virzīšanos uz austrumiem atbalstīja Romas katoļu baznīca. Nokaut pagānus toreiz bija Dievam patīkams darbs un tāpēc karus pret nekristītiem sauca par krusta kariem.

Zēgebergas klosterī (Vācijā) dzīvojis dievbijīgs mūks, vārdā Meinhards, kurš iestājies tirgotāju dienestā, pamazām iemācījies lībiešu valodu, nolēmis sludināt Kristus mācību. Lai piedabūtu lībiešus kristīties, Meinhards tiem solīja visādus labumus. 1186.gadā Brēmenes arhibīskaps iecēla Meinhardu par pirmo Livonijas (Ikšķiles) bīskapu. Daugavas ūdenī nokristītie lībieši pēc tam no svešās ticības atbrīvojās, paši to nomazgājot Daugavā un līdz ar viļņiem aizsūtot atpakaļ uz vācu zemi. Mūža beigās Meinhards nolēma piespiest lībiešus kristīties ar varu.

Divus gadus pēc Meinharda nāves vācu flote bīskapa Bertolda vadībā ar krusta karotājiem iebrauca Daugavā. Lībieši atteicās kristīties, krusta karotāji uzsāka kauju, kurā krita Bertolds.

Brēmenes arhibīskaps iecēla savu māsas dēlu Albertu par Livonijas trešo bīskapu. Viņš cerēja kļūt par valdnieku jauniekarotajās zemēs, apspriedās ar vācu tirgotājiem, kuri bija ar mieru dot naudu karavīru vākšanai un apbruņošanai. Alberts panāca, ka Romas pāvests 1199.gadā ar sevišķu rakstu izsludināja krusta karu pret Livoniju.

Vācu mūkiem un krustnešiem ierodoties, vismaz daļa latgaļu Jersikas un Tālavas valstī bija jau iepazinušies ar pareizticīgās baznīcas nesto kristīgo ticību, kura Romas acīs bija ķecerība, tāvad krusta karu cienīga.

Bīskaps Alberts sekmīgi latvju zemes pakļaušanai nodibināja zobenbrāļu ordeni, kura uzdevums bija aizstāvēt katoļu baznīcu un cīnīties ar tās ienaidniekiem. Lai gan Saules kaujā leiši un zemgaļi sakāva ordeni, dzīvi palikušie bruņinieki pievienojās vācu jeb teitoņu ordenim un turpināja latvju zemes pakļaušanu. Iekarotās zemes Livonijā sadalīja starp bīskapu un ordeni tādējādi, ka viena trešdaļa pienācās zobenbrāļiem un divas trešdaļas bīskapam. Smiltene nonāca Rīgas arhibīskapa valdījumā. Garīgā vara piederēja bīskapam, bet faktiskie valdītāji bija bruņinieki.

Lai nostiprinātos jauniegūtajās zemēs, ordeņa bruņinieki cēla stipras mūra pilis. Raksturīgi, ka sākotnēji vācu pilis ierīkotas pakļautajos vietējo iedzīvotāju pilskalnos - stratēģiski izdevīgās vietās, kur jau senāk bija izveidojušies plašāka novada pārvaldes centri. Tādējādi Līvzemes iekarošana tika īstenota, pakāpeniski veidojot arvien jaunus nocietinājumus, no kuriem uzbrukt tālākiem apvidiem.

SMILTENES PILS

Vēl šodien Abula upes (Vidusezera) stāvajā krastā skatāmas Smiltenes pils drupas. Pēc kardinālpriestera lēmuma pili no 1367. līdz 1370. gadam būvēja ordeņa mestrs Vilhelms fon Freimersheims. Tā ir viena no jaunākajām Vidzemē uzceltajām pilīm. Kara mākslai attīstoties, tādās pilis nespēja pretoties jauniem kara ieročiem, un pēc Smiltenes tika uzceltas tikai deviņas akmens mūra pilis.

Smiltenes pils drupas. 1907. gada fotogrāfija

Akmens mūra pils bija daudz grūtāk ieņemama nekā vecais Cērtenes pilskalns. Jauno pili sargāja no divām pusēm ar ūdeni pildīti grāvji un stāvais Abula upes krasts, iekļūt tajā varēja tikai pa nolaižamu tiltu. Tā būvēta kā regulārs četrstūris ar 60 metru garām malām. Nelielas mūra daļas vēl tagad ir saglabājušās, un tās ļauj spriest, ka būve bijusi 3 līdz 4 stāvu (14-17 metru) augsta, kura mūsdienu skatījumā vairāk atgādina cietumu. Pēc būvtipa Smiltenes pils pieskaitāma arhibīskapa saimniecības pilīm, kurām plānā raksturīgs kvadrātisks aizsargmūris, kas ietver plašu pagalmu, nodrošinot tā aizsardzību pret ienaidnieku. Pie aizsargmūra pagalma pusē celtas atsevišķas mūra vai arī koka ēkas: pārvaldnieka dzīvojamais nams, bruņinieku dzīvokļi, telpas svētceļniekiem, karavīriem,

dienestniekiem, arī labības spītķeri, ieroču un vīna pagrabi, stallji. Būves vidū bijusi pirmā Smiltenes baznīca.

Zviedrijas valdības uzdevumā 17.gs. gaitā, gatavojoties nākamajiem kariem, militārie inženieri veikuši Vidzemes aizsargceltņu - nozīmīgāko piļu plānu uzmērošanu. Šie piļu skati glabājas Stokholmā, Kara arhīvā. Tur vairākos fondos glabājas Latvijas viduslaiku piļu, cietokšņu plāni, skices un projekti. Fondā "Pilsētu un cietokšņu plāni" glabājas arī Smiltenes pils plāns. Kad 1789.gadā profesors Krauze zīmēja sagrauto pili, bijušas vēl redzamas torņu pamatnes visos pils stūros.

Masīvo piļu celšana uzlikusi visai smagas nastas mūsu senčiem, kuriem vajadzēja piegādāt visu nepieciešamo būvmateriālu, kā arī rakt platus un dziļus grāvjus apkārt pilīm un uzvest vaļņus. Ap šiem senās varas mitekļiem saistās daudz asaru un lāstu.

LIVONIJA

Feodālo valsti, kas radās Latvijā un Igaunijā pēc krusta kariem, sauca par Livoniju - svētās Marijas zemi. Sākumā tā sauca tikai lībiešu apdzīvoto zemi, bet vēlāk ar šo nosaukumu apzīmēja bīskapu un Livonijas ordeņa pārvaldīto teritoriju, gandrīz to pašu teritoriju, no kuras pēc vairākiem gadsimtiem izveidojās divas neatkarīgas valstis - Igaunija un Latvija. Livonijas priekšgalā formāli bija Rīgas arhibīskaps, bet galvenā militārā vara piederēja Livonijas ordeņa mestram. Ordeņa valsts bija sadalīta apmēram četrdesmit mazākos apgabalos, kurus pārvaldīja fogti.

Visu laiku pastāvēja ķildas starp bruņiniekiem un bīskapu. No 1394.gada Smiltene piederējusi Rīgas virsbīskapam. 1427.gadā pirmoreiz pieminēts Smiltenes ciems (vicus sub arce Smiltensi). Divus gadus vēlāk arhibīskaps Hennings Smiltenes pili dāvinājis bruņiniekam Pēterim fon Tiesenhauzenam, kuram vēlāk piederēja arī Ranka, Velēna, Lizums un Lejasciems. Tā kā ordeņa mestrs dzīvoja Cēsīs, bet arhibīskapi Koknesē un Raunā, kur pils bija lielākas un greznākas par Smiltēni, senās hronikās Smiltene pieminēta tikai dažreiz. Pils kļuva par centru pārvaldes iecirknim (districtus Smiltensis), kas sākumā ietilpa Raunas, bet no 16.gadsimta Turaidas fogtijā.

Mongoļu iebrukums Krievzemē uz ilgu laiku paglāba Livoniju no krievu uzmācības. Pēc mongoļu padzīšanas varu sagrāba Maskavas cari, kuri centās paplašināt Krievijas valsts robežas, pirmām kārtām cerot pievienot Baltiju. Brīdis šāda nolūka īstenošanai bija izdevīgs, jo Livonijas zemes kungi pastāvīgi ķildojās. Krievu cara sūtītais karaspēks 15. gadsimta beigās vairākkārt iebruka Livonijas valstiņās, sagrāba laupījumu un aizdzina iedzīvotājus gūstā.

Šajā draudu pilnajā laikā Livonijas ordeņa mestra amatā nāca ļoti spējīgs un apņēmīgs vīrs - Volters Pletenbergs. 1502.gadā Maskava vāca kopā lielus spēkus cīņai pret Livoniju, bet Pletenbergs nolēma negaidīt krievu uzbrukumu un veda savu bruņinieku un zemnieku armiju pāri robežai. Karapulki sastapās septembra vidū netālu no Pleskavas pie Smoļinas ezera. Skaitliski pārākais krievu karaspēks nenovērtēja livoniešu kaujas gatavību un, sastapuši sīvu pretestību, sāka steidzīgi atkāpties, faktiski, bēgt. Pēc Smoļinas kaujas Krievijas militārie tīkojumi rietumu virzienā apsīka vairāk nekā uz pusgadsimtu. Arhibīskaps Hildebrands, kas

pārvaldīja Vidzemes arhibīskapiju (1484.-1509.), izsludināja 1502.gada 13. septembrī par svinamu dienu uz "mūžīgiem laikiem". Baznīcās par godu šim notikumam bija dziedama īpaša dziesma. Hildebranda laikā Smiltenes pili salaboja un apgādāja ar lieltgabaliem, tā tika labi uzturēta un apkopta.

Smiltene sākot ar 1523.gadu tiek atzīmēta par pilsētiņu jeb miestu. Izcilais karavīrs un politiķis Pletenbergs apzinājās, ka visos laikos spēkā ir senā gudrība: ja vēlies mieru, gatavojies karam. Viņa vadītā delegācija Romā panāca atlaižu izsludināšanu par labu Livonijai, lai no iegūtiem līdzekļiem vairāk varētu rūpēties par zemes aizsardzību. Pēc vairāk nekā četrdesmit valdīšanas gadiem Cēsu pilī pēkšņā nāvē (1535.) Volters Pletenbergs mira.

Smiltenes novads piedzīvoja interesantus notikumus, kad Prūsijas hercoga Albrehta jaunākais brālis Vilhelms Firstenbergs no Brandenburgas kļuva par Rīgas virsbīskapu (1539). Uzsākot slepenas sarunas ar Poliju, viņš loloja cerības ar Polijas - Lietuvas atbalstu kļūt par visas Livonijas hercogu. Tiklīdz arhibīskaps Vilhelms Firstenbergs pārgāja protestantu ticībā, Valmieras landtāgā šāda rīcība tika atzīta par nodevību un Vilhelmu Kokneses pilī apcietināja.

Pārpublicēts no I.Oses "Pētījumi par Rīgas arhibīskapijas pilīm"

Kamēr karaspēks aplenca Koknesi, Smiltenes pils tika gatavota augstā gūstekņa uzņemšanai. Pils telpas tika uzpostas, papildināti pārtikas krājumi. Karstā 1555.gada 4.jūlija dienā Smiltenes apkārtnes ļaudis dabūja redzēt vēl nebijušu gājienu. Gara jātnieku rinda ar vismaz 100 zirgiem pa putekļaino Raunas lielceļu uz nometināšanu Smiltē veda Rīgas pēdējo arhibīskapu Vilhelmu Firstenbergu. Saules staros laistījās dzelžos un bruņās tērptie vīri un gājiena troksnis atskanēja pa kluso ieleju līdz pils mūriem kalnā, no kuras jumta to vēroja sagaidītāji.

Augstā cietumnieka sargāšanai ordeņa mestrs bija atlasījis uzticamus sargus ar augstmaņu izcelsmi, kuri novietojās pilī. Apsardzes un viņu kalpotāju un zirgu uzturēšanai Smiltenes novadam bija jādod 960 pūri rudzu, 816 pūri miežu un 5520 pūri auzu. Firstenbergu labi apsargāja, pat viņam sūtītās vēstules vispirms izlasīja apsardzes vīri. Arhibīskapam atstāja tikai viņa sulaiņus un dažus miesas sargus.

Polijas sūtnis, kas apciemojis Vilhelmu Firstenbergu, bijis ļoti sašutis par to stingrību, kādā cietumnieks turēts. Kad Polijas karalis Sigismunds Augusts saņēma ziņu, ka viens no viņa karaliskajiem sūtņiem, kuram bijis uzdots apciemot cietumnieku, ticis nonāvēts, viņš pieteica Vidzemei karu. Ordeņa bruņinieki lūdza palīdzību no dažādiem vācu valdniekiem un pilsētām. Pa to laiku gūsteknis Firstenbergs sacerēja attaisnošanās rakstu Romas vācu ķeizaram, kurā neatzina sevi par vainīgu un visu vainu uzvēla ordeņa mestram Galēnam, kurš aiz personīga naida esot viņu izdaudzīnājis par tēvijas nodevēju un pats gribējis sagrābt savā varā visas zemes virsvadību.

Ķeizars, gribēdams lietu izšķirt miera ceļā, lūdza poļu valdnieku nesākt pieteikto karu. Sigismunds Augusts, piedraudot ar savu dižo karaspēku, prasīja tūdaļ atbrīvot Vilhelmu, iecelt vecajā godā un atdot bijušos īpašumus. Baidīdamies no poļu uzbrukuma, ordeņa mestrs sasauca visus zemes varenos un nolēma uzskatīt, ka Firstenbergam vairs nav cietumnieka režīms. Vilhelmu Firstenbergu atbrīvoja un pārveda uz Gaujienu.

Kamēr Pletenbergs bija dzīvs, tikmēr Livonija turējās kopā, bet viņa pēctečiem nebija ne vajadzīgās autoritātes, ne arī spēju. Pēc Astrahaņas valsts pievienošanas Maskavai, Krievzemes valdnieki sāka raudzīties arī uz Baltiju. Lai pagarinātu 1503.gadā noslēgto miera līgumu, Maskava ikreiz palielināja savas prasības, aizbildinājās, ka livonieši nemaksājot "pareizticības meslus" un esot noslēguši neatļautu savienību ar Poliju - Lietuvu.

1557.gada novembrī Maskavā ieradās Livonijas sūtņi, lai slēgtu mūžīgu mieru un kārtotu savas maksājamās nodevas. Cars Ivans IV Bargais izrādījās piekāpīgs un bija ar mieru saņemt 40 tūkstošus dālderu par agrāko gadu nenomaksātām nodevām. Abas puses apliecināja līgumu un solījās to ievērot. Tūliņ pēc tam pie Livonijas sūtņiem ieradās cara pārstāvji pēc apsolītiem 40 tūkstošiem dālderu. Sūtņiem, protams, nebija līdz tik daudz naudas, un cars lika tiem paziņot, ka viņš ilgāk negaidīšot un pats iešot pēc naudas uz baltiešu zemi.

Sūtņi devās mājup. Krievu karaspēks viņiem sekoja uz pēdām. 1558.gada janvārī krievu jātnieku bari iebruka Igaunijā un Vidzemē. Dedzināja, laupīja, veda verdzībā iedzīvotājus, slepkavoja gūstekņus. Krievu pulkus vadīja tatārs Šig-Ali, kas sūtīja livoniešiem rakstu: *"Ja gribat, lai es nepostu jūsu zemi, tad sūtītaļ pie*

cara sūtņus ar apsolīto naudu, un es gādāšu, lai vairāk nelīst cilvēku asinis."

Lai gan cara prasītā summa nebija nekāda lielā, visi cerēja, ka gan jau viss nokārtosies, ka briesmas nebūt nav lielas.

Bruņinieku mestrs centās savākt vajadzīgo karaspēku pret krieviem, bet tas neizdevās, jo visur atdūrās uz nepaklausīgiem un kūtriem karā gājējiem. Ar lielām grūtībām savāktu ordeņa karaspēku novietoja Raunas pilī.

Pēc ilgas vilcināšanās cara prasītā summa bija savākta, bet krievu rokās pa to laiku jau bija Narva, Rakvere un citi pierobežas cietokšņi. Kad ieradās Livonijas valsts sūtņi ar 40 tūkstoš dālderiem, krievi tiem ieteica vākties projām; šiem veicoties tīri labi un viņi negribot izlaist no rokām zemi, kas tik viegli iekarojama.

Tā nu kara troksnis vēlās uz Vidzemi, nocietinātās pils ienaidnieki nespēja ieņemt, bet apkārtni stipri izpostīja. Karapūļi dedzināja, laupīja un postīja. Ordeņa mestrs lūdza palīdzību Zviedrijas karalim, lai tas ietekmē caru. Zviedru lūgumu cars neievēroja, jo uzskatīja Vidzemi par Krievijas provinci jau no seniem laikiem.

Ziemai tuvojoties, ordeņa mestrs par virsbīskapa karaspēka galveno mitekli izvēlējās Smilteni. Viņš bija iecerējis, izmantojot ziemu, izdarīt uzbrukumu krievu karaspēkam. Taču krievi no ziemas nenobijās un 1559.gada janvāra sākumā iebruka Vidzemē.

Smiltenes pils drupas no ziemeļu puses (1788.gads)

Tirzas kaujā krita bruņinieks Folkerzams, tika sakauti viņa 400 vīri. Ceļš uz Smilteni krieviem bija brīvs.

1559.gada 20.janvārī Smilteni ieņēma krievu karaspēks un pili nodedzināja. Pirms tam pils aizstāvis Grothus pārrāpās pāri mūrim, cerot aizbēgt, bet nokļuva krievu rokās, kuri viņu nogalināja. Divdesmit vāciešus un vismaz 200 latviešus saņēma gūstā un aizveda uz Krieviju.

Jau 1560.gada vasarā mūsu zemē iebruka jauna krievu armija, kurai pret stājās ordeņa karaspēks. Pie Ērgemes notika lielāka kauja, kurā bruņinieku spēki cieta sakāvi. Pēc tam krievi devās postīt Livonijas zemes novadus, Smiltenes pili izpostīja atkārtoti.

Livonijas kara gados (1558.-1583.) gāja bojā lielākā daļa Livonijas iedzīvotāju. Karotāju armijām parasti uz pēdām sekoja bads un mēris. Piļu vietās palika drupu

kaudzes, par zemnieku mājvietām liecināja tikai krāsmatas. Zemnieki atlikušo iedzīvi un bērņus slēpa purvos un mežos, tikai lielo mežu dziļumā jutās puslīdz droši, tur mēģināja ierīkot jaunus tīrumus. Lielajiem kara ceļiem tuvākie novadi palika galīgi tukši no ļaudīm.

Kā tajā laikā izskatījās Vidzemē, liecina hronists N.Strijkovskis: "*Ceļā no Rīgas līdz Tērbatai nedzirdēju ne gaili dziedam, ne suni rejam.*" Par šo drūmo laiku saglabājusies angļu ceļotāja Dž.Horsta liecība: "*Sievas un meitas tiek saķertas, bez žēlastības izģērbtas vislielākajā aukstumā, pa trim, pa četrām piesietas pie jātnieku zirgu astēm un vilktas gan dzīvas, gan mirušas pa ceļiem un ielām. Visur guļ līķi - veci cilvēki, bērņi...*"

Latvju zeme bija tā novājināta, ka kara darbības dēļ gāja bojā Livonijas valsts, taču Ivanam Bargajam nebija lemts kļūt par Livonijas kungu.

Jaunie laiki

POĻU VARĀ

Cīņās par virskundzību latviešu un igauņu zemēs iesaistījās arī Polija - Lietuva, Dānija un Zviedrija. 1561.gadā ordeņa pēdējais mestrs Gothards Ketlers parakstīja padošanās līgumu Polijas - Lietuvas valdniekam Sigismundam Augustam. Pēc 1582.gada Polijas seima lēmuma Daugavas labā krasta teritoriju poļu valdnieki nosauca par Pārdaugavas hercogisti. Smiltene kļuva par stārstiju, kas ietilpa Cēsu vaivadijā. Pēc krievu karaspēka sakāves cīņās ar jaunajiem pretiniekiem cars Ivans Bargais 1583.gadā atteicās no pretenzijām uz Livoniju.

Kad poļi dabūja Smiltēni, tā bija galīgi izpostīta. Smiltene un tās apkārtnē (1565.g.) nokļuva stārstas (pilskunga) Kaspara Mlodecka rokās. Viņam vajadzēja atjaunot izpostīto pili un apgādāt to ar garnizonu, atskaitīties par kroņa mantas ienākumiem un izdevumiem, atjaunot tukšo miestu. Centieni apspiest ieviesto luterānismu un atgriezt ļaudis katoļu ticībā nebija sekmīgi. Mlodecka bagātība auga no gada uz gadu, viņš iepirka vairākus zemes gabalus Vidzemē. Izmantojot pilskunga un tiesneša amatus, Mlodeckis prata iegūt monarha labvēlību. Atjaunojot Smiltēnes miestu, Mlodeckis vieniem piederošus gruntsgabalus bija atdevis citiem, un pēc sūdzību izskatīšanas ķēniņa iecelta komisija 1599.gadā nelikumīgos darījumus atcēla. Mlodeckis bija spiests atstāt Smiltēni, bet 1618.gadā pār Smiltēni valdīja jau cits polis - Aleksandrs Švābs.

Poļu valdīšanas laikā mūsu novadā, kas bija Krievzemes pierobeža, pastāvīgi uzturējās poļu karaspēks. Laupīdami un slepkavodami poļu karavīri siroja no vienas zemnieku sētas uz otru, atņemdami maizi un lopus. Arī zviedri pa laikam iebruka Vidzemē, lai to atkarotu no poļiem. Zviedru karavadonis F.Gillenheims Smiltēni ieņēma 1601.gadā, tikai vēlāk tā nonāca ilgstošā Zviedrijas pakļautībā. Šādas rīcības dēļ mūsu novadu piemeklēja bads un mēris, kuram vēl pievienojās neredzēts aukstums. Mērim par upuri krita daudz ļaužu, 1601.gada rudenī nebija cilvēku, kas nopļauj izaudzēto labību.

No poļu laikiem Smiltēnes novadā vismaz divu māju vārdi (Malackas un Selgauskas) ir poļu izcelsmes, tāpat abas muižas - Vecbilska un Jaunbilska. Poļu valdība aktīvi balstīja katoļu baznīcas varu un centās apspiest Mārtiņa Lutera reformāciju, kas ordeņa pēdējos gados bija nostiprinājusies Rīgā un citās pilsētās.

Lai veicinātu vācu muižnieku pārpoļošanos, karaļi valsts muižas piešķīra tikai poļiem un lietuviešiem. Lai iznīcinātu latviešu valodu un kultūru, Latgalē un Vidzemē sāka ievest katoļticīgos zemniekus. Kaut gan vēlāk mākslīgi tika radīta robeža ar Latgales latviešiem un tos šķīra no pārējiem tautas brālīem, viņi gadu simteņiem ilgi sargāja Latvijas austrumu robežu no svešu tautu uzmākšanās.

LABIE ZVIEDRU LAIKI

Zviedrijas un Polijas - Lietuvas kara laikā, kurš ilga gandrīz 30 gadus (1600.-1629.), Smiltene pārmaiņus piederēja gan vieniem, gan otriem. Tikai jaunajam Zviedrijas valdniekam Gustavam II Ādolfam izdevās zviedru armiju pārvērst par modernāko Eiropā un gūt panākumus cīņās ar dāņiem, krieviem, poļiem un leišiem. Pēc Altmarkā 1629.gadā noslēgtā pamiera Vidzeme un Rīga nonāca Zviedrijas karaļa varā, bet Latgale palika poļiem.

Zviedri Vidzemē izveidoja Rīgas un Cēsu apriņķus. Smiltene un tās apkārtnē ietilpa Cēsu apriņķī. Zviedrijas karalis Gustavs Ādolfs 1625.gada 9.augustā piešķīra Smiltēni savam valsts padomniekam Svantem Banneram, kura pēcteči pili zaudēja, īpašumu dalot.

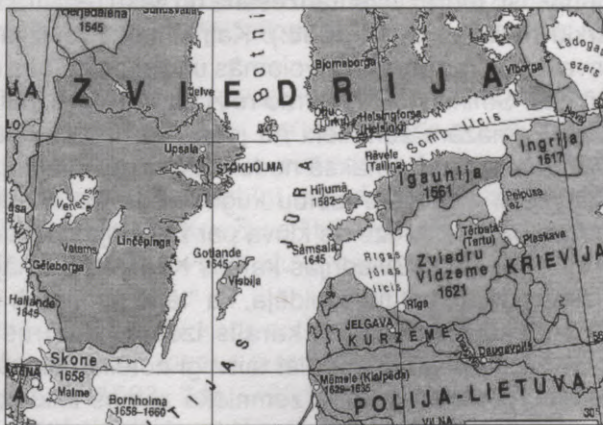
Zviedru valdības revīzijas aktos (1624.-1625.) atrodamas ziņas, ka poļi atkāpdamies ugunī svininājuši Blomes pagasta vecāko Kurmi, pagasta saimniekam Duķelim izdurtas acis, Strēbelim paņēmuši zirgu un govī, pašu spīdinājuši.

1630.gadā Smiltēnes pagastā no 182 zemnieku mājām apdzīvotas tikai 128, pārējās 54 tukšas; zeme stāvējusi atmatā. Pie Smiltēnes baznīcas atradās četri krogi, kuri piederēja muižniekiem: Hermanim fon Rozenam, Akselim Lillia, Vilhelmam Bukshovdenam un Pēterim Kornelijam.

Daudz postītājā Vidzemē Zviedrijas valdība ieveda mieru un kārtību. Nodibināja tiesas, kur taisnību meklēt varēja arī zemnieki. Atjaunoja baznīcas, gādāja par ceļiem un ātru satiksmi, lai valdība varētu sazināties ar visiem novadiem. Ceļotāju vajadzībām pie lielceļiem cēla krogus, kur pārnakšņot un atpūtināt zirgus.

Zviedrijas valdības uzdevumā, gatavojoties nākamajiem kariem, militārie speciālisti veica nozīmīgāko Vidzemes piju uzmērīšanu.

Smiltēnes pils plāns un vienas fasādes zīmējums, apkārtnes karte ar ēkām skatā no putna lidojuma joprojām glabājas Stokholmas karaliskajā Kara arhīvā. Tos redzējis igauņu mākslas vēsturnieks Armīns Tūlse 20.gs. 30.gadu beigās, vācot materiālus doktora disertācijai Zviedrijas arhīvos.

Zviedru pakļautā Vidzeme (1621.g.)

Zviedri bija luterāņi, tāpēc visiem Vidzemes iedzīvotājiem bija jākļūst luteriņiem. Baznīcas lietu kārtošanaī izveidoja speciālu iestādi - virskonsistoriju ar superintendentu priekšgalā. Cīņā pret latviešu sentēvu dievu pielūgšanu un katolicismu tika lietoti visdažādākie paņēmiēni - dievvārdu sludināšana, likumi un rīkojumi. Neņemot vērā aizliegumus, tauta turpināja upurēt saviem dieviem vasku, naudu, vilnu, svētdienās uz baznīcu gāja kā uz kļaušām - piespiedu kārtā.

Jau zviedru laikos bija ieviesusies paraša pie baznīcas atvērt arī krogu. Tā reižu reizēm baznīcā ieradušies iereibuši zemnieki, kas trokšņojuši vai gulējuši. Lai tas nenotiktu, valdība aizliedza svētdienu priekšpusdienās tirgoties ar reibinošiem dzērieniem. Tikpat grūti bija cīnīties ar citu parašu - apbedīt mirušos sensenās kapenēs un nevis iesvētītos kristīgos kapos.

Zviedru valdība 1687. gadā pavēlēja katrā baznīcas draudzē atvērt skolu. Tur, kur nebija vajadzīgo ēku, skolas ierīkoja pirtīs vai rijās. Alūksnes mācītājs Ernests Gļiks pārtulkoja bībeli latviešu valodā.

Zviedrijas valdība un atsevišķi luterāņu mācītāji ir devuši nozīmīgu ieguldījumu latviešu izglītībā, latviešu rakstniecības veicināšanā un latviešu valodas izkopšanā.

Ļoti svarīgs bija zviedru valdnieka Kārļa XI laikā izdots kadastra likums un muižu zemes redukcija. Revīzijas ceļā noskaidroja muižnieku juridiskās tiesības uz zemi, izpētot šo lietu sīki atpakaļ līdz 13. gadsimta sākumam. Noskaidrojās, ka muižas patiesībā ir ordeņa vai bīskapa īpašums, kurš nodots muižniekiem tikai lietošanā. Sakarā ar to visas muižas atsavināja, pārņemot tās valsts īpašumā. Muižniekiem atļāva muižas pārvaldīt, tās nodeva nomā uz mūžu. Lai noteiktu nomas lielumu, kāds muižai ik gadus jāmaksā Zviedrijas valdībai, zemi pārmērīja un novērtēja. Šo darbu veica laikā no 1683. līdz 1693. gadam. Zviedrijas pakļautībā nonākušo muižu inventarizēšana un vaku reģistra sastādīšana notikusi Vidzemes arķu revīzijas laikā (1688.). Katrā muižā revīzija ilgusi vienu vai divas dienas. Inventarizētas muižu dzīvojamās un saimniecības ēkas, baznīcas, pastorāti, krogi un cits. Smiltenes pils pirmo reizi atzīmēta kā muiža.

Pamazām zemnieki no jauna iekopa laukus, bet turība auga lēni, jo bija jāpilda kļaušas, jāmaksā nodevas muižai, Zviedrijas valstij un baznīcai. Latviešu zemnieku izaudzēto labību kuģos veda uz Zviedriju, kur valsts un karaļa kase strauji pildījās. Vidzeme kļuva par Zviedrijas maizes klēti.

1681. gadā Zviedrijas karalis Kārlis XI aicināja Vidzemes muižniekus atcelt dzimtbūšanu, bet tie atbildēja, ka "tādā gadījumā visiem muižniekiem jāiet bojā". Zemnieku aizsardzībai karalis izdeva stingrus noteikumus, izdarīja zemes mērīšanu un vērtēšanu, lai taisnīgi noteiktu kļaušu un nodevu apmērus. Karaļa ierēdņi pārbaudīja katra zemnieka zemes lielumu un labumu, cik daudz mājās cilvēku, cik daudz kūtīs lopu. Visas ziņas, pildāmo nodevu un kļaušu apmērus ierakstīja īpašās - vaku grāmatās. Ar sevišķu likumu noteica, ka neviens muižu nomnieks nedrīkst zemniekus vairāk izkalpināt, kā tas atzīmēts zemes revidentu sastādītās vaku grāmatās. Zemniekiem bija tiesības atpirkties no kļaušām, atberot tās graudā, bija atļauta brīva tirdzniecība ar saviem ražojumiem. Pieaugot zemnieku labklājībai, arvien vairāk sudraba dālderu krājās zemnieku makos. Daudzi atpirkās no kļaušām, tiem vairs nebija jāiet muižas darbos. Zemnieku

dēliem gan bija jākalpo zviedru armijā. Paļāvība un pašapziņa sāka atkal atgriezties Vidzemes ļaudīs, tāpēc šie laiki tautas mutē dabūjuši nosaukumu - "labie zviedru laiki".

Zviedru laiki tautas atmiņā ir uzglabājušies kā gaišākie un vieglākie verdzības laiki. Lieli nopelni bija Zviedrijas ķēniņam Gustavam Ādolfam, kurš bija humāns, izglītots un reliģiozs cilvēks. Tikai dažas stundas pirms savas nāves viņš parakstījis rīkojumu par augstskolas dibināšanu Tērbatā. Viņa vārdā vēlāk nosauca laukumu ap Smiltenes baznīcu.

1697.gadā pienāca drūma vēsts: pašos spēka gados miris karalis Kārlis XI. Zviedrijas ienaidnieki (Dānija, Polija-Lietuva un Krievija) un Vidzemes nepiepildāmie muižnieki atkal pacēla galvas. Krievija gribēja īstenot senseno caru sapni "izcirst logu uz Eiropu". Sākās Lielais Ziemeļu karš.

ZIEMEĻU KARŠ (1700.-1721.)

1700.gadā, kad sākās Lielais Ziemeļu karš, nākošajam Zviedrijas karalim Kārlim XII bija tikai 18 gadu, bet no tēva viņš mantoja labi pārvaldītu valsti ar stipru armiju un floti. Vispirms tika sakauti dāņi, tad krievi pie Narvas un poļi pie Rīgas Spilves pļavās. 1702.gada ziemā Kārlis XII pieņēma mūsu zemei liktenīgu lēmumu. Viņš nolēma vispirms doties pret Poliju un tikai tad izrēķināties ar Maskavu, tādēļ zviedri Vidzemē atstāja ļoti mazus spēkus.

Krievu briesmu darbi Vidzemē sākās jau Ziemeļu kara pirmajos gados. Pēteris Pirmais, necerēdams, ka iekarotās teritorijas izdosies paturēt, savām ordām pavēlēja izmantot "izdedzinātās zemes" taktiku. Šeremetjeva kavalērija, kurā bija daudz kazaku, kirgīzu un kalmiku, veselus trīs gadus (1701.-1703.) nogalināja, dedzināja un laupīja. Zviedru laiku Smiltenes apkārtnes zemnieku turību raksturo krievu karaspēka postījumu (1700.-1708.) akti. Kādās Smiltenes mājās 1702.gadā krievi atņēmuši 10 zirgus, 34 liellopus, 20 teļus, 36 aitas, 20 jērus, 13 cūkas un 15 ažus.

Kelcha hronika stāsta: *"Viņi nodarīja iedzīvotājiem visādas varmācības, nogalināja vīrus, sievas un bērnus bez izšķirības, vai arī aizveda gūstā. Daudz simtu mazu bērnu kā zosulēnus sakrāva ratos un aizveda."* Ar Pētera Pirmā pavēli vairāk nekā 10 000 vidzemnieku vardarbīgi tika deportēti uz Krieviju. Alūksnē iekarotāji saņēma gūstā un izveda uz Krieviju arī bībeles tulkotāju mācītāju Ernestu Gliku, viņa audzumeitu Martu, kas vēlāk kļuva par cara Pētera Pirmā sievu un Krievijas valdnieci.

Zviedru laiku beigu posms un Ziemeļu kara notikumi aprakstīti vecākajā Smiltenes baznīcas grāmatā. To dienu notikumus pierakstījis draudzes mācītājs S.G.Dīcs, kas Smiltenē kalpojis no 1693. līdz 1723.gadam: *"...Postīdami un laupīdami tuvojas krievu karapulki. Apkārtējās muižas un mājas jau deg, briesmas nāk aizvien tuvāk, tā ka palikt mājās vairs nebūs iespējams."* Ļaudis sabēga mežos, arī mācītājs septiņus gadus (1704.-1711.) bija spiests slēpties Ķeņģu mežā.

Krievu karaspēks 1702.gada 9.augustā izpostīja Smiltenes miestīņu. Pēc pārdzīvotām briesmām baznīcas grāmatā S.G.Dīcs ierakstījis: *"...Smiltene un Rauna ir pilnīgi nodedzinātas. Smiltenes muiža ar visām ēkām, kā arī Grotūzmuiža un klātpiederīgais Smiltenes miestīņš ir pārvērsti pelnos līdz ar baznīcu un skolu*

(izņemot Naužena krogu un Heinricha Grieviņa istabu, kūtis un klēti). Nodedzinātas deviņas draudzes muižas un vismaz 204 zemnieku mājas. Arī labība tīrumos ir nodedzināta. Smiltenes miestā no 20 mājām vesela palikusi tikai viena - "Klieve". Izpostītas 19, kuru starpā tagad te vairs neatrodas: Menska, Šķipele, Vaidzaks, Stradiņš, Linde, Aizsers, Kausiņš, Ādiņa, Līcis, Lācis. Arī mācītāja muiža ar visām ēkām un tīrumiem nodedzināta. Lielus lopu barus aizdzina uz Krieviju, kāva uz vietas, paņēma labākos gabalus, iekšas un pārējo pameta. Reizēm lauki izskatījās kā milzīgas dīrātavas. Viņi izdarīja visādas varmācības pret iedzīvotājiem, nogalēja vīrus, sievas un bērnus bez izšķirības vai arī aizveda gūstā. Daudzus simtus vēl nepieaugušu bērnu kā zosulēnus slāgāja ratos un veda līdz uz Tatāriju."

Kungi pameta muižas un bēga uz Rīgu, zemnieki pameta sētas un glābās mežā, cēla būdas, raka zemnīcas. Mežā iedzina lopus un pārveda vērtīgākās mantas, naudu ieraka zemē. Kad ienaidnieka karavīri ieraudzīja tukšas sētas, tie cilvēkus sāka meklēt mežā. Zemnieki pār meža ceļiem aizgāza kokus, tā nosprostojot izejas, un tad uzbrūkot ienaidniekus nonāvēja. Iebrucēji lielā skaitā ņēma gūstā jaunas sievietes un veda uz Krievzemi.

1705.gadā cara karavadonis Šeremetjevs rakstīja savam pavēlniekam: "Man Tev jāziņo, ka Varenais Dievs un Vissvētā Dievmāte ir Tavu vēlēšanos piepildījuši. Ienaidnieka zemē nav vairs ko postīt. No Pleskavas līdz Tērbatai un no Rīgas līdz Valkai viss ir nopostīts, pilis ir uzspridzinātas. Nekas nav atlicis, izņemot Pērnavu un Rēveli un šur tur kāda muiža pie jūras."

Pavisam Smiltenes draudzē nodedzinātas 10 muižas: Smiltenes, Grotūža, Blomu, Jurkina, Bilskas, Nicgales, Cērtenes, Biksējas, Pāpiņas un mācītāja muiža. Palikusi vesela tikai Raudiņas muiža, jo ienaidnieks turp nav nonācis. No 285 zemnieku mājām izpostītas 204, neskartas palikušas 81. Krieviem līdz no Smiltenes miesta aizvesti 23 cilvēki, baznīcas zvans aizvests uz Pleskavu.

Pēc krievu posta darbiem pār Vidzemi nāca briesmīgs bads un jaunas

Smiltenes muiža un dzirnavas pie Vidusezera (1905.g.)

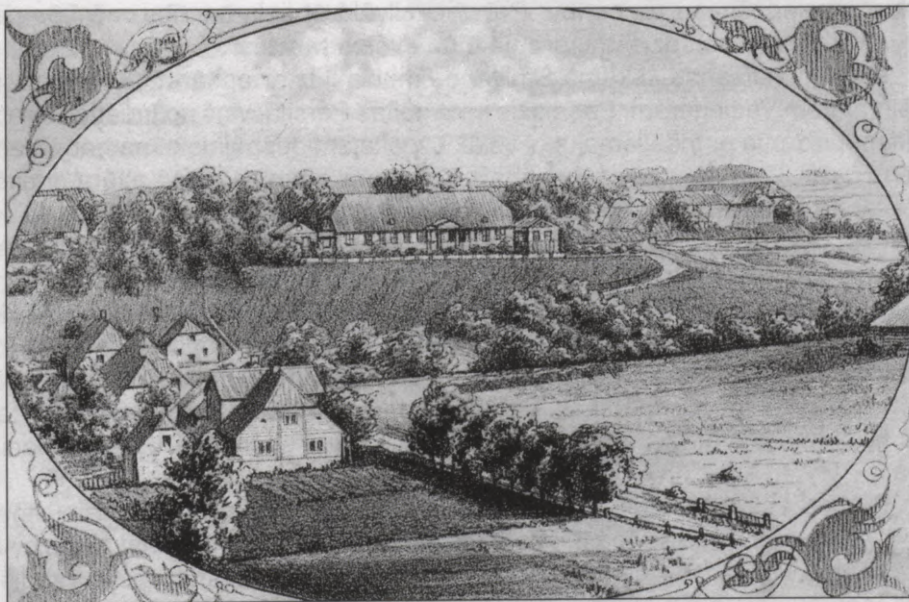
šausmas - no austrumiem ievazāts mēris. No sirotājiem varēja bēgt un slēpties, pie gadījuma turēties pretī, bet no mēra nebija glābiņa. Bada izmocītie gāja mirušo kaimiņu sētās pēc lopiem, mantas vai ēdamā un paši kļuva par mēra upuriem. Sērgā izmira gandrīz trīs piektdaļas Vidzemes iedzīvotāju, 1710. gadā izmira veselas lauku sētas (Kažauči u.c.). Kā toreiz izskatījās mūsu apvidū, liecina kāds Smiltenes draudzes mācītāja Dīca pants:

*"Kur daža branga ēka,
Kur daža skaista pils,
Tur tagad zaķi lēkā,
Tur atmata un sils."*

Domājot par pieredzētām šausmām un redzot milzīgo postažu, kad desmitiem verstu apkārtnē nav nevienas dzīvas dvēseles, viņš piebilst: *"Tad labi tam, kas miris!"*. Baigās atmiņas par šiem laikiem saglabājušās arī teikās un nostāstos.

Ziemeļu kara laikā Smiltenes muižu pārvaldīja valsts padomnieks ģenerālis Svante Banners. Viņš turēja muižā sev īpašu baznīcu, kuru apmeklēja galvenā kārtā tikai muižas pārvaldnieka ģimenes locekļi un to viesi. Zviedru valdība karā sagrautās baznīcas vietā 1708. gadā uzcēla jaunu baznīcu, gādāja par Smiltenes miesta atjaunošanu. Atjaunoja 4 krogus un atvēlēja draudzes skolai $\frac{1}{4}$ arkla zemes.

Pēteris Pirmais astoņpadsmitajā gadsimtā paveica to, kas pirms 150 gadiem neizdevās caram Ivanam Bargajam - ar zobenu un uguni izcirta "logu uz Eiropu", uz gadsimtiem iekļaujot Latviju austrumnieciskās kultūras aprītē.

Ceļš uz Smiltenes muižu (tagad Pils iela)

Cara laiki

Pēc aplenktās Rīgas padošanās krievu ģenerāļa Borisa Šeremetjeva kara spēkam 1710.gada 14.jūlijā, Rīga un līdz ar to visa Vidzeme nonāca Krievijas pārvaldīšanā. Galīgi to apstiprināja 1721.gada Nistādē noslēgtais miera līgums.

Muižnieki atguva ne vien zviedru laikā pazaudēto, bet ieguva tiesības, kādas tiem nekad vēl nebija bijušas. Muižniekiem izdalīja arī gandrīz visas "kroņa muižas", kas ar laiku kļuva viņu īpašums. Viss atjaunošanas darbs un visas nodevas gūlās vienīgi uz latviešu zemnieku pleciem. Ar zemnieku un viņa mantu muižnieki rīkojās kā ar savu īpašumu un kā tiem ienāca prātā.

Ar krievu valdīšanu Vidzemē aizsākās latviešu tautas nodzirdīšana. Degvīns Latvijā agrāk nebija lielā cieņā, ļaudis dzēra alu. Krievijā valdīja spirta monopols, kas deva valstij lielus ienākumus. Muižnieki bija aprēķinājuši, ka lielus ienākumus no labības var gūt, ja tecina degvīnu un muižas krogos to pārdod zemniekiem. Nelielu daļu saražotā degvīna sūtīja uz pilsētām, bet lielāko daļu izdzēra neskaitāmos muižu krogos. Tur nodzītie un izmocītie ļaudis varēja "noslīcināt savas bēdas" un nodzert pēdējo, kas tiem atlicis.

Tauta tomēr bija izturīga un spēcīga, nenogrima muižnieku verdzības purvā. Attapušies no kara un mēra briesmām, ļaudis sāka meklēt kādu izeju. Daudzās vietās zemnieki kopīgiem spēkiem cēla "saiešanas namus", kur tie svētdienās pulcējās uz dievvārdiem, kurus vadīja nevis mācītāji, bet "sacītāji" jeb "tētiņi" no pašu vidus. Pirmo reizi latvieši ar sajūsmu piedalījās dievkalpojumā, viņi tur sajuta prieku, apmierinājumu un cerību. Pat veci cilvēki ar lielu centību mācījās pazīt burtus, lai varētu lasīt dziesmu grāmatu un svētos rakstus.

Krievu valdīšanas sākumā Smiltenes muiža līdz ar apkārtni tika atdota ģenerālmajoram Vedingeram. Pabeidzis kara gaitas Persijā, viņš no turienes ieradās Smiltēnē, izdarīja pirmās iemaksas vēlāk uzceltajam nespējnieku namam. Vedingers miris 1732.gadā un ticis apglabāts Smiltenes baznīcā, pašā altāra priekšā.

Jauns un ievērojams periods Smiltenes vēsturē aizsākās ar 1760. gadu, kad Krievijas ķeizariene Katrīna II Smiltenes muižu uzdāvināja Vidzemes ģenerālgubernatoram Georgam fon Braunam. Tieši Brauna laikā tika atjaunota Smiltenes muiža. No 1767. līdz 1771.gadam uzcelta muižas ēka krievu baroka stilā, kas saglabājusies līdz mūsdienām. Pats Brauna lielskungs Smiltenes muižā nav pastāvīgi dzīvojis, bet šeit ieradies pavadīt atvaļinājumus un kopā ar citiem kungiem rīkojis veiksmīgas medības. Muižas valdīšana tikusi uzticēta pārvaldniekam, kurš bijis atbildīgs arī par desmitiem medību suņu, kuriem bija uzcelta speciāla māja.

Brauns esot bijis lepns kungs ar lielu varu, mācējis citām muižām atņemt zemi. Tikai Mēru muižas īpašnieks esot mācējis to pareizi godināt. Stāsta, ka, zirgā kāpjot, viņš tam turējis "zelta kāpšļus". Par to tam arī atstāts meža gabals uz Smiltenes pusi. Brauna ļaudis jutušies drošāki un pie tiesām tie arvien dabūjuši taisnību. Pat zemnieku nemieru laikā smiltēniešus uzklaustījis pats ģenerālgubernators.

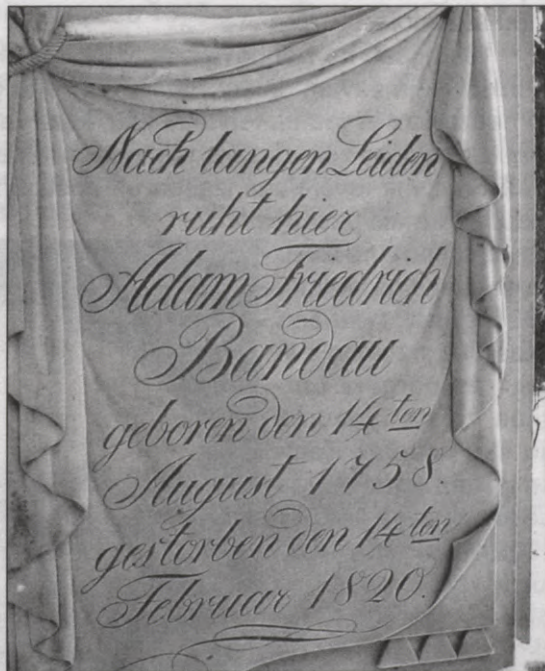
Par Brauna laikiem ir uzglabāties nostāsts, ka netālu no Smiltenes, Ludzītes mājās, dzīvojis nabadzīgs rokpelnis, Brauna dzimtcilvēks, un nodarbojies ar vīzu

pīšanu. Vienreiz viņš nogājis pie lielskunga žēloties par savu nabadzību. Lielskungs viņam uzdevis piepīt lielu vezumu vīzu un braukt uz Rīgu. Smiltenes lielskungs ar gudru ziņu Rīgā sarīkojis balli, salūdzis uz to daudz kungu un piezīmējis, ka visiem uz viņa balli jāierodas tikai vīzēs. Tad nu Rīgas kungi laužtjuši galvas, kur lai Rīgā vīzes ņem? Tad, kā par laimi, viens zemnieks iebraucis tirgū ar lielu vezumu vīzu. Vīzes izpirktas par rubli pārī un tā zemnieks ticis bagāts.

Pēc Brauna nāves Smiltenes muižu mantojušas viņa meitas, kuras bijušas precētas un dzīvojušas savās muižās Kurzemē. Viņu pilnvarnieks karstā vasaras dienā pa putekļainiem meža ceļiem ieradies Smiltē un, apstākļu ietekmēs, ieteicis "smilšaino" vietu pārdot, jo tai lielas vērtības neesot.

Tā Smiltenes muiža nokļuva Rīgas tirgotāja Johana Samuela Bandava (dzim. Rīgā 1794.g. 20.janvārī) rokās. Apmēram 100 gadus muižas ēkā dzīvojuši Bandavu ģimene vai tās tuvi radnieki. Pēc dzimtbūšanas atcelšanas jaunais zemnieku likums noteica, ka katram zemniekam ir tiesības paturēt savu dārzu un noteiktu daļu tīrumu. Smiltenes muiža saviem zemniekiem 1860.gada 25.jūlijā uzteica veco kļaušu kārtību, to pārvērsdama nomas maksā ar dažādiem pakalpojumiem. 1864.gadā Smiltenes muižas īpašnieks, izdodams jaunus kontraktus, paugstināja izpirkuma maksu. Zemnieki bija nemierā un pirms līguma parakstīšanas 21.oktobra vakarā iesvieda akmeni Bandava kabineta logā. Turpat pie loga bija nolikta brīdinājuma vēstule, kurā draudēts nodedzināt muižu, ja nemīkstināšot kontraktu nosacījumus. Bandavs, būdams vecs vīrs, nevēlēdamies, ka viņa ļaudis aiziet uz Pleskavas guberņu, kur zeme brīva un lētāka, piekāpās. Smiltenes muižā 1866.gadā tika nospraustas un iemērītas māju robežas, izkaisītos tīruma gabalus pievienoja mājām.

Māju iepirkšana uz dzimtu draudzē sākās 1868. gadā. Kā pirmās tika iepirktas šādas mājas: Jaun un Vec Vējiņi, Vec Drandi, Dzirkalji, Vec Loses, Bisi, Kažauči, Liberti, Kalna Lūķi, Vec Grāvji, Pulkši, Sīklēni, Buliņi, Purkalīši, Slīpi, Vīķeles, Zauskas, Kalna un Lejas Macuļi, Kalna un Lejas Vieļēni, Jaun Gūži, Vec un Jaun Apses, Vec Mežieli, Lejas Ūdri, Ēmuri, Karavīri, Ciekurži, Abuliņi, Zelgauskas, Meža Drandi, Jaun-Brūkši, Ķākas, Jaun Pori, Kaģi, Ķauzeri, Kalna un Lejas Cimdiņi, Šķipeles, Vec un Jaun Spalji, Prauli, Lejas Egles, Liepiņi, Zvāgari, Vimbas, Sieri, Krijupi, Podnieki.

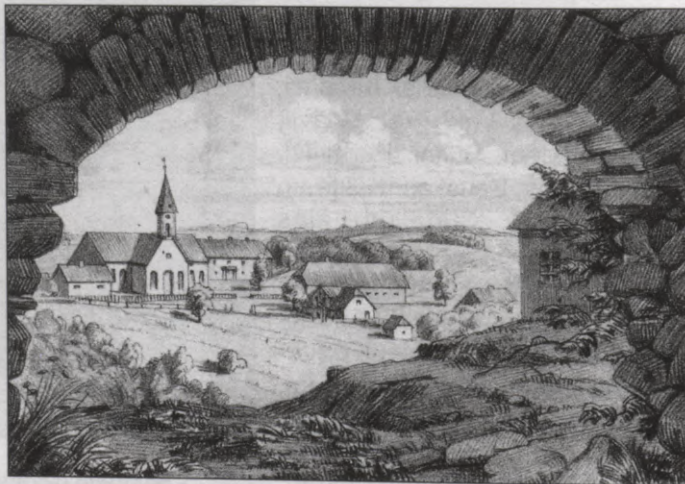
Bandavu dzimtas piemiņas vieta
Smiltenes kapsētā

Pēc ilgās slimības ar nedziedināmu kaiti 74 gadus vecais muižas īpašnieks 1869.gada 23. jūlijā nošāvās savā istabā. Visu lielo Smiltenes muižu ieguva viņa sieva Emīlija Konstance Bandava (dzim. Anglijā D.Ārlen), kuru Bandavs bija Anglijā apprecējis un atvedis uz Smilteni. Pēc vīra nāves viņa palika par muižas īpašnieci līdz sava mūža galam - 1884.gada 31.decembrim. Viņas īpašumā pārgāja arī Cērtenes un Iksēles muižas. Muižas pārvaldītāja Bānuža muižas īpašnieks G.Bērens un J.S.Bandava brāļa dēls Jūlijs Bandavs.

Vecie smiltenieši ilgu laiku atcerējās un stāstīja saviem bērniem un bērnu bērniem par kādu notikumu, kas saistīts ar Bandaviem. 1881.gadā Pēterburgā atentātā nāvīgi ievainoja caru Aleksandru II. Atentātu izdarīja pēc organizācijas "Tautas brīvība" lēmuma un tajā piedalījies arī viens no Smiltenes Bandavu dzimtas locekļiem, domājams, students.

Pēc atentāta sākās vainīgo apcietināšana, tos gaidīja bargs sods. Bandavs paspēja atbēgt uz dzimto Smilteni, bet, nojauzdams, ka būs nežēlīga izrēķināšanās, izdarīja pašnāvību. Pēc neilga laika no Pēterburgas ieradās virsnieks vairāku apbruņotu zaldātu pavadībā, lai arestētu Bandavu. Uzzinājuši, ka meklējamais nav vairs starp dzīvajiem, likuši Baznīcas laukumā uzbūvēt paaugstinājumu, izrakuši Bandava līķi Smiltenes kapsētā, ietinuši palagā un novietojuši uz paaugstinājuma. Vispirms virsnieks krievu valodā uzrunājis klātesošos, un tad daudzu smilteniešu klātbūtnē zaldāti līķi ar zobeniem sacirtuši gabalos. Kad "tiesas process" beidzies, gabalus sametuši maisā, aizveduši un iemetuši atraktajā kapā. Kapu nolīdzinājuši un ar zirgiem nomīdījuši. Vēlāk Bandavu ģimenes locekļi kapu atjaunoja.

1893.gadā no Bandava mantiniekiem muižu nopirka firsta Līvena māte un to uzdāvināja savam dēlam Paulam. Līvena ģimene dzīvoja vecajā muižas ēkā un neuzcēla sev jaunu, lepnāku ēku, kura vairāk atbilstu viņa titulam un līdzekļiem. Uz muižas zemes sāka rāties Smiltenes miests. Firsta Līvena valdīšanas laikā Smiltene ievērojami izauga un nostiprinājās saimnieciski. Tālākos plānus izjauca Pirmais pasaules karš, pēc kura izveidojās Latvijas valsts. 1920.gadā muižas ēkas tika nacionalizētas, tās pārgāja Latvijas valsts īpašumā un tika nodotas Zemko-pības ministrijas pārvaldīšanā, kura 1922.gada 1.novembrī tur atvēra viengadīgu piensaimniecības skolu.

Skats no pilsdrupām uz baznīcu (1872.gads)

Divdesmitais gadsimts

Divdesmitais gadsimts latviešu tautai ir bijis gan cerību, gan vilšanās laikmets. Pirmo reizi vēsturē 1918.gada 18.novembrī tika nodibināta neatkarīga Latvijas valsts, divas reizes pāri Latvijai ir brāzies Pasaules kara viesulis. Tikai pēc vairāk nekā pusgadsimta radās iespēja atjaunot Latvijas valstisko neatkarību. Skaitliski mazā latviešu tauta ir spējusi izdzīvot un saglabāt sevi vēstures likteņgriežos.

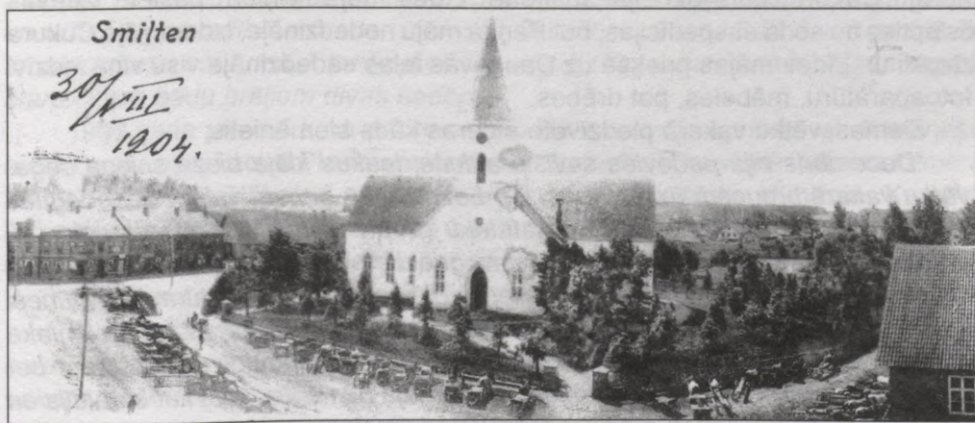
PIEKTAIS GADS

Deviņpadsmitā gadsimta beigās vairums Rietumeiropas valstu jau bija pārgājušas uz konstitucionālu iekārtu, tādējādi nodrošinot savu valstu pilsoņiem lielākas vai mazākas politiskās un pilsoņu tiesības. Tikai Krievija, kuras sastāvā bija Latvija, palika lielvalsts, kurā visu noteica cars un viņam pakļautie ierēdņi. Strauji pieauga neapmierinātība ar pastāvošo iekārtu un Krievijai pakļauto tautu pastiprinātu pārkrievošanu.

Nemierīgie 1905.gada notikumi Smiltenes draudzes mācītāju un baznīcu tieši neskāra. Revolucionāri baznīcu un dievkalpojumus netraucēja, bet draudzes aktivitāte politisku iemeslu dēļ mazinājās.

Pirmais konflikts ar varas pārstāvi notika maija sākumā pie Klinca kroga, kur laucinieki dzēra kāzas. Kad vietējais pristavs Čerskis kāziniekiem pavēlēja ātrāk braukt mājās, izcēlies kautiņš, kurā kārtībnieks tika nāvīgi ievainots. Vasaras beigās šur tur parādījās proklamācijas, aicinājumi uz mītiņiem.

Pirmā tikšanās ar revolucionāriem notika 1905.gada 30.oktobrī. Tajā dienā uz jauniešu iesvētīšanu Smiltenes baznīcā bija sanācis daudz ļaužu, tāpat ārpusē un tuvējos krogos. Izplatījās ziņa, ka pēc dievkalpojuma būs mītiņš pie Smiltenes pagasta mājas (tagad kultūras nams). Ziņkāres dzīti, ļaudis devās turp. Uz pagasta mājas trepēm tika pacelti divi sarkanie karogi, uzkāpa ļaudīm nepazīstams runātājs (Kārkliņš) un skaidroja revolucionāru mērķus. Tiklīdz bija sācis runāt orators no Rīgas, caur pūli spiedās policijas kārtībnieks Vītols un gribēja atņemt karogu, bet tas viņam neizdevās. Tad Vītols aicināja cara armijas zaldātus, kuri bija izvietoti

Smiltenes baznīca (1904.gads)

vecajā kaventē (nespējnieku namā). No jauna atgriezies ar rotas komandieri poručiku Laimiņu un desmit zaldātiem, aplenca pūli. Zaldāti dažas reizes izšāva gaisā, pūlis pajuka, puikas kliegdami brēkdami metās bēgt. Tikai pēc zaldātu aiziešanas mītiņotāji izklīda.

Smiltenes muižas īpašnieks firsts Līvens novembra mēnesī pārbrauca no japāņu kara lauka ar savu jauno dzīves draudzeni. Smiltēnē tos sagaidīja ar goda vārtiem un krievu valsts karogiem. Pēc tam vārti vēl ilgi stāvēja ar gaišo uzrakstu: "Kas mīlestību sēj, tas mīlestību pļauj."

Revolūcijas ideju nesēji 1905.gada 2.decembrī noorganizēja Smiltenes pagasta sapulci, lai demokrātiskā veidā ievēlētu jaunu pagasta valdi un tiesas locekļus. Jaunajā valdē (rīcības komisijā) tika ievēlēti 15 pārstāvji, bet pagasta tiesa sastāvēja no pieciem tiesnešiem. Abos sastāvos bija arī miestīņa pārstāvji, jo savas pašpārvaldes Smiltenei tolaik nebija. Pagasta tiesas sastāvā tika ievēlēts revolucionārs Andrejs Cukurs, par pagasta rakstvedi apstiprināja līdzšinējo Jāni Ullastu, kura rakstīto protokolu ar saviem parakstiem apliecināja 1079 sapulces dalībnieki. Jaunā Smiltenes pagasta pašvaldības rīcības komisija nolēma, ka līdz 1906.gada 1.janvārim vecajai valdei visas lietas jānodod jaunievēlētajai.

Tomēr jaunā rīcības komisija nedabūja ilgi darboties, jo jau 17.decembrī Smiltēnē ieradās 230 apbruņotu vīru liela kirasieru vienība rotmistra Sporres vadībā un Valkas 1. iecirkņa zemnieku lietu komisāra Malama pavadībā. Tūdaļ tika atlaista ievēlētā pagasta valde un atjaunota iepriekšējā vara. 21.decembrī pagasta sapulce likumīgi atjaunoja agrāko sastāvu: pagasta vecākais - Jānis Jansons, viņa palīgi: Jānis Dāme, Pēteris Ozols, Pēteris Gailītis, Pēteris Kampars.

Kad bruņotā vienība bija atstājusi pilsētu, tirgus dienā izcēlās incidents ar vietējo uradņiku Vītoli, kuru viegli ievainoja. Nākošajā dienā, sestdien 24.decembrī, ieradās atkal ap 600 jātnieku ar 4 lielgabaliem. Smiltene tika pilnīgi ielenkta un tika pieprasīta dumpinieku un ieroču izdošana vienas stundas laikā. Galvenie aģitatori nebija vietējie. Notika īsa izrēķināšanās ar Smiltēnē dzīvojošiem aģitatoriem: no Kurmenes pagasta (Kurzemē) atnākušo baptistu sludinātāju Miķēli Penki jeb Peņķi, kuram pie Cērtenes muižas bija pašam savs nams, un fotogrāfu Andreju Cukuru, kurš dzīvoja Smiltēnē, Līdes mājā. Viņiem pašiem izdevās noslēpties no soda ekspedīcijas, bet Peņķa māju nodedzināja, izdemolēja Cukura dzīvokli un Līdes mājas priekšā uz Daugavas ielas sadedzināja visu viņa iedzīvi - fotoaparāturu, mēbeles, pat drēbes.

Ziemassvētku vakarā piedzīvoto atceras kāds blomēnietis:

"Decembris bija padevies sevišķi auksts, laukus klāja bieza sniega sega. Svētku vakarā braucām uz Smiltēni, kur baznīcā, kā arvien, vajadzēja iedegties svētku eglei. Pie pilsētas robežas jātnieku grupa mums aizšķērsoja ceļu un, draudēdami ar nagaikām, lika vectēvam griezties atpakaļ. Rikšiem laidām uz mājām. Atbraukuši mājās, visus mājas iedzīvotājus atradām ļoti satrauktus. Vīrieši bija apbruņojušies - cits ar dakšām, cits piesējis cirvi garā kātā, mājas saimnieka vecākais dēls bija bruņojies ar medību bisi. Bērņus apguldīja apgērbtus, bet pieaugušie tonakt gulēt nemaz negāja. Nākamajā dienā visi kaut kur skraidīja un slepus no mums, bērniem, runāja par kaut kādu melno sotņu, no kuras jāglābjas. Zirgi tika iejūgti ragavās, kurās jau bija salikti produkti, trauki un vērtīgākās lietas.

Tur iesēdināja arī bērnus un sievietes. Ceļā mums pievienojās līdzīgi "bēgļi" no citām mājām, izveidojās vesela kolonna. Sāka jau krēsot, kad iebrucām mežā, kur jau priekšā bija daudz ragavu no citām sētām. Dega uguns kuri, raudāja bērni. Daži pieaugušie vīrieši bija bruņojušies ar medību ieročiem. Pavadījuši nakti mežā, visi nākamajā dienā atgriezāties mājās."

Tipogrāfijas īpašnieks P.Gailītis atceras:

"1905.gadā pašā Ziemassvētku pievakarē ieauļoja Smiltē soda ekspedīcija, ulanu kavalērijas eskadrons. Īsi pirms tam bijām nogāzuši pagastvaldi un tiesu, to vietā iecēluši rīcības komiteju un jaunu tiesas sastāvu. Es skaitījos kā jaunās tiesas loceklis. Bijām noturējuši tautas sapulci pie Smiltē pagastnama, kurā notiesāja uz nāvi kādu Krūmīteni un Apini par diezgan sīku zādzību. Spriedums bija jau izpildīts. Tādos apstākļos drebošām sirdīm saņēmām soda ekspedīciju, kura savu ierašanos paziņoja ar lielgabala šāvieniem un Smiltē ielenkšanu. Tika pavēlēts visiem iedzīvotājiem ierasties Smiltē muižā.

Kad es muižas kalnā uzkāpu, visapkārt "rundēlim" bija jau sapulcēties liels ļaužu pulks. Izrādījās, ka arī man bijis gods atrasties uz meklējamo "noziedznieku" listes, jo tūdaļ piesteidzās uradņiks Vītols un lika sekot. Mani nostādīja pie ēkas sienas. Zaldāti nostājās sardzē. Pēc brītiņa man pievienoja Augustu Āboliņu, skolotāju Maršānu un citus. Tad Vītola, virsnieka un zaldātu uzraudzībā mūs aizveda uz muižas tīrumu. Virsnieks izčamdīja kabatas, atņēma naudu un pierakstīja kabatas grāmatiņā manu vārdu un summu. Zaldāti šautenēm rokās nostāja man visapkārt. "Nāve", nodomāju un to pašu, drausmās drebēdams, bija domājis viss lielais ļaužu pulks. Mēs Smiltē jau zinājām, ka šī ekspedīcija Aumeisteros bija nošāvusi kādu Kļaviņu. Es sagrīļojos, sirds šausmās gandrīz stājās pukstēt, samaņu un apziņu tomēr nezaudēju. Virsnieks ar mani nerunāja, bet kāds zaldātiņš paklusām teica: "Smerķ buget" (nāve būs). Ko izjutu tajā brīdī - spalva liedzas attēlot... Pēc tam mani veda atkal atpakaļ pie jau pieminētās sienas.

Citus atsvabināja, gūstā palikām tikai ar Āboliņu. Tumsai iestājoties, mūs ievēda istabā, karstā kā pirtī. Tajā mežonīgu zaldātu ielenkumā pavadījām nakti. Zaldāti pret mums izturējās ļoti nikni. Otrā rītā mūs ievietoja pasta divjūga ķibitkā un uradņika pavadībā aizveda uz Valku. Tur mūs iebāza kādā šaurā smirdošā termiņcietuma caurumā, kur bija jāvērtās uz grīdas, saspīestiem kā silķēm mucā, starp citiem bēdu brāļiem divas nedēļas."

1906.gada janvārī kara prokurors Gailītim nolasīja spriedumu: 6 mēnešu arests; sods bija jāizcieš Pleskavas cietumā. Sagadījies, ka vienā cietuma kamerā ar viņu bija arī vēlākais Latvijas Valsts prezidents Kārlis Ulmanis. Kamera līdzinājusies lielai zālei, kurā kopā bijuši kādi 40 cilvēki. Bieži notikuši mītiņi, oratoram stāvēt uz soliņa, biežāk par citiem runājis Ulmanis.

Mācītājs Kārlis Kundziņš par 1905.gada notikumiem raksta:

"Ap Ziemassvētkiem uznāca soda ekspedīcija, un krievu karaspēks gāja cauri Smiltenei, vairāk biedēdams, nekā sodīdams. Taisni Ziemassvētku eglītes vakarā tas ielenca Smiltēni un izšāva lielgabalu tai pāri. Braucot uz svētvakaru baznīcā, man jāja pretīm kazaki. Baznīca bija pustukša. Tāds Ziemassvētku vakars mums vēl nekad nebija bijis."

Avīze "Balss" 1906.gada 7.februārī par Smilteni raksta:

"Par lielu svētību mums ir firsts Līvens. Kamēr gandrīz visi Baltijas muižnieki aizbēguši, firsts Līvens pārbrauca no Mandžūrijas kara lauka taisni lielākā trača laikā, pie sagaidīšanas teica - "strādāsim kopā!". Kā tēvs viņš mūs allaž aizstāvējis un aizbildinājis, kādēļ mēs nejutām bargo kara postu tā, kā citur."

Par revolucionāro darbību Gaujienā soda ekspedīcija apcietināja Jāni Palkavnieku un viņa dēlu, atveda uz Smilteni, ievietoja cietumā. Pēc spīdzināšanas 1906.gada 13.aprīlī mežmalā pie Tepera ezera Jāni Palkavnieku nošāva. Dēlam lika noskatīties tēva noslepkavošanā, tas to nepārdzīvoja un palika vājprātīgs.

Soda ekspedīcija Smiltēnē nopēra 25 cilvēkus (katram līdz 200 sitieni), tā darbojās visu 1906.gadu, lai gan nekāda aktīva revolucionāra darbība vairs nenotika. Lai iebiedētu nepaklausīgos, kazaki 1906.gada vasarā Līvena muižas tīrumos sarīkoja sacensības, kurās demonstrēja, kā, auļojot uz zirga, ar zobeniem tiek sacirsts pretinieks. Tikai 1908.gadā Krievijas valsts dome likvidēja soda ekspedīcijas.

Revolucionārie notikumi parādīja, ka latviešu tautā slēpjas spēks, kas noteiktos apstākļos spēj veikt lielus darbus. Pēc 1905.gada varēja vieglāk nodibināt biedrības, rīkot sapulces, teātra izrādes un koncertus, kā arī brīvāk izteikt savas domas. Vācu muižnieki un krievu ierēdņi sāka saprast, ka latvieši vairs nav agrākā nicinātā zemnieku tauta, bet spēks, ar kuru turpmāk būs jārēķinās.

Baznīcas laukums (1905.gads)

PIRMAIS PASAULES KARŠ

1914.gada vasarā nepilna mēneša laikā bija sācies karš, kurš ilga vairāk nekā četrus gadus, un kura rezultātā sabruka Eiropas impērijas un troni zaudēja to valdošās dinastijas. Krievijas valdība jau pašā kara sākumā (20.jūlijā) izsludināja vispārēju mobilizāciju. Tika iesaukti vīrieši līdz 45 gadu vecumam, Smiltenes stacijā saplūda milzums ļaužu, - gan armijā iesauktie, gan viņu piederīgie. Lielākā daļa no viņiem bija pārliecināti, ka mobilizācija tiks atcelta un karš ātri beigsies. Pēc pirmajām uzvarām sekoja sakāves un atkāpšanās. Laikrakstu slejās publicēja

garu garos kritušo, ievainoto, bez vēsts pazudušo un vācu gūstā nonākušo sarakstus. Tie atnesa sēru vēsti vairākām smilteniešu ģimenēm. Jēkaba Zušmaņa grāmatu veikala priekšā vismaz stundu pirms avīžu pārdošanas salasījās jaudis no malu malām, lai uzzinātu jaunākās ziņas no frontes.

1915.gada pavasarī, pēc vācu armijas uzbrukuma Austrumu frontē, karadarbība sasniedza Latvijas teritoriju. Tuvojoties vācu armijai, krievu kara iestādes pavēlēja kurzemniekiem atstāt dzimtās mājas un doties bēgļu gaitās. Tika pamesta sūrā darbā krātā iedzīve, jo vezumos līdzī varēja paņemt tikai pašu nepieciešamāko. Visa Rīgas - Pleskavas šoseja no jūlija līdz septembra beigām bija pilna ar bēgļiem. Bez kādas organizētas kārtības, kājām un braukšus tie devās austrumu virzienā, dzenot sev līdzī mājlopus. Brauca gan pa vienam pajūgam, gan vairākas ģimenes kopā, kājnieki nesa pašu nepieciešamāko. Naktis bēgļi pārļaida šosejas malā zem krūmiem, kokiem vai tuvējā mežīņā. Vidzemnieki deva pajumti saviem radniekiem un pavisam svešiem cilvēkiem.

Kurzemnieki cerēja drīz tikt atpakaļ, daudzi savas labākās mantas, drēbes salika kastēs un ieraka zemē. Karam turpinoties vairāku gadu garumā, visas šīs zemē ieraktās bagātības gāja bojā. Kurzemes bēgļi pa lielākai daļai bija ģērbušies pelēkos uzvalkos. Apstājušies ceļmalas mājās, bēgļi labprāt palīdzēja lauku darbos: linu plūkšanā, labības pļaušanā un kulšanā, tā nopelnot sev pārtiku.

Smiltē tika izveidots bēgļu apgādāšanas punkts, tajā bēgļu bērni saņēma produktus uzturam. Lauksaimniecības biedrības namā ierīkoja Sarkanā Krusta lazareti, Smiltēnes draudzes brīvprātīgie un pašvaldības iestādes rūpējās par ievainoto kareivju un slimo bērnu kopšanu.

1915.gada jūlijā sākās Rīgas rūpniecības uzņēmumu evakuācija. Gada laikā no Rīgas uz Krieviju aizveda mašīnas un iekārtas vismaz no 350 uzņēmumiem. Izveda ne tikai rūpnīcu iekārtas, bet visu, ko vien spējēja izvest: tramvaju vagonus, pontona tiltu pār Daugavu, jauno pilsētas telefona centrāli, vara plāksnes no Doma, Jēkaba un citu Rīgas baznīcu jumtiem, baznīcu zvanus. Kopā ar rūpnīcu iekārtām aizveda kvalificētos strādniekus ar ģimenēm.

Latviešu inteliģence saprata, ka Vācijas uzvara karā būtu arī Baltijas vācu muižnieku uzvara un latviešiem tas nozīmētu iznīcību. Tautu biedēja pārvācotāju rīcība jau okupētajā Latvijas daļā.

Bēgļu izvietošanās Zaķu ielā

Jāņa parka vārti pirms zāles uzcelšanas

Pārvarot vācu muižnieku un atsevišķu cara ierēdņu pretestību, 1915.gada 19.jūlijā izdevās iegūt cara armijas virspavēlniecības atļauju dibināt latviešu strēlnieku bataljonus. Jaunradītā Latviešu strēlnieku bataljonu organizācijas komiteja publicēja uzsaukumu "Pulcējieties zem latviešu karogiem!". Līdz 1916.gada pavasarim izdevās izveidot 8 bataljonus. Tie kļuva par latviešu tautas vienotājiem. Cilvēki cerēja, ka pašu karaspēks atnesīs reiz arī brīvību, tāpēc tauta dāvāja strēlniekiem savu mīlestību un pateicību.

1916.gada vasarā un rudenī latviešu strēlnieki varonīgi cīnījās Nāves salā un pēc tam, Ziemassvētku kaujās parādot izcilu varonību, pārliecinājās, ka Krievijas cara valstij nerūp latviešu tautas liktenis. Par šīm kaujām daudz rakstīja ārzemju prese, un politiskie novērotāji ārzemēs norādīja, ka strēlnieku cīņas un uzvaras nepaliks bez politiskām sekām.

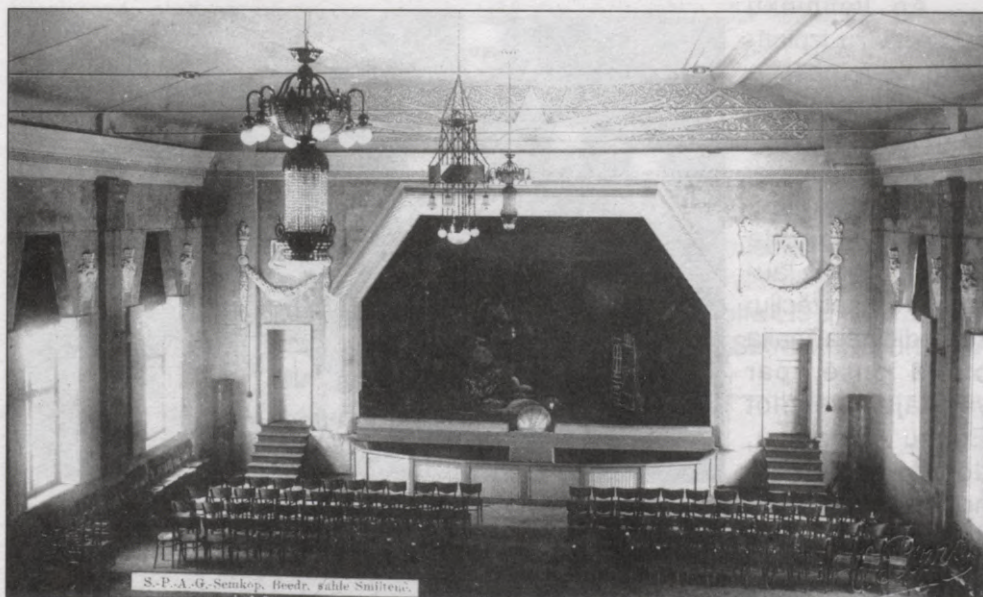
Arī līdz tam klusajā Smiltēnē 1916.gada vasarā ieradās latviešu strēlnieku bataljona trīs rotas. Piemērotu telpu bija maz, tāpēc 500 kareivjus izmitināja Lauksaimniecības biedrības namā. Iedzīvotāji bija sajusmināti par komandām latviešu valodā un dziesmām, kuras kareivji skandēja, maršējot pa pilsētas

"Laubīte" virs slimnīcas pagraba

ielām uz apmācību vietām. Savādas sajūtas savijņoja smilteniešu sirdis, dzirdot skali saukto: "Uz priekšu, tēvu zemes dēli! Lai asinis plūst, mēs kausimies, līdz vācu vara lūst!"

Strēlnieki Lauksaimniecības biedrības namā 1917.gada Lieldienās izrādīja J.Pētersona ludziņu "Cēlie mērķi". 27.martā Lauksaimniecības biedrības namā ar priekšlasījumu par vecās kārtības jaunajām pusēm un turpmākajām izredzēm uzstājās agronoms Kārlis Ulmanis. Viņš aicināja vairāk uzmanības veltīt ārējam ienaidniekam un veltīt visus spēkus darbam, lai frontē netrūktu pārtikas.

Lauksaimniecības biedrības nama zāle. Pirro foto, 1925.gads

LIELINIEKI

1917.gada februārī Krievijā uzvarēja revolūcija un tika gāzts cars, izveidojās Pagaidu valdība. Sākās straujas pārvērtības arī Latvijā - dibinājās jaunas pašvaldības un jaunas partijas. Tauta vēlējās, lai visa latviešu apdzīvotā zeme tiktu apvienota, skolās mācības notiktu latviešu valodā, tautai būtu nodrošinātas tiesības pašai ievēlēt savu valdību.

Vidzemē latviešu strēlnieku pulkos izveidojās padomes, kas ievēlēja pulku apvienotās padomes izpildkomiteju (Iskolastrelu). Smiltēnē izvietotais rezerves bataljons noorganizēja mītiņu un demonstrāciju, lai atbalstītu Pagaidu valdību. Aprīļa beigās no Žitomiras mērnieku skolas Smiltēnē atgriezās Emīls Lārmanis un pēc ieslodzījuma - Ādolfs Līde. Lārmanis 30.aprīlī strēlniekiem nolasīja ne tikai referātu par Pirmo Maiju, bet sāka iztīrīt Ļeņina aprīļa tēzes un nobeigumā izsauca lozungus "Nost karu! Visu varu strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomēm!"

Uz gaidāmo strēlnieku sapulci un 1.maija mītiņu pilsētas centrā aicināja Smiltēnes tipogrāfijā iespiestās proklamācijas. No tuvējiem veikaliem uz laukuma iznesa divus galdus, no kuriem izveidoja tribīni, pie tās piesēja sarkano karogu.

Galvenie runātāji bija LSDS(b)P Vidienes organizācijas propagandists valmierietis Miezis un smiltenietis Ādolfs Līde. Pēcpusdienā Līdes dzīvoklī sapulcējās deviņpadsmit cilvēki, kuri paši no sava vidus ievēlēja Krievijas Sociāldemokrātiskās boļševiku partijas Smiltenes rajona komiteju. Par tās priekšsēdētāju kļuva Ādolfs Līde, par vietnieku - Pēteris Žurovskis, par sekretāru - Emīls Lārmanis. Komitejā vēl ievēlēja Jāni Lusti un Emmu Vīganti. Jaunizveidotā komiteja apmetās Ādolfa Līdes dzīvokļa pašā lielākajā istabā, tur līdz jūlija vidum notika partijas sapulces un citi sabiedriski pasākumi.

Ar lielinieku izdoto avīžu izplatīšanu neveicās, jo iedzīvotāji ne labprāt pieņēma sociāldemokrātu idejas. Lai iesaistītu jaunatni, boļševiku partija prasīja dibināt jaunatnes organizāciju. To nodibināja maija otrajā pusē, par vadītāju ievēlot Emmu Lezdiņu, dodot pulciņam nosaukumu "Rīts". Jau pirmajā sapulcē pieņēma rezolūciju:

Pirmā Smiltenes deputātu padomes izpildu komiteja 1917.gadā

strādāt pēc boļševiku partijas norādījumiem, revolucionārās idejas izplatīt tautā. Politiski jauniešus izglītoja Ā.Līde, V.Līkums, P.Žurovskis, A.Miezis, A.Laroze. Jauniešu piesaistīšanai pulciņš izveidoja kori un stīgu instrumentu orķestri; tos vadīja Smiltenē pazīstamais fotogrāfs Jūlijs Kārkliņš. Ar pulciņa dalībnieku palīdzību izveidoja drāmas trupu, kuru sākumā vadīja Rīgas teātra aktieris Ābrams. Kad Smiltenē ieradās 5.latviešu strēlnieku pulks, kurā dienēja aktieris Dišlers, teātra trupa īpaši aktivizējās un iestudēja B.Šova "Sātana apustuli" un brāļu Kaudzīšu "Mērnīeku laikus". Lai gan Smiltenē un tās apkārtnē bija diezgan daudz skolotāju, intelligence neiesaistījās politikā.

Lai aktivizētu lauku jauniešus, augusta beigās skolotājas darbā uz Blomi nosūtīja Emmu Lezdiņu, kura Ziemassvētku vakarā skolā noorganizēja pirmo "padomju eglīti". Ieradās pulciņa "Rīts" dalībnieki no Smiltenes. Pie sarkanām lentēm izgreznotas eglītes pulciņa koris nodziedāja dažas revolucionārās dziesmas, sarkanā karoga fonā politisku referātu nolasīja Ā.Līde.

Augusta beigās un septembrī krievu armija atkāpās no Rīgas. Pa šoseju plūda vezumnieku rindas, rūca automobīļi. Vakaros visas mājas šosejas malā un tuvākā apkārtnē bija pilnas ar vezumniekiem, tie apmetās šosejas malā, kurināja ugunsiskus, vārīja vakariņas. Nevienam atļauju neprasījuši, krievu zaldāti ņēma malku, no tīruma nesa auzu stabiņas zirgu barošanai, no dārza ņēma visu, ko tur

atrada: ābolus, zirņus, saknes, kartupeļus, gurķus. Aizrādīt neko nedrīkstēja, jo karavīru izskats un darbi bija kā mežoņiem.

Kazaku vienības, kuras uzturējās Smiltēnē, bija disciplinētas, svētdienās kazaku muzikanti spēlēja "germoškas", dziedāja. Viņu dejas bija interesantas. Neliela cara armijas daļa (2 virsnieki, 50 zaldāti ar 60 zirgiem) no janvāra beigām līdz septembrim uzturējās Smiltēnes mācītājmuižā.

Pēc 1917.gada Oktobra revolūcijas pulciņš "Rīts" ieguva sev "Kubuliņa" zāli Abulas un Pils ielas stūrī. Mājai nesen bija piebūvēta neliela zāle ar skatuvi. Līvenam to atņēma, no muižas atveda mēbeles un pianīnu. Tur notika sanāksmes, kora un drāmas trupas mēģinājumi. Koka ēkas otrajā galā izvietojās kara revolucionārais tribunāls, tā priekšsēdētājs bija Štamers, bet sekretārs Lārmanis.

Sākās revolucionāro strādnieku komiteju laiks. Ar necieņu pret baznīcu revolucionāri iesāka 1918.gadu. Lai atzīmētu 1905. gada asiņaino svētdienu Pēterburgā, 13.janvārī baznīcas priekšā sapulcējās mītiņotāji ar sarkaniem karogiem un orķestri, aizbildinādami ar nelabvēlīgiem laika apstākļiem, iegāja dievnāmā. Baznīca pieplūda pilna ar ļaudīm. Altāra telpā nosēdās krievu armijas ragu orķestris ar resnu bundzinieku priekšā. Pie baznīcas durvīm nostājās sarkanie gvardi, no kanceles par 1905.gada notikumiem runāja Ādolfs Līde. Tiklīdz sāka runāt Dāvis Rozītis, baznīcā kāds iekliedzās: kazaki nāk! Satraukumu un apjukumu pastiprināja daži šāvieni, kas bija dzirdami ārpusē. Iekšā esošie traucās ārā pa durvīm un logiem. Muzikanti bija tuvāk pie altāra, tie izmeta ārā savus instrumentus, tad leca paši. Resnais bundzinieks, sava apaļuma dēļ, logā iesprūda. Vienā logā palika karājoties bungas, citos logu āķi saplēsa sieviešu brunčus. Dabūjuši krietnus punus, mītiņotāji atstāja baznīcu. Īstenībā no kazakiem nebija ne vēsts. Baznīcas konventam izdevās izdabūt apsolījumu no revolucionāriem, ka turpmāk mītiņus baznīcā neturēs.

1918.gada februārī Vidzemi sāka okupēt vācu karaspēks. Lielinieku ieceltās strādnieku un zaldātu padomes sāka evakuēties, steidzās glābties Padomju Krievijā. Smiltēnē parādījās sveši vīri kareivju tērpos, kuri ar pulciņa "Rīts" jauniešu līdzdalību arestēja turīgus cilvēkus, lai sev līdz uz Krieviju "paņemtu ķīlniekus".

Latviešu strēlnieki soļo cauri pilsētai. 1917.gads

Naktī uz 1918.gada 20.februāri apbruņoti vīri vietējo lielinieku pavadībā ielauzās vairākās Smiltenes apkārtnes mājās. Nolaupījuši vērtslietas, "ķīlniekus" atveda uz Smilteni un ievietoja muižā firsta Līvena dzīvojamās telpās. Tur jau priekšā bija Raunas mācītājs Jende, aptieknieks Tušs. Smiltenes draudzē arestēja 12 cilvēkus, tajā skaitā Kažauču saimnieku P.Pelci, J.Ringmani no Riņģiem, E.Vīķeli no Vīķelēm, J.Blumentālu, aptieknieku E.Bergmani, nam-saimnieku D.Nodievu. Arestantus apsargāja sarkanie miliči. Pie Līvena kamīna sildīdamies, viņi dziedāja savas revolucionārās dziesmas. No rīta, kad Smiltenes baznīcas zvani iezvanīja svētrītu, arestantus nostādīja rindā pa četriem un apsardzes pavadībā kājām dzina līdz Bilsķai. Tālāk ar pajūgiem līdz Valkai, kur aukstajā baznīcā bija jāpavada nakts. Smiltenieši tika ievietoti ceturtajā preču vagonā. Vilciens apstājies Polkovejā, jo bija pienākušas ziņas, ka vācieši jau Pleskavā un tādā gadījumā gūstekņi nošaujami. Kamēr no pirmā vagona izgrūda ķīlniekus (cēsiniekus, valmieriešus) un tos nošāva, noskaidrojās, ka Pleskavā vāciešu vēl nav. Liktenis bija lēmis smilteniešiem palikt dzīviem. Ešelons, Pleskavā nepiestājis, 14.martā iebruca Maskavā. Kamēr sardzes vīri meklēja vietu, kur ķīlniekus izmitināt, septiņi smiltenieši izbēga, pārējie nokļuva Butirku cietumā. Mājupceļš bija briesmu pilns, bet Lieldienās viņi bija mājās. Butirku cietumā esošos atbrīvoja uz vācu miera līguma pamata.

Otrā dienā viss pārvērtās. Smiltēnē bija ieradies vācu karaspēks, revolucionāri ar ķīlniekiem aizbēguši. Baznīcas laukumā tika uzstādīts ložmetējs šaušanas gatavībā un apkalpe bruņu cepurēs, pagasta mājā izvietojušies vācu karavīri. 1918.gada pūpolu svētdienā Smiltenes baznīca dievkalpojuma laikā bija pilna ar vācu kareivjiem. Vācu okupācijas laiks Smiltēnē bija 8 mēnešus (1918.g.aprīlis - 1918.g.Ziemassvētki).

Vācieši pārņēma savās rokās visu izpildu varu, un latviešiem likās, ka iera-dušies atkal jauni kaklakunģi. Jūlija otrā pusē Smiltenes draudzes skolā visiem apkārtnes skolotājiem bija jāapmeklē vācu valodas kursi. Par kursiem nebija jāmaksā, arī ēdināšana bija par armijas līdzekļiem.

Brīvajā laikā vācu kareivji staigāja pa mājām lūdzot, lai viņiem pārdod maizi, gaļu, sviestu. Lai gan vāciešiem bija stingra disciplīna, viņi ielaidās garākās sarunās ar lauksaimniekiem un vaļsirdīgi atzinās, ka karot negrib, nav jēgas turpināt karu, ilgojas pēc mājām. Vācu armija apmetās lielāko tiesu pie Pleskavas šosejas esošajās mājās. Vācu kareivji bija muzikāli, viņu kapelas spēlēja ballītēs, kuras labprāt apmeklēja arī vietējie jaunieši.

Kad rudens beigās un ziemas sākumā vācu karaspēks sāka atkāpties no Vidzemes, karavīri visas liekās mantas pārdeva. Par 2 mārciņām sviesta varēja iegādāties itin labu šauteni vai revolveri. Ja negadījās pircēji, labas lietas pameta ceļa malā. Panika pārņēma iedzīvotājus, visvairāk turīgos un inteliģentos. Bija saprotams, ka, vāciešiem aizejot, atgriezīsies lielinieki ar savām terora metodēm.

Svētdien, 22.decembrī lielinieki atgriezās un ar pirmajiem lēmumiem atcēla privātīpašumu, nacionalizēja muižas, šķīta baznīcu no valsts, solīja laimi strādniekiem; tiesu sprieda revolucionārais tribunāls. 1919.gada janvārī par Smiltenes revolucionārās komitejas priekšsēdētāju tika iecelts Emīls Lārmanis. Vēlāk viņš pabeidza Dzeržinska artilērijas akadēmiju un dzīvoja Maskavā.

1919.gads atmiņā palicis kā šausmu un briesmu gads. Simtiem un tūkstošiem tika atņemta dzīvība. Kurzemnieku bēgļi, kuriem vairs nebija ko zaudēt, pārgāja sarkano pusē un sāka vidzemniekiem (par izmitināšanu) atriebties. Nodevība, apmelošana un nepārtraukta tiesāšanās raksturīga šim lielinieku valdīšanas laikam. Nomelnoja skolotājus, turīgo māju saimniekus, baznīcu un tās uzticamos kalpotājus. Mācītājmuižā bija iecerējuši iekārtot "sarkano istabu".

Kamēr Smiltēnē valdīja vietējie sarkanie, viņu izdarības bija paciešamas. Igaunijiem ieņemot Valku (1919. gada 31.janvārī) un Alūksni, Valkas apriņķa valde pārceļās uz Smiltēni, un tad bija jādzīvo vienās bailēs. Īpaši "buržujiem", bagātākiem zemturiem bija briesmu dienas. Vajadzēja vien kādam skauģim vai ienaidniekam aiziet uz izpildkomiteju un kādu apsūdzēt, kad "buržuja" dienas bija skaitītas. Vairāki tika apcietināti un notiesāti, daudziem atņēma mantu vai piesprieda nāves sodu. Daudzi saimnieki aizbēga uz citurieni, citi slapstījās pa mežiem. Aizbēgušo manta tika konfiscēta. Smiltēnes aresta māja bija pilna ar notiesātiem. Cietumniekiem pašiem lika rakt sev bedres. Smiltēnē nošāva 29 cietumniekus, un kuriem 4 bija šejienieši, bet pārējie no Trikātas, Lugažiem, Valkas, Gaujienas.

Ar dekrētu tika noteikts, ka visa zelta un sudraba nauda jāatdod valdībai, cara naudu (papīra) drīkstēja glabāt tikai vērtībā līdz 100 rubļiem, pārējā jāizmaina pret lielinieku naudu. Aizbildinoties ar zelta un sudraba naudas meklēšanu, naktīs notika pēkšņa kratīšana. Ja naudu atrada, vainīgo nodeva tiesai, un sarkano tribunāls naudas turētājam piesprieda cietumsodu; dārgmetāla naudu konfiscēja. Ar rīkojumu noteica, cik daudz labības, miltu un citu produktu drīkst mājās turēt. Viss pārējais bija jānodod komitejām - valdībai. Cilvēki slēpa labību - bēra to mucās, raka zemē, slēpa sniegā, salmos, pat ieraka kūtsmēslos. Atļautā norma bija maza, tik tikko pietika uzturam.

Savdabīgas bija pārmaiņas skolu dzīvē. Skolās aizliedza ticības mācību. Bērniem vairs nekas nebija jāzūdod, skolotājiem tikai jāvada praktiskas sarunas par vienu vai otru priekšmetu. Skolā iedibināja audzēkņu pašvaldību. Bērni paši vadīja skolas dzīvi, uzturēja disciplīnu, lēma pat sodus. Skolotāji bija tikai viņu padomdevēji. Bērni varēja skolotāju domas un ieskatus uzklaustīt un izpildīt, bet, ja tas viņiem nepatika, - arī neievērot. Piespiest bērnus mācīties un kārtīgi apmeklēt skolu skolotāji nedrīkstēja. Tādēļ skolēni darīja, ko gribēja. Kad patika, tad gāja uz skolu, kad negribēja, tad aizgāja uz upi makšķerēt vai uz mežu vāveres medīt.

1919.gadā Valkas apr. Strādnieku Padomes laikraksta redakcija uz laiku tika izvietota Smiltēnē, Pils ielā 2.

Strādnieku un zemnieku komitejas gādāja par trūcīgajiem bērniem, deva tiem burtnīcas un rakstāmlietas par brīvu. Bet tikai līdz tam laikam, kamēr bija, ko dot no konfiscētiem veikaljiem. Arī trūcīgo bērnus kopgaldā baroja no tiem produktiem, kuri bija atņemti saimniekiem. Aizbēgušo saimnieku mājas iztukvoja pilnīgi.

1919.gadā Jaunajā parkā atklāja cīņā pret baltgvardiem kritušo cīnītāju kapus. Parka nogāzē uz Abula upes pusi 3.martā kā pirmie zemes klēpī tika guldīti sarkanarmieši Strebels un Bērziņš.

Pirmā Maija svinībās bija jāpiedalās visiem pilsētas un apkārtējo skolu skolotājiem. Gājiena dalībnieki ar sarkaniem karogiem un muzikantiem priekšgalā apmeklēja jaunus kapus u.c. piemiņas vietas. Visas runas beidzās ar lozungiem: "Slava sarkanarmiešiem!, Izturību biedriem!, Lāsts baltajiem un iznīkšana buržujiem!". Svētku gājiens beidzās baznīcā, kur no kanceles teica atkal tās pašas runas.

Luterāņu baznīcai sarkanarmieši sašāva gaili, gribēdami to nogāzt. Pēc tam vētras laikā gailis nogāzās, baznīca vairākus gadus stāvēja bez gaiļa. Tikai nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij, Salmiņa darbnīcā Kaļķu ielā aizlodēja ložu caurumus un gailis atgriezās savā vietā. Lielinieki mēģināja nolauzt krustus pareizticīgo baznīcai, bet, kad tas neizdevās, uz lielākā krusta uzlika koka kasti.

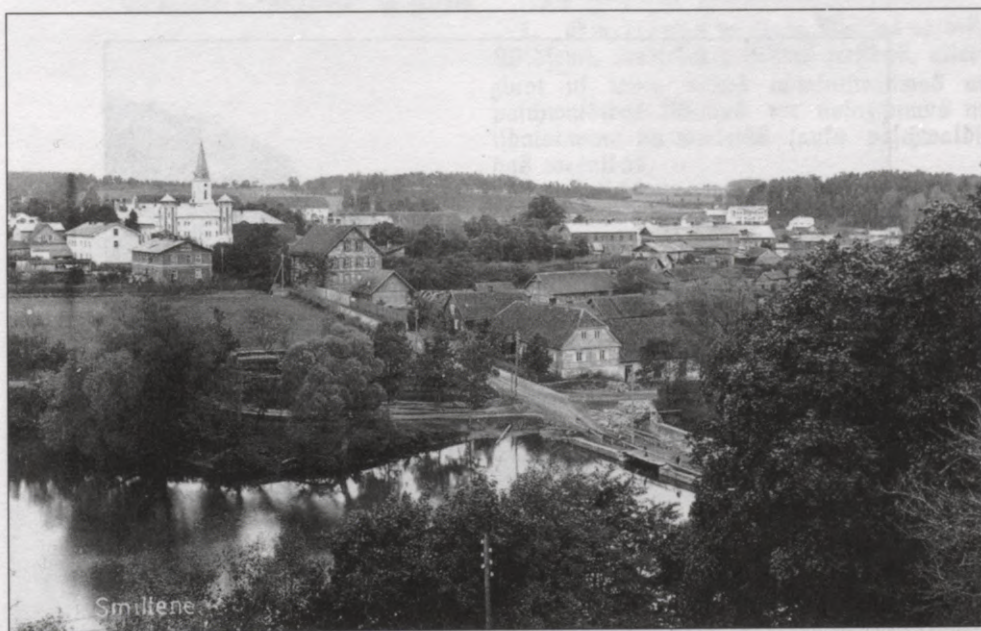
Maija beigās lielinieki sāka no Smiltenes izvākties. Rīkojums bija visiem zirgu īpašniekiem ierasties Smiltenes muižā, lai salaupīto vestu pāri robežai uz Krieviju. Muižā daudzas istabas bija piekrautas kastēm, pakām, grāmatu kaudzēm. Zinādami, ka zirgus un pajūgus atpakaļ nedabūs, saimnieki zirgus slēpa mežos. Miliči jādelēja pa mājām un meklēja paslēptos zirgus, bet mežos negāja, jo baidījās no zirgu sargiem, kuri bija bruņoti un no meža šāva nekļūdīgi. Pēdējie lielinieki Smiltēni atstāja 1919.gada 28.maijā.

Sentirgus pilsētas centrā (1918.gads)

Pa lielinieku valdīšanas laiku Smiltenes veikali bija iztukšoti, veikalu plauktos bija tikai dažas preces, arī uz iknedēļas tirgu laucinieki nebrauca. Tirgus laukums stāvēja tukšs. Pēc lielinieku aiziešanas viss sāka atdzīvoties, izbēgušie saimnieki atgriezās savās izlaupītajās mājās. 1919.gada vasara bija ļoti auglīga un laukus varēja apsēt gan ar pašu noslēpto sēklu, gan kaimiņu un radu aizdoto. Bija jāsāk dzīve no jauna, jāpriecejas, ka palikuši dzīvi.

Tieši pirms Jāņiem Smiltēnē dzirdēja kara troksni, kad tālumā pie Lodes stacijas latviešu un igauņu spēki cīnījās pret vācu Dzelzs divīziju. Tās bija slavenās Cēsu kaujas. Vidzemi no sarkanarmiešiem atbrīvoja igauņu ģenerāļa Laidonera un pulkveža Zemitāna vadītās latviešu vienības. Izšķirošās kaujas notika no 19. līdz 22.jūnijam Limbažu - Lielstraupes - Cēsu - Raunas apvidū.

Skats no Kalnamuižas uz pilsētu

DZĪVE NEATKARĪGAJĀ LATVIJĀ

Latvijas ceļš uz valstiskumu sākās 1918.gada 30.janvārī, kad Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome savā otrajā sesijā pieņēma svarīgāko politisko lēmumu - "rezolūciju kara un miera jautājumā" -, kurā atzina, ka Latvijai jābūt patstāvīgai demokrātiskai republikai, kas apvienotu Kurzemi, Latgali un Vidzemi, un uzsvēra, ka latviešu tautas pirmā un minimālā prasība ir Latvijas teritoriāla un etnogrāfiska nedalāmība.

1918.gada 11.novembrī Vācija atzina sevi par uzvarētu un noslēdza pamieru. Vācijas sakāve radīja labvēlīgus apstākļus nacionālpatriotisko spēku darbībai un neatkarīgas Latvijas valsts nodibināšanai.

Radušos situāciju izmantoja latviešu inteligence. 1918.gada 17.novembrī Rīgā sapulcējās politisko partiju pārstāvji, kas izveidoja Tautas padomi. Tajā tika pārstāvētas visas ievērojamākās latviešu politiskās partijas. Tādēļ Tautas padome varēja pilntiesīgi pārstāvēt visus Latvijas iedzīvotājus un līdz Satversmes sapulces sasaukšanai tā kļuva par augstāko varas orgānu Latvijā. Par Tautas padomes priekšsēdētāju ievēlēja Jāni Čaksti, par Latvijas Pagaidu valdības galvu izraudzījās Kārli Ulmani.

1918.gada 18.novembris bija vēsa un apmākusies diena, taču latviešu tautas vēsturē tā iegājusi ar neizdzēšamu spožumu. Rīgā Nacionālajā teātrī latviešu tautas pārstāvji bija pulcējušies uz Tautas padomes svinīgo sēdi, kurā pasludināja, ka Latvija ir patstāvīga, neatkarīga demokrātiska valsts, kurā apvienota Kurzeme, Vidzeme un Latgale. Pirmo reizi kā valsts himna atskanēja "Dievs, svētī Latviju!"

Šī diena Smiltenei pagāja bez sevišķām aktivitātēm. Te vēl bija vācu karavīri, kuri Smiltenei atstāja tikai īsi pirms Ziemassvētkiem.

1920.gads iesākās ar Smiltenei ļoti nozīmīgu Ministru kabineta 9.janvāra lēmumu - Smiltenei piešķirt pilsētas tiesības.

Nākošajā dienā par to ziņoja valdības oficiālais laikraksts "Valdības Vēstnesis":

Noteikums par pilsētas tiesību piešķiršanu Smiltenes miestam.

1. Smiltenes miestam, Valkas apriņķī, Vidzemē, piešķirt pilsētas tiesības, attiecinot uz viņu visus administratīvos un pašvaldības likumus un nosacījumus un izdalot viņu no vietējās lauku pašvaldības vienības.

2. Iekšlietu ministram uzdot sarīkot zināmās Smiltenes pilsētas domes vēlēšanas un izdot visas šim nolūkam vajadzīgās instrukcijas un nosacījumus.

3. Apriņķa valdes priekšnieka vārdā sastādīt komisiju no apriņķa priekšnieka vaj viņa palīga, viena apriņķa padomes locekļa, ik pa vienam priekšstāvim no Smiltenes pilsētas domes locekļa, ik pa vienam priekšstāvim no Smiltenes un Bilskas pagastu padomēm, pēc minētās domes un padomes izvēles, ar uzdevumu:

- a) noteikt Smiltenes pilsētas robežas,
- b) nokārtot tiesiskās un finansiālās attiecības starp Smiltenes pilsētu un ieinteresētām lauku pašvaldības vienībām.

Komisijas lēmumi nāk spēkā pēc iekšlietu ministra apstiprinājuma.

4. Visas tagad pastāvošās ielas, ceļus un laukumus pilsētas robežās atzīt par tādiem, kuri atronās atklātības lietošanā.

5. Smiltenes pilsētā atstāt spēkā līdzšinējos civillikumus.

Ministru prezidents Ulmanis
Iekšlietu ministrs Bergs

Dokumenta teksts laikraksta
"Valdības Vēstnesis" lappusē:

**Noteikums par pilsētas tiesību pēc
šķiršanu Smiltenes mēestam.**

1. Smilteneš mēestam, Valkas apriņķi, Vidzemē, pēcškrit pilsētas tiesībās, atteezinot uz viņu viņuš administratīvos un pašvaldībās likumus un nošazījumus un īsbalot viņu no weetejās lauku pašvaldībās weenībās.

2. Cēšchleetu ministrim usdot šarīstot šinamās Smilteneš pilsētas domeš wehlešchanaš un īsdot viņš šchim nolūškam wajadšigās instrukzijas un nošazījumus.

3. Aprinča waldeš preešchneeka wahrdā fastahdit komišiju no aprinča preešchneeka waj viņa palihga, weena aprinča padomeš lozeška, weena Smilteneš pilsētas domeš lozeška, it pa weenam preešchstahwim no Smilteneš un Bilštas pagastu padomeš, pehž minētās domeš un padomeš īšwehles, ar usdewumu:

- a) noteikt Smilteneš pilsētas robešchās,
- b) notahrtot teešchās un finansiālās atteezības starp Smilteneš pilsētu un eeinteresētām lauku pašvaldībās weenibām.

Komišijas lehmumi nahš spēhkā pehž cēšchleetu ministra apstiprinajuma.

4. Wišās tagad pastahwošchās eelas, zeluš un laukumus pilsētas robešchās atšihš par tahdeem, turi atronās atklahtības lee-tošchana.

5. Smilteneš pilsēta atstahš spēhkā līhdschinejoš žiwilikumus.

Ministru presidentš U l m a n i s.
Cēšchleetu ministrš U. B e r g s.

Ceļa rādītājs pie Vidzemes šosejas
(1935.g.foto)

Pirmie piecpadsmit ievēlētie pilsētas domnieki sapulcējās 1920. gada 4. aprīlī. Par pirmo pilsētas galvu ievēlēja Augustu Akmentiņu, par sekretāru - Robertu Lobiņu. Vēl domē bija Bergs, Johansons, Reintāls, Salmiņš, Luļis, Urbāns, Ērmanis, Cimdiņš.

Smiltenes pilsētas domnieki 1920. gadā

Smiltenes pilsētas robežu komisija sastāvēja no Valkas apriņķa padomes valdes locekļa E. Blūmentāla, Smiltenes policijas priekšnieka E. Pētersona, Smiltenes pilsētas galvas A. Akmentiņa, Smiltenes pagasta vecākā J. Apses un Bilskas pagasta vecākā J. Liepiņa.

Pēc vairākām sēdēm komisija jūnijā sākumā vienojās, ka pirmajai "Smiltenes pilsētas robežai jāiet gar Tepera ezeru un Abulas upes austrumu krastu, gar elektrisko centrāli, Vidus dzirnavas ieslēdzot pilsētas robežās, tālāk pa muižas Jauno parku un pakalni līdz Gala (tagad Tiltlejas) dzirnavām un lopu kautuvei, tās abas pilsētas robežās atstājot. Robeža tad iet taisnā līnijā pa Smiltenes - Grotūža tīrumiem līdz Valmieras - Grotūža krusta ceļiem, no tiem pa mācītāja muižas robežu, draudzes mazo zemes gabalu pilsētas robežās ievelkot, pa Smiltenes Žāpuru un Veldes māju robežu līniju, - pirmās mājas zemi ārpus, otrās - iekšpus pilsētas robežām atstājot -, līdz ebreju kapiem, tos pilsētas teritorijā ieslēdzot, tad pa Smiltenes un Cērtenes muižiņu robežām līdz Cērtenes upītei, pa kuras krastu līdz tās ietekai Abulas upē, pa kuras krastu līdz Tepera ezeram."

Tiltiņš pār Vidusezeru no muižas uz pirmo elektrocentrāli (1920. g.). Vēlāk šajā ēkā bija pilsētas pirts

Pēc pilsētas atbrīvošanas no vācu okupantiem un lielinieku varas Smiltēnē izveidoja policijas nodaļu. Par Smiltēnes policijas iecirkņa dibināšanas dienu jāuzskata 1919.gada 19.septembris, kad par policijas priekšnieku iecēla jūras spēku virsleitnantu A.Kalniņu. Viņa darbu turpināja E.Pētersons, tad V.Karlsons, K.Bērziņš, K.Brože.

Pirmajā laikā policijas darbību stipri kavēja kancelejas un aresta telpu trūkums: kanceleja bija spiesta mitināties Irētās telpās līdz 1922.gada jūlijam, kad pārgāja uz bijušā "pristava" māju Galdnieku ielā. Pirmajos gados policijai bija daudz darba sabiedriskās drošības dibināšanā, jo bija jālikvidē uz vietas palikušās lielinieku un teroristu bandas, kā arī daudzie slepenie kandžas brūži.

Visvairāk darba policijai bija no 1922. līdz 1924.gadam, kad Smiltēnes apkārtni terorizēja labi noorganizētā Diega banda. Vienā pašā 1924.gadā notika 4 bruņotas laupīšanas, bet 1925.gadā pat zvēriski noslepkavoja aizsargu Akmentiņu. 1925.gadā Diega bandai tomēr nāca uz pēdām un to nodeva kara tiesai. Pēc Diega bandas likvidēšanas Smiltēnē un tās apkārtnē turpmākajos brīvvalsts gados nenotika neviena laupīšana, bet no pārējiem noziegumiem parasti atklāja līdz 92%.

Pēc Latvijas valsts nodibināšanas Kārlis Ulmanis uzdeva 20-25 gadus veciem lauciniekiem veikt dežūras uz ceļiem, lai varētu novērst noziedzību un palīdzētu policijai aizturēt šaubīgas, Latvijai naidīgas personas. Tā tika veidotas pirmās aizsargu vienības. Aizsargos varēja iestāties brīvprātīgi, viņi cīnījās ar nekārtībām un noziedzību, mācījās aizstāvēt savu valsti.

Smiltēnes aizsargi mežā aiz Cērtēnes upītes (netālu no Klīevu ezera) 1935. gadā ierīkoja mācību šautuvi, uzcēla tur nelielu koka namiņu /attēlā, 1933.g. foto/.

1925.gada novembrī smiltēnieši ievēlēja jaunu pilsētas domi. Tā sastāvēja no 15 smiltēniešiem: Slimons Aizikovičs (tirgotājs), Eduards Antens (kurpnieks), Emīls Apse (Latvijas bankas Smiltēnes nodaļas priekšnieks), Augusts Cimdiņš (drēbnieks), Kārlis Lauris (drēbnieks), Jānis Liepa (tirgotājs), Kārlis Lore (kurpnieks), Kārlis Melecis (krāsotājs), Pēteris Migla (ierēdnis), Kārlis Ozols (namsaimnieks), Pēteris Paeglītis (pulksteņmeistars), Pēteris Rudzītis (galdnieks), Jānis Sijāts (strādnieks), Jānis Skalders (ierēdnis) un Pēteris Štrāls (namsaimnieks). Par pilsētas galvu ievēlēja Pēteri Miglu.

Laikraksts "Smiltenes Vēstnesis" 1928.gada 30.novembrī publicēja avīzes redaktora J.Rozenberga rakstu ar kļiedzošu virsrakstu "Smiltenei - mirt vai dzīvot". Raksts, acīm redzami, tapis ilgu pārdomu, aprēķinu un secinājumu gaitā, to noslēdza četri Smiltenes atdzimšanas realizēšanas uzdevumi.

Pirmkārt, pilsētas izvēršana par satiksmes mezglu. Varas vīriem jāgādā, lai Valmieras - Smiltenes dzelzceļa līnija pārietu valsts īpašumā un tā tiktu pagarināta līdz Alūksnei jeb Gulbenei. Jāturpina zemes ceļu uzlabošana, lai būtu ērtāka satiksme ar tuvākajām pilsētām.

Otrs uzdevums būtu Smiltenes atdalīšana no Valkas apriņķa. Tā ir vislielākā aplamība, ka apriņķa pilsēta Valka atrodas tās nomalē. Smiltene jāpārvērš par autonomu pašvaldības vienību - jaunu apriņķi. Līdz ar jaunā apriņķa nodibināšanos Smiltene izveidotos par Ziemeļaustrumu Vidzemes saimniecisko, kultūras un administratīvo centru.

Treškārt, Smiltenes apkārtnē jāklūst par lauku rūpniecības centru. Vajadzētu tikai nostādīt to uz modernākiem pamatiem, jo apkārtnē ir daudz izejvielu, kas nepieciešamas šim nolūkam.

Ceturtkārt, Smiltenei zināma loma nākotnē varētu būt kā lauku kūrortam. Saprotams, vajadzīgi lieli kapitāli. Smiltene un tās gleznainā apkārtnē jau tagad pievelk ārzemniekus, turpmāk tie brauks vēl vairāk.

Pēc diskusijām secināja, ka Smiltene ieskaitīta Valkas apriņķī ne aiz lietderības, bet politisku motīvu dēļ (Valkas apriņķim - kā pierobežas pašvaldībai - jābūt lielam!).

Saprotams, ka viena vai otra projekta izvirzīšana un iesniegšana Saeimai atkarīga no pašām Smiltenes un pagastu

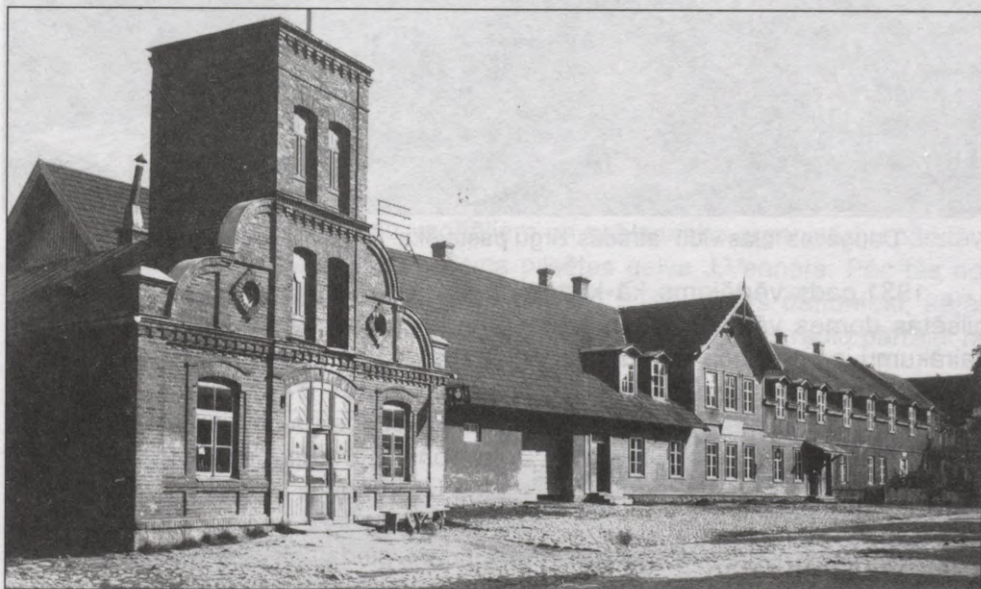
Šajā namā otrajā stāvā atradās pilsētas valde

pašvaldībām, kurām tādā gadījumā jāpieņem attiecīgs lēmums. Raksta autors ieteica sasaukt ieinteresēto pašvaldību pārstāvju konferenci. Raksta apspriešanās iesaistījās pat Smiltēnē ļoti cienījamais mācītājs Kārlis Kundziņš: "Doma par Smiltenes izvirzīšanu Ziemeļaustrumu Vidzemes saimnieciskā, kulturālā un administratīvā centrā ir tiešām vietā. Gribētos būt par sevi un veidot jauno apriņķi, ja ierosinātā doma realizētos." K.Ozols (Smiltenes domes priekšsēdētājs) ieteica, ka ap Smiltēni varētu apvienoties Smiltenes, Blomu, Launkalnes, Bilskas, Plāņu, Vijciema, Mēru, Rauzas, Grundzāles, Aumeisteru, Zvārtavas, Bormaņu, Palsmanes, Trikātas pagasti.

2508 Aktīvi noritēja idejas - pagarināt Smiltenes dzelzceļa līniju Gulbenes virzienā - apspriešana. Palsmanes pagasta pārstāvis paziņoja, ka dzelzceļš ir palsmaniešu degošākais jautājums, jo sliežu ceļš ietu caur Palsmani un tālāk uz Lejasciemu. Palsmanes pagasta padome jau esot pieņēmusi lēmumu piedalīties dzelzceļa būvēšanā: gadā dot bez maksas 500 zirgu un 1500 strādnieku dienas.

Sinoles pagasta vīrs Sebris apstiprināja, ka sinolieši dzelzceļa celtniecībai ar mieru bez samaksas dot zemi dzelzceļa stigai, bet tikai ar norunu, ka dzelzceļš caur Sinoli dosies uz Vecgulbeni.

Pavisam drīz valdība paziņoja, ka ideja par dzelzceļa Smiltene - Palsmane - Lejasciems - Gulbene būvi atkrīt, jo dzelzceļa posms Valmiera - Smiltene ir privāts un valsts nevar to privatizēt vai kaut kā citādi tajā ieguldīt līdzekļus.

Ugunsdzēsēju depo un Spruguļa viesnīca (1920.gads)

1928.gada 7.decembra pilsētas domes vēlēšanās uz trim nākamajiem gadiem ievēlēja četru partiju pārstāvjus, kuriem bija visai atšķirīgi uzskati. Strādnieku partiju pārstāvēja vislielākā grupa - P.Migla, F.Penkoks, E.Antēns, H.Liepiņš, K.Melecis, P.Stirna, A.Cimdiņš, Fr.Briedis, K.Lore. Saimnieciskiem pilsoņiem bija četri pārstāvji: P.Rudzītis, K.Sīmanis, K.Ozols, H.Vintellers. Pa vienam pārstāvim bija žīdu (S.Aizikovičs) un apvienotai jaunsaimnieku (P.Paeglītis) partijai. Smiltenieši domē neievēlēja nevienu pārstāvi no sīktirgotāju un kreisās strādniecības sarakstiem.

Pirmā domes sēde notika 1928.gada 22.decembrī, par pilsētas galvu ievēlēja Pēteri Miglu, par domes priekšsēdētāju - Kārli Ozolu (atkārtoti, jau trešo reizi). Vēlā vakara stundā Smiltenes pilsētas dome pieņēma lēmumu: ierosināt valdībai dibināt jaunu - Smiltenes apriņķi. Pirmā sēde beidzās pēc pusnakts. Otrā domes sēdē pat nācās pārtraukt - opozīcijas grupa to demonstratīvi atstāja. Četras partijas - četri viedokļi un bezgalīgi strīdi.

1929.gada 26.janvārī, kad Latvija atzīmēja Latvijas valsts *de jure* atzīšanas 8.gadadienu, pilsētā ieradās Saeimas deputāts profesors K. Balodis, kurš jau agrāk bijis saistīts ar Smiltēni. Šo svinību gaisotnē notika apkārtējo pagastu un Smiltēnes pašvaldību pārstāvju konference, kas pamatā bija veltīta jaunā apriņķa dibināšanas idejas apspriešanai.

Tā nu iznāca, ka runāšanai un spriešanai darbi nesekoja.

Daugavas ielas vidū atradās zirgu pasta ēka. Ēku nojauca 1932.gadā

1931.gads vērtējams kā krīzes un ekonomikas panīkuma gads. Tomēr pilsētas domes vēlēšanās smiltēnieši piedalījās visai aktīvi; atkal noteicošo vairākumu ieguva sociāldemokrāti. Viņiem bija 13 no 25 mandātiem. Domē tika ievēlēti: no strādnieku partijas E.Olups, no žīdu - S.Aizikovičs, no sociāldemokrātiem P.Migla, P.Pakalns, P.Stirna, E.Rozebergs, H.Liepiņš, K.Melecis, K.Lore, P.Gaņģis, Ē.Ābels, P.Ūdrītis, J.Jurisons, E.Baumanis, K.Ļuljis. No citām partijām - D.Bērziņš, P.Paeglītis, A.Vildiņš, K.Sīmanis, K.Kļaviņš, K.Dzenītis, H.Vintellers.

Smiltēnē iznākošo laikrakstu korespondenti piedalījās pilsētas domes sēdēs un, tās aprakstot, lielu uzmanību pievērsa dažādām tautas priekštāvju ķildām pilsētas domē, akcentējot sociāldemokrātu solījumu nepildīšanu pēc ievēlēšanas. Pilsētas budžetā izdevumi pārsnieguši ieņēmumus, samērā bieži nebija naudas, ko izmaksāt algās pilsētas darbiniekiem. Algu izmaksām naudu vajadzēja aizņemties. Nespējniekiem pabalstus izsniedza nevis pēc viņu vecuma vai darba nespējas, bet pēc nopelniem balsošanā. Par skolām un daudz maz ciešamu apstākļu nodrošināšanu tajās deputāti toreiz nekad nebija nopietni padomājuši, tāpēc arī nebija rezervēts šai vajadzībai nepieciešamais zemes gabals pilsētas centrā.

1934.gada 16.maija rītā Kārlis Ulmanis sabiedrībai paziņoja, ka viņš iepriekšējā dienā kopā ar aizsargu priekšnieku A.Bērziņu, kara ministru ģenerāli Jāni Balodi bez asins izliešanas pārņēmis varu.

Ulmanis apturēja konstitūcijas darbību, atlaida Saeimu un likvidēja visas politiskās partijas. 15.maiju pasludināja par svinamu dienu. Saeimas ievēlētais prezidents Alberts Kviesis, kuram nekas nebija zināms par apvērsuma plāniem, palika amatā līdz prezidentūras termiņa beigām 1936.gadā. Tad Ulmanis kļuva arī par valsts prezidentu. Lielākā tautas daļa apsveica jauno Ministru prezidentu.

Rīgas notikumi atbalsojās mūsu mazpilsētā - amatu zaudēja pilsētas galva sociāldemokrāts Pēteris Migla. Drošības nolūkos viņu un 2.pamatskolas direktoru V.Tilleru apcietināja, bet, kad viss nomierinājās un pierima, izlaida brīvībā. Par pilsētas galvu 1934.gada 28.maijā kļuva Jānis Venners. Pavisam ātri ievēlētie domnieki zaudēja savu ietekmi pilsētas pārvaldīšanā, varas grožus pārņēma izglītotāki un Latvijas valstij uzticību zvērējušie (aizsargu organizācijā stājoties) smilteneši. Pilsētas pārvaldē bija K.Ozols, P.Jansons, J.Vīksne, E.Apse, P.Birznieks un sekretārs V.Grāvelsiņš.

Turpmākajos gados 15.maija svinības izvērās aizvien plašāk, jo dažādos vadošos amatos aizsargu organizācijā bija pilsētā pazīstamas personas: skolotāja Kristīne Boka bija Smiltenes pilsētas aizsardžu priekšiece, 5.aizsargu rotas ārsts Voldemārs Dunkers, Smiltenes slimnīcas galvenais ārsts Paulis Birznieks, veterinārārsts K.Dzenītis, 7.ceļu rajona inženieris Arnolds Lācis, skolotājs P.Kalniņš, ilggadējais pilsētas valdes loceklis Kārlis Ozols, žurnālists Pēteris Jūgeris, sabiedriskais darbinieks P.Ludzenieks u.c.

Pavasariņās 15.maija dienas daudziem iespiedušās atmiņā ar karogiem izgreznotiem namiem, īpaši dekorētas bija valsts iestādes un skolas. Svinības ievadīja dievkalpojums baznīcā. Pēc tā pilsētas valdes zālē notika atklāta svinīgā sēde, piedaloties valsts iestāžu vadītājiem un sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem. Svinīgo sēdi atklāja un runu teica pilsētas galva J.Venners. Pēc tās nodziedāja tautas lūgšanu "Dievs, svētī Latviju!". Tad sēdes dalībnieki, kājās piecēlušies, noklausījās Valsts Prezidenta Kārļa Ulmaņa runas radio pārraidi no Vienības laukuma Rīgā.

Aizsargu
parāde
Smiltēnē
(1938.g.)

Pēc tam visi devās uz Baznīcas laukumu, kur parādes ierindā bija nostājušies aizsargi, aizsardzes, aizsargu sportisti, ugunsdzēsēji, skauti, mazpulki, amatnieki, namsaimnieki, ģimnāzijas, lauksaimniecības skolas un pamatskolu audzēkņi ar karogiem. Apkārt laukumam pulcējās iedzīvotāji. Parādi parasti komandēja rotas komandieris. Orķestrim spēlējot apsveikuma maršu, parādes laukumā ieradās

bataljona komandieris, pilsētas galva un bataljona adjutants. Pēc sasveicināšanās ar parādes vienībām bataljona komandieris uzrunāja parādes dalībniekus. Beigās vingrā militārā solī gar parādes pieņēmējiem soļoja aizsargi, aizsardzes, ugunsdzēsēji, mazpulki, skauti un skolu audzēkņi.

Pēc parādes visi devās uz kapiem, lai pie atbrīvošanās cīņās kritušo pieminekļa noturētu aizlūgumu un noliktu vainagu. Vakarā uz "Ērmaņa" kalnu, kur tika kurināts skautu lielais ugunskurs, lāpu gājienā devās ugunsdzēsēji.

Ne mazāk svinīga bija Latvijas Republikas proklamēšanas dienas - 18. novembra atzīmēšana. Iecerētos pasākumus Baznīcas laukumā stipri ietekmēja laika apstākļi; daudzreiz lietus, stiprs vējš, dažos gados sals. Vienmēr sākums bija baznīcā, tad sekoja aizsargu,

Māzina māja valsts svētku rotā

ugunsdzēsēju un skolnieku parāde pie baznīcas. Pēc tam domnieki noturēja Īsu svinīgo sēdi, bet tauta jau pulcējās biedrības namā. Pēc prezidenta vēstījuma nolasīšanas sekoja priekšnesumi, kurus sniedza Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrība, skolu kolektīvi.

Smiltenes
bankas ēka
svētku vakarā

Vakarā pilsēta pieņēma mistisku nokrāsu. To radīja karogi, lampiņu gaisma un lāpu liesmas, kas, spītējot laika apstākļiem, izvietotas ielu stūros un trotuāru malās, tur dega vairākas stundas.

Pieminot Ulmaņa laikus, mana māmuļa teica: "Kārļa Ulmaņa laikā dzīve sāka iet uz augšu. Tautai bija pārliecība, ka visu, ko Ulmanis dara, viņš dara latviešu tautas un valsts labā. Tādi laiki, kad pilnīgi visiem būtu labi, nav iespējami. Ja tu biji labs strādnieks vai ierēdnis, tad vienmēr tiki virzīts augšup pa karjeras kāpnēm un saņēmi aizvien lielāku algu. Veiksmes pamatā bija pienākuma apziņa, darba spējas, godīgums un ticība Latvijas valstij. Tā tikām audzināti jau no pirmās skolas dienas. Mēs redzējām un arvien jutām konkrētus uzlabojumus savā dzīvē. Mums - jaunai ģimenei - bija jākrāj santīms pie santīma, lai iegādātos ģimenes māju. Stingri sāka ievērot darba likumus. Katru strādnieku obligāti iesaistīja slimokasē. Neprasīja - viņš grib vai negrib. Tā bija veselības apdrošināšana, par kuru no algas atvilka pāris procentus. Tādus laikus tu, dēls, nekad nepiedzīvosi."

1939.gada 23.augusta slepenie protokoli un 5.oktobra līgums ar Padomju Krieviju par karabāzu izvietojumu Latvijā atbalsojās arī Smiltēnē. Atvaļinātos Latvijas armijas instruktorus mobilizēja īslaicīgām apmācībām. Smiltene kļuva par pilsētu ar savu garnizonu. Virsniekiem un instruktoriem meklēja dzīvokļus, bet karavīriem kazarmas. Piemērotu telpu trūkums garnizonam ietekmēja skolas: kara resora rīcībā nodeva 2.pamatskolas telpas pie pareizticīgo baznīcas, kā arī otrā pusē atrodošos daktera A. Lazdiņa doktorātu, bet novembrī

Laubīte Vidusezera pakalnā - viens no Smiltēnes romantikas simboliem

- 1.pamatskolas ēku Krāsotāju ielā (Kļaviņa skolu). Pirmo pamatskolu pārvietoja uz jaunuzcelto skolu Dakteru ielā, kur abas mācību iestādes darbojās patstāvīgi. Telpu trūkuma dēļ pirmās klases un bibliotēku tomēr nācās iekārtot Smiltēnes ev. lut. draudzei piederošā namā Gaujas ielā 2. 1940.gada februārī pilsētas valde Smiltēnes garnizona vajadzībām nodeva arī vecā brūža ēku Abulas ielā.

Latvijas tauta, dzīvodama savā neatkarīgajā valstī, nemaz nenojauta, ka Padomju Krievijā jau 1939.gada 11.oktobrī pieņemts dokuments (pavēle Nr.001223) ar atzīmi "Pilnīgi slepeni", kuru parakstījis komisārs Serovs, - "Par pretpadomju elementu deportācijas procedūru Lietuvā, Latvijā un Igaunijā". Septiņās nodaļās instrukcijas veidā sīki aprakstīta visa iecerētā kārtība, sākot ar operatīvo "trojku" izveidošanu, deportējamo kratīšanu, nogādi dzelzceļa stacijā, vīriešu nošķiršanas procedūru no ģimenes. Tātad jau iepriekš bija izplānots, kas sagaidīs kaimiņvalsti, ar kuru 1920.gada 11.augustā parakstīts miera līgums, kura 2.pantā ierakstīti vārdi "Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti un labprātīgi un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverēnām tiesībām uz Latvijas tautu un zemi ...".

KREISI NOSKAŅOTIE

1926.gada rudenī Smiltēnē ieradās Rīgas kurpnieks Pēteris Znots un iekārtoja savu apavu darbnīcu. Znots bija Oktobra revolūcijas laikā darbojies Krievijā, 1920.gadā ieradies Latvijā. Kopā ar sievu Zeltu (apavu virsu taisītāju) viņš sāka ap sevi pulcināt Smiltēnes un apkārtnes kreisi noskaņotos strādniekus. Nākamajā pavasarī viņi nodibināja Smiltēnes apkārtnes darba jaunatnes sporta un kultūras biedrību, izgatavoja no sarkanās zīda drānas savu karogu ar izšūtu biedrības nosaukumu tā vienā pusē un uzlecošu sauli - otrajā. Daļa šīs biedrības biedru darbojās revolucionārā pagrīdē - izplatīja proklamācijas, uzvilka sarkanos karogus, noturēja slepenas sapulces. Smiltēnes komunistu proklamācijas saturēja jau tad nodrāztās frāzes par "strādniecības brīvības apspiešanu" un pilnībā atbilda Rīgā izplatītajām.

Klubs Īrēja telpas Abulas ielā, un tur, "Kubliņa" zālē, (tagad Pils un Abulas ielas stūrī) notika Rīgas kreiso arodbiedrību aģitgrupu priekšnesumi. Padomju Krievijas dzīvesveida propaganda bija par iemeslu biedrības slēgšanai 1928.gadā.

Tad jaunieši (pēc P. Znota ierosmes) nodibināja nelegālu komjaunatnes pulciņu, kura sapulces notika apkārtnes mežos - aiz Spiciera un Niedrāja ezera, aiz Cērtēnes pilskalna. Aktīvākie komjaunieši bija Jānis Rasiņš (kurpnieks), Anna Miķe, Arturs Kalītis un Voldemārs Miķis (telefona līniju strādnieki), Maija Pogule. No 1930.gada komjaunieši sāka izplatīt nelegālo literatūru un piedāvoties komjaunatnes Vidienas apgabala organizācijai. Par savu ienaidnieku komjaunieši uzskatīja baznīcu, tādēļ 1931.gada marta naktī Anna Miķe un Arturs Kalītis apgānīja baznīcu, ar sarkanu un melnu krāsu uz baznīcas sienas uzrakstot: "Lai dzīvo Padomju Savienība!", "Nost ar melnsvārciem!".

1931.gada 1.maijā komjaunieši Arturs Kalītis un Voldemārs Miķis pie Tiltlejas ezera esošās kokzāģētavas skursteņa galā uzvilka sarkano karogu, kādos citos Maija svētkos ar revolucionāriem lozungiem nokrāsoja pasažieru vilciena vagonus. Vairākas smiltēniešu māju sienas Dakteru, Dārza, Raiņa un Daugavas ielā 1932.gada janvārī arī tika aprakstītas ar lozungiem: "Lai dzīvo PSRS!", "Nost buržuāzisko valdību!".

Jau labu laiku pirms 1932.gada 1.maija aiz Cērtēnes pilskalna, klusā meža ielokā, komjaunieši Anna Miķe, Roberts Baltiņš un Pēteris Krieviņš uz diviem sarkanās drēbes karogiem ar bronzas krāsu uzkrāsoja lozungus "Lai dzīvo PSRS un visas pasaules darbaļaužu vadonis lielais Staļins!", "Nost rokas no vienīgās strādnieku valsts pasaulē - PSRS!". Pēteris Krieviņš vienu sarkano karogu uzvilka Jaunā parka bērzā pie 1919.gadā kritušo sarkanarmiešu kapa, otru - iemeta telefona drātīs uz Dārza un Dakteru ielas stūra.

Kreiso aktivitātēm arvien lielāku vērību pievērsa politpārvalde. Pēc rūpīgas novērošanas aizdomīgos dzīvokļos izdarīja kratīšanu, apcietināja Pēteri Znotu un Jāni Rasiņu, bet vēlāk pret drošības naudu atbrīvoja. Rasiņš pārgāja dzīvot uz Rīgu, Znots 1932.gadā nelegāli emigrēja uz PSRS, Annai Miķei izdevās dabūt darbu Rīgā, Arturu Kalīti un Voldemāru Miķi iesauca Latvijas armijā.

A.Miķe no Rīgas veda nelegālo literatūru un centās aktivizēt Smiltēnes komjauniešus. Tomēr politpārvalde Annu Miķi izsekoja un 1932.gada jūlija mēneša pēdējā dienā Rīgā apcietināja. Pēc pieciem Rīgas termiņcietumā pavadītiem

gadiem Miķe, atgriezusies dzimtajā pusē, konstatēja, ka jādzīvo stingrā policijas uzraudzībā - katru nedēļu bija jāierodas policijas iecirknī reģistrēties, izbraukt, kaut uz dažām dienām, bez policijas atļaujas nedrīkstēja.

Pārvarot dažādas grūtības, komunisti slepus tomēr satikās un gaidīja labas vēstis no Maskavas. Viņus nerasniedza ziņa, ka propagandētajā labklājības valstī 1937.gadā Staļina represijās zvēriski tika iznīcināti desmitiem tūkstošu latviešu (arī P.Znots), bet komunistu rīcības stunda sita, kad Sarkanās armijas tanki pa Vidzemes šoseju devās uz Rīgu.

* * *

Pirmās Latvijas brīvvalsts laiks Smiltēnē foto liecībās

Lauksaimniecības biedrības nams

Skats no Baznīcas torņa uz Dārza ielu. 1930.gads

Dārza iela. 1908.gads

Pilskalna ielas sākums. 1935.gads

Kārļa Antēna dārzniecība Valņu ielā. 1932.gads (Foto restaurēts no A.Pirro negatīva)

Daugavas iela. 1920.gads

1910.gads. Aiz stacijām taps Galdnieku iela (Foto restaurēts no A.Pirro negatīva)

Skats no Biedrības nama uz Jauno parku.
Priekšplānā - vecā Draudzes skola. 1915.gads

Ceļš uz "Pavāriem" (tagad Dārza iela). 1910.gads

Daugavas ielas izbūve 1930. gadā (pie mājas Nr.32)

Kanalizācijas būve Gustava Ādolfa
laukumā 1932.gadā

Elektro spēkstacija pie Vidusezera
1920. gadā

Skats no Lazdu kalna pie Audēju ielas

Ķuzes veikals

Pils un Dārza ielas krustojums

Dārza iela. 1928.gads

BAIGAIS GADS

Ļoti bargā bija 1940.gada ziema, kad mana vectēva dārzā izsala ābeles, bumbieres un ķirši. Daudzu mūža darbs tika izpostīts šajā ziemā. Tas bija kā brīdinājums par nākamajiem traģiskajiem latviešu tautas likteņgadiem.

Laiku no 1940.gada jūnija līdz 1941.gada jūnijam Latvijas vēsturē dēvē par Baigo gadu. Tas bija laiks, kad īsā brīdī sabruka veselu paaudžu sapņi un tika izdzēstas tūkstošiem nevainīgu cilvēku dzīvības. Šajā laikā daudziem zuda vērtību izpratne un tie padevās magnētiskā virpuļa varai, zem kuras palikts sirpis un āmurs.

1940.gada 17.jūnija rītā kaimiņzemes armijas daļas pārgāja Latvijas dienvidu un austrumu robežas, nesastopot nekādu pretestību. Sarkanās armijas daļas pārvietojās pa Vidzemes šoseju no Apes puses un to galvenais mērķis bija pēc iespējas ātrāk nokļūt Rīgā.

Uzzinājuši, ka pa Pleskavas šoseju virzās Krievzemes armija, partijas biedrs Arturs Kalītis, komjaunietis Pēteris Krieviņš un daži citi devās viņus sagaidīt. Rīgas virzienā traucās armijas mašīnu kravas kastēs sēdoši, noputējuši sarkanarmieši. Vicinot sarkano karogu, izdevās dažus tankus apstādināt, no tiem izkāpuši "maziņi, noguruši un netīri tankisti", kuri nekādās sarunās neiesaistījās, bet, komandieru rīkoti, turpināja ceļu.

Smilteneši pirmos tankus ieraudzīja futbola laukumā pie jaunās skolas (tagad ģimnāzijas), kur daži komunisti sveica sarkanarmiešus, kamēr pārējās kaujas mašīnas devās uz pilsētas centru, lai pēc iespējas ātrāk ieņemtu stratēģiskās iestādes: pastu un pilsētas valdi.

Savas atmiņas par 1940.gada 17.jūniju uzrakstījis bilskēnietis J.Briedis:

"Toreiz man jau bija sācies 17. dzīves gads, mācījos Smiltenes valsts ģimnāzijā, vasarās strādāju tēva mājās Cirgaļu pagastā. Bija saulaina vasaras diena, bet austrumu pamalē visu rīta pusi bija dzirdama spēcīgu motoru rūkoņa. Pusdienlaikā ar velosipēdu aizbraucu uz Smilteni. Uz laukuma pie baznīcas stāvēja vairāki tanki un tanketes. Nekādus apsveicējus tur neredzēju, tikai daži večuki lakstojās ap krievu piedāvāto mahorku. Nožēlojami izskatījās krievu tankisti - nobružātajos kirzas zābakos un netīrajos mundieros. Virsnieki izskatījās labāk apģērbti, viņu dienesta pakāpes nezināju. Pievakarē tanku vienība aizbrauca Rīgas virzienā."

Latviešu karavīri bezspēcīgās dusmās noraudzījās uz okupētājas valsts armijas pārvietošanos. Policistiem un aizsargiem vajadzēja rūpēties par kārtību Sarkanās armijas pārvietošanās laikā. Karavīriem, kas bija cīnījušies par Latvijas valsts neatkarību un pēc tam nepārtraukti sastāvējuši karavīru rindās, nācās izjust lielu kaunu par to neapskaužamo, pat pazemojošo stāvokli, kādā Latvijas valsts vadītāji bija nostādījuši karavīru tautas priekšā - kapitulējot un ielaižot bez kādas pretestības mūsu zemē Sarkano armiju. Kas gan var būt īstam latvju karavīram sāpīgāks un pazemojošāks par brīdi, kad tam nācās nolikt savējās un uzlikt sarkanarmieša nozīmes!

Ar cerībām sarkanarmiešus sagaidīja Smiltenes žīdi, kuri ļoti baidījās, ka Latviju okupēs Vācija. Bija zināms, kas Vācijā un okupētajā Polijā notiek ar ebreju tautu.

Rīgā jau bija okupācijas armijas tanki, kad Valsts prezidents Kārlis Ulmanis centās tautu nomierināt un mazināt apjukumu ar savu radio runu 17.jūnija vakarā, kuru pabeidza ar vārdiem: "*Mana sirds ir ar jums, un es jūtu, ka arī jūsu sirdis pukst man pretī draudzīgā atbalsī. Tā iesim uz priekšu un veiksīm savu darbu. Es palikšu savā vietā, jūs palieciēt savās.*"

Tomēr visas pārmaiņas notika pēc Maskavā iepriekš izstrādāta stingra plāna. Pēc trijām dienām A.Višinskis iedeva K.Ulmanim apstiprināt jauno "tautas valdības" sarakstu. Kad Latvijas Valsts prezidents valdības sarakstā gribēja izdarīt dažus labojumus, Višinskis paziņoja, ka šāda valdība ir jau apstiprināta Maskavā un tur nekas vairs nav grozāms. Par Ministru prezidentu bija izraudzīts A.Kirhenšteins. 21.jūnijā jaunā valdība sāka darbu. Ulmaņa valdība bija aicinājusi iedzīvotājus izturēties mierīgi. Smiltenieši pret jauno varu izturējās vēsi, neitrāli, inteliģence aktivitātēs nepiedalījās.

Pirmā komunistu noorganizētā smilteniešu tautas sapulce notika Lauksaimniecības biedrības nama zālē, kur oratori (P.Krūze, A.Miķe, J.Mucenieks) solīja atjaunot Latvijas Satversmes darbību, pieprasīja valdībai atbrūņot un likvidēt aizsargu organizāciju, legalizēt Latvijas kompartiju un izveidot demokrātiskas pašvaldības. Padomju armijas vārdā smilteniešus uzrunāja virsnieks Kukuškins un kāds karavīrs.

Nākamajās dienās kompartijas biedri komitejas telpas iekārtoja bijušā provizora Bergmaņa mājā, par sekretāri ievēlēja Zeltu Znoti. Trešajā jūlijā biedrības nama zālē ievēlēja tautas milicijas palīgdienesta locekļus: Arturu Kalīti, Jāni Rasiņu, Pēteri Krūzi, Albertu Stirnu, Jūliju Kraukli.

1940.gada 12.jūlijā Lauksaimniecības biedrības zālē notika komunistu organizētā smilteniešu sapulce, kura noteica jaunus varas vīrus. No Rīgas iebraukušais Sabiedrisko lietu ministrijas propagandas nodaļas pārstāvis L.Blūms par Smiltenes pilsētas vecāko ieteica Pēteri Krūzi. Klātesošie strādnieki B.Grantovskis (nedzīvoja Smiltē!) un Jēkabs Graudiņš raksturoja viņu vārdiem: "Cietis 1905.gada revolūcijā, pavadījis trīs gadus katorgā, Sibīrijā, redzējis pasauli, sadzīves formas, piedzīvojis dažādus pārbaudījumus." Jauno valdes sastāvu (A.Kalītis, H.Liepiņš u.c.) jau iepriekš paši bija noteikuši, to nolāsīja P.Krūze, balsošana bija formāla. "Kā darba inteliģences pārstāvis" sapulcē runāja Kārlis Sausnītis, vēlāk pazīstamais feļetonists Pēteris Ēteris. Pēc sapulces Sarkanās armijas kinomehāniķi demonstrēja filmu "Traktoristi".

Pamatojoties uz pilsētu pašvaldības likuma pantiem, Iekšlietu ministrs V.Lācis 1940.gada 17.jūlijā par Smiltenes pilsētas vecāko iecēla Pēteri Krūzi, par pilsētas valdes locekli - Arturu Kalīti (elektromontieri), par valdes locekli - Hugo Liepiņu (kalēju, vēlāk komunālās saimniecības nodaļas vadītāju), par kandidātu - sociāldemokrātu Kārli Apsīti. Par pilsētas revīzijas komisijas priekšsēdētāju iecēla Voldemāru Miķi (elektromontieri), par locekļiem: Pēteri Rozīti (galdnieku) un Jāni Rasiņu (kurpnieku).

Divas dienas vēlāk ar ģipšu aktu līdžšinējais pilsētas vecākais J.Venners nodeva P.Krūzem visu pilsētas saimniecību. Skaidra nauda kasē bija Ls 462, vērtspapīros 2956 lati, nekustamais ģipšums novērtēts 495 tūkstošu latu vērtībā.

Jau 4.jūlijā tika izsludinātas Saeimas vēlēšanas, kurām, saskaņā ar

Maskavas norādi, bija jānotiek jau 14.-15.jūlijā. Kandidātu izvirzīšanai bija paredzētas tikai dažas dienas, viss tika veicināts, lai vēlēšanās varētu piedalīties tikai komunistu sastādītais "Latvijas darbaļaužu bloka" saraksts. Baznīcas laukumā jau 7.jūlija pusdienlaikā tika pulcināti lauksaimniecības tehnikuma audzēkņi, slimnīcas kalpotāji un ceļu rajona strādnieki, un oratori (P.Krūze, Kandāte u.c.) aicināja visus aktīvi piedalīties vēlēšanās.

Vēlēšanu dienā laikrakstā "Cīņa" publicētajos norādījumos vēlētājiem tika skaidri noteikts: "Urnā jāiemet vienīgi Latvijas darba tautas bloka kandidātu saraksts, ko saņemsī vēlēšanu telpā vēlēšanu dienā. Sarakstā nedrīkst strīpot kandidātu vārdus, ne arī pierakstīt jaunus." Drošības iestādes lika saprast, ka par nepiedalīšanos vēlēšanās draud izrēķināšanās, pasēs iespieda vēlēšanu iecirkņa zīmogu, kas apliecināja piedalīšanos vēlēšanās. Laikrakstā "Rīts" tika atklāti paziņots: "Katrs, kas šodien un rīt atturas no balsošanas, ir neapšaubāms tautas ienaidnieks." Daudzi Latvijas pilsoņi tomēr negāja vēlēt vai arī balsoja pret.

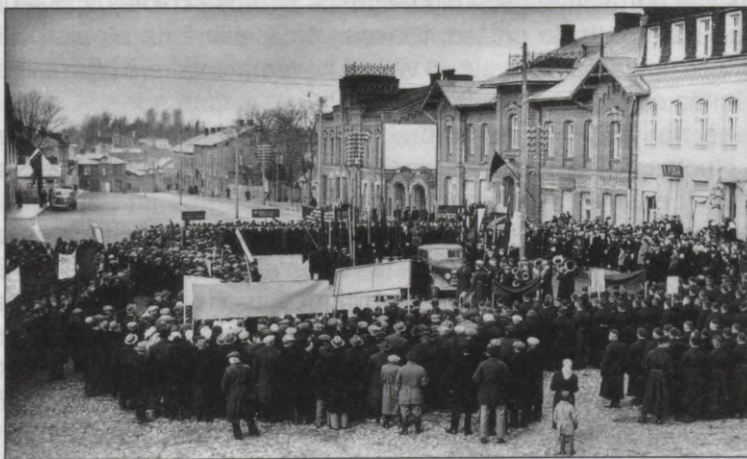
Smiltene Zelma Zariņa 1977.gadā pastāstīja:

"Vēlēšanu dienā neklausīju agitatora divreizējam aicinājumam ierasties vēlēšanu iecirknī. Trešajā reizē pakļāvos agitatoram un kopā ar viņu ierados balsošanas vietā. Urnu saturs jau bija izvērts uz galda, man iedeva kādu papīrīti, neizlasījusi to uzliku uz galda un varēju iet."

Diemžēl tam, kā nobalsoja, nebija nekādas nozīmes, jo vēlēšanu rezultātus Padomju Savienības informatīvo ziņu dienests paziņoja jau 12 stundas pirms vēlēšanu noslēguma - "par" nobalsojuši 97,8% vēlētāju.

Smiltēnē balsošana notika trīs vēlēšanu iecirkņos, kuri atradās Lauksaimniecības biedrības namā, policijas iecirknī Galdnieku ielā 8 (tagad patversme) un Sarkanā Krusta slimnīcā.

Jaunās Saeimas sanāksšanas dienas (1940.g.21.jūlija) vakarā Jāņkalna zālē notika Padomju armijas pūtēju orķestra koncerts, kura priekšnesumu pārtrauca LKP Smiltēnes rajona komitejas sekretārs Jūlijs Mucenieks, paziņojot jauno vēsti par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas nodibināšanu.

Oktoobra svētku mītiņš pilsētas centrā (1940.g.)

Par godu šim notikumam nākamajā dienā - jauns mītiņš pilsētas centrā un gājiens uz sporta laukumu pie vidusskolas. Runāja J.Mucenieks, V.Miķis, pilsētas vecākais P.Krūze; rezolūcijā aicināja stiprināt jauno padomju valsti un pēc demonstrantu ierosinājuma sporta laukumu ietverošo birzi pārdēvēja par 21.jūlija birzi.

Jaunievlētā Tautas saeima pieņēma arī lēmumu par iestāšanos Padomju Savienībā, tādējādi "aizmirsā" savus priekšvēlēšanu solījumus: pārkāpa Latvijas Satversmi. Nākamajās dienās pieņēma lēmumus par zemes, banku un lielo rūpniecības uzņēmumu nacionalizāciju. Visus nacionalizētos īpašumus atņēma bez jebkādas kompensācijas.

Par aktīviem sabiedriskiem darbiniekiem izvirzījās K.Puriņš (mūrnieks), M.Treide (pastniece), J.Ciemajēcis (elektromontieris), Ojaveru ģimene, A.Miķe (bibliotekāre), J.Graudiņš (mūrnieks), J.Rasiņš (kurpnieks, 1940.g. Smiltenes patērētāju biedrības valdes priekšsēdētājs).

1940.gada 5.augustā PSRS Augstākā Padome "uzņēma" Latviju Padomju Savienības sastāvā. Par godu šim notikumam Smiltē organizēja gājienu, bija jābūt atbilstošiem karogiem. Protams, ka sarkanos karogus veikalā iegādāties nevarēja, tāpēc lauksaimniecības tehnikuma direktors deva rīkojumu jauno karogu izgatavot no bijušās Latvijas valsts karoga, izņemot no tā balto daļu un uzšujot sarkano zvaigzni, sirpi un āmuru.

9.augusts bija diena, kad Latvijā pulksteņa rādītāji tika pavirzīti stundu uz priekšu, lai saskaņotu vietējo laiku ar Maskavas laiku. Pieņēma LPSR Konstitūciju un Saeima pēc Padomju Savienības parauga sevi pārdēvēja par Augstāko Padomi. Jaunā valdība paziņoja par padomju varas atjaunošanu, bet pagastu un pilsētu padomes netika vēlētas. Jaunizveidoto izpildkomiteju darbinieki tika iecelti "no augšas" - kompartijai uzticīgi cilvēki. Pirmās vietējo padomju vēlēšanas Latvijā notika tikai 1948.gadā.

Mācību programmas skolās tika veidotas pēc padomju parauga, viss vecais tika noārdīts. Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs kurpnieks Krūze visvairāk atļāvās pamācīt augstskolu beigušos sirmos skolotājus. Sākumā visus skolotājus no darba atlaida un tad, izlases veidā, pieņēma atpakaļ. Skolotājus Zariņu un Pīlāpu no darba atbrīvoja, jo viņi 17.novembra vakarā bija nolikuši ziedus pie atbrīvošanās cīņu upuru pieminekļa Smiltenes kapos.

Smiltē no 1940.g.1.novembra līdz 22.novembrim nacionalizēja 159 īpašumus. Nacionalizēto īpašumu sarakstus parakstīja P.Krūze un sekretārs V.Grāvelsiņš. Pēc veikalu nacionalizācijas tos apsargāja un vērtīgākās preces piesavinājās nacionalizētāji, mazāk vērtīgās tika izlaupītas. Izlaupīja Jēkaba Zušmaņa grāmatveikalu, un tikko iespiestās kultūrvēsturiskās grāmatas "Smiltenes -Triķātas novads" eksemplāri gulēja uz grīdas, tiem staigāja pāri. Veldes mājās ierīkoja pilsētas palīgsaimniecību, īpašnieci Elzu Veldi no mājas padzina. Pēc nacionalizācijas pat bijušajiem namīpašniekiem par dzīvošanu savā mājā bija jāmaksā īre. Izpildu komiteja pieprasīja neizbūvēto māju īpašniekiem būvdarbus pabeigt, draudot izbūvēt par valsts līdzekļiem, kas būs jāatlīdzina. Smiltē nodibināja pavisam jaunu iestādi - Mašīnu un traktoru staciju, kuru iekārtoja Dārza ielā - Ludzeniekam un Skujiņam atņemtajā īpašumā.

Padomju vara jūlijā un septembrī paaugstināja algas, lata pirktspēja strauji kritās, jo tas tika pielīdzināts nevērtīgajam padomju rublim, veikalos preču palika aizvien mazāk. 1940. gada 25. novembrī Latvijas teritorijā apgrozībā līdz ar latu tika ieviests arī Krievijas rublis, kuram bija tikai 1/3 no Latvijas lata pirktspējas, tomēr tika noteikts norēķina kurss 1:1. Tas ļāva padomju karavīriem un partijas darbiniekiem izpirkt visas labākās preces.

Lielrūpnieks Kūze bija ieradies Smiltenē ar naivu nolūku - piedzīt parādu no konfekšu tirgotājiem par agrāk uz kredīta saņemtām precēm. Nekādi parādi netika atdoti.

1941. gada 12. janvārī notika deputātu vēlēšanas PSRS Augstākajai Padomei. Pirms tam tika izvērstā plaša pirmsvēlēšanu kampaņa. Pie pilsētas izpildkomitejas ēkas uz speciāla postamenta no finiera bija izveidoti milzu apmēru vīrietis un sievietes, kuri paceltā rokā turēja sirpi un āmuru. Aktīvi vēlēšanu sagatavošanā piedalījās padomju karavīri. Iztapīgākie ļaudis pie vēlēšanu iecirkņa durvīm pulcējās jau četros no rīta, jo pirmie balsotāji varēja iegādāties deficīto degvīnu un desas. Pirmos vēlētajus slavēja avīzes un šī agrā vēlēšanu prakse turpinājās arī visu pēckara periodu.

1941. gada janvārī par Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāju kļuva Vidagas komunisti Kārlis Levics, par komjaunatnes pirmorganizācijas sekretāru ievēlēja Jāni Klavīniju.

Visīstākā Latvijas pilsoņu aplaupīšana bija 1941. gada 25. marta pēkšņais rīkojums, ka lats vairs nav derīgs kā maksāšanas līdzeklis. Tautas aplaupīšana notika, ierobežojot naudas noguldījumus krājkasēs un bankās. Turpmāk katram noguldītājam atstāja ne vairāk kā 1000 latus. Pārējo noguldījumu summu nacionalizēja. Ieviesa jaunus nodokļus, kuri bija sevišķi lieli vēl atlikušajiem patstāvīgajiem amatniekiem, tirgotājiem, garīdzniekiem. Konfiscēja bez jebkādiem dokumentiem privātās automašīnas un lielākos radioaparātus.

Kā lielu pazemojumu Latvijas pilsoņi uzņēma jaunās pasēs, kuru pirmajās lapās bija ieraksts pilnīgi svešā - krievu valodā un tikai tad - latviešu valodā. Smiltenešiem pasu maiņa notika Dārzu ielā, bijušajā Kīna mājā, tās parakstīja pasu galda priekšnieks E. Alberiņš.

1941. gada 1. maijā Gustava Ādolfa laukumā (pie baznīcas) notika mītiņš un pēc tam demonstrācija. Uz smagās automašīnas, kas izpildīja tribīnes vietu, kāpa komunisti, komjaunieši, aicinot ar centīgu darbu stiprināt jauno republiku. Mītiņā paziņoja, ka laukums turpmāk sauksies - 1. Maija laukums. Demonstrācijā piedalījās arī 8 MTS traktori, kuri tūdaļ pat pēc parādes demonstratīvi izbrauca uz laukiem pavasara sējas darbos.

Lai gan Smiltēnē 1941.gada 13.jūnijā sabraukušās daudzās smagās automašīnas tika novietotas nakšņošanai 7.celju rajona pagalmos, iedzīvotāji devās pie miera, nenojaušot, ka okupācijas vara sagatavojusi drausmīgu nākamo nakti. Jau pirmajās 14.jūnija stundās pie 27 smiltēniešu durvīm klauvēja krievu čekisti un viņu latviešu pavadoņi. Apcietināja vairākus cienījamus smiltēniešus: avīzes redaktoru Pēteri Jūgeri (ar ģimeni), skolotāju Martu Ludzenieci (ar vīru Pēteri), skolotāju Martu Aļļēnu (ar ģimeni no Kalna Zvirgzdiem), veikalu īpašniekus Jāni Prikasu (ar ģimeni) un Jūliju Draviņu (ar ģimeni), krimināluzraugu Jāni Krūmiņu (ar ģimeni), policistu Ernestu Skrīveli (ar ģimeni), namsaimnieku un sabiedrisko darbinieku Kārli Ozolu (ar ģimeni). Darba vietās jau iepriekš bija apcietināti Pēteris Jansons (bankā) un Berta Matveja (pastā).

Par 14.jūnija nakti piedzīvoto stāsta Ēriks Ozols:

"Pulksten četros no rīta pie mūsu durvīm atskanēja briesmīga dārdoņa. Tikko bijām attapušies, istabā jau stāvēja krievu čekists ar mašīnpistoli (viņš saprata tikai krievu valodu) un viņa latviešu biedrs Voldemārs Miķis. Redzēdams, ka tēva nav mājās, krievs apdraudēja māti ar šauteni un visu laiku viņu pratināja pēc tēva atrašanās vietas. Mamma sāka raudāt un apgalvoja, ka nezinot, kur tēvs atrodas. Es no visa tā maz sapratu, jo mēs skolā krievu valodu sākām mācīties tikai pēc LPSR dibināšanas. Latvietis man teica, lai katrs atsevišķi sapakojot visnepieciešamākās drēbes un ikdienai vajadzīgos priekšmetus, jo mums būšot jāpārceļas uz dzīvi citā apgabalā. Tad svešie sāka jaukties pa skapjiem, svieda visu ārā uz grīdas, meklēja ieročus un citas aizliegtas lietas. Kaut arī mūs neizlaida no acīm, tomēr mātei kādā brīdī bija izdevies pieiet pie telefona un piezvanīt vecmāmiņai uz Brutuļiem, lai viņa pastāstītu tēvam, ka mūs izsūta. Krievs to pamanīja un ļoti bāra latvieti, kāpēc atļāvis mātei telefonēt.

Pēc tam sekoja drausmīgas stundas, no kurām pat daudzi sīkumi palikuši atmiņā. Atbrauca tēvs un vecmāmiņa. Turpinājās kratīšana, visā dzīvoklī bija liels juceklis. Drēbes un citi priekšmeti vāļājās uz grīdas. Tēvu neizlaida ne minūti no acīm, gāja līdz uz tualeti. Tēva drēbes un veļu pavēlēja iepakot atsevišķi, jo ceļā vīrieši nevarot braukt kopā ar sievietēm un bērniem."

Ozolu aizveda uz pilsētas valdes pagalmu (kāda likteņa ironija! - tur no 1974.gada līdz 2003.gadam stāvēja piemiņas akmeņi Otrajā pasaules karā kritušiem sarkanarmiešiem, daži no tiem piedalījās 14.jūnija arestos), kur jau bija savesti vai ieradās vēlāk pārējie "izredzētie". Kad automašīnas ar arestētajiem izbrauca no pagalma, ārpus vārtiem sapulcējušies smiltēnieši noņēma cepures nelaimīgo priekšā. Daudziem tas bija pēdējais sveiciens no tik iemīļotās vai dzimtās pilsētas. Valkas stacijā gaidīja lopu vagoni ar iebūvētām koka nārām, vīriešus atšķīra no sievietēm un bērniem. Tika apgalvots, ka brauciena beigās ģimenes būšot kopā. Pirmais staciju atstāja vīriešu ešelons. Tad arī pēdējo reizi savus vīrus un tēvus redzēja piederīgie.

PSRS Drošības komisāra Serova 1939.gada 11.oktobra slepenā pavēle Nr.00223 "Par pretpadomju elementu deportācijas procedūru Lietuvā, Latvijā un Igaunijā" bija izpildīta. Varmākas paredzēja iznīcināt ne tikai sabiedriskā un saimnieciskā ziņā aktīvāko tautas daļu - inteliģenci, namu īpašniekus, tirgotājus, valsts iestāžu darbiniekus, policistus, aizsargus, bet jebkuru nacionāli domājošu

cilvēku, neatkarīgi no vecuma un nodarbošanās.

Padomju varas laikā visur tika meklēti un pēc "darbaļaužu signāliem" atmaskoti tautas ienaidnieki, cietumi pildījās.

1941. gada jūnijā izsūtīto smiltenešu kapi Jeņisejas grīvā

Liels traucis izcēlās pil-

sētas Izpildu komitejā, kad tur 1941.gada martā komjaunieši atrada aiz skapja aizliktu, saftu sarkanbaltsarkano karogu. Tika vainoti bijušie darbinieki.

Tas bija laiks, kad pat bērns un pusaudzis tika pārbiedēts. Pazuda tuvi cilvēki, radi. Valdītja nesapratne, kas notiek un kādēļ tas notiek? Ar ko beigsies? Visa Latvijas tauta tika pakļauta necilvēcīgai attieksmei.

1941.gada 22.jūnija rītausmā vācu bumbvedēji nometa pirmo nāves kravu uz Sevastopoli, artilērija apšaudīja visu pierobežu - bija sācies PSRS un Vācijas karš. Latvijā Vācijas armija iebruka rietumu daļā (Rucavā). Citur Latvijā par karu uzzināja tikai plkst. 12.00, kad oficiālo paziņojumu nolasīja Molotovs.

Tā, skaistā, saulainā vasaras dienā, kādas mēs arvien piedzīvojam ap Jāņiem Latvijas teritorijā, bija sācies vislielākais un nežēlīgākais karš, ko ilgus gadus pazinām kā Lielo Tēvijas karu. Pēc dažām dienām no Valmieras caur Smilteni uz austrumiem brauca sarkanarmieši mašīnās, kuras bija maskētas ar meijām. Karavīru šautenes bija paceltas pret namu logiem, jo viņi baidījās, ka uz tiem varētu šaut. Bieži varēja redzēt, ka atsevišķi kājnieki kolonnā soļoja basām kājām. Smiltenes debesīs parādījās daudz lidmašīnu, bija satraukums ļaužu sejās, rindas pie veikaliem, vīriešus mobilizēja Blomu aerodroma celtniecībai, avīzes neiznāca, bija jānodod radioaparāti - tāda bija pirmā kara nedēļa Smiltēnē.

Jūnija pēdējās dienās Smiltene kļuva par īstu evakuēto punktu, te atpūtai apstājās autobusi un smagās automašīnas no Rīgas un Kurzemes pilsētām, lai dotos tālāk uz Padomju Krieviju. Partijas darbinieki un atbildīgo iestāžu vadītāji, aktīvie padomju iekārtas piekritēji sāka atstāt pilsētu. 29.jūnijā evakuējās pilsētas Izpildu komiteja. Par automašīnu vadītājiem uz Krieviju norīkoja ne tikai iestāžu šoferus, bet jebkuru, kam bija autovadītāja apliecība. Vairāki smilteneši, izmantojot vācu lidmašīnu uzbrukumus auto kolonnām, sabēga mežā, pametot uz Krieviju bēgošos komunistus ar visām automašīnām, bet paši pa aplinkus ceļiem atgriezās pie ģimenēm. Kad komunisti pēc kara atgriezās, tie savus "labvēļus" sameklēja un nosūtīja aiz Urāliem, piemērojot pantu par dzimtenes nodevību.

Tāpat kā 1919.gadā, komunisti bēgot līdzi ņēma arī ķīlniekus. Vārniņu mežā 4.jūlijā sarkanarmieši noslepkavoja no Cēsu cietuma vestos cēsiniekus un raunēniešus. Bija sabojājusies automašīna, vācu armija strauji tuvojās, apsardzei pietrūkušas patronas, tāpēc atrastie līķi bija ne tikai šauti, bet ar durkļiem sakropļoti.

Jūlija pirmajās dienās smilteniete Zelma Zvirbule partijas uzdevumā piedalījās Latvijas brīvvalsts laikā Rūjienas, Valmieras un Valkas bankās uzkrāto vērtību - 64 bankas maisu - pārvešanā uz Jaroslavlju.

Par šo faktu tagad iznākušajā grāmatā "Nauda Latvijā" tiek atzīts, ka "laikā no 22.līdz 28.jūnijam no Latvijas Bankas un tās nodaļu glabātavām pazuda zelta lējumi, zelts, sudrabs, dažādi zelta un sudraba izstrādājumi 154,9 milj. rubļu vērtībā. Aizvestās vērtības tika nogādātas PSRS Valsts bankas kantoros. Daļu nolauptā vērtību piesavinājās privātpersonas".

Pēdējie komunisti un viņu atbalstītāji Smiltenei atstāja saulainā 4.jūlija pēcpusdienā, palicējus mierinot, ka drīz atgriezīsies. Partijas biedri un aktīvisti brīvprātīgi iestājās Padomju armijā; kuriem veselība to neatļāva, strādāja aizmugurē. Līdz pēdējam brīdim daļēju kārtību pilsētā uzturēja trīs karaspēka mašīnas.

Pirms vāciešu ienākšanas tika uzlauzti veikali. Manīgākie bija apkrāvušies audumu baķiem, dažādām mantām un pārtikas precēm...

VĀCU LAIKI

Jau pirms vācu varas nostiprināšanās, Smiltē un tās apkārtnē cīņā ar sarkanarmiešiem un padomju varas aktīvistiem uzsāka Smiltēnes zaļo partizānu nodaļa pulkveža Arvīda Krīpena vadībā. Jūnija mēneša pirmajās dienās Smiltēnē izvietotais latviešu bataljons pilsētu bija atstājis, lai dotos uz Litenes nometni. No apsardzei atstātiem karavīriem 17 latvieši 29.jūnija naktī ar pilnu apbruņojumu atstāja sarkanarmiešu kazarmas un devās uz Vīžumu mājām, tad pievienojās Krīpena vienībai, kura tobrīd bāzējās Bilskas pagasta Vimbās. Vienības lielākā kauja ar sarkanarmiešiem notika pie ležu mājām, uz Vidzemes šosejas.

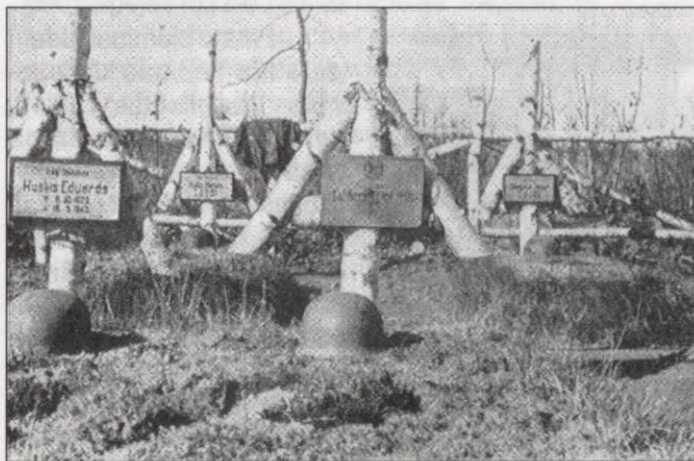
Leitnanta Antēna un Skujiņa vadītās vienības Smiltēnē bija jau 30.jūnijā. Dienu vēlāk aizsargi Lazdu kalnā ierīkoja slēpni un uz Raiņa ielas sagatavoja aizsprostu bēgošo armijas daļu iznīcināšanai. 2.jūlijā tur iemaldījās smagā automašīna ar sarkanarmiešiem, izvērās abpusēja apšaude. Ieroči tika lietoti pie Pavāru mājām un divas reizes kalnā pie Lauksaimniecības mācību iestādes. Apšaudēs nāvīgi ievainoja smiltenieti Ādolfu Smilškalnu.

1941.gada 5.jūlija agrā rīta stundā pa Raiņa ielu nemitīgā straumē plūda vācu karaspēks. Līdz šim neredzēti lielas automašīnas, motocikli ar blakusvāģiem, uz kuriem uzstādīti balsta ložmetēji, vieglās automašīnas ar virsniekiem pārsteidza smiltēniešus, jo pirms tam redzētā Sarkanā armija salīdzinājumā bija krietni vien atpalikusi tehnikas un ietēpa ziņā. Vakara pusē nāca kājnieku vienības, pārmaiņus kavalērijas vienības, vezumnieki. Daudzi smiltēnieši sveica vācu armiju ar ziediem, deva ēst un padzerties. Vācieši izskatījās lepmi, smaidīja, patei-

cās sagaidītājiem. Armija soļoja braši un dziedāja īsas, svešas dziesmas. Karavīriem bija atpogātas apkakles, uzlocītas piedurknes, jo laiks arī pievakarē vēl bija karsts un sutīgs.

Ienākot vācu karaspēkam, tauta uzelpoja, jo pastāvošās briesmas beidzās. Uz ielām cilvēki, pat sveši, viens otru apsveica. Komunisti bailēs bēga, aplaupīdami veikalus, tur pamezdami savus apģērbus un uzvilkdami pavisam jaunus.

Par pirmo jaunās varas komandantu Smiltēnē ar A.Krīpena pavēli 1941.gada 6.jūlijā tika iecelts Pēteris Antēns. Viņa štābs iekārtojās Smiltēnes pasta ēkā. No malu malām Smiltēnē pulcējās jaunekļi un vīri gados, lai stātos Krīpena vienībā. Nemaz nebija iespējams visus cīnītājus apbruņot, bet labi apgādātu ēdināšanas punktu smiltēnieši paši iekārtoja pasta ēkā. Daudzi laucinieki un arī pilsētnieki ziedoja produktus, bija arī naudas ziedojumi.

Pētera Antēna kaps Volhovas purvos

Vēlāk Antēns, kā viens no pirmajiem latviešiem, par kaujas nopelniem saņēma Vācijas militāro apbalvojumu - Dzelzs krustu, viņš kritis Krievijā, Volhovā. Virsleitnanta Pētera Antēna (1917.-1943.) piemiņa iemūžināta Amerikā, Katskiļu latviešu memoriālā kapsētā ar piemiņas plāksnīti.

Svētdiena, sestais jūlijs, bija pirmā diena, kad neatskanēja kauju troksnis, smiltēnieši un apkārtnes iedzīvotāji bija brīvi no komunistu uzspiestās varas. Saule spožiem stariem zeltīja baznīcas un namus, laukus un druvas. Visur lepni plandījās sarkanbaltsarkanais karogs. Svētku noskaņu vairoja baznīcas zvana skaņas, kas aicināja uz pateicības dievkalpojumu, kuru vadīja prāvests E.Kronbergs un mācītājs J.Bērziņš. Ar pateicību Dievam noslēdzās pirmā, no komunistu varas brīvā diena Smiltēnē.

Ar Krīpena pavēli 7.jūlijā par Smiltēnes pilsētas vecāko tika atjaunots Jānis Venners, par Valsts bankas Smiltēnes nodaļas priekšnieku - Emīls Apse, par Smiltēnes vidusskolas direktoru - Valdonis Kalniņš. Atstājot Smiltēni, Krīpens publiski izteica pateicību visiem zaļajiem partizāniem par varonību un pašuzupurēšanos.

Tūdaļ pēc vāciešu ienākšanas Lauksaimniecības biedrības ēkā sāka darboties vācu komandantūra. Pie ārdurvīm stāvēja sargkareivis, sardzes maiņas laikā bija jāapstājas tuvumā visai kustībai - gājējiem un braucējiem. Vēlāk komandantūra pārcēlās uz Kīna māju (tur tagad pamatskola), kurā padomju laikā bija ierīkota pilsētas bibliotēka. 1941.gada jūlija pirmajās dienās latviešu tautas

laipnība un sajūsma par boļševiku padzīšanu izšķērdīgā veidā apņēma vācu karavīrus. Tā vācieši, pēc pašu izteicieniem, nekur visā Eiropā nebija sagaidīti.

1941.gada 18.jūlijā iznāca avīzes "Smiltenietis" pirmais numurs; atbildīgais redaktors - Pēteris Antēns, redaktors - Jānis Bērziņš, izdevējs - Tālvāldis Zušmanis, iespiests Jēkaba Zušmaņa spiestuvē. Avīzē daudz jaunās varas rīkojumu un pavēļu - kā turpmāk dzīvot. Avīzes piektajā lappusē publicēts 65 ģimeņu saraksts, kuras apcietinātas un izvestas no Smiltenes un tās apkārtnes 1941.gada 14.jūnijā.

Piemīņas liepiņu stādīšana pie pamatskolas Dakteru ielā (1941.gads)

skolotāju Martas Ludzenieces un Martas Aļļēnas piemīņai.

Vācu varas uzsaukumā iedzīvotājiem bija teikts, ka jāuzrāda Sarkanās armijas virsnieki, karavīri, kā arī padomju varai simpatizējušās personas. Nāves sods draudēja par uzbrukumu vācu virsniekiem, kareivjiem, vācu karaspēka īpašumiem. No pulksten 22 līdz 6 tika noteikta komandantstunda (nedrīkstēja atstāt namus). Pilsētas valde aicināja iedzīvotājus uzrādīt personas, kuras juku brīdī paņēmušas no veikaliem bez maksas dažādas mantas. Šīs personas uzrādāmas komandantūrā, piedraudot pretējā gadījumā ar cietuma sodu. Cilvēki tiešām nobijās un nesa iepriekš nolaupīto atpakaļ (bet ne jau nu visu!). Komunistu nacionalizētos namus pārņēma pilsētas pašvaldība. Lauku iedzīvotājus aicināja piegādāt pilsētai pārtikas produktus.

Sākumā vēl padomju nauda bija derīga (baltmaizes kukulis maksāja vienu rubli). Vēlāk Latvijā tika ieviesta okupācijas nauda -

Vācu reiha naudas zīme

reihsmarka, kuras kurss attiecībā pret rubli bija 1:10. Preces veikalos īsā laikā tika izpirktas, sākās deficīts un spekulācija. Ar 1941.gada septembri pārtikas produktu sadalei ieviesa kartīšu sistēmu, kura ļoti patika spekulantiem, to saradās arvien vairāk un vairāk.

Sākās ebreju (žīdu) ierobežošana un vajāšana. Viņiem bija jānoiet no trotuāra, līdzko pretim nāca vācietis vai latvietis. Izejot no mājas, bija jābūt uzšūtai uz apģērba muguras daļas "Dāvida zvaigznei", tāpēc viņi pēc iespējas mazāk rādījās uz ielas. Vāciešu soda vienības einzacgrupas kareivji 16.jūlijā nodedzināja Smiltenes sinagogu (Galdnieku ielā) ar visu tajā atrodošos inventāru. Tikai baznīcas kalpotājas mēbeles un iedzīve tika izglābta un nolikta blakus esošajā tīrumā. Ugunsdzēsēji sargāja apkārtējās mājas, bet ļāva pilnīgi nodegt lielajai divstāvu ēkai.

Smiltenes un apkārtnes ebrejus vispirms sadzina cietumā, tad sākās viņu mocēkļu ceļš uz t.s. aizsargu laukumu (netālu no Klievu ezera), kurš kopš tā laika tautā ieguva nosaukumu - šaujamlaukums. Lēmumu par ebreju iznīcināšanu pieņēma vācu okupācijas iestādes.

Tragiskākais bija tas, ka par žīdu šāvējiem tika norīkoti tie paši smiltenieši, kuri bija organizējušies paš aizsardzības grupās cīņai ar aizejošiem padomju iekārtas aktīvistiem un sarkanarmiešiem. Vācu einzacgrupas kareivji ar pielādētu ieroci stāvēja žīdu šāvējiem aizmugurē un raudzījās, lai vietējie kārtīgi paveic negēlīgo darbu. Pretējā gadījumā lode bija neizbēgama. Pēc tāda asinsdarba smiltenietis Augusts Āboliņš vairākas dienas staigājis kā apmāts un tad nošāvis, atstājot atvadu vēstuli: "...nekur nevaru atrast glābiņa. Naktīs sapņos to vien redzu, kā nošautos bērņiņus ar lūgšanā saliktām rociņām..."

Nāvei nolemtu iznīcināšana notikusi arī Niedrāja ezera apkārtnē un Cērtenē pie vecajiem kapiem. Skaisto ebrejieti Zāru Zacharovu (attēlā), kas bija paslēpusies kādā lauku mājā, vācieši notvēra vēlāk, pamocīja un nošāva grantsbedrēs pie Kaiku mājām. Ebreju iedzīvi par lētām cenām varēja iegādāties tirgus laukumā pie baznīcas sētas. Lielāko daļu ebreju tautības iedzīvotāju smiltenieši pazina kopš

C	cc	61	60	59	58	57	56	55	54	53	52	
D	dd	Iepirkšanās kartīte Bezugskarte						S ₂	65	64	63	62
E	ee	Sīkstoša, veidolam par 15 latiem Kārtlīķis Kārtlīķis Nr. 16714						69	68	67	66	
F	ff	Latvijas valsts Ser. Nr. 16714						73	72	71	70	
U	uu	145	144	143	142	141	140					
T	tt	139	138	137	136	135	134					

3. izdevums periods
Zatunungsperiode
SMEKĒTĀJU KARTĪTE pašražotājiem
RAUCHERKARTE für Selbstzeuger
Valdellen, veidolam par 20 latiem
Für Männer über 20 Jahren

Uzvārds, Zuname — Vārds, Vorname

Apgādes grāmat. Ser. Nr. _____
Bezugsbüchlein

Ser. Pa _____ Latvijas valstsapbruģislatve. V 1972, Nr. 10388.

TABAKAS PRECES V	TABAKAS PRECES U	TABAKAS PRECES T	TABAKAS PRECES S	TABAKAS PRECES R	
1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.	
CAULĪTES XII	CAULĪTES XI	CAULĪTES X	CAULĪTES IX	CAULĪTES VIII	CAULĪTES VII
1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.
SER. KOČINI 12	SER. KOČINI 11	SER. KOČINI 10	SER. KOČINI 9		
1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.		
TABAKAS PRECES 112	TABAKAS PRECES 111	TABAKAS PRECES 110	TABAKAS PRECES 109		
1944. g.	1944. g.	1944. g.	1944. g.		

Vācu okupācijas režīma iedibinātās kartīšu - talonu zīmes

bērnības, simtiem reižu bija pie viņiem iepirkušies un tiem pārdevuši, bija satikušies kā labi paziņas un tagad nekādi nevarēja saprast, ko šie cilvēki varēja būt noziegušies.

Smiltenes cietumā tika ieslodzīti padomju varas aktīvisti: Smiltenes ģimnāzijas komjauniete Marta Āķe, komsorgs Jānis Klaviniuss, pastniece Marta Treide. Pirmos divus pēc mocīšanas nošāva, bet Treidi nosūtīja uz Salaspili. Žurnālistu Kārli Sausnīti par izvairīšanos dienēt vācu armijā apcietināja, un arī viņš nonāca Salaspils nometnē. Vācu varas aktīvisti lielāko tiesu bija paši smiltenieši, kuriem bija maza izglītība, bet gribējās izpelnīties jaunās varas priekšā. Daudziem kā balva tika apcietināto un nomocīto cilvēku manta, citiem - kāds amats. Darbos uz Vidzemes šoseju sāka sūtīt visus, kuri jaunajai varai nepatika. Ar kapli, lāpstu un slotu vairums nostrādāja pāris gadus.

Ziemas mēnešos laukumā pie baznīcas bieži bija sabraukušas vācu armijas mašīnas. Tās stāvēja taisnās, disciplinētās rindās. Blakus mašīnām kurināja ugunskurus, ap tiem rosījās vācu karavīri - viņiem plānajos mēteļos sala. Pilsētas ielās uzradās "Tautas Palīdzības" fonda ziedojumu vācēji (armijai). Katram ziedotājam meitenes piesprauda pie krūtīm pīpeņu zieda kartona saktiņu; lai ziedošana būtu efektīvāka, meitenēm piekomandēja klāt vācu karavīru. Tādā gadījumā bija bailes neziedot.

Gustava Ādolfa laukumu pārdēvēja par Ādolfa Hitlera laukumu. Par Smiltenes pilsētas galvu kļuva "Riņģu" māju saimnieks Jānis Ringmanis. Lauksaimniecības biedrības ēkā bija pārvietota pilsētas bibliotēka, kur par bibliotekāru strādāja bijušais skolotājs Mednis.

Pāri Smiltenei arvien biežāk austrumu virzienā lidoja vācu iznīcinātāju eskadriļas un smagās transporta lidmašīnas. Viņu galvenais orientieris bija Vidzemes šoseja. Arī šoseja bija ļoti noslogota, auto kolonnas virzījās gandrīz nepārtraukti.

Ar pārtikas kartītēs noteiktajām gaļas devām bija grūti iztikt, izplatījās degvīna, cukura un citu produktu un to kuponu spekulācija. Lauksaimnieki pasīvi atbalstīja principu - visu fronteī, nelegāli kāva lopus un veda uz Rīgu pārdot.

Visdziļāko sašutumu izraisīja vācu varas deklarācija, ka zeme joprojām paliek valsts īpašums un ka zemnieks pagaidām ir tikai tās pārvaldītājs. No lauksaimnieka tika prasīts viss, bet kā kompensācija tam netika garantētas pat pirmās nepieciešamības preces saimniecības vajadzībām, nemaz nerunājot par apgādi ar apgērbiem un apaviem: trūka petrolejas, pakavu, pakavu naglu, ratu smēra, to visu lauksaimnieki bija spiesti pirkt spekulatīvi.

Mazās latviešu algas pat salīdzināt nevarēja ar ļoti lielajām vāciešu algām. Pat gadījumos, kad latvietis veica visu darbu, viņam klāt pieliktais vācietis, kas faktiski izpildīja tikai kontroles uzdevumus, saņēma daudz lielāku algu: piemēram, Smiltenes dzelzceļa stacijas priekšnieks saņēma 180,-RM, viņam klāt pieliktais vācietis - 500,-RM.

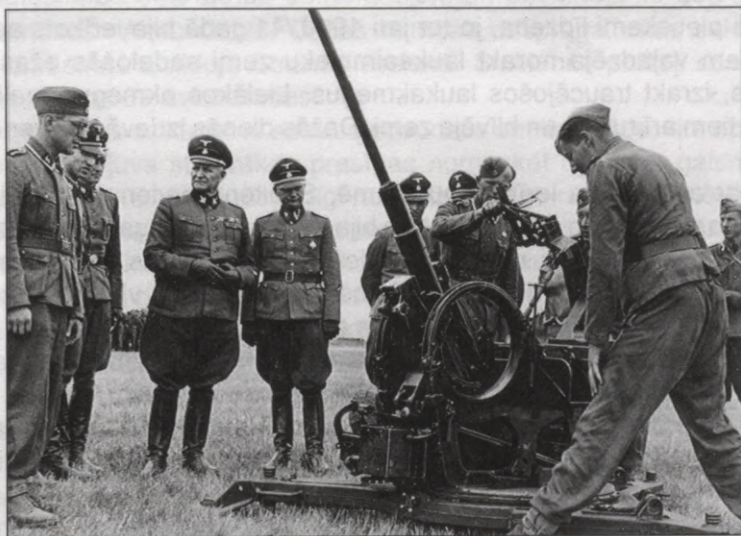
Neveiksmes kara laukos vācu varas iestādēm spieda 1943.gada 18.februārī izdot rīkojumu - atcelt padomju varas nacionalizācijas aktus, atjaunot privātīpašumu. Šo lēmumu plaši aprakstīja avīzēs, iztēlojot par labdarību latviešu tautai.

1943.gada martā notika pirmais latviešu piespiedu iesaukums vācu armijā.

Latvijas zemes pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektors Oskars Dankers izdeva uzsaukumu stāties latviešu leģionā. Pamatojoties uz šo uzsaukumu, tika pārbaudīti 1919.-1925.gadā dzimušie vīrieši. Personām, kuras nevēlējās mobilizēties, draudēja ar darba nometnēm vai cietumu. Iesaukšanas punktos ieradās ne visi pavēstes saņēmušie vīri. Tas pierādīja, ka iedzīvotāju vidū nemaz nav tik vienprātīga attieksme pret leģionu. Daudzi neticēja vācu varai un dažādi atpirkās no iesaukšanas vācu armijā, citi vienkārši slēpās mežos un vientuļajās lauku mājās.

Grūstošās nacisma impērijas stutēšanai tika ziedots latviešu nacionālais zieds un lepnums - 1906.-1925.gadā dzimušo vīriešu paaudze. Formāli tika pasludināts, ka leģions tiek veidots uz brīvprātības pamatiem, tomēr faktiski leģiona formēšana notika piespiedu kārtā, mobilizējot noteikta vecuma vīriešus.

Blakus biedam par boļševiku atgriešanos tika izvirzīts brīvas Latvijas aizstāvēšanas un atjaunošanas sauklis, lai leģionāri varonīgāk cīnītos frontē. Daudzi leģionāri tiešām ticēja, ka viņu cīņa frontē ir cīņa par neatkarīgu Latviju, un ar šo cildeno domu un tīru sirdsapziņu bija gatavi nolikt galvu.

Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģenerālis Bangerskis
pie leģionāriem Austrumu frontē

Lai izvairītos no kaujas lauka, vairāki smiltenieši izvēlējās brīvprātīgi iestāties kārtības sargu dienestā iekšējās un ārējās drošības sargāšanā. Vienības apsargāja krievu karagūstekņus un piedalījās vācu policijas rīkotajās akcijās. Vairāki smiltenieši apsargāja krievu gūstekņus blakus pareizticīgo baznīcai ierīkotajā nometnē (bijušās skolas telpās Dārza ielā). Smiltenieši bija draudzīgi noskaņoti pret gūstekņiem: bieži nesa maizi un citus produktus. Dažiem gūstekņiem atļāva sarga pavadībā piedalīties lauku darbos, aiznest uz lauku mājām gūstekņu pītos skalu grozus, bērniem izgatavotās rotalietas. Gūstekņu sargiem deva šauteni, to varēja arī nest uz mājām. Kad atgriezās padomju vara, gūstekņu sargus uzskatīja par dzimtenes nodevējiem - tos apcietināja un nosūtīja uz Sibīriju spaidu darbos.

1944.gada 16.janvārī Lauksaimniecības biedrības zālē Valmieras teātris Pētera Lūča režijā rādīja A.Brigaderes pasaku lugu "Maija un Paija", kas bija šajā zālē pēdējā spēlētā luga, jo jau martā tur ierīkoja vācu karaspēka lazareti un privātos vairs te neielaida. Pēc mācību gada beigām arī skolās ierīkoja vācu armijas lazaretis.

Pavasara pusē Smiltenes apkārtnē izplatījās izsituma tīfs, kurš prasīja upurus. Smiltenē (kur tagad sporta skola) tika iekārtota tīfa lazarete. Lai stacijā nopirktu vilciena bijeti, bija jāuzrāda "utu zīme", kuru izsniedza ārsts Voldemārs Dunkers. Aizdomīgos varēja nosūtīt uz atuššanas iestādi, smilteniešu iesaukto "utu pirti", kura bija iekārtota pie Tepera ezera (tagad nedzirdīgo darbnīcas). Laukos slimoja vairāk, jo epidēmiju bija ievazājuši bēgļi, kuri šeit ieradās no Austrumlatvijas.

Frontes līnijai tuvojoties, arvien vairāk smilteniešu mobilizēja vācu armijā. Vācu varas iestādes centās kontrolēt lauksaimnieku lopu skaitu; virs noteiktās normas izaudzētie bija jānodod valstij. Saimnieki slēpa lopus, tos nemaz neveda mājās no ganībām.

Jūlija vidū smilteniešus norīkoja Blomes aerodroma celtniecībā. Zemes virsma bija pietiekami līdzena, jo tur jau 1940./41.gadā bija ierīkots aerodroms. Strādniekiem vajadzēja norakt lauksaimnieku zemi sadalošās ežas, piepildīt iedobumus, izrakt traucējošos laukakmeņus. Lielākos akmeņus malā aizveda traktori, ar tiem arī rullēja un blīvēja zemi. Dažās dienās izdevās galvenos darbus paveikt.

Līdz ar aerodroma ierīkošanu Blomē, Smiltenē arvien vairāk bija jūtama kara elpa. No augstākām pilsētas vietām bija redzama mainīgas gaismas vibrācija, kura norādīja lidmašīnām nolaišanās vietu. Bieži iedegās lieli starmešu kūļi. Dienā zenīrtartilērija apšaudīja krievu lidmašīnas. No jūlija vidus līdz septembra sākumam Blomē bāzējās latviešu leģiona aviācijas eskadriļa "Latvija", kas veica kaujas uzlidojumus uzbrūkošajām Padomju armijas vienībām. Septembra sākumā, sakarā ar lielo degvielas trūkumu, vācieši lidojumu skaitu latviešu aviācijas vienībai stipri ierobežoja, atstājot tikai tālākos mērķus. Stipra negaisa laikā Smiltenes tuvumā 12.augustā avāriju cieta virsleitnanta Kārklīņa vadītā lidmašīna, pilots aizgāja bojā.

Daudzu smilteniešu dzīvokļos tika izmitināti vācu armijas kareivji un virsnieki. Galvenokārt tie bija sakarnieki. Varas iestādes aizliedza staigāt pa mežu vai ārpus pilsētas pa lauku ceļiem naktīs. To aizliegumu kontrolēja aizsargu un drošības policijas patruļas Plauka vadībā. No Valmieras pa šaursliežu dzelzceļu pienāca kara materiāli - munīcija.

Tika dots rīkojums par patvertņu ierīkošanu, lai paglābtos gaisa uzbrukumu gadījumos. Tās ierīkoja sausākās vietās, nostiprināja ar baļķiem. Šīm aizsardzības mītnēm bija norādīti garuma, platuma un dziļuma izmēri - atbilstoši cilvēku skaitam.

Frontes līnija bija pie Alūksnes, kad jaunajā pamatskolā sāka uzņemt ievainotos vācu armijas karavīrus. Pie klašu durvīm bija piestiprinātas zīmītes ar attiecīgiem uzrakstiem. Pie galvenajām durvīm piestāja automašīnas ar ievainotajiem, maz bija tādu, kas varēja saviem spēkiem ieiet, viņi tika ienesti uz nestuvēm. Slimnieki izturējās klusi, nevardēja, varonīgi pacieta savas sāpes. Mirušos apglabāja Zaķu ielas priedulājā.

Arvien vairāk pilsētā un laukos ieradās vācu armijas kareivji. Kalēju ielā zem lielajiem kokiem iekārtojās armijas sakarnieki lielās automašīnās ar gariem antenu mastiem. Vakaros vācieši bieži spēlēja mutes harmonikas, nebija jūtams ne mazākais satraukums par neveiksmīgajiem kara rezultātiem. Ap viņiem joprojām virmoja kaut kāda fanātiska ticība uzvarai.

1944. gada 27. augustā - svētdienas rītā pirms dievkalpojuma - virs pilsētas bija dzirdama krievu lidmašīnu īpatnējā rūkoņa. Zilajās debesīs smiltenieši ieraudzīja divas bumbvedēju eskadrijas ar pavadošiem iznīcinātājiem, kuras virzījās no Rīgas puses. Tuvojoties Smiltenei, uz krievu lidmašīnām uguni atklāja vācu zenīttartilērija. Ap krievu lidmašīnām parādījās šāviņu izraisīti mākonīši. Padomju lidotāji strauji nolaidās zemāk, lai viņiem netrāpītu, un bija spiesti bēgt, bez mērķēšanas noberot bumbu kravu šaurā joslā virs Smiltenes. Dažāda kalibra bumbas krita, sākot no Klīvu ezera, ietverot Mežoles, Pilskalna, Galdnieku, Parka, Kluso, Mētras, Krāsotāju, Daugavas un Rūpniecības ielas. Bumbas izrautajā bedrē Parka ielā izveidojās avotiņš. Daugavas ielā - bijušā miertiesas ēkā - bumba iekrita pa skursteni un nonāvēja miertiesneša sievu ar bērnu un ciemos atnākušo Almu Ozolu. Dažas bumbas nesprāga, citas sakrita Tiltlejas ezerā. Lidmašīnas aizlidoja Strenču virzienā. Smiltenes puīseli saskaitījuši, ka nomestas vismaz 63 aviobumbas.

Šis nejaušais uzlidojums satrauca daudzus smilteniešus, lika apzināties, ka fronte tuvojas. Kļuva stingrākas prasības nomaskēt dažādus gaismas avotus, logiem tumsas laikā bija jābūt pilnīgi neseptiem, logu rūtīm aizlīmētām ar papīra strēmelēm; ielas naktīs netika apgaismotas. Daudzas ģimenes ar maziem bērniem devās uz laukiem cerībā atrast drošāku un mierīgāku dzīvi.

Daži virsnieki bija saņēmuši bēdīgu ziņu, ka viņu piederīgie amerikāņu uzlidojumā Vācijā gājuši bojā. Vācu komandantūrā virsnieki sprieda, ka karš ir zaudēts, bet vācieši uz ceļiem vēl nav nospiesti. Cerības - uz jauniem ieročiem.

Uz aizdomu pamata par simpātījām padomju Krievijai arestēja vairākus smilteniešus. Viņiem lika rakt tranšejas un iebrauktuves smagām kara mašīnām (ceļu un kalnu nogāzēs), rakumu virsu nomaskējot. Arī Jāņu un Lazdu kalnā izveidoja ierakumus vācu kara mašīnām.

Uz ceļiem biežāk bija redzamas bēgļu karavānas. Salikuši vērtīgāko zirgu ratos, viņi devās uz rietumiem, sausā laika ceļa putekļu pārņemti, bez kāda noteikta mērķa. Daudzi pēc ilgas šaubīšanās, vai palikt dzimtenē, kurai tuvojās padomju karaspēks, vai pamest savas mājas, izlēma atstāt Latviju. Bēgļu gaitās devās Smiltenes ārsti: Sarkanā Krusta slimnīcas direktors Paulis Birznieks, Voldemārs Dunkers, Edgars Mačulāns, Alfrēds Lazdiņš; 7. ceļu daļas inženieris Arnolds Lācis, kino "Atpūta" īpašniece Anna Andrejeva, Smiltenes pilsētas galva Jānis Venners. Viņi pēc Baigā gada pārdzīvojumiem nekādi negribēja un nevarēja pieņemt, ka atkal būs jādzīvo pēc komunistu likumiem. Trimdā devās vecāki tikai tādēļ vien, ka viņu dēli bija aizrauti kaujas vienībās vācu frontē. Arī latviešu leģionā iesaukto vīru sievu un bērnu dzīve rādījās apdraudēta nodibinoties padomju varai. Bažas izrādījās pamatotas - visus padomju valdīšanas laikus ar negatīvu raksturojumu apveltīja bērnus, kuru tēvi bija karojuši nepareizajā pusē - vācu armijā.

Maldinošs ir vēlākās padomju okupācijas periodā apzināti izplatītais uzskats,

ka bēgļu gaitās pamatā devušies turīgākie iedzīvotāji un nacistu kalpi, kuriem bija jāatstāj dzimtene bailēs par vācu laikā izdarītiem noziegumiem. Pazīstot smilteniešus, kuri devušies bēgļu gaitās un pametuši Smiltenes iedzīvi, varu teikt, ka starp aizbraucējiem bija visu sociālo slāņu un profesiju pārstāvji.

Trīs naktis pirms krievu armijas ienākšanas bija pavisam trauksmainas. Gaisā daudz lidmašīnu, starmešu kūļi taustīja pretinieku, debesīs urbās zenītartilērijas šāviņu sprādzieni. Izlūklidmašīnas izkāra "sviecītes". Laiks augustā un septembrī pieturējās ļoti sauss.

Kopš 21.septembra krievu lidmašīnas netraucēti pārlidoja Smilteni un no gaisa (aiz Blomes pie Garoziņas) apšaudīja atkāpjošos vācu karaspēku un bēgļu gaitās devušos civilos iedzīvotājus. Īpaši nežēlīgi bija krievu iznīcinātāju uzbrukumi bēgļiem 22.-23.septembrī.

Nākamās dienas rītā vācieši Cērtenes ezera krastā uzstādīja artilērijas bateriju un šāva pāri pilsētai uz Mēru pusi. Lielgabali tika uzstādīti tehnikuma kalnā pie šķūņiem un Bērzaies skolas. Ar sprostuguni vācieši centās kavēt Sarkanās armijas uzbrukumu, lai vācu karaspēks varētu atkāpties no Smiltenes apkārtnes.

Vairums smilteniešu pēdējās pāris dienās atstāja pilsētu, lai dotos bēgļu gaitās vai pie radniekiem Smiltenes tuvumā. Pilsētā palikušos iedzīvotājus dzina nocietinājumu rakšanas darbos. Daugavas, Raiņa un Dārza ielu šaurākajās vietās izveidoja aizsprostus no baļķiem, lai kavētu kara mašīnu ātru virzīšanos.

Frontes līnija tuvojās, bet neviens nenojauta, ka tuvākās stundas būs liktenīgas Smiltenei, ka pilsēta, kura piecdesmit gadus tika celta, vienā naktī zaudēs gandrīz visas centra ēkas un pusi no Daugavas ielas apbūves mājām. Pilsētas graušana un degšana līdz 22.septembra pusdienlaikam vēl nebija notikusi, bet vācu laikiem Smiltenei jau bija pienācis gals.

Lauksaimniecības biedrības nams XX gs. pirmajā pusē simbolizēja Smiltenei skatu kartiņās un grāmatās (1909. - 1944.)

1943. g. No Smiltenes stacijas priekšnieka (1943.-1944. g.) Tāļivalda Bērziņa atmiņām:
 "1944. gada 23.septembris. Pulkstenis ir 4 pēcpusdienā. Apmēram viena kilometra attālumā nepārtraukta ložmetēju tarkšķēšana, pa reizei arī artilērijas sprādzieni. Pēteris Rudzītis, kam pieder zāģētava, pieskrien pie manis: "Dod vagonu bēgšanai!" Bet stacijā nav nekā, vienīgi vagoni ar jēlām liellopu ādām. Bet Rudzītis lūdzas, lai neatstāj viņu bezizejas stāvoklī. Automātisko ieroču troksnis nāk arvien tuvāk, varbūt ir jau pilsētas centrā. "Pēter, skaties pats, man nekā nav. Tūlīt vācu armija sūtīs vienu lokomotīvi, lai pēdējā braucienā uzartu sliežu gulšņus. Ja gribi, ņem ādu vagonu!"... Pulkstenis 4.30. Pieskrien māte ar piecgadīgu puisīti. Spēlējies ar citiem bērniem, atradis rokas granātu, tā sprāgusi. Es paskatos uz puikīņu - guļ uz siena vāģiem neapsegts, zarnas atrautas vaļā. Tik vien varu pateikt, lai mēģina braukt uz Smiltenes slimnīcu... Pulkstenis 5. Nelaime notiek ādu vagonā. Kāda sieviete taisījusi ciet vagona durvis, vienas rokas pirkstiem nosisti gali. Pulksten 5.30 mani uzrunā vācu dzelzceļnieks: "Tāli, vēl tikai piecas minūtes un mēs spridzināsim staciju un ūdenstorni. Atstājiet staciju, es atbrīvoju tevi no darba pienākumiem!" Mans darbs stacijas priekšnieka amatā ir beidzies. Kara troksnis kļūst arvien skaļāks."

Latvija, kur tavi dēli? (Smilteniešu likteņi)

1942.gada vasarā, kad karš bija aizgājis Austrumu virzienā un mazajā Smiltēnē vairs īpaši nejuta tā skarbo elpu, tēva mājās Gaujas ielā svinīgākam brīdim sapulcējās Krūmiņu ģimene. Iemesls bija svarīgs - dzimtas jaunākās atvases Ilgas-Gaidas iesvētības. Smiltenes fotogrāfa A.Pirro apturētajā dzīves mirklī mātai blakus ir trīs brāļi - vecākais Kārlis-Vilis, Reinholds, kuru sauca vienkārši par Reini un visjaunākais - Pēteris, kam draudzīgajā ģimenē bija mīļvārdiņš Pēcis. Tā bija viņu pēdējā kopējā fotogrāfija. Pēc svinībām katrs, protams, devās savos darbos: Reinis uz Madonu, kur bija nodibinājis ģimeni, neprecētais Pēteris uz Rīgu, kur strādāja tirdzniecībā, bet vecākais brālis ar māsu palika Smiltēnē.

1943.gadā, organizējoties latviešu leģionam, visi trīs brāļi bija potenciālie nākamie karavīri, kuri varēja vai nu brīvprātīgi iestāties leģionā, vai mājās sagaidīt iesaukšanas pavēsti. Kārlim bija veselības problēmas, kas pieļāva iesaukšanas termiņu vairākkārtēju atlikšanu, Reinis tika pie dokumenta, kas viņu apliecināja par svarīgu "aizmugures" darbinieku, un tas bija ļoti vajadzīgs, jo ģimenē auga mazgadīgi bērni.

Pēteris pavēsti saņēma un nepretojās liktenim. 1943.gada aprīlī viņš atvadījās no dzimtajām mājām un no Smiltenes devās uz Rīgu, kur netālajā Lilastē jūras tuvumā formējās latviešu leģiona zenīartilērijas divīzija kapteiņa Berga vadībā. Te bija arī mācību nometne - 42.zenīartilērijas skola.

Pirmajā vēstulē mājiniekiem Pēteris raksta par leģionāra zvēresta nodošanu:

"Vienkārši, bet svinīgi mēs stāvējām kailā zobena priekšā. Mazs pulciņš jaunekļu, kuri visi savās sirdīs bija ieslēguši domu par laimīgu un saulainu laiku pēc kara, ar nopietnām sejām un paceltām rokām mēs zvērējām ziedot visus savus spēkus cīņai pret boļševismu... Tā mums sākās jaunais dzīves posms... Apmācības notiek vācu valodā, jo mēs esam pirmie, kuri no latviešiem iepazīstas ar jaunajiem ieročiem. Neapsolu, ka rakstīšu jums katru nedēļu, jo nodarbību te ir daudz, bet jūs gan rakstiet man daudz, daudz. Vēstules no mājām mums te ir liels notikums. Tad zēni uz brīdi paliek klusi, domās aizsapņojas citā pasaulē un ir tik labi, tik labi..."

Mīļotieņi!

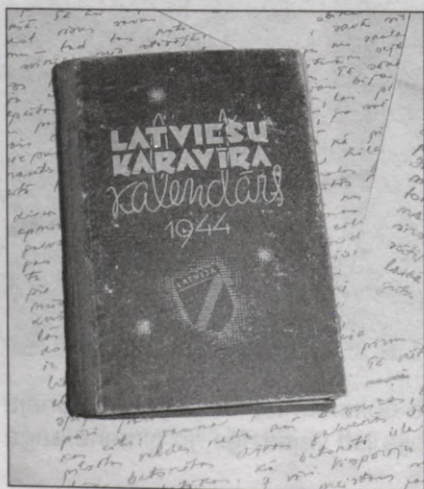
*Šale mēs, svaņ izcepts un lēnes,
Daudz meiknes, dumsos kat sauc.
Šo mīlāko nīti vis sēmes
Īstā latvītišā ar tīkriņi trase.*

*Smiltene,
1. 8. 43.*

*Atmīnājis no
Pēteris*

1944.gadu Pēterim laimējās sagaidīt atvaļinājumā Smiltēnē, bet jau 13.janvārī Lilastē sākās leģionāru nosūtīšana uz Austrumu fronti. 17.janvārī seržants Pēteris Krūmiņš kā vada komandieris jau bija Krievijā - Novosokolņiku frontes rajona Majevo sādžā, apmēram 150 kilometrus no Latvijas robežas. Savā "Latviešu karavīra 1944. gada kalendārā" blakus 22.janvārim Pēteris ierakstījis: "Uguns kristības!", bet 25.janvārī: "Nogāžam pirmo lidmašīnu."

Nebija vaļas vēstulēs mājiniekiem ierakstīt visus frontes notikumus, tie stākā, koncentrētā rakstā iegūlušī karavīra kalendārā:

"30.1.44. Agrā svētdienas rītā Ēsi pirms pulkst. 10iem uzlido divi IL-2: vienu nogāžam, otra nokvēpusi aizlido. Šķemba kaklā ievaino baterijas komandieri. Ēsi pēc kaujas no divīzijas štāba atnes Kara nopelnu krustu, kurš piešķirts komandierim."

"31.1.44. Kaujamies no agra rīta līdz vēlam vakaram. Nogāztas trīs lidmašīnas. Nakts sen pāri pusei, kad vēl sēžam pie Jura un apspriežam stāvokli."

"1.2.44. Krievu lieluzbrukums. Nogāžam 5 lidmašīnas..."

"2.2.44. Kaujā krīt 3.vada komandieris Irklis, no maniem vīriem vienu ievaino."

"3.2.44. No krievu artilērijas šāviņa krīt Kozlovs un ievaino Rāgu. Naktī tieku apbalvots ar Kara nopelnu krusta otrās šķiras ordeni..."

No brāļa Kārļa vēstules Pēcim: "No sirds apsveicu Tevi sakarā ar apbalvošanu ar varoņa goda zīmi. Es priecājos, esmu lepns. Un ja Tev kādreiz nākas dzirdēt muļķa smieklus, ka Dzelzs krustam seko koka krusts, mēģini ierosināt pārdomas, vai labāk tomēr nav saņemt pirmo un, ja liktens lēmis, mirt ar to, nekā pavisam bez krusta, kā karavīram arī var gadīties..."

Pēteris Krūmiņš pie sava kaujas lielgabala

Karš kļūst par ikdienu un pierakstu karavīra kalendārā paliek mazāk. Ir tikai vairs atzīmes par pārvietošanos no vienas frontes pozīcijas uz otru. Un ir vēl dažas sirds siltuma pilnas vēstules uz mājām:

"Jau maija otrā pusē saņēmām jaunus uzdevumus. Vairākas dienas no vietas biju lielos pārgājienos - pozīcijas izlūkošanā, un izbrauktajos ceļos tas ir kaut kas nepatīkams. Braucām gar Austrumu

fronti apmēram 120 km garā joslā. Krievi pēc ilgāka pārtraukuma atkal sāka uzbrukt frontes vidusdaļā, jo viņi cer sasniegt Baltiju, lai tā iedzītos mūsu spēku aizmugurē. Viss tas sākās 22. jūnija rītā. Bijām spiesti pēc vairāku dienu kaujām atdot kādu uzkalnu un līdz ar to ienaidnieks pārvirzījās pāris kilometrus uz priekšu. No frontes līnijas esmu 3 kilometrus, tā ka kauju trokšņus var ļoti labi izšķirt. Kad saņemsiet šīs rindas, Jāņu diena, un līdz ar Jāņiem Pēteri, būs jau aiz kalniem. Ceru, ka aizgājušos svētkos Jūs jutāties lieliski. Es atmiņās kavējos pie kādreizējām Pēterdienām un nevaru vien beigt priecāties - jā, toreiz bija jauki. Bet nekas, gan nākotnē varēsim svinēt vēl jaukāki!

Austrumu frontē, 29.6.44. Ar mīļu sveicienu - Pēteris."

Apmēram tajā pat laikā brālis Kārlis rakstīja vēstuli uz fronti un pavēstīja Pēterim, ka "mūsu mīļā dēla kristības paredzētas 30.jūlijā, un šai lietā es paredzu Tev no mācītāja nosūtīt attiecīgu apliecinājumu iespējamam dzimtenes apciemojumam."

Bet karavīra liktenis ir skarbs. 19.jūlijā Krūmiņu ģimene saņēma komandiera Andra Berga vēstuli:

"Liktenis ir lēmis, ka man jābūt par bēdu vēstnesi. Es varu paziņot, ka mans vada komandieris seržants Pēteris Krūmiņš kritis varoņa nāvē. Tas bija 13.jūlija pēcpusdienā frontes pirmajās līnijās, kur nelaiķis bija izgājis ar savas rotas

lielgabalu, uz kura lafetes viņu ķēra granātas šķemba tieši galvā. Atsteigušies kareivji varēja tikai konstatēt, ka nāve jau ir iestājusies. Vēlāk bija iedegusies sīva kauja, tā ka nelaiķi nebija iespējams iznest. Bet viņš nekrita krievu rokās, viņu bija novietojuši kādā šķūnī, kas vēlāk nodega. Viss vads izjuta sava komandiera trūkumu, kareivji bija viņu ļoti iemīļojuši.

11.jūlijā jaunā pozīcijā sīvi cīnījāmies ar krievu lidmašīnām, tā bija karsta diena. Tika izšauts pāri par tūkstoš tonnām. Pēteris ar vienu lielgabalu bija nonācis vairāk aizmugurē un nevarēja mums pievienoties. Viņš domāja, ka mēs esam ielenkti un bija plānojis izsisties līdz mums cauri. Viņš it kā paredzēja savu nāvi, jo ziņnesim bija uzdevis, gadījumā, ja viņš kristu, nosūtīt dažas vēstules un nogādāt mājās viņa privātās mantas..."

Apmēram 90 kilometru no Latvijas robežas, apmēram 200 kilometru no Smiltenes, Opočkas pilsētas apkārtnē 1944.gada 13.jūlijā izdzisa smiltenieša Pētera Krūmiņa dzīvība. Nav kapa vietas. Sadegušā šķūņa un sadegušā karavīra pelnus sajauc vājš. 30.jūlijā ģimenes svinības dzimtajās mājās iznāca klusas. Jaundzimušo dēlu Pētera brālis Kārlis nokristīja par Gati. Par Gati Krūmiņu.

Vācieši atkāpās. Latvijā atkal ienāca krievi. Arī viņu fronteļ vajadzēja papildinājumu. Iesaukšanas pavēsti saņēma Reinholds Krūmiņš. Nepaspēja aizbēgt, 1944. gada nogalē bez īpašām kaujas apmācībām viņš nonāca frontē. Tikai ne tajā pusē, kur cīnījās brālis. Padomju armijas rindās nācās iet pret vāciešiem un cīnīties tepat - savā Latvijā. Tas bija "Kurzemes katls", kur vācieši sīkstī pretojās, kur abās frontes pusēs bija milzīgi cilvēku upuri. Krita arī Reinis.

Kurzemē starp Dobeli un Saldu ir ļoti daudz karavīru kapa vietu. Pie Blīdenes uz kādas no kapa plāksnēm var atrast vārdu "Krūmiņš". Nāve tika oficiāli arī apstiprināta. Vēlāk Smiltē skvērā pie sporta skolas uzlika piemiņas akmeni. Tur kritušo smilteniešu sarkanarmiešu sarakstā ir ierakstīts: "Krūmiņš Reinholds"...

LIKTEŅĪGĀS DIENAS

1944.gada septembris, kad atkāpās vācu karaspēks un ienāca Sarkanā armija, Smiltēni bija bargu pārbaudījumu laiks. Ielu cīņas šeit nenotika, bet mazpilsētas postījumi bija iespaidīgi.

Saglabājušās to dienu aculiecinieku atmiņas. Dažiem tolaik bija tikai 15-16 gadi, bet Kārlis Sīmanis (1883.-1949.), kuram Daugavas ielā piederēja divas mājas, traģiskos notikumus vēroja nobrieduša vīra acīm. Par pārdzīvoto viņš rakstīja vēstulē saviem bērniem; tagad šī vēstule ir kļuvusi par vienu no galvenajām liecībām.

"Piekdien, 22.septembrī visi lasījās no pilsētas laukā, bet lielākā daļa jau bija agrāk aizbraukuši gan ar vilcienu, gan zirgiem un vācu automašīnām. Visi centās vienā un tanī pat virzienā - aiz Valmieras, aiz Cēsīm, uz Rīgas pusi. Apjautājoties pie komandanta par stāvokli un kas būtu darāms, pēdējais atbildēja, ka evakuācija nekāda nenotiks, jo vietas, kur bēgt, nav, viss jau ir pilns. Tātad tālāka braukšana ir pilnīgi lieka, vēl lielāku moku un ciešanu uzņemšanās.

Es paliku mājā gandrīz pilnīgi viens, tikai vēl vecie Auziņas. Domāju no-skatīties, kā tas viss norisināsies, jo bija pilnīgi nojaušams, ka pēdējais brīdis ir klāt. Gar mūsu māju bez apstāšanās brauca un drūzmējās vācu karaspēks. Klīda

runas, ka šajā naktī notikšot svarīgāko iestāžu un māju spridzināšana. Ap sešiem vakarā jau tiek spridzinātas un aizdedzinātas Brutuļu dzirnavas. Briesmas nojauzdams, ķēros izvākt mēbeles, iznesot vasaras mājiņā. Baidījos, ka vācieši, kā to viņi jau citur atkāpdamies darījuši, izlaupīs un aizvedīs. Pārējā iedzīve palika iekšā; par tādu degšanu, ka visas privātās mājas var nodegt, nenāca ne prātā.

Ir tumšs 22.septembra vakars, ap deviņiem sēžu dārza mājiņā un piepeši pār Jāņa parku tiek nolaista gaismas bumba, tad vēl arī otra, visu apkārtni gaiši apgaismojot. Tad nāca briesmīgā bumbu mešana, ik pēc 10-15 minūtēm atkārtojās vēl briesmīgāki. Viss šis trakums koncentrējās pār mūsu māju, pār kapsētu, staciju un parku. Gan slēpos pagrabā, gan dārzā, bet ārkārtīgā apgaismošana bija tik briesmīga, ka nebija izturama pie labākās gribas. Ap pusvieniem naktī nervi vairs neturēja, jo katru brīdi varēju sagaidīt mājas sagraušanu, atstājot mani pašu savas mājas gruvešos. Zem bumbu krusas skriešus laidos uz Spreni. Kaut gan arī tur apgaismoja, mazliet biju no elles laukā, jo tad pilsētā viss bija vienā uguns jūrā - kur trāpīja bumba, tur arī dega. Tā tas vilkās līdz pulksten 4 - iem sestdienas rītā. Tad sākās īstā spridzināšana un dedzināšana - blīkšķis pēc blīkšķa, un uguns jūra pārņēma pilsētu.

Sestdienas, 23.septembra rītā ap pulksten astoņiem gribēju redzēt, kas ar mūsu māju notiek - atnācu līdz Jāņa parkam. Tad bija tik stiprs grāviens, ka gandrīz nokritu zemē, domāju bēgt atpakaļ, bet prāts tomēr nesās mēģināt nokļūt līdz mājai. Gāju pa Vaļņu ielu uz Daugavas ielu - redzu, ka mūsu mājas vēl nedeg, bet apkārtējās - Mateusa, Pijoles, Zariņa un visas citas - jau liesmās. Logi mūsu mājai vaļā, ieskrēju vēl istabā, jo man naktī, laukā skrienot, palika jaunais portfelis ar dokumentiem, gribēju to paķert, bet vairs nebija. Tāpat vairs nebija modinātāja pulksteņa, kāds bija visu izvandījis.

Uguns jūra plosās visapkārt. Kaimiņos esošā Pijoles māja deg briesmīgi. Ieskrēju vasaras mājiņā, paķēru mēteļus un steidzos projām uz Spreni, atstājot visu likteņa varā. Tā visu sestdienas dienu plosījās uguns un grāvieni bez mitas.

Sestdienas pēcpusdienā ap pulksten trijiem vācieši netālu no Spreņa uzstādīja artilēriju, ar ko apšaudīt krievus. Atkal jaunas bailes - pašā uguns līnijā. Steigšus jūdzām zirgus un devāmies kādus četrus kilometrus dziļāk mežā, kur palikām līdz svētdienas rītam.

Daugavas ielas krāsmatas

Tā kā naktī uz svētdienu krievu karaspēks jau bija iekšā, nācu no meža uz Smiltēni skatīt, kas vēl būs palicis. Ap desmitiem redzu, ka vēl tikai tagad deg mūsu lielā māja, bet mazā jau pilnīgi nodegusi. Mūsu mājas kritušas par upuri citām degošajām - kā Lārmaņa, Alsiņa, Lubas mājām. No mūsu iedzīves nav vairs nekas palicis. Sadedzis, ar vārdu sakot, ir visiem, neviens nav varējis neko izglābt.

Pirmās naktis gulēju vasaras mājīnā, bet briesmīgais postažas klusums un karājušos skārdu troksnis vējā nebija panesams, arī naktis palika vēsākas.

Sākot no Biedrības mājas līdz kapsētai, abas Daugavas ielas puses pilnīgi izdegušas, izņemot kalnā Jostiņa un Paukuļa mājas. Baznīca palikusi neskarta, tāpat arī Bergmaņa māja un centrs līdz Prikaša veikalam. Sākot no otrās Prikaša mājas līdz Zvejnieka mājai Raiņa ielā - viss nodedzis, tad starpā šis tas vesels, tad atkal Migliņa māja Raiņa ielā un Martinsona, Mūsiņa mājas Klusā ielā ir pagalam. Nodegusi arī kapu baznīca.

Esmu ļoti satriekts, bet tomēr dūšu negribu zaudēt. Rokos pa pelniem un gruvešiem, meklēdams vēl pilnīgi nesadegušās, protams, dzelzs lietas.

Pārējā dzīve līdz ar krievu karaspēka ienākšanu bija tīri mierīga, nekā tāda uztraucoša. Bēgšanai nebūtu nekāda panākuma, bet tikai mokas un ciešanas: tie, kuri nevarēja ātri - pirmajā vai otrajā dienā - atgriezties, zaudēja savu iedzīvi, jo krievu karaspēks un vietējie iedzīvotāji visu izlaupīja."

Pāvils Zālītis (dzim. 1913.g.) devās bēgļu gaitās prom no krievu karaspēka - uz rietumiem, un to dienu notikumus pierakstījis uz burtnīcas lapām:

"Iz dzimtās pilsētiņas ar smago auto devāmies laukā 1944.gada 22.septembra vakarā ap desmitiem. Braucām pa Cēsu ceļu, bet tad notika klizma, jo lielās tumsas dēļ sadūrāmies ar pretim braucošu vācu armijas auto. Kamēr labojām mašīnas, krievu lidotāji arvien izmeta gaismas bumbas tā, ka apkārtnē kļuva gaiša gandrīz kā dienā. Brīžiem palika neomulīgi ap dūšu, jo viņi varēja arī mums uzmett pa bumbai. Tad norībēja spēcīgi grāvienu Smiltēnes pusē, un pēc maza laiciņa parādījās arī sārta blāzma no mūsu pilsētiņas. Tātad skaidrs - krievi bumbojuši

Pils ielas krāsmatas

Smiltēni. No pilsētas puses nāk arī vairāki smagie vācu tanki. Smiltēnes virzienā paliek arvien gaišāks, un ir skaidri redzams, ka mūsu pilsētiņa deg. Pie tik lielās kustības tumsā braukt tālāk nebija jēgas, tāpēc pārnakšņojām Blomes pagasta levānos, kur jau priekšā bija vairākas bēgļu grupas.

Otrā rītā, sestdien, 23.septembrī, nospriedām, ka vajadzētu aizbraukt atpakaļ uz Smilteni. Trīs smiltenieši sēdāmies riteņiem virsū un devāmies apraudzīt Smilteni. Pa Blomes ceļu mums pretī plūda nepārtraukta bēgļu straume.

Pa lielu gabalu jau bija redzami lieli dūmi, kas cēlās no degošās pilsētas. Pa Daugavas ielu nevarējām braukt, jo tā bija galīgi karsta no degošajām mājām. Nogriezāmies pa Kalēju ielu uz Jāņu kalnu. Gaujas ielas smiltīs bija iegrimušas vairākas bēgļu mašīnas.

Izbraucu cauri tieši pilsētas centram, kur neredzēju nevienas dzīvas dvēseles. Centrs bija pilnīgi vesels, turpretim, sākot ar Žūkura māju, visa tā puse Daugavas ielai bija nodegusi līdz pat stacijai, to ieskaitot. Pašlaik vēl stipri dega Matveja māja un no jauna sāka degt Pijoles māja. No centra līdz savai mājai arī nesatiku nevienu cilvēku. Šķita, ka pilsēta izmirusi.

Savas mājas pagalmā par lielu pārsteigumu un prieku satiku savu labu draugu Kellera Pēteri, kurš no savas mājas uz manu bunkuru nesa paglābt mantas. Vācu zaldāti gar māju pa zemi vilka vadus. Vēl īsu brīdi noskatījos uz savu dārzu un uz visu apkārtni, kas jo skaidri redzama no manas mājas. Viss izskatījās patiešām skumjš. Tad piegāju pie akas un nodzēros vēl ūdeni no tās. Dievs vien to zina, vai vēl kādreiz tās ūdeni būs lemts dzert. Kāpu ritenim sedlos, lai atstātu to vietu, kura priekš manis ir svēta, jo tā ir manu vecāku sviedru slacīta. Atstājot to, sirds saņņaudzās sāpēs - kamdēļ mums ir šis krusts uzlikts un kamdēļ mums, nevainīgiem, ir jāatstāj tēvu mājas un kā nabagiem jāklīst pa svešiem ceļiem."

Imantam Kleperam (1929.-1969.) toreiz bija tikai 15 gadu, kad viņš notikušo pierakstīja dienasgrāmatā:

"24.septembra naktī viss Cērtenes ceļš šausmīgi dārd, šad tad paspīd arī ugunis. Rīta krēslā redzams, ka viss ceļš pilns karaspēka, klaigā, bet kādā valodā, to izšķirt nevar. Ejam tuvāk aplūkot. Pa ceļa vidu automobiļi, traktori ar smago artilēriju, gar abām pusēm kājnieki, vezumnieki, kavalērija. Lielgabali gandrīz aiz katras automašīnas. Kā atskan komanda īslaicīgai atpūtai, tā vienā momentā visa ceļmala noklājas ar karavīru masu. Izskatās, ka karavīri ir dažādas tautības. Jāgaida vairāk nekā stunda, lai varētu šķērsot Cērtenes ceļu.

25.septembra rītā kopā ar Pauli Bērziņu aizejam uz pilsētas centru. Ielās neviena privātā cilvēka, tikai karaspēks plūst un plūst. Vēl deg tā biedrības ēkas daļa, kur atradās Purcena frizētava ar lielo spoguļi mūra sienā pie ieejas. Kāds no karavīriem - "pulka dēliem", garām iedams, ar akmeni sasis spoguļi. Turpat no pagrobiem izvilkti rāceņi un samesti kaudzē. Soļodami garām, karavīri ķer pa rācenim un ēd, jo laiks ir karsts, nogurdinošs, bet sulīgie rāceņi veldzē.

Baznīca bijusi mīnēta, sapieri no tās pamatiem izņēmuši astoņas mīnas.

Padomju karaspēks cauri Smiltenei plūst bez apstājas kādas trīs dienas. Atsevišķas karaspēka padibenes staigā pa mājām laupīdamas. Viņi pa 7-8 pilnā apbruņojumā ierodas mājās aiz ieganstā, ka meklē paslēptus vāciešus, krāmējas pa iedzīvi. Arī pie mums ienāk viens tāds bars. Četri uzreiz dodas istabas augšā, pārējie vandās pa istabām. Pavēl atvērt pieliekamo, tur tikš pulkstenis, pagroza, bet neņem. Nav vēl viena banda aizgājusi, kad pie durvīm jau nākamā."

Ilgvars Egle (dzim. 1928.g.) dzīvoja Blaumaņa ielā 2:

"Pirmais krievu zaldāts parādījās šeit no slimnīcas puses, nāca viens caur

visiem dārziem, pāri sētām, pienāca pie mums klāt Māzina mājas dārzā, kur mums bija izrakts bunkurs, tajā sakrautas vērtīgākās mantas. Krievs prasīja, vai "vodka" ir. Iedevām arī, vēl Grīnbergs iedeva desu. Tā arī viņš aizgāja. Tad mēs gājām uz centru. Dega pašreiz Konzuma biedrības spīķera noliktavas, kur glabājās graudi. Dega tikai viens ēkas stūris, pagalmā bija aka, no tās abi ar tēvu nesām ūdeni un mēģinājām dzēst.

Pie mums pienāca vēlāk slavenie partizāni Voldemārs Miķis un Tūtars. Tēvs aicināja tos palīgā, bet tie nepalīdzēja. Tēvs apvainojās, nosvieda spaiņus zemē un noteica - ja viņiem nevajag, tad mums arī nevajag. No noliktavas uguns virzījās uz Biedrības mājas pusi. Skatuves durvīm vācieši bija aizbūvējuši priekšā baļķus; ja nebūtu tie, biedrības zāle jau būtu ātrāk aizdegusies. Tā ap nakti sāka degt Biedrības nama zāle no skatuves puses, vēlāk - viss nams.

Atstājot pilsētu uz visiem laikiem, Smiltenes pagastmāju un pilsētas valdi aizdedzināja paši smiltenieši. No pilsētas valdes nodega visas tās ielas mājas gar baznīcas sētu (Marijas ielu). No pagastmājas nodega visas Raiņa ielas sākuma mājas un ģimnāzijas ēka. Visām bija lubiņu jumti - jumts no jumta dega tālāk."

24.septembra pusdienlaikā sāka degt lielās Bergmaņa mājas gals, kas bija tuvāk nodegušajam Biedrības namam. Tā dzēšanu labi atceras Haralds Prikašs (dzim.1931.g.):

"No mūsu mājas Augstā ielā paveras plašs skats uz visu pilsētu. Ap pusdienlaiku ieraudzījām lejā dūmus. Tēvs Hermanis ilgi nedomāja un devās uz pilsētas centru. Protams, ka es arī. Ugunsdzēsēju depo nebija nevienas mašīnas, tikai motorsūknis ar izskrūvētām svecēm. Ātri aizskrēju uz māju pēc motora svecēm, jo tēvs bija mehāniķis un viņam mājās bija dažādu motoru aizdedzes sveces. Benzīnu dabūjām no garām braucošām automašīnām. Šoferi iedeva dažus litrus. Sūkni nogādāja pie Vidusezera, kareivji izvilka līniju un nodzēsa mājas galu līdz brandmūrim. Uguns tālāk netika. Nodegušo ēkas galu ātri atjaunoja."

Dārza iela Smiltēnē palika neskarta. Haralds Lauris (dzim. 1929.g.) atceras:

"Tajā dienā nācu no centra un ieraudzīju pie mūsu mājas Dārza ielā 43 vācu feldfēbeli, kas no zirga divričiem vilka ārā degauklas un spridzināšanas ierīces. Noprotot nelaimi, no savām mājām izskrējušie kaimiņi Mārtiņš Jēkabsons un Zelma Žigure vācietim iedeva brandvīnu ar speķi un tas, saritinājis vadus, devās uz pilsētas centru."

Stacijas tuvumā esošās Vaļņu ielas mājas vācieši pārvērta gruvešos. Maija Bērziņa, aizejot uz Grotūzi, redzēja vācu kareivjus, velkot vadus (izrādās degauklu) gar mājām, bet, pēc stundas atgriežoties, viņas tēva māja un citas jau bija liesmu pārņemtas.

Grāmatas autors 1944.gada septembra Smiltenes liktenīgajās dienās bija Bilskas pagasta Kalna Varīcēnos. Lauku mājas bija pilnas ar bēgļiem no Austrumlatvijas. Viņi bija iekārtojušies visās iespējamās vietās: dzīvojamā mājā, rijā, šķūnī, klētī, pirtiņā.

Ar katru dienu austrumu pusē pastiprinājās tuvās frontes troksnis. Gandrīz katru nakti lidmašīnas izkāra "svecītes", kļuva tik gaišs, ka varēja lasīt pat grāmatu. Pēdējo nakti pavadījām pagrabā, jo pāri mājām lidoja artilērijas lādiņi. No rīta skatījāmies, kā deg 5 km tālumā esošā Smiltene: kā liels ugunskurs, visa pamale

liesmās un dūmos. Pa tuvumā esošo Mēru lielceļu uz Smiltenes pusi brauca automašīnas ar kareivjiem, bet tanki no Zeltiņu mājām uz Smilteni traucās pa Pārkalnes meža ceļu. Smago spēkratu saceltais troksnis atmiņā palicis visu mūžu, likās, ka viss mežs iet bojā.

Joprojām mežā palikušas kara laiku tranšejas un aizstāvēšanās kaujās kritušajiem vācu armijas kareivjiem divi balti krusti: Heinrich Tonichenko (obergefreter), geb.1914 - gest.1944.sept. un Sonner (gefreiter), geb.1924 - gest.1944.sept. Visus šos gadus ļaudis noliek puķes viņu atdusas vietā...

XX gadsimta Smiltenes lielākais zaudējums.
Lauksaimniecības biedrības nams krāsmatās

VIDZEMES SKAISTULE

Rutas Štiftas atmiņas. Pierakstītas 1999.gada septembrī.

“Mana dzimtā pilsēta ir viena no Vidzemes skaistulēm, kas īpaši izceļas ar saviem parkiem Abula krastos, pilsētas ezeriem un tuvējo mežu.

Vasaras parasti bija karstas, ziemas aukstas, ar bagātu sniegu, puteņiem. Aukstākais bija februāris ar koši zilajām debesīm, spožu sauli un sniegu. Tad skolnieki sāka gaidīt dienu, kad temperatūra noslīdēs līdz -30° . Pie tādas temperatūras uz skolu varēja neiet. Pat istabā sēžot, varēja dzirdēt, kā aiz loga uz ielas gurkstēja sniegs zem ragavu sliecēm un noskanēja zvaniņš pie ilkss.

Smilteniešus ziemā priecēja slidotava, kuru ierīkoja uz Vidus ezera. Krasta mazā koka būdiņā kūrās krāsniņa, varēja sasildīties un apaut slidzābakus. Sevišķi vilinoši bija, kad pāri pilsētai skanēja slidotavas valsis, tad vairs nevarēja pie grāmatām nosēdēt.

Rudens sākumu augusta pirmajās dienās, nekad vēlāk, pavēstīja plaujmašīnas spārni muižas augstajos tīrumos. Saules apmirdzēti tie staigāja šurpu un turpu, labība sagūla vālos, tad statījās. Vēlāk neritmiskā kuļmašīnas dūkoņa bija dzirdama piepilsētas laukos.

Gandrīz katru vasaru Smiltēnē viesojās cirks, kura lielajā teltī ar saviem

priekšnesumiem uzstājās vingrotāji, dzīvnieku dresētāji un jokdari. Cirka telts parasti tika uzstādīta zālājā pret miertiesas ēku, virzienā uz staciju.

Pilsētas tirgus notika piektdienās Gustava Ādolfa laukumā pretī baznīcai. Laukakmeņiem bruģētajā laukumā sabrauca zemnieku pajūgi, un lauku cilvēki turpat no ratiem tirgoja savus ražojumus. Reizi gadā bija lielais gadatirgus, kad viss laukums un Daugavas ielas pakalne bija pilna ar pajūgiem, teltīm un tirgotājiem. Neviens negāja veikalos, visi iepirkās tirgū. Preču bagātība bija neizsakāma. Atmiņā palikuši cukurgailīši, ūdens kliņģeri, koka tupeles, koka karotes. Vietām skanēja ermoņikas, arī leijerkastes mūzika. Pie sava trinamā rostījās nažu un šķēru asinātājs, pa vidu grozījās čigānietes raibajos lindrakos zīlēdamas, arī kādu sīkumu ieslidinot savā tērpā. Nākošajā dienā tas viss bija pazudis un laukums sakopts.

Pretī baznīcai ēku lielajos logos izliktās preces no saules pasargāja nolaižamie audekla "širmji". Tur mana tēva veikalā netrūka nekā, sākot ar Ķuzes konfektēm, šokolādēm, kafiju, citroniem, apelsīniem, zivju konserviem, smaržām. Tur svēra sviestu, cukuru, sāli, siļķes, naglas, skrūves, eņģes, zaļās ziepes (no mucām), miltus. Gar sienu plauktos bija trauki, dažādi greznuma priekšmeti, pie griestiem karājās lampu kupoli, kannas, sieti. Uz brīvās grīdas daļas bija izlikti vīriešu un sieviešu divriteņi, blakus telpā varēja iegādāties petroleju.

Tēva veikals Lauksaimniecības biedrības namā

Baznīcas zaļais tornis ar zelta gaili vienmēr ir bijusi centra zīme Smiltenes panorāmā. Raugoties no vienas puses, baznīca izskatās kalnā, no citas - lejā. Baznīcas zvans bija labi dzirdams visā pilsētā. Sestdienas pievakarēs tas ieskandēja svētvakaru, pa reizei arī kāda pilsoņa aiziešanu mūžībā.

Iespaidīgas bija valsts svētku parādes Gustava Ādolfa laukumā. Tās notika 15.maijā un 18.novembrī. Parādē soļoja organizācijas, kurām bija savs karogs un forma. Tie, pirmkārt, bija ugunsdzēsēji ar savu pūtēju orķestri "Ltra", aizsargi, mazpulcēni, skauti un ģimnāzijas skolnieki. Viss bija ļoti svinīgi. Bijām mācīti soļot un ierindā uzvesties. Skolnieki bija savos formas tērpos, bez šiem tērpiem parāde būtu bijis vienkārši raibs pūlis.

Mans tēvs, Kārlis Sīmanis, bija dzimis 1883.gadā Brutuļos. Viņa tēvs bija kalējs. Kalēja smēde ar visu atribūtiķu atradās mūsu Daugavas ielas mājas pagalmā. Arī mans tēvs prata strādāt smēdē. Viņa paša izkalta ir skaistā sēta apkārt ģimenes kapu dārziņam. Tēvs bija labs zīmētājs, viņam bija skaists rokraksts, daudzu seno kapu pieminekļu burtus viņš zīmējis.

Tēvs bija tirgotājs, viņam piederēja divi veikali, kuros diendienā strādāja viņš pats un trīs jauni puisi (Eduards, Jānis, Kārlis). Puiši dzīvoja mūsu mājas augšstāvā un bija kā mūsu ģimenes locekļi. Kārļa iesvētības svinēja mūsmājās pie skaisti klāta galda, pats iesvētītais melnā uzvalkā un baltā krekļā ar tauriņu. Svinējām kopā ar visiem mājas iedzīvotājiem, pat ļoti vecām tantīnām, svinīgās reizēs neviens mājās netika aizmirsts. Mājas iemītnieku vārda dienās mēs, bērni, katram dāvinājām puķu pušķi. Tēva vārda dienas - viņš bija Kārlis - priekšvakarā, īsi pirms pusnakts, ārā aiz loga atskanēja muzikāls apsveikums - tas bija ugunsdzēsēju pūtēju orķestris. Pēc to laiku parašas vārda dienas gaviļņiekus sveica jau iepriekšējā vakarā. Pēc tāda apsveikuma tēvs spēlmaņus aicināja istabā un pacienāja.

Kārlis Sīmanis

Mūsu dārzs bija tēva paša veidots, ar diviem ūdens baseiniem, kurus pildīja lietus ūdeņi. Gar Daugavas ielu vēl tagad aug tēva stādītās liepiņas. Viņš pats tās apgriezta apaļas kā bumbas, ņemot talkā speciāli izgatavotu kārti, kurai bija piestiprināta pusapļa stīpa. Arī platais trotuārs ir viņa roku darbs.

Tēvs darbojās tirgotāju, banku un namsaimnieku biedrību valdēs. Tēva sirdi visvairāk saistīja Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrība, kas bija galvenā kultūras pasākumu organizētāja pilsētā. Ugunsdzēsējiem bija depo pilsētas centrā un Jāņu parks ar lielu ēku kalna galā. Parku apjoza kārtīga, labi uzturēta sēta ar lieliem izejas vārtiem pret Kalēja ielu. Vārtu abās pusēs bija skaistas, tautiskā stilā celtas mājiņas ar maziem kases lodziņiem. Zālē bija skatuve, uz kuras spēlēja teātri. Reiz tur uzstājās slavenais pareģis Finks. Balkonā pret lielo pusapļa logu spēlēja orķestri, tika arī klāti viesību galdi.

Jāņa parka galvenā ieeja

Jāņu parka vasaras brīvdabas estrādē bieži notika teātra izrādes, kora koncerti. Bija izveidojusies tradīcija pēc kapu svētkiem pēcpusdienā, kad pilsēta vēl bija pilna ar viesiem, uzvest kādu brīvdabas izrādi. Cauri pilsētai devās teatralizēts aktieru gājiens, ugunsdzēsēju orķestra marša skaņu pavadīts. Līdz

Gājiens uz Jāņa parku

gājienam plūda ļaudis uz izrādi, pilsētā bija svētku noskaņojums. Daudzas izrādes organizēja tēvs, aicinot par režisoru filmas "Zvejnieka dēls" veidotāju Vili Lapenieku. Muzikālās brīvdabas izrādēs piedalījās solisti Tālis Matīss, Vera Fricoviča u.c. slavenības. Atceros koncertu ar diriģentu Teodoru Reiteru un dziedātāju Alīdu Vāni. Pēc Jurjāna kantātes "Tēvijai" diriģentam pasniedzu krāšņus ziedus.

Visi ienākumi palika Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībai, tā iegādājās aizvien jaunu un modernāku tehniku. Divdesmito gadu sākumā ugunsgrēku paziņoja no depo ar taures pūšanu. Taure bija arī mūsu mājā, to pūta tēvs pats, iedams no Kalēju ielas stūra līdz Valņu ielai. Vēlāk ugunsgrēku izziņoja ar elektrisko zvanu, kas bija katra biedra dzīvoklī. Vietās, kur nebija ūdens, izbūvēja slēgtas ūdens tvertnes ar paceļamu vāku. Tādas Smiltēnē izbūvētas uz Daugavas un Valņu ielas, kā arī Dārza un Dakteru ielas stūrī.

Tēvs, laikam jūtot kaut ko nelabu, savus veikalus 1938./1939.gadā likvidēja un sāka strādāt par inkasentu elektrības iestādē. Komunisti mājas nacionalizēja, tukšāki kļuva veikali. Kad 1940.gada rudenī nomira māte, nevarējām nopirkt pat audumu, kurā, pēc mātes vēlēšanās, viņu apgērbt, aizejot mūžībā. Smiltēnē nevarējām dabūt arī zārku, ar ugunsdzēsēju sarkano mašīnu to atveda no Valmieras.

Kulmināciju komunistu režīms sasniedza 1941.gada 14.jūnijā, kad pazuda tuvi cilvēki, radi. Valdīja nesapratne, kādēļ tas viss notiek, ar ko tas beigsies? Kad tuvojās vācu armija, komunisti bailēs metās bēgt, aplaupīdami veikalus.

1943.gada pavasarī kopā ar 6 zēniem un 11 meitenēm beidzu ģimnāziju. Izlaiduma fotogrāfijā ar klases audzinātāju Kaina kungu redzams ģimnāzijas karogs ar ieausto devīzi - TAUTAI TĒVIJAI GAISMAI BRĪVĪBAI. Tas sadega kopā ar skolu. Nodega arī manas tēva mājas, tēvs pēc tam sīki aprakstīja pilsētas degšanu 1944.gada septembrī.

Ar lielām grūtībām tēvs izcīnīja atļauju atjaunot mazāko nodegušo mājiņu. Darbu veica tikai saviem spēkiem, viens pats slienot stāvu, liekot spāres, jumtam izdauzot un iztaisnojot vecos apdegušos skārda gabalus. Māja cēlās lēnām.

1949.gada 26.jūnijā no darba tēvs nepārnāca. Pēc pāris dienu ilgušiem meklējumiem viņu atrada aizmigušu uz mūžu aiz fotogrāfa Kārklīņa mājas.

Pieteicos pilsētas izpildkomitejā, lai jaunbūvi mantotu, bet VTgants nevēlējās to atdot. Pusbūvēto māju drīzumā nojaukšot, jo Daugavas ielu rekonstruēšot un tā iešot tieši pāri tēva un citām nodegušajām mājām. Bet mani neatlaidīgie pūliņi vainagojās panākumiem - mājiņu mantoju.

Pagāja vairāki gadi, līdz mājīnā atradām rūpīgi iesaiņotu un noglabātu Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības karogu. Rūpīgi glabājām, jo ar devīzi uz karoga: "Dievam par godu, tuvākam par sargu" komunistu laikos to nekur nevarēja rādīt. Pēc vairākiem gadiem nodevām Ugunsdzēsēju muzejam Rīgā. Mums nezināms Rīgas ugunsdzēsējs uzskatīja, ka karogs atdodams smilteniešiem. Smiltenieši ieradās Rīgā un svinīgos apstākļos atguva karogu. Tagad to rūpīgi glabā Smiltenes ugunsdzēsēji."

Smiltenes ugunsdzēsēju karogs
izdzīvojis pāri gadiem un kariem

PIRMIE PĒCKARA GADI

Smiltene vēl tinās kodīgā dūmakā, dega mājas, kad pilsētā kopā ar Padomju armijas daļām ieradās jaunais izpildkomitejas priekšsēdētājs Hermanis Gērdēns. Pilsētas centrā neskartas bija palikušas tikai pasta, bankas un abas Bergmaņu mājas. Nožēlojami izskatījās izdegušie Biedrības nama mūri, dūmojošas drupu kaudzes Pils ielā, Raiņa ielas sākumā un nodegušo māju dūmeņi Daugavas ielā. Sagrauta stacija, dzelzceļa sliedes saspridzinātas. Lietus ūdens notekcauruļu skārda gabali vējā dauzījās gar nodegušiem mūriem, melnās logu spraugas vakara krēslā radīja baigu un skumju sajūtu.

Uz pirmo mītiņu 27.septembrī ieradās maz smilteniešu, jo degšanas laikā pilsētā bija palikuši tikai drosmīgākie cilvēki, pārējie glābiņu atraduši apkārtnes lauku mājās, daudzi bija devušies bēgļu gaitās.

Mītiņā nolasīja smilteniešu pateicības vēstuli b.Staļinam:

Dārgais Josif Vi-

sarionovič! Mēs, Latvijas PSR Valkas apriņķa Smiltenes pilsētas iedzīvotāji, savā atsvabināšanas dienā no vācu iebrucējiem sūtām Jums, lielajam Sarkanās Armijas pulku vadītājam, mūsu liesmaino sveicienu un sirsnīgu pateicību. Vairāk kā trīs gadus mēs smakām zem vācu verdzinātāju jūga, panesām pazemojumus. Daudzi labākie mūsu brāļi un māsas tika nomocīti cietumos un nošauti no nolādētiem vācu nezvēriem. Nekad vācu okupantiem nebūt par kakla kungiem brīvību

Oktoobra svētku mītiņš 1944. gadā pilsētas centrā.

mīlošai latviešu tautai! Daudzi Smiltenes un apkārtējo pagastu iedzīvotāji aizgāja partizānos. Daudzi palika pilsētā un veda pagrīdes un diversijas darbību pret vāciešiem. Tagad beigušās mūsu mocības. Sarkanā Armija, zem Jūsu ģeniālās vadības ejot vēsturiskā uzbrukumā, 1944.gada 23.septembrī atsvabināja mūsu dzimto pilsētu. Vēlam Jums, dārgais b.Staļin, uz ilgiem gadiem veselību un ražīgu darbu visu Padomju Savienības tautu labā!

Jaunās padomju varas atbildīgākos darbiniekus Smiltenei izraudzījās Alūksnē - tur pirmos mēnešus pēc vācu armijas padzīšanas atradās Valkas apriņķa komiteja. Sākumā padomju varas iestādes Smiltēnē iekārtojās bijušās policijas telpās Galdnieku ielā, kur kopā ar padomju milicijas darbiniekiem (pirmais milicijas priekšnieks pēc kara - Pēteris Tūtars) jutās drošībā, pirmajās nedēļās tur pavadīja pat nakts. Izpildu komiteja vēlāk pārcēlās uz Jostiņa māju (tagad Baznīcas laukumā 6).

Pirmo Smiltenes pilsētas izpildkomitejas lēmumu pieņēma 1944.gada 2.oktobrī trīs vīri - priekšsēdētājs H. Gērdēns, loceklis P. Riekstiņš, sekretārs K. Vīksne. Vēlāk viņiem pievienojušies P. Rogulis, J. Lutkēvics un V. Miķis. Pirmās rūpes bija par sarkanarmiešu ģimeņu nodrošināšanu ar siltu mājokli un pārtiku, tāpēc patērētāju biedrība tika lūgta pienākošos pārtikas produktus izsniegt uz pēcmaksu. Nodibināja komisiju, kura aprakstīja no Smiltenes aizbraukušo iedzīvotāju mantu. Labākās dzīvokļu iekārtas piešķīra jaunajām padomju iestādēm.

Valkas apriņķa finansu komiteja decembrī noteica Smiltenes pilsētas izpildkomitejas darbinieku skaitu un atalgojumu. Pirmie septiņi bija Hermanis Gērdēns, sekretārs Konrāds Vīksne, grāmatvede Lūcija Ābele, mašīnrakstītāja Austra Liezere, lietu kārtotāja Velta Gaumīga un kurjers - apkalpotājs Kārlis Putrālis. Oktobrī saskaitīja tikai 800 iedzīvotājus.

Smiltēnieši malkas sagatavošanas talkā

Padomju iestāžu un skolas apkurei pilsētas iedzīvotājiem bija mežā jāsgatavo malka: vīriešiem (16 - 60 gadu veciem) - trīs steri, sievietēm - viens sters. No meža darbiem atbrīvoja mātes, kurām bērni bija jaunāki par 3 gadiem. Nepaklausīgos norīkoja darbā piespiedu kārtā.

Smiltēnieši nemaz nenojauta par dramatiskajām kaujām Kurzemē, kur 1944.gada Ziemassvētku kaujās abu lielvalstu armijas raidīja cīņā latviešu karavīrus. Sarkanās Armijas rindās latviešu vīri tika sūtīti frontes pirmajās līnijās, bet frontes otrajā pusē - vācu armijā - latvieši sīvi karoja pret boļševikiem, jo daudziem gluži svaigā atmiņā bija Baigais gads. Abās pusēs latviešu karavīri cīnījās varonīgi, jo domāja karojam par brīvu Latviju. "Kurzemes cietoksnis", kaujās neieņemts, beidza eksistēt 1945.gada maijā līdz ar Vācijas vispārējo kapitulāciju.

1945.gada februārī nodibināja Sarkanās armijas karavīru ģimeņu, tirdzniecības, finansu (budžeta), komunālo un dzīvokļu, veselības aizsardzības, rūpniecības, tautas izglītības un kultūras komisiju.

Pienāca 1945.gada

9.maijs - Uzvaras diena.

Bija beigušās kara šausmas četru gadu garumā, Baznīcas laukumā varavīri sapulcināja smilteniešus mītiņā. Runātāji no tribīnes apsveica klātesošos ar uzvaru Lielajā Tēvijas karā, solīja visiem jaunu un pārtikušu dzīvi sociālistiskajā Latvijā. Mātes, sievas, brāļi,

Mītiņš pilsētas centrā pie pilsētas valdes nama drupām

māsas un bērni gaidīja pārnākam tuvos un mīļos cilvēkus, taču, kā vēlāk izrādījās, cilvēki tika šķiroti: padomju varas atbalstītājos un politiski neuzticamajos.

Mēs joprojām nezinām precīzu skaitu, cik lielus upurus latviešu tautai prasīja Otrais pasaules karš, kas mūsu valstij patiesībā beidzās tikai 1994.gada augustā, kad Latviju atstāja Krievijas armija.

To latviešu karavīru dzīve, kurus liktenis bija piespiedis cīnīties vācu armijas pusē, izvērsās traģiska. Daļa leģionāru tika sagūstīti Kurzemē, citus aizturēja Vācijā, Polijā, Čehijā. Viņi nonāca padomju filtrācijas nometnēs, kur vergoja dažādos Gulaga arhipelāga nostūros - no Krievijas Eiropas daļas soda vietām līdz Baltās - Baltijas jūras kanālam, līdz galējo Ziemeļu raktuvēm, Tālo Austrumu ostām un dzelzceļa maģistrālēm.

Taču filtrācija nevarēja vilkties mūžīgi; bijušie Baltijas tautu karavīri tika nosūtīti uz nelielo Igaunijas ciematu Sillamē pie Narvas, kur būvēja radioaktīvās rūdas bagātināšanas rūpnīcu. Tur viņi pārtapa par padomju zaldātiem, kuru dzīves apstākļi neatšķīrās no padomju soda nometnēm. Sillamē satikās smiltenieši, kuri bija karojuši vācu armijā dažādās vienībās. Baltiešiem neuzticēja slepenās rūpnīcas būvēšanu, tur

nodarbināja tikai ieslodzītos un brīvā līguma strādniekus. Būvbataljona puisus nodarbināja palīgdarbos; viņi izkrāva un iekrāva visa veida kravas, tostarp arī no Čehijas atvesto radioaktīvo rūdu, strādāja kokzāģētavā, būvēja un atjaunoja dažādas palīgēkas.

Latvieši Sillames darbos. To vidū ir smiltenietis P.Trunte

Būves objektos strādāja cauru diennakti un jebkuros laika apstākļos, jo Padomju Savienībai bija mērķis pēc iespējas ātrāk iegūt savu atombumbu.

Padomju armijā karojušo dzīve turpmākos četrdesmit piecus gadus bija valsts garantēta un privileģēta. Līdz pat pēdējiem padomju varas gadiem "pareizajiem" veterāniem bija īpaši veikali, viņiem piešķīra ārpus rindas labus dzīvokļus, ārstēšanos slimnīcās, sanatorijās, bija arī citas priekšrocības. Kafējnīcas un vilcienu stacijas rotāja uzraksts: "Lielā Tēvijas kara veterānus apkalpojam bez rindas".

Smiltēnē sprieda par tautas nama un vidusskolas būvi. Nolēma jauno skolu celt uz bijušās Veldes māju zemes un lūdza valdību piešķirt vajadzīgos līdzekļus jau 1946.gadā. Dzelzceļa atjaunošana risinājās gausi, tāpēc pasludināja vairākas trieciendarba dekādes; līdz beidzot 1945.gada jūlija beigās Smiltēnes stacijā iebrauca ar bērzu meijām izpušķota lokomotīve.

Nebija piemērotas zāles, kur pulcināt pilsētas iedzīvotājus, lai svinētu komunistu svētkus - Padomju armijas dienu, 1.Maija svētkus, LPSR nodibināšanas un Oktobra revolūcijas gadadienas un Staļina konstitūcijas dienu. Pilsētas vadītāji atcerējās Ulmaņa laikus, kad viņi Spruguļa krogā pie alus kausa sprieda par gaišo nākotni, un tāpēc radās iecere kroga vietā ierīkot kultūras namu. Rudenī uzlauza grīdu, ar lāpstām ierakās zemē (vairāk par metru), nostiprināja griestus, ierīkoja skatuvi un palīgtelpas, audēji Gaņģa vadībā noauda skatuves aizkaru. 1946.gada martā jauno kultūras namu nodeva lietošanā. Tagad pilsētas centrā varēja sapulcēt pilsētas iedzīvotājus uz sapulcēm, lekcijām, demonstrēt kinofilmas un varēja izvērst kultūras darbu.

1946.gadā sāka iekārtot ambulanci Kārkliņa mājā (Dakteru ielā 22), nolēma atvērt krievu tautības bērniem pamatskolu bijušā īpašnieka E.Bergmaņa mājā. Visus pilsētas darba spējīgos iedzīvotājus iesaistīja drupu novākšanā, 40 darba stundas bija jānostrādā jau 1946.gadā. Izlēma izbūvēt tirgus laukumu pie Jāņu kalna Kalēju ielā, jo līdzšinējais atradās sabiedrisko ēku laukumā. Izrādījās, ka vietējā elektrības centrāle var saražot pietiekamā daudzumā elektrisko strāvu un iespējams apgaismot ielas no tumsas iestāšanās līdz rīta gaismai.

1946.gada 22.septembrī pilsētas kultūras namā notika sarīkojums, kas tika veltīts Smiltēnes atbrīvošanas no vācu okupantiem pirmajai gadadienai. Par paveikto darbu pilsētas atjaunošanā pirmo reizi referēja H.Gērdēns, solot jaunās piecgades laikā uzcelt Smiltēnes pilsētu vēl skaistāku, nekā tā bija pirms sagraušanas. Jau tuvākajā laikā solīja sākt celt jaunu vidusskolu, jaunu tautas namu, viesnīcu un pamatskolai uzbūvēt otro stāvu.

Sākoties otrreizējai padomju okupācijai, latviešu tauta labi apzinājās, kas to sagaida. Apņēmīgākie vīri bija devušies mežos, lai ar ieročiem rokās cīnītos pret padomju varu. Viņus iedvesmoja cerība, ka drīz vien sāksies ASV un Lielbritānijas karadarbība pret Padomju Savienību. Bruņotās pretošanās kustības dalībniekus tautā sāka saukt par mežabrāļiem. Nacionālos partizānus slepus un atklāti atbalstīja lielākā latviešu tautas daļa. Viņi piegādāja pārtiku, izmitināja ziemā, darbojās kā sakarnieki, piegādāja nepieciešamo informāciju. Mežabrāļi apbruņojās gan ar vācu pamestajiem ieročiem, gan arī tos atņēma pretiniekiem.

Mežabrāļi postīja dzelzceļu un sakaru līnijas, aplaupīja ieroču un citas noliktavas, rīkoja negaidītus uzbrukumus padomju varas iestādēm, drošības komitejas un milicijas darbiniekiem, kompartijas un padomju aktīvistiem.

Smiltenes apkārtnē uzturējās Aleksandra Sarjas vadītā mežabrāļu vienība. Vienības kaujinieki 1945.gada rudenī nogalināja vairākus milicijas pilnvarotus un iznīcinātāju bataljona militārpersonas. 1946.gada aprīlī viņi iebruka Smiltenes pagasta Niedrāju ciema izpildkomitejā un sadedzināja tur dokumentus, paņēma ciema padomes zīmogus.

Padomju vara nacionālos partizānus dēvēja par bandītiem un sāka nežēlīgu izrēķināšanās karu pret tiem un viņu atbalstītājiem. Mežabrāļus galvenokārt apkaroja ar iznīcinātāju bataljonu (no padomju varas atbalstītājiem izveidotas pusmilitāras vienības) palīdzību.

Līdztekus padomju varai pilsētā pastāvēja tās ietekmīgais balsts - Valsts drošības komiteja (VDK), tautā saukta "čeka", kas organizēja un vadīja nacionālo partizānu iznīcināšanas akcijas. Viņu pakļautībā atradās Iekšlietu ministrijas karaspēka daļa, kas bija aizņēmusi divus lielākos Valņu ielas namus. Čekistu administrācijai bija ierādīta E.Staltei piederošā māja Zaķu ielā 3 (tagad Atmosas ielā). Šajā namā tika plānotas visas nacionālo partizānu iznīcināšanas akcijas. Vēlāk čekisti pārcēlās uz Jauntēva māju Galdnieku ielā.

Par "mežu ķemmēšanas" rezultātiem liecināja otrā rītā pilsētas centrā (tagad Baznīcas laukumā) izlikti nacionālo partizānu līķi: atpazīšanai un vietējo iedzīvotāju iebaidīšanai. Kritušos neļāva ar pienācīgu godu apglabāt kapsētās. Vēl joprojām Smiltēnē ierodas kritušo piederīgie un meklē savu tuvinieku apbedījuma vietu.

Daudzi partizāni neizturēja dzīvi mežā, kā arī varas iestāžu nicinošo attieksmi pret viņu tuviniekiem, tāpēc pārtrauca bruņoto pretestību un atsaucās uz padomju varasvīru solījumiem tos nesodīt. Tomēr ieročus nolikušie mežabrāļi tika apcietināti, tiesāti un sodīti vai padarīti par nodevējiem. Tā bija ļoti liela nelaime, kad viņus čeka iesūtīja atpakaļ partizānu grupās. Pēc 1949.gada iedzīvotāju izvešanas jūtami samazinājās nacionālo partizānu atbalstītāju skaits. Mežā palika tikai paši izturīgākie.

Lai iznīcinātu nacionālo partizānu kustību, vienībās čekisti iesūtīja savus aģentus, kuri ieguva informāciju par vienību atrašanās vietu un paredzamo darbību. Tika noskaidrots, ka mežabrāļiem palīdzējuši Smiltenes slimnīcas mediķi: piegādājuši medikamentus un ārstējuši ievainotos. Darbu, amatu un brīvību zaudēja galvenais ārsts Arnolds Janavs. Tikai 1950.gada 23.februārī čekistiem izdevās nogalināt partizānu vienības komandieri A.Sarju.

1947.gada maijā konstatēja, ka iespējams atjaunot dažas nodegušās ēkas, jo palikušie mūri maz cietuši: bijušo pilsētas valdes ēku, pagastmāju, biedrības namu, Berga māju, draudzes skolu, pienotavu. Pie darbiem jāķeras nekavējoties. Smiltenes pagastmājā ierīkojams kinoteātris, bet biedrības nams pārbūvējams par dzīvojamo māju. Atjaunojams bijušajās Šmita dzirnavās (Daugavas ielā) esošais dīzeļdzinējs, kas ražotu elektrību, jo vajadzība pēc tās pieauga.

Pilsētas izpildkomitejas pakļautībā bija kultūras nams, bibliotēka, sieviešu un bērnu konsultācijas punkts, ugunsdzēsēju komanda, otrā pamatskola un četrgadīgā krievu pamatskola.

1947.gada 15.novembra izpildkomitejas ārkārtējā sēdē apstiprināja Smiltenes kulaku (tā toreiz sauca bagātos lauku saimniekus) pirmo sarakstu.

Tajā bija iekļauti:

Elza Bērziņa no Dārza ielas,
Eižēnija Čipule no Avotu ielas,
Jūlijs Cukurs no Blaumaņa ielas,
Berta Jansone no Dārza ielas,
Anna Jēkabsone no Blaumaņa ielas,
Jūlijs Justs no Raiņa ielas,
Roberts Lobiņš no Daugavas ielas,
Malvīne Lūsis no Gaujas ielas,
Jānis Martinsons no Dakteru ielas,
Jānis Martinsons no Klusās ielas,
Jēkabs Māziņš no Dārza ielas,
Ansis Mieriņš no Blaumaņa ielas,
Marta Migla no Lejas ielas,
Adelīne Petrova no Raiņa ielas,
Pēteris Poris no Mētras ielas,
Hermīne Pūcite no Raiņa ielas,
Jānis Ringenbergs no Parka ielas,
Pēteris Rudzītis no Vaļņu ielas,
Marta Strazdiņa no Audēju ielas,
Jānis Vilks no Smilšu ielas,
Jēkabs Zušmanis no 1. Maija laukuma,
Jānis Zvejnieks no Pils ielas,
Jūliuss Žūkurs no Dārza ielas.

Katram pievienotais raksturojums ir ar politisku vērtējumu. Par Robertu Lobiņu teikts: *"Strādā kā Valsts bankas Smiltenes nodaļas galvenais grāmatvedis. Ienākot Sarkanai armijai, viņam piederēja lielas lauku mājas Smiltenes pagastā, kurās nodarbinājis algotu darba spēku. 1940. gadā atņemto zemi vācu okupanti viņam atdeva atpakaļ. Pieder arī māja pilsētā. Ienākot Sarkanai armijai, par to tika ziņojis meža bandītiem. Vispār uzturējis sakarus ar zaļajiem partizāniem, par ko bija izteikta pateicība vācu okupācijas laikrakstā "Smiltenietis", arī 1919. gadā darbojies pret padomju varu."*

Jēkaba Māziņa raksturojumā ir vārdi: *"Bijušais divu namu, veikala un limuzīna īpašnieks. Māja pilsētā nacionalizēta. Vācu okupācijas laikā īpašumi atdoti atpakaļ. Divi dēli vācu okupācijas laikā bijuši šucmaņi: viens vācu adjutants, aizbraucis uz Vāciju, otrs dēls Padomju Savienībā apcietināts un notiesāts uz 10 gadiem."*

Par Jūliju Justu teikts: *"Bijušais maiznīcas un mājas īpašnieks. Pieder māja pilsētā. Izmantojis algotu darba spēku. Nodarbojies ar tirgošanos, pārnācis no apcietinājuma."*

Augšminēto kulaku sarakstu ar savu parakstu apstiprināja Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāja Z. Zvirbule, sekretāre - Grigorjeva. Sēdē piedalījās izpildkomitejas locekļi un pilsētas iedzīvotāju pārstāvji: Vīgants, Kalītis, Riekstiņš, Briedis, Graudiņš, Liepiņš, Jansons.

1948. gada februārī nolēma kulaku sarakstu papildināt ar 11 personām. Jaunā saraksta pilsoņu vienīgā vaina - pēdējos trīs gadus nodarbojušies ar spekulāciju (tagad teiktu - ar biznesu).

Joprojām pilsētas centrā bija nodegušo māju drupas, tādēļ vairākkārtīgi izpildkomitejā lēma, ka drupu novākšanā obligāti iesaistāmi visi pilsētas iedzīvotāji. Mūsdienās pavisam dīvains izklausās tā laika lēmums uzdot Smiltenes pilsētas sakaru nodaļai atņemt tālruņus privātām, valsts darbā nestrādājošām personām un nodot tos valsts iestādēm, kurām tālruņi nepieciešami. Tādi bija varas iestāžu rīkojumi.

Lielākā masveida iedzīvotāju izsūtīšanas akcija ar slepeno nosaukumu "Krasta banga" notika 1949.gada naktī uz 25.martu. Oficiāli šī akcija bija pasludināta par kulaku un viņu atbalstītāju izsūtīšanu uz Padomju Savienības attālākajiem novadiem, tomēr izsūtāmo sarakstu sastādīšana un izsūtīšanas gaita liecināja par neierobežotu kompartijas patvaļu. Iekļaušanu izsūtāmo sarakstos nereti noteica komunistu personiskās simpātijas vai antipātijas. Daudzos gadījumos izsūtīja cilvēkus, kuri nekādos sarakstos nebija ierakstīti, bet citiem, kuri laimīgā kārtā liktenīgajā 25.marta naktī nebija mājās vai apzināti slēpās, izdevās no izvešanas izvairīties.

Šajās liktenīgajās dienās Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs bija Voldemārs Stūris. 2000.gada beigās viņš stāsta:

"Mani tajā rītā ap sešiem pamodināja speciāls ziņnesis un paziņoja, ka jāierodas izpildkomitejā. Kad tur ierados, priekšā jau bija akcijas organizētāji un man pateica, ka jā sastāda komisija, kas aprakstīs izvesto mantu. Tā tikai no rīta uzzināju, ka aizvesti Smiltenes cilvēki. Tas bija tik klusu noformēts, pa nakti izdarīts, ka nekādas jausmas man nebija.

Toreiz biju tikai partijas biedra kandidāts, par izvešanām iepriekš neko nezinau, bet pēc tam tūdaļ pārtraucu darbu izpildu komitejā. Esmu mēģinājis vienam otram jautāt: kas to lietu darīja? Īstu atbildi neesmu saņēmis, bet, zinot toreizējos apstākļus, esmu pārliecināts, ka sarakstus gatavoja partijas komitejā, kur noteicošais vārds bija Annai Miķei, Jēkabam Viģantam, Jānim Jansonam.

Kad pēc izvešanām protestēju, ka izvesti daži man pazīstami godīgi cilvēki (desu meistars Mieriņš un vēl kāds cits), partija man pateica: "Ne tu mūs regulēsi - mēs regulēsim tevi."

Nav iemesla neticēt augšminētai liecībai, bet tomēr nav izprotams, kāpēc izpildkomitejā nezinaja, ka ar armijas automašīnām pilns MTS pagalms Dārza ielā un pārpildīta ceļu būves rajona teritorija Dakteru ielā. Turpmākajās dienās kara ceļus pieredzējušie ZIS-5 nogādāja apcietinātos uz tuvākajām dzelzceļa stacijām.

Staļina režīms ar dažu mūsu pašu smilteniešu aktīvu palīdzību iznīcībai pakļāva 33 pilsētas iedzīvotājus. Uz Tomskas apgabala Zirjanskojes rajonu tika izsūtīti:

Aiz šiem vārtiem Solikamskā nokļuva arī smiltenieši

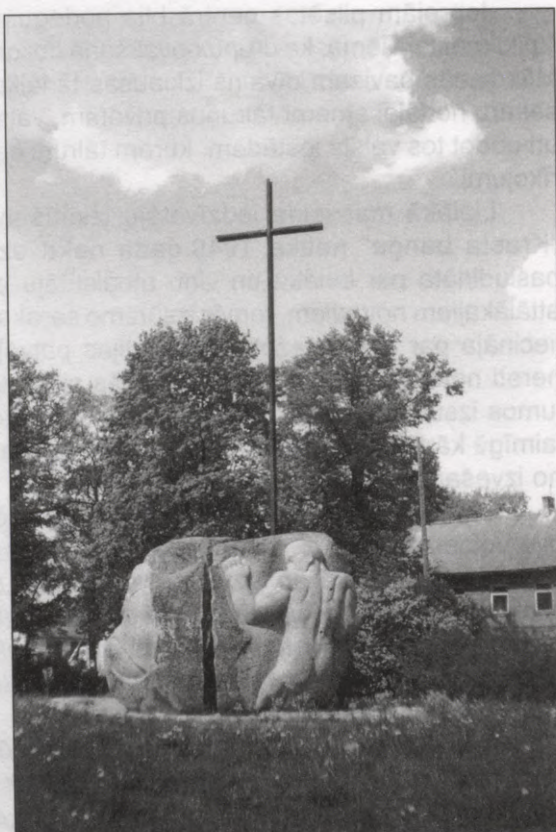
Margita Arensis (dzim. 1932.),
 Emma Brasla (1888.),
 Zenta Ģederts (1911.),
 Jūlijs Justs (1885.),
 Anna Justs (1896.),
 Alise Kاكلēns (1919.),
 Jānis Kاكلēns (1939.),
 Skaidrīte Kاكلēns (1944.),
 Jēkabs Kaugars (1886.),
 Kristīne Kaugars (1880.),
 Jānis Kaugars (1907.),
 Elfrīda Kaugars (1916.),
 Jānis Kaugars (1949.),
 Jānis Kākars (1922.),
 Vilma Kākars (1925.),
 Vilnis Kākars (1948.),
 Inta Kļaviņa (1929.),
 Pēteris Kuzņecs (1887.),
 Anna Kuzņecs (1894.),
 Ansis Mieriņš (1883.),
 Kristīne Mieriņš (1890.),
 Vilhelmīne Pakalns (1904.),
 Laimonis Pakalns (1928.),
 Elza Pakalns (1909.),
 Karlīne Pakalns (1874.),
 Jānis Pētersons (1928.),
 Juris Pētersons (1929.),
 Vija Pētersone (1923.),
 Guntis Sarja (1937.),
 Olga Skaistkalne (1915.),
 Karīna Skaistkalne (1944.),
 Pēteris Upens (1885.),
 Marija Upens (1891.).

Seši no viņiem miruši izsūtījumā.

Lai gan no izsūtījuma viņi atbrīvoti sākot ar 1956.gadu, tikai nedaudzi atgriezās Smiltēnē, jo mājas viņiem bija atņemtas, izpildkomitejas priekšsēdētājs J.Jansons pilsētā nepierakstīja.

Iepriekšējā tekstā tika stāstīts par partizānu vienības komandieri Aleksandru Sarju, bet šeit - izvesto sarakstā - ir viņa dēls Guntis. Divpadsmitgadīgo zēnu kopā ar viņa vectētiņu Pēteri Upenu un vecmāmiņu Mariju Upenu izveda par to, ka A.Sarja mežā pretojās padomju varai ar ieročiem rokās.

Mēnesi pēc izvešanām izpildkomiteja (priekšsēdētājs Jēkabs Vīgants, sekretāre Milda Ieviņa, izpildkomitejas locekļi: Miķis, Kačs, Kalītis, Liepiņš, Ģērdēns) apstiprināja jaunu kulaku sarakstu, kurā 13 smiltēnieši iekļuvuši kā bijušie namu vai uzņēmumu īpašnieki un lielāko tiesu tiek uzskatīti par politiski neuzticamiem. Par Jāni Martinsonu no Klusās ielas lēmumā teikts:

Izvesto smiltēniešu piemiņai - piemineklis "Sašķeltā ģimene" Smiltēnē, Atmodas ielā

"Bijušais tirgotājs, auglūdēns uzņēmuma īpašnieks - fabrikants, kurš nodarbinājis 8 -10 algotus strādniekus, un ir lielas dzīvojamās mājas īpašnieks. 1940.gadā īpašums nacionalizēts, bet, ienākot vācu okupantiem, īpašumi atdoti atpakaļ un vācu fašistu štābs ievietojās Martinsona mājā. Viņš pats pārgājis kā vācu aģents un savu vieglo automašīnu nodevis vācu štāba rīcībā. Martinsona dēls strādājis štābā kā adjutants, kurš ņēmis aktīvu dalību padomju varas piekritēju arestos. 1944.gada rudenī Martinsons kopā ar vāciešiem atstājis mājas, bēgot no Sarkanās armijas. Māja aiz viņiem nodegusi. Atgriezies no bēgļu gaitām, Martinsons savu auglūdēns iestādi izrentējis Smiltenes patērētāju biedrībai un tagad dzīvo bez noteiktas nodarbošanās."

Ābele - Šmits Marija ieskaitīta kulakos, jo bijusi "motora dzirnavu un vilnas apstrādāšanas fabrikas īpašniece. 1940.gadā īpašumi nacionalizēti, vācu okupācijas laikā tika atdoti atpakaļ. Vācu okupantiem atkāpjoties, 1944.gadā nodedzināti. Dzirnavās un vilnas fabrikā lielā skaitā izmantoja algotus strādniekus. Ābele - Šmits pašreiz dzīvo Rīgā, strādājot atbildīgā valsts darbā."

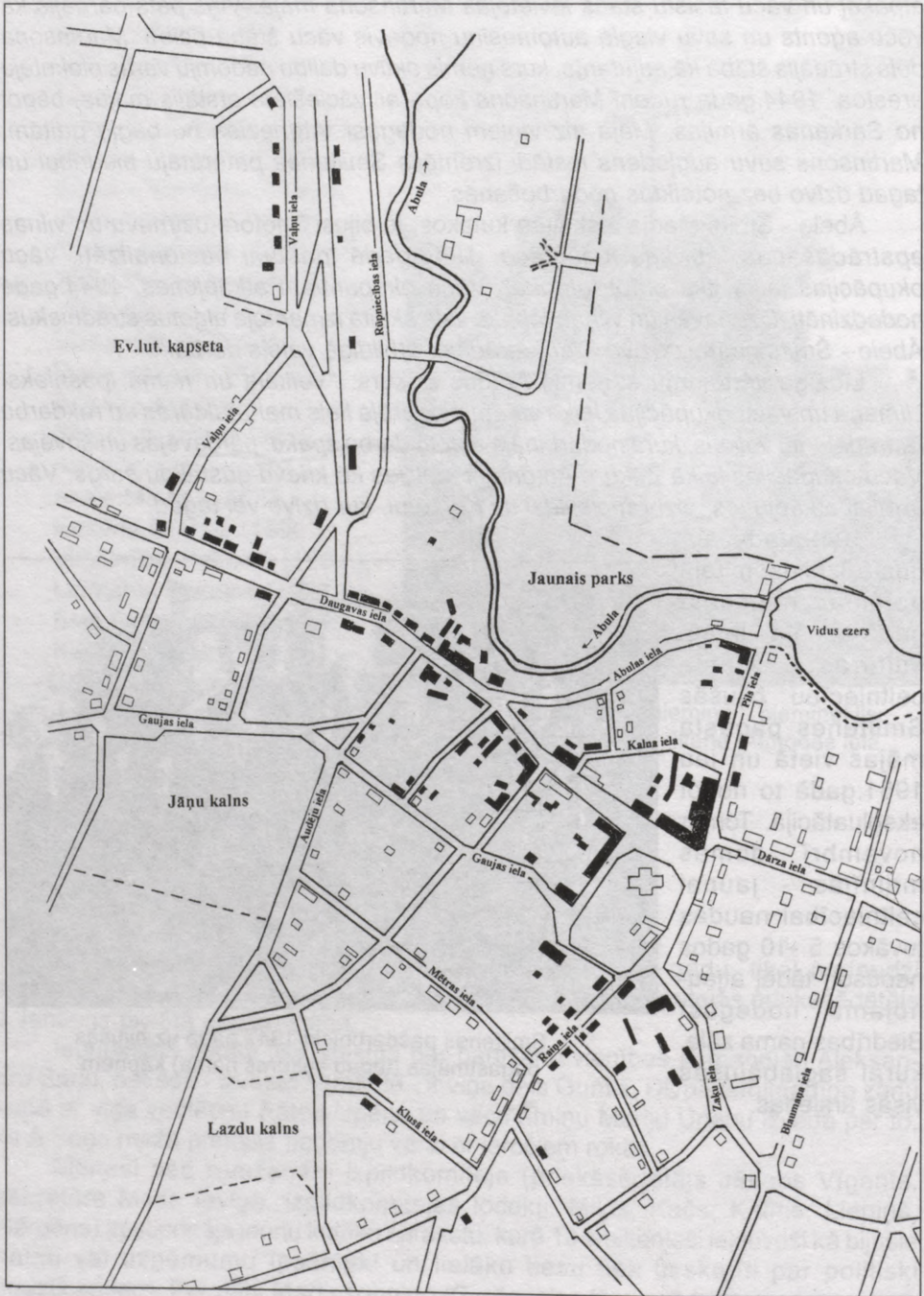
Līdzīgu vērtējumu saņēmis Antons Žūkurs: "Veikala un nama īpašnieks. Ulmaņa un vācu okupācijas laikā viņam piederēja liels manufaktūras un rokdarbu izstrādājumu veikals, kurā nodarbināja algotu darba spēku: pārdevējas un šuvējas. Vācu okupācijas laikā Žūkurs Antons piedalījies kā krievu gūstekņu sargs. Vācu armijai atkāpjoties, aizbraucis līdz uz Kurzemi, kur dzīvo vēl tagad."

1949.gada augustā izpildkomitejā nolēma nākošajā gadā uzsākt jauna kultūras nama celtniecību bijušās Smiltenes pagasta mājas vietā un jau 1951.gadā to nodot ekspluatācijā. Tomēr novembrī domas mainījās - jaunai celtniecībai naudas tuvākos 5 -10 gados nebūšot, tādēļ atjaunojama nodegusi Biedrības nama zāle, kurai saglabājušās visas ārsienas.

Smiltenes pašdarbnieki 1947.gadā uz bijušās pagastmājas (tagad kultūras nama) kāpnēm

**Pilsētas centra ēku plāns pēc 22. - 23. septembra ugunsgrēkiem.
Tumšā krāsā - nodegušās ēkas.**

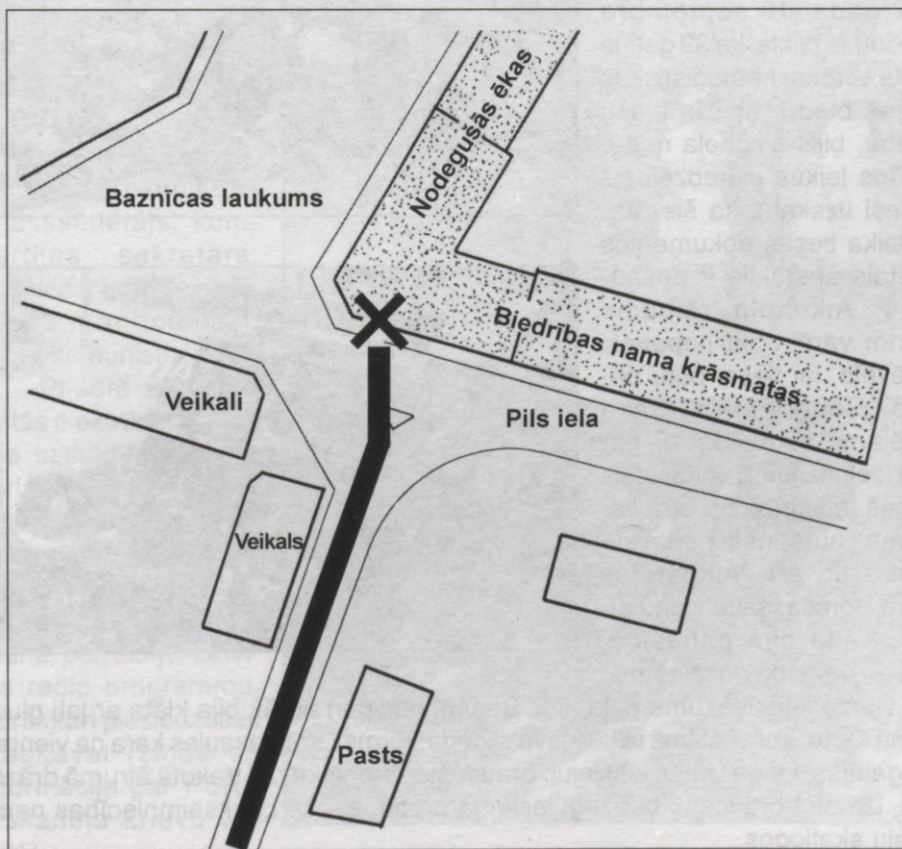
GADSIMTA AUTOKATASTROFA SMILTENĒ

Joprojām daudzi vecākās paaudzes smiltieši atceras autobusa katastrofu, kas upuru skaita ziņā, iespējams, ir lielākā autokatastrofa Latvijā.

Liktenīgajā 1947.gada 8.jūlija pēcpusdienā Rīgas autobusu parkam piederošais autobuss Mercedes Benz, ko vadīja šoferis Hermanis Bērziņš, bija ceļā no Alūksnes uz Rīgu. Pirmajos pēckara gados pasažieru satiksmei izmantoja stipri nolietotus trofeju autobusus. Autobusi parasti bija pārpildīti, un tā piektdiena, kad Alūksnē un Apē sakāpa nevis 35 pasažieri (normās noteiktie), bet gan 51, nebija izņēmums. Šoferi parasti bija izpalīdzīgi un apžēlojās par ceļmalā stāvošiem braukt gribētājiem.

Pirms brauciena lejup pa Dārza ielu šoferis apturējis autobusu, brīdinājis par sliktajām bremszēm, aicinājis pasažierus izkāpt. Daži smiltieši izkāpuši. Tajos laikos tas nebija nekas īpašs, jo dažreiz pēc šofera ieteikuma kājām šķērsoja arī Lorupes gravu pie Siguldas.

Braucot lejup, autobusa ātrums pieauga līdz 40-50 kilometriem stundā un to nobremzēt vairs neizdevās. Ar tādu ātrumu nebija iespējams izdarīt pagrieziena par nepieciešamajiem deviņdesmit grādiem un autobuss ar šausmīgu troksni, saceļot putekļu mākonī, ietricās izdegušā Lauksaimniecības biedrības nama

sienā. Spēcīgo triecienu mūris neizturēja, tajā tika izsists robs un apmēram 16 tonnas smagā siena uzgāzās autobusam virsū. Pilnīgi sagrauta tika salona vidusdaļa, dzīvi palika tikai aizmugurē un priekšpusē esošie cilvēki. Arī šoferis palika dzīvs.

No drupām atbrīvotos pasažierus nogādāja Smiltenes slimnīcā, bet, diemžēl, vairākiem ārsti vairs palīdzēt nevarēja. Mirušos noguldīja slimnīcas dārzā, tur tos varēja atpazīt atbraukušie piederīgie. Bojā gāja 27 cilvēki, 19 tika ievainoti.

LPSR Augstākās tiesas 1947. gada 10. septembra spriedumā teikts, ka 39 gadus vecais šoferis, komunistiskās partijas biedrs ar trīs klašu izglītību, bijis alkohola reibumā. Tos laikus pieredzējušie tiesneši uzskata, ka šis Staļina laika tiesas dokumentos minētais apstāklis ir apšaubāms. Alkohola reibums šoferim varēja tikt nepatiesi piedēvēts, lai tiesai būtu pamats piespriest bargāko iespējamo sodu. Uz 10 gadiem ieslodzījumā notiesātais Bērziņš, atšķirībā no otra tiesājamā, autobusa parka direktora un arī kompartijas biedra Borščā, savu vainu atzina. Kāda bija patiesība, diemžēl vairs nav uzzināms.

Dārza ielas sākuma daļa (līdz Blaumaņa ielai) agrāk bija klāta ar ļoti gludu betona kārtu, kura lietainā laikā kļuva slidenā. Pirms Otrā pasaules kara ne vienreiz vien gadījās, ka pa Dārza ielu lejup braucošie zemnieku rati traktotā ātrumā drāzās lejup, izmetot braucēju, bet zirgi ieskrēja pretim esošā Lauksaimniecības nama veikalu skatlogos.

RAJONA PILSĒTA

Pamatojoties uz Latvijas PSR valdības lēmumu, 1950.gadā nodibināja Smiltenes rajonu un Smiltene kļuva par rajona centra pilsētu. Jaunajām iestādēm bija vajadzīgas kantoru telpas, tāpēc iedzīvotājiem bija "jāsaspiežas ciešāk" - jau janvārī nolēma uz laiku samazināt dzīvokļa platību vienam cilvēkam no 9 uz 6 kvadrātmetriem.

Tajā laikā, par spīti cenzūrai, smiltenieši saņēma skopas piederīgo vēstules no Vācijas bēgļu nometnēm. Lai čeka neatšifrētu pieminētās personas, rakstītāji izmantoja dažādas viltības, lai starp rindām uzrakstītu patiesību.

Dzīvi mūsu plaukstošajā sociālismā atspoguļoja vietējā avīze "Smiltenes Kolchoznieks". Arvien neatlaidīgāk visās dzīves jomās tika ieviesta staļinisma ideoloģija, kas sabiedrību sadalīja komunisma cēlajos un ienaidniekos. Viss labais saistījās ar PSRS, partiju, Staļinu un padomju varu; viss sliktais ar pārējo pasauli, kapitālismu un imperiālismu. Ikdienišķa parādība bija Staļina personības slavai nājums, visi sasniegumi - Staļina nopelns. Pozitīvi tika attēlota dzīve Padomju Latvijā, bet pilnīgi nomelnots Latvijas brīvvalsts laiks.

Visiem strādājošiem un skolniekiem obligāti bija jāpiedalās Pirmā Maija un Oktobra svētku mītiņos un demonstrācijās (attēlos). No tribīnes mītiņa dalībniekus sveica pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs, kompartijas sekretārs, izcilākie komjaunieši, darba pirmrindnieki, vecie komunisti.

Pilsētā vairākās vietās elektrības stabos bija uzstādīti skaļruņi, kuri ik rītu pēc trešajiem gaiļiem skandēja: "...Pa Ļeņina ceļu uz laimi un slavu, ar Staļinu sirdī mēs iesim mūždien!" Dienā pārraidīja Latvijas radio programmu, vairākkārt pieslēdzoties Maskavai (ziņas un informācija par PSRS atskanēja krievu valodā).

Pirms valsts svētkiem avīzes un radio raidījumi ziņoja par darba uzvarām, kuras vēltas valsts vadītājam Staļinam. Svētkos goda prezidijā vienmēr ievēlēja PSKP politbiroju ar J.V.Staļinu priekšgalā. Pieminēšanas vērtā ir Staļina 70. dzimšanas diena, pēc kuras avīzes vairākus gadus katrā numurā publicēja neskaitāmus apsveicēju sarakstus.

1951.gada sākumā notika deputātu kandidātu izvirzīšana Latvijas PSR Augstākajai Padomei. Smiltenes MTS strādnieku un kalpotāju vārdā runāja G.Damme un par deputātu kandidātu izvirzīja Josifu Visarionoviču Staļinu. Vēlēšanu dienā jau no pieciem rītā drūzmējās nepacietīgākie vēlētāji, lai gan durvis, skatot himnai, vērs tikai pulksten sešos. Protams, ka Staļins vēlēšanu priekšvakarā no tik "augsta goda" atteicās, palika viens kandidāts, kuru ievēlēja ar 99,98% vēlētāju balsu, - tāds vēlēšanu teātris turpinājās daudzus gadus.

Pilsētas atjaunošanā bija gūti nelieli panākumi: atjaunota pienotava, uzcelts jauns kinoteātris, iesākta jauna tirgus laukuma un iebraucamās sētas iekārtošana, Vidusezera krastā ierīkota pirts, atjaunotā ēkā Daugavas ielā tika iecerēta veļas mazgātava. Smiltenes telefonu centrālei iekārtoja tiešo vadu ar Rīgu, jo iepriekš bija jāzvana caur Cēsīm, Valmieru vai Valku. Tiltlejas dzirnavās (1952.) ierīkoja vilnas pārstrādes cehu. Tur varēja apmainīt vilnu pret dziju, auda logu aizkarus, galvas lakatiņus.

Lai gan par drupu novākšanu lemts jau gadu iepriekš, 1952. gada aprīlī sākumā pilsētas izpildkomiteja izdeva jaunu rīkojumu - drupas novācamas līdz 1.maijam. Pilsētā bija vēl daudz nenovāktu drupu, tāpēc katram pilsētas iedzīvotājam, kas vecāks par 12 gadiem, drupu novākšanas talkās bija jānostrādā ne mazāk kā 30 stundas.

Biedrības nama drupu novākšana

No 1952.gada augusta sākās jauna talku kampaņa, jo bija nolemts ierīkot pilsētas stadionu ieplakā pie bijušās Smiltenes pagasta mājas (tagad Ceļinieku parks), ietverot tagadējo Mūrnieku ielu, kas toreiz nebija apbūvēta. Zemes darbos visiem iestāžu darbiniekiem bija jānostrādā noteikts stundu skaits. Darba dienas beigās pie nogāzes pulcējās smiltenieši ar lāpstām, laužņiem, izrakto zemi ar ķerrām un vagonetēm pārvietoja uz ieplaku. Apmēram tādā veidā pirms 40 gadiem pārvietoja grunti, izbūvējot dzelzceļa līniju. Vietējā avīze divus mēnešus regulāri ziņoja par paveikto, oktobrī nedēļu strādāja pat ekskavators. Līdz ar ziemas iestāšanos darbus apturēja, nedaudz tie turpinājās nākamajā gadā, tad tos pārtrauca pavisam, labā iecere netika realizēta.

1953.gada 5.martā Maskavā nomira J.V.Stalins. Šīs pasaules gaitas bija beidzis "vislielākais cilvēces ģēnijs". Pilsētā gandrīz nedēļu tika izkārti sēru karogi, staļinisti bija apjukuši un viens otram uzdeva jautājumus: vai tiešām miris nemirstīgais Staļins? Kas turpmāk notiks ar valsti bez Staļina? Raudāja individuāli, kolektīvi. Par PSKP CK pirmo sekretāru Maskavā kļuva Ņikita Hruščovs. Viņš PSKP 20.kongresa slēgtajā sēdē (1956.gada februārī) nolasīja referātu, kurā atklāti pateica, ka nogalināti tūkstošiem nevainīgu cilvēku un ka Staļins nežēlīgi izrēķinājies ar saviem sāncenšiem. Pakāpeniski no ieslodzījuma vai nometinājuma vietām atgriezās politiešlodzītie un izsūtītie.

Oktobrī varasvīri nolēma, ka bijušā Lauksaimniecības biedrības nama vietā, kur jau gandrīz novāktas drupas, izveidojami apstādījumi ar Staļina pieminēkli vidū. Smiltenieši nevarēja atpalikt, jo Staļina krūšutēls jau bija pie Smiltenes mežrūpnieku kluba Silvā un Brutuļu ezera krastā pie Staļina vārdā nosauktā kolhoza kantora.

Gatavojoties Smiltenes rajona 1955.gada dziesmu svētkiem, senajam Jāņu kalnam tika dots jauns nosaukums - Komjaunatnes parks.

Latvijas PSR Ministru Padome 1956.gada 15.jūlijā nolēma likvidēt Smiltenes pilsētas izpildkomiteju un visas funkcijas turpmāk likt pildīt Smiltenes rajona izpildkomitejai. Tomēr nākamā gada 10.janvārī pilsētas izpildkomiteju atjaunoja un par tās priekšsēdētāju norīkoja Jāni Jansonu.

Pilsētā uzcēla pirmās sabiedrībai vajadzīgās ēkas: 1954.gada janvārī durvis vēra jaunā autoosta (attēlā), 1957.gada jūnijā darbu uzsāka Smiltenes patērētāju biedrības jaunā maizes ceptuve Raiņa ielā.

Dažu gadu laikā izmainījās sabiedrības attieksme pret pēckara laika "visu mīļoto tautu tēvu" - Staļinu. Tas Smiltenes komunistiem lika mainīt

iepriekš pieņemto lēmumu. Jaunpiebalgā Padomju armijas daļā bija atrasts piemērots nezināma autora veidots Ļeņina tēls. To atveda uz Smilteni un uzstādīja pilsētas centrā. 1957.gada 20.jūlija pievakarē, skatot PSRS un Latvijas PSR himnām, Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs J.Jansons "noņēma pārklāju, un klātesošo acīm pavērsās bronzā mirdzošais diženā Ļeņina tēls". Svinīgajā mītiņā runāja LKP sekretārs G.Veļmickis, vecais boļševiks Jēkabs Vīgants, skolniece Inta Beķere, slimnīcas galvenā ārste Hermīne Zītare. Svinīgais mītiņš noslēdzās ar kopā nodziedātu "Internacionāli". Smiltenieši ieguva Ļeņina pieminēkli, pie kura turpmākos gadus pulcēties 1.Maija un Oktobra svētkos, kur skolniekiem 1.septembrī nest pateicības ziedus partijai un valdībai un komjauniešiem saņemt biedra kartes.

Smiltenes rajona laikā uzplauka kultūras dzīve: nodibinājās vīru koris, sieviešu koris, sabiedriski nozīmīgos pasākumos vienmēr piedalījās kultūras nama drāmas ansamblis, deju kolektīvs.

Smiltenes rajona Dziesmu svētku gājiens 1955.gadā

Pilsētas centrā uzstādīja goda plāksni, kurā ievietoja pilsētas izcilo iedzīvotāju lielformāta fotogrāfijas. Goda plāksne daudzu gadu garumā mainīja izskatu un atrašanās vietu.

Svinīgos apstākļos 1958.gada 1.novembrī Smiltenes rajona izpildkomitejas priekšsēdētājs J.Graudiņš ielika pirmo akmeni jaunceļamā kultūras nama būvbedrē. Mūrnieks Pūris pamatos iemūrēja aizzīmogotu cauruli, kurā bija ievietoti dokumenti par Smiltenes rajona dzīvi, jaunākie rajona laikraksta numuri un monētas.

Smiltenes kultūras nama pamatakmens ielikšana 1958. gada 1.novembrī

Pirmo piecpadsmit pēckara gadu aprakstīšanai esmu izmantojis tikai nelielu daļu no Valmieras zonālā Valsts arhīva materiāliem. Latvijas arhīvu krājumos ir ļoti interesanti dokumenti par mums pašiem; tikai jāprot tos lasīt un izmantot.

Neaizraujoties ar garākiem aprakstiem, raksturošu vienu nelielu zemes laukumu pilsētas centrā un ar to saistītās personas.

Arhīvu dokumenti liecina, ka 1941.gada 14.jūnijā par dienestu policijā 1923.-1940.gadā un darbību aizsargos arestēts un izsūtīts smiltenietis Jānis Krūmiņš. Viņa arestēšanā piedalījās un dokumentus parakstīja smiltenietis Jānis Mielēns, kas 1941.gadā bija padomju varas milicis un pēc pāris nedēļām kopā ar Sarkano armiju atkāpās uz Krieviju. Izsūtāmie dažas stundas tika turēti Smiltenes pilsētas valdes pagalmā - apmēram tajā vietā, kur vēl nesen bija skvērs ar pieminekli Otrā pasaules karā kritušajiem sarkanarmiešiem.

Jānis Krūmiņš 1941.gada 21.decembrī nomira izsūtījumā Ziemeļurālos. Izvesto piemiņai Smiltenes pilsētas valdes darbinieki pie valdes ēkas iestādīja ozoliņus...

Jānis Mielēns kritis 1942.gadā pie Maskavas. Kad 1974.gadā Smiltenes centra skvērā atklāja laukakmeņu pieminekli Otrā pasaules karā kritušajiem sarkanarmiešiem, tēlnieks Ojārs Feldbergs tur iekala arī Jāņa Mielēna vārdu...

Arī Jāņa Krūmiņa mirstīgās atliekas atdusas Krievijas zemē. Viņa piemiņai pilsētas centrā kuplo savulaik iestādītais ozols. Laukakmens un ozols - blakus viens otram. Dažādas piemiņas, dažādi likteņi. Kopējais - viņi bija smiltenieši.

SOCIĀLISMA GADU MANTOJUMS

Politiskā diktatūra.

Sešdesmito gadu sākumā Staļina laika vardarbību vairs nepieminēja. Staļina vārds tika iebalzamēts tāpat kā viņa ķermenis uzreiz pēc nāves - līdz pat apbedīšanai nakts aizsegā pie Kremļa sienas. Tas bija 1961.gada rudenī PSKP 22.kongresa gaisotnē, kad pēdējo reizi no lielās tribīnes Staļins tika krietni nopļāts. Tāpēc jau nākošā gada janvārī Smiltenei blakus esošo Staļina vārdā nosaukto kolhozu pārdēvēja par PSKP 22.kongresa kolhozu.

Pēc N.Hruščova vizītes Latvijā nomainīja visu republikas vadību, latviešus nomainīja pret krieviem vai prokrieviski noskaņotiem cilvēkiem. Latvija strauji tika pārkrievojota. Padomju vara centās iznīcināt Latvijas nacionālos simbolus, tautas piemiņas vietas, noliegt baznīcu un latviskās tradīcijas. Aizliedza svinēt Ziemassvētkus un vairākkārt tika aizliegta Jāņu svinēšana. Sociālista ideologi mēģināja iestāstīt, ka *"..bagātnieki Līgo dienā neskopojās ar cienastu un apdzirdīja kalpus... Pienācis laiks mūsu republikas darbaļaudīm šķirties no šīs nevajadzīgās tradīcijas. To tagad mēģina noturēt tikai atpalikušie un nacionālistiskie elementi"*.

Smiltenes pilsētas staltākā celtne - baznīca komunistiem bija kā dadzis acīs. Dievkalpojumus gāja noklausīties kompartijas sūtīti cilvēki, kuru uzdevums bija atpazīt baznīcā gājējus un par tiem ziņot saviem priekšniekiem. Dažu smilteniešu laulības un bērnu kristīšana baznīcā tika iztirzātas Valkas rajona avīzē. Piemēram, sabiedrības uzmanība tika pievērsta faktam, ka baznīcā nokristīts 4 gadus vecais Ilgvars Plētiens (vēlāk pazīstamais Smiltenes hokeja pamatlicējs)! Pārmetumus un komunistu pamācības saņēma ne tikai "religīso maldu gūstā nonākušie vecāki", bet arī to darba biedri Smiltenes patērētāju biedrībā un Smiltenes mežrūpniecībā.

Smiltenes mūzikas skolas skolotāja Anna Kapteine - Ozola Ziemassvētku dievkalpojumā baznīcā bija dziesmu pavadītumu nospēlējusi uz ērgelēm. Par tādu rīcību rajona varas vīri uzstāja, lai direktors Sergejs Duks piānisti atlaiž no darba. Dukam tomēr izdevās skolotāju paturēt darbā. Tomēr dažus gadus vēlāk savas reliģiskās pārliecības dēļ Smiltēni bija spiesta atstāt cita mūzikas skolotāja - Inese.

Kristības aizstāja ar vārda došanas svinībām, iesvētības - ar pilngadības svētkiem. Mazos uz kultūras nama skatuves izšūpoja, bet

Kristību vietā - vārda došanas svinības.
Norises vieta - kultūras nams

pilngadības svētku dalībnieki - meitenes baltās kleitās, zēni tumšos uzvalkos - soļoja cauri pilsētai uz Jāņu kalnu, kur viņiem izsniedza pilngadības apliecību.

1963.gada martā Smiltenes izpildkomitejas priekšsēdētāja amatu atstāja vecais boļševiks

Jānis Jansons, viņa vietā nāca Emma Kalniņa. Tad Smiltenes pilsētas teritorijā ietilpa arī PSKP 22.kongresa vārdā nosauktais kolhozs.

Valsts Drošības komitejas klātbūtni smiltenieši sajuta ikvienā darba vai sabiedriskā vietā. Valkas čekisti regulāri apciemoja Smiltēni un uz sarunām aicināja gan iestāžu vadītājus, gan kadru daļu vadītājus un "pirmās daļas inženierus". Cilvēki pamazām aprada, ka ir lietas, par kurām nedrīkst skaļi runāt. Saprata, ka visās iestādēs ir ziņotāji, un kuri tie ir, varēja pat nojaust. Runāt vienu un domāt citu kļuva par pieradumu. Daudziem likās pieņemami, ka latviešiem jāstājas kompartijā - lai paši valdītu, nevis cittautieši izlemtu mūsu nākotni.

1963.gada 18.septembrī, par partizāna gaitām gandrīz pirms divdesmit gadiem, apcietināja Smiltenes MRS galveno inženieri Pēteri Kaļvu. LPSR Augstākā krimināllietu kolēģija par dzimtenes nodevību viņu sodīja ar brīvības atņemšanu uz desmit gadiem. Ieslodzījuma laikā Pēteris Kaļva satikās ar ievērojamiem Latvijas disidentiem Gunāru Astru, Knutu Skujenieku, Gunāru Freimani. Pēc atbrīvošanas čekisti P.Kaļvu ne tikai uzraudzīja un izsekoja, bet arī neatlaidīgi centās pierunāt sadarboties, no kā Pēteris kategoriski atteicās, to apliecinot arī

rakstiski. Arī turpmākajos padomju varas gados Kaļvas ģimene juta čekas klātbūtni, pat meitai, studentei, vairākkārt piedāvāja kļūt par čekas ziņotāju.

VDK darbinieki modri sekoja, lai neatkarīgās Latvijas gadadienā nekur neparādītos sarkanbaltsarkanie karogi, netiktu likti ziedi un svečītes pie brīvvalsts laikā celtajiem pieminekļiem.

Jauniešu pilngadības svinības Jāņu kalnā

Neapbūvētā Daugavas iela 1963. gadā

1964.gada 14.oktobrī Nikita Hruščovs atsacījās no PSKP generālā sekretāra amata un vietā nāca Leonīds Brežņevs. Pretēji Hruščovam Brežņevs bija konservatīvs un stabils savā darbībā. Masu mēdijos parādījās uzkrītoši pārbagātā informācija par Brežņeva kara laika gaitām. Marksa, Engelsa, Ļeņina un Brežņeva portreti pavadīja katru padomju patriota vai antipatriota soli. Pat bērnudārzos un pamatskolas pirmajās klasēs oficiālās runās vairākkārt atkātoja - mīļotais Ļeņins. Tajā pat laikā pieaugušie palaida mēli par mīļotajiem vadoņiem. Māju viesībās, iestādēs, pat skolās dažādās variācijās tika stāstītas anekdotes par Brežņevu, Ļeņinu un citiem valstsvīriem.

Valkas rajona partijas komitejas ideoloģiskie darbinieki un viņu izdots laikraksts "Darba Karogs" turpināja glorificēt pagātnes revolucionāros notikumus un atbilstošiem datumiem veltīja plašas rakstu sērijas, organizēja dažādus pasākumus. Neiztrūkstoši pasākumu dalībnieki un iniciatori bija smiltenieši Anna Miķe, Jānis Graudiņš, Zelma Zvirbule. Visu pēckara laiku, pievēršoties pagātnes mantojumam, starp Smilteni un Valku izvērtās neoficiāla sacensība par abu pilsētu revolucionāro pagātņi.

Ekonomiskās grūtības.

Mazpilsētā visos sociālisma gados bija plaša patēriņa preču deficīts, pastāvēja "blata" (privilēģiju) sistēma. Arvien bija vērojamas garas rindas pie veikaliem preču pieveduma laikā. Tirdzniecības monopols piederēja Smiltenes patērētāju biedrībai, no kuras pilsētas iedzīvotāji bija pilnīgi atkarīgi. Patērētāju biedrība izgudroja dažādus veidus kā pārdot ārzemju (importa) rūpniecības ražojumus. Bija "kolhoznieku dienas" un "iestāžu dienas", kurās pa sānu durvīm ielaida attiecīgās iestādes darbiniekus. Varēja iegādāties labas kurpes, frotē dvieļus, termos pudeli, krēmus, šampūnus, rokassomas un palagus. Pa to laiku aiz fasādes ieejas pulcējās pircēju pūlis bez privilēģijām. Kad vēra vaļā lielās durvis, bija spiešanās, grūstīšanās un neiztika pat bez izsistiem stikliem.

Smilteniešiem bija jābūt draugos ar vis-svarīgākā veikala - "pagrabiņa" tirgotājiem, lai iegūtu kādu svaigas gaļas gabaliņu vai desas luņķi. Tirdzniecība bieži noritēja pa sētas durvīm, arī tumsas aizsegā.

Pircēju rinda pie saimniecības preču veikala

Ar nepārspējamu veiklību gaļas gabalus uz svariem uzmeta un, nesagaidot šautriņas apstāšanos, maksājamo summu noteica pārdevējs ar iesauku "Simka". Bija jābūt vismaz kādam priekšniecīgam vai kaut kā citādi veikalniekiem noderīgam cilvēkam, lai iegūtu kāroto "blatu".

Arī patērētāju biedrības administrācijas ēka bija izveidojusies par savdabīgu tirdzniecības vietu. Šeit bija citas kārumpreces: alkoholiskie dzērieni (bija pat šampanietis!), kafija, konfektes. Tirdzniecībā strādājošie ieguva daudz vairāk nekā parastie rindās stāvētāji, un viņi dalījās savos ieguvumos ar radiem un draugiem. Citiem, lai, piemēram, nopirktu desu, bija jābrauc uz Igauniju. Tur varēja sapirkties, jo igauņi gādāja par savu tautu, turpretim Latvijas lopu gaļa vagoniem vien plūda uz Ļeņingradu.

Piemērošanās uzspiestajiem apstākļiem.

Gadi ritēja un jaunajiem apstākļiem bija jāpiemērojas. Radās pēc PSRS parauga veidotas biedrības: arodbiedrības, sporta, mednieku - maksšķerņieku, dabas un pieminekļu aizsardzības, dārzkopības - biškopības un citas biedrības. Sabiedriski aktīvie cilvēki ar degsmi tajās iesaistījās, atraisot savas radošās spējas.

1969. gads jāatzīmē ar pirmo personu maiņu Smiltenes pilsētas izpildkomitejā. Aprīlī darba pienākumus beidza pildīt Emma Kalniņa, viņas vietā stājās Katrīna Stībele. Jau decembrī varas groži tika uzticēti izpildkomitejas partijas pirmorganizācijas sekretāram - Kārlim Zīveram.

1970.gada oktobrī Smiltēnē ieradās viesis no Maskavas, atvaļinātais ģenerālmajors Emīls Lārmanis, kura bērnība un revolucionāro gaitu sākums saistīts ar Smiltēni. Viņš atklāja piemiņas plāksni Jaunā parkā 1919.gadā kritušajiem sarkanarmiešiem, kuru pēc rajona arhitekta Konrāda projekta izgatavoja sovhoztehnikuma amatnieki.

Par uzvaru LPSR mazpilsētu darbaļaužu deputātu padomju sociālistiskajā sacensībā Smiltenes pilsēta 1974.gada martā saņēma ceļojošo Sarkanu karogu.

Izpildkomitejas darbinieces 1976.gadā:

1.rindā no kreisās: Dz.Stīpniece, Sk.Krilova, D.Muceniece.

2.rindā - L.Blauva, L.Egle, Sk.Pētersone, Z.Tensberga

Tika atzīmēts, ka aizvadītais gads bijis seksmīgs sovhoztehnikuma ļaudīm, pienotavai, sabiedriskās ēdināšanas kolektīvam.

Aktīvākie deputāti bijuši Anna Miķe, Jānis Graudiņš, Augusts Būce, Maija Rudzīte, Andris Veiss, Skaidrīte Pētersone, Elmārs Rūts.

Sagaidot 30.gadadienu kopš Smiltene atbrīvota no vācu karaspēka, pilsētas

skvērā septembrī atklāja pieminekli Otrā pasaules karā kritušajiem sarkanarmiešiem. Trijos granīta akmeņos tēlnieks O. Feldbergs iekalis 32 Padomju armijā kritušo uzvārdus. Bija radīta vēl viena kulta vieta, pie kuras citus gadus 9. maijā, atzīmējot Uzvaras dienu, goda sardzē stāvēja pionieri sarkanos kaklaunos un Lielā Tēvijas kara veterāni nolika ziedus.

Smiltenes pionieri goda sardzē pie skvērā uzstādītā pieminekļa 9.maija svinību dienā

LPSR Ministru Padome 1977.gada oktobrī atbalstīja Smiltenes deputātu vēlmi pēc jauna Ļeņina pieminekļa pilsētas centrā. Esošais bija nokalpojis 20 gadus un bieži tas bija jāpārkrāso. 1978.gada nogalē Rīgā ieradās "smiltentiešu" delegācija, kuras sastāvā bija Valkas komunisti L.Leimanis, V.Oleksenko, R.Bondareva un vienīgais smiltenietis - Izpildkomitejas priekšsēdētājs Kārlis Zīvers. Viņi apskatīja vairākus pieminekļa maketus, kurus vēlāk atveda uz Smilteni, lai iedzīvotāji ar tiem iepazītos. 1979.gadā tika nolemts, ka Smiltenes centrā patiešām būs jauns Ļeņina piemineklis. Autoosta pārceļama uz citu vietu, jo tā neatbilst arhitektoniskām prasībām un traucēšot uztvert Ļeņina tēlu.

Smiltenes vidusskolas direktors Alfrēds Zalāns pārgāja darbā uz Valku par kompartijas rajona komitejas sekretāru. Tūdaļ to izjuta smiltenieši - atsākās darbaļaužu demonstrācijas pie Ļeņina pieminekļa 1.Maija un Oktobra svētkos. Kārlis Zīvers no šīs tradīcijas bija atteicies.

Izaugsme.

Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes dekrētu 1959.gada novembrī nolēma likvidēt Smiltenes rajonu, pievienojot tā teritoriju Valkas rajonam, izņemot Jaunpiebalgas ciemata, Virešu, Gatartas, Gaujas, Drustu, Zosēnu un Rankas ciemu teritorijas. Cēsu rajonam pievienoja Jaunpiebalgas, Gatartas, Gaujas, Drustu un Zosēnu ciemus, Gulbenes rajonam - Rankas, Alūksnes rajonam - Virešu ciema teritoriju.

Pirmajos gados pēc rajona pilsētas statusa zaudēšanas Smiltēnē

Universālveikals Daugavas ielā. 1967. gads

bija vērojama bezierunu pakļaušanās rajona galvenās pilsētas - Valkas rīkojumiem. Redzot, kā Valkā par valsts līdzekļiem cēla dzīvojamās mājas un lielus ražošanas objektus, arī smiltenieši ilgojās pēc jaunbūvēm. Tomēr viņu vajadzības arvien palika otrajā plānā, ar grūtībām izdevās uzbūvēt vien vidusskolas piebūvi.

Smilteniešiem bija jāiet cits ceļš. Tā izvēlē jāpateicas toreizējiem Smiltenes ceļu būves un remontu uzņēmumu vadītājiem Andrim Veisam un Vitautam Strazdiņam. Šie uzņēmumi paplašināja savas ražošanas telpas un cēla dzīvojamās mājas. Energiskie smiltenieši meklēja finansu resursus Rīgā un Maskavā, bet vismazāk cerēja tos saņemt no rajona centra.

Lai gan laiku no 1960.gada līdz 1985.gadam vēsturnieki dēvē par stagnācijas periodu, Smiltē cēla dzīvojamās mājas, asfaltēja ielas, izbūvēja notekūdeņu attīrīšanas sistēmu un siltumtrasi. Smilteniešu līderu izvirzītie mērķi un sasniegumi lika pamatu pilsētas iedzīvotāju patriotisma vairošanai.

1962.gada 21.septembrī atklāja jauno Smiltenes kultūras namu. 1967.gada Oktobra svētku priekšvakarā smiltenieši saņēma citu skaistu ēku - universālveikalu Daugavas ielā. Plašajās telpās saimniekoja Smiltenes patērētāju biedrība. Ēdnīcu un kafejnīcu "Veldze" atvēra nākošā gada janvārī.

Astoņdesmito gadu sākumā sākās Smiltenes un Valkas pilsētu tā saucamā sociālistiskā sacensība. Tika vērtēti sasniegumi sociālajā nodrošināšanā, sportā, kulinārijā, lietišķajā mākslā, kultūras darbā.

"Prāta asināšanas" sacensībās Smiltēni pārstāvēja K.Zīvers, A.Miķe, J.Graudiņš, J.Krūmāls, G.Prikašs, M.Rudzīte un E.Rūts (attēlā). Kad bija jānosaka uzvarētājs, neliels punktu pārsvars galvenokārt tika Valkai.

1982.gadā Smiltē būvē pilsētas siltumtrasi

1981.gads iezīmējās ar patīkamu notikumu pilsētas dzīvē - janvārī atklāja jauno poliklīniku. Poliklīnikas celšana un gatavošanās tās nodošanai kļuva par visu Smiltenes un tās apkārtnes iedzīvotāju kopīgu pasākumu. Ēkas projektētāji, celtnieki un ēkas saimnieki par paveikto darbu saņēma Latvijas PSR Ministru Padomes prēmiju. Atklāšanas dienā pie jaunās ēkas pulcējās simtiem smilteniešu, kuri vēlējās iepazīties ar jaunajām telpām. Apmeklētājus pārsteidza skaistie akvareļi pie sienām, dekoratīvā keramika, vecās fotogrāfijas un telpu krāsojums smalkas gaumes robežās. Smiltenes mediķi turpmāk strādās labiekārtotos kabinetos.

Izmainījās Vecais parks. Ar izdomu izcēlās Jēkabs Skrapcis, kurš bija uzņēmies pilsētas parku dārznieka pienākumus. Tika izveidota dīķu kaskāde, ierīkoti dīķi ar strūklakām, izcirsti mazvērtīgie koki un krūmi Abula krastos. Ar J.Skrapča gādību pilsētā ieceļoja interesanti laukakmeņi. Daudz tika paveikts tradicionālajās sestdienas talkās pirms Ļeņina dzimšanas dienas. Rīgas kinostudija par šīm talkām Smiltēņē uzņēma dokumentālu filmu "Aprīļa uguns kuri".

1984. gada aprīlī Smiltēņē atkal notika varas maiņa: Kārļa Zīvera vietā stājās Alfrēds Zalāns. Gandrīz visu 1986.gada aprīli spridzināja vecās pirts mūrus Vidus ezera krastā. Eksperti muižas laikos celto ēku bija atzinuši par neperspektīvu.

Katru pavasari astoņdesmito gadu vidū pilsētā notika Mākslas dienas. Agrāk galvenā vieta tika ierādīta pašdarbības un tautas mākslai, tagad bija skatāmi profesionālo mākslinieku darbi. Šo dienu uzdevums bija radīt saikni starp mākslas darbu radītāju - mākslinieku un skatītāju. Tiekoties atklātā sarunā, ieguva gan skatītāji, gan mākslinieki.

Mākslas dienas '85. Sienas apgleznošana Blaumaņa ielā

Mākslas dienas '87. Mākslinieki ciemojas poliklīnikā

Mākslas dienās smiltenieši iepazīnās ne tikai ar Džemmas Skulmes, Gunāra Krollja, Ievas Iltneres un Jura Petraškēvica darbiem, bet savus darbus izstādīja arī keramiķi, tekstilmākslinieki, ādas apstrādes meistari, vitražisti. Gandrīz katru gadu bija bērnu zīmējumu izstāde.

Smiltēnē Mākslas dienu pasākumi parasti noritēja 8.CBR telpās, poliklīnikā un mūzikas skolā. Nenogurstošs Smiltēnes Mākslas dienu organizators bija gleznotājs un dzejnieks Aldis Štelcs. Pateicoties viņa aktivitātēm, Smiltēnē 1986.gada jūnijā notika Mākslinieku savienības izbraukuma sēde, kurā piedalījās tautā populārie mākslinieki Dž.Skulme, G.Krollis, G.Krieviņš, J.Pīgoznis, E.Rozenbergs. Mākslas dienas kļuva par vērienīgu pasākumu ar izstādēm un slaveniem māksliniekiem, kuriem iepatikās smilteniešu viesmīlība un latviskā vide.

Atzīmējot Dainu tēva simtpiecdesmitgadi, pie mūzikas skolas 1985.gada

oktobrī atklāja piemīnās akmeni Krišjānim Baronam (attēlā). Viņš 1859.gadā, kājām ejot no Tērbatas uz Vecpiebalgu, pabija Smiltēnē.

Upuri miera laikā

Ar PSRS gādību 1978.gadā Afganistānā notika valsts apvērsums. Jaunā režīma atbalstīšanai Padomju Savienības valdība sniedza "internacionālo palīdzību", ievēdot PSRS karaspēku. Visa pasaule nosodīja šo iebrukumu, taču PSRS nereaģēja. Protestējot pret padomju agresiju, daudzas valstis boikotēja 1980.gada Maskavas olimpiādi.

Vecāki bija izmisuši, aizvadot dēlus kara dienestā. Nesagatavotie puīši tika ierauti nežēlīgajā pilsoņu karā. Uz Dzimteni ceļoja cinka zārki.

Smiltēnes ev. lūt. draudzes kapsētai raksturīgo mieru un tik pierasto ragu mūziku 1988.gada 6.jūlijā pārtrauca skaļš karavīru orķestris, PSRS himna un salūts 20 gadu vecajam Politehniskā institūta Ceļu būves fakultātes studentam Ērikam Ērglim, kurš mūsu tautas svētku dienā Jāņos krita tālajā Afganistānā. Dienesta biedri sērojošai mātei un tēvam pastāstīja:

"Vajadzēja izvest kalnos iestrēgušās padomju armijas daļas, kas bija afgāņu ielenkumā. Tās varēja evakuēt ar helikopteriem, bet tad tiktu zaudēta tehnika. Lai izpildītu kaujas pavēli, Ērikam vajadzēja braukt kolonnas priekšgalā ar sapieru mašīnu (tanks ar celtni un buldozera lāpstu). 24.jūnija pēcpusdienā viņa vadītā mašīna uzbrauca uz ļoti spēcīgas mīnas, tika sadragāta un sadega..."

Pēdējā gaitā viņu izvadīja Aina Gēgere (attēlā), pie vajējā kapa nolasot Ērika Ērgļa nežēlīgi izdzēstai jaunībai veltītās dzejas rindas:

Afganistāna,
nekad es nesapratīšu,
kāpēc mani sūtīja tavos kalnos nomirt.

Es esmu viens
no tiem daudzajiem tūkstošiem,
kuru vairs nav.

Un mana māte un tēvs
raud tāpat,
kā tie daudzi tūkstoši raud.

Afganistāna,
tu taču neesi
ne mans Gaiziņš,
ne mana Daugava,
ne Gaujas klintis,
par kurām es būtu gājis cīņā,
ja sauktu,
ja vajadzētu.

Nu manis manai mazajai Dzimtenei pietrūks...

Svešiem jau nesāp
ne mana jūra,

ne manas mājas,
ne mana druva.

Mans dārzs nu aizaugs,
Mans tīrums atmatā paliks,
Manu ceļu neviens neizbūvēs.
Manas dzīves vairs nav,
Manas mīlestības nebūs...

1986.gada 26.aprīlī Ukrainā Černobiļas atomelektrostacijā notika lielākā katastrofa kodolenerģijas izmantošanas vēsturē, kuras rezultātā radioaktīvā piesārņojuma mākonis izplatījās pār toreizējās Padomju Savienības daļu - Ukrainu, Baltkrieviju, Baltiju, kā arī lielāko daļu Eiropas. Pirmajās dienās PSRS valdība par notikušo tragēdiju neziņoja, bet tikai tad, kad paaugstinātu radioaktivitāti reģistrēja Somijā un Zviedrijā, padomju puse notikušo iztēloja kā nenozīmīgu incidentu. Černobiļas avārijas slēpšana bija režīma noziegums pret savas valsts pilsoņiem. Lai parādītu, ka nekas bīstams nav noticis, lika bērniem spēlētis radioaktīvajās smiltīs netālu no avārijas vietas, rīkoja riteņbraukšanas sacensības un to visu rādīja televīzijā. Radioaktīvie putekļi saindēja gaisu, zemi un padarīja par invalīdiem un pāragri aizsūtīja nāvē ne vienu vien no tiem, kuriem vajadzēja doties likvidēt avārijas sekas.

No visas toreizējās Padomju Savienības turp sūtīja cilvēkus, lai likvidētu avārijas sekas. Pirmie cilvēki no Latvijas uz Černobiļu devās jau 8.maijā. Sūtīja tempā, nerēķinoties ne ar ko. Vienības bija jānoformē, un to izdarīja pāris stundu laikā. Valkas rajona kara komisariāts iesauca karaklausībai pakļautos vīriešus. Viņi nezināja, kurp dosies, kas tos sagaida. Vienīgi medicīniskā pārbaudē nervu ārsts pateicis: "Puiši, jūs uzvelciet svina biksītes!"

Pirmie smiltenieši Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieki bija šoferi. Smiltenietis Jānis Gūtmanis (attēlā kopā ar biedriem) stāsta:

"Mani no smagās automašīnas šofera iztaisīja par ķīmiķi. Mūsu vienība apstrādāja mašīnas, kas nāca ārā no radioaktīvās zonas. Ņēmām nost zemes kārtu apmēram 10-15 cm biezumā. Mazgājām un tīrījām automašīnas. Man bija uzticēta speciālā mašīna, kurā bija lielas kastes ar radioaktīvajām ogļēm. Dzīvojām teltīs ap 20-25 km no avarējušā reaktora. Tur biju no 1986.gada

21.jūnija līdz 31.augustam. Pirmos veselības traucējumus sajutu jau pirmajā gadā pēc atgriešanās. Pirms Černobiļas biju vesels cilvēks, pēc Černobiļas uzradās sāpes kaulos, sausuma sajūta kaklā, izteikts nespēks, nogurums. Radioaktivitātes rezultātā radās vairogdziedzera un balsenes saslimšana, kādēļ bija nepieciešamas divas operācijas. Tagad pieturas smacējoša sajūta, arī balss ir piesmakusi. 1997.gadā ārstu komisija noteica trešo invaliditātes grupu ar profesionālo darba spēju zudumu 40% apmērā. Tajā nometnē vēl bija smiltenieši Dzintars Kažociņš un Jānis Pavasaris. Jānis tur bija ilgāk - 4,5 mēnešus. Pagājušajā gadā viņu apglabājām Palsmanes kapos."

Avārijas seku likvidēšanā no Latvijas piedalījās 6000 cilvēku, no kuriem 2700 tagad (15 gadu pēc avārijas) ir invalīdi, 600 cilvēkiem ir problēmas ar veselību. Pie P.Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Konsultatīvās poliklīnikas ēkas ir piemiņas zīme. Akmenī iecirsti vārdi - Baiss atgādinājums cilvēcei - Černobiļas traģēdija.

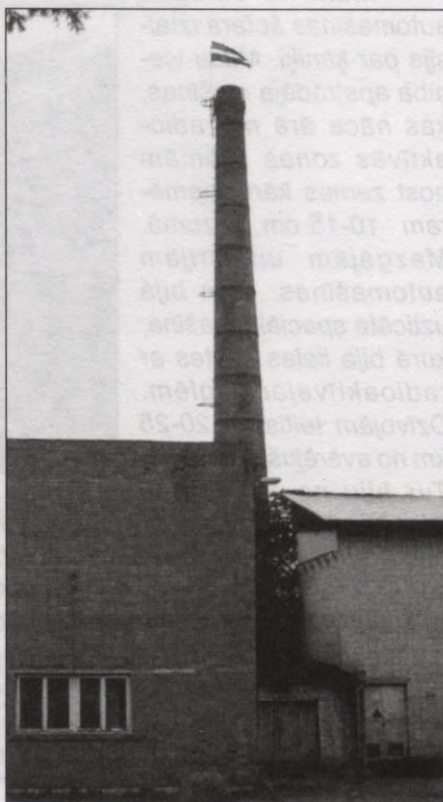
Pretspēku iezīmes.

Rietumu valstis bija ievērojušas, ka Padomju Savienībā apstājusies ekonomiskā attīstība un sakarā ar Afganistānas kara neveiksmēm vājinājusies lielvalsts starptautiskā ietekme. ASV prezidents R.Reigans un Lielbritānijas premjerministre M.Tečere izvirzīja mērķi - ne vairs tikai neitralizēt Padomju Savienību, kā to pēckara gados centās iepriekšējie Rietumvalstu līderi, bet vājināt to kā valsti. Slepējā direktīvā, kas tika pieņemta 1983.gada janvārī, R.Reigans par galveno uzdevumu izvirzīja sociālistiskās sistēmas likvidāciju. Tās pamatā bija paātrināt bruņošanās sacensību, izvirzīt tai arvien augstākas prasības. Rietumvalstu ekonomika bija nostabilizējusies un pamazām iezīmējās augšupeja. Viens no ekonomiskās augšupejas cēloņiem bija tehnoloģiskā revolūcija, par kuras simbolu kļuva dators. Datorizācija atklāja jaunu ēru ražošanā.

ASV arvien biežāk starptautiskajā arēnā izvirzīja jautājumu par Baltijas valstu okupācijas izbeigšanu. Latvijā to atklāti pateica 1986.gada septembrī ASV delegācija Jūrmalā notikušajā konferencē par ASV un PSRS attiecībām.

Astoņdesmito gadu sākumā viens pēc otra kapā iegūla PSKP ģenerālsekretāri Brežņevs, Andropovs, Čerņenko. Bijām jau pieraduši pie sēru mūzikas. 1982.gada 15.novembrī, brīdī, kad visā valstī atskanēja sirēnu skaņas, pie Kremļa sienas kapā burtiski iemeta zārku ar Leonīda Brežņeva mirstīgajām atliekām.

Brežņeva sēru nedēļas laikā, izklīstot 1982.gada 18.novembra rīta miglai, smiltenieši ieraudzīja brīnumu - Smiltenes 8.CBR centra katlumājas skursteņa galā dienvīdū vējā vareni plīvoja sarkanbaltsarkanais karogs (attēlā). Komuniste A.Miķe, pārsteigta par redzēto, skrēja uz pilsētas izpildkomiteju pavēstīt par acīmredzamo - neticamo. Varas vīri skursteņa īpašniekam lika karogu noņemt. Ceļinieki atrada vienīgo drosmīgo un diplomēto augstkāpēju Edgaru Rupaini, kurš lēni uzkāpa augšup, atsēja pie zibens novedēja piesieto karogu un nosvieda to zemē. Miliči un čekisti ieguvumu nesa uz izpildkomiteju.

Vēlāk čekisti karoga nozīmi centās mazināt - nav bijis pareizās proporcijās, iebildumi par krāsu toni, kā arī rupjiem diegiem šūts!

Nākošajās dienās Smiltene bija pilna ar čekistiem. Viņi bija visur - iestādēs, skolās pratināja Smiltenes jauniešus vai vienkārši uz ielas noklausījās ļaužu sarunas, iesaistījās sarunās ar smilteniešiem. Interese bija pietiekami liela, bet drosmīgos patriotus čekisti neatrada, tāpēc nolēma, ka vainīgi bijuši iebraucēji. Arī citur Latvijā plīvojuši sarkanbaltie karogi. Ceļinieki nozāgēja pirmos skursteņa kāpņu pakāpienus, lai kāpšana turpmāk būtu apgrūtināta.

Karoga dēļ turpmākajos gados pirms 15.maija un 18.novembra, brīvprātīgie kārtības sargi autoinspektoru un miliču vadībā dežūrēja ap Smilteni, pārbaudīja un pierakstīja pilsētā iebraucošās un izbraucošās automašīnas, lai pēc tam, karoga uzvilšanas gadījumā, čekisti varētu spriest par vainīgajiem. Pie Klievu ezera tika uzstādīta rācija tiešiem sakariem ar Valku un Rīgu.

Ar 1985.gadu, kad par PSRS līderi kļuva Mihails Gorbačovs, garīgais klimats atmaiga. Brežņeva stagnācijas gadi bija beigušies, sākās jauns laikmets Padomju Savienības politikā. Gorbačova laika vēji Latvijā uzpūta pēdējā brīdī. Tad jau plānoja Rīgā būvēt metro, atomelektrostaciju Kurzemes krastā un ceturto hidroelektrostaciju uz Daugavas. Latviešiem tā būtu katastrofa, jo tiktu ievesti desmitiem tūkstošiem strādnieku ar ģimenes locekļiem. Latviešu valoda Rīgā jau pamazām izzuda no ikdienas aprites. Ja kādā sapulcē piedalījās kaut viens krievs, visiem bija jārunā krievu valodā.

Latvijas inteliģence brīvības ideju izvirzīšanā bija uzmanīga, uz priekšu gāja soli pa solim. Ja bija nepieciešams, tika citēts Ļeņins, jo viņš savulaik parakstīja Latvijas Republikas atzīšanas dokumentu, citreiz tika citēti Mihaila Gorbačova vārdi partijas kongresos, jo tas bija drošs vairogis. Tajā laikā Latvijā bija drosmīgu cilvēku grupa - "Helsinki-86", kuri aicināja uz krasākām pārmaiņām, uz aktīvu pretestību esošai varai.

Smiltenes pilsētas deputāti. 1982.gads

Smiltenieši bija neapmierināti ar Valkas rajona vadību, kura pilsētas attīstībai nepiešķīra vajadzīgo naudu. Bija jāremontē kultūras nams, slimnīcā slimnieki gulēja gaitenī, skolnieki mācījās pārpildītās klasēs, maize bija jāved no citām pilsētām.

Par Smiltēnē notiekošo ieinteresējās Latvijas televīzija, kura 1987. gada decembra beigās sagatavoja pirmo raidījumu par Smiltēni "Mazās pilsētas lielās problēmas". Uz smiltēniešu izteiktajiem pāřmetumiem Valkas rajona atbildīgie darbinieki dažādi atrunājās, netrūka arī solījumu lietas risināt.

Nākošā gada augusta beigās Latvijas televīzija Baznīcas laukumā sarīkoja atklātu smiltēniešu tikšanos ar saviem deputātiem. Iedzīvotāji televīzijas kameru priekšā izteica savu neapmierinātību ar pilsētas un rajona vadību. Otrais televīzijas raidījums par Smiltēni "Saimnieka 1x1" tika parādīts septembra sākumā.

Lai apturētu Smiltēnē briestošo protestu pret pilsētas gauso attīstību rajona paspārnē, Valkas rajona izpildkomiteja un partijas rajona komiteja septembra beigās 8. CBR zālē sarīkoja iedzīvotāju tikšanos ar rajona vadošajiem darbiniekiem. Tā bija iecerēta kā varas pāřstāvju atbildes reakcija uz smiltēniešu izteiktiem pāřmetumiem televīzijas kameru priekšā. Partijas komitejas pirmā sekretāre Regīna Bondareva pavēstīja, ka Smiltēnei ir izstrādāts sociālās attīstības plāns un likās izbrīnēta, ka pilsētas iedzīvotāji par to nav informēti. Sekoja solījumi tuvākajā laikā celt bērnu dārzu, vidusskolu ar peldbaseinu, maizes ceptuvi.

Taču partijnieku solījumi smiltēniešus vairs maz interesēja, jo bija sākusies latviešu tautas Atmoda.

Aizvadītā laika perioda obligātie priekšmeti jebkurai pilsētiņai bija vietējo darba varoņu Goda plāksne un socialistiskās sacensības rādītāju plāksne.

ATMODA

Iespējams, ka citiem Atmodas laika notikumi asociējas ar kaut ko citu, bet es biju to notikumu aktīvs dalībnieks un kopš 1986.gada vasaras vidus visu rūpīgi pierakstīju savas dienasgrāmatas divdesmit kladēs, tāpēc atļāvos Atmodas laika notikumus, īpaši Smiltēnē, atspoguļot personīgajā skatījumā. Mūžības ceļos aizgājuši mani to laiku domu biedri Aldis Štelcs, Mārtiņš Straziņš, Jānis Rutkis, Elmārs Nātra. Tagad atmiņām pāri klājas citi, ne mazāk svarīgi, notikumi.

Juris Zušmanis.

1987.gads

Šis gads Latvijā bija bagāts ar vienreizējiem notikumiem. Smiltēnieši 10.jūnija rītā ieraudzīja uz Tepera ezera peldētavas tilta margām ar sarkanu eļļas krāsu uzrakstīto: *Latviju - latviešiem! Nost ar okupāciju!* Bija arī citi uzraksti. Tos lika fotografēt, centās uzkrāsoto notīrīt, meklēja vainīgo. Beidzot "nesmukos" dēļus izzāgēja un atdeva izpētei.

Pēc dažām dienām Rīgā pie Brīvības pieminekļa notika "Helsinki-86" organizētā pirmā atklātā pretpadomju demonstrācija Latvijas pēckara vēsturē, pirmā politiskā manifestācija, kura bija veltīta 1941.gada 14.jūnija masveida deportācijas atcerei. Pēc tam laikraksts "Cīņa" publicēja biedra Zeļonkas aicinājumu "splaut sejā" grupas "Helsinki-86" dalībniekiem, kuri gāja pie Brīvības pieminekļa.

Pirms Latvijas neatkarības pasludināšanas gadadienas "Cīņa" publicēja A. Gorbunova runu, kas nolasīta kultūras un mākslas darbinieku konferencē 26. oktobrī: *"..Tie, kas apzināti vai arī naivuma dēļ 18.novembrī nolēmuši doties pie Brīvības pieminekļa, lai godinātu buržuāzisko pagātņi, lai zina, ka mums ir morāls pienākums dot pretsparu šādiem bezatbildīgiem elementiem un politiski atmaskot tos. Ja tagad Latvijas valstiskuma pirmsākumus kāds grib sasaitīt ar 18.novembri, tad viņš vai nu nezina vēsturi, vai arī apzināti atbalsta ulmanisko pseidovēsturi."*

Smiltēnes centrs. 1987. gads

Dažas dienas pirms aizliegtajiem svētkiem Smiltenes izpildkomitejas priekšsēdētājs A.Zalāns ieradās pilsētas uzņēmumos un strādnieku sapulcēs aicināja atbalstīt Latvijas Republikas delegāciju, kura brauks uz Maskavu, lai ASV vēstniecībā iesniegtu Latvijas PSR valdības un darbaļaužu protestu pret ASV iejaukšanos suverēnas valsts lietās. Smiltenes 8.CBR darbiniekus Zalāns informēja par stāvokli pilsētā. Citēju viņa teikto: *"..kā noskaidrots, 18.novembra svinēšanas aģitatori brauks no Rīgas un tiks organizēts gājiens uz Brīvības kara varoņu pieminekli pilsētas kapos. Tur apbedīts pie Airītēm kritušais Pēteris Krievs, kas kritis cīņā pret padomju varu. Tur apbedīts arī fašistiem kalpojušais Smiltenes mācītājs Kronbergs, kurš bēdzis no Padomju armijas un nošauts. Tikai mums nederīgi ļaudis tur aprakti. Piemineklis celts no neizturīga materiāla un drīz tas sagrūs pats."*

Latvijas Republikas delegātus ASV vēstniecība Maskavā nepieņēma un pēc 40 minūtēm paziņoja: tādu Latvijas PSR mēs neatzīstam.

17.novembra vakarā Smiltenes centrā pie milicijas bija neparasti daudz automašīnu, centra skursteņa tuvumā tika izvietota apsardze. Pie Brīvības kara varoņu pieminekļa pilsētas kapos dežurēja kārtības sargi. Tajā pat laikā Rīgā miliči, kopā ar pēdējo kursu studentiem, kas šeit bija norīkoti piespiedu kārtā, elkoņos sadevušies, bloķēja pieeju Brīvības piemineklim...

1987.gada vasaras beigās Daugavas svētkos Doles salā pēc runām, priekšnesumiem, jau tumsā pirmo reizi publiskajā sarīkojumā izdzirdēju "Sindi putnu dārza" izpildījumā Baumaņu Kārļa dziesmu "Dievs, svētī Latviju!". Sākumā nesapratu, kā tas var būt! Jautāju sev, kur es atrodos? Cilvēki sastinguši klausījās jau aizmirstos vārdus, tikai retais dziedāja līdzī...

1988.gads

Dziesmotās revolūcijas sākumu iezīmēja 1988.gada janvāra beigas, kad nepabeigtajā Smiltenes 8.CBR zālē ar lieliem panākumiem koncertēja Austra Pumpure. Pēc pāris nedēļām Uldis Stabulnieks un Rita Trence ar tautai tuvām dziesmām piesaistīja 700 klausītājus!

Par ļoti nozīmīgu notikumu kļuva Latvijas Radošo savienību plēnums jūnija pirmajās dienās. Pazīstamais publicists Mavriks Vulfsons savā runā pirmo reizi oficiālā sanāksmē pateica, ka 1940.gadā notikusi Latvijas varmācīga okupācija.

Starpbrīdī Latvijas kompartijas pirmais sekretārs Pugo piegājis pie Vulfsona un pateicis pavisam īsi: "Tī ubil Sovetskiju Latviju! (Tu nogaļināji Padomju Latviju). "Skolotāju Avīze" publicēja šo sensacionālo runu, kurā citēts 1939.gada

Helsinkiešu lozungs pie Brīvības pieminekļa Rīgā

23.augusta Molotova - Ribentropa slepenā protokola teksts. Plēnumā pieņemtā rezolūcija kļuva par latviešu tautas atmodas kustības politisko platformu.

14.jūnijā piedalījās deportāciju atceres mītiņā pie Politiskās izglītības nama. Dārzkopis Jānis Rukšāns aicināja dibināt Tautas fronti. Aplausi pavadīja M.Vulfsona vārdus: "Patiesība jāzina visiem - ne soli atpakaļ!". Virs mītiņotāju galvām tika pacelts sarkanbaltsarkanais karogs.

Lozungi aicināja: "Brīvību Latvijai! Nost 1940. gada staļinisko okupācijas režīmu! Akluma periods beidzies - cīņai jā sākas! Prasām Latvijas neatkarību!"

No dienasgrāmatas: "Ejam pa Padomju (tagad Basteja) bulvāri. Visā tā platumā ir demonstranti, tramvajs apstājies. Ļaužu sajūsmas pavadīts pa kolonnas vidu uz priekšējām rindām skrien jauniets ar augsti paceltu sarkanbaltsarkano karogu. Pie Brīvības pieminekļa meitenes tur lozungu - Mūžīga piemiņa latviešu tautas dēliem un meitām, kuri represēti 1941.gada 13.-15.jūnijā".

1988. gada 14. jūnijs. Sarkanbaltsarkanais karogs pirmo reizi Rīgas ielās. Otrajā gājēju rindā aiz karoga - smiltenietis Jānis Rutkis

1988. gada 14. jūnijs. Pie Brīvības pieminekļa

Vārda dienā 24. jūnijā Jānis Rutkis Smiltēnē pie savas mājas Peldu ielā izkāra paša darināto sarkanbaltsarkano karogu. Ieradās miliči un lika karogu noņemt.

Baltijas valstu Folkloras festivāla atklāšanas koncertā 13. jūlijā Rīgas Sporta pils pirmie ar Latvijas sarkanbaltsarkano karogu ienāca "Skandinieki". Publika sajūsmā piecēlās, skanēja ovācijas un aplausi. Koncertu ievadīja Saules pielūgšanas dziesma: *Spīguļo saulīt, spīguļo...* Arī igauņi, lietuvieši, bulgāri, poļi, vācieši un amerikāņi nāca ar savu valstu karogiem.

Baltijas valstu Folkloras festivāla gājienā 1988. gada 13. jūlijā valmieriešu folkloras ansamblis "Daina" izgāja ar nelegālu sarkanbaltsarkano karogu

Kad man apritēja piecdesmit gadu, sāku domāt, ka kaut kas nav īsti pareizi. Dzīve taču tūlīt būs pagājusi, bet neko vairāk par padomju valsti nebiju redzējis. Rietumu pasaule man bija slēgta, jo tēvs bija iesaukts vācu armijā un savas dzīves gaitas beidzis Austrālijā. Četras reizes biju pietēicies tūrisma braucieniem aiz PSRS robežām, četras reizes rakstījis autobiogrāfijas, iesniedzis ārstu izziņas par veselības stāvokli, darba vietas bija iesniegušas raksturojumus, četras reizes tiku stāvējis Valkā kompartijas biroja locekļu priekšā, lai saņemtu viņu ("izcilo ļaužu") piekrišanu, bet vienmēr saņēmu atteikumus. Nekad rakstveidā. "Biedri" vienkārši tā nolēma. Kuriozākais bija atteikums: - neesot pagājuši 7 gadi kopš tēva nāves tālajā Austrālijā!

Bija jāsalauž šī pazemojošā sistēma. Desmitiem un pat simtiem cilvēku Latvijā, kas septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados dzīvoja pavisam citu dzīvi, kļuva par politiķiem pret savu gribu. Dzima jauna latvju kopības un prieka izjūta, radās cerība sākt pilnvērtīgi dzīvot.

No jūlija vidus piedalījās Jāņa Rutka organizētajās Vides aizsardzības kluba un LNNK rīkotajās sanāksmēs. Kluba aktīvisti talkās sakopa Brīvības kara varoņu pieminekli un Bērensa kapliču.

Uz patriotisma vijņa notika E. Rozenštrauha koncerti 8. CBR zālē (attēlā). Kulminācijas brīdī 700 klausītāji, piecēlušies kājās, kopā ar Rozenštrauhu un Jenču dziedāja "Še, kur līgo priežu meži". Komponists beigās pateicās: "Dziesmas esmu rakstījis no sirds, esmu laimīgs, ka esmu jūsu sirdīs. Paldies mīļajai latviešu tautai!"

Jāņa Rutka mājā tikāties ar "Helsinki-86" dalībnieku Rēzeknes ārstu Juri Vidiņu un Zviedrijā iespiestā žurnāla "Auseklis" redaktoru I.Žukovski. Vidiņš bija atvedis Latvijas kompartijas 18.jūnija sēdes izrakstus, kurus diktofonā ierakstījis Māris Čaklais. A.Rubiks uzskatījis, ka stāvoklis Rīgā, gadījumā ja netiks pielietoti attiecīgi pasākumi, drīz kļūs kritisks. Partijas Rīgas komitejas pirmais sekretārs A.Klaucēns pavēstījis: "Mums Ādažos stāv tanki. Lai notiek konfrontācija!" Pugo aicinājis komunistus kāpt uz barikādēm cīņā pret nacionālismu un naidīgām ideoloģijām.

Atmodas aktīvais dalībnieks - smiltenietis Jānis Rutkis 1988. gada jūnijā Rīgā. Kadrs no videofilmas

Pēc dažām dienām uzzinājām, ka Rutka māja tikusi novērota un milicija bijusi informēta par helsinkiešu aktivitātēm Smiltēnē.

17.augusta novakare bija lietaina un tāpēc kārtējo Vides kluba sanāksmi cerējām sarīkot Jāņu kalna zālē, bet atnākušais J. Zalāns mūs no turienes izdzina. Paziņojumi vēstīja, ka todien notiks jaunu biedru uzņemšana. Zalāns apskatīja anketu un pateica, ka klubs dublē pastāvošās organizācijas - lai labāk darboties jau esošajās. Tad Zalāns stāstīja par tuvākajā laikā Smiltēnē darāmo: jauno izgāztuvi Blomes pusē jau projektējot, no Vidusezera krasta skārdu un dzelžus vedīšot uz jauno angāru, būs jauns bērnu dārzs. Nākošajā piec gadē Smiltēnē celšot jaunu vidusskolu, bet veco atdošot krieviem, jo viņu skola esot par mazu un telpas neesot piemērotas skolas vajadzībām. Cels jaunu maizes ceptuvi, remontēs Bērensa kapliču. Brutuļu attīrīšanas iekārtās trūkstot skābekļa, tāpēc notekūdeņi neatīrīti ieklūst Abulā. Izbūvēs jaunu ceļu, pagarinot Limbažu ielu līdz Valmieras šosejai.

Mūsu ierosinājumi bija par vides sakārtošanu: Bērensa kapliča jāglābj nekavējoties, pilsētas kapiem jādod vecie nosaukumi, pilsētas izpildkomitejas lēmumi jāievieto pilsētas vitrīnā, kur pašreiz atrodas 8 vienādi plakāti; jāatjauno ūdens plūdums vecajā kanālā, jo tas aizaug un smako. Strauji aizaug arī Vidusezers, tas jātīra. Izpildkomitejai jāgādā, lai strādājošie pēc darba varētu nopirkt pārtikas produktus, to ir maz un nestrādājošie tos izpērk.

Nākošajā dienā Zalāns izsauca uz pārrunām Jāni Rutki un paziņoja, ka ir apvainojies par viņa izteiktajiem pārmētiem un viņam nācies ļoti savaldīties, lai izpaliktu konflikts ar tālejošām sekām.

Par Jāņu kalnā notikušo sarunu tikusi informēta Valkas rajona kompartijas pirmā sekretāre Regīna Bondareva. Viņa izsauca pie sevis 8.CBR priekšnieku Jāni Līkanu un lūdza paskaidrot, kā viņa vadītajā pirmrindas kolektīvā var būt tādi cilvēki kā Guntis un Vilis Purmaļi, inženieri Jānis Mincis un Juris Zušmanis? Jāņu kalnā pulcējoties personas, kuru biogrāfijās esot tumši plankumi. Pirmā sekretāre ieteica Līkanam nemiera cēlāju darbību ierobežot un censties tos aplūsināt.

Es saņēmu aizrādījumu: ja tā turpināšu, būšot jāšķiras no ceļinieku kolektīva! Šajā notikumā mani visvairāk nodarbināja jautājums: "Kas mūs nodevis?"

Lai atzīmētu Molotova - Ribentropa protokola gadadienu, 23. augusta pievakarē Smiltenes kapos pie pieminekļa Brīvības kara varoņiem sapulcējās ap 40 cilvēki. Jānis Rutkis nolāsīja slepenā pakta pielikumu, bija vēl daži runātāji. Blakus celiņā stāvēja milicis un nostāk visu vēroja Zalāns un citi, kuriem pietrūka drosmes pienākt tuvāk. Jānim Rutkim nākošajā dienā darbā paziņoja, ka jāierodas milicijā. Jānis rīkojumam nepaklausīja, tāpēc viņa mājās ieradās milicijas iecirkņa inspektors Vilks un vēl viens cilvēks. Viņi lika iet uz milicijas auto, lai tur rakstītu paskaidrojumu. Jānis to gribēja izdarīt dzīvoklī, bet atnācēji bija uzstājīgi, pavēle tika izteikta bargi. Bija jāiet uz auto. Sieva Vita un mazie bērni ļoti uztraukti visu vēroja pa logu - kaut tik Jāni nevestu projām!

Milicijas protokolā tika konstatēts, ka ir pārkāpts likums, un soda naudu uzliks Valkas rajona administratīvā komisija.

Jānis Rutkis jau 10. augustā izpildkomitejā iesniedza pieteikumu 23. augusta mītiņam. Zalāns bija atvaļinājumā, bet sekretāre ieteica pagaidīt nākošo nedēļu. Pēc tam Zalāns aizbildinājās, ka viņam nav tādas pieredzes, jākonsultējas ar Valku. Nākošajā dienā viņš pavēstīja, ka tādu atļauju nevarot dot, pēc tās jābrauc uz Valku. Bet tad jau bija par vēlu - mītiņš jāpieteic 10 dienas iepriekš.

Valkas rajona izpildkomiteja izdeva rīkojumu: - vietējām varas iestādēm katru piektdienu jādod ziņas par pārvaldītajā teritorijā notikušajām sapulcēm, mītiņiem un demonstrācijām.

7. septembra vēlā vakara stundā tikos ar Juri Vidiņu. Viņš pastāstīja, ka Rīgā notikusi Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas sēde, kurā nolemts, ka kongress notiks Rīgā no 7. līdz 9. oktobrim. Jāveido Tautas frontes atbalsta grupas! Vidiņš bijis arī Maskavā, ticies ar ASV sūtni Metloku. Par Latviju informācija amerikāņiem esot pietiekami solīda. Mums pašiem Latvijā jābūt aktīviem, tad arī Amerika palīdzēs arvien noteiktāk!

Pēc dažām dienām laikraksts "Padomju Jaunatne" publicēja Latvijas Tautas frontes programmu un statūtus, bet Smiltenes 8. CBR zālē dziedāja leva Akurātere. Viena pati ar savu ģitāru viņa iedvesmoja 850 klausītājus. Akadēmiķis Jānis Stradiņš televīzijā paziņoja, ka par sarkanbaltsarkano karogu parakstījušies 123 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju.

Pārlūkojot Atmodas laika notikumus, kā ļoti interesantu atrodu 12. septembra pēcpusdienu Valkas kultūras namā. Tur bija sapulcināti Tautas frontes dibinātāji. R. Bondareva ar sajūsmu sveica zālē esošos, kuri esot aktīvi Gorbačova "perestroikas" (pārbūves) atbalstītāji. Viņa paziņoja, ka pārbūves priekšgalā iet Smiltenes 8. CBR, kur jau pirms mēneša nodibinājusies grupa, kura aktīvi iestājusies par Tautas frontes idejām. Šajā ziņā zināšākais esot Jānis

Smiltenes Goda plāksnes "pēdējais modelis". 1988. gads

Līkams, kurš Rīgā Rakstnieku Savienībā iepazīsies ar topošās Tautas frontes idejām. Klausījos un brīnījos par Bondarevu - kā pārmainījusies, "pārmetusi kūleni", pavisam cits cilvēks.

Uzaicinātais Cēsu pārstāvis dzejnieks Valdis Atāls teica, ka ir tādi cilvēki, kas jau dzīvo komunismā, - kā Bondareva. Viņai ne par ko nav jācīnās, bet jāsa-
glabā visiem apņikusī partija ar tās lozungiem. Atāla uzstāšanās pārtrauca vairāk-
kārtīgi aplausi. Valcēnietis Silājs mēģināja partiju aizstāvēt, bet publika, skaļi
protestējot, neļāva viņam runāt!

1988.gada 14.septembrī Jāņu kalnā Vides aizsardzības kluba un LNNK
aktīvisti nodibināja pirmo Tautas frontes grupu Smiltē. Tajā pierakstījās 28 cilvēki.
Nākošajā dienā Tautas frontes atbalsta grupu nodibināja 8.CBR kolektīvā, pirmajā
dienā vien iestājās 33 strādājošie; vidusskolas Tautas frontes grupā sākumā bija
53 dalībnieki.

Augstākā Padome atzina sarkanbaltsarkano karogu par nacionālo karogu
un prezidijs nolēma atzīt Baumaņu Kārļa sacerēto "Dievs, svētī Latviju!" par
dziesmu dziedāšanai publiskajos sarīkojumos. Parakstu vākšanas kampaņa par
karoga un himnas atjaunošanu bija sekmīgi beigusies. Ļoti aktīvi parakstu vāk-
šanā Smiltē iesaistījās Mārtiņš Strazdiņš.

Tautas frontes koordinācijas centrā 20.septembrī iesniedzu dokumentus par
pilsētā nodibinātām atbalsta grupām: Smiltēnes 8.CBR - 96 tautfrontieši, 7.CRBP
- 40, slimnīcā - 85, vidusskolā - 112, pilsētas apvienotajā grupā - 166, 12. Autoko-
lonnā - 15, SCO Smiltēnes iecirknī - 30, PMK-28 (melioratori) - 35, Vides klubā -
28, sovhoztehnikumā - 25, Sadzīves pakalpojumu kombināta galdnieku grupā -
25, Līvānu māju būvētāju grupā -18, finiera ceha un meliorācijas sistēmu pārvaldē
- 14, kolhozā "Druva" - 11. Smiltēnes 700 tautfrontiešus kongresā pārstāvēja 9
delegāti: Guntis Alksnītis, Jānis Bikiņš, Druvis Dreimanis, Edvīns Jēkabsons, Ilze
Kumsāre, Pēteris Logins, Elmārs Nātra, Ojārs Spalviņš, Juris Zušmanis.

Oktobrī notika ievērojamas pārmaiņas Latvijas kompartijas virsotnē: VDK
ģenerālim, latviešu valodas nepratējam B.Pugo pārceļoties uz Maskavu, par CK
pirmo sekretāru kļuva J.Vagris, par Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāju
A.Gorbunovs, par sekretāru ideoloģijas jautājumos I.Ķezbers, par Ministru
Padomes priekšsēdētāju V.E.Bresis.

Par 1988.gada politiskās dzīves kulmināciju kļuva Latvijas Tautas frontes
nodibināšana. To 7.oktobrī ievadīja manifestācija Mežaparka estrādē. Tika teiktas
runas, taču vēl vairāk tika dziedāts. Bija daudz, daudz ziedu. Ziediem apveltīja
dziedātājus, apveltīja runātājus. Vagris šajā saietā izskatījās nožēlojams. No
galīgas sakāves viņu glāba vienīgi "grēksūdze" latviešu tautai: ".savā darbībā es
neko sliktu latviešu tautai neesmu nodarījis." Gorbunovs tika uzņemts ar ovācijām
un apkrauts ar ziediem.

Nākošajā dienā Politiskās izglītības namā sākās LTF 1.kongress. Kongresa
gaitu pārraidīja Latvijas televīzija. Pirmais runāja Ēvalds Valters, un viņa teiktie
vārdi iegāja vēsturē:

*"Mana mīļā, drosmīgā arāju tauta! Drosmīgā, sīkstā, izturīgā - ja tu tāda
nebūtu, tad nekad daina nevēstītu mums tādus vārdus: "Man pieder tēvu zeme
ar visām atmatām, man pašam kungam būt, man pašam arājam.""*

Kongresa gaisotne bija emocionāla un cerīga, brīžiem eiforiska. Pēc daudzām runām delegāti cēlās kājās un aplaudēja. Pēcpusdienā sprieda par statūtiem. Kā visspilgtākā atmiņā palikusi Krāslavas delegāta Ivana Čiževska uzstāšanās. Viņš aicināja Latvijā uzstādīt pieminekļus Kārlim Ulmanim, kurš jau gadsimta sākumā cīnījies par pilnīgu Latvijas patstāvību. *".. Un es atļaujos pateikt, ka es sapņoju par to, lai republika būtu brīva, tikpat brīva kā visas Rietumvalstis."*

To laiku uztverē tā bija provokatoriska runa. Gandrīz visu kongresa gaitu pārraidīja televīzija. Cilvēki pameta iesāktos rudens darbus un, pieplakuši televizoram, klausījās delegātu runas, neticot paši savām acīm un ausīm - vai tiešām Rīgā notiekošais ir īstenība? Kompartijas monopols tika stipri iedragāts. Kongress un LTF nodibināšana pēc savas nozīmes bija unikāls vēsturisks notikums. Gluži kā pirmā mīla - tas bija neatkārtojams. "Dievs, svētī Latviju!" skanēja ne tikai telpā, bet rezonēja cilvēku dvēselēs. Latviešu tauta izraudāja savu pusgadsimta traģiku, kurā bija zaudēts daudz kas bezgala dārgs.

LTF domē ievēlēja Smiltenes vidusskolas skolotāju Elmāru Nātru (attēlā), par LTF priekšsēdētāju ievēlēja Daini Īvānu. Tad zālē ienāca Valsts akadēmiskais koris un kopā ar delegātiem nodziedāja "Dievs, svētī Latviju!" un Igaunijas un Lietuvas atjaunotās himnas.

**1. REZOLŪCIJA
PAR LATVIJAS TAUTAS FRONTES NODIBINĀŠANU**

Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress atzīst, ka Latvijas Tautas fronte ir radusies kā tautas politiskās un patriotiskās iniciatīvas un atmodas kustība. Šobrīd Tautas frontes idejas atbalsta grupas ar vairāk nekā 110 000 dalībniekiem. Atbalsta grupas ir izveidotas visos republikas rajonos un daudzās pilsētās. LTF uzsūka, ka Tautas frontes pastiprināšanas process nosīdies. Sakarā ar to kongress pasludina par nodibinātu Latvijas Tautas fronti kā Latvijas masu sabiedriski politisku organizāciju.

LTF dibināšanas kongresa
emblēma un pirmā rezolūcija

	LATVIJAS TAUTAS FRONTES DOMES LOCEKLIS	
	Vārds	<i>Elmāru</i>
	Uzvārds	<i>Nātra</i>
	LTF priekšsēdētājs	<i>D. Īvāns</i>
Derīga līdz LTF 4. kongresam		

Par LTF simbolu kļuva Jumis

Tautas fronteī pastiprinātu uzmanību pievērsa VDK. Viņu izsekojamo un kontrolējamo personu kartotēkā iekļāva ne tikai domniekus, bet arī nodaļu un grupu vadītājus. Čekisti strādāja pie redzamāko Tautas frontes līderu diskreditācijas.

Baltijas Tautu frontes toreiz bija pārvērtību avangards, un pret tām tika sakoncentrēta ideoloģiska rakstura uguns.

Jau pēc pirmajām LTF domes sēdēm, kurās piedalījās, Baltijas kara apgabala pavēlnieku aicināja par Latvijas puīšu dienesta vietu noteikt Baltijas republikas un ar parakstiem protestēt pret iecerētiem PSRS konstitūcijas grozījumiem.

Sapratu, ka ejam uz gigantisku mērķi: atdalīties no impērijas, iegūt neatkarību un izveidot demokrātisku Latvijas republiku.

Turpmāk visus LTF domes lēmumus apsprieda ne tikai Tautas frontes grupās, bet savus ierosinājumus pauda visi Latvijas iedzīvotāji. Pret konstitūcijas grozījumiem Latvijā parakstījās apmēram 950 000 cilvēku. Tajā skaitā bija gandrīz 8000 paraksti no Smiltenes novada. Neraugoties uz VDK mēģinājumiem aizkavēt parakstu nogādi Maskavā, tautfrontieši to tomēr izdarīja ļoti asprātīgi.

LTF Valkas rajona konferencē 13.novembrī E.Nātra pamācīja: "*Dzimtene jāmīl ar sirdi, bet politikā jāstrādā ar galvu.*" Katrs runātājs varēja brīvi izteikt savas domas par to, kas ilgajos nebrīves gados sasāpējis.

Konferences otrajā daļā LNNK pārstāvis Andris Pauls - Pāvuls aicināja lietas saukt īstajos vārdos: esam okupēta valsts, komunistu partija savos valdīšanas gados nobendējusi miljonus, tai vieta vēstures mēslainē! Delegāti atdzīvojās, sāka runāt no vietas, debatēja ar Pāvulu, konference kļuva nevadāma. Partijas rajona komitejas pirmā sekretāre R.Bondareva savā runā solīja, ka turpmāk strādās vēl nopietnāk, bet zālē sēdošie, neapmierināti ar šiem solījumiem, runātāju "noplaudēja" no tribīnes. R.Bondareva, apvainota un nesaprasta, atstājot zāli, piegāja pie E.Nātras un lūdza: "Skolotāj, glābiet taču mani!"

LTF rajona konference noteica, ka Valkas rajonā izveidojamas Smiltenes, Valkas un Strenču novada Tautas frontes organizācijas.

Novembra vidū ap 500 smilteniešu kultūras namā tikās ar pašu savulaik ievēlēto deputātu Augstākajā Padomē Pēteri Belokūrovu. Patērētāju biedrība foajē telpā tirgoja deficīta preces (šampūnus, kosmētiku u.c.). Smiltenieši bija sastādījuši vairākas konkrētas prasības parlamentam, un, iesniedzot tās, deputātam lika parakstīties par saņemšanu. Diemžēl viņa balsojums turpmākajās AP sēdēs nebija par labu latviešu tautas interesēm.

1988.gada 18.novembris iekrita piektdienā. Pie divām ceļinieku iestādēm bija ierīkoti karogu masti, tur pirms darba dienas sākuma pulcējās strādājošie. Sarkanbaltsarkano karogu "septītos" uzvilka Ojārs Spalviņš, "astotos" - Juris Matvejs. Karogi bija darināti mājas apstākļos. Lai gan bija darba diena, cilvēkos valdīja svētku noskaņa, īpaši vakaram satumstot, kad māju logos iedegās sveču liesmiņas.

Valkā 27.novembra agrā rīta stundā kompartijas rajona konferences dalībniekiem izdevās no varas troņa gāzt Regīnu Bondarevu.

Pirms Ziemassvētku vakara dievkalpojuma Jāņu kalna augstākajā pakalnā pie ierīkotā mastā pulcējās smilteniešu simti. Smiltenes ģimnāzijas puisi Egīls Butka, Kaspars Markss un Gatis Jukāms uzvilka mastā sarkanbaltsarkano karogu.

Tajā pat laikā pilsētas Izpildkomitejas zālē laulību reģistrēja Gundega un Guntars Upenieki. Jaunajai ģimenei skanēja "Klusa nakts, svēta nakts". Jaunlaulātie steidzās uz Jāņu kalnu, ļaudis viņiem pavēra ceļu uz karoga pamatni, kur no degošām svecēm bija izveidots Auseklītis. Savu svecīti nolika visi klātesošie. Tas bija 1988.gada 24.decembris.

Pirms sešiem mēnešiem neatkarīgās Latvijas karogu pie savas mājas pirmais izlika Jānis Rutkis. Pēc Zalāna rīkojuma karogs tad bija jānoņem. Tagad, paceļot karogu Jāņu kalna mastā, Zalāns teica atklāšanas runu. Vēl pēc pusgada viņš kapu svētkos atzinīgus vārdus veltīja tautas atmodai un baznīcai, kura "ilgajos apspiestības gados" saglabājusi kapličas altāri.

Gada nogalē bija vērojama pieticība pārtikas produktu plauktos: cieta baltmaize, rupjmaizes ķieģelītis, margarīns, sviests, piens, kefīrs, skābais krējums. Cukurs uz taloniem. Konfekšu un cepumu nebija.

1988.gads kļuva par lielu masu demonstrāciju un politisko pārmaiņu gadu. Vēstures patiesības valdošai varai no tautas turpmāk bija grūti noslēpt. Kompartijas dienas bija skaitītas. Daudziem cilvēkiem tas bija savas dzīves pārvērtēšanas un izšķiršanās gads.

1988.gads. Upenieku ģimene savas laulības dienas gaisotni nekad neaizmirsīs

1988. gads. Pilsētas centrs aizejošā sociālisma pelēcīgā ietērpā

1989.gads.

Janvārī LTF grupu sanāksmē pēc E.Nātras priekšlikuma nolēmām izveidot represijās cietušo piemiņas vietu. Par piemērotāko atzinām skvēru, kur bija atradusies kara laikā nopostītā ģimnāzija. Pēc mēneša saņēmām ziņu, ka tēlnieks Indulis Ranka piekritis izcirst akmenī pieminekli represētajiem.

Pirmajos ziemas mēnešos notika deputātu izvirzīšana un tikšanās ar PSRS Augstākās Padomes deputātu kandidātiem Jāni Peteru un Anatoliju Gorbunovu. 26.martā par Peteru bija nobalsojuši 95,2% smiltēniešu, par Gorbunovu - 98,3%.

Uz LTF 12.marta mītiņu, kura mērķis bija vērsties pret demokratizācijas procesu ierobežojumiem Latvijā, atbalstīt likumprojektu par valsts valodas statusu latviešu valodai, no Smiltenes aizbrauca 310 tautfrontieši. Politiku runas mijās ar dziesmām. Šeit izskanēja turpmāk bieži citētie Ivara Ķezbera vārdi: - *mēs šeit demonstrējam savu gara spēku, nevis karaspēku*. Mītiņa dalībnieki pieņēma vēstuli Gorbačovam un republikas vadībai. Daugavā vientuļš peldēja kuģis, kurš bija norīkots demonstrantu izklīdināšanai...

Baltijas valstu tautfrontieši bija nolēmuši iz-

veidot nepārtrauktu cilvēku ķēdi caur trim Baltijas valstīm, lai atzīmētu tumšo 23.augusta jubileju - 50 gadus, kopš tika noslēgts Ribentropa - Molotova pakts. LTF valde par galveno akcijas koordinatori apstiprināja Sandru Kalnieti. Kopā ar LTF nodaļu aktīvistiem visu iecerēto maršrutu Latvijas teritorijā sadalīja kilometros. Pieņemot, ka ik pēc pusotra metra jāstāv vienam cilvēkam, tika izrēķināts, cik cilvēku nepieciešams vienam kilometram. Koordinācijas centra darbiniece Dz.Pededeze precizēja nodaļai paredzēto ceļa posmu. Par Smiltenes nodaļas atbildīgo nozīmēja mani. Ceļa izveidošanai bija atvēlēta stunda. Pēdējo pusstundu tiešajā ēterā bija paredzēta radio koordinācija, bet notika neparedzētais. CK ideoloģiskais sekretārs aizliedza radio koordināciju. Tik vien frontes vadībai izdevās panākt, ka atļāva tiešo ēteru pēdējās piecpadsmit minūtes.

Smiltēnieši 1989. gada 12.marta manifestācijā Daugavmalā

Cilvēki norādītajās vietās ieradās laikus. Sarunājās, plīvoja karogi. Noteiktajā stundā cilvēki, sadevušies rokās, noklausījās Latvijas, Igaunijas un Lietuvas himnas un Daiņa Īvāna uzrunu. Baltijas ceļš bija nepārtraukts (attēlā). No rokas rokā, no sirds sirdī. Tur, kur roka roku nevarēja aizsniegt, robu aizpildīja jostas, jakas un lakati.

Bija dzimusi leģenda. Baltijas ceļš bija viens no cildenākajiem mūsu tautas garīgā spēka un vienotības brīžiem. Tas kļuva par Baltijas valstu atbrīvošanās kustības nozīmīgāko un simboliskāko manifestāciju, kas dziļi iespiedusies pasaules atmiņā. Baltijas ceļu filmēja simtiem žurnālistu, to pārraidīja visas pasaules televīzijas sabiedrības. Baltijas ceļš bija skaista vienotības zīme. Tas liecināja, cik dziļš un nomācošs bija posts, kas spieda dažādus cilvēkus sadoties rokās, lai savai pagātnei, okupācijai, komunistiskajam režīmam, tā ideoloģijai pasacītu kopīgu, izmisīgu - NĒ!

Dažas dienas vēlāk Maskavas paziņojumos baltiešus nosauca par seperātistiem, ekstrēmistiem, nacionālistiem un fašistiem, kas 23. augustā *"pacentās sakāpināt noskaņojumu līdz īstai nacionālai histērijai. Lozungi, kas uztiēpti tūkstošiem cilvēku, pauž naidu pret padomju iekārtu, pret krieviem, pret PSKP, pret Padomju Armiju. Cilvēkiem jāzina, uz kādu bezdibeni viņus grūž nacionālistiskie līderi. Baltijas tautu liktenim draud nopietnas briesmas."*

Tomēr drīz sekoja ASV prezidenta Dž. Buša vēstule M. Gorbačovam, kurā viņš aicināja izturēties pret Baltijas valstīm iecietīgi. Zviedrijas avīžnieki toreiz prognozēja: ja Baltijai atļautu iziet no PSRS sastāva, mēs būtu liecinieki PSRS sabrukumam.

Oktobrī Smiltenes Tautas fronte sāka izvirzīt pašvaldības vēlēšanām savus kandidātus. Par tiem sevišķu interesi izrādīja Valkas partijas komitejas darbinieki O. Hazovs, M. Lapiņš un G. Ikerts. Par Smiltenes IK priekšsēdētāju bijām iecerējuši

Brantu pagasta priekšsēdētāju Gati Krūmiņu, bet viņš sākumā atteicās. Oktobra pēdējā dienā Gatis paklausīja skolotājas Dzidras Nātras lūgumam un piekrita pārnākt uz Smilteni.

Vēlēšanu nolikums noteica, ka deputātu kandidātus var izvirzīt darba kolektīvi, sabiedriskās organizācijas un iedzīvotāji savās sapulcēs. Pilsētas padomē bija jāievēl 30 deputāti, bet kandidēja - 50. Tautas frontes deputāti iestājās par latvisku mazpilsētu Smilteni un pastāvošās sistēmas maiņu. Pirms vēlēšanām pirmskolas klases logos pie milicijas izlikām planšetes ar LTF atbalstāmiem kandidātiem. Tajās bija kandidātu fotogrāfijas un īsa biogrāfija. Tautas fronte aģitēja par savējiem, izpildkomiteja kopā ar kompartiju - par savējiem.

Daudzi vēlētāji 10. decembrī pirmo reizi savā mūžā saņēma vēlēšanu zīmes, kurās bija ierakstīti vismaz divi kandidāti. Visus pēckara gadus bija tikai viens - partijas un valdības atlasītais, atbalstītais un noteikti ievēlamais.

Nākošajā dienā jau bija zināmi rezultāti. Ievēlēti: Jānis Akmentiņš (sporta skolas treneris), Eduards Bērziņš (skolotājs), Gunārs Bērzs (celtniecības meistars), Zina Brūvere (ēdināšanas apvienības direktore), Jānis Dinga (šoferis), Raimonds Ekurs (mehāniķis), Jānis Fabiāns (elektriķis), Jakovs Gammeršmidts (montētājs), Jānis Iesaliņš (reklāmas mākslinieks), Inta Jakobsone (skolotāja), Edvīns Jēkabsons (tapsētājs), Jānis Krūmāls (ārsts), Gatis Krūmiņš (Brantu IK priekšsēdētājs), Ilze Kumsāre (ārste), Rasma Legzdiņa (skolotāja), Skaidrīte Muceniece (krājbankas vadītāja), Gunita Ozoliņa (skolotāja), Guntis Paulsons (ceļu inženieris), Aina Plētiņa (pārdevēja), Andrejs Riekstiņš (svaru remonta meistars), Jānis Rutkis (strādnieks), Jānis Sembergs (meliorācijas meistars), Gaida Skudriņa ("Daiļrades" vadītāja), Laimonis Skuja (darbu vadītājs), Vija Sokolova (skolotāja), Ģirts Strads (pienotavas ražošanas vadītājs), Ojārs Spalviņš (fotogrāfs), Māra Vītola (skolotāja) un Juris Zušmanis (inženieris).

Par Valkas rajona deputātiem no Smiltenes ievēlēja Didzi Nīmantu, Aināru Mežuli, Andri Purmali, Kārli Lapiņu, Jāni Līkanu, Mārīti Saldūksni, Ģirtu Stradu, Reini Veģeri. No Valkas rajona padomē ievēlētiem 47 deputātiem 20 bija bezpartejiskie, 27 pārstāvēja PSKP, 33 deputāti savās anketās kautrīgi ierakstījuši - atbalstu LTF.

1990.gads.

Jaunieievēlētie Smiltenes deputāti uz pirmo sēdi sanāca 1990.gada 13.janvārī. Izrādījās, ka 24 deputāti ievēlēti pirmo reizi, 10 ir sievietes, 11 - ar augstāko izglītību, septiņiem joprojām kabatā ir PSKP biedra karte. Aizklātā balsošanā par padomes priekšsēdētāju ievēlēja Juri Zušmani. Par izpildkomitejas priekšsēdētāju ievēlēja Gati Krūmiņu. IK sekretāre palika iepriekšējā - Skaidrīte Pētersone.

Deputāti jau pirmajās sēdēs izvirzīja iepriekš nedzirdētus priekšlikumus: jānovāc pilsētas goda plāksne, jālikvidē Ļeņina piemineklis, virs izpildkomitejas ēkas nolaižams zili viļņotais karogs un tur jāplīvo sarkanbaltsarkanajam! Bieži vien radikālākos priekšlikumus izteica rajona deputāti Didzis Nīmants un Andris Purmalis.

Lai gan vēl nebija likuma par sarkanbaltsarkanā karoga atzīšanu, deputāti nolēma to "Daiļradē" pasūtīt un pie pirmās izdevības pacelt virs izpildkomitejas.

Jaunās aktivitātēs Tautas fronte iesaistījās, izvirzot kandidātus jaunajai Latvijas Augstākai Padomei, kas varētu nobalsot par Latvijas neatkarību.

Smiltenes pienotavas kolektīvs strādnieku sapulcē mani izvirzīja par deputātu kandidātu. Pēc dažām dienām Smiltenes 8.CBR strādnieku pilnsapulcē par mani nobalsoja visi sapulces dalībnieki. Lai vēlšanu komisijā reģistrētu kandidātu, bija jāsavāc dažādos kolektīvos 500 "par" balsis. Neiespējami bija iegūt pietiekamu atbalstu kolhozos un sovhozos, jo viņi bija par Palsmanes kolhoza priekšsēdētāju Jāni Āri. Atbalstu gūvu pilsētas kolektīvos - vidusskolā, slimnīcā, Sadzīves pakalpojumu kombinātā, metālapstrādes rūpnīcā "Abula". Noteiktajā laikā tika savāktas 548 balsis un varēju kandidēt uz Augstāko Padomi.

Atskatoties pagātnē, varu teikt, ka toreiz iestāžu, uzņēmumu un lauku saimniecību priekšgalā bija komunisti, tiem bija noteicošais vārds un bezpartejiskajam izlauzties uz augšu bija gandrīz neiespējami.

Saskaitot 18.marta vēlšanu rezultātus, konstatēja, ka Smiltenes vēlšanu apgabalā nav uzvarētāju. Āre bijis tuvāk, tomēr nav pietiekami daudz balsu. Atkārtotās vēlēšanās par Smiltenes novada deputātu kļuva LTF priekšsēdētājs Dainis Īvāns. Viņu smiltenieši uzņēma kā latviešu tautas glābēju no komunisma ideoloģijas. Tagad neatkarības ideālu iemiesotājs atklāti atzīst: "Mani identificē ar tiem laikiem, bet es pēdējos gadus esmu dzīvojis pavisam citu dzīvi. Es esmu pilnīgi cits cilvēks." Tagad Dainis Īvāns ir sociāldemokrāts un ietekmīgs deputāts Rīgas pilsētas domē, Auseklītis pieder vēsturei.

Ar jaunā sarkanbaltsarkanā karoga pacelšanu virs pašvaldības ēkas 1990. gada 27.februārī neveicās. Pēc LPSR karoga nolaišanas brāzmainā vējā saķērās masta troses. Baznīcā iesvētīto karogu pēc pusstundas nācās pacelt koka kātā virs jumta kores. Orķestris spēlēja, koris dziedāja, bet emocionālā noskaņa bija sabojāta. Notikušo vērojot, Aldis Štelcs izteica dziļu domu: "Viegli neies ar to valsts neatkarības atjaunošanu, ar karoga nomaiņu vien nepietiks." Viņa toreiz teiktie vārdi piepildījušies.

1990.gads. Nacionālo karogu pēc iesvētīšanas ev. lut. baznīcā TDA "Ieviņa" dalībnieki nes pacelšanai virs pilsētas pašvaldības ēkas. Gājienu noslēdz Smiltenes vecākā paaudze

Martā deputātiem bija jāspriež, kā sadalīt deficīta preces. 6486 pilsētas iedzīvotājiem iedalīti 127 televizori, 11 bērnu ratiņi, 20 šujmašīnas, 133 dažāda tipa veļas mazgājamās mašīnas, 85 ledusskapji, 114 putekļsūcēji, 5 saldējamās kameras, 44 drēbju skapji, 25 mēbeļu sekcijas, 69 dīvāni-gultas, 25 tahtas. Diemžēl patērētāju biedrība preces pārdod tikai saviem paju biedriem. Jāstājas biedrībā. Nolemjam, ka katrs varēs pierakstīties uz 2 precēm. Pierakstīšanās notika divas dienas, pēc tam notika izloze.

PSRS valdība bija iecerējusi izkrāpt no iedzīvotājiem naudu. Krājkasēs varēja nopirkt vērtspapīrus par summu, kuru valdība garantēšot un pēc 1993.gada būšot saņemama "nopirktā" prece. Valkas rajonam bija iedalītas 4 automašīnas "Volga" (16000 rubļi katra), 18 "Žiguli", 20 "Moskviči" 181 videomagnetofons, 44 mini traktori un citas rūpniecības preces. Daudzi uz šī āķa uzķērās.

Deputāti 1990.gada 5.aprīļa sēdē nolēma demontēt pilsētas centrā esošo Ļeņina pieminekli pirms Iljiča 120.dzimšanas dienas. Pēdējo reizi mītiņš ar demonstrāciju pie Ļeņina notika 1988.gada 1.Maijā. Skolnieces soļoja baltjās blūzītēs, pionieri sarkanos kaklautes. Tā paša gada 7.novembrī pie pieminekļa klusi ziedus nolika Smiltenes iestāžu un organizāciju pārstāvji. Pašus pēdējos pateicības ziedus "mīļotajam vadonim" 1989.gada 1.septembrī nolika 1.astoņgadīgās skolas skolnieki.

Pieminekļa demontēšana bija jāorganizē IK priekšsēdētājam Gatim Krūmiņam, bet viņš no tā izvairījās un devās uz pāris dienu ilgu semināru Rīgā. Izveidojās situācija, ka man kā deputātu padomes priekšsēdētājam bija jāvada darbi šī pieminekļa novākšanai. Akcijas laiks netika iepriekš izziņots, bet tiešie izpildītāji iepriekšējā vakarā apsprieda tehniskas dabas jautājumus.

11.aprīlī noteiktajā stundā - plkst.9.15 - 8.CBR tautfrontieši Andrejs Saldūksnis, Oskars Platnieks un Raimonds Ekurs, izmantojot ceļinieku rīcībā esošo tehniku, aplika tērauda troses ap vadoņa pieminekli (attēlos). Saimniecības piederumu kombināta autokrāna vadītājs Egons Pubulis pacēla Ļeņina pieminekļa

augšdaļu un "vadonis" lēni, trosēs ieskauts, pagriezās un it kā pēdējoreiz pārlaida skatu pilsētai, kur 32 gadus bija stāvējis, dažādos svētkos sveikts un sumināts. Pārsteigtie vērotāji smaidīja, autoostā esošie autobusi salutēja un kavējās doties reisos.

Automašīnas kravas kastē galva ar plecu daļu atdalījās no rumpja. Pēc dažām minūtēm "vadonis" pārvērtās par betona lējumu ar cauru vidu. Šoferis Guntis Igaunis to nogādāja uz Mārupītes krastiem Rīgā, kur tēlnieks Ojārs Feldbergs bija iecerējis veidot vadoņa bijušo pieminekļu aleju.

Vēl nebija darbiņš padarīts, kad tikko informētās Valkas rajona amatpersonas jau zvanīja uz izpildkomiteju. Viņiem bija svarīgi noskaidrot, kas šādu darbību ir akceptējis.

Pēc nepilnas stundas uz manu darba telefonu Smiltenes 8.CBR piezvanīja rajona milicijas dežurants Pulle un sīki iztaujāja, vai tiešām bijis likumīgs deputātu lēmums pieminekli nojaukt, uz kuriem tas aizvests, vai kāds piketējis, vai kāds dziedājis, vai kāds paudis naidīgu vai citādu attieksmi, cik cilvēku noskatījušies, cik personas strādājušas, vai nav bijušas Ļeņinu aizskarošas darbības, vai kāds fotografējis vai filmējis notiekošo. Vakarā attīstīju fotofilmu un izgatavoju pirmās fotokopijas, kuras nodevu "Ziemeļlatvijas" korespondentei Marikai Svīķei.

4.maijā jaunievēlētā Augstākā Padome pieņēma Neatkarības deklarāciju. Lai precīzāk raksturotu tās dienas notikumus, ieskatos dienasgrāmatā:

"Tā nebija svētdiena, nebija brīvdiena, bet īsta svētku diena visai latviešu tautai. Pēcpusdienā ap trīsdesmit smilteniešu braucam uz Rīgu piedalīties manifestācijā un sveikt deputātus.

Rīgā laukums pie Augstākās Padomes ēkas ir cilvēku pilns, klausāmieš, kā deputāts Ozols lasa balsošanas rezultātus par katru deputātu. Skaitām līdzī, cik deputātu balsojuši "par"? Vai būs nepieciešamās 134 balsis? Valmieras deputāti,

visi balsojot "par", jau pārsniedz nepieciešamo skaitu. Tauta uzgavilē, un a p m ē r a m 19.15 viss ir s k a i d r s : deklarācija pieņemta!

Visapkārt priecīgas sejas, skan "Dievs, svētī Latviju!", cilvēki ap k a m p j a s , sveic cits citu.

1990.gada 4.maijs. Smiltenieši Rīgā gaida Neatkarības deklarācijas pieņemšanu

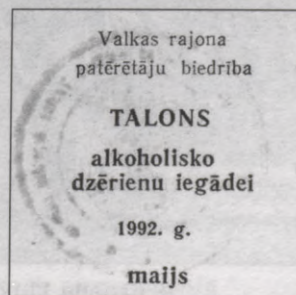
Tautas sveikts, parlamenta balkonā parādās Anatolijs Gorbunovs un uzvarā paceļ rokas. Tauta gavilē, visapkārt daudz reportieru; un tad, pēc brīža, cauri tautai nāk deputāti un dodas uz tribīni krastmalā. Cilvēki pasniedz ziedus, apkampj Marinu Kosteņecku, krīt ceļos, vēlē laimes - valda patiesa liksmība. Skan saucieni "Brīvību Latvijai, Lietuvai, Igaunijai!" un citi patriotiski izsaučieni.

Mītiņš beidzas ap 21. Sandra Kalniete lūdz visus atstāt Daugavmalu, jo tur notiks armijas tehnikas parāde sakarā ar tuvojošos Uzvaras dienu...

Smiltenē spīd mēness, smaržo ievas, dzied lakstīgalas. Vai tiešām esam brīvajā Latvijā? Vai tā būs arī turpmāk?"

Politikā bijām pagājuši uz priekšu, bet, ieskatoties tukšajos veikalu plauktos, apjēdzām, kādas grūtības mūs turpmāk sagaida. Smiltenē pārtikas produktus izpirka iebraucēji no tuvākajiem kaimiņu rajonu pagastiem - Rankas, Raunas. Iedzīvotājiem ar 1. oktobri tika izdotas vizītkartes (attēlā), kuras uzrādot, tikai Valkas rajona iedzīvotājiem pārdeva sieru, sviestu, gaļu, desas, olas, konfektes. Ir cukura taloni, bet cukura nav. Rūpniecības preces pirmās 3-5 dienas pēc pievešanas tirgoja (uzrādot vizītkarti un paju grāmatiņu) tikai Valkas rajona iedzīvotājiem, pēc tam pārējiem pircējiem. Oktobrī katram Valkas rajona iedzīvotājam pienācās tikai 200 grammi sviesta.

Smiltenē veikalos novembrī nebija sviesta, arī šokolādes konfekšu. Varēja nopirkt igauņu rupjmaizi. Nebija zeķu, apakšveļas, apavu, uzvalku. Stipros alkoholiskos dzērienus varēja nopirkt par taloniem (attēlā), katram 2 pudeles.

Novembra pirmajās dienās mākslinieks Indulis Ranka pats piedalījās pieminekļa "Sašķeltā ģimene" uzstādīšanā.

11.novembrī, atklājot pieminekli, viņš teica: "Kad pirms diviem gadiem Smiltenes Tautas frontes pārstāvji piedāvāja izveidot piemiņas akmeni, uzskatīju to par lielu pagodinājumu un piekritu. Tā kā savā skulptūrā "Dainu kalns" nevarēju ielikt visu, ko gribēju, tad palikušās ieceres realizēju šeit. Ar katru dienu darbs pie šī akmens kļuva jo smagāks. Akmens nemaz tik viegli nepadevās, laikam jau arī melnie spēki negribēja atkāpties.

lešķeltais akmens gulēja ceļa malā, Raunas pusē "Vītoļos". Kad ieraudzīju plaisu akmenī, sapratu, ka tieši tas ir vajadzīgs, tas palīdzēja idejai. Sākumā bija žēl akmeni tālāk šķelt, bet arī latvju tauta, lai arī cik skaista ir bijusi, tomēr tikusi šķelta. Pāri sašķeltajai ģimenei augstu no debesīm raugās lauztās un sīkstās tautas nesamais krusts."

Pieminekļa "Sašķeltā ģimene" autors - mākslinieks Indulis Ranka

1990.gada 11.novembris. Pieminekļa "Sašķeltā ģimene" atklāšana

Maskavā M.Gorbačovs par katru cenu gribēja saglabāt Padomju Savienību. Maskavas politikas atbalstītāji Latvijā izveidoja Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteju, kuras priekšgalā nostājās Alfrēds Rubiks un Alberts Kauls. Viņi aicināja PSRS prezidentu Gorbačovu ieviest Latvijā PSRS prezidenta pārvaldi. Jaunais LTF līderis Ražuks brīdināja - var atkārtoties 1940.gada scenārijs.

Tuvinieki, draugi un bijušie biedri 1990.gada 4.decembrī Brāļu kapos guldīja komunisti Annu Miķi. Dzidras Nātras stāstījumā par mūža gājumu nebija neviena vārda par politisko darbību. Priekšzīmīga sieva, māte un vecmāmiņa. Dzīves pavediens pārtrūcis 30.novembrī Rīgas lidostā, kad gribējusi patverties pie māsas Maskavā, jo Latvijā sākušies nemierīgi laiki. Melno zārku aiznesa uz vietu blakus vīram, Artura Kalīša mazdēls ar lāpstas kātu uz kapa kopiņas svaigajās smiltīs uzspieda krusta zīmi. Partijas biedri satraukti saskatījās, bet tūdaļ gan iespiesto zīmi pārklāja tuvinieku ziedi.

Tad vainagus nolika Smiltenes pilsētas IK priekšsēdētājs G.Krūmiņš un sekretāre S.Pētersone, kolhoza "Uzvara" pārstāves, "Biedru grupa" (T.Ziemele, Z. Krūmiņa), "Bijušie darba biedri" (E.Rūts, P.Krūmiņš) un Valkas rajona partijas komitejas pārstāvji A.Kurpniece, O.Hāzovs.

Pret Maskavas iecerēto Savienības līgumu Smiltenes novada tautfrontieši savāca 9031 parakstu. Uz Rīgu kopā ar parakstiem aizsūtījām Smiltenes pilsētas deputātu 14.decembra sēdē pieņemto paziņojumu, kurā teikts: *"Maskavā izstrādātais Savienības līgums ir pretrunā ar mūsu Neatkarības deklarāciju. Līgums ir unitāras valsts tradīciju turpinājums un nav pieņemams latviešu nācijai, ved uz tās bojā eju. Latvijas tauta nav vēlējusi PSRS prezidentu, mēs neesam pieņēmuši prezidenta institūtu. Prezidenta pārvaldi jebkurā tās formā uzskatām par nelikumīgu un aicinām visus iedzīvotājus, iestādes un uzņēmumus pildīt vienīgi Latvijas likumus un Latvijas valdības rīkojumus."*

Izrādījās, ka visā Latvijā savākti 1 002 829 paraksti pret Savienības līgumu.

1990.gada pēdējās dienās Smiltēni bija pārņēmis iepirkšanās drudzis. Garas rindas bija veikalos pēc piena produktiem un maizes - tie noteikti nākošajā gadā palikšot dārgāki! Cilvēki pirka arī rūpniecības preces (radioaparātus, traukus u.c.). Par gada rezultātiem saņemto prēmiju naudu un biešu laukos nopelnīto visi centās iztērēt. Pirms Ziemassvētkiem universālveikalā katram pircējam pārdeva tikai 10 svecītes.

Vecā gada TV "Panorāmā" LKP sekretārs Rubiks brīdināja - ja kāds Jaungada sapnī iedomājas sevi par liela koncerna direktoru, tad tas ir kuriozākais Jaungada sapnis. Tiešām, 1991.gads sākās ar Rubika organizētu politisku provokāciju.

1991.gads.

2.01.

"Agrā stundā "melnās beretes" ieņēmušas Preses namu, virs tā uzvilks sarkanais karogs. Direktors arestēts un viņu darba vietā apsargā četri bruņoti vīri. Pret Īvānu virzīts automāta stobrs, kad viņš gribējis ieiēt. Tipogrāfijas strādnieki streiko. Redakcijas atsakās izdot avīzes zem automātu stobriem. Neiznāk neviens Preses namā drukātais preses izdevums. Tiek meklētas iespējas avīzes iespiest provinces tipogrāfijās. Notikumi Rīgā ir pasaules radio ziņās pirmajā vietā."

8.01.

"Satriec dramatiska ziņa - Latvijā ievēd ap 2000 bruņotu vīru, desanta karaspēku. AP deputāti nobalso par speciālas pilnvaras došanu Dainim Īvānam, kurš aizbraucis uz Somiju. Viņš drīkst pārstāvēt Latvijas valdību ārzemēs."

9.01.

"Avīzes neiznāk. Jaunumus uzzinām no radio. Viļņā laukums Augstākās Padomes priekšā pilns ar neatkarības pretiniekiem, blakus ielās stāv armijas bruņumašīnas. Lansberģis aicina tautu palīgā."

11.01.

"Lietuvā smagi. Padomju Armija Viļņā pievelk tankus tuvāk centram. Lietuvieši dodas uz valdības māju. Rīgā pa ielām braukā bruņumašīnas. Pēcpusdienā pa Latvijas radio Ražuks pasludina Tautas manifestāciju svētdien, 13.janvārī Daugavmalā. Varu noprast, ka pienākusi decembrī pasludinātā "X" stunda - nevardarbīgā pretošanās."

13.01.

"Trauslo miegu pārtrauc drauga zvans. Aicina ieslēgt radio. Pulksten 5.10 dzirdu Daiņa Īvāna dramatiskā balsī teikto: Viļņā ar kauju ieņemts televīzijas tornis un aplklususi Viļņas radiostacija. Pusstundu vēlāk: Lietuvā kritušie un ievainotie. Īvāns aicina tautu doties uz Rīgu. Vēlāk jau radio ziņās: Lietuvā 9 nogalināti un ap 120 ievainoti. Klausos ārzemju radiostācijas - visa pasaule jau ir informēta par krievu armijas asinsdarbiem Viļņā." Pl. 9.25 Latvijas televīzija pārraida nemontētu Podnieka uzfilmēto materiālu par Viļņas televīzijas ieņemšanu. Pa nakts melnumu viņš traucies uz Rīgu, lai visa pasaule redzētu patiesību. Pl. 10.00 no Smiltenes uz Rīgas manifestāciju izbrauc apmēram 150 cilvēku."

Smiltēnieši ieradušies uz manifestāciju Rīgā

"Daugavmalā tūkstošgalvains cilvēku pūlis, sarkanbaltsarkano karogu jūra, Raimonds Pauls savu runu nobeidz ar vārdiem: pietiek mums klanīties, sakām - Nē! Brīdī, kad pār cilvēku galvām uz rokām paceltais vainags ar svecītēm ceļo uz Daugavu, pāri mums helikopters birdina skrejlapas, tajās aicinājums neatbalstīt Godmaņa valdību. Pēc mītiņa - organizēts gājiens pa Rīgas ielām.

Turpat Rīgā dzirdam aicinājumu palikt un aizstāvēt valdību. No mūsu autobusa Elizabetes ielā izkāpj Jānis Fabiāns ar savu dēlu Dzintaru, Mārtiņš Strazdiņš, Edijs Jakobsons un Nazars Golubevs. Viņi ir pirmie barikāžu dalībnieki no Smiltenes. Mājupceļā redzam, ka uz Rīgu traucas piekrautas smagās automašīnas. Tā Rīgā sākās barikāžu laiks.

Smiltēnē atbraucēju prāti ir nemiera pilni. Jānis Dinga pulcē pie Elmāra Nātras jaunus valdības aizstāvjus. Uz Rīgu pirms pusnakts ar līvāniešu autobusiņu aizbrauc 16 vīri - Vilnis Akmentiņš, Gunārs Bērzs, Jānis Bikiņš, Jānis Dinga, Mārtiņš Fronts, Ziedonis Jaunbauers, Edvīns Jēkabsons, Uldis Kalniņš, Andris Kārklīšs, Didzis Kulmanis, Juris Matvejs, Ainārs Mežulis, Elmārs Nātra, Didzis Nīmants, Sandrīno Podnieks un Gunārs Tūcis. Pavadītāji un tuvinieki aizvada mājās bezmiega nakti satraukumā par aizbraukušajiem un par Latviju. Visu nakti Rīgā no smagām automašīnām un traktoriem tiek izveidotas barikādes, kuras turpmāk sargās svarīgākās valdības iestādes."

14.01.

"Mazliet nomierina radio rīta ziņa: Tallinā Igaunija, Latvija, Lietuva, Krievija (Jeļcins) parakstījuši savstarpējās valstiskās atzīšanas līgumu. Mūsu valdības pilnvarotais Dainis Īvāns ir Somijā ar parlamenta pilnvaru kabatā.

Izpildkomitejā ar Gati Krūmiņu nolemjam, ka organizēsim barikāžu aizstāvjus no Smiltenes. Pieteikšanās brīvprātīga, izbraukšana divas reizes diennaktī. Sastādām aicinājumu: "Smiltenes iedzīvotāji! Nepieciešama Jūsu līdzdalība Latvijas Republikas valdības objektu nosargāšanā. Izbraukšana no Baznīcas laukuma katru dienu pl. 7.00 un pl. 19.00. Braucējiem pieteikties izpildkomitejā."

Iedzīvotāji bija ļoti atsaucīgi un līdz pusdienlaikam jau pieteicās 70 vīrieši un dažas sievietes. Noorganizējām vakara braucienam divus autobusus, vēl brauks tehnikumieši, launkalnieši, blomēnieši, palsmanieši. Bet pirmie 22 brīvprātīgie aizbrauc ar 8.CBR autobusu jau pl. 10.30, galvenokārt "astoto" darbinieki.

Naktī uz Rīgu ar lielajām automašīnām MAZ un KAMAZ jau bija aizbraukuši AK-12 šoferi Maigons Liepiņš, Gunārs Mateus, Rubens Sarma, Egīls Skudriņš un Līgonis Točelovskis."

15.01.

"Mana diena Rīgā uz barikādēm. Pirms Juglas tilta abās pusēs stāv smagās automašīnas ar piekrautu kravu - baļķi, bloki, ķieģeļi. Traktori atstājuši nelielu spraugu Rīgā iebraucošam transportam. Turpat arī novērotāji, kas binoklī vēro ceļu uz Baložu pusi. Smiltēnieši sargā starptautisko telefonu centrāli Dzirnau ielā. Iela no abām pusēm nosprostota ar smagām automašīnām, traktoriem. Aiz tām sametināti dzelzs gabali (sliedes, stiegras un citas konstrukcijas). Tēvijas sargiem ir gāzmaskas, turpat ugunskurs. Ministru Padomei apkārt smagie auto ar kokmateriāliem. Vērmaņa dārza pusē sardzē stāv Valmieras teātra aktieri. Vecrīga apjosta ar barikādēm. Visas mazās ieliņas ap Doma laukumu un Augstāko

1991. gada 15. janvāris. Smiltenieši barikādēs sargā starptautisko telefonu centrāli.

Padomi ir nosprostotas, tajās ir akmens un betona bluķi, gan kopā sametināti dzelzs stieņi, smagā tehnika. Ar mašīnām tur izbraukt nevar, vienīgi gar malu maza gājēju celiņš. Doma baznīcā iekārtots medicīniskās palīdzības punkts. Rīdzinieki un barikāžu sargi nāk smelties mieru un spēku Dieva vārdos.

Virs Rīgas sargu galvām riņķo Padomju armijas helikopters un kaisa latviešu tautai naidīgas lapiņas: neuzticies valdībai, dodies uz Interfrontes mītiņu ASK stadionā! Jeļcins aicina Baltijā dienējošos karavīrus nešaut uz mierīgajiem iedzīvotājiem.

Spraugas Dzirnavu ielas barikādēs paliek mazākas, jo gaidāms interfrontiešu gājiens uz Ministru Padomi. Tomēr Interfrontes mītiņotāji izklīst jau pie stadiona un nekāda konfrontācija nedraud.

Rīgā ik uz soļa dzirdama latviešu valoda. Agrāk bija pārsvarā krievu valoda. Cilvēkos ir atraisījusies kāda varena enerģija, kas var pārvērst apkārtējo pasauli.

Dainis Īvāns pa radio no Zviedrijas vēstī, ka lielvalstis sākušas domāt par Baltijas valstu starptautisku atzīšanu."

17.01.

"Katru dienu no rīta un vakarā uz Rīgas barikādēm brauc smiltenieši. Ik autobusu pavada Gatis Krūmiņš un arī tie, kas aizbraucējiem sagādājuši pārtiku: neiztrūkstoši klāt ir Zina Brūvere no sabiedriskās ēdināšanas uzņēmuma, rūp-kombināta direktors Mārtiņš Mūrnieks un vēl citi."

20.01.

"Svētdienas "Panorāmas" laikā TV žurnālists Ojārs Rubenis pārtrauc Ivara Godmaņa runas ierakstu ar baigu ziņu - Rīgas centrā dzirdami šāvieni, "melnās beretes" "šturme" lekšlietu ministriju. TV studijā ieskrien Maskavas TV žurnālists un stāsta, ka viņa operators ievainots; pēc brīža redzam, kā asiņojošo maska-

vieti caur trasējošām lodēm ved uz televīzijas studiju. Brīdi vēlāk televīzija rāda somu operatora uzfilmēto (darbojies, slēpjoties aiz Raiņa pieminekļa) uzbrukumu lekšlietu ministrijai un degošo "Volgu". Trasējošo ložu trajektorijas tumsā ievēl sarkanas un baltzilas svītras.

Apšaudē nošauts Andris Slapiņš, ievainots Gvido Zvaigzne... Aicinājums milicijas darbiniekiem doties uz Rīgu... Latvijas televīzijas pārraižu ieraksti aiziet pāri kontinentiem - visa pasaule redz Latvijas notikumus."

Divdesmitā janvāra vakara un nakts traģiskos notikumus Rīgas centrā nevarēs aizmirst ne tie, kuru ģimenes zaudēja tuviniekus, nedz netiešie līdzdalībnieki - televīzijas vērotāji, nedz arī notikuma epicentrā esošie. Tie, kas šāva, un tie, uz kuriem šāva.

25.01.

"Latvijā sēru diena. Pie Brīvības pieminekļa zārki. Cilvēku tūkstoši pavada kritušos. Zemes mātei atdod trīs Latvijas dēlus, ceturto aizved uz dzimto Baltkrieviju."

Barikāžu laiks bija vienlaikus savijņojoši patriotisku jūtu un satraucošu bailu pilns. Nevarēja paredzēt, kas notiks nākošajā dienā un mirklī. Uz barikādēm sabrauca daudz cilvēku, nezinādami, kas notiks, kāds būs viņu liktenis. Janvāra notikumi bija smags pārbaudījums latviešiem, un tie pierādīja, ka mazā latviešu tauta ir stipra un spējīga cīnīties par savas valsts neatkarību.

3.03.

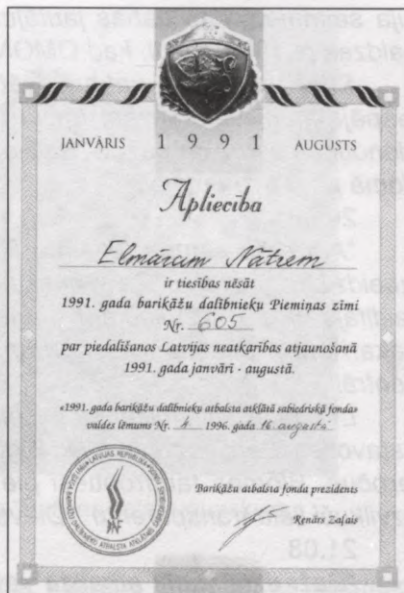
"Vislatvijas aptaujā uz jautājumu: "Vai Jūs esat par demokrātisku un valstiski neatkarīgu Latvijas Republiku?" 98,3% smilteniešu balsošanas iecirkņos atbildējuši - "Jā!", Valkā - 77,5%, Sedā - 19%".

19.08.

"Agrā rīta stundā radio atnes neparastu vēsti no Maskavas - šonakt četros no rīta, izmantojot komunistiskās partijas un valsts vadītāja Mihaila Gorbačova prombūtni, konservatīvie komunisti izdarījuši valsts apvērsumu. Varu pārņēmusi Valsts Ārkārtējā stāvokļa komiteja Janājeva vadībā, kas izsludinājusi ārkārtējo stāvokli. Boriss Jeļcins izdevis dekrētu, ar kuru visi puča organizētāji un viņu pavēļu izpildītāji tiks sodīti ar visu bardzību pēc spēkā esošiem likumiem.

Rīgas kompartijas vadītājs A. Rubiks preses konferencē Rīgā paziņo, ka ar lepnumu seko šodienas notikumiem, jo ir noticis tas, pēc kā visu laiku ir tiekusies kompartija. Baltijas kara apgabala pavēlnieks F. Kuzmins informē A. Gorbunovu, ka viņš ir nozīmēts par galveno ārkārtējā stāvokļa realizētāju Baltijā.

Pēcpusdienā Smiltēnē notiek pilsētas valdes sēde. Elmārs Nātra informē par to, ka Tautas frontes reģionālās nodaļas tiek aicinātas atjaunot decembrī pieņemtās "X" stundas darbības programmu. Nervozā sēde, kurā galvenokārt

Elmāra Nātras barikāžu
piemiņas apliecība

bija saimnieciskas dabas jautājumi, arī par Smiltenes televīzijas dibināšanu, beidzas pl.19.15, brīdī, kad OMON Rīgā ieņem Latvijas TV centra pirmo stāvu.

Stipri lietainajā vakarā Nātras mājā tautfrontieši nolemj nepakļauties iespējamiem vietvalžiem un turpinās organizēt iecerēto piedalīšanos tautu vienotības ugunsuros uz "Baltijas ceļu". Tuvojas baisa nakts, un katram jāpārdomā par savu drošību."

20.08.

"Agrā rīta stundā (pl.4.45) Rīgā Doma laukumā atskan šāvieni, pārraides izbeidz Latvijas radio. Pāriet pusstunda un uz citiem viļņiem sāk strādāt nelegālais raidītājs. Ik pa 30 minūtēm - ziņas latviešu, angļu un krievu valodā. Telefona sakari starp pilsētām ir apgrūtināti - OMON ieņēmusi starptautisko telefona centrāli.

LTF aktīvisti Smiltenes pilsētas valdes namā apspriež situāciju un turpina gatavoties "Baltijas ceļam". No Rīgas saņemts rīkojums Smiltenes milīcijai noslēpt ieročus. Blomes tautfrontieši pie benzīntanka uz Pleskavas šosejas priedēs uzvilkuši lielu transparentu " Dievs, svētī Latviju!". "

21.08.

"Daži uzņēmumi atbalsta vakar pasludināto visas Latvijas ģenerālstrieku. Autoostā stāv tukši autobusi, nebrauc arī Rīgas un citu pilsētu autobusi. Streikam pievienojas 8.CBR, 7.CP, universālveikala pārdevējas. Veikalos milzu rindas - cilvēki lielos daudzumos pērk pārtikas produktus. Pilsētas valdes nams kļuvis par komandpunktu situācijas analīzei.

Pagrīdes radio atnes ziņu: šodien, pl.13.10 LR Augstākā Padome pieņēmusi konstitucionālo likumu, kurā ir vārdi - LATVIJA IR NEATKARĪGA DEMOKRĀTISKA REPUBLIKA. Beidzies pārejas posms, 1990. gada 4.maija deklarācija tiek anulēta. Vakara darbu atsāk Rīgas radio un televīzija."

22.08

"Pagājušajā naktī Maskavā atgriezies PSRS prezidents M.Gorbačovs. Sākas puča dalībnieku aresti. Savā dzīvoklī nošaujas puča organizētājs Boriss Pugo (PSRS iekšlietu ministrs). Iekšlietu ministriju Rīgā sargā Latvijas milīcija, arī smiltenieši."

23.08.

"Latvijas Augstākā Padome atzīst Latvijas Komunistiskās partijas darbību par antikonstitucionālu. Arestē Rubiku.

Ar autobusiem un vieglajām automašīnām dienas nogalē smiltenieši brauc uz Rūjienas - Igaunijas ceļu, lai iedegtu Baltijas tautu vienotības ugunsurus. Smiltenes LTF nodaļai iedalīts ceļa posms 6 km aiz Rūjienas.

Pirmais ugunsurs - Viņņu grupai, aiz tā 8.CBR, Daugavas vanagu, vidusskolas, pienotavas, arodskolas, Bilskas, Palsmanes, Launkalnes, tehnikuma, līvāniešu, 7.CP un Blomes tautfrontieši un viņu atbalstītāji. Pl.20.15 uzšaujas liesmas visās paredzētajās vietās. Pienotavas tautfrontiešiem rokās aizdegta svecītes.

Liels ugunsurs kopā ar igauņiem pie robežas. Satieku valcēniešus, viņi arī esot noņēmuši Ļeņina pieminekli."

1991.gada 23.augusts. Smilteneiņi pie "Baltijas ceļa" ugunsкура

24.08.

"Krievijas prezidents Boriss Jeļcins atzīst Latvijas Republikas valstisko neatkarību. Gorbačovs atstāj PSKP ģenerālsekretāra posteni un izstājas no PSKP. Augstākā Padome nolemj likvidēt VDK. Vakarā sāk demontēt Ļeņina pieminekli Rīgā. Islande pirmā atzīst Latvijas valstisko neatkarību. Gandrīz neticami ir visi šīs aizvadītās nedēļas notikumi..."

2.septembrī ASV atzina Latvijas valstisko neatkarību; 18.septembrī Latvija kļuva par Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) pilntiesīgu locekli.

7.11.

"Pagātnē aizgājuši laiki, kad šajā datumā svinēja tā saucamās Sociālistiskās Revolūcijas gadadienas. Šodien pilsētas izpilddomērijā komisija iepazīstas ar pirmajiem 43 Smiltenes zemessargiem, jaunās Latvijas valsts aizstāvjiem."

17.11.

"Latvijas Republikas proklamēšanas 73.gadadienas priekšvakarā Smiltenes kapos pie pieminekļa Brīvības kara varoņiem notiek uzņemšana zemessargos. Svinīgo zvērestu pieņem Smiltenes zemessargu rotas komandieris Jānis Fabiāns un Valkas rajona zemessargu bataljona komandieris Kārlis Puķīte. Jaunos zemesargus iesvēta Smiltenes mācītājs Jānis Bitāns."

Grandiozais eksperiments uzcelt gaišo komunisma nākotni bija beidzies, sociālisma sistēma izsmēlusi savas pastāvēšanas iespējas. Nomenklatūra, kuras interešu paudējs bija "laikmetu prāta, goda un sirdsapziņas" līderis, dabiski un likumsakarīgi bija nogājusi savu ceļu. Turpmāk lomas mainījās - līdz tam godātos Tēvijas kara dalībniekus nosludināja no postamenta, bet nonievātos pacēla dienas gaismā.

Trešā Atmoda un Latvijas Tautas fronte bija vienreizējs un neatkārtojams tautas saprāta, izturības un izlēmības apliecinājums Latvijas vēsturē. Latviešu tauta no atsevišķiem apstākļu nomāktiem indivīdiem kļuva par tautu, kuras drosmei sekoja simtiem pasaules žurnālistu, kas aiznesa Latvijas un latviešu tautas tēlu pasaulē.

Deviņdesmitie

Sākuma gadi

Pēc neatkarības atjaunošanas uzvaras eiforija aprima. Pirmā Latvijas valdība tika veidota, lai iegūtu politisko neatkarību, bet pavisam grūti bija risināt ekonomiskos un sociālos jautājumus. Atmosferā laikā mēs, dziedošie un pēc

Pārmaiņu laiku sākums diezgan grūts.
Rinda pēc ...cūku galvām

neatkarības alkstošie cilvēki, bijām materiālajā ziņā vienādi bagāti, pareizāk sakot, vienādi nabagi. Turpmāk viss jaunais prasīja arī jaunu domāšanu un tam ne visi bija gatavi. Pavērās iespēja uzsākt uzņēmējdarbību.

Pirmā ar savu privāto veikalu 1992.gada 4.martā smilteniešus pārsteidza Astra Juškāne, kura pircējus pacienāja ar šampanieti un pirmajai pircējai uzdāvināja džemperu. Ilgus pēckara gadus šajās telpās veikalniece bija Vilis Liepiņš ar savu māsu

Emmu Liepiņu. Tas bija leģendām apvītais dzelzceļnieku (ORS) veikals, kuru smiltenieši vienkārši sauca par "Viļa bodi". Smiltene toreiz bija dzelzceļa līnijas gala stacija, un dzelzceļš visu laiku bijis valsts valstī, tāpēc arī preču sortiments tur bija atšķirīgs un bieži varēja nopirkt ko īpašu. Pēc dzelzceļa likvidēšanas veikals vēl pastāvēja dažus gadus, tad tur iekārtojās Smiltenes patērētāju biedrība. Ar pilsētas domes lēmumu - telpas piešķirt Astrai Juškānei, patērētāju biedrība bija ļoti neapmierināta.

Pēc neilga laika durvis vēra saldumu ražotāju firmas "Laima" veikals "Tāle" (attēlā), A.Ābola "Kaprize", veikals "Jums". 1993.gada beigās jau bija 40 veikali, t.sk. "Rīts", "Madara", "Mārtiņš", "Matīss", "Palma". Savos veikalos tirgojās Smiltenes rūpkombināts un pienotava. Smilteniešus un viesus iepriecināja restorāni "Šarlote" un "Pie četriem kungiem".

Par Smiltēni interesi izrādīja svešinieki ar apšaubāmiem piedāvājumiem. 1993.gada vasarā pilsētā viesojās brāļi Feldmaņi no Tasmānijas un solīja apbūvēt pilsētas centru, ieguldot 10 milj. dolāru gadā! Rudens pusē ieradās cilvēks, kurš teicās zinot aku Daugavas ielā, kurā paslēptas baznīcas vērtslietas. Šajā gadījumā pieprasīja elektrības pieslēgumu un spēcīgu sūkni, lai no 22 m dziļās akas izsūknētu ūdeni. Uzradās P.Džeriņš, kurš bija iecerējis Drandu ielas izgāztuves rajonā izdarīt pasaulē dziļāko urbumu

(16 km) un pēc tam izgāztuvē ielaist mums nepazīstamus tārpus no Japānas, kuri pāris gados "sagremotu" tur esošo, pārvēršot atkritumus auglīgā zemes kārtā.

Bija arī nopietnais Gaidis Graudiņš, kurš nopirka veco brūža ēku. Vasarās Smiltēni apciemoja bijušie smiltēnieši, kurus Otrā pasaules kara vēji aizdzinuši ļoti tālu no dzimtās pilsētas. Daži viņu atmiņu stāsti ievijušies šīs grāmatas lapaspusēs.

1993.gada augustā ieradās divas ebreju kundzes no Ņujorkas, kuras savu piederīgo uzdevumā meklēja divstāvu māju ar trīs ieejām, kur dzīvojuši Smiltēnes ebreji. Ēkā bijusi viņu skola, pretī lieli vārti, iebraucamā sēta, netālu pie strauta sinagoga. Vienas atbraucējas tēvs no Smiltēnes izceļojis 1908.gadā, tad viņam bijuši 8 gadi. Vēl tagad visu labi atceroties, tikai atbraukt nespējot.

Izrādījās, ka meklējamais nams atrodas Baznīcas laukumā 6. Otrajā stāvā esošajā skoliņā 20 bērņus mācījuši 4 skolotāji, pirmajā stāvā bijuši mazi veikaliņi. Pirmais ebreju lūgšanas nams - Sinagoga - atradies tagadējā "Daiļrades" mājā Abulas ielā 2. Tajā viss apakšējais stāvs bijis iekārtots kā lūgšanu telpa. Ņujorkas viesnīgas īsās ekskursijas beigās no Vidus ezera krastā augoša ozola paņēma zīles, lai tās iestādītu Amerikas zemē.

Pateicoties Smiltēnes vidusskolas direktora A.Mežuļa aktivitātēm, Smiltēnes pilsēta 1993.gadā ieguva pirmo sadraudzības pilsētu Dānijā - Nakskovu un pēc gada Vācijā - Vīzenbahu un Villihu. Galvenokārt sadarbība turpinās kultūras jomā, un aktīvākie draudzēšanās ziņā ir jaunieši.

Katru pavasari Smiltēnes pilsētas dome aicina uz svinīgu pieņemšanu Smiltēnes skolu jauniešus, kuri ļoti labi mācījušies, piedalījušies un uzvarējuši dažādos konkursos, olimpiādēs, festivālos un zinātnisko darbu skatēs. Smiltēnē iedibināta tradīcija: tie ģimnāzijas beidzēji, kuriem vidējā atzīme ir 8 balles un augstāka, saņem domes prēmiju - 100 latus.

Ar Smiltēni savu turpmāko dzīvi saistījušas divas ģimenes, kuras līdz šim dzīvojušas tālu no Dzimtenes.

Austrālijas Tasmānijā mītošie Lilija un Pēteris Puktiņi nopirka māju Raiņa ielā. P. Puktiņš Latvijas zemes-sargiem 1994. gadā uzdevināja no Austrālijas līdzaņemto zobārstniecības kabinetu.

Tajā pašā gadā arī zobārstniecības kabinetu Smiltēnes vidusskolai dāvināja

Deviņdesmitos gados piedzīvojām divas naudas vienību reformas

Silvija Libeka. Viņa kopā ar vīru Ilmāru atbrauca no Vācijas uz palikšanu Smiltēnē. Libeki bija izlasījuši Vācijas avīzē Smiltēnes vidusskolas direktora A.Mežuļa aicinājumu atsaukties bijušajiem smiltēniešiem, kas saistīti ar ģimnāziju. Silvija Libeka sākumā piedalījās gandrīz visu skolnieku zobu pārbaudē, lai konstatētu, kuram pie zobārsta jāiet steidzīgi, kurš vēl var pagaidīt. Libeki iegādājās Dakteru ielā zemes gabalu, uz kura 1994.gadā uzcēla dzīvojamu māju.

Zemessargu speciālo uzdevumu vienība. No kreisās: A.Savickis, Z.Zaļkalns, J.Rutkis, J.Leitis

1997.gads iezīmējās ar pilsētas tālāku attīstību. Smiltēnes 8.CBR sakaru tornī tika uzstādīta mobilā telefona starpstacija un Smiltēnes televīzijas antena. Smiltēnē mājvietu atrada Ziemeļaustrumu slimokase, kura aptver astoņus rajonus (Alūksne, Balvi, Cēsis, Gulbene, Limbaži, Madona, Valka, Valmiera). Slimokasē reģistrēti 304 tūkstoši pacientu. Galvenais kases uzdevums - veselības aprūpes pakalpojumu finansēšana no valsts budžeta. Notikusi reorganizācija ceļu uzturēšanas sistēmā, Smiltene izraudzīta par centru Alūksnes, Cēsu, Gulbenes, Limbažu, Madonas un Valkas rajonus aptverošai organizācijai - Valsts akciju sabiedrībai "Vidzemes ceļi". Vienu pēc otras pārkārsoja pilsētas centra mājas.

1997.gada decembra beigās atklāja ģimnāzijas sporta zāli. Angāra tipa zāli ar palīdzību projektēja Juris Matvejs, to būvēja vietējā firma "Deriks".

Smiltēnes uzņēmēji pievērsās skvēram pie baznīcas, to kopējiem spēkiem vēlējās apbūvēt. Pirmais ierosinātājs bija Andris Ābols, viņam uzradās pieci konkurenti: Egīls Butka, Aivars Mellis, Āris Miezītis, Dzintars Naturins un Astra Juškāne.

Arhitekts Juris Skalbergs rūpīgi izpētīja bijušo centra ēku arhitektūru un izstrādāja jaunceļamās ēkas projektu, bet 1998.gada beigās radās domstarpības pretendentu starpā (palika Ā.Miezītis un E.Butka). Nākošā gada sākumā "Madaras '89" direktors E.Butka paziņoja, ka viņiem jau citas prioritātes - iegādāts zemes gabals citā pilsētas vietā, uz kura cels noliktavu.

Pilsētas izpildkomitejas locekļi 1994. gada maijā

Vēlēšanas

Pirmās demokrātiskās pašvaldības vēlēšanas notika 1994.gadā. Savus deputātu kandidātu sarakstus varēja iesniegt tikai vēlēšanu apvienības, kurām pirms dokumentu iesniegšanas bija jāsavāc vismaz 25 kandidātu saraksta atbalstītāju paraksti. Vēlēšanu komisija reģistrēja 3 kandidātu sarakstus: vēlētāju apvienības "Mēs savai pilsētai" (Ilgvars Ābols, Anna Bērziņa, Andis Ērglis, Māra Gāle, Edvīns Jēkabsons, Andris Lanka, Daina Nīmane, Juris Zušmanis, Sarmīte Zvirgzdiņa), "Smiltenes saimnieks" (Andris Ābols, Augusts Būce, Ainārs Galītis, Paulis Krūmiņš, Jānis Līkans, Druvis Paleja, Andis Rozītis, Ita Seisuma, Līvija Trapane, Skaidrīte Vanaga, Tālis Veismanis), "Nacionālo Daugavas vanagu un LTF atbalstītāji" (Ieva Antona, Zinaīda Bērza, Voldemārs Ciršs, Jānis Dinga, Margrieta Džuibe, Anita Grīniece, Gatis Krūmiņš, Ziedonis Kubuliņš, Mārīte Saldūksne).

Maija beigās notikušajās vēlēšanās pilsētas domē tika ievēlēti (attēlā): Ieva Antona (ārste), Andris Ābols (uzņēmējs), Ilgvars Ābols (skolotājs), Ainārs Galītis (ārsts), Gatis Krūmiņš (Smiltenes IK priekšsēdētājs), Jānis Līkans (8.CBR priekšnieks), Andis Rozītis (skolotājs), Mārīte Saldūksne (SPK pakalpojumu nama vadītāja), Tālis

Veismanis (mūzikas skolas direktors), Juris Zušmanis (inženieris), Sarmīte Zvirgzdiņa (ārste).

Vēlēšanās piedalījās 3007 smiltenieši, t.i. 67% no visiem vēlētājiem. Pirmajā sēdē (9.jūnijā) aizklātā balsošanā par domes priekšsēdētāju ievēlēja Gati Krūmiņu.

Deputāti godprātīgi pildīja savus pienākumus - uzstājās Smiltenes televīzijas pārraidēs un rūpējās par pilsētas iedzīvotājiem. Tomēr pakāpeniski sākās iedzīvotāju noslāņošanās pēc turības. Radās pirmie parādnieki, kuri nemaksāja par dzīvokļa īri un apkuri. Smiltenes domē izveidoja bāriņtiesu (Aurika Zīvere, Juris Ezeriņš, Dagnija Feldhūne).

Pēc Ilgvara Ābola ierosinājuma domnieki nodibināja Smiltenes pilsētas augstāko apbalvojumu - Goda medaļu (skat. 7.lpp.), kas pasniedzama katru gadu Latvijas Republikas proklamēšanas svētku priekšvakarā. Pirmos medaļas pretendētus deputāti izraudzījās sevišķi rūpīgi. Nolikums paredzēja, ka kandidātam aizklātajā balsošanā jāiegūst vismaz 6 balsis, tāpēc arī 1995.gadā apbalvojumu saņēma tikai pirmie četri.

Pirmie Smiltenes pilsētas Goda medaļnieki:
no kreisās - E.Mūrnieks, E.Cāle, V.Kalvele, E.Pelss

Smiltenes pilsētas Goda medaļas pasniegšana turpmākajos gados notika ļoti sirsnīgi, un daudziem tas neapšaubāmi bija mūža skaistākais brīdis. Pateicība un mīlestība bija ikkatrā no mums, kas aplaudēja, kas nesa viskrāšņākos ziedus. Visvairāk pateicības saņēma skolotāji. "Mēs mīlam jūs," bija visvairāk teiktie vārdi, kas izraisīja ne vienu vien aizkustinājuma asaru.

Pirms vietējās varas vēlēšanām 1995.gadā notika 6.Saeimas vēlēšanas, kurās Gatis Krūmiņš bija kandidāts partijas "Darbs un taisnīgums" sarakstā, bet Tālis Veismanis sarakstā "Tautsaimnieks". Šie saraksti nepārvarēja nepieciešamo 5% robežu un neiekļuva Saeimā. Tāds pats liktenis piemeklēja Latvijas Zemnieku savienību 1998.gada rudenī, kuras listē bija Smiltenes slimnīcas galvenais ārsts Jānis Krūmāls.

1997. gada ziemas pēdējie mēneši jaunas pašvaldības vēlēšanu gaidās Smiltēnē bija visai spraigi: vietējos preses izdevumos un vietējā televīzijā dzirdēja dažādus viedokļus gan par līdzšinējo domes darbu, gan par iespējamo nākamo deputātu plāniem un nodomiem. Pilsētas domes vēlēšanām tika iesniegti 4 saraksti: "Atbalsts reformām" (Haralds Balodis, Jānis Bikiņš, Guntis Bušs, Normunds Celmiņš, Andis Ērglis, Ainārs Galītis, Āris Miežītis, Dzintars Naturins, Dainis Ozols, Kārlis Sausnītis, Ģirts Strads), "Uz 21.gadsimtu" (Jānis Akmentiņš, Juris Jansons, Zigurds Purmalis, Tālis Veismanis, Viktors Vilks, Ēriks Zaļkalns, Kārlis Zīvers), "Smiltenei" (Andris Ābols, Jānis Krūmāls, Gatis Krūmiņš, Kārlis Lapiņš, Jānis Līkans, Kaspars Markss, Ainārs Mežulis, Jānis Norkus, Ita Seisuma, Māris Zālītis, Juris Zušmanis), "Tālava" (Ziedonis Kubuliņš, Aigars Kuduliņš, Ieva Liepiņa, Raitis Sīpnieks, Velta Vimba).

Vēlēšanu komisija Pētera Ozoliņa vadībā 9. marta vakarā aprēķināja vēlēšanu rezultātus. Par smilteniešu ievēlētiem domniekiem uz turpmākajiem 4 gadiem kļuva (attēlā): Normunds Celmiņš (luterāņu draudzes mācītājs), Jānis Krūmāls (ārsts), Gatis Krūmiņš (domes priekšsēdētājs), Ieva Liepiņa (grāmatvede), Jānis Līkans (8.CBR priekšnieks), Kaspars Markss (Unibankas Smiltenes nod. pārvaldnieks), Ainārs Mežulis (vidusskolas direktors), Jānis Norkus (elektriķis), Ita Seisuma (juriste), Kārlis Zīvers (slimnīcas saimniecības daļas vadītājs), Juris Zušmanis (zemes ierīkotājs).

Deputātu sarakstu iegūtie procenti noteica vietu skaitu katram sarakstam, tas nozīmē, ka saraksts "Smiltenei" ieguvis 73% balsu, pārējie saraksti katrs 9%. Smiltēnē no 4554 balstiesīgajiem iedzīvotājiem balsošanā piedalījušies 3295 t.i. 72% iedzīvotāju. Pirmajā domes sēdē par Smiltenes pilsētas domes priekšsēdētāju atkal ievēlēja Gati Krūmiņu.

UGUNSNELAIMES. Nodeg Tepera pirtiņa.

Smilteniešu iemīļoto un tālu slavu ieguvušo "astoto somu pirti" Tepera ezera krastā uguns iznīcināja pāris stundās. Pēc arhitekta Melngaiļa projekta uzceltā ēka smilteniešiem un viņu viesiem bija kalpojusi kopš 1973.gada augusta (attēlā). Divdesmit gados te bija svinētas dažādas jubilejas, klāti kāzu un bērū galdi, iepriecināti maskavieši, austrālieši, amerikāņi. Pirts koka karkasa ēka bija uzbūvēta uz masīviem betona pamatiem. Pirtī bija mājīga viesību zāle ar ģērbtuvu un virtuvi. Otrajā stāvā bija divas mājīgas, mēbelētas istabiņas. Zāles kamīns piesildīja telpu pat visaukstākajā laikā. Betonētajā ēkas pamatnē - pirts telpa, ģērbtuves un baseins.

1994.gada 12.janvāra pirmās stundas iecienītajai "atpūtas bāzei" bija pēdējās. Ugunsgrēku pirmais no pilsētas otra gala pusvienos naktī pamanīja 8.CBR katlu mājas kurinātājs un mazliet vēlāk arī arodskolas sargs ieraudzīja sārtumu pamalē. Netālu esošās Tepera mājas iedzīvotāji atmodās tikai pēc ugunsdzēsēju ierašanās, kad tie, iztērējuši līdzatvesto ūdeni, kala caurumu ezera ledū. Taču uguni nodzēst vairs nebija iespējams, jo tā jau bija

pārņēmusi visu ēku, kas bija darināta no plāniem koka dēļīšiem.

Nopratināja vismaz 100 cilvēkus, bet pēc to liecībām vainīgo personu atrast neizdevās; tika veiktas ekspertīzes, pieaicināti dažādi eksperti. Atlika versija par tīšu aizdedzināšanu, jo pašaizdegšanās no elektrības netika pieļauta. Konstatēja, ka pirts telpā palikuši izmētāti finiera paliktņi, kas vedināja uz domām, ka ēkā nelikumīgi iekļuvušie bijuši pirts telpā un pēc tam ēku no iekšpuses aizdedzinājuši. Ēkā varēja iekļūt, izsitot logu pie baseina. Daži notikušo saistīja ar gaidāmo 8.CBR privatizāciju, citiem likās, ka vainīgi pašu pusaudži. Aizvadītajos gados jauni fakti nav atklāti.

1994.gada novembra beigās nodega arodvidusskolas noliktava, bet nedēļu vēlāk liesmās gāja bojā Smiltenes 2.pamatskolas malkas šķūnis, kurā sadega 90 m³ ziemei sarūpētā malka. Sabiedrībā valda uzskats, ka visas bija ļaunprātīgas dedzināšanas.

Nodeg Jāņu kalna ēka

Laikraksts "Dzimtenes Vēstnesis" 1914.gada 17.maijā pavēstīja: *"Smiltenes labprātīgo ugunsdzēsēju biedrība jo čakli rīkojas, izkopdama savu Jāņu parku. Jaunceļamā vasaras zāle ir tik tālu gatava, ka dārza atklāšanas svētkos 26.maijā viesi viņā jau atradīs omulīgu pajumti. Kauču gan miestiņā jau pastāv staltā Zemkopības biedrības zāle, tomēr jo liela nozīme vasarās būs Jāņu parka zālei. Še ārpus trokšņa un putekļiem, priežu un bērzu atspirdzinošā gaisā, vasaras izrīkojumiem izdevīgākā vieta.*

Jaunā zāle plašuma ziņā būs visai ērta: garums 15, platums 9 asis, tad vēl garderobes un ekonomas telpas, bufete un citas blakus telpas..."

Tagad ēka aplūkojama vairs vien fotogrāfijās, savā krietnas kalpošanas mūžā tā pieredzējusi daudz skaistu un nozīmīgu notikumu: izstādes, teātra izrādes, sporta sacensības, plaši apmeklētas sapulces un balles. Vairākām smilteniešu paaudzēm Jāņu kalns saistās ar dzīves skaistākajām atmiņām.

Jāņu kalna vasaras zāles ēka 1934. gadā

Līdz mūsdienām saglabājies 1910.gada augustā noslēgtais līgums starp Smiltenes muižas īpašnieku P.Līvenu un Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrību. Tas nosaka, ka P.Līvens nodod Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībai uz visiem laikiem beztermiņa lietošanā 4,7 desetinas lielu zemes gabalu. Līguma pielikumā noteikts, ka ugunsdzēsējiem līdz 1914.gadam jāuzceļ ēka, kura kalpotu visai pilsētas sabiedrībai. Viens no līguma pantiem nosaka, ka tur ierīkojams sabiedriska parks ar spēļu laukumiem, velodromu un muzikāliem paviljoniem, lai dotu iespēju skolniekiem un jauniem ļaudīm tur pavadīt brīvo laiku lietderīgās nodarbībās svaigā gaisā, novērstu jauniešus no stipro dzērienu lietošanas, radītu viņos interesi par sportu, attīstītu jaunatnē fizisko spēku un veiklību.

Līvens noteica arī sevišķos noteikumus: parkā bija aizliegts noturēt jebkādas politiska rakstura sanāksmes vai ļaužu sapulces, nedrīkstēja lietot parkā stipros dzērienus un izcirst pieaugušos kokus.

1999.gada 9.februāra vakars bija auksts, termometrs rādīja - 16°. Pirmo trauksmes signālu apvienības "Apsardze" dežurants no Jāņu kalna saņēma plkst. 22.46, un tūdaļ pat policisti devās turp. Ēkas iekšpusē pie trepēm jau plisījās uguns. Uzreiz paziņoja ugunsdzēsējiem, bet par lielo nelaimi nevēstīja trauksmes sirēna, jo bija izdedzis tās drošinātājs. Tāpēc citi ugunsdzēsēji un brīvprātīgie nevarēja ātri atsteigties palīgā. Pēc dažām minūtēm ieradās pirmā mašīna, uzreiz izlietoja ūdeni, bet no pilsētas ūdensvada to izdevās saņemt tikai pēc 40 minūtēm, jo bija aizsalis ūdensvada hidranta uzgrieznis. Vēl bija redzama otrā smilteniešu ugunsdzēsēju mašīna, arī mašīnas no Smiltenes pagasta, Bilskas un Blomes, bet tas jau bija sen par vēlu, jo visu namu bija pārņēmusi uguns jūra. Degot lielā koka ēka izdalīja tādu siltumu, ka kusa sniegs no piesnigušām priedēm pat viņpus estrādei. Klātesošo sejas kļuva pavisam drūmas, kad ceturksni pēc pusnakts iegāzās zāles jumts, sūtot debesīs dzirksteļu spieta sveicienu no 85 gadus vecās un arī nākamajām paaudzēm vajadzīgās ēkas.

Lai gan Jāņu kalna ēka bija pašvaldības īpašums, diemžēl, neviena amatpersona notikuma naktī neturēja par vajadzīgu informēt domes priekšsēdētāju par uguns nelaimi. Arī daudzi tuvējo māju iedzīvotāji nepamanīja lielo nakts ugunsgrēku.

Visi domāja vienu domu - kā tas varēja notikt? Nākamajā dienā pa vēl siltajām krāsmatām rakņājās policisti, ugunsdzēsēji un elektriķi. Policija izvirzīja savu versiju: ugunsgrēka

izcelšanās iemesls varētu būt bojājumi elektroinstalācijā, šādam apgalvojumam esot pietiekami daudz pierādījumu. Policijas nopratinātie elektriķi bija apliecinājuši, ka elektrības vadi sadales skapī bijuši no dažāda, nesaderīga materiāla ar bojātu izolāciju. Taču elektrība liktenīgajā vakarā Jāņu kalna ēkā bijusi atslēgta...

Divdesmitā gadsimta pēdējais gads.

Daudziem atmiņā paliks mūsu ģimnāzijas 90 gadu jubilejas svētki. Gan pasākumi skolā un Jāņu kalnā, gan koncerts baznīcā, gan spēcīgā lietus gāze gājiena laikā - tas viss bija skaisti un vienreizēji.

1999.gada septembra vidū noslēdzās Latvijas Pilsētu savienības konkurss "Sakārtotākā Latvijas pilsēta '99". Mazpilsētu grupā uzvarēja Smiltene, saņemot diplomu. Kā balva tika dāvināts zāles plāvējs. Smiltēni Latvijā pazīst kā mazu, aktīvu un darbīgu pilsētu. To vēlreiz apliecināja šī atzinība, un tas nav bijis viena gada darba rezultāts, pie tā strādāts sistemātiski.

Vēsturiskajā brīdī, kad kalendārā nomainīja vienlaicīgi visus četrus ciparus, smiltēnieši lielā skaitā pulcējās pilsētas centrā, lai sveiktu 2000.gadu. Debesīs uzvijās raķešu spiets (attēlā).

Sākot 20.gadsimtu, pasaules cilvēce cerēja, ka gadsimts būs brīnišķīgs - milzīga zinātnes un tehnikas attīstība, progress un jaunas idejas visās nozarēs. Tā tas arī ir noticis, - lietas, par kurām varēja tikai sapņot, šodien ir mūsu ikdiena. Un tajā pašā laikā gadsimts ir bijis nežēlīgs, iznīcinošs; kari mūsu latviešu tautu ir izklīdinājuši pa visu pasauli.

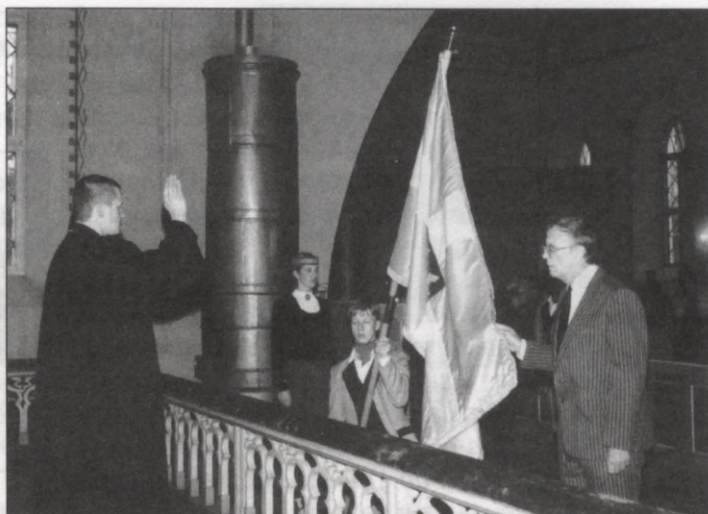

Ģimnāzijas jubilejas svētku gājiens.

Smiltenes pilsēta savu astoņdesmito dzimšanas dienu svinēja kopā ar Latvijas Republikas proklamēšanas gadadienu 2000.gada 18.novembrī.

Jubilejas svinības sākās ar jaunā pilsētas karoga iesvētīšanu Smiltenes baznīcā (attēlā mācītājs Normunds Celmiņš). Karogu mastā pacēla domes priekšsēdētājs Gatis Krūmiņš, domes zālē pilsētu jubilejā apsveica rajona pilsētu vadītāji, pilsētas uzņēmumu pārstāvji, apkārtējo pagastu vadītāji.

Kornēlija Apškrūma savai jaunības pilsētai veltīja dzejas rindas:

Smiltene - viena no zvaigznēm

Latvijas nākotnes smailē.

Sarkanbaltsarkanā krāsa

Mūžam lai nebeidz te gailēt !

Smiltēni apsveica Latvijas valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga:

"Vietā, kur satek septiņi ceļi un senās Tālavas varenie egļu sili spoguļojas Abula stāvajos krastos, pirms astoņiem desmitiem gadu Latvijas kartē iezīmējās Smiltene. Pakalnu un rāmo ezeru ieskauda, nelielā pilsētiņa ir piedzīvojusi gan Latvijas brīvvalsts laika uzplaukumu, gan visu šī gadsimta karu postu, tomēr tā vienmēr varējusi lepoties ar aktīvu kultūras dzīvi un rosīgiem, savu darbu mīlošiem cilvēkiem.

Tāpēc šodien, devītajā gadu desmitā ieejot, vēlu Jums visiem arī turpmāk saglabāt šo rosīgo garu un turpināt kopīgiem spēkiem vairot gleznainās Smiltenes uzplaukumu un slavu! Lai Jums visiem šajā darbā daudz prieka, veiksmes un izturības!"

Rajona pilsētu un pagastu vadītāji apsveic Smiltēni tās astoņdesmitgadē

Liktenstāsti

Pasaules smilteniešu saieti.

Skaistā vasaras dienā, kad saule meta savu visaugstāko loku pār mūsu zaļo zemi - 1993.gada 26.jūnijā - Smiltene sagaidīja pirmā Vispasaules smilteniešu saieta dalībniekus.

Pasaules brīvo latviešu apvienības valdes priekšsēdētāja Gunāra Meierovica uzruna:

"Sen auklētie sapņi ir piepildījušies - mēs atkal esam viena tauta. Visus garos trimdas gadus mūsu sirdis un domas bija Latvijā, viss mūsu sabiedriskais un politiskais darbs bija veltīts vienam mērķim - latvietības saglabāšanai un Latvijas neatkarības brīža tuvināšanai. Mūsu tauta ir sagaidījusi vēstures saulgriežus un Brīvības saule atkal apspīd Latviju. Mēs strādājām Latvijai un mēs atgriezāmies Latvijā. Liksim galvas kopā, spriedsim, kā dzīvot, kā atjaunot saimniecību! Nav un nebūs brīnumlīdzekļu Latvijas atjaunošanai - būs tikai ilgs un pacietīgs darbs, būs grūta mošanās no 50 gadu murga gan pilsētās, gan laukos. Esam piedzīvojuši brīnumu - Latvijas neatkarību, kas uzliek mums arī lielu pienākumu: šo dārgo mantu nosargāt un nodot nākamajām paaudzēm."

Vislielākie nopelni svešumā izklīdušo smilteniešu apzināšanā un saaicināšanā bija Kārlim Kuzulim (attēlā), kurš vairāk nekā četrus gadus desmitus nodzīvojis Amerikā. Viņš visu laiku juties tuvu Latvijai, jo strādāja ASV valdības uzturētajā radio studijā "Amerikas Balss". Bieži viņš kā Kārlis Smiltņieks uzrunāja tautiešus dzimtenē. Pseudonīms - radio vārds - veidots no vārda Smiltene.

Smiltenes novada ļaudis ir sastopami gandrīz katrā lielākā latviešu centrā Amerikā, Kanādā, Austrālijā, vairākās Rietumeiropas zemēs: Anglijā, Vācijā, Zviedrijā.

Saietā bija reģistrējušies 430 dalībnieki, to skaitā 115 - no ārzemēm. Visvairāk pārstāvēta bija Austrālija un ASV, bija ieradušies smiltenieši arī no Anglijas, Kanādas, Vācijas, Zviedrijas, Igaunijas. Visvecākā saieta dalībniece, 1909.gadā dzimusī Helga Ozoliņa, bija no Ņujorkas.

Pediātrs Egīls Zālītis no Bostonas bija ieradies "...lai paraudzītos uz tēva mājām Smiltēnē. Tētis Amerikā bieži ilgojās pēc dzimtās Smiltēnes, pēc Tepera ezera. Viņam bija grūti pierast pie Amerikas ātrā tempa. Darba kolēģi - vietējie amerikāņi - bija skaudīgi, ka iebraucējs, kara bēglis, kurš knapi runāja angliiski, varēja sagādāt ģimenei mājas, piecu gadu laikā izskolot abus bērnus Amerikas universitātēs. Kad viņš saslima ar nerviem un sākās 7 gadus ilgā ārstēšanās, vislabākā terapija bija lauku mājas pie ezera, kas viņam atgādināja Tepera ezeru, bērnu dienas".

"Smiltene manā sirdī ir Vidzemes pērle, un mani pārņēma brīnišķīga sajūta

vienmēr, kad es te ierodos. Braucu jau uz šejieni trešo vasaru pēc kārtas un ar katru gadu kļūstu par 10 gadiem jaunāks," sajūsmināts teica Anglijā dzīvojošais Laimonis Krieviņš.

Harijs Vīķelis no Vācijas ar sarūgtinājumu konstatēja, ka tēva mājas Smiltenes pagastā pilnīgi sabrukušas, viss aizaudzis. Pensijas gados braukt šurp atpakaļ un sākt visu no jauna nav iespējams.

Anna Andrējeva no Amerikas apskatīja pienotavas teritoriju, kurā viņai bijis kinoteātris "Atpūta", tā vietā tagad uzceltas jaunas ēkas.

Smilteniecis Pāvils Zālītis dzīvo Ņujorkā un ik vasaru brauc uz Smilteni, jo šeit atgūta tēva celtā māja. Ar viņu kopā bija dzīvesbiedre Leontīne, kura 1932.gadā tikusi kronēta par Smiltenes skaistuma karalieni.

Diskusijā par Smiltenes nākotni pateicība tika izteikta daudziem smilteniešiem, kuri snieguši finansiālu palīdzību un savās mītnes zemēs savākuši medikamentus Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīcai. Aktīvākie bijuši Einārs Pēlis no Vācijas, Egīls Zālītis no Bostonas, Ingrīda Rūtiņa no Minesotas štata, Jānis Lūks un Siliņu ģimene no Austrālijas, Paula Birznieka meitas no Amerikas, Andrejs Zušmanis no Zviedrijas, Skribju ģimene no Kanādas.

Dievkalpojums atsauc atmiņā tos tālos gadus, kad tagad svešumā dzīvojošie tautieši dievnamā tika kristīti, iesvētīti un laulāti. Staltais biedrības nams kara

laikā gan gājis bojā, bet Māzina maiznieku cepto ābolu kūku un rupjās maizes garša vēl pēc daudziem gadiem jūtama mutē. Tādi gardumi nav baudīti nekur citur svešo zemju konditorejās.

Pēkšņā lietus gāze nemazināja sirsnīgo atmosfēru. Vakara koncerts Jāņu kalnā patiesi iepriecināja saieta dalībniekus, un vienprātīgs bija lēmums: arvien tikties savā bērnības un jaunības pilsētā - Smiltēnē.

1. Vispasaules smilteniešu saiets.
Viesu reģistrācija

Gunārs Meierovics (kreisajā pusē), Gatis Krūmiņš, Jānis Akmentiņš 1993.gada 26.jūnijā smilteniešu saieta atklāšanas brīdī

Pēc trijiem gadiem otrajā saiētā ieradās atkal jauni, ilgi neredzēti smiltenieši no tuvām un tālām zemēm. Otrais smilteniešu saiets notika 1996. gada 21. un 22. jūnijā.

VISPASAULES
SMILTENIEŠU
2.SAIETS
21. - 22.06.96

Projām svešumā.

Ar 1947.gadu sākās Vācijas bēgļu nometnēs sapulcināto tālāka izceļošana uz aizjūras zemēm. Pārbūvētos kara kuģos un ar sūrstošu sirdi viņi atstāja Eiropu. Izceļot tālāk spieda grūtie saimnieciskie apstākļi kara izpostītajā Vācijā, bet vēl vairāk draudi, ka Padomju Savienība varētu izplest savu ietekmes sfēru vēl tālāk Eiropā. Spēcīgākie un uzņēmīgākie izklīda svešās malās par ogļračiem, kurinātājiem un dažādu darbu strādniekiem: slimnīcu izpalīdzēm, bērnu kopējām un trauku mazgātājām. Jaunajās mītnes zemēs bēglis kļuva par emigrantu, kuram jāstrādā, jānodrošina sava eksistence. Gandrīz visiem sākumā bija jādzīvo neērtos, saspīestos mājokļos, īpaši pazemoti jutās latvieši ar augstāko izglītību, jo Latvijas diplomu neatzina. Lielākās latviešu kolonijas izveidojās Amerikā, Austrālijā, Kanādā, Vācijā, Anglijā un Zviedrijā.

Lilija un Pēteris Puktiņi tēvzemē atgriezās pēc Austrālijā 50 nodzīvotiem gadiem. Atgriezties mudināja patriotiskās jūtas un vēlēšanās palīdzēt Latvijai un Smiltenei. Kara gaitas leģionā, ievainojumi, gūsts, kopsdzīves nodibināšana, izceļošana uz Austrāliju un mūžīga vēlme gūt maksimālās zināšanas - tas viss ir vienojis Liliju un Pēteri viņu mūža garumā, kā svētu savā sirdī un darbos jebkuros apstākļos turot galveno atziņu par Latviju un tās tautas izdzīvošanu.

Puktiņi ar dāņu kara kuģi, kurš pārbūvēts Austrumeiropas bēgļu pārvešanai uz Austrāliju, 1949. gada jūlijā iebrauca Melburnā (attēlā). Atbraucējus sagaidīja vēss un nemīlīgs laiks, jo dienvidu puslodē bija ziema. Baumas par čūskām un briesmoņiem, kas it kā mītot Austrālijā, vēlāk gan neapstiprinājās.

ALLIED EXPEDITIONARY FORCE 	
D. P. INDEX CARD	
G 21 923376	
1.	(Registration number)
2.	(Family name) PASS (Other given names)
3.	(Signature of holder) NOT A PASS
D. P. 1	

D.P (t.s. "dīpīšu" kartiņa) bija visiem, kas atteicās paklausīt padomju varas aicinājumiem atgriezties pamestajā dzimtenē. Uzvārda nav - tikai katram savs Nr.

Bez tās nevarēja Vācijā iztikt, to uzrādot, izdeva kuponus pārtikas produktiem. DP nozīmē "pārvietotās personas" - tulkojumā no "Displaced Persons".

Austrālija bija pirmā, kas uzņēma emigrantu ģimenes. Kanāda un Amerika sākumā ņēma pretī tikai vientuļņiekus, kas varēja sapelnīt naudu, lai pēc dažiem gadiem aicinātu turp ģimenes locekļus. Austrālijā emigrantiem divus gadus bija jānostrādā valdības norādītos darbos. Tie bija viszemākās kategorijas "melnie" darbi, piemēram, Pēteris Puktiņš sākumā tīrīja lokomotīves, tikai pēc pusgada ieguva labāku darbu. Latvijas izglītības diplomu neatzina, bija no jauna jāmācās.

Batkurstas pilsētiņas dzelzceļa stacija Puktiņiem bija pirmā uz Austrālijas zemes - Lilija Puktiņa kopā ar mazo dēliņu Aivaru

Krasi atšķirīga no dzimtenes izrādījās Austrālijas daba, ļoti atšķirīga bija arī austrāliešu un iebraukušo trimdinieku mentalitāte.

Pierast pie skarbās, pat nežēlīgās dabas un sarast ar cilvēkiem, ar kuriem turpmāk būs kopā jāpavada ilgi gadi, - tās bija problēmas, kuras nācās pārvarēt jebkuram iebraucējam no Latvijas. Austrāliešiem bija cits dzīves stils, viņi lepojās ar to, uzskatīja to par savas kultūras izpaušmi, bet pēc eiropiešu domām - tas drīzāk bija kultūras trūkums.

Dzimtenē Pēteris Puktiņš atgriezās ar Sidnejas universitātē iegūto medicīnas zinātņu doktora grādu stomatoloģiskajā ķirurģijā, bet viņa dzīvesbiedre Lilija - kā medicīnas māsa ar augstāko izglītību.

Tiekoties ar bijušajiem smilteniešiem un viņu pēcnācējiem, varu teikt vienu: cepuri nost to latviešu priekšā, kas savus bērnus un mazbērnus ir iemācījuši runāt un dziedāt latviski, dejot latviešu tautas dejas! Tas nācis ar milzīgām pūlēm. Daļa vecākās paaudzes jau ir kapos. Dzimtenē pārbraukuši tie, kuri par latviešiem ir uzaudzināti, neļaujoties pazust plašajā pasaulē un uzturot piederību Latvijai. Atbrauca arī jaunie, lai iepazītu savu vecāku tik dārgo zemi.

Vecākā paaudze atveda atmiņu stāstus.

Atgriešanās atmiņās - Silvijas Libekas stāsts.

"Mans tēvs - Felikss Zellītis, Smiltenes ģimnāzijas darbvedis - bija augstas inteliģences cilvēks, savulaik tika atzīts par vienu no labākajiem grāmatvežiem un darbvežiem Latvijā. Viņš brīvi runāja vācu un krievu valodā, lieliski strādāja ar rakstāmmašīnu, stenografēja un tulkoja, ļoti labi orientējās matemātikā un zīmēja. Viņš kopā ar advokātu Robertu Plūmi un citiem smilteniešiem vadīja Smiltenes sporta dzīvi. Smiltene viņam vienmēr, arī svešumā esot, bija bezgala dārga.

1944. gada rudenī savas mantas jau bijām aizsūtījuši uz Valmieru, kas ir tēva dzimtā pilsēta un kur dzīvoja viņa vecāki. Gribējām aizbraukt tikai uz kādu laiku, varbūt, ka te viss nomierināsies un varēsim atgriezties. Patiesībā gan vairs necerējām, vai kādreiz atnāksim vēl uz Smilteni. Tāpēc es

aizbraucot neskatījos atpakaļ, jo tad ir bezgala grūti šķirties, šķiet, kāds sauktu atgriezties. Tas bija tieši tēva dzimšanas dienā, 17.septembrī, kad Smiltenei pateicām ardievas.

Valmierā tēvs vienu dienu teica - krievi nāk aizvien tuvāk, jāaiziet apskatīties, vai kāds vilciens neiet uz Rīgu, varbūt, ka tiekam projām. No mūsu mājas līdz stacijai bija krietni liels gabals. Sākās pilsētas apšaude, mēs ar mammu un vecomammu šausmīgi uztraucāmies, ka tēvs tik ilgi nenāca atpakaļ. Beidzot viņš pārnāca, rokas drebēja, un tēvs mammai sacīja - ņem, ko pie rokas var panest, mums jāiet kājām, krievi jau ir klāt!

Gājām no Valmieras projām pa nopļautu rudzu lauku. Es mūžam nespēju piedot un saprast, kā krievi varēja šaut uz mums, nevainīgiem cilvēkiem. Mēs trīs vien skrējām pa lielo lauku, ik pēc brīža nācās krist zemē, visas drēbes, kas mugurā, palika netīras - ar rudens zemi. Es no visas sirds ienīstu tos cilvēkus, kuri mūs tā apšaudīja.

Kad tikām uz šosejas, lielu gabalu gājām kājām, līdz mūs uzņēma vācu karavīri, kas brauca ar zirgiem. Viņi nemaz nedrīkstēja mūs ņemt, paši visu laiku baidījās, kas notiks, ja patruļa mūs ieraudzīs, tad nošautu visus. Tā mēs braucām neēduši, nedzēruši, nemazgājušies līdz vienām lauku mājām, kur karavīri gribēja zirgus padzirdīt. Tēvs saimniecei lūdza glāzi piena vai ūdens, lūdza, vai nevaram rokas nomazgāt, bet saņēma ... atteikumu. Neļāva mums pat rokas nomazgāt.

Kad tikām Rīgā pie tēva māsiņas, viņa nevarēja neko citu pateikt kā - mīļie cilvēki, kādi jūs izskatāties! Kad bijām sevi sakopuši, tēvs aicināja: "Izstaigāsim pēdējo reiz Rīgu, jo man liekas, ka es to vairs neredzēšu..." Tā nu mēs gājām, cik spējām, un tā arī notika - vecāki Rīgu un Latviju vairs neredzēja.

Pārpildītā vilcienā braucām uz Liepāju un tālāk ar kuģi "Donava" uz Vāciju, pārdzīvojot bombardēšanu un aukstumu. Vācijā, bēgļu nometnē, ciešot pazeļojumus un trūkumu, viss dzīves smagums sakrājās klusās un rūgtās asarās, pašiem sev izmisumā vaicājot - par ko tas viss ir jāizcieš, kāpēc cilvēkam tā jātiek maltam divu varu, divu ideoloģiju savstarpējos cīņos?

Vecāki pēc kāda laika pārcēlās uz Angliju. Viņiem tur iesākumā gāja ļoti grūti, jo arī Anglija negribēja bēgļus, Baltijas bēgļi tika saukti par Eiropas padibenēm. Tēvs un māte sāka strādāt par ganiem - dažreiz visu dienu lietū. Kā jau Anglijā.

Svešumā mūs vienmēr stiprināja apziņa, ka mums ir sava valsts, tās vārds vienmēr tika pieminēts ar godbijību un cieņu."

Sibīrijā - Ilgas Alksnes atmiņu stāsts.

"Mūsu ģimeni 1941.gada 14.jūnijā izsūtīja par to, ka tēvs bija policijas priekšnieks un mamma - aizsardze. Viņa piedalījās dažādos pasākumos, komisijās. Bija ļoti aktīvs cilvēks.

Man tolaik bija trīspadsmitais gads. Mammu, mani, brāli, tēvu - visus aizveda. Agri no rīta, kad vēl gulējām, piebrauca automašīna, kareivji aplenca māju, visus piecēla - taisieties, ģērbieties! Bijām panikā, vēl īsti neatmodušies - kur, kā? Neko nedrīkstot ņemt līdzī, jo tur neko nevajadzēšot. Tā bija silta

vasara, kad mūs aizveda. Mums līdzī bija tikai mazs čemodāniņš, kurā atradās nelieli sviesta un gaļas gabaliņi - tas arī viss!

Pa ceļam vēl iebraucām Blomē, kur paņēma Sviku ģimeni ar divām mazām meitenītēm, no kurām viena bija tikko dzimusi, stūķītī satīta. Arī viņiem neļāva nekādas drēbītes paņemt līdzī. Tālāk mūs aizveda uz Valku, kur mūsu ģimeni izšķīra. Tēvu ielika vienā, mūs - citā vagonā. Kad tēvu veda prom, viņš pienāca pie mums, samīļoja visus un teica mātei - mēs jau vairs neredzēsīmies, tev bērni būs jāaudzina vienai. Tēvu pēdējo reizi mēs redzējām Daugavpīlī, kad viņa ešelons aizbrauca garām mūsējam. Tagad es zīnu: viņu aizveda uz Sverdlovskas apgabalu, kur viņš pat gadu nenodzīvoja, nomīra 40 gadu vecumā. Tādī jau viņī visi tolaik jaunī bija.

Sībīrijā mammītei tūlīt lika strādāt mežā - ar lielu nazi bija jāiecērt rīevas kokos, no kuriem tecināja sveķus. Viņa vienreiz savainoja roku, savainoja otrreiz un palīka tik slīma, ka nevarēja vairs strādāt. Man trīspadsmit gadu vecai bija jāšāk domāt, kur meklēt darbu, lai varētu ko nebūt nopelnīt.

Pirmā zīema bija ļoti smaga, visī iztikām ar 100 gramiem maizes, ko deva tikai strādniekiem, bērniem jau nepienācās. To pašu mazumiņu mammīte dalīja bērniem, - kāda tur veselība varēja būt? Vienīgā laīme, ka viņa mācēja šūt. Ja kaut ko vietējiem pašuva, tad dabūja pienu vai kādu kartupeli. Dzīvojām lielā mājā, kur mītinājās deviņas ģīmenes. Vienā istabā visī gulēja kā sīļķes. Daudzī neīdzdzīvoja. Atceros ģīmeni, kurai bija divī mazi bērniņī. Vienam - gads un seši mēneši, otrs tikko izņemts no slīmnīcas dzemdību nodaļas. Viņī uz manām rokām nomīra, kamēr mamma mežā strādāja. Tai ģīmeneī Latvijā bija pagadījies cilvēcīgāks izvedējs, kas no mājām bija jāvis paņemt vairāk drēbju. Viņu drēbes palīdzēja izdzīvot. Kam bija jāīet ārā - vilka kažoku, tā dzīvojām. Drēbes nesām pārdot, mainījām pret kartupeļiem.

Kad mamma vairs nespēja strādāt mežā, es aizgāju uz rajona slīmnīcu, kas bija apmēram septīņus kilometrus no mūsu nometnes, un pīteīcos darbā par sanitāri. Cerēju, ka varēšu kādu maizes gabalu nopelnīt, būs arī ko pārējiem īedot. Slīmnīcā strādāja daudzī izsūtītie, ļoti daudz vācīešu. Galvenā ārste arī bija vācīete, viņa paskatījās uz mani, noskatīja no galvas līdz kājām un jautāja, vai līķī varēšot panest? Es par to biju pārsteīgta, nevarēju īedomāties, ka man arī tas būs jādara. Protams, teīcu, ka varēšu, lai gan patī īekšēji nodrebēju. Tolaik, kad mani pieņēma darbā, biju četrpadsmit gadu veca. Pateīcoties manam raksturam, ka gribēju visu īepazīt, es īestājos vecmāšu- feldšeru kursos.

Slīmnīcā speciālistu bija maz, māsiņas bija karā, ārstiem bija jādara viss - zāles jāīzraksta, tās jādala, jāraksta slīmības vēstures. Es vienreiz, dežūras laikā sēžot pie galda, īeskatījos, ka nav aizpīdītas veīdlapas. Ņēmu pīdšpalvu un visu, kā vajag, īzpīdīju. Otrā rītā ārste jautāja - vai tu sarakstīji? Atbīldēju - jā. Pateīcoties šīm gadījūmam, mani aizsūtīja uz kursiem. Pēc kursiem gīnekoloģe mani aīcināja strādāt dzemdību nodaļā, jo viņa netīekot galā. Nodomāju, ka līks bērņus pieņemt. Tā arī notīka. Man vēl nebīja piecpadsmitais gads, kad pieņēmu pirmo bērņū.

Tagad skatos uz saviem mazbērņiem un domāju - vai viņī to varētu paveīkt? Darbs bija ļoti grūts, krievu sīevīetes nepacīeta sāpes - klīedza, dzemdībās rup-

jiem vārdiem lamāja savus vīrus, bet otrā dienā, kad vīrs atnāca ciemos, bija tīrās saulītes: cik labi, ka esi atnācis, paskaties, cik mums skaists bērniņš! Es savā galvā nevarēju izprast, kāpēc tā notiek. Beidzot dakterei lūdzu likt mani kādā citā darbā, tikai ne bērņus pieņemt! Mani pārcēla uz infekcijas nodaļu par māsu. Pa šiem gadiem mans organisms bija novājināts. Sāku slimot. Masalas. Masaliņas. Šarlaks. Difterija. Vēdertīfs. Neviens jau vairs necerēja, ka es celšos. Izdzīvoju!"

Pāri jūrai - Vilmas Zušmanes atmiņas.

"Pirms nepilna gada biju ieguvusi zobārsta diplomu un savu kabinetu iekārtojusi vīra vecāku mājā Smiltēnē. Sarkanā armija strauji tuvojās, un nešaubīgi bija jābēg, jo palikšanas gadījumā mums bija Sibīrija nodrošināta.

Ar Kurzemes radu palīdzību nokļuvām Jūrkalnē. Tā bija pilna ar ļaudīm, kas gaidīja iespēju bēgt uz Zviedriju. Centrs bija Bambaļu mājas. Tur uzturējās personas, kas organizēja bēgļu pārcelšanu uz Zviedriju.

Rīkotāji darbojās ar pieņemtiem vārdiem. Galvenais bija Džonis. Ierašanās kārtībā katru ieveda sarakstā un katrs dabūja savu numuru. Mums bija ļoti daudzi priekšā. Divi vīri katru vakaru gāja dežūrēt jūras malā. Ja ieradās laiva, tā signalizēja, dežuranti devās paziņot tiem, kuru kārtā bija pienākusi doties uz krastmalu.

18.novembrī kavējāmiešiem atmiņās par to, cik svinīgi pirms dažiem gadiem šī diena tika svinēta. Vakara tumsā aizdedzām svecīti un jutāmies tīri svinīgi, kad nodziedājām "Dievs, svētī Latviju!". Naktī pienāca laiva un, brīdī kad ļaudis cauri krūmiem devās uz jūras malu, krastmalas sargi - vācieši, saskatījuši laivu, sāka šaut brīdinājuma raķetes, un visi bija spiesti atgriezties savās patvēruma vietās. Laiva no Zviedrijas dabūja atgriezties bez pasažieriem.

Bija arī laivas, kuras uzņēma bēgļus, bet ceļā uz Zviedriju satika vācu vai krievu kuģi, kas lika viņiem atstāt laivu un rāpties pa striķu trepēm uz kuģa un braukt viņiem līdz. Uz kuriem, to jau neviens nekad nedabūja zināt. Bija gadījumi, kad kuģi laivas ar visiem bēgļiem nogremdēja. Visu to dzirdot, sapratām, ka, šādā veidā glābjoties, riskējam ar savu dzīvību.

Beidzot pienāca mūsu liktenīgā nakts no 22. uz 23.novembri. Tonakt krastmalā dežūrēja mans brālis. Pusnaktī viņš atnāca un mums paziņoja, ka piebraukusi laiva un, lai gan mūsu kārtā vēl nav pienākusi, jādodas uz pludmali. Viss jau bija sagatavots šim brīdim. Bija auksta nakts ar vēju, nedaudz arī sniga. Lai nokļūtu pludmalē, bija jātiek pāri diezgan augstām kāpām. Tur jau bija daudz ļaužu, vīri kārtēja rindas, lai sēdinātu airu laiviņā, kas bēdzējus nogādāja uz motorlaivu. Pamazām rinda saruka, un Džonis iesaucās - te vēl ir divas vietas, Zušmaņi, kāpiet laivā, Bērziņi (t.i. mani tuvinieki) ar nākošo! Es nemaz nezinu, kā tiku līdz laivai, jo biju izmisusi, ka mammai un brālim jāpaliek krastā. Atvadīties nepaspēju. Kad bijām pieairējušies pie lielās laivas, dzirdēju saucam - "šie ir pēdējie, laiva ir pilna un nevienu vairs nevaram uzņemt." Cauri nakts tumsai redzēju savējos stāvam krastmalā. Ne es varēju tikt atpakaļ pie viņiem, ne viņi pie manis.

Mans vīrs Tālis pirmais uzkāpa uz glābējas laivas un pārrāva mani pāri laivas malai. Tālāk arī netikām. Varēju tikai vienu kāju nolikt uz klāja grīdas, otrai nebija vietas. Iedarbināja laivas motoru, un mēs sākām virzīties prom no Latvijas krasta. Tas bija apmēram trijos naktī. Man bija sajūta, ka sadalos divās daļās - viena paliek pie tuviniekiem, otra dodas uz kaut ko nezināmu. Mēs ar Tāli tā arī palikām pie laivas malas. Ģimenes ar bērniem un vecāki cilvēki bija novietoti kravas telpās zem deķa. Sākās sniegunis un laivu stipri šūpoja. Mēs pamazām notupāmies uz kādām paunām, kas tur jau bija novietotas. Laivas vidū bija liela kaudze ar somām, maisiem. Kaudze bija pārklāta ar brezentu. Man izdevās vienā stūrī palīst mazliet zem tā. Pamazām sāka aust gaisma un ap pulksten desmitiem pēkšņi ieraudzījām, ka mums tuvojas kāda neparasta laiva, izrādījās - tā bija zemūdene. Daži kara jūrnieki stāvēja uz klāja un vēroja mūs. Viņiem nebija ne karoga, ne kāda cita veida pazīšanās zīmes. Tie nebija zviedri, bet kādi no karojošām valstīm. Es cīnījos ar jūras slimību un vēlējos, kaut viņi mūs aizvilktu uz sauszemi - vienalga kur. Viņi pabrauca garām. Mūsu laivā tika nospriests, ka jāmaina kurss, lai sajauktu pēdas un maldinātu sekotājus. Bija dzirdēts, ka zemūdenes neuzņem bēgļus, bet telegrafē kādai ātrlaivai, lai tā dzenas pakaļ. Stūrētāji mainīja kursu, bet drīz vien pazaudēja orientēšanos, nezināja, kādā virzienā mums turpmāk jābrauc.

Mūsu laiva bija ļoti veca - nosaukums "Zvejnieks". Vēl tagad acu priekšā stāv skurstenītis - veca metāla caurule, ar drāti piestiprināta pie diezgan paputējušas stūres būdiņas. Motors brīžiem apstājās, tad padarbojās kādu laiciņu un apstājās atkal. Arī kompass neesot bijis kārtībā. Cilvēki sāka bailoties, kā tas beigsies. Starp bēgļiem bija arī kāds jūras kapteinis, kura koferi bija mantu kaudzes pašā apakšā. Vajadzēja tikt pie viņa jūras kartēm. Izcēlās panika, kad kapteinis gribēja vienu daļu mantu izmest jūrā. Man bija tikai mugursoma ar manu zobārsta diplomu, gabaliņš rupjas maizes un paliela rokas soma, kurā bez dokumentiem bija manas vienīgās kurpes. Lai tās saudzētu, es staigāju Tāļa vecos futbola zābakos, kuriem no zolēm bija noņemti korķi.

Šajā burzmas brīdī pēkšņi ievērojām vairākus mazus punktiņus pie apvārsņa. Pulkstenis bija ap pusčetriem pēcpusdienā. Nepagāja 15 minūtes, kad mums pietuvojās piecu kuģu konvojs, arī bez karogiem un pazīšanās zīmēm. Viņi pavēlēja mums apstāties. Mēs izskatījāmies kā maza riekstu čauliņa, kas šūpojas šo milžu saceltajos viļņos. Jūras slimība man bija pārgājusi, un arī es ar šausmām domāju, vai tik mums neliks pa striķu trepēm rāpties uz šiem milžiem un braukt viņiem līdz uz nezināmu zemi. Taču notika brīnums: lielie kuģi savā starpā sazinājās un sāka

Šķiet pilnīgi neiespējami, ka šajā briesmīgajā pābraucienā kāds varējis fotografēt, taču 2001. gadā zviedru laikrakstā "Goteborg's-Posten" parādījās kāds ļoti vecs attēls, par ko V.Zušmane raksta: *Šī ir laiva "Zvejnieks" ceļā uz Zviedriju. Tālis ir kreisajā stūrī ar gaišo žokēni. Mani neredz, esmu aiz viņa zem brezenta.*

attālināties no mums. Mēs atviegloti uzelpojām. Tātad atkal izglābāmies, tikai neviens īsti nezināja, kādā virzienā mums būtu jābrauc. Drīz arī satumsa un sāka putināt sniegs.

Pēc kāda laika mūsu laiva kaut kam uzbrauca virsū un apstājās. Vīri nosprieda, ka esam uzbraukuši uz sēkļa. Tātad tuvumā vajadzētu būt krastam. Bet kas par krastu, kas par zemi? Varbūt esam atpakaļ Kurzemē? Pulkstenis bija ap desmitiem vakarā. Sāka pietrūkt dzeramā ūdens. Nolēmām signalizēt, lai dabūtu palīdzību - kliezām, vicinājām ar degošām drēbēm. Šķita, ka esam nonākuši kādā neapdzīvotā zemē, jo neviena dzīva dvēsele nerādījās. Nekas neatlika, kā gaidīt rītausmu. Tad saskatījām lēzenu krastu ar šķūnīti un krastā izvilktu airu laiviņu. Konstatējām, ka laimes māte mūs vadījusi iepriekšējā vakarā. Bijām uzskrējuši sēklī starp trim lieliem akmeņiem: viens laivas priekšā un divi katrs savā pusē. Visu priekšpusdienu neviena dzīva dvēsele neparādījās. Viens mūsu drošminieks uzsēdās jāteniski tukšai benzīna mucai un izairējās malā, paņēma tur esošo airu laivu un izcēla krastā profesoru Aizsilnieku, kurš prata zviedriski. Cerējām, ka esam Zviedrijas krastā. Patiešām, pavisam tuvu bija kāds zvejnieku ciems. Pēkšņi ieradās daudzas zvejnieku laiviņas, lai celtu mūs krastā. Vispirms laivās ņēma sievietes ar bērniem un tad pārējās. Izcēlās panika, sievietes bija bailes vienām doties krastā - svešā zemē. Kur paliks vīri, kad varēs satikties? Tad ieradās zviedru ostas kapteinis, kas vācu valodā nomierināja satrauktos ļaužu prātus. Vēl šodien acu priekšā redzu šo cilvēku - tērpies skaistā, baltā uniformā, likās no citas pasaules. Kad saskaitīja mūs - 162 bēgļus, viņš izbrīnā grozīja galvu.

Izrādījās, ka esam Gotlandes salas pašā dienvidu galā. Sāka jau krēsnot, kad mēs pārējie arī varējām atstāt lielo laivu. Kāpām pāri laivas malai un laipojām pa akmeņiem uz krastu. Tūdaļ mūs aicināja zemnīcā, kur bija iekurta uguns, cienāja ar maizītēm, tēju vai kafiju. Bija sestdienas vakars un lottēm (aizsardzēm) bija iecerēts saviesīgs vakars, tam paredzētās maizītes viņas atnesa mums. Vēlāk visus vaļējās mašīnās aizveda uz kādu draudzes namu. Tur pie kamīna atkal pabaroja un pēc tam tajās pašās mašīnās mūs aizveda uz Hemsas miestiņu un novietoja baznīcā. Lielajā zālē gar sienām bija salmi - tajos pavadījām pirmo nakti uz Zviedrijas zemes.

Otrā rītā ievēroju, ka mani ceļgali bija galīgi zili. Droši vien no ilgās tupēšanas laivā. Pirmajās dienās mēs nedrīkstējām baznīcas telpas atstāt. Ārā stāvēja sargs ar šauteni plecā. Tas bija liels notikums tik mazā miestiņā; cilvēki nāca mūs apskatīt, un mēs atkal, stāvot uz lieveņa, pētījām, kādi tie zviedri izskatās. Nu tādi paši cilvēki kā mēs, tikai apkopušie, glīti ģerbušie. Pēc dažām dienām mēs drīkstējām pastaigāties pa miestiņu. Pēc aptumšotās, izpostītās Rīgas - liels bija pārsteigums redzēt gaišus dzīvojamo māju logus, apgaismotus skatlogus, pilnus dažādām precēm, un pat gaismas reklāmas. Viss likās kā pasakā.

Pēc piecām dienām mūs pārcēla uz Visbiju, bet pa ceļam mūs "atutoja". Mums nekādu kukaiņu gan nebija, tomēr šai procedūrai bija jāiet cauri. Tas notika speciālās teltīs. Mūs noziepēja, noberza, noskaloja, galvas iesmērēja ar šķidrumsu, no kā mēs visi kļuvām sarkanmataini.

Nākošā apmešanās vieta bija vecas kino telpas Visbijas tirgus laukumā

tuvumā. Gulējām uz grīdas noklātiem papīra matračiem. Arī palagi un segas bija no papīra. Pēc nedēļas atveda divstāvu armijas dzelzs gultiņas un armijas gultas veļu, segas. Jutāmies samērā labi.

Lai gan lielākā daļa no mums jau labu laiku nebija baudījuši kārtīgu ēdienu, tomēr grūti bija pierast pie zviedru ēdiena. Pirmais pārsteigums bija Ziemassvētkos. Pirmais svētkos atveda pierastos armijas katlus, un, kad atvērām vāku, pretī sitās nejauka smaka. Tuvāk apskatot ēdienu, redzējām, ka tur ir kaut kādas izjukušas zivis. Tā kā tās tik nelabi smakoja - neuzdrošinājāmies tās ēst. Zinājām, ka sabojātas zivis taču ir bīstami ēst. Aiztaisījām katla vāku ciet, iekodām kādu kartupeli un katlus ar zivīm aizsūtījām atpakaļ. Pēc neliela brīža zvana - kas par lietu, kāpēc mēs neesam ēduši? Vai mēs kaut kāda iemesla dēļ esam pieteikuši bada streiku? Nē, mēs tikai baidījāmies ēst zivis, jo tās smako. Izrādījās, ka šīs zivis - "lutfisk" - ir zviedru tradicionālais Ziemassvētku ēdiens. Viņi gribēja mums pasniegt to labāko. Tagad, pēc 49 Zviedrijā nodzīvotiem gadiem, varu tās kaut cik baudīt, bet tikai tad, ja pati sagatavoju."

Attēlā: Tāļivaldis Zušmanis Geteborgā strādāja par mūzikas instrumentu remontētāju

Ievērojamie Smiltenes viesi

Rainis - 1922. gada 26. - 27. martā

Pie visu laiku ievērojamākiem ciemiņiem minams Rainis. Dzejnieku uz Smiltēni ataicināja tolaik Latvijā pazīstamā demokrātiskā kooperatīva "Kultūras balss" Smiltenes nodaļa, kuras priekšnieks bija enerģiskais skolotājs Jānis Sijāts.

Nodaļa sāka iestudēt Raiņa lugu "Pūt, vējiņi!", lai uz tās izrādīšanu varētu pieaicināt pašu autoru. Izrādes režiju uzņēmās Jēkabs Dišlers. Jānis Sijāts aizbrauca uz Rīgu pie autora, nesastapa viņu mājās, bet ar Aspazijas starpniecību rakstniekam uzaicinājums tika nodots.

Rakstnieks ieradās no Valmieras ar mazo bānīti. Smiltenes stacijā viņu sagaidīja biedrības pārstāvji, skolotāji, ierēdņi un daudz, daudz pilsētas ļaužu. Stacija no pilsētas centra nebija tālu, tāpēc Rainis atteicās braukt važonī un kopā ar sagaidītāju pūli nāca kājām. Rakstnieku vispirms aizveda uz viņam sagatavoto vietu Bergmaņa mājas (tagad Baznīcas laukumā 11) otrajā stāvā, Židiņas jaunkundzes privātajā pansionātā. Pirms izrādes Rainis nedaudz iepazinās ar pilsētu un ar pavadoņiem fotografējās pie Tepera ezera slūžām.

Vakarā Lauksaimniecības biedrības nama zāle bija ļaužu pārpildīta. Bija iecerēts, ka Rainis pirms izrādes nolasīs arī referātu, taču, zinot viņa aktīvo darbību politikā un redzot raibu raibo publiku skatītāju zālē, īsi pirms uzstāšanās dzejnieku lūdza šo tēmu neskart. Tas Rainim īsti nepatika, savā runā viņš aprobežojās ar stāstu par lugas "Pūt, vējiņi!" rašanās laiku, par kultūras darbu un jaunatnes audzināšanu.

Lugas izrādē Baibas lomu izteiksmīgi tēloja smilteniete Lociņa - neliela auguma, meitenīgi slaika, blondiem, gariem matiem, ar labu balsi tembru. Uldi tēloja viņas vīrs - Lociņš, tāpat skatītājiem ļoti patika iemīļotās Kristīnes Dzirkales tēlojums. Arī citi tēlotāji likās savām lomām piemēroti.

Pēc izrādes notika Raiņa un aktieru sumīnāšana, viņš fotografējās kopā ar aktieriem (attēlā). Rainis bijis tik apmierināts, ka uzreiz piekritis palikt Smiltēnē vēl vienu dienu, lai nākamajā pēcpusdienā lugu izrādītu skolu jaunatnei par brīvu.

27.marta rīta pusē Jāņa Sijāta un Pētera Miglas vadībā Rainis apskatīja Smiltenes

ievērojamākās vietas. Meža ielas galā rakstniekam parādīja vietu, kur 1906.gadā tika nošauts revolucionārs Palkavnieks. Rainis nofotografējās pie žuburotas priedes, kas auga turpat netālu.

Bērnu izrāde notika agrā pēcpusdienā, dzejnieks sēdēja pašā pirmajā rindā kopā ar Smiltenes skolotājiem. Sākumā pamatskolas pārzinis Kārlis Kļaviņš stāstīja par viņa dzīvi Latvijā un izsūtījuma laiku Šveicē. Rainis uzrunāja skolēnus,

mudināja viņus būt vienmēr centīgiem skolas darbā. Starpbrīdī Rainis fotografējās kopā ar bērniem (attēlā). Šis Smiltenes fotogrāfa J.Kārklīņa foto ir ļoti izdevies un starp citām fotogrāfijām vislabāk simbolizē Tso, bet neaizmirstamo Raiņa viesošanos Smiltēnē. Priekšplānā redzami bērnu nama bērni un Mežoles pagastskolas skolēni, kas septiņus

kilometrus pa ziemas ceļu bija šurp kājām nākuši. Pēc izrādes pamatskolas skolēnu koris Kārļa Kļaviņa vadībā sniedza nelielu koncertu.

Tās pašas dienas vakara vēlā stundā Rainis aizbrauca. Stacijā pulcējās daudz pavadītāju, vidusskolas literātu pulciņš pasniedza dzejniekam albumu un ziedus, "Kultūras balss" rīcības komiteja dāvāja foto albumu par Smilteni.

Par savu viesošanos Smiltē Rainis ir atstājis ierakstu savā dienasgrāmatā: *"Skaista pilsētiņa, skaista tauta, plaša sapulču zāle, kur saiet pāri tūkstotim skolas bērnu no Smiltēnes un apkārtnes. Daži pat nav baidījušies iet vairākas verstis kājām."*

Alberts Kviesis - 1931. gada 11. jūlijā.

Latvijas valsts prezidents Alberts Kviesis Smiltē ieradās 1931.gada 11.jūlijā, Smiltēnes - Palsmanes - Aumeisteru - Gaujienas Lauksaimniecības biedrības pusgadsimta jubilejas svinību pirmajā dienā.

Tās dienas notikumu atstāstu vēsturei saglabājusi avīze "Jaunais Smiltēnes Vēstnesis":

"Jau dienu iepriekš mūsu citkārt klusā un miera pilnā pilsētiņā liela rosība un dzīvība. Uzpoš un tīra pilsētu, steidz kārtot izstādi. Pie Gustava Ādolfa laukuma (tagad Baznīcas lauk.) rūpnieks Jūlijs Cukurs ar zeltiem veido skaistus goda vārtus valsts prezidentam. Slauka ielas, izravē no renstelēm sazēlušo mauru, novāc vecos kioskus. Savu ārieni izdaiļojis, tas ir, nogriezis savu pinkaino bārdi un matus apcirpis pat baznīcas dārza iemītnieks Zālītis. Drūms, kā parasti, sava veikala durvīs stāv tikai tirgonis žīds Leibovičs.

Svētku dienās pilsēta karogota. Svinības sākas sestdien 10 rītā ar valsts prezidenta sagaidīšanu pie Smiltēnes un Launkalnes pagastu robežām apm. 10 kilometrus no Smiltēnes, kur arī uzcelti goda vārti. Plkst. 10.30 valsts prezidents ar pavadoņiem ierodas Smiltē. 8.Daugavpils kājnieku pulka orķestris spēlē apsveikuma maršu. Pie goda vārtiem ar Latvijas himnas skaņām prezidentu sagaida Smiltēnes mūzikas un dziedāšanas biedrības koris. Tad īsu apsveikuma

runu saka pilsētas domes priekšsēdētājs Kristaps Lielgalvis. Prezidents sasveicinās ar Smiltenes un apkārtnes organizāciju un skolu pārstāvjiem, kas ieradušies kuplā skaitā. Prezidents pateicas klātesošiem par sirsnīgo sagaidīšanu. Plkst. 11 prezidents ierodas baznīcā, uz pateicības dievkalpojumu. Pēcpusdienā prezidents Jāņa kalnā atklāj Lauksaimniecības biedrības jubilejas izstādi."

Guntis Ulmanis - 1993. gada 25. augustā.

Par atjaunotās Latvijas valsts prezidentu 1993. gada 7. jūlijā kļuva Kārļa Ulmaņa brāļa mazdēls Guntis Ulmanis. Pirmā mazpilsēta, kuru prezidents miesassargu un žurnālistu pavadībā apmeklēja, bija Smiltene. Apsveicinājies ar pilsētas domes priekšsēdētāju, Ulmanis devās pie tuvumā esošiem smilteniešiem, kuri vēlējās

sveikt un iztaujāt prezidentu (attēlā). Pirmais jautājums bija par pensijām: "Kad būs lielākas pensijas?" - Prezidents: "Būs, bet jātiek ārā no rūpniecības krīzes un Krievijas nežēlīgās ekonomiskās politikas."

Domes zālē prezidents skaidroja grūtības pilsonības likuma izstrādāšanā un aicināja uzticēties valdībai un cerēt uz labāku nākotni.

Pilsētas goda grāmatā Guntis Ulmanis atstāja ierakstu: "*Jūra, meži, kultūra un tādas pilsētiņas kā Smiltene ir mūsu nacionālā bagātība.*"

Pirms prombraukšanas prezidents vēlreiz aprunājās ar ārpusē stāvošiem smilteniešiem, saņēma rudens ziedus. Pēc tam iepazinās ar Smiltenes MRS kokzāģētavu.

Guntis Ulmanis - 1998. gada 17. februārī.

Smiltenes pilsētas domē tika apspriesta iespēja izveidot Smiltenes novadu, kurā būtu apvienoti apkārtējie pagasti, jo daļa šo pagastu teritorijas ir tuvu pilsētai un iedzīvotājiem būtu ērtāk un izdevīgāk, ja centrs atrastos Smiltē. Tika pārrunāts par lielākajiem pilsētas uzņēmumiem un to attīstības tendencēm.

Smiltenes Lauksaimniecības tehnikumā prezidents iepazīs ar mājturības kursa meiteņu darbiem, dāvanā saņēma izrakstītu latvisku cimdu pāri, pusdienoja mājturības nodaļas banketu zālē.

Apcievojot Tiltlejas vilnas pārstrādes ceļu, prezidentam iepatikās džemperis, un viņš to nopirka.

Vaira Vīķe Freiberga - 2001. gada 25. maijā.

Prezidente Vaira Vīķe - Freiberga oficiālā vizītē Smiltē ieradās 2001. gada 25. maijā, piedalījās Smiltenes ģimnāzijas pēdējā zvana ceremonijā, bija iepriecināta par šo tradīciju un pārsteigta par simbolisko zvanu, kas bija izveidots no ceriņu ziediem. Absolventiem prezidente novēlēja "savā dzīvē raudzīties uz priekšu ar pašāvēību uz sevi, pašauties uz savu zemi un savu tautu".

Apcievojot a/s "Smiltenes piens" pienotavu, augstie viesi uzklaustīja piensaimniekus un nogaršoja jaunākos produktus.

Baznīcas laukumā gandrīz tūkstotis smiltēniešu sirsnīgi sveica prezidenti ar ziediem, novēlēja panākumus, lūdza autogrāfus.

Prezidente apmeklēja luterāņu baznīcu - attēlā kopā ar draudzes mācītāju Normundu Celmiņu.

Park-Hotel "Brūzis" telpās darba pusdienas notika kopā ar rajona pašvaldību pārstāvjiem un vēlāk risinājās arī pārrunas ar uzņēmējiem un lauksaimniekiem.

Lauksaimniecības tehnikumā mājturības kursa pēdējā izlaiduma meitenes demonstrēja pašu izgatavotos sava novada tautas tērpus. Prezidente izteica novēlējumu: "Galvenais ir, lai mums būtu ļaudis, kas izprot

sava mantojuma dārgumu un vērtību, lai mums būtu sirds degsme turpināt un kopt, nodot to tālāk nākamajām paaudzēm."

Vizītes noslēgumā V.Vīķe-Freiberga Smiltenes kultūras namā tikās ar novada žurnālistiem un apkārtnes iedzīvotājiem. Smiltenešiem Prezidente veltīja šādus vārdus: *"Man ir laimējies tādā ziņā, ka patlaban ceriņi ir pilnos ziedos, un es nezinu, vai kur pasaulē esmu redzējusi tik daudz ceriņu, kā tieši Smiltē. Man šķiet, ka katrā mājā ir ne tikai viens krietns ceriņu krūms, bet pat vesela to rinda un pie tam skaistu un dažādu. Šīs ziedu kupenas man vienmēr paliks atmiņā par visu šo novadu."*

Vēsturei saglabājies fotouzņēmums, kurā mūsu valsts prezidents Kārlis Ulmanis redzams kopā ar Smiltenes novada zemniekiem

Smiltenes mākslinieki

Jēkabs
Drande

Pašportrets

Jānis Mednis

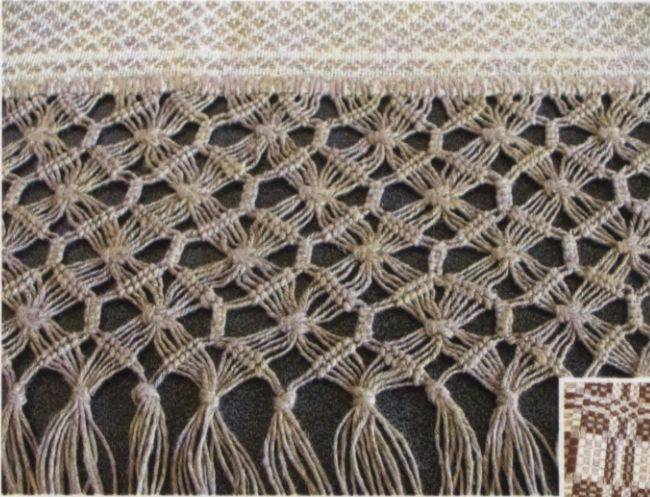

Palanga

Dzimtenes ainava

Valija Nadziņa

Kārlis Papulis

Zauskas priede

1943. gadā Smiltenes Sarkanā Krusta slimnīcai uzdāvinātā glezna «Vecā Smiltene»

Osvalds Siliņš

Pašportrets - studentu gadi

Māmuļa. 1966. g.

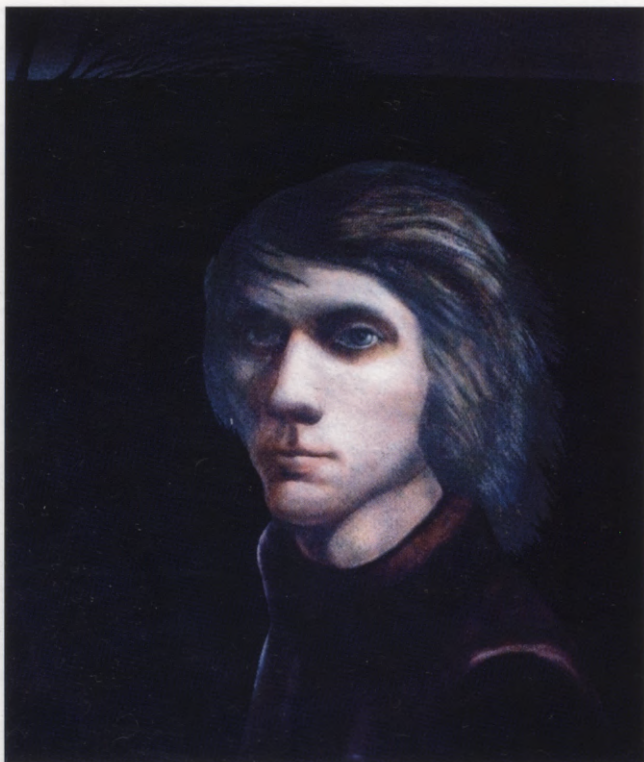

Laikšēnu ezers. 1981. g.

Aldis Štelcs

Pašportrets
Glezna

Ceļi
Sienas zīmējums

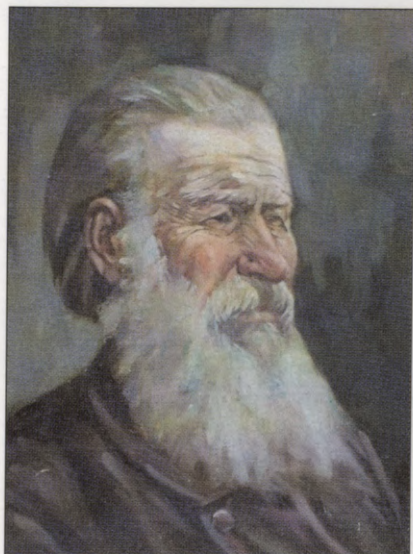

Jānis Zegners

Pie akas
Krijupu pļavas. 1915.g.

Pļāvēji. 1930.g.
Tēva ģimētne. 1906.g.

Biruta Žurovska

Vasaras ziedi

Parka iela

Pilsētas izveidošanās

leskats Smiltenes miestnā.

Priekšstatu par Smiltēni pirms 120 gadiem, un laiku pirms tam, var rast dažādu autoru darbos, tomēr Pētera Gailīša izdotajā grāmatā "Dzimtene Smiltene", kā arī Pētera Ērmaņa autobiogrāfiskajā tēlojumā "Atmiņu vija" pilsēta aprakstīta tiešāk. Rakstniekam un literatūras pētniekam P.Ērmanim Smiltene "bija .. bērnbā, ja ne gluži kā Parīze vai Roma, tad vismaz kā Rīga."

Pētera Gailīša atmiņu stāsts par to laiku pilsētu bez komentāriem šodien grūti izprotams, tāpēc iekavās ievietoti paskaidrojumi.

"Manā bērnbā bez baznīcas, draudzes skolas (tagad mūzikas skola), aptiekas (tagad ēka Baznīcas laukumā 16, foto 10.lpp.), četriem krogiem, Zaķīša bods (veikals Baznīcas laukumā 15, foto 209.lpp.) un "tiesas mājas" (tagad dzīvojamā māja Daugavas ielā 5) nekādu citu iestāžu un lokalu vairāk nebija. Jāpiemin gan, ka tiesas mājas augšstāvā turēja skolu, ar Stepi kā pārzini, kuru vēlāk pārvietoja uz Bērzaini, kad no Mežiela bij nopirkta zeme un uzcelts skolas nams. Arī celtņu nebij necik vairāk, ja atskaita "kaventi" - nespējnieku patversmi visredzamākajā vietā, uz paša stūra, kur tagad Biedrības nama konzuma veikals (kaventi pirms Biedrības nama celšanas nojauca). Kaventes durvju priekšā nostādītais "Lācars" ar pazīstamo bībeles pantu: "Patiesi es jums saku" vēl tagad redzams pie jaunās, firsta celtās, nespējnieku patversmes sienas (tagad sporta skola).

Tā bija visa toreizējā Smiltene. Lauku mājām pielīdzināmi bij atstatāk stāvošie: Staša (bij. Riekstiņa māja, tagad Dārza iela 6/8), Šķesteris (Labsvīra māja - tagad Atmodas ielā 5) un Kliebāts (bija Raiņa ielas sākumā, gāja bojā 1944.gadā). Doktorātu tikko cēla.

Es vairs neredzēju, kad Smiltēnē bija tikai "viena baznīca un septiņi krogi": Spruguls (tagad Baznīcas laukumā 13, foto 63.lpp.), Naužēns (tagad teritorija Baznīcas laukumā pie veikala "Centrs", vietā, kur savulaik iestādīti divi ozoli; foto 204.un 465.lpp.), Driepa (tagad pārbūvēta ēka Baznīcas laukumā 3), Kubliņš (Pils ielā 7, gāja bojā 1944. gada septembrī), Ādiņa, Žīgurs (vecā ēka Daugavas ielā pret lielveikalu, nodega 1944.gadā), Dobelnieks, (veco Dobelnieku vēlāk pārvērtā par zirgu pastu, nojauca 1932.gadā, jo atradās tagadējās Daugavas ielas vidū, foto 64.lpp.). Spruguļu un Naužēnu krogu augšstāvos bija zāles un skatuves. Kamēr nebija Zemkopības biedrības zāles, visus izrīkojumus noturēja Sprugulī, kur zāle bija ērtāka, kā Naužēnā.

Tāpat tiku redzējis vēl veco kapliču, kuru ļaudis ļoti zīmīgi bija iesaukuši par "kapsētas šķūni". No ārienes nav pārgrozīts arī Zaķīša nams, kurā tagad ievietojusies Valsts vidusskola. Tagadējās Zvejnieka dzirnavas sauca par Vidus dzirnavām. Augšup, ap elektrisko centrāli, bija Kalna dzirnavas; aiz tām, pašā augšgalā - "dzelzs āmurs". Tiltleja skaitījās par Lejas dzirnavām.

Pats pirmais sāka namu celt nelaiķis Adalberts Bergmanis un tas tāpat uzskatāms par pilsētas tēvu. Pirmo uzcēla nelielu koka namu, kurš vēlāk nodega. Tad cēla lielāku, ķieģeļu, pa laikiem pagarinādams, tā ka tagad Bergmanim ir

lielākais un ievērojamākais privātais nams Smiltēnē, pašā centrā (tagad Baznīcas laukumā 11).

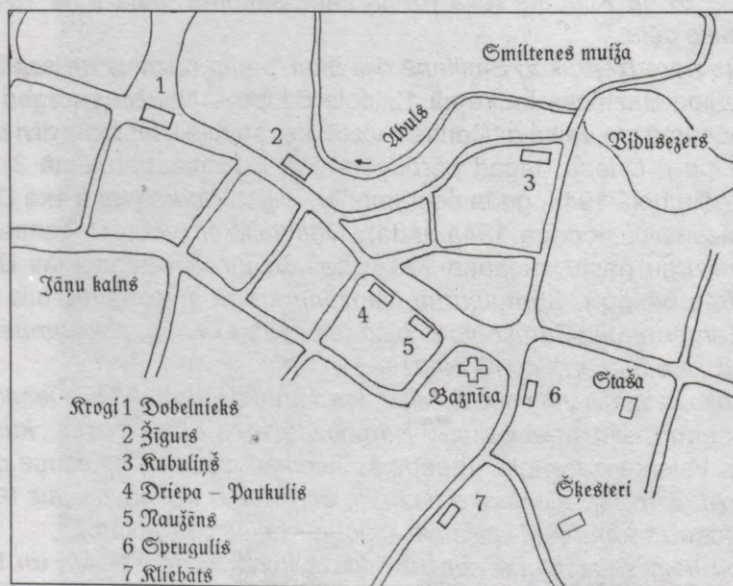
Otru labāko vietu no muižas dabūja atkal vācietis, *Johanness Bergs* (tagad Baznīcas laukumā 9). *Pietiekoši labus gabalus dabūja pirmie saņēmēji: Zariņš, M.Līde, K.Paukulis, D.Pētersons, Kalācis. D.Nodievam, kā vēlākam saņēmējam, bija jau jāatvirzās tālāk no centra un pēcākiem vienmēr vairāk.*

Bez Smiltēnes muižas un miestīņa firsta Līvena īpašumā 1893.gadā pārgāja Grotūža pusmuiža, Mežmuiža, vairāk kā desmit zemnieku mājas un liela nepārredzama mežu platība.

Pateicoties Līvenam, Smiltēnes apbūve gāja ātri uz priekšu un ar mazu pārtraukumu kara laikā turpinājās, kur pilsētas robeža sniedzas līdz Grotūzim, Abula upei un Klievu ezeram."

Katram Smiltēnes apkārtnes pagastam bijis savs krogs, kuros laucinieki pirms baznīcā iešanas nolikuši drēbes, kā arī sarīkojuši viesības un sapulces. Vīri svētdienās vai citās svinamās dienās pēc dievkalpojuma meklēja lustes Smiltēnes krogos. Tur viņi vienmēr varēja uzzināt sava pagasta jaunumus vēl ātrāk un pilnīgāk, nekā sievas pie baznīcas. Tur grozījās arī citu pagastu ļaudis un pavisam sveši garāmbraucēji, tālu ceļu gājēji. Svešie atnesa pasaules ziņas. Krogos pie alus kausa un stiprākiem dzērieniem saimnieki aizrunāja nākamos gājējus un otrādi. Īpaši nozīmīgas bija deramās dienas pēc Sveču dienas februārī, kad saimnieki un tie paši vai citi gājēji liecinieku klātbūtnē vienojās par dzīvi un darbu no Jurgiem līdz Jurgiem.

P.Gailīša aprakstu papildina 1908.gada avīzē "Rīgas Apskats" iespiestā vēstule no Smiltēnes: *"Tanī vietā, kur tagad Smiltēnes miestīņš, priekš 25 gadiem nebija nekā vairāk, kā tikai baznīca, un netāļ no baznīcas - trīs krogi. Vēl agrāk*

Krogu izvietojums Smiltēnē 19.gs. pirmajā pusē

bijuši 7 krogi, katram lielākam pagastam savs krogs, kur pašu pagasta ļaudis pašu muižā dedzināto degvīnu varējuši izdzerties pēc patikšanas.

Bet tagad krogu ziņā Smiltene ir gājusi atpakaļ, jo tagad Smiltēnē atrodas vairs divi krogi (Paukuls un Sprugulis). Tirgus dienās tajos vienmēr bija sastopami "šeptmaņi", kuri piedāvāja apkārtnes lauksaimniekiem strādniekus, jo laukos vienmēr bija par maz darba roku.

Bez tam Smiltēnē atrodas visas šā laika pilsētniekam vajadzīgās vietas, kā: pasts, telegrāfs, zirgu pasta stacija, vieglie un smagie ormaņi, zobu ārsti, advokāts, miera tiesas kamera un pristava kanceleja ar aresta māju. Tad vēl Smiltēnē atrodas draudzes ārsts - "daktera" mājā un aptiekis, paša aptiekara namā. Izgājušajā ziemā noietās uz dzīvi Smiltēnē veterinārsts, pēc kura jau sen bija liela vajadzība, jo lopu slimības gadījumā nebija kur griezties, bij jāpietiek ar šādiem tādējiem aust pūtējiem.

Miestiņa izaugšana notikusi ļoti strauji. Priekš 25 gadiem tika celta Smiltēnē uz muižas zemes pirmā māja, kurā tad tika ierīkotas tirgotavas. Pirmā namnieka Bergmaņa kunga priekšzīmei sekodami, sāka celt namus - tirgotāji un amatnieki. Pirmos namus daži cēla no koka, bet vairāki nami nodega, kuru vietā uzcēla divstāvu ķieģeļu namus, kuri ir izturīgāki pret uguni. Šis būves drudzis Smiltēnē uznāca gadu desmit atpakaļ. Pieprasījumi pēc veikalu un dzīvokļu tīres vietām sāka vairoties caur to, ka visi apkārtnes žīdi saplūda Smiltēnē. Namiem vairojoties, sāka tīres maksas krist, caur ko tika dota iespēja atvērt mazākas - dažādas pārdotavas, tā ka tagad Smiltēnes miestniņā atrodas vairāk par 40 dažādām tirgotavām, kuras atvēra paunu žīdi un citi ļautiņi, kuru tirgotāju zināšanas sastāvēja tikai no tā, ka par katru pārdodamu lietu vajaga prasīt tik daudz, cik tik var no pircēja izspiest, nemaz neraugoties uz mantas labumu."

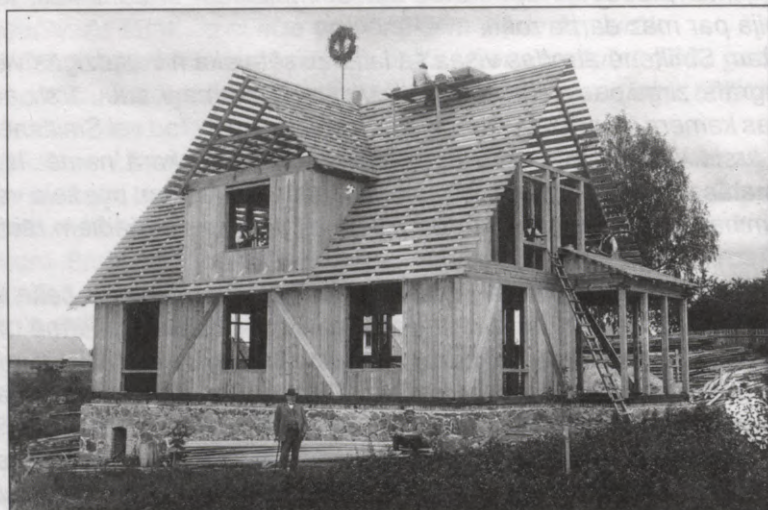
Mērnieku laiki

Mūsdienu pilsētas pirmsākumi saistīti ar 19.gs. beigų posmu, kad Smiltēnes muižas īpašnieks Pauls Līvens sadalīja zemi atsevišķos gruntsgabalos un iznomāja tos muižas rentē, tā likdams pamatu Smiltēnes pilsētai, kādu to saņēma Latvijas valdība.

Pirmos gruntsgabalu plānus no 1896. līdz 1902.gadam izgatavoja zvērinātie mērnieki Nikolajs Žubroms un Peters Jakobsons (no Valmieras). Plāni zīmēti uz balta kartona ar tipogrāfijā iespiestu tekstu, zīmējums un mērnieka teksts - tušā. Attālumi mērīti pēdās, platība bija noteikta kvadrātasīs. Zemes rente bija jānomaksā divreiz gadā - 23.aprīlī un 23.oktobrī. Līgumu par zemes nodošanu muižas rentē apstiprināja Cēsu - Valkas apgabala tiesas tiesnesis.

Neatkarīgās Latvijas laikā, lai realizētu agrāro reformu (1920.-1925.), izgatavoja Smiltēnes pilsētas gruntsgabalu plānu mērogā 1:5000. Gandrīz visi pilsētas zemes gabali, kas pirms tam piederēja Smiltēnes muižas īpašniekam P.Līvenam un Cērtēnes muižas īpašniekam H.Klotem, tika atsavināti. Zemes izpiršana bija uzticēta Zemkopības Ministrijai, pamatojoties uz Ministru kabineta 1925.gada 15.janvāra sēdē apstiprinātiem tarifiem. Smiltēnes gruntsgabali bija sadalīti 4 vērtību grupās. Neapbūvēto zemes gabalu cena bija no 1 līdz 4 santīmiem, apbūvēto - no 5 līdz 16 santīmiem par kvadrātmetru.

1922.gadā Smiltenes pilsētai izcēlās domstarpības ar Smiltenes pagastu, jo pilsēta savā pārziņā vēlējās pārņemt visu Smiltenes muižu, Cērtēni, Sprostu, Spreņu un Žāpuru māju zemes. Dome pieprasīja Līvena muižas ēkas pilsētas pamatskolas vajadzībām, Ērmaņa māju ar zemi - nespējnieku namam.

Daktera Lazdiņa mājas būvēšana 1930.gadā
uz Dakteru ielas (tagad Dakteru iela 51)

Smiltenes kopplatība 1935.gadā aptvēra 545 hektārus, bija iemērīti un piešķirti 474 gruntsgabali, uz kuriem uzbūvētas 44 mūra, 67 jaukta materiāla un 332 koka dzīvojamās ēkas.

Lai gan naudas līdzekļi bija ierobežoti, arvien vairāk Smiltenē spēru svētķus svinēja jaunie zemju ieguvēji. Bagātības pieaugumu nodrošināja neatlaidīgs, pat fantastisks darbs. Smiltenē pirka un pārdeva gruntsgabalus. Zemes uzmērīšanu koordinātu sistēmā veica zvērinātais mērnieks Voldemārs Gailis, bet notariālās darbības apliecināja notāri Vilis Lūkins un Roberts Plūme.

Pēc 1940.gada 21.jūlija kā krusa bira lēmumi un likumi par zemes, namtīpašumu, banku, tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu nacionalizāciju. Pirmie nacionalizācijas lēmumi tika pieņemti 1940.gada 1.novembrī. Darījumu skaits ar nekustamiem tīpašumiem vācu okupācijas laikā bija neliels. Neveiksmes karā vācu varas iestādēm spieda 1943.gada 18.februārī izdot rīkojumu atcelt padomju varas izdotos nacionalizācijas aktus - atjaunot privātīpašumu. Valkas Zemesgrāmatu nodaļa 1943./44.g. izdeva apliecības par atjaunoto privātīpašumu.

Pēc Otrā pasaules kara zeme joprojām piederēja Padomju valstij. Nodibinoties Smiltenes rajonam, bija nepieciešams palielināt pilsētas teritoriju, tādēļ pilsētai 1951.gadā pievienoja blakus esošās Žāpuru, Sprostu, Noriņu, Kaiku un Mazspreņu lauku saimniecību zemes. Toreiz noteiktās pilsētas robežas saglabājušās līdz mūsdienām. Pirmā lielāko bijušo zemes tīpašnieku platības ierobežošana notika 1954.gada oktobrī. Zemi atņēma 14 zemes tīpašniekiem, kuriem zemes bija vairāk par 4000 m². Atņemto zemi citiem piešķīra lietošanā uz 40 gadiem (kāda

tālredzība!) jaunu māju celtniecībai vai ģimenes dārziņiem.

Pirms tam jau uz brīvajām pilsētas zemēm savas mājas bija uzcēlušī Arvīds Līcis (Lazdu ielā), Jānis un Rihards Pilka (Raiņa ielā), Osvalds Gagainis (Veldes ielā), Jānis Karlivāns (Vaļņu ielā). Mājas gatavojās celt Roberts Cers (Parka ielā), Juris Dāvis (Meža ielā), Viktors Koliņš (Dakteru ielā) un Kārlis Mateuss (Parka ielā).

Pamatojoties uz valdības lēmumiem, 1961.gadā namīpašnieku lietošanā atstāja tikai 1200 m², pārējo zemi atsavināja un ieskaitīja brīvo zemju fondā. Zemes plānos un namīpašuma kartiņā inventarizācijas biroja tehniķi, bez apskates dabā, iezīmēja lietojamo platību. Lielākā zemes daļa tika piešķirta apbūvei, ģimeņu dārziņiem, taču daudzos gadījumos zeme netika apsaimniekota, bet aizlaista. Smiltenes pilsētas zemes lietas kārtoja Valmieras tehniskās inventarizācijas birojs, pamatojoties uz pēckara zīmētiem gruntsgabalu plāniem, kuri vairumā gadījumu bija neprecīzi.

Latvijas Republikas likums 1991.gada novembrī "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" noteica kārtību, kādā veicama zemes reforma Latvijas Republikas pilsētās. Zemes reformas mērķis bija pakāpeniskas valsts īpašuma denacionalizācijas, privatizācijas un nelikumīgi atsavinātu zemes īpašumu atdošanas gaitā pārkārtot zemes īpašuma un zemes lietošanas tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības pilsētās, lai veicinātu sabiedrības interesēm atbilstošas pilsētu apbūves veidošanos, zemes aizsardzību un racionālu izmantošanu.

Pirmo zemes komisiju Smiltenes pilsētas TDP valde izveidoja 1992.gada maijā. Zemes komisija jau savā pirmajā sēdē 1992.gada 30.oktobrī nolēma atjaunot Smiltenes ev.lut. baznīcas draudzei īpašuma tiesības uz zemes gabalu pilsētas centrā. Desmit gados zemes īpašuma tiesības atjaunotas gandrīz visiem bijušiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, zemi izpirkuši nu jau daudzo jaunbūvju īpašnieki. Smiltenes kopplatība 2002.gadā aptvēra 719 hektārus, iemērīti un piešķirti 1193 gruntsgabali.

No 1994.gada jūnija zemes robežas uzmēra koordinātu sistēmā. Zemes mērīšanu Smiltēnē veic zvērināts mērnieks Andris Teremko.

1902. gada Smiltenes zemes iemērīšanas plāns (tagadējam īpašumam Mētras ielā 7)

Ielas un mājas

Abulas iela. Senais nosaukums bijis Grēcinieku iela. Nostāsti liecina, ka gar Jaunā un Vecā parka malu izveidotā iela ievziedu laikā bijusi mīļētāju īpaši iecienīta. Vecākā Abulas ielas māja ar Nr.2 ir ievērojama ar to, ka ēka nav kvadrātveida. Pēteris Skujiņš pēc namīpašuma iegūšanas 1930.gadā to ievērojami pārbūvējis. Pavisam nesen Abulas ielas sākuma daļa bija attālināta no upes un tikai pēc 1977.gadā uzceltās mājas (Nr.4) iela izveidota pāri upes palienes ņirņiem.

Jaunās mājas Abulas ielā celtas no 1972.gada, kad Pils ielas stūrī Smiltenes 8.CBR uzcēla pirmo 4 stāvu māju ar 33 dzīvokļiem, kas joprojām ir arhitektoniski skaistākā māja Smiltēnē (attēlā).

Atmodas iela. Savu nosaukumu tā ieguva 1990.gadā. Trešās Atmodas laika notikumu iedvesmoti, pirmie demokrātiskā ceļā ievēlētie pilsētas deputāti Pionieru ielai deva jaunu nosaukumu. Vēl senāk tā bija Zaķu iela, kas nosaukta par godu lieltirgotājam Zaķītim, tā stiepās no pilsētiņas centra līdz pat Klīevu ezera mežam. Pēc kara, uzreiz aiz Blaumaņa ielas krustojuma, iela bija pavasaros, rudenos un ziemās grūti izbrienama.

Šaurā Dārza iela, kas arī virzīja kustību ārā no centra un pa kuru brauca arvien vairāk automašīnu ar garām piekabēm, apdraudēja iedzīvotājus, tāpēc 1965.gadā tagadējā Atmodas ielā sākās nopietnāki apvedoša ceļa ierīkošanas darbi, ielu izbūvēja pāri vācu karavīru apbedījumiem un tālāk gar bijušo Cukura galdniecību un tuvējo mežu līdz Dārza ielai. Vecā ceļa ieloks uz meža pusi līdz šai dienai saglabājis Zaķu ielas nosaukumu. Izbūvēto ielu 1957.gada maijā pārdēvēja par Pionieru ielu.

Atmodas ielā atrodas divas apbedījumu vietas: Baltais krusts pie Zaķu ielas un Meža kapi pirms krustojuma ar Dārza ielu.

Atmodas iela tagad ir noslogotākā pilsētas maģistrāle, kura kalpo braukšanai uz Rīgu, Gulbeni, Alūksni, un citu pilsētu braucējiem - uz Valmieru, Cēsīm. Atmodas iela ir pirmā, kas paveras atbraucēja acīm, un pēdējā, kurai aizbraucējs pamāj atvadoties.

Nr.1. Pirro māja. Šeit līdz 1949.gadam dzīvoja Smiltenes ievērojamākais fotogrāfs Arnolds Pirro. Rīgā izmācījies foto lietas, 1908.gadā viņš ieradās Smiltēnē un Zaķu ielā nopirka mazu koka mājiņu, kurā, attīstot fotoplates, tapa pirmās Smiltenes pilsētas fotogrāfijas. Mājiņa bija blakus tagadējai, tikai vairāk izvirzīta uz ielu (tagad apmēram tur atrodas jaunākā noliktavu ēka). Zemes reformas laikā blakus vecajai mājiņai Pirro iegādājās zemes

gabalu Zaķu ielā 1, uz kura 1929.gadā pēc paša izgatavota projekta uzbūvēja māju ar palielu foto paviljonu (attēlā), kurā varēja nofotografēt līdz pat 50 cilvēku lielu grupu.

Kad jauna slimība pieveica A.Pirro, viņa sieva Milda gandrīz divdesmit gadus turpināja vīra iesākto darbu. Paaudzēm mainoties, māju mantojusi mazmeita.

Nr.2. Darbnīca. Tirgotāja Zaķīša celtā akmens mūra ēka saglabājusies no deviņpadsmitā gadsimta otrās puses, pārcietusi kaimiņos esošās vidusskolas degšanu

1944.gada septembrī, pēc Otrā pasaules kara kalpojusi dažādām organizācijām. Tagadējā paaudze atceras šeit bijušo svaru remonta darbnīcu, tagad te ir skārdnieku darbnīca. Šajā vietā joprojām augsts gruntsūdens līmenis, pagrabā gandrīz vienmēr ir ūdens.

Nr.3. Staltes māja. Emma Stalte 1934.gadā no valsts nopirka palielu zemes gabalu un tajā pat gadā pēc apstiprināta būvprojekta sāka būvēt divstāvu māju, kura bija gatava 1936.gadā.

Pēc komunistu ierašanās 1945.gadā, jauno māju nodeva čekistiem, nama īpašniecei īsi pateica - izvācieties! E.Stalte bija spiesta doties uz Blomes pagastu, kur arī 1967.gadā mira. Mājā iekārtotās drošības komiteja ar tās priekšnieku Kočetovu. Pagalmā pastāvīgā gatavībā doties "mežu ķem-mēšanā" stāvēja sagatavotas vairākas automašīnas. Iznīcinātāji (tautā sauktie "izstrebīķeļi") lielāko tiesu bija krievi, bet bija arī latvieši.

Ar namu saistījās latviešu tautai nepatīkamas lietas. 1949.gada 25.martā pie mājas piestāja izvedamo automašīnas, čekisti un atbildīgie padomju darbinieki uz brīdi ieskrēja mājā, lai informētu priekšniecību par izvešanas gaitu. Tupot uz savām līdzpaņemtajām paunām, izvedamie šo namu neaizmirsu visu mūžu. Smiltenes rajona laikā šeit atradās partijas komiteja. Aiz lepna galda sēdēja Anna Miķe un modri sekoja, lai darbaļaudis nenovirzās no Ļeņina - Staļina noteiktā ceļa.

Smilteneši ilgi atcerējās notikumu politmācību noslēgumā. Toreiz visiem strādājošiem politpulciņos bija jāstudē partijas īsais kurss. Daudzas frāzes bija jāiemācās burtā. Noslēguma nodarbībā, kurā piedalījās partijas komitejas pārstāvji, Smiltenes aptiekas provizorei Elzai Krišjansonei Anna Miķe jautāja: "Uz kurieni ved visi ceļi?" Krišjansonei atbilde bija skaidra - uz Romu. Tā viņai savulaik bija iemācīts skolā. Par šādu atbildi Miķe lika aptiekas pārvaldniekam Petsam Krišjansonim atbrīvot no darba. Pets provizorei pāris gadu lika strādāt aiz skapjiem, locīt pulverišus un nerādīties publikai acīs.

Pēc rajona likvidēšanas namā ierīkoja prettuberkulozes dispanseru, to vadīja ārste Zariņa; 1961.gadā uzcēla jaunu saimniecības ēku un atjaunoja pagrabu, jo dispanseram bija savas prasības.

1972. gada sākumā šeit sāka saimniekot Smiltenes pilsētas mazbērnu novietnes darbinieki Edītes Rauzas vadībā. Krāsnis bija nolietojušās un palikušas ugunsnedrošas, tāpēc nākošajā gadā ierīkoja centrālapkuri. Pakāpeniski ieguldot līdzekļus, dzīvojamā māja un saimniecības ēka tika pielāgota par mazo smiltenešu mītni, lai māmiņās varētu strādāt. Pateicoties enerģiskajai bērnu dārza vadītājai Edītei Rauzai, mājīpašums un piederīgā zeme joprojām tiek uzturēta priekšzīmīgā kārtībā, ierīkoti bērnu rotaļu laukumi un vairākas vasaras tipa nojumes.

Nr.4. Pirts. Tagad jau bijusī pirts ēka uz nestabilas grunts tika uzcelta 1977.gadā un pilsētas iedzīvotājiem toreiz bija ļoti nepieciešama. Tā ir vienīgā Smiltenes ēka, kuras pamatos iedzīti pāļi, tomēr sekojošie būvdarbi tika veikti pavirši un pirts darbības laikā ēka bija vairākkārt jāremontē. Uzņēmīgi ļaudis ēkā pirms 10 gadiem ierīkoja kafējnicu "Gars", kura gan neguva smilteniešu atzinību. 2004.gadā ēku pārbūvēja par tirgotavu.

Nr.5. Labsvīra māja. Tā ir viena no vecākajām Smiltenes mājām. Senāk tai bijis salmu jumts un ēkas viena daļa atgādināja riju, vismaz puse pie pirmās ēkas vēlāk ir piebūvēta klāt. Mājas nosaukums "Šķesteri" radies no tur dzīvojošā vecā baznīcas šķestera Dzirkāja. Lielais gruntsgabals piederēja Smiltenes ev.lut. draudzei. Veiklais Smiltenes tirgotājs Zaķītis "apveda ap stūri draudzi, sev paņemdams "Šķesterus" pilsētā, vietā dodot "Pavārus". Dzirkālis gan pukojās, ka katru dienu jāstaigā

divas verstis tāji uz zvanišanu, bet draudze uz Zaķīti nevarēja būt ļaunīga. Uz "Šķesteru" zemes Zaķītis uzcēla tiem laikiem grandiozu tirdzniecības namu (vidusskolu) līdz ar tuvu stāvošām attiecīgām noliktavām un spīķeriem" - savās atmiņās raksta P.Gailītis.

Pēc Zaķīša zemi ieguva Līvens, kas to uz 12 gadiem izrentēja Labsvīram. Jaunā Latvijas Republikas valdība atsavināja visas privātmuižu zemes un tās par latiem izpirka agrākie nomnieki. Lielo zemes gabalu 1929.gadā iegādājās Kārlis Labsvīrs. Pēc viņa nāves 1943.gadā īpašums pārgāja meitas Elzas Krišjansones rokās. Arī viņa bija Smiltē pazīstama personība, jo izpildījusi tēva gribu (viņam patikusi zāļu vākšana un aptiekas smaržas) - visu mūžu darbojusies aptieknieces amatā. Pēc latīņu valodas eksāmena nokārtošanas Pleskavā, 1916.gadā viņa sākusī strādāt Bergmaņa aptiekā (Dārza ielā, kur tagad ir tūrisma informācijas birojs). E.Krišjansones jaunības gadus aptieka bijusī izrentēta vācietim Kempelī. Pēc E.Krišjansones nāves dēls mantoto māju sadalīja un izpārdeva pa daļām.

Nr.6. Cīruļu māja.

Tagad mājas īpašnieki ir brāļi - Paulis un Voldemārs Cīruļi, viņi māju mantoja no mātes Elzas Cīrules (dzim.Cukurs). Viņa ilgus gadus bija smilteniešu iemīļota Tautas teātra aktrise un ļoti labsirdīga autoostas darbiniece.

Kādā senā fotogrāfijā

(attēlā) redzams, ka ēkas celšanas gadā (1922.) saskatāma apkārtnē līdz pat Klīvu ezera priedēm - brīva no būvēm. Pašu māju cēlis vectēvs Andrejs Cukurs. Katru gadu vasaras sākumā Paulis Cīrulis pie ielas noliek divus zaļas krāsas krēslus, lai veciem ļaudīm, Atmodas ielas pakalnā kāpjot, būtu kur atpūsties.

Nr.12. Muižnieka māja. Zemes gabalu bijušajā Zaķu ielā 8 izpircis Voldemārs Muižnieks, kurš 1926.gadā uzcēlis māju, bet pēc viņa nāves 1938.gadā īpašumu mantojusi līdzīgās daļās sieva Emma un dēls Alfrēds. Cienījamā Smiltenes krāšņu mūrnieka amata meistara vairs nav šajā pasaulē, viņš gan paspēja savu īpašumu, ar simto numuru, ierakstīt atjaunotajā zemes grāmatā.

Nr.14. Ūdenstomis. 1968.gadā Ērmaņa birzs augstākā kalna virsotnē izveidoja zemē iebūvētu betona ūdens rezervuāru 150 kubikmetru tilpumā. Ūdeni tagad iegūst no četriem artēziskiem urbumiem, kuros pazemes ūdens atrodas 60 līdz 200 m dziļumā.

Visa zeme šajā apvidū senāk piederēja bijušajām Ērmaņu lauku mājām. Pirms desmit

gadiem vēl bija redzama vecā Ērmaņa māja, kuras pēdējie saimnieki bija 7.celū pārvalde. Vecajā Ērmaņa mājā pēc mācītāja Kundziņa priekšlikuma XX gadsimta 30. gados ierīkoja veco ļaužu mītni, t.s. "nabagu māju". Pēc kara tur bija pamatskolas zēnu rokdarbu darbnīca, vēlāk - arī krievu skolas internāts. Tagad vecā māja nojaukta un vietā uzceltajai adrese ir cita - Dārza iela 30A.

Sens skats no Ērmaņa birzs kalna uz Zaķu ielu

Nr.16. Kaugara māja. Jēkabs Kaugars, no Smiltenes pagasta Riņģiem, pret mātes gribu pametis kalpa dzīvi, 24 gadu vecumā (1900.gadā) ieradās Smiltēnē. Ievērojis, ka toreiz mūrnieki labi pelnījuši, iemācījies mūrnieka amatu, vasarās strādājis mūrnieka darbus, bet ziemā par puisī pie Paukuļa. Pirmā pasaules kara vēji viņa ģimenei aiznesa uz Krieviju, Ufas guberņas latviešu koloniju. 1920.gadā Kaugari uzzināja, ka var atgriezties Latvijā. Viņi likvidēja visu iedzīvi, veselu mēnesi pavadīja mājupceļā un Ziemassvētku vakarā iebruca Smiltēnē.

Dažus gadus ģimene dzīvoja Štrāla mājas (Marijas ielā, kara laikā tā gāja bojā) pagraba istabiņā un, cītīgi visiem ģimenes locekļiem strādājot, sakrāja naudu savas mājas būvei Zaķu ielā, kurā jau 1927.gadā varēja dzīvot.

Jēkaba Kaugara dēls Jānis izmācījās par pulksteņmeistaru, dzīvoja Smiltēnē. 1949.gada 25.martā visai ģimenei vēlreiz bija jādodas uz Sibīriju - Tomskas apgabala Zirjanskas rajonu. Jēkabs pēc dažiem gadiem tur mira, bet dēls un mazdēls atgriezās Latvijā un atguva vectēva celto māju.

Audēju iela. Tās nosaukums radies no Brutuļu austuves audēja Zadiņa, kas te uzbūvējis pirmo māju. Ielas sākums pēc Otrā pasaules kara ir izmainīts. Pirms tam pie Jāņu kalna iela pagriezās un ar Daugavas ielu savienojās apmēram starp diviem tagadējiem lielveikalim. Iela 1972.gada septembrī tika pārdēvēta, lai iemūžinātu 1917. gada boļševika Pētera Žurovska vārdu. Tomēr pēc dažiem gadiem nosaukumu nomainīja.

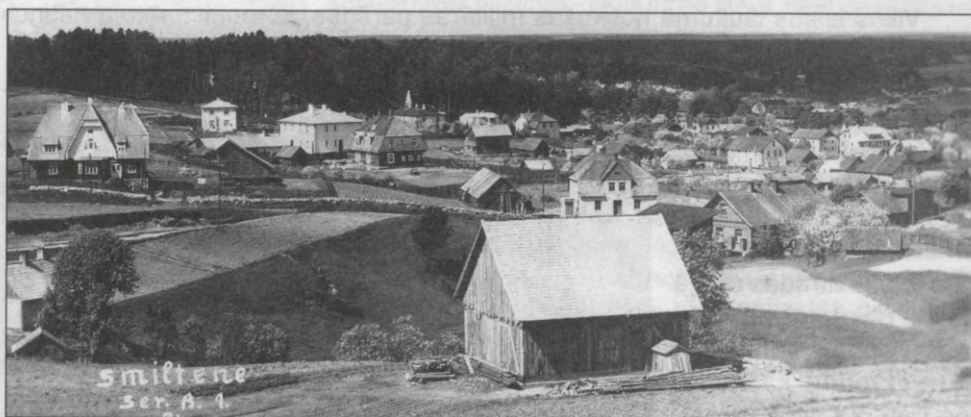
Nr.7. Lielgalvja māja. Pēc ierašanās Smiltēnē 1910.gadā agronoms Kristaps Lielgalvis un sieva Marija Lielgalve iegādājās gruntsgabalu, uz kura 1914.gadā uzcēla dzīvojamo māju.

Tā kā otrpus ielai bija augsts Jāņu kalna pauguriņš, no kura pavērās skaists skats uz pilsētu, māja bieži iekļuva pilsētas skatu kartiņu priekšplānā. Ar testamentu Marija Lielgalve mājīpašumu novēlējusi Valteram Kūrenam. Gandrīz visus Smiltēnē nodzīvotos gadus šeit mājoklis bija arī skolotājai Kristīnei Bokai un pēc Otrā pasaules kara - skolotājam Elmāram Blīgznam.

Audēju iela 7. 1915.gadā un tagad

Augstā iela tomēr nav visaugstākā iela pilsētā, bet no tās paveras skats uz lejā esošo pilsētas daļu un tālumā redzamo Tiltlejas ezeru. Vecākā apbūve veidojusies galvenokārt laikā no 1927.gada līdz 1930.gadam.

Skats no Augstās ielas 1934.gadā. Priekšplānā - būvēt uzsāktā Liezeru māja

Avotu iela. Nosaukums cēlies no avotainas teritorijas, kurā ir augsts gruntsūdens līmenis. Pārmērīgi mitro Avotu un Peldu ielas apkārtni pirmais Līvens 20.gs. sākumā mēģināja nosusināt, ierīkojot drenāžu. Ar drenu ūdeni tika apgādāta slimnīca. Vēlāk, teritoriju intensīvi apbūvējot, nosusināšanas sistēma tika sabojāta.

Ābeļu iela izveidota 1980.gadā, kad tika ierādīti pirmie gruntsgabali individuālo māju celšanai. Tā sākas no Raiņa ielas, un tagad to zina daudzi, jo uz mantotās zemes purvainā vietā Daces Pērkskiņas ģimene uzbūvējusi pirti, viesību māju "Oāze" un atpūtas laukumu, kas ļoti iecienīts vasarā (attēlā). Šis objekts vairākkārt guvis atzinīgu novērtējumu pilsētas sakoptāko teritoriju vērtējumos.

Baznīcas laukums, atrodies pašā pilsētas centrā, ir pieredzējis visdažādākos notikumus. Pieminot labos zviedru laikus, laukums nosaukts zviedru karaļa Gustava Ādolfa vārdā. 1941.gada 1.Maijā no svētku tribīnes tika paziņots, ka laukums turpmāk sauksies - 1.Maija laukums. Nosaukums nespēja nostiprināties, jo pēc diviem mēnešiem sākās vācu laiki. Arī vācu varai Gustava Ādolfa vārds nebija pieņemams. Pārdēvēja par Ādolfa Hitlera laukumu. Pēc Otrā pasaules kara komunisti atjaunoja nosaukumu - 1.Maija laukums. 1990.gada novembrī 1. Maija laukums ieguva tagadējo nosaukumu - Baznīcas laukums.

Jau no seniem laikiem tā bija tirgus vieta, kur katru piektdienu notika nedēļas tirgi, bet lielie gadatirgi bija četras reizes gadā. No seniem laikiem tradicionāls bija "Sveču dienas" tirgus februārī un "Māras dienas" tirgus augustā. Pie baznīcas sētas bija uzcelti tirgotāju paviljoni (foto 56.lpp.), žogu apkāra ar pārdošanai domātām precēm. Tirgotājiem neērtības radīja laukuma vidū esošais grāvis, gar tā vienu malu bija ierīkotas slitas (zirgu piesiešanai). Iespējams, ka grāvis bija

robeža senajai kapsētai, kura bijusi pie baznīcas. Par senajiem apbedījumiem liecina vecie smiltenieši, kas redzējuši daudzus kaulus ap 1922./24.gadu, kad raka kanalizācijas tranšeju un likvidēja veco grāvi.

Visos laikos laukumā notikušas militāras parādes, komunisti rīkoja mītiņus un ļaužu demonstrācijas.

Pirms Otrā pasaules kara laukumam visapkārt bija ēkas. Pilsētas valde 1924.gadā iekārtojās bijušajā Naužēnu dzīvojamā mājā (attēlā tālplānā). Telpas atradās otrajā stāvā. Uzkāpjot pa kāpnēm, vispirms varēja nokļūt sekretāra kabinetā, pēc tam pie pilsētas galvas. Viņa kabineta logi bija uz baznīcas pusi. Šajā ēkā bija arī divi dzīvokļi - dzīvoja policista Kārļa Hāgemaņa un domes darbinieka Rūdolfa Jekuma ģimenes.

Vēl jaunākajā foto (attēlā zemāk) arī kreisajā malā redzama domes ēka. Pirmajā stāvā bija veikali un Švarcberga aptieka. Blakus esošajā vecajā Naužēnu stadaļā ar būvmateriāliem tirgojās Pētersons. 1935.gadā stadaļu nojauca, un tajā vietā pilsētas valdes darbinieki pēc 1941.gada izvešanām iedēstīja divus ozoliņus, par kuriem jau minēts iepriekš (86.lpp.).

Valdes ēkas vairs nav, tāpat nav arī tai blakus savulaik bijušās Naužēnu stadaļas. Jaunākai paaudzei jāpaskaidro, ka par stadaļu sauca krogu ar plašu vietu zirgu pajūgu novietošanai.

Nr.3. Aptieka. Pašreizējās aptiekas mājas pirmajā stāvā bija Driepa krogs. Pēc kroga likvidēšanas ēkā bija dažādu īpašnieku tirgotavas un noliktavas. Šodienas aptikai nav senas būves pazīmes - ēkas otrais stāvs 1964.gadā tika uzcelts uz bijušā kroga pamatiem. Iepretim tagadējām aptiekas durvīm ietves malā bija 1923.gadā ierīkotais, toreiz vienīgais "benzīna tanks", kas piederēja "Schell Company of Latvia".

Nr.4. Lauvu māja. Šādu nosaukumu nams ieguvis tikai nesen, kad ēkas īpašnieks M.Mūrnieks māju nokrāsoja un smilteneši spilgtāk samanīja trīs lauvas un ēkas celšanas gadu - 1903., kas grezno ēkas fasādi. No bijušā Driepas kroga īpašnieka ēku bija iegādājies Paukulis, viņš blakus uzcēla jaunu ēku. Firsts Līvens stingri raudzījās, lai visi pilsētiņas jaunceļamie nami tiktu projektēti pie labiem arhitektiem. Tādi Smiltenei bijuši cēsinieki. Pēc Paukuļa gruntsgabalu 1929.gadā ar visām ēkām par Ls.62000

iegādājās pilsētas valde. Jauniegādāto ēku pilsētas dome bija iecerējusi pārbūvēt un ierīkot tajā tautas namu un citas iestādes.

Otrajā stāvā tika iekārtoti daži viesnīcas numuri. Daudzus gadus un arī patlaban ēku izmantojuši tirgotāji. Tur kur tagad ir piena produktu veikals, savulaik bija kultūrpreču tirgotava, pirms tam tējnīca, vēl senāk krogs. Pagraba stāvā bija Kārļa Eihes augļu un ogu vīna darītava, ar vīniem tirgojās otrajā stāvā. Pirms un pēc kara pagraba stāvā atradās vietējās limonādes ražotne, starpība tikai tā, ka senāk tā piederēja privātpersonām, padomju laikos - vietējam rūpkombinātam.

Nr.5. Zariņa māja. Nodega 1944.gada septembrī. Sarkano ķieģeļu nama otrajā stāvā dzīvoja nama saimnieki un Ringenbergs, bet apakšstāvā bija Antona Žūkura apģērbu veikals. Ringenbergs tirgojās ar grāmatām, rakstāmlietām un foto piederumiem, Jūlijs Skujiņš uzturēja lieltirgotavu, Jānim Māzinam bija tējnīca. Izmantojot vecās mūra sienas, 1958.gadā Smiltenes rajona rūpkombināts pabeidza ēkas pārbūvi - fasāde un iekšējais plānojums tika pilnīgi mainīts, pielāgots tā laika prasībām, neviens elements neatgādina

par veco Zariņa māju. Jaunajā ēkā ierīkoja šuvēju, drēbnieku, adītāju, kurpnieku un fotogrāfu darbnīcas. Pagrabstāvā izbūvēja nelielu zāli, kura no 1993.gada piemērota restorāna "Pie četriem kungiem" vajadzībām.

Privatizācijas procesā ēku vispirms ieguva firma "Mid-Land", pēc tam Kārlis Lapiņš.

Nr.6 - Jostiņa māja. Tā to sauca neatkarīgās Latvijas gados. Tomēr pirms 100 gadiem tas bija ebrejiem piederošs nams ar skolas telpām, dzīvokļiem un veikaliem. Toreiz Smiltē dzīvoja vismaz 600 ebreju. Iekrājuši kapitālu, veiklie tirgotāji no Smiltenes pamazām aizceļoja. Pirms Otrā pasaules kara ēkā bija ebreju zobārsta Vidgorčika kabinets un daudzi mazie veikaliņi ēkas pirmajā stāvā, bet pati māja piederēja Mārtiņam Jostiņam. 1900.gadā ebreju celtais nams brīnumainā kārtā palika neskarts 1944.gada septembrī, kad

visapkārt viss dega, gāja bojā blakus esošās Zariņa un Žūkura mājas.

Pēc kara mājas otrajā stāvā tika iekārtotas drēbnieku darbnīcas. Kādu laiku te bija pilsētas Izpildkomiteja. Pēc iepriekš minēto iestāžu aiziešanas mājā tika ierādīti dzīvokļi.

Jostiņa brāļa meita palsmaniete Gaida Jostiņa 1993.gadā atguva nolietoto ēku un to uzdāvināja Andrim Ābolam, kurš māju pamatīgi izremontējis. Blakus attēlā šis nams redzams XX gadsimta pirmajā pusē fotografētā pilsētas centra ainavā.

Ēka ar Nr.8 bija Eduarda Ābola laikrakstu un žurnālu kiosks - apmēram tajā vietā, kur tagad ir ziedu veikals "Lotoss". Visus pēckara gadus tā bija vienīgā vieta, kur iedzīvotāji varēja nopirkt jaunākos preses izdevumus.

Nr.9. Bergu māja. Iepriekšējā nodaļā jau minēts, ka Līvens labākos pilsētas centra gruntsgabalus izrentējis vāciešiem. Johannes Bergs uzcēla ļoti glītu namu, īpašnieki dzīvoja mājas otrajā stāvā, bet pirmajā bija dažādu veikalu telpas (attēlā). Bergu ģimenē dzimušas piecas māsas: Ērika, Zenta, Karīna, Helēna un Anita. Pēc Johannesa nāves māju mantojušas Ērika un Karīna. Jaunākā māsa Anita 1935.gadā apprecējusies ar palsmanieti Robertu Turķi, kurš turpmāk bijis mājas īpašnieks.

1944.gada septembrī izdegušo ēku

1953.gadā atjaunoja patērētāju biedrība, tajā bija pirmais pilsētas universālveikals, kuru beigu posmā vadīja vecākajai smiltenešu paaudzei pazīstamā Marta Ustupe. Pārbūvējot ēka zaudēja arhitektonisko kvalitāti, fasādes centrālajā daļā nav vairs tornīša ar terasi, kāds redzams vēsturiskajos attēlos.

Atjaunojot mantiniekam Viesturam Turķim 1940.gadā nacionalizēto īpašumu, radās strīds, kura izšķiršanai bija nepieciešamas vismaz 15 dažādu instanču tiesas sēdes. Četrus gadus laikā tiesas iepazinās ar dažādos laikos uzņemtām mājas fotogrāfijām, tika pētīta ēkas pārbūve, pārbaudīti radniecību dokumenti un uzklaušīti liecinieku apgalvojumi. Patērētāju biedrībai neizdevās pierādīt, ka ēka kara laikā pilnīgi nopostīta un pēc tam gandrīz tādā pat izskatā uzbūvēta no jauna. Beidzot 2000.gada 1.februārī LR Augstākās Tiesas Civillietu palāta nolēma Viesturam Turķim atjaunot īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no ēkām Baznīcas laukumā 9. Izīrētajā veclaicīgajā akmens mūra blakus ēkā tika ierīkota kafejnīca "Akmens vārti".

Nr.10. Biedrības nams. Tagad tur atrodas skvērs ar apli. Ja atjaunotu Lauksaimniecības biedrības namu, tad jaunizveidotais aplis paliktu tā pagalmā. Pirms tam centrā bija tirdzniecības - noliktavas ēka, kurā J.Martinsons tirgoja metāla caurules un citus dzelzs izstrādājumus. Smiltene ev.lut. draudze 1888.gadā uz dzimts renti izdeva pūrvieta zemes pretim baznīcai. Sākumā uz to pretendēja Smiltene dziedāšanas un mūzikas biedrība, bet baznīcas konventā bija lauksaimnieku pārsvars un zemes gabals tika Smiltene-Palsmanes-Aumeisteru-Gaujienas lauksaimnieku biedrībai.

Pirmajam namam pamata akmeni ielika 1892.gada 26.maijā, gada laikā to uzbūvēja Cēsu būvuzņēmējs Hoppe. Tajā tūdaļ ierīkoja lauksaimnieku bezmaksas bibliotēku. Jaunajā ēkā pastāvīgas telpas ieguva Krājaizdevumu kase. Tās vajadzībām ēkas otrajā stāvā 1914.gadā izbūvēja masīvu dzelzsbetona telpu vērtību glabāšanai. Pirmajā stāvā bija

veikalu telpas Pēterim Grūzim, Kārlim Sīmanim (lauksaimniecības un mājturības piederumi), Martai Celmiņai (manufaktūra un galantērija).

Biedrības darbībai paplašinoties, nolēma blakus uzcelt tirdzniecības namu, iepriekš nojaucot veco kaventi. 1908. gada 3.jūnijā biedrība lika pamatus savam otrajam namam. Projektu izstrādāja Rīgas arhitekts Pēkšēns. Vislielākā tirdzniecības zāle nama stūrī kopš 1909.gada tika izrēta Smiltenes Konzumbiedrībai. No Baznīcas laukuma puses bija Pūkas veikals, Kārļa Purcena frizētava, Jūlija Vīksnas konditoreja. Pret Dārza ielu bija Basa gaļas veikals (attēlā) un E.Kalēja grāmatnīca.

Jau šī stūra nama celšanas laikā tika uzdots arhitektam A.Malvesam gatavot projektu trešās ēkas celtniecībai ar izrīkojumu zāli pirmajā stāvā un mazo sapulču zāli otrajā stāvā. Otrā nama būves komiteja nepārtrauca darbu, jo krājaizdevumu kase, mūzikas un dziedāšanas biedrība un citi labvēļi ziedoja ievērojamas naudas summas trešā nama celtniecībai, kurā atrastos izrīkojumu zāle. Ziedojumu summas tika ierakstītas projektētās zāles celšanai veltītajā "Zelta grāmatā". 1912.gada 15.maijā lika zālei stūrakmeni, zem kura, līdzīgi kā iepriekšējām celtnēm, iemūrēja piemiņas rakstu. 1913.gada jūnija beigās būvdarbus pabeidza, zāli iesvētīja ar plašu garīgo koncertu pirmajā dienā un divām Aspazijas lugas "Vaidelote" izrādēm otrajā dienā.

Jaunais nams atradās cieši blakus trīsstāvu tirdzniecības namam, fasāde un ieeja bija no Pils ielas (attēlā). Lielajā zālē bija 750 sēdvietas, akustika sevišķi laba. (Zāles foto redzams 51.lpp.) Skatuves priekškaru tika zīmējis dekorāciju mākslinieks Cimermanis. Priekškarā vidū attēlots ar zaļu vainagu apvīts senču altars, kuru ietver svētā birzs, no altara ceļas augšup upuru dūmi. Zāles griestus rotāja trīs moderni kroņa lukturi, - lielāko un greznāko no

tiem bija dāvinājusi Rīgas lampu fabrika.

Lauksaimniecības biedrība savās sapulcēs aicināja dažādus lektoros, lai iepazītos ar modernām saimniekošanas metodēm. Pieminēšanas vērts ir fakts, ka Valmieras lauksaimniecības biedrības instruktors Kārlis Ulmanis (vēlākais Latvijas Ministru prezidents) šeit 1913.gada novembrī apkārtnes lauksaimniekus iepazīstināja ar jaunākām metodēm piena pārstrādāšanā un ar amerikāņu panākumiem ekonomikā.

Iekšējā pagalmā ierīkotā 304 pēdas dziļā artēziskā aka ar sūkni un ūdensvadu prasīja no biedrības daudz rūpju, laika un līdzekļu, toties nama iemītnieki tika pie garšīga ūdens pietiekamā daudzumā. Tas bija pirmais artēziskais urbums Smiltēnē. Pēc Otrā pasaules kara no šejienes izbūvēja pirmo Smiltenes pilsētas ūdensvadu uz 1957.gadā uzcelto maizes ceptuvi Pilskalna ielā.

Lauksaimniecības biedrības nama bojāeja un pārējie notikumi par šo pilsētas centrālo daļu aprakstīti iepriekšējās nodaļās.

Nr.11. Bergmaņa māja. Visos laikos mājas pirmo stāvu aizņēmuši veikali. Pirmo namu Adalberts Bergmanis uzcēlis 1880.gadā un to pamatīgi apdrošinājis. Stāsta, ka, vēloties dabūt lieku naudas summu, pats bija to aizdedzinājis. Krāpšana nākusi gaismā, turpmāk noteikts, ka, pagarinot māju, pa starpai jāiebūvē kapitāla siena, lai, vienas sekcijas aizdegšanās gadījumā, norobežotu uguns izplatīšanos uz citu mājas daļu. Norobežojošā siena 1944.gada septembrī tiešām pasargāja ēkas tālāko degšanu.

Atjaunotā ēkas daļa zaudējusi interesanto balkoniņu un citus bijušos rotājumus.

Pirms kara smilteneši bija iecienījuši plašo Draviņu ģimenes gatavo apģērbu un rūpniecības preču veikalu, kas atradās Dārza ielas stūra daļā. Ēkā bija Jūlija Justa un Jāņa Grīnberga beķerejas, kurās pārdeva svaigās, turpat pagrabstāvā ceptās smalkmaizītes. Ar manufaktūras un galantērijas precēm tirgojās Jūlijs Ozols un Jūdels Tankelovičs. Šneideram bija pulksteņu veikaliņš. Bija arī Pētera Bērziņa frizētava, bija Jēkaba Zušmaņa grāmatu, rakstāmlietu un mūzikas instrumentu tirgotava. Veikalā pirms ugunsdzēsēju depo dažādas preces pārdeva Braslu ģimene.

Otrajā stāvā bija mājas īpašnieku dzīvokļi un "Bergmann" viesnīca. Adalberts Bergmanis miris jau pirms Pirmā pasaules kara un prāvo zemes gabalu ar divām mājām (otra - Dārza ielā 2) mantoja viņa sieva Olga Bergmane. Pēc Olgas nāves par māju īpašnieci kļuva viņas māsa Johanna Tramdahs. Tagad viss īpašums pieder Johannas mazmazmeitai - Valmierā dzīvojošai Ingridai Upeniecei.

Nr.12. Ugunsdzēsēju depo. Par visām varām un pašiem Smiltenes ugunsdzēsējiem nepieciešamo ēku (celta 1906.g.) - ir stāstīts turpmākajās grāmatas lappusēs.

Nr.13. Vēstures avoti liecina, ka šeit bijis Spruguļa krogs. No vecā kroga palikušas tikai atmiņas, bet jaunākajā, 1880.gadā celtajā ēkā tika turpinātas vecās tradīcijas. Augšstāvā bija iekārtota "Spruguļa" viesnīca, bet tagadējās bibliotēkas telpās - krogs, tur bija arī biljarda galds. Īpašnieks P.Jakobsons izīrēja arī piecvietīgu vieglo auto. Vecākajai smiltenešu paaudzei atmiņā palikusi Anša Mieriņa gaļas un desu tirgotava ar lielo gaļas cērtamo blūķi un garšīgajām desām. Šajās telpās mūsdienās pēc pārbūves saimniekoja firma "Madara-89". Pati desu darbnīca Mieriņam bija Blaumaņa ielā. Lielo īpašumu 1935.gadā mantoja Irēna Āžiņa, kas savu mantu, protams, zaudēja 1940.gada nacionalizācijas dēļ. Pēc Otrā pasaules kara kroga telpas pārbūvēja par kultūras namu. Tikai 5 gadus pirms nacionalizācijas un tāpat 5 gadus pēc īpašuma atgūšanas Irēna Āžiņa bija lielā nama saimniece. Īpašumu mantojis viņas mazdēls Jānis Veigurs.

Nr.14. Grāmattirgotājs Jēkabs Zušmanis no Jāņa Prikaša nopirka nelielu zemes gabalu un savu māju - starp divām vecākām ēkām - Zušmanis uzcēla 1920.gadā. Pirmo stāvu izīrēja konfekšu tirgotājam

Ķuzem, bet otrajā stāvā dzīvoja ģimene. Iekšējā pagalmā uzcēla tipogrāfijas namiņu. Jau 1944.gada oktobrī komunisti sāka tipogrāfijas izformēšanu, dažas iekārtas aizveda uz Cēsīm, bet gadu vēlāk atņemtās iespaidmašīnas ar visām palīgierīcēm aizveda uz Valmieru. Smiltenes rajona avīzi "Smiltenes Kolchoznieks" iespieda ar citām iekārtām. Tagad dzīvojamo māju mantojuši Jēkaba Zušmaņa mazbērni, bet tipogrāfijas mājiņa padomju varas pēdējos gados pārdota.

Nr.15. Ļoti iespējams, ka māju cēlis ievērojamais Smiltenes tirgotājs Zaķītis. Pirms 120 gadiem viņš bija "vienīgais bodnieks, kurš apgājās despotiski ar pircējiem: ja kāds cēla iebildumus vai "diņģējās", to izsvieda laukā. Ja vaicātu, kamdēļ citi ļāva Zaķītim palikt bagātam, neuzmezdamies par konkurentiem, tad jāsaka, ka toreiz nebija "rūmes", kur varētu kādu veikalu atvērt. Un ja arī kaut kāda atrastos, Zaķītis gan prastu izgādāt, ka Bandavs nevienam to nebūtu devis," raksta P.Gailītis.

Neatkarīgās Latvijas laikā veco māju un noliktavu iegādājās Jānis Prikāšs un turpināja tirgoties. Pirmajā stāvā bija viņa rūpniecības preču veikali, ģimene dzīvoja

augšstāvā. 1941.gada 14.jūnijā komunisti Prikāšu ģimeni uzskatīja par pārlieku bagātu un izsūtīja uz Sibīriju. Pēc nepilniem diviem gadiem Jānis Prikāšs Sibīrijā mira, pārējie ģimenes locekļi atgriezās Latvijā, bet Smiltenē viņus nepierakstīja un mājvieta bija jāmeklē citur - Jelgavā. Pēc mājīpašuma atgūšanas viņa dēls māju pārdeva M.Strapcānam, kas te iekārtoja veikalu ar nosaukumu "Rīts". Attēlos - tas pats nams ar apmēram 100 gadu laika atstarpi.

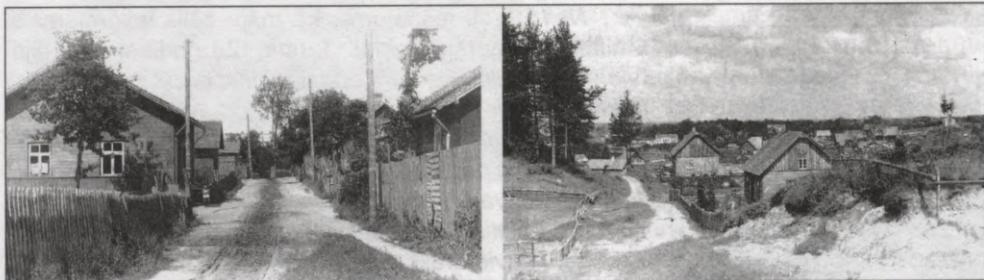
Nr.16. Lielo gruntsgabalu ar divām mājām jau pirms Latvijas valsts nodibināšanas no Līvena bija ieguvis Jānis Māzins. Vecākā ir 1886.gadā celtā akmens mūra veikala ēka. Pirms kara tur bija Dāvja Pūcīša manufaktūras un galantērijas preču veikals, tālab vēl šodien vecāki cilvēki šo ēku dēvē par Pūcīša veikalu.

Jaunākā ēka 20.gs. divdesmitajos gados pārbūvēta un pirms kara ēkas ārpusi greznoja dekoratīvs kliņģeris, kas aicināja pircējus Jāņa Māzina maiznīcā un tējnīcā. Arī pēc kara nacionalizētajā

Māzina īpašumā cepa "Stalīna kūku" - formās ceptu sāļu rupjo maizi un pelēkas bulciņas. Par beķeriem strādāja sava amata pratēji - Jānis Grīnbergs, Jānis Paste, Kārlis Ciemajēcis u.c. Sociālisma laikā ēkas pirmajā stāvā bija ēdnīca un kafejnīca. Jānis Māzins ne tuvu nesagaidīja īpašuma denacionalizāciju, to 1993.gadā sagaidīja māsas meitas Ķigules no Blomes. Viņas īpašumu pārdevušas valmierietei Ilonai Jansonei.

Bērzu iela. Tā izveidota 1958.gadā, jo tika piešķirti jauni apbūves gabali. Tā savieno Atmosdas ielu ar Jauno ielu gar Ērmaņa birzs austrumu pusi.

Blaumaņa iela. Agrākais nosaukums bija Nikolaja iela. Nosaukums saistīts ar pareizticīgo baznīcu, kura celta Krievijas cara Nikolaja valdīšanas laikā, jo bagātie maskavieši vēlējās cara vārdu iemūžināt.

Blaumaņa iela XX gadsimta sākumā

Brūža iela. Nosaukums cēlies no bijušā alus brūža. Ielas galā arī tagad ir brūzis - "Park Hotel Brūzis". Gaidis Graudiņš uz vecās ēkas pamatiem uzbūvēja pilnīgi jaunu, šim parka stūrim piemērotu, skaistu namu (attēlā). Kopš 2000.gada septembra iespējams pasēdēt mājīgā restorānā, konferenču zālē sarīkot seminārus vai pārnakšņot kādā no 13 labiekārtotām istabām ēkas otrajā stāvā.

Celtnieku iela savu nosaukumu guvusi sakarā ar Smiltenes 8.CBR uzceltajām strādnieku dzīvojamām mājām 1966.gadā. Tomēr 1972.gada septembrī ielu pārdēvēja par Eduarda Līkuma ielu, jo pirmais padomju milicijas priekšnieks Smiltēnē 1917.gadā bijis Līkums. Tagad iela atguvusi sākotnējo nosaukumu.

Ceriņu iela savu tagadējo nosaukumu ieguva 1990.gadā, bet pirms tam bija nodēvēta par Mičūrina ielu. Aizrāvušies ar "ziedošā" sociālisma celšanu, Smiltenes pilsētas varas vīri 1955.gadā iemūžināja Krievijas zinātnieka vārdu, kuram ar Smiltēni nav bijusi nekāda saistība. Ceriņu un Līvu ielā tagad atrodas brāļu Āķu mājas, kuras izceļas ar sevišķi pārdomātu dārza plānojumu (attēlā). Šis dārzs vienmēr ir rūpīgi kopts un ikvienu iepriecina.

Cērtenes iela arī izveidota 1955.gadā un savieno Raiņa ielu ar Rīgas ielu.

Cēsu iela izveidota 1977.gadā un savieno Vaļņu un Līko ielu. Toreiz bija nodoms to turpināt pāri Līkai ielai līdz Cēsu ceļam, bet iecere palika neīstenota.

Dakteru iela. Nosaukums cēlies no bijušā daktera mājas pie Tepera ezera (celta apmēram 1885.g.). Sakarā ar jaunās pamatskolas celtniecību, 1936. gadā ielas posms no Dārza ielas līdz skolai izbūvēts ar grants - šķembu segumu.

Ar skatu uz Tepera ezeru savas vasaras mājas bija uzceļuši slimnīcas galvenais ārsts Paulis Birznieks un tirgotājs Jānis Prikašs. Uz Dakteru ielas atrodas divas visiem smilteniešiem vajadzīgas ēkas - slimnīca un ģimnāzija. Viena no vecākajām ir brāļu Kainaižu 1918. gadā uzceltā māja Dakteru ielā 18. Turpat blakus, Plauža mājā (Nr.20), jau izsenis bija kalēja darbnīca. Lielāko daļu gruntsgabalu izpirka pēc 1925.gada, un tad arī sākās intensīva māju celšana. Pēc 1932.gada Šoseju un zemesceļu departaments iegādājās gruntsgabalu un uzsāka darbnīcu būvi. Padomju vara ielu pārdēvēja par Komjaunatnes ielu, bet 1990.gadā tā atguva veco nosaukumu.

XX gs. 1.puse. Dakteru iela aiz Meža ielas

Dakteru iela pie Plauža un Kainaižu mājas

Nr.57. Zegnera māja. 1923.gadā celtā māja piederēja Smiltenes skolotājam - gleznotājam Jānim Zegneram. Padomju laikā nacionalizēta. Tagad to mantojuši viņa mazbērni (attēlā mūsdienās).

Nr.61. Kalniņa māja. Ar īpatnēju arhitektūru izceļas 1932.gadā celtā bijušā Smiltenes vidusskolas direktora Valdoņa Kalniņa ģimenes māja. Uz Zegnera un Kalniņa zemes Smiltenes 7.ceļu rajons 1976.gadā uzbūvēja dzīvojamo māju savā iestādē strādājošiem.

Nr.73. Smiltenes televīzija. Ilgus gadus tā bija Kleperiem piederoša vienkārša privātmāja. 1990.gada vidū savā dzimtajā pilsētā atgriezās Gunārs Liedags un šajā mājā sāka realizēt tajos apstākļos šķietami neiespējamu ideju - izveidot Smiltenes pilsētas televīziju. Kopš 1991.gada 1. decembra Smiltenes televīzijas raidījumi kļuvuši par smilteniešu un apkārtnes iedzīvotāju ikdienu.

Smiltenes televīzijas vēsturei veltīts īpašs raksts 406.lpp.

Daugavas iela. Labās puses apbūve līdz Vaļņu ielai un kreisā puse līdz Kalēju ielai 1944.gada septembrī tika iznīcināta (nodega). Gāja bojā ielas vecākās mājas. Par to, kādas tās bija, stāsta vairs tikai vecās fotogrāfijas: skats no centra lejup; iela 1930.gadā; ielas būvniecība pie pašreizējās Dzirnavu ielas krustojuma. No senākajiem laikiem saglabājusies bijusī mirtiesas māja (Nr.5), kas ārējo izskatu nav mainījusi un ir vismaz 120 gadu veca (lejas attēlā mūsdienās). Vecākās mājas ir ar Nr.9 un 26 (1890.g.), arī Nr.30 un 32 (1915. un 1912.g.).

Gāja bojā tautā tā dēvētās Šmita dzirnavas (tagad asfaltēts laukums pret lielveikalu). Teritoriju aizņēma divas būves. Vecajā namā, bijušā Žīgura kroga telpās, pārstrādāja vilnu, bet jaunākajā ēkā bija Oskaram un Marijai Šmitiem piederošas labības dzirnavas, kuras darbināja divcilindru "Grosley" motors. 1940.gada novembrī īpašumu nacionalizēja. Žīgura kroga akmens sienas bija tik pamatīgas, ka likvidēšanai ceļinieki nodegušās ēkas pagalmā uzstādīja akmeņu drupināšanas ierīci.

"Latvenergo" atjaunoja nodegušo Puriņu māju (Nr.10), bet Smiltenes ceļinieki - Sīmaņa māju (Nr.18), kur ierīkoja savu kantori un dzīvokļus.

Populārais Smiltenes fotogrāfs Jūlijs Kārklīšs ātri vien nodegušās mājas vietā uzcēla

"sēnītes" tipa māju (tagad Nr.4) un turpināja savu fotogrāfa darbu. Pirms kara pie mājas izliktā reklāmā Jūlijs Kārklis aicināja iegriezties fotostudijā, jo tā "vienmēr tiek papildināta ar jauniem aparātiem, ka varu sacensties ar šī aroda labākām lielpilsētas darbnīcām". Viņš pārdeva arī paša fotografētās Smiltenes skatu kartiņas. Pagrabstāvā bija Antona Lutca adītava, kura šeit pastāvēja jau no 1908.gada. Pēc kara Lutcs nelielā namiņā Strenču ceļa malā bija izveidojis filca velteņu ražotni, tie bija ļoti nepieciešami bargajās pēckara ziemās. Pēc J.Kārklīņa nāves "sēnīte" mainījusi īpašniekus, tagad tajā savu prasmi veido jaunie mākslinieki.

Nr.7. 1890.gadā celtā māja (attēlā) piederēja Minnai un Pēterim Skujiņiem, to nacionalizēja 1947. gadā, pēc tam nodeva Smiltenes rūpkombinātam, kas no 1952. līdz 1953.gadam to remontēja, izbūvēja jumta stāvu un piešķīra dzīvokļus rūpkombinātā strādājošo ģimenēm - L.Rubenei, J.Žēbinam, K. Āboliņam.

Nr.9. Lai gan arī šī dzīvojamā māja (attēlā) celta 1890.gadā, tai ir īpatnēja arhitektūra ar iekšējo pagalmu, kuru no Vaļņu ielas norobežo vārti un ķieģeļu siena. Pirms kara mājas īpašniece bijusi Zelma Kornets, bet Daugavas ielas iedzīvotāji to sauca par Kubliņa māju, jo faktiski māju pārvaldīja Rīgā dzīvojošā Henriete Gulēviča (dzim. Kubliņš). Mantineiki dzīvo Šveicē un no nacionalizētā īpašuma atgūšanas ir atteikušies.

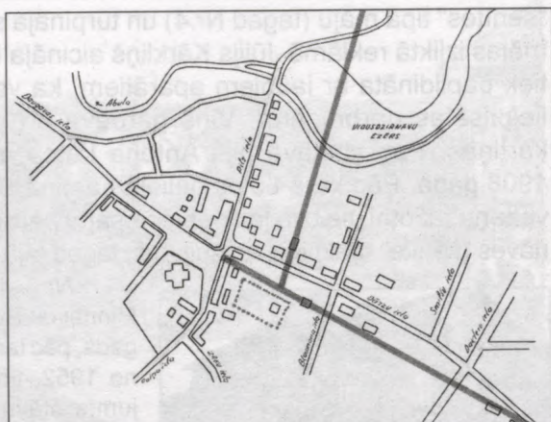
Nr.11. Daugavas ielas gruntsgabalu ar 1880. gadā celto koka guļbūves māju (tagad Vaļņu ielā 9 - attēlā) 1909.gadā no A.Braslas nopirka Pīpe. Tad 1930.gadā uz Daugavas un Vaļņu ielas stūra uzcēla jauno māju, kuru pēc dažiem gadiem mantoja septiņi mantinieki. Pirmajā stāvā pirms kara bija Pētera Rudzīša maiznīca ar vienmēr svaigu maizi, ūdens klijņģeriem un smalkmaizītēm. Pēc kara klijņģeru cepšana neturpinājās, nacionalizētajā namā ilgu gadus bija patērētāju biedrības pārtikas preču veikals.

Nr.17. Agrārās reformas laikā gruntsgabalu bija iegādājies kurpnieks Dāvis Baumanis, un tur 1927.gadā uzcēla ģimenes māju. Dēls Arturs, vēlāk ievērojams rakstnieks, padzīvojis dažus gadus pie tēva, pārgāja dzīvot uz Rīgu. 1936.gadā arī Dāvis Baumanis devās uz Rīgu un māju pārdeva Bertai Zušmanei. Skolas gados dažas ziemas tur dzīvoja publicists Modris Ziemeņš un dzejniece Marika Svīķe. Tagad māju mantojis Juris Zušmanis.

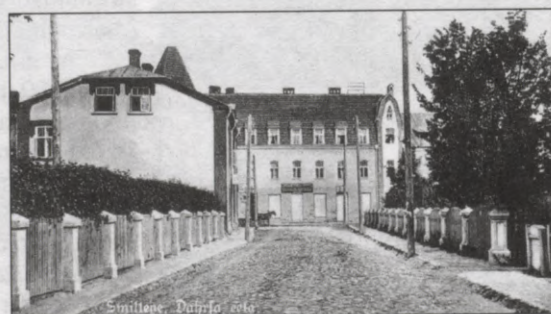
Dārza iela Smiltē ir nozīmīga ar daudziem vēsturiskiem notikumiem, tā gadu gaitā nav sevišķi mainījusies, nav cietusi arī kara gados.

Attēlā redzamā karte (skat. nākamajā lappusē) ir sastādīta pēc P.Rudzīša atmiņas un ir ievērojama tieši ar punktotā veidā ieviesto rediģējumu. Gadsimta sākumā P.Līvens bija izplānojis no reālās šodienas nedaudz atšķirīgu centrālās daļas risinājumu. Dārza ielai vajadzēja būt absolūti taisnai, sākot no tagadējā pievedceļa uz benzīna uzpildes staciju. Pareizticīgo baznīcai, kas tajā laikā bija uzcelta, vajadzēja atrasties ielai otrajā pusē. Pati drosmīgākā Līvena iecere bija

izveidot pilnīgi jaunu ievedceļu uz pilsētas centru no Valkas puses. Tā kā šis ceļš šķērsotu Vidus ezeru, bija iecerēts 10,5 metru plats metāla tilts uz dzelzsbetona balstiem, kas savienotu bruģēto muižas ceļu ar iecerēto ielu. Zīmīgi, ka šīs ielas galā - tās izejā uz Dārza ielu, bija ieplānots pilsētas tirgus laukums (attēlā punktētais četrstūris). Lai gan Pirmais pasaules karš izjauca P.Līvena plānus, "tirgus vieta" - tagad iepretim pastam - vēl aizvien palikusi neapbūvēta.

Ilgus gadus Dārza iela bija vienkāršs ceļš (attēlā 1914.gadā, kad pasta ēkas vēl nebija) bez jebkāda seguma ar ļoti stāvu kalnu pie pareizticīgo baznīcas.

Senajā Pirro fotogrāfijā (attēlā redzams ielas posms pie tagadējās Smiļšu ielas.

1927.gadā stāvo kalnu noraka (attēlā), lejpus Blaumaņa ielas uzklāja bruģi. Pēc dažiem gadiem uz bruģa uzlēja gludu betona kārtu, kas lietainā laikā bija ļoti slidena. Pie zemesceļiem pieradušie laucinieku zirgi klupa, nevarēja noturēt pajūgu un trakā ātrumā drāzās leju, ne reti izmetot braucēju vai ieskrienot pretim esošā Lauksaimniecības biedrības nama veikalu logos.

Padomju laikā (1957.gada decembrī), kā pašai galvenajai pilsētā, šai ielai iedeva Ļeņina vārdu, bet 1990.gadā vēsturiskā patiesība tika atjaunota.

Nr.1. Pasts. 1927.gadā uzceltā ēka saglabājusi savu agrāko izskatu (attēlā senāk). Vēriņgāks skatītājs pamanīs, ka ēka nav kvadrātveida, bet trapecveida, īsākā mala atrodas pagalma pusē, iespējams, ka, to būvējot, bija jāpiemērojas zemes gabala robežai. Salīdzinot ar neatkarīgās Latvijas laiku, pasta mājai nav vairs lielo vārtu, kas to nodalīja no blakus esošā gruntsgabala, un nav skaistās sētiņas ar kopto zālāju.

Visos laikos pasts ir bijis stratēģiski nozīmīgs politisko pārmaiņu gados. 1940.gada jūnijā Sarkanā armija vispirms ieņēma pastu un pilsētas valdi. 1941.gada jūlijā, karam sākoties, savukārt A.Krīpēna zaļie partizāni arī kā pirmo ieņēma telefona centrāli, turpmākajās dienās pasts viņiem kalpoja par partizānu štābu. Padomju laikā pasta ēkā nozīmīgu vietu ieņēma čekas darbinieks.

Tagad lielāko ēkas daļu aizņem "Lattelekom".

Nr.2. Bergmaņu īpašuma jaunākā māja (1900.g.). Jebkurš smiltienietis to pazīst nevis pēc numura, bet pēc grāmatnīcas, kas te izvietojās pēc Otrā pasaules kara un līdz mūsdienām ir ļoti paplašinājusies. Uzreiz pēc kara grāmatnīcai tika atvēlētas Laimas Ziedīņas konfekšu veikala telpas; blakus grāmatnīcai kādu laiciņu atradās Smiltenes čeka, arī frizētava. Vēl pirmajā stāvā bija Smiltenes rajona sporta komiteja un vēlāk pat kafejnīca. Bija arī krājkase. Otrajā stāvā sociālisma laikā bija pilsētas

bibliotēka. Savulaik tur dzīvojusi mājas īpašniece Olga Bergmane.

Daudzus pēckara gadus šajā namā nozīmīgs bija gaļas pagrabiņš - ar neiztrūkstošām pircēju rindām ziemā un vasarā, ar kārotiem lētāko desu un kauliņu piedevumiem.

Nr.3. - krievu skola - šādi vairāk par pusi gadsimta tautā tiek dēvēts šis nams, bet pirms tam tā bija Bergmaņa māja. Vāciskās izcelsmes dēļ pirsts Līvens viņam atvēlēja vienu no labākajiem pilsētas gruntsgabaliem, uz tā Eižens Bergmanis 1895.gadā uzcēla skaistu ēku.

Pats E.Bergmanis bija viens no tā laika inteliģentākiem cilvēkiem pilsētiņā. Viņa draugu vidū bija tādas izcilas personības kā Rūdolfs Blaumanis, Kārlis Kundziņš.

Bergmanis bija apceļojis Rietumeiropu un no turienes mājās pārvedis mākslas priekšmetus un grāmatas.

Franču gaumē iekārtotais mājas dārzs varētu būt par pamatu tam, ka iela nosaukta par Dārza ielu. Aiz dārza vārtiņiem atradās "laubīte", no tās pavērās plašs skats uz skaisto Abula ieleju.

Tā saucamā "Bergmaņa aptieka", vēlāk saukta "vecā aptieka", atradās vietā, kur tagad šajā ēkā atrodas tūrisma informācijas centrs. E.Bergmanis mira 1934.gadā, bet viņa namu mantoja meita Eižēnija, pēc laulībām uzvārdā Kīna. Otrā pasaules kara sākumā Kīnu ģimene, atsaucoties uz Latvijas - Vācijas līgumu par baltvācu atgriešanos savu senču zemē, aizbrauca uz Vāciju. Līdz ar viņu uz Vāciju aizceļoja no Bergmaņa mantotie mākslas priekšmeti un vērtīgākās grāmatas.

Sarkano ķieģeļu māja visiem patika. Padomju vara piesavinājās Bergmaņa grāmatas un šeit ierīkoja pilsētas sabiedrisko bibliotēku, vācieši savukārt ierīkoja komandantūru, bet pēc kara mājas lielākā daļa tika atdota krievu bērniem - ierīkota Smiltenes 1.pamatskola.

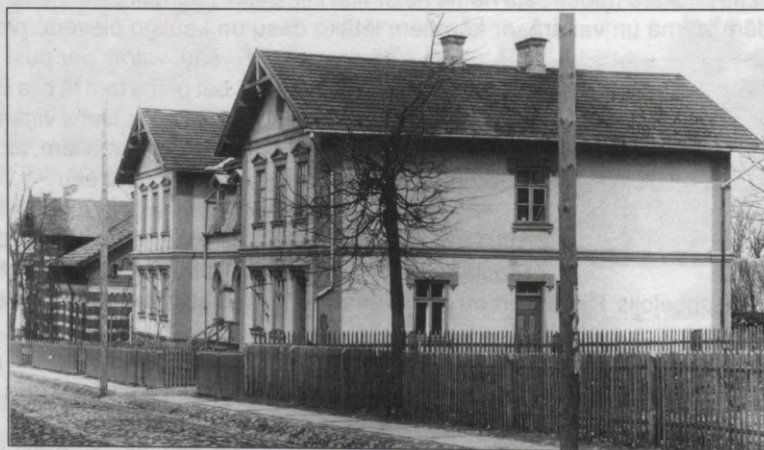
Nr.6 un 8. Šīs apbūves senajos laikos saucās "Staša". Firsts Līvens tās pārdeva Pēterim Riekstiņam. Vēlāk mājas mantoja Pētera sieva Berta, bet pēc denacionalizācijas māju īpašnice ir Pētera Riekstiņa brāļa mazmeita Ārija - Vija Sarma. Lai gan Berta Riekstiņa bija nacionāli noskaņota, šeit jumta istabiņā uz savām pirmajām apspriedēm pulcējās Smiltenes pirmā marksistiskā pulciņa "Rīts" dalībnieki.

Nr.11. *Banka*. Firsta Līvena lietvedis Kārlis Ozols 1913.gadā iegādājās zemes gabalu no paša Līvena un no Spruguļa kroga turētāja Klinča nopirka tajā pašā gadā celtu māju. Ozols ar savu sabiedrisko darbību un godīgo darbu kļuva par cienījamu Smiltenes vīru: bijis pilsētas domnieks, bez tam aktīvi darbojies daudzās iestādēs kā valdes loceklis. Pirmajā lielieku valdīšanas laikā 1919.gadā Kārlis Ozols savā mājā devis patvērumu Smiltenes mācītāja K.Kundziņa ģimenei.

Nr. 7. 1931.gadā celtajā mājā pie Vecā parka pēc kara 1945.gada decembrī atvēra pilsētas mazbērnu novietni un deva tai nosaukumu - bērnu sile. Piešķirtajā teritorijā iekārtoja bērnu rotaļu laukumus. Bērni te uzturējās līdz 1972.gadam, kad iestādi pārvietoja uz Staltes māju Pionieru ielā.

Nr. 5. 1850.gadā celtajā namiņā ilgus gadus dzīvoja Smiltenes komuniste Anna Miķe ar savu ģimeni un mazajā istabiņā (tagad būvvalde) - Kārļa Ozola dēla Ērika Ozola aukle - Zelma Kalēja.

Kārļa Ozola īpašums - bankas ēka 1922. gadā

Kārļa Ozola mūžā sāpīgu pavērsienu ienesa 1940.gads, kad viņa namīpašumus nacionalizēja, bet pašu 1941.gada 14.jūnijā apcietināja, atšķīra no ģimenes un izsūtīja uz Sibīriju, kur 1942.gada ziemā pienāca viņa pēdējā dzīves stunda. Uz viņa zemes 1978.gadā uzbūvēja Smiltenes arodvidusskolu (*ēkas numurs tagad - 9*).

Visus 1940.gadā atņemtos īpašumus mantojis Ēriks Ozols, viņš dzīvo Vācijā. Bankas ēku Ē.Ozols 1996.gadā pārdeva Latvijas Unibankas Smiltenes filiālei, bet māju pie Vecā parka 2003.gadā - Maijai Zariņai.

sieva, būdama mātes cerībās, nelaimīgi pakrita un nomira. Pēc 4 gadiem 58 gadu vecumā Dāvis vēlreiz stāvēja altāra priekšā, par sievu apņemdams 22 gadus jauniņo Vilhelmīni Ozols no Raunas. 1929.gadā piedzima dēls Gunārs - tagadējo māju īpašnieks.

D.Nodievs apbūvēja ne tikai Dārza ielas gruntsgabalu, bet arī uzbūvēja māju Daugavas un Krāsotāju ielas stūrī, kā arī ēku skolas vajadzībām Krāsotāju ielā (1906.), kuru vecie smiltenieši dēvēja par Kļaviņa skolu. Abas iepriekš minētās ēkas gāja bojā 1944.gada septembrī. Attēlos - Nodieva māja: augšā - mūsdienās, zemāk - XX gs. sākumā.

Nr. 15. Māziņa māja. Uz zemes gabala atrodas 1880. un 1890.gadā celtās ēkas. Jaunākā ir divstāvu māja (celta 1910.gadā). Zemes gabalu iegādājies dramaturga Pētera Pētersona vectēvs, kas bijis krodzinieks Cūkgalvju krogā pie Brutuļu ezera.

Viņa dēls Jūlijs Pētersons jau no bērnu dienām aizrāvās ar teātra spēlēšanu. Labvēlīgi apstākļi izveidojās, kad jaunceltņē viņam atļāva ierīkot teātra telpas.

"Tur es tad ierīkoju skatuvi un skatītāju zāli.

Skatuve bija pēc visām mākslas prasībām: viņa bija pēdu augstāka par skatītāju telpām, ar kārtīgu nolaižamu priekškaru un diviem komplektiem audekla dekorāciju - istaba un dārza skats. Savu guļamistabu es ierīkoju vienā no aktieru ģērbistabām. Izrādes notika puslīdz kārtīgi. Skatītājus ielaidām pret ielūgumiem un labprātīgiem ziedojumiem. Izrādījām lugas: "Meitas pūrs", "Cīrulītis", "Tēvijai", "Mājas atslēga", "Ubags". Tulkoju pats no vācu valodas mazas joku ludziņas, jo grūti bija atrast lugas, kuras noderētu mūsu nelielajai trupai un šaurajiem skatuves apstākļiem," - tā 1924.gadā izdotajā grāmatā par teātra spēlēšanu raksta Jūlijs Pētersons.

Pēc aiziešanas no Smiltenes viņš bija iemācījies "dzīvot jautri". Drīz izrādījās, ka Smiltenes īpašums nospēlēts kārtīs, tas bijis iekļāts bankā. Īpašumu par 25800 latiem 1931.gada izsolē ieguva Jēkabs Māziņš. Pēc deviņiem gadiem padomju vara namu nacionalizēja un tikai 1993.gada sākumā to atguva dēls Andrejs Māziņš.

Nr.16. Vecā divstāvu koka māja piedzīvojuši dažādus iemītniekus. Tās pirmsākumi saistās ar 1896.gadu, kad cara valdības uzdevumā namu uzcēla. Jau nākamajā gadā te ierīkoja pareizticīgo draudzes baznīcas skolu. Pēc tam desmiti gadu nams funkcionēja kā skola: pirmajos lielinieku laikos - apvienotā darba skola, kopš 1920.gada rudens - Smiltenes pilsētas 2.pamatskola. Pēc tam, kad uzcēla jauno skolu Dakteru ielā, šeit divus gadus bija pilsētas bērnu dārzs. Baigajā gadā ēku nodeva sarkanarmiešu rīcībā; vācu okupācijas laikā šajā namā atradās krievu karagūstekņu nometne. Pēc Otrā pasaules kara mājā izmitināti Smiltenes iedzīvotāji.

Nr.17. 2.pamatskolas ēka celta ap 1895.gadu kā Smiltenes, Bilskas un Blomes pagastu ļaužu ārstniecības iestāde - doktorāts. Tajā līdz 1939.gada oktobrim dzīvoja un slimniekus pieņēma ārsts Alfrēds Lazdiņš. Tad ēku savā pārziņā pārņēma Latvijas armija un dakterim sasirgušie bija jāpieņem savā privātmājā Dakteru ielā. Pēc tam ēkā uzturējās gan sarkanarmieši, gan vācu armijas kareivji. Pēc kara padomju vara ēkā bija iekārtojusi graudu sabērtuvi, un vēlāk jaunajam skolas pārzinim Robertam Ceram rūpes sagādāja savairojušās graudēdājas žurkas.

Desmitiem gadu šo ēku smiltenieši sauca par *Rūta skolu*, godinot tās ilggadējo vadītāju Elmāru Rūtu. Pēc rekonstrukcijas ēka tagad ieguvusi Smiltenes 2.vidusskolas statusu.

Nr.19/21. *Pelča māja*. Ietekmīgais Smiltenes pagasta Kažauču saimnieks Pēteris Pelcis apbūvēto zemes gabalu iegādājās 1922.gada augustā publiskā izsolē no mirušā Ed.Skujīņa mantiniekiem. Nākošajā ziemā nodega vēl neapdrošinātā 1920.gadā celtā lielā māja. Izsole nebija apstiprināta un apdrošināšanas lieta bija strīdīga. Pirms kara ēkā bija Smiltenes notāra Roberta Plūmes kantoris, pēc kara tur dzīvoja Izpildkomitejas priekšsēdētājs Jānis Jansons. Visu mājīpašumu P.Pelcis 1940.gadā atdāvināja savam dēlam Jānim Nikolajam Pelcim. Padomju vara īpašumu 1940.gadā nacionalizēja, un tikai pēc 52 gadiem to atguva bijušais īpašnieks, kas nu jau dzīvoja Amerikā.

Nr.25. Vidējā un vecākā smilteniešu paaudze šo vietu atceras kā traktoriem un citām mašīnām piepildītu pagalmu. Jau 1940.gada rudenī padomju vara te ierīkoja mašīnu un traktoru staciju. Atjaunojoties komunistu varai, nodibināja Smiltenes MTS, kuras galvenais uzdevums bija palīdzēt apkārtnes lauku saimniecībām (kolhoziem un sovhoziem) apstrādāt zemi un novākt ražu. Iestāde bija stipri politizēta - ne tikai agronomi noteica, ko un kad sēt, bet galvenokārt bija jāklausa polītrukiem, kuri savukārt rīkojumus saņēma ne tikai no Rīgas, bet arī no Maskavas.

Ielas pretējā pusē, Elzai Bērziņai atņemtajā divstāvu mājā (Nr.28), bija MTS kantoris. Šeit 1955.gadā tika uzstādīts pirmais televizors Smiltenē, tā mazajā ekrānā varēja redzēt Rīgas televīzijas studijas raidījumus.

1958.gadā MTS pārveidoja par RTS (remontu tehnisko staciju), bet pēc trijiem gadiem šeit sāka saimniekot melioratori. Valsts piešķīra meliorācijai lielus līdzekļus un nelielais pagalmš drīz vien kļuva par šauru lieliem traktoriem un ekskavatoriem. Melioratori uzbūvēja jaunas darbnīcas pilsētas nomalē Dzirnauvu ielā.

Pēc 1995.gada bijušais gruntsgabals stipri izmainījies: angāra tipa celtnē saimnieko Edvīna Jēkabsons mēbeļnieki (attēlā), bijušajās garāžās dažādas firmas remontē automašīnas.

Nr.38. Cukura galdniecība. Nezinātajam tagad grūti iztēloties, kāda izskatījies bijusī Jūlija Cukura galdniecība un kokzāģētava Dārza ielā. Enerģiskais vīrs ar kokapstrādi vispirms nodarbojies savā mājā Blaumaņa ielā 15, bet to piemeklēja liela ugunsnelaime, kas piespieda viņam iegādāties lētu zemes gabalu Dārza ielā. Cukurs nolīda mežu, dūksnājā no tuvējiem pauguriem sadzina smiltis un varžu purviņa malā 1927.gadā tapa pirmā celtnē, bet nākošajā gadā nodega. 1935.gada jūnijā nodega arī atjaunotā ēka (attēlā), to līdz gada beigām vēlreiz atjaunoja. Cukura uzņēmums apstrādāja kokmateriālus un izgatavoja mēbeles, arī zārkus. Vācu laikā izgatavoja arī bērnu rotallietas. 1940.gadā Cukura īpašumi, protams, tika nacionalizēti, bet pēc kara šajās telpās atradās Smiltenes rajona rūpkombināta kokapstrādes darbnīca.

Cukura valdīšanas gados kokapstrādes mašīnas darbināja ar transmisijas pārvadiem no tvaika lokomobiles. Padomju laikos vairumu kokapstrādes mašīnu darbināja elektromotori, kuriem strāvu deva 1955.gadā uzstādītā lokomobile, ar dzenisiksnas palīdzību darbināja vienīgi gatera zāģus.

Vēlāk visu saimniecību pārņēma Valkas rajona sadzīves pakalpojumu kombināts, no jauna uzcēla četras ēkas. Plaši

tika izvērstā mēbeļu izgatavošana, ļoti daudzu smilteniešu dzīvokļos joprojām ir kāda šeit izgatavota mēbele.

Nacionalizēto zemes gabalu un mazo darbnīcas ēku atguva Jūlija Cukura sieva Rasma Cukure, ar kuru viņš salaulājās tikai gadu pirms savas nāves - 1958.gadā.

Drandu iela savu nosaukumu ieguvusi no ievērojamā podnieku meistara Jēkaba Drandas, kura podniecība atradās aiz Cērtenes upītes.

Druvas iela sākas no Lielās ielas un beidzas pie Dzirnavu ielas, kuras labajā pusē agrāk bija vienkāršs tīrums - druva.

Dzirnavu iela faktiski ir Valņu ielas turpinājums un tās beigas jāmeklē pie Daugavas ielas. Meliorācijas darbnīcas pēdējos gados no jauna sarosījušās. Pēc privatizācijas tās ieguvusi SIA "Lauku apgāds un meliorācija", kas tirgojas ar dažādām saimniecībā vajadzīgām precēm.

Ezera iela ir visjaunākā pilsētā, tā izveidota 2002.gada maijā, atzarojas no Rūpniecības ielas aiz Tiltlejas ezera un iet pa ezera dambi līdz pilsētas robežai.

Galdnieku iela. Vecākajā mājā tagad ir 1.astoņgadīgās skolas bērnu internāts - patversme. Neatkarīgās Latvijas laikā un pirms tam tā bija policijas ēka,

bet blakus esošajā (tagad dzīvojamā mājā) bija cietums.

Lejpus cietuma 20.gs. trīsdesmitajos gados ebreji uzcēla jaunu sinagogu, kuru 1941.gada jūlijā vācu specvienība nodedzināja.

Gaujas iela pēc kara mainījies. Sākumā asfaltēta, vecajā daļā grants segums, gar Jāņu kalnu iela

plata un labiekārtota. Pilnīgi mainījies tagadējās sporta skolas izskats. Šo ēku vienā dienā ar jauno slimnīcu (1903.g. 14.sept.) iesvētīja mācītājs Kundziņš, klātesot draudzes labdarim firstam Līvenam. Tā bija veco, vientuļo un trūcīgo draudzes locekļu mītne. Pēc 33 gadiem "nespējnieku" bija palicis maz - tikai 25, un tie tika pārcelti uz "Ērmaņa patversmi". Līdz karam ēka kalpoja ev.lut. draudzei (attēlā), tajā notika draudzes sapulces un iesvētāmo apmācība. Ēka nodega 1944.gada septembrī un, izmantojot palikušās sienas, to 1949.gadā pārbūvēja par kinoteātri "Gaisma". Pēc 13 gadiem kino ieguva jaunu mājvietu, bet iepriekšējās telpas pielāgoja sporta skolas vajadzībām.

Jaunā iela, kas sākas kā atzars no Atmodas ielas, ar savu konfigurāciju joprojām nesaprotama pilsētas viesiem.

Kaikas iela savu nosaukumu ieguva 1990.gadā, kad pārdēvēja 1955.gadā izveidoto 1905.gada revolūcijas ielu. Senāk tas bija lauku ceļš, kura malā atradās Mekšu dzimtas apsaimniekotās Smiltenes pagasta Kaiku mājas. Lielo zemes gabalu neatkarīgās Latvijas laikā sadalīja, no jauna izveidoja lauku mājas Noriņas (uzceltas 1937.g.), kuras piederēja Jēkaba un Karlīnes meitai Martai Matvejs. Gandrīz visus Matveju ģimenes locekļus padomju vara represējusi. 1995.gadā dzimtajā vietā viesojās Brazīlijā dzīvojošais Jēkabs Ādolfs Mekše un uzteica pilsētas pašvaldību, kas iemūžinājusi viņa dzimtas māju nosaukumu.

Kalēju iela. Vietā, kur iela agrāk sākusies, tagad palicis ir tikai kājceļiņš gar gruntsgabaliem. Ielas galā pie Jāņukalna tiešām senāk bija kalēju darbnīca.

Skats ar cietuma ēku uz Raiņa ielu

Kalna iela. Stāvajā nogāzē uzbūvētajās mājās bija ierīkota Jūlija Žūkura kalēja darbnīca. Darbnīca bija slavena ar to, ka galvenokārt apkala kamanas un ragavas, protams, arī zirgus. Pārdošanā bija arī "vāģi un droškas".

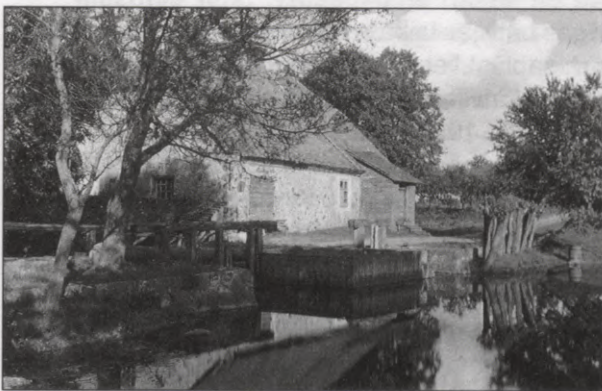
Kaļķu iela. Tās nosaukuma pamatojums pagaidām nav zināms. Daudzus gadus rosība valdīja Kārļa Salmiņa namā, kur bija mehāniskā darbnīca.

Kanāla iela izveidota 2000.gadā, jo bija jānodod 1850. un 1900.gadā celtās ēkas iedzīvotāju īpašumā.

Kapu iela virzās gar ev.lut. draudzes kapiem un nav apbūvēta.

Klievu iela nosaukta netālā ezera vārdā, ielas vidusdaļā ir visaugstākais paugurs pilsētā.

Klusā iela sākas no Raiņa ielas un beidzas pie Lazdu ielas. 1944.gada septembrī nodega Martinsona un Mūsiņa mājas. Kaimiņu versija: skaistais Martinsona nams aizdedzināts tīšām, bet otrpus ielai esošā Mūsiņa māja aizdegusies no tuvumā liesmojošās mājas. Nodegušo vietā pēc kara uzceltas jaunas ēkas.

Krasta iela izveidota 1955.gadā, tās beigu daļa virzās pa Cērtenes ezera krastu. Krasta ielas vidusdaļā pie Cērtenes ezera Andis Dreimanis atjaunojis vismaz 200 gadu veco ēku, kurā bijis Cērtenes muižas īpašnieka barona Klotes alus brūzis (attēlā). Ezers uzstādināts vēlāk, tad arī ierīkota kokzāgētava. Neatkarīgās Latvijas laikā ēka ar 10 hektāriem

zemes atdalīta no bijušās muižas zemes un piešķirta īpašumā Ernestam Strožam par piedalīšanos Latvijas brīvības cīņās. Pēc 1920.gada ēka pārveidota par dzirnavām, kuras darbinājis ūdens rats. Līdz Otrajam pasaules karam ēku apdzīvoja, pēc kara dzirnavas tika pamestas un pamazām ieauga krūmos un atkritumos. Likteņa varā pamestās dzirnavas 1989.gadā mantoja A.Dreimanis un pāris gados iztīrīja piegružotās telpas, ielika jaunus logus un durvis un iekārtoja banketu zāli 40 personām, saunu un baseinu ar dabisko ūdenskritumu. Cērtenes dzirnavas atrodas aiz pilsētas robežas - Brantu pagastā.

Krāsotāju iela. Nosaukums radies no krāsotāja - ebreja Kumeša, kas Smiltēnē pirmais sācis krāsot mājas no ārpuses. Ēkas nodega 1944.gada septembrī. Ilgu laiku stāvēja nenovāktas bijušās Kļaviņa skolas drupas, bet pēc to novākšanas apmēram tajā pat vietā 1959.gadā uzcēla 12 dzīvokļu māju (Nr.4), un tajā pat gadā uz bijušā īpašnieka D.Nodieva zemes saviem darbiniekiem māju (Nr.6) uzcēla Smiltēnes patērētāju biedrība. Ielas pretējā pusē dzīvojamo māju (Nr.3) uzcēla 1960.gadā. Izceļot cīnītāju par padomju varu nopelnus lielinieku valdīšanas laikā (1918.g.), 1972.gada septembrī Krāsotāju iela tika pārdēvēta par bilskēnieša Dāvja Rozīša ielu. Pēc desmit gadiem Krāsotāju ielai veco nosaukumu atjaunoja.

Vienīgā māja, kas nocieta 1944. gadā, bija Pēterim Prauliņam piederošā māja uz vecās Gaujas ielas stūra; mājai atjaunota vecā adrese - Krāsotāju iela 2. Turpat tuvu esošā Eduarda Mūrnieka māja nodega, tajā vietā tagad asfaltēts laukums - lietoto automašīnu pārdošanai. Prauliņa mājai tagad cits īpašnieks - Dz. Naturins, viņš ēkas pirmajā stāvā ierīkojis izklaides bāru "Klondaika" un no jauna uzbūvējis saimniecības ēku. Vecajā saimniecības ēkā Prauliņš pirms kara bija iekārtojis limonādes ražotni, kura pastāvēja arī dažus gadus pēc kara.

Ķiršu iela izveidota 1977. gadā, tomēr komunisti 1982. gadā to pārdēvēja par Dāvja Rozīša ielu, "pārceļot" šo vārdu no atjaunojamās Krāsotāju ielas nosaukuma. 1990. gadā ielai atdeva tās pirmo nosaukumu - Ķiršu iela.

Lauku iela izveidota jau pirms Otrā pasaules kara, kad Veldes māju īpašnieki izpārdeva savu zemi. Pirmā Lauku ielas māja uzcelta 1936. gadā.

Lazdu iela izveidota 1959. gada oktobrī uz bijušās Žāpuru māju zemes, jo Izpildkomiteja piešķīra jaunus apbūves gabalus. Tuvumā esošais Lazdu kalns noteicis nosaukuma izvēli.

Lejas iela izveidota neatkarīgās Latvijas laikā un tās nosaukums ir pamatots ar to, ka ietver reljefa iepaklu, kurā saplūst lietus ūdeņi un gruntsūdeņi.

Lielā iela izveidota neatkarīgās Latvijas laikā un tā tiešām ir platāka par citām ielām. Apbūve veidojusies tikai pēc 1924. gada.

Limbažu iela savu nosaukumu ieguva 1980. gadā, jo bijušā Žāpuru zemē tika iedalīti zemes gabali celtniecības organizāciju ražošanas bāzes būvniecībai. Iela izbūvēta tikai nelielā posmā, to bija iecerēts savienot ar Daugavas ielu pie pilsētas robežas. No 1981. līdz 1991. gadam te uzceltas 4 daudzdzīvokļu mājas.

Līkā iela tiešām ir līka, pusapļa veidā tā apņem tuvumā esošo pauguru, sākas no Gaujas ielas, beidzas pie Vaļņu ielas.

Līkuma iela ir pavisam tuvu Veldes mājām. Šī iela nav plānota, bet izveidojusies stihiski uz bijušajām lauku māju zemēm.

Līvu iela izveidota 1988. gada septembrī. Tad sāka projektēt pirmās divpadsmit "Līvānu mājas". Tās un vēl sešas mājas Līvānu māju būves kombināts uzcēla saviem strādniekiem 1990. un 1991. gadā. Pēc māju un zemes izpirkšanas Līvu un Ceriņu ielas māju īpašnieki apzaļumoja savus zemes gabalus, rūpīgi kopj iestādīto, ir pārvērtuši šo pilsētas nomali par vienu no skaistākajām vietām pilsētā. Pārdomāti un interesanti ir māju žogi, iepriecina ļaužu izdoma, ierīkojot dažādas mazās arhitektūras formas privātmāju dārzos.

Marijas iela nosaukta bijušā namsaimnieka un pilsētas galvas Štrāla skaistās meitas Marijas vārdā, kura nomira jaunībā. Visīsākā Smiltenes iela (120 m). Mājas nodega 1944. gadā.

Attēlā - pirmskara apbūve

Mazā Dārza iela izveidošanas sākumā (1977.g.) saucās Dārza iela. Toreiz īstajai Dārza ielai bija Ļeņina vārds. 1990.gadā, atjaunojot tai Dārza ielas nosaukumu, jauno ielu starp Lielo un Dzirnavu ielu nosauca par Mazo Dārza ielu.

Mazās Jaunās ielas galā pēc kara nelielā mājā bija iekārtota rūpkombināta podniecība. Tajā ornamentētus traukus veidoja Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas absolventes (attēlā).

Tagad bijusī lauku zeme apbūvēta un ēkās norit saimnieciska darbība: tur ir firmas "Madaras '89" veikals un vairumbāze.

Meža iela izveidota neatkarīgās Latvijas laikā. Tepera ezers ar tuvumā esošo mežu šo apvidu pārvērtis par atpūtas zonu, tāpēc zemes gabaliem te ir vislielākā vērtība.

Mežoles iela. Nosaukums radies no pilsētai tuvumā esošā Smiltenes pagasta apvidus, kura iedzīvotājus senāk sauca par mežoliešiem. Aiz Klievu ezera Mežoles iela beidzas pie Cērtenes strauta, bet pēc 6 kilometriem ir senās Mežoles pagastskolas ēka.

Mētras iela. Šeit ir divi ievērtības cienīgi uzņēmumi. Mētras ielā 9 bija Pētera Pora dārzniecība, par to tagad liecina vairs tikai siltumnīcas mūra sienu paliekas. Pirms kara divās siltumnīcās auga vīnogas, rozes. Poris nelielās platībās audzēja dēstus, izauga gurķi, tomāti, ieguva dārzāju un puķu sēklas. Padomju vara 1947.gadā iekļāva P.Pora dārzniecību kulaku

īpašumu sarakstā un aplika ar tik lieliem nodokļiem, ka nodarboties ar dārzkopību vairs nebija jēgas.

Mētras ielā 11 bija Jāņa Gaņģa austuve un krāsotava, kurā strādāja pats Īpašnieks, viņa sieva un vēl viena audēja. Mazajā namiņā bija krāsotava, bet lielajā auda vadmalas, lielos lakatus, gultas segas, galdautus, dvieļus un grīdas segas. Gaņģis izaustos audumus mainīja pret vilnu, pieņēma krāsošanai audumus un dzijas. Visus audumus Īpašnieks darināja tikai no tīras vilnas. Jāņa Gaņģa darbnīcā 1946.gadā izgatavoja kultūras nama skatuves aizkaru. 1952.gadā labākās stelles un citas ierīces pārveda uz pārbūvētajām Tiltlejas dzirnavām, kur ierīkoja vilnas pārstrādes cehu. Tagad Mētras ielā 11 ilgu gadus atrodas bērnu dārzs, mantinieki aizņem tikai nelielu mājas daļu.

Drīz 100 gadu jubileju varēs svinēt 1910.gadā celtā Mētras ielas māja ar Nr.4 - tā ir bijusī Eduarda Kartupeļa māja, viņš savu divstāvu māju atdāvināja meitai Martai Zaķis. 1948.gadā māju nacionalizēja, tagad tās īpašnieki ir E.Kartupeļa mazmeita un mazmazdēls.

Mūrnieku iela 1959.gadā tika pārdēvēta par Ādolfā Līdes ielu. Smiltenes komunisti vēlējās iemūžināt 1917.gadā nodibinātās boļševiku partijas Smiltenes rajona komitejas vadītāja uzvārdu. Paša Līdes māja atradās netālu - Daugavas ielas sākumā, bet gāja bojā 1944.gada septembrī. Mūrnieku iela savu seno nosaukumu atguva 1990.gadā.

Ielas nosaukums radies no mūrniekmeistara (Jēkaba Zušmaņa), kurš 1902.gadā no firsta Līvena nopirka zemes gabalu un pirmais šajā ielā uzcēla sarkano ķieģeļu māju. Viņš iemūrējis tūkstošiem ķieģeļu pilsētas jaunceltnēs.

Ozolu iela. Tai tiešā tuvumā ir dziļa reljefa iedobe, ko vietējie iedzīvotāji sauc par meteorīta krāteri. No Ozolu ielas augstākās vietas senāk varēja vērot lejā esošo pilsētu, bet pēdējos padomju varas gados šeit tika ierādīta zeme jaunbūvēm.

Parka iela izveidota neatkarīgās Latvijas laikā. Kopš 1999.gada rudens smiltenieši un viesi var apskatīt pilsētu no Lazdu kalna skatu torņa (attēlā). Pilsētu vislabāk skatīt pavasarī un rudenī. No 19 metru augstumā esošās skatu platformas skaidrā laikā redzams Trikātas baznīcas tornis un ziemeļu pusē - Vijciema un igauņu Valgas augstākās celtnes. Torņi projektējis inženieris Aivars Vilmanis, to būvēja smiltenieši Aleksejs Voroncovs un Aleksejs Lavrinovičs Īpašnieka Jāņa Iesaliņa vadībā.

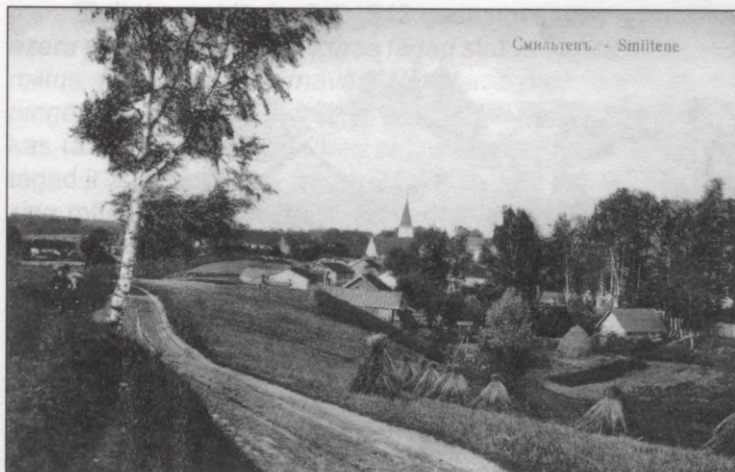
Peldu iela senāk bijusi pavasaros un rudenos grūti izbraucama, jo apkārtnē ir stipri avotaina. Peldu ielas un Meža ielas stūrī atrodas bijušā

Smiltenes fotogrāfa Ernesta Zaļkalna māja. Attēlā - iela apbūves sākumposmā.

Pils iela. Nosaukums norāda, ka tā ved uz bijušo Livonijas laiku pili, tagad tur ir pilsdrupas, kas atrodas Smiltenes pagasta Kalnamuižas teritorijā.

Pilskalna iela. Tās sākumā, nodegušās maizes ceptuves vietā, 1997.gadā pilsētas Namu un komunālo uzņēmumu pārvalde iekārtoja savu ražošanas bāzi.

Смилтень - Smiltene
Sena Smiltenes fotogrāfija paver gleznainu skatu uz pilsētu un nogāzi uz Velna purviņu

Pilskalna ielas sākumā (kreisajā pusē) atrodas tautā par Velna purviņu dēvēta dzija ieplaka. Pirms 80 gadiem nogāze un nelielais dīķītis nebija apaudzis ar bērziem un alkšņiem (attēlā 1912.gadā). Pat vēl pirms 50 gadiem Pilskalna ielas bērni pa

jauko dīķīti bedres dibenā braukāja ar pašu sameistarotiem plošiem un ar garām kārtīm mēģināja noteikt dīķa dziļumu.

Pilskalna ielas nosaukums ir radies no tuvumā esošā pilskalna, iela beidzās pie lielās stigas, pa kuru ved kājnieku ceļš uz pilskalnu.

Podnieku iela izveidota 1957.gadā starp Druvas un Dzirnau ielām.

Priežu iela. Pirmais nosaukums tai bija Jaunā Peldu iela. Kopš 1977. gada tā ir Priežu iela, tai apbūvēta tikai kreisā ielas puse, jo otrajā pusē ir mežs.

Raiņa iela. Vecais nosaukums bija Bruņinieku iela, 1929.gadā tai dots Raiņa vārds. Iespējams, ka bruņinieku vārds cēlies no 34.lpp. aprakstītā notikuma, kad 1555.gadā pa Raiņa ielu Smiltenes pilī ieradās bruņinieki.

Vecākās Raiņa ielas ēkas atradušās tuvāk baznīcai, tās gāja bojā 1944.gada septembrī. Mazliet tālāk, pie Mētras ielas esošās mājas (Nr.5, 7 un 8), tikko kļuvušas simtgadnieces.

Nav vairs daudz smilteniešu, kas atceras, ka Raiņa ielā 11 bija pirmais pēckara laika degvielas veikals. To divu gadu laikā uzbūvēja Smiltenes patērētāju biedrība un kopš 1957.gada oktobra tā bija vienīgā vieta pilsētā, kur pārdeva benzīnu, petroleju un eļļas. Pēc degvielas uzpildes stacijas uzcelšanas 1975.gadā pie Smiltenes pagrieziņa uz Pleskavas šosejas, veikala nozīme samazinājās.

Raiņa iela
1911.gadā

Piemīnēšanas vērts ir nams ar Nr.12, kuru smiltenieši zina kā bērnodārzu. 1930.gadā celto māju no Dāvida Gruzina 1937.gadā nopirka Emīls Jansons. Komunistiem jaunā māja bija vajadzīga, to 1940.gada novembrī nacionalizēja un nodeva bērnu dārza vajadzībām. Smiltenes rajona laikā ēkas pirmajā stāvā bija Tautas tiesa, pēc tam namā atgriezās bērni.

Agrāk Raiņa iela beidzās pie priedēm apauguša paugura, un tālāk bija barona Hugo fon Klotes pārvaldītā Cērtenes lauku māju zeme. Klote, nespēdams visu zemi apsaimniekot, to sadalīja mazākos gabalos un izrentēja uz ilggadīgu nomu bezzemniekiem, kas bija atbrīvojušies no dzimtbūšanas un ilgojās pēc sava zemes "plekšņa", kur, no saules līdz saulei plēšot līdumus, cīnījās par katru zemes apstrādei derīgu pēdu.

Cērtenes lielo mērīšanu, to sadalot gruntsgabalos, 1899.gadā veica guberņas mērnieks P.Jakobsons no Valmieras. Toreiz vēl nebija ielu, tāpēc gruntsgabaliem piešķīra māju vārdus: tagadējā Raiņa iela 52 bija Variņi, Raiņa 55 - Kļavas, Raiņa 57 - Gobas, Raiņa 61 - Dārznieki, Raiņa 64 - Rutki, Raiņa 69 - Kalēji, Raiņa 75 - Rūķīši, Raiņa 76 - Bebri, Raiņa 83 - Ziemeļnieki.

Kādā Raiņa ielas namā glabājas sens zemes iemērīšanas dokuments, kas apliecina, ka Smiltenes draudzes loceklis Cērtenes muižas īpašnieks Hugo fon Klote (lielkungs) piešķir un atdod uz dzimts renti 694 kvadrātasu lielu muižas zemes gabalu zemniekam Jakobam Graudiņam par 19 rbļ. lielu ikgadēju maksu.

"Dārznieku" mājas senāk piederēja Jānim Zvirbulim. Smiltenes muižas dārzniecībā kopš Līvena laikiem saimniekoja Jūlijs Verners, kas apprecēja Zvirbuļa meitu un Cērtēnē iekopa neauglīgo zemi, izveidoja ienesīgu dārzniecību, kura, par spīti visiem sociālisma laika noteiktiem ierobežojumiem, pastāvēja līdz pat viņa mūža beigām.

Cērtenes veikalam tuvākās mājas celtas ap 1900.gadu, bet vecākā ir bijusi Jēkaba Miesiņa māja Raiņa ielā 74 (celta 1880.gadā).

Cērtene visos laikos ir bijusi kā Smiltenes priekšpilsēta, kura strauji apbūvējās 20.gs. sākumā. Cērtēnieši bez kurnēšanas pildīja pagasta uzliktās "klausas" - zirgu īpašniekiem bija jāsaved grants uz noteikta ceļa posma. Taču ceļš pavasara šķīdonī un rudenos arvien vēl pārvērtās par grūti izbraucamu dubļu jūru.

☀☀☀ "Dzimtenes Vēstneša" 1912.gada novembra numurā rakstīts: "Pie Cērtenes ezera atrodas dzirnavas, kuras tagad strādā ar naftas motoru un samaj smalkākus miltus, nekā ūdens dzirnavās. Nevēlama parādība ir, ka daudzi mājiņu īpašnieki pieņēmuši par trīniekiem čigānus." Kādreizējā diezgan sliktā cērteniešu slava, kas radās zirgu tirdzniecības dēļ un ko vismaz 90% kontrolēja talantīgie čigāni, tagad ir zudusi. Čigāni Cērtēnē ir iedzīvojušies, viņi bez ierunām ir pieņēmuši un zina mūsu valodu, ciena mūsu himnu, godā karogu.

☀☀☀ Darba un amata prasmē triju paaudžu garumā varena ir Cērtenes Medņu dzimta. Lielisko mucu meistarību Albertu Medni pazīst visā Latvijā. Ar jaunības mundrumu apveltītu viņu 90 gadu jubilejas priekšvakarā varēja sastapt ik dienu darbnīcā Raiņa ielā 91. Latvijā pašlaik ir tikai trīs mucu meistari. Ulmaņlaikos līdz četrdesmitajam gadam Smiltenes apvidus bija mucinieku novads, strādāja trīsdesmit meistaru.

☀☀☀ Amata prasmi Alberts Mednis iēni un pamatīgi apguvis no tēva Pētera, kurš amatu iemācījis individuāli. Sākumā ar cirvi, zāģi un ēveli apstrādājis ozola blukus. Gatavojis sviesta kuļmucas, sviesta mucas pienotavām, alus mucas, alus kausus. Ar rokām drāzis koka stīpas no lazdas koka. Pēteris Mednis bija muzikāls, Jāņos pats sacerēja Līgo dziesmas, mājā bija nodibinājis savu kori. Taisījis arī cītaras. Izgatavoto pats brauca pārdot uz tirgiem, piedalījās amatnieku izstādēs un tika apbalvots ar diplomiem un goda rakstiem.

☀☀☀ Cērtenes lielākais ugunsgrēks izcēlies 1951.gada pavasarī. Karstā un sausā dienā Leimaņu mājas puiseļi spēlējušies ar uguni. Pilnībā nodeda ne vien pašu māju, bet arī vēl divas kaimiņu mājas.

Alberts Mednis, Smiltenes pilsētas Goda medaļas laureāts

☀☀☀ Rīgas ielai izveidots atzars, kurā atrodas divpadsmit "Līvānu" tipa mājas, kas celtas no 1990. līdz 1991. gadam. Vienādās tipveida ēkas iespēju robežās īpašnieki ir mēģinājuši pārveidot un ar apstādījumu palīdzību dažādot.

Rīgas iela izbūvēta 1977. gadā, tikai neliela tās daļa virzīta pa bijušo Mazo Vaļņu ielu (pie Jāņu kalna). Tā ir garākā Smiltenes iela - 2,62 km. Jaunas un mūsdienīgas ielas izbūvi noteica Smiltenes 8.CBR jaunā ražošanas bāze, jo Raiņa iela ir pārāk šaura, lai pa to pārvietotos lielās ceļu būves mašīnas. Rīgas ielā tika uzceltas mūsdienām atbilstošas dzīvojamās mājas (attēlā).

Rūpniecības iela faktiski ir ceļa sākums uz Strenčiem (attēlā senāk). Nosaukums cēlies no kādreiz nedaudzajiem rūpniecības uzņēmumiem tās tuvumā: Rudzīša kokzāģētava, Tiltlejas dzirnavas, lopkautuve.

Saltupu ceļš savu juridisko statusu ieguvis 2003.gadā. Tas ved uz Saltupu mazdārziņiem, kas atrodas jau Launkalnes pagastā.

Smilšu iela. Māja ar Nr.3 piederēja galdniekam Jānim Grasiim. Pirmajā stāvā Grasis galvenokārt izgatavoja mēbeles, darināja arī logus un durvis jaunbūvēm. Graša galdniecību nacionalizēja, bet pats meistars ilgus gadus darbmācības stundās apmācīja Smiltenes vidusskolas puīšus. Kopā ar skolotāju Robertu Ceru tika skolota jaunā amatnieku paaudze.

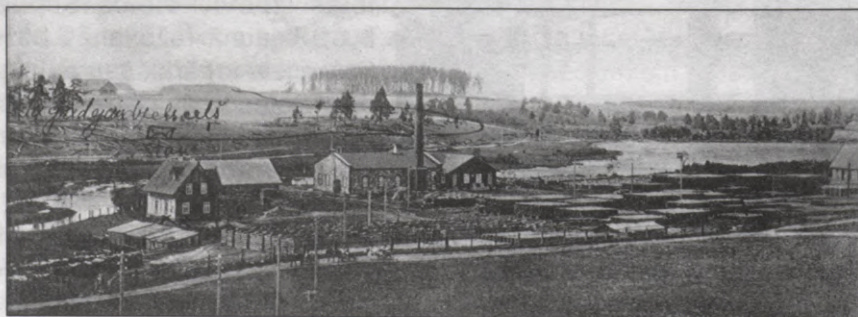
Sporta iela izveidota pēc kara, toreiz vienīgā sporta laukuma tuvumā.

Stacijas iela senāk bija ļoti noslogota, bruģēta, pa to uz dzelzceļa staciju brauca ar dažādiem transporta līdzekļiem, bet tagad to izmanto tikai nedaudzie privātmāju iedzīvotāji.

Valkas iela radusies pagājušā gadsimta sešdesmito gadu sākumā, kad, veicot lielus zemes darbus, izbūvēja tagadējo šoseju uz Valku. Līdz tam braucējiem uz Valku bija jābrauc pa šauru bruģa ceļu stāvajā muižas kalnā. Ziemā mašīnas bieži slīdēja atpakaļ un tikai ceļa stabīņi paglāba no lielākas nelaimes.

Valkas ielā vēl tagad atrodas divas 1900.gadā celtas mājas, kurās dzīvojuši Līvena kokzāģētavas strādnieki. Starp tām ir Līvena celtā "koku fabrika" ar lielo skursteni (attēlā). Tā celta, lai sazāģētu balķus un zāģmateriālus un tālāk tos pa dzelzceļu transportētu uz lielajām pilsētām.

1947.gadā Smiltenes mežrūpnieki šeit vispirms ierīkoja galdniecības cehu un mucu izgatavošanas darbnīcu, bet pēc tam - mazgabarīta finiera ražošanas cehu. Dažāda biezuma finieri iecienīja mēbeļu ražotāji, tas bija piemērots arī iekštelpu apdarei. Veiksmīgos gados izgatavoja pat 2200 kubikmetru finiera.

Valmieras iela izveidota Smiltenes rajona laikā, kad Akselim Strazdiņam atņemto zemi sadalīja jaunos gruntsgabalos. Ielas posms starp Rīgas un Gaujas ielu iet pa bijušo Smiltenes pilsētas un Žāpuru lauku saimniecības robežu. Posms aiz Gaujas ielas līdz galam nav pabeigts, jo jāpārvar purvainā ieplaka.

Valņu iela. Šeit atrodas Smiltenes ev. lut. draudzes kapsēta.

Tagad tai apkārt privātmājas, bet 1875.gadā tas bija "*lielu lauku vidū tiešām jauks, visādiem kokiem pušķots kalns. Mūra sēta visapkārt.*

Kapsēta ir ar lielu rūpību kopta. Viņa līdzinās dārzam. Viņa liecina, ka dzīvājie aizgājušos sirdī guldījuši ..." ar tādiem vārdiem "Baltijas Vēstnesī" Toms Gailīts-Gaidulis apraksta kapsētu, kurā "*saldi snauž tēvs, radi, bērnības un jaunības draugi*".

Valņu ielā bija divas smilteniešu iecienītas dārzniecības. Valņu ielā 6 savu dārzniecību bija iekārtojis A.Būce, viņš galvenokārt audzēja puķes. Dārzniecību 1948.gadā nacionalizēja un tajā sāka saimniekot komunālā uzņēmuma strādnieki.

Izmantojot pret dienvidaustrumiem pavērstu Valņu ielas gruntsgabala Nr.8 nogāzi, savu dārzniecību šeit ierīkoja Kārlis Antēns. Uzcēla divas mājas un vispirms siltumnīcu starp tām (foto 71.lpp), tad pakāpeniski savu dārzniecību paplašināja līdz 9 siltumnīcām, naudu vienmēr aizņemoties no Krājaizdevumu kases. Viņa mantinieki nevēlējās saimniekot, dārzniecība kļuva par Krājaizdevumu kases īpašumu. 1936.gada septembrī to nopirka Alberts Rudzītis un Teodors Fogels. Padomju vara visu nacionalizēja. Pēc kara ēkas un siltumnīcas nodeva Komunālo uzņēmumu kantorim, kas ar labām sekmēm turpināja dārzkopja iesākto. Vienā no mājām bija uzņēmuma kantoris un veikals. Pircējs varēja iet līdz dārzniekam siltumnīcā un izvēlēties ziedus.

Dārzniecības paplašināšana notika pēc 1963.gada, kad uzbūvēja katlu māju un pirmās trīs lielās siltumnīcas, pārējo būvēšana turpinājās līdz 1988.gadam. Rudzīša un Fogeļa mantinieki 1995.gadā atguva nacionalizēto īpašumu.

Veldes iela nosaukumu ieguvusi no tuvumā esošajām, nu jau bijušām Veldes lauku mājām. Veldes māju īpašnieces Kristīne un Elza Veldes savus lielos zemes īpašumus, sākot ar 1932.gadu, sadalīja mazos gruntsgabalos un tos vienu pēc otra pārdeva. Parka ielas pāra numuru zemes gabali, sākot no Lazdu kalna līdz Pilskalna ielai un pa tās labo pusi, kādreiz piederējuši Veldes mājām, tāpat arī Raiņa ielas posms no Parka ielas līdz pirmajām Cērtenes mājām (Raiņa iela 55).

Vēju iela pilsētas plānos iezīmēta 1992.gadā, tajā ir tikai viena jaunbūve.

Vidzemes iela. Nosaukums 1991.gadā dots jaunajai ielai, kas sākas no Daugavas ielas un perspektīvā savienosies ar Limbažu ielu.

Zaķu iela sākas no Dārza ielas, šķērso Atmodas ielu un ievirzās mežā.

Valmieras ielā - ar skatu uz Rīgas ielu - atrodas Milleru ģimenei piederošā ģimenes māja - viena no skaistākām Smiltēnē

Baznīcas un draudzes

Nekur citur tik aicinoši, tik svēt-svinīgi un mīlīgi pāri kalniem un lejām neplūda svētrītu zvanu skaņas, atbalsodamās birztalās un ļaužu sirdīs, kā no Smiltenes baltā Dievnama torņa.

Pie tādas atziņas mūža nogalē Amerikā nonācis Smiltenes mācītāja Kārļa Kundziņa dēls, arhibīskaps prof. dr. theol. Kārlis Kundziņš.

Luterāņu draudze

Teika par pirmo baznīcu

Smiltenes evaņģēliski luteriskās draudzes vecajā baznīcas zīmogā ir skaitlis 1370, kuru pieņem par draudzes dibināšanas gadu. Pirmā baznīca atradās bruņinieku pilī, un to iesvētīja 1370.gada 25.martā, Marijas (Jēzus mātes) pasludināšanas dienā. Marijas godināšana izplatījies reizē ar katoļu baznīcas nostiprināšanos, mūsu Māra ir latviskota Marija, un tādēļ Smiltenes baznīca tikusi nosaukta par Māras baznīcu. Lai gan vēlāk baznīca tika uzbūvēta tagadējā vietā, nosaukums saglabājies. Baznīcas svētku apvienošana ar lieliem ļaužu saietiem - tirgiem, padarīja baznīcas vēl populārākas.

Ap 1870. gadu Smiltenes draudzē vēl bija saglabājusies teika par pirmās baznīcas celšanu. Apkārtnes darba spējīgie iedzīvotāji tika norīkoti darbos, lai pievestu vajadzīgos būvmateriālus. Granīta laukakmeņus ņēmuši no tuvējiem laukiem un pļavām. Šūnakmeņus un kaļķakmeņus veduši no Raunas. Mālus rakuši tepat apkārtnē, kaļķus veldzējuši lielās bedrēs. Visi priekšdarbi noritējuši bez aizķeršanās, bet tos mūrus, kurus pa dienu uzbūvējuši, nākošajā rītā atraduši nojauktus. Pakļīdušas runas, ka sātans ar būves traucēšanu liekot šķēršļus kristietības izplatīšanai. Nepieticis ar mēģinājumiem padarīt izturīgāku mūra javu. Tautā sākusi ceļot vēsts: ja atrastos kāda šķīsta jaunava, kura, upurēdama savu dzīvību Dievam, ļautu iemūrēt sevi baznīcas sienā, tad jaunajam viņa vara pār baznīcas mūriem būtu zaudēta. Un, tiešām, pieteikusies kāda šķīsta jaunava, kura bijusi gatava upurēt savu dzīvību. Priesteriem un pūlim lūgšanas skaitot,

upuris ticis iemūrēts baznīcas sienā. Pēc tam darbus sātans vairs netraucējis. Kā iekārtota pils mūros izbūvētā baznīciņa, nav zināms, bet domājams, ka tā bijusi neliela lūgšanu kapela.

Vēlāk baznīca uzcelta tagadējā vietā. Tai apkārt bijusi arī kapsēta.

Draudzes vēsture līdz Langem

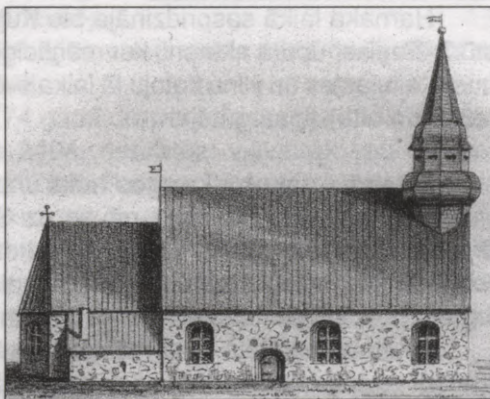
Pirmās draudzes robežas tikušas nospraustas jau pirmās baznīcas pastāvēšanas laikā. Rakstiskas ziņas par draudzi ir no 1430.gada. Smiltene kādu laiku (1613.-1648.) bijusi saistīta ar Raunu, un Smiltenes mācītājs tiek minēts tikai kā Raunas draudzes palīgmācītājs.

Tagadējā vietā baznīca ir vismaz no 1529.gada. Daži ziņu avoti liecina, ka 1613.gadā baznīca tikusi pārbūvēta.

Pirmie zināmie ir katoļu priesteri: Andrejs Kurgerius (1583.) ir bijis viens no tiem Ermlandē priesteriem, kurus ap to laiku sūtīja uz Vidzemi; Walters Timmermans (1613.) kalpojis vienlaikus arī Trikātas draudzē.

Smiltenes draudzē sprediķojuši Raunas luterāņu mācītāji Georgs Grave (1631.) un Johans Kappauns (1632.). Vilhelms Ditrichs Tranze (1642.) atnācis no Limbažiem, Smiltē cietis trūkumu, miris mēra epidēmijas laikā. Justus Johans Ottonis Smiltē ieradies 1664.gadā no Aizkraukles, miris 1698.gadā un, iespējams, apglabāts Smiltenes baznīcā. Viņa meita apprecējusi nākamo Smiltenes mācītāju S.G.Dīcu.

Trīsdesmit gadus par mācītāju Smiltenes draudzē kalpojis maģistrs Svante Gustavs Dīcs (1693.-1723.). Šajā laikā notika Lielais Ziemeļu karš starp Zviedriju un Krieviju. Pēc krievu ģenerāļa Borisa Šeremetjeva uzvaras pār zviedru galvenajiem spēkiem Vidzeme palika neaizsargāta, un bailēs no krievu karaspēka ļaudis sabēga mežos, arī Smiltenes mācītājs. Viņa vestajā baznīcas grāmatā no 1704.gada līdz 1711.gada 30.novembrim nav neviena ieraksta. Šajā laikā S.G.Dīcs sacerēja vairākas garīgas dziesmas, viena no tām "Mans Dievs, es tevi teikšu" ir visvairāk pazīstama. Nopostīto baznīcu atjaunoja tikai 1708.gadā. Rakstīdams baznīcas grāmatu, Dīcs tajā attēloja dažādus notikumus no draudzes un personīgās dzīves.

Smiltenes baznīca 1691.gadā, pirms to nopostīja krievi

Skats no pilsdrupām uz baznīcu.
(No Sivera grāmatas 1872.g.)

Mācītāja Dīca kapa vieta ir Smiltenes baznīcā, blakus altārim, pie ģērbkambara durvīm. Baznīcā zem grīdas apglabāja gandrīz visus muižkungus. Arī ievērojamākiem pērminderiem mūža māja tika atvēlēta baznīcā, tikai vairāk uz tās vidu.

Pēc Dīca par mācītāju bija Nikolajs Fridrihs Harnaks, kurš kalpoja Smiltenes draudzē līdz savai nāvei 1743.gadā. Viņš bija apprecējis Dīca meitu.

1735.gadā draudzē reģistrētas 253 zemnieku mājas un 10 mājas Smiltenes miestā. Baznīcas manta tikusi glabāta aiz trīs atslēgām lādē, kura piekalta pie grīdas. Viena atslēga bijusi baznīcas priekšniekam, otra mācītājam, trešā pērminderim. Baznīcas lādē glabājusies arī soda nauda par neiešanu baznīcā un citas naudas. Likums noteicis, ka ik svētdienu jābūt baznīcā pa vienam cilvēkam no katras mājas.

1740.gada baznīcas vizitācijā parādās pirmās ziņas par Smiltenes baznīcas nabagu māju, tā saucamo kaventi. To dibinājis Smiltenes muižas īpašnieks ģenerālmajors Vedingers. Viņš arī devis sākuma kapitālu - 20 dālderus, būvmateriālus devušas muižas. Sākumā kaventē dzīvoja 12 nabagi, kurus uzturēja muižas un zemnieki, bet ēka piederēja baznīcai. Pātarus noturējis neredzīgais Andža, bet viņa sieva sargājusi ugunskuru.

Harnaka laikā saspridzināja pie Kubuliņa kroga (tagad Pils un Abulas ielas stūrī) "Taņisa" upura akmeni, kur māņticīgie ļaudis nesuši un ziedojuši cūku galvas, ausis, aitu astes un vilnu katoļu tā laika svētajam Taņisam (Antonijam) - kā mājlopu (cūku un aitu) apsargātājam.

Mācītāja Jakoba Langes laiks

Pēc mācītāja Harnaka nāves uz Smiltēni 1745.gada 11.maijā no Ēveles draudzes atnāca Jakobs Lange. Viņš konstatēja, ka baznīcas inventārs bija bez jebkāda saraksta, arī mācītājmuiža nolaiستا, ar cauru lubu jumtu un maziem logiem. Pēc diviem gadiem (1747.) baznīcā iesvētīja jaunu kanceli un altāri.

Jaunais mācītājs sāka kārtot baznīcas grāmatas. Braukādams apkārt pa mājām un pierakstīdams visus iedzīvotājus, Lange sastādīja pirmo Smiltenes draudzes personālgāmatu (1753.). Tā tika izveidota no vaļējām, nodzeltējušām lapām, kas bija rakstītas Dīca un Harnaka laikos. Grāmatā ierakstus sakārtoja pēc muižu, pagastu un māju vārdiem. Lange pierakstīja ziņas par katrā gadā dzimušiem, kristītiem un mirušiem latviešu un vācu draudzē. Tā ir pati vecākā Smiltenes baznīcas grāmata. 1926.gadā šī grāmata glītā iesējumā vēl glabājas Smiltenes baznīcas arhīvā.

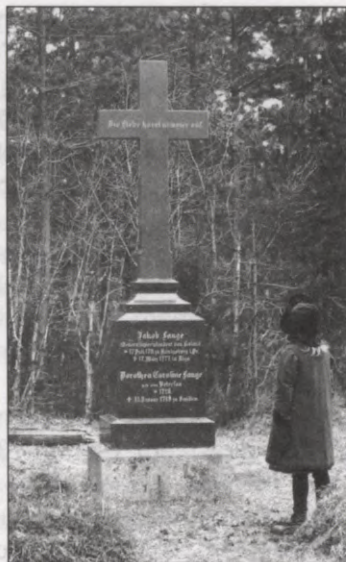
Draudzē saskaitīja 300 mājas ar 2112 vīriešiem un 1826 sievietēm. Pēc desmit gadiem (1763.) otrajā personālgāmatā ierakstīti 62 vācu draudzes vīrieši un 41 sieviete, bet 4733 draudzes locekļi (pieaugušie un bērni) bijuši latvieši.

Liels notikums draudzē bija baznīcas ērgelīšu iegādāšana un ērgelnieka pieņemšana. Smiltenes muižas īpašnieks majors fon Taube dāvināja draudzei mazas astoņu balsu ērgelītes. Pirmajam ērgelniekam Meijeram bija jādzīvo draudzes skolā, bet alga jāsavāc no zemniekiem nodokļa veidā.

Baznīcas vizitācijas 1766.gada dokumentos lasāms, ka baznīcas virspriekšnieks bijis barons Taube, mācītājs Lange ticis ievests prāvesta kārtā. Draudzē bijuši 4859 latvieši.

Darbīgais un spējīgais prāvests Jakobs Lange 1771.gadā atstāja Smiltenes draudzi. Viņš aizgāja uz Rīgu, jo bija ievēlēts par Vidzemes ģenerāl-superintendentu. Pēc sešiem gadiem viņš nomira un tika apbedīts Smiltenes vecajā Cērtenes kapsētā.

Viņa ģimenes bērnu bērni - Gulekes - Langem uzcēla pieminēkli ar krustu (attēlā). Diemžēl krustu pēc Otrā pasaules kara vandaļi nolauza un pašreiz redzama tikai pamatnes daļa.

Mācītāji Hasenšteini

Pēc Langes par mācītāju atnāca viņa studiju biedra dēls no Karalaučiem Ernests Gotfrids Hasenšteins (dzim.1741.g.15.maijā). Vēlāk viņš apprecēja Langes meitu. Smiltenes baznīca tad bija mūra celtne ar kārniņu jumtu bez torņa. Jaunais baznīcas zvans bija iekārts stabos. No iepriekšējos gados lietotiem baznīcas traukiem saglabājies valsts grāfa 1644.gadā dāvātais sudraba biķeris ar dievgalda maizes šķīvīti.

Baznīcas pārraudzības komisija 1774.gadā draudzē saskaitīja 4859 latviešu un 80 vācu dvēseles. Lasīt pratēji bija 2404, nepratēju visvairāk bija Pāpiņu, Raudiņas un Bānūžu muižās. Par neiešanu baznīcā mācītājs nelika maksāt soda naudu, bet ņēmās ļaudis pamācīt un paskubināt ar vārdiem. Dievgaldniekiem bija jāpierakstās ceturtdienās. Tad arī tos pārklaušināja: vajadzēja prast lasīt un skaitīt galvas gabalus. Nepratējus atraidīja vai nosūtīja uz draudzes skolu. Pātaros pārklaušināja arī brūtes un brūtgānus, katru atsevišķi, tikai tad uzsauca un laulāja. Vasarā dievvārdi sākās jau 7 rītā, ziemā - pulksten 8.

Baznīcas pārraugi lika pārbaudīt, vai visiem baznīcā apglabātiem dzimtas kapu vietas ir aizmūrētas. Līdz ar to tika izbeigta veco laiku ieraša: kapus rakt un mirušos apglabāt baznīcā. Tika iekārtota jaunā kapsēta (tagad Valņu ielā) ar mūri apkārt. Kapu baznīca gan vēl nebija uzcelta.

Ernesta Hasenšteina laikā tika uzcelta (1790.-1793.) tagad vēl redzamā mācītāja muižas dzīvojamā māja, kuras būvmeistars Šulcs bija no Cēsīm, galdniekmeistars Dālbergs no Valmieras. Lēmumu par būves vajadzību pieņēma baznīcas konvents, bet tā ierosinātājs bijis ģenerālgubernators Brauns. Tad pat ierīkoja pie mājas augļu dārzu pus pūrvietas lielumā. Ābeles vēl pēc vairāk nekā 100 gadiem Kārļa Kundziņa laikā nesa augļus.

Draudzē vēl bija saglabājušās vecās tradīcijas. Marijas pieminēšanas dienā (2.jūlijā), kad Smiltenes tirgū sabrauca daudz svešu ļaužu no malu malām, pie baznīcas sētas tika nolikti ziedojumi - vasks, siers un citas mantas. Uz Blomu muižas robežas atradās vecs krustakmens. Madaļas dienā tur ļaudis atnesa un nolika vilnas kuškus, lai aitiņas labi izdotos. Muižu valdēm uzdeva ziedotās mantas paņemt, pārdot baznīcai par labu un upuru akmeni iznīcināt. Mācītājam tika norādīts ļaudis atturēt no tādiem māņiem - vairāk ar mācībām nekā ar sodiem.

Pēc E.G.Hasenšteina nāves 1805.gada 28.janvārī Smiltē par mācītāju sāka kalpot viņa dēls Kārlis Friedrihs Hasenšteins. Viņš savā amatā nokalpoja 39 gadus; bijis liela auguma vīrs. Ziemā, braucot apkārt un pārklaušot bērnus, bija ģērbies lielā un biežā kažokā ar iespaidīgu garu vilnas jostu. Apjožoties pārmin-deris trīs reizes tam skrējis apkārt, jostu aptīdams. Mācītājs bijis arī liels smēķētājs, ceļā līdzī nēmis lielu, garu pīpi. Bērnus uzklautot lasītāji, viņš ietīnīes tādos dūmos, ka nepamanījis, ka daži mazie lasītāji, kas mācējuši, divreiz stājušies priekšā. Citi - nepratēji - iemanījušies izvairīties un palikuši nepārklaušināti. Hasenšteini ļaužu atmiņā saglabājušies arī kā lieli zirgu mīļotāji. Viņi turējuši kādus 12 zirgus darbam un izbraukšanai. Reiz kāds kaimiņu muižnieks atbraucis uz baznīcu, mācītājs pa vajējām durvīm jau tūdaļ ievērojis, ka no jauna iemainītais zirgs klibojis.

1806.gadā sastādīja jaunu draudzes sarakstu. Draudzē bija Smiltēnes muiža ar 2959 dvēselēm, Blomu -1369, Jaun Bilskas - 522, Vec Bilskas - 215, Cērtēnes - 147, Ikšēles - 275, Segliņa - 46, Biksēja - 141, Pāpiņa - 30, Raudiņa -25, Bānūža - 42, Mācītājmuiža - 160, Launkalne - 283, Raunas daļa - 337 un Brantu muiža ar 25 dvēselēm. Pavisam draudzē uzskaitīti 6575 cilvēki. Cilvēki sagrupēti arī pēc kārtām, bet lielākā daļa bijuši dzimtļaudis.

1817.gadā sāka domāt par jaunu baznīcas zvanu, bet trīs gadus vēlāk arī par baznīcas torņa celšanu. Nosprieda ņemt zināmu nodokli no katras mājas, lai pamazām sakrātos vajadzīgie līdzekļi. Tomēr ar kapitāla iekrāšanu gāja grūti, muižas un pagasti sūdzējās par grūtajiem laikiem un maksāt nespēju.

Izrādījās, ka 1821.gadā Smiltēnes vecā kapsēta jau bija pilna, tur vēl atļāva apbedīt tikai dažus vācu draudzes locekļus, bet latviešiem kapa vieta tika ierādīta jaunajā kapsētā. Smiltēnes baznīcas konvents noteica, ka mācītājam par uzsaukšanu un laulāšanu baznīcā pienākas cepetis, pāris meža putnu, vērša cepeša mēle un cimdu pāris.

Mācītājs Hasenšteins, jaunākais, nomira 1844.gadā. Viņu apglabāja Smiltēnes vecajos kapos blakus tēvam. Turpat arī ir Langes kaps. Abu Hasenšteinu kapu vietās tika uzliktas plienakmeņu plātnes ar tajās iekaltiem uzrakstiem. Lielinieku laikā tās sadauzīja, bet atsevišķi uzraksti salasāmi vēl šodien.

Mācītājs Kīglers

Divus gadus pēc Hasenšteina nāves uz Smiltēni pārnāca Opekalna mācītājs Eduards Kīglers. Viņš dzimis Prūsijā, Silēzijā, bija 34 gadus vecs, kad 1846.gadā uzsāka savu darbību Smiltēnes draudzē. Līdz šim jaunu mācītāju ieteica muižnieki, pamatodami, ka latviešu zemnieki esot dzimtļaudis un viņiem neesot tiesību mācītāju izvēlēties. Tomēr baznīcas priekšnieki atrada likuma pantu, kas atļauj izvēlēties kandidātu, noklausīties viņa proves sprediķi, tad sastādīt protokolu un nosūtīt to guberņas valdei, kura tad uzaicina jauno mācītāju. Kīglers pievērsās draudzes izglītošanai (skat. 278.lpp.).

Līdz ar sauso neražas gadu un maizes trūkumu uzradās ļaužu prātu musinātāji, kas pie visa vainoja vācu kungus, tāpēc aicināja pāriet pareizticībā: tad paši dabūšot savu zemi un maizi. Brāļu draudzes musinātājiem nenoticēja: pareizticībā pārgāja tikai pāris ģimeņu (12 cilvēki). Saiešanu kopēji bija tuvāki

tautai un varēja izrunāties savā starpā - nolēma nogaidīt un tā izsargājās no pārsteidzīgas rīcības.

Mācītājs 1847.gadā lūdza baznīcas virsvadību, lai palīdz Smiltenes baznīcas priekšniekiem sagādāt jaunu dievnamu. Konvents negribēja celt jaunu, bet veco papildināt ar piebūvi. Nolēma ieviest draudzē nodokli un iemaksāto naudu izlietot baznīcas pārbūvei.

Ar 1849.gadu mācītājs Kīglers iesāka rakstīt jaunu baznīcas hroniku, noturēja pirmos bībeles svētkus, pārklaušināja vismaz 1800 mājas bērnus.

Pēkšņi, 1856.gada februārī, mācītājs Kīglers atstāja Smiltenes draudzi, aiziedams par mācītāju uz Mazsalacu. Iespējams, ka viņam nebija pa prātam konventa lēmumi baznīcas pārbūves lietā, nodokļu iekasēšanas lietas, kā arī paralēli pastāvošās brāļu draudzes.

Mācītāju Eduardu Kīgleru ļaudis bija iemīļējuši. Gada beigās viņš no Mazsalacas atsūtīja sveicienu Smiltenes draudzei un dāvanu - krucifiksu, kā pateicības piemiņu savai desmit gadu darbībai šajā draudzē.

Gandrīz gads pagāja, kamēr Smiltenes draudze dabūja jaunu mācītāju. Starplaikā sludināja mācītājs Millers.

1857.gada 16.decembrī mācītāja amatā ievēda H.Guleki no Dikļiem. Lai gan latviešu draudzes pārstāvji gribēja Lubānas mācītāju Peitānu vai Alojās mācītāju Meijeru, tomēr uzvarēja muižnieku izvirzītais H.Guleke. Viņam piekrita tas gods novest galā Smiltenes baznīcas pārbūvi.

Tagadējā dievnama būve

1857.gada janvārī no Pēterburgas bija atsūtīts apstiprināts būvējamās baznīcas projekta plāns. Tas bija uzzīmēts krusta veidā kā pārbūve. Bija cieši piekodināts nekavēt būvdarbus, tos sākt tūdaļ pat, tajā vasarā. Mācītājs un daži draudzes locekļi gan bija neapmierināti ar šo plānojumu, gribēja garenas formas dievnamu ar torni galā. Bet tā kā nedrīkstēja būvi vilcināt, kamēr izstrādātu citu projektu, nosprieda darbu tūliņ izdot meistaram.

Vadīt jaunās baznīcas būvdarbus uzticēja tā laika pazīstamam meistaram no Priekuljiem - Mārcim Sārumam (dzim.1799.g.), kas jau bija uzbūvējis Drustu, Vecpiebalgas un Cēsu baznīcas.

Lieldienu atsvētē, 1857.g.14.aprīlī, mācītājs ar draudzi un baznīcas priekšniekiem svinīgā gājienā devās uz Grotūžu pusmuižu, kur lielo mūra kazarmu iesvētīja kā pagaidu Dievam kalpošanas vietu. Līdzī paņēma arī vecās baznīcas ērģeles. Vairāk nekā divus gadus dievkalpojumi notika Grotūžos.

Iesākot būvdarbus, bija sakrāts 5660 rbļ. kapitāls, muižas deva kokmateriālus un strādniekus. Visi vecās baznīcas mūri tika noārdīti, tikai daļa no ērģeļu gala tika atstāta. 1857.gada 19.maijā iemūrēja pamatakmeni pie altāra. Pirmajā gadā pabeidza mūra darbus un uzlika jumtu. Nākamajā gadā uzcēla torni un lika griestus. Mārča Sārums amatnieki darināja kanceli un altāru pēc Rūjienas baznīcas parauga.

Pēc līguma baznīcai vajadzēja būt gatavai pirms 1859.gada Jāņiem, bet darbus pabeidza tikai 20.septembrī. Vecais meistars Sārums nepieredzēja savas būves nobeigumu, jo nomira 19.jūlijā - pietrūka pāris mēnešu. Darbus pabeidza viņa znots Kampe. Baznīcas būve kopā izmaksāja 13192 rubļus.

Jaunajai baznīcai Ērģeles dāvināja Smiltenes muižas ģeodēzists Bandavs, viņš tās par 1200 rubļiem nopirka no Rīgas reformatoru baznīcas. Ērģeles pārbūvēja Tirzas draudzes skolmeistars Kronbergs. No Valmieras baznīcas draudze nopirka tās veco torņa pulksteni. Jaunajai baznīcai Bandava kundze dāvināja altāra gleznu.

Smiltenes ev.lut. baznīcas atklāšana 1859.gadā

Baznīcas iesvētīšana notika ticības atjaunošanas svētku dienā 1859.gada 18.oktobrī. Svētkos piedalījās visi Valkas apriņķa mācītāji, gāja svētku gājienā no draudzes skolas uz baznīcu, nesot pierīgtos altāra rīkus. Pie baznīcas durvīm runāja bijušais Valkas apriņķa prāvests, Gulbenes mācītājs Šillings. Baznīcas priekšnieki un Raudiņas muižas ģeodēzists Jegors fon Sivers atdeva baznīcas atslēgas Vidzemes ģenerālsuperintendentam, bīskapam Valteram, kurš atslēdza baznīcas durvis, un vismaz tūkstošiem dievlūdzēju ieplūda baznīcā. Tad bīskaps Valters iesvētīja baznīcu. Svētkos runāja bijušais Smiltenes mācītājs Kīglers, Valkas prāvests Kupffers un vietējais mācītājs Guleke. Viņš stāstīja par baznīcas vēsturi, jaunās būves gājumu, pateikdamies daudziem amatniekiem par krietno darbu. Ģeodēzists tika veltīts nepilnu 60 gadu vecumā mirušajam būvmeistaram Mārcim Sārumam.

Pēc dievvārdiem mācītāji pulcējās kopējā mielastā mācītāja muižā, draudzes koris sanāca draudzes skolā, bet draudzes kopēji (pērninākie) ar būvdarbu vadītājiem svinēja atsevišķi. Par piemiņu no šīs dienas baznīcas priekšnieki un pērninākie dāvanā saņēma lielo bībeli ar jaunās baznīcas litogrāfiju. Vēl ilgi draudzes locekļi atcerējās baznīcas apgleznotos griestus, kur bija gleznās izteikti tēlojumi no paradīzes dārza līdz pastarai dienai.

Gulekes laikā izbūvēja tagad redzamo mūra sētu ar dzelzs elementiem, ap baznīcu iestādīja liepas. Liepiņu stādīšanu organizēja Smiltenes draudzes priekšnieks, Blomu muižas rentnieks Baldus, kurš katram, kas atvedis vienu liepu, dāvināja pretī vienu ābelīti no sava dārza. Tādā ceļā daudzās mājās radušies pirmie ābeļu dārzi.

Pārgrozības gadi

Nākamie gadi Smiltenes draudzē ienesa lielas pārgrozības. Ģeodēzists saimnieciskajās un izglītības lietās. Zemniekiem atlaida kļaušas, un tie maksāja nomas maksu naudā. Vietām zemi un mājas pārdeva par dzimtu. Visi Smiltenes mācītāja muižas zemnieki 1860.gadā kļuva par rentniekiem. Trūcīgajiem nebija

naudas, tos vilināja Krievija, jo Pleskavas un Samāras guberņās par lētu naudu varēja iepirkt zemi. Kādi 60 Smiltenes draudzes locekļi devās uz Krieviju, vairākums palika Pleskavas guberņā un tur nodibināja Lauru koloniju. Smiltenes muižas īpašnieks Bandavs paaugstināja maksu par izrentējamo zemi, bet viņam par to iesvieda logā akmeni. Vēstulē tika izteikti draudi nodedzināt muižu. Vecais Bandavs piekāpās un rentes maksu nepaaugstināja, nevēlējās arī ļaužu izceļošanu.

Mācītājs Guleke pamudināja un iedrošināja zemniekus iepirkt mājas. Viņš aktīvi nostājās zemes reformatoru pusē. Lai gan 1867.gada vasara bija auksta un slapja, 50 Smiltenes pagasta zemnieki pieteicās māju pirkšanai. Izdevīga bija linu audzēšana, varēja iekrāt naudu tālākai saimniecības attīstībai.

Baznīca veicināja pozitīvas pārvērtības skolu dzīvē.

Diemžēl latviešu nacionālo atmodas kustību, kas sākās arī Smiltenes draudzē, mācītājs nespēja saprast. Viņš uzskatīja, ka tā apsīks, tāpat kā citas jaunas strāvas, kuras pa laikam uzliesmoja ļaužu prātos. Attīstoties saimnieciskajai dzīvei un skolām, panīka saiešana brāļu draudzēs. Lūgšanu vietas kopš 1865.gada pakāpeniski pārvērtās par evaņģēlisma sludināšanas vietām.

Lai gan vecā baznīcas zīmoga gada skaitlis rādīja, ka 1870.gadā jāsvin Smiltenes baznīcas 500 gadu pastāvēšanas jubileja, vēl nebija iegādāti nodomātie altāra trauki un nebija sastādīts svētku piemiņas raksts. Raudiņas muižas īpašnieks Jegors fon Sivers 1872.gadā vācu valodā sarakstīja un izdeva grāmatu par Smiltēni un tās draudzes vēsturi.

Smiltenes baznīcas 500 gadu jubileju nosvinēja 1872.gada 13.augustā. G.Bērens no Bānūžu muižas dāvāja baznīcai lielu sudraba dievgalda biķeri ar paplāti. Guleki iecēla par Vidzemes skolu pārlūku. Viņš palika arī mācītāja amatā, bet ņēma palīgos jaunos mācītājus.

Draudzē turpinājās iesāktā labdarība baznīcas un skolas vajadzībām. Bandava kundze jau senāk bija solījusi dāvināt jaunu altāra gleznu. Pirmo altāra gleznu Bandava kundze uzdāvināja 1859.gadā. Jauno gleznu "Kristus augšāmcelšanās" 1873.gada novembrī uzstādīja tagadējā vietā. To gleznojis Ernsts fon Lipharts, Venedigā, bet 1896.gadā to atjaunoja latviešu tautai toreiz vēl nepazīstamais, ar nenoliedzamu talantu apveltītais J.Rozentāls. Smiltenes mācītājs K.Kundziņš bija padzirdējis, ka jaunais mākslinieks, trūkuma spiests, ķeras pie viņa talantam nepiemērotiem darbiem. Rozentāls pa restaurācijas laiku dzīvoja mācītājmuižā, un tās saimei pāris mēnešus bija izdevība un prieks ne vien iepazīties ar šo izcilo gleznotāju, bet viņu redzēt arī darbā.

Guleke aizvien vairāk nodarbojās ar Vidzemes skolu lietām un tādēļ ar 1878.gada 1.janvāri pavisam aizgāja no Smiltenes draudzes. Iepriekšējā (1877.) gadā Smiltenes draudzē bija dzimuši 313 bērni, miruši - 171, bet 50 pāri salaulāti.

Kārļa Kundziņa laiks

Pārpildītajā Smiltenes baznīcā 1877.gada 17.martā pirmo sprediķi draudzei teica smilteniešiem nepazīstamais Kārlis Kundziņš. Smiltenes tirgotājs K.Zaķītis un Brutuļu dzirnavu īpašnieks Mārtiņš Dance jau bija viņu redzējuši un dzirdējuši Vecpiebalgā Kronvaldu Ata bērēs. Uz iepazīšanās sprediķi jauno mācītāju aicināja baznīcas konvents, pagastu delegāti un draudzes priekšnieks Kīns, viņi visi pēc

tam izteica vēlēšanos, lai K.Kundziņš nāktu šeit par mācītāju. Lai gan viņu par mācītāju ordinēja Kurzemē Puzes draudzē, K.Kundziņu neatstāja doma par iespējamo darbošanos Smiltēnē.

Ar uzaicinājumu uz tālo Kurzemi devās Smiltēnes Zelgausku saimnieks Dāme, Zadu saimnieks Zade un Pūču saimnieks Kūzulis. Smiltēnes baznīcas konvents 1879.gada 20.decembra sēdē Kārli Kundziņu ievēlēja par mācītāju.

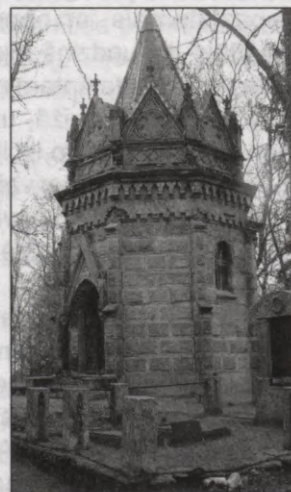
Ar lampiņām izgaismota Smiltēnes mācītājmuiža 1880.gada 2.maija vēlā vakara stundā sagaidīja savu jauno mācītāju. Sagaidīšana, apsveikuma vārdi un kopīgi nodziedātā dziesma "Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils" ļoti aizkustināja K.Kundziņu. Nākošās dienas rītā mācītāju modināja Dzērbenes draudzes pūtēju orķestris. Ļaužu pārpilnajā Smiltēnes baznīcā 1880.g.4.maijā Kārli Kundziņu ievēda Valkas apriņķa prāvests G.Kupffers, Lugažu mācītājs K.Ulmanis un K.Brandts no Palsmanes. Jaunā mācītāja ievēšana Smiltēnes draudzē tika svinēta kā nacionālās atmodas un uzvaras svētki, jo turpmāk vairs muižnieki nevarēja ietekmēt mācītāja izvēli.

Sākot ar 1880.gadu mūsu tautu pārņēma dažādu biedrību dibināšanas laiks. Jaunais Smiltēnes mācītājs kopā ar Palsmanes mācītāju Brandtu un dakteri Hesi 1881.gadā izstrādāja Smiltēnes - Palsmanes - Aumeistaru - Gaujienas zemkopības biedrības statūtus un pēc biedrības nodibināšanas tajā aktīvi darbojās. Gadu vēlāk K.Kundziņu ievēlēja par tās pašas biedrības krājaizdevumu kases priekšnieku. Kredīta piešķiršanā mācītāja klātbūtne radīja lielu uzticību. Mācītājam lielu gandarījumu deva piedalīšanās Smiltēnes skolu biedrībā.

1881.gada beigās notika Vidzemes ļaužu skaitīšana, kur Smiltēnes draudzē saskaitīja 9521 iedzīvotāju (4919 siev., 4602 vīr.). Pavisam 9150 (96%) latviešus, 255 (2,7%) žīdus, 63 vāciešus, 41 krievu, 9 igauņus un 3 angļus. Lasīt un rakstīt pratēji bija 3117. Draudzē darbojās 11 skolas.

Ievērojams notikums baznīcas dzīvē bija 1890.gadā iegādātās 20 reģistru ērģeles. Tās būvējuši (1889.-1890.) Racmanis un Rollers Liepājā, ērģeles izmaksāja 3400 zelta rubļus, no kuriem 2000 dāvāja G.Bērenis. Lai jaunās ērģeles ilgāk kalpotu, baznīcā iemūrēja trīs skārda krāsnis labvēlīgas temperatūras uzturēšanai telpā.

Baznīcas dzīvē ievērojama loma bija Bānūža muižas īpašniekam un Smiltēnes muižas pilnvarniekam un pārvaldniekam G.Bērenam. Viņa latviešu valodas zināšanas bija trūcīgas, bet vara - liela, tomēr ļaudis Bērenu cienīja, jo viņš darīja daudz laba draudzei. Dāvinājumi baznīcai, skolai un nabagiem radīja iespaidu par ļoti bagātu muižkungu. Tā iemesla dēļ 1892.gada 18.augusta naktī laupītāji ielauzās viņa vientuļnieka dzīvoklī Bānūža muižīņā un Bērenu nogalināja. Laupītāju guvums bija pavisam niecīgs, jo savu samērā lielo mantību viņš bija novēlējis labdarīgiem nolūkiem: draudzes nespējnieku patversmes un pilsētas kapu baznīcas būvei, bet daļu arī kapličas izbūvei virs viņa paša atdusas vietas (attēlā).

Jaunu baznīcas zvanu draudze iegādājās 1894.gadā. 30 pudu un 12 mārciņu smago zvanu lēja Rīgas meistars Švenns. Uz zvana rakstīts: "1894.gada septembrī Smiltenes baznīcas konvents nosprieda šo Baznīcas pulksteni likt liet un to samaksāt no baznīcas lādes." Otrā pusē - tas pats vācu valodā. Veco (Tērbatā lieto) zvanu nākamajā gadā ievietoja jaunuzceltajā kapsētas baznīcā.

1905.gada kustība Smiltenes draudzi maz ietekmēja. Draudzei nebija iemesla dedzināt un laupīt muižas. Revolucionāri un melnā sotņa dievkalpojumus netraucēja. Baznīca palika neapgānīta, un arī Dieva vārdu sludināšanā mācītāju neviens netraucēja. Nežēlīgākās soda ekspedīcijas aizgāja Smiltenei garām. Tomēr senākā sirsnība un uzticība bija ievainota, kaut kāds smagums bija iegūlies ļaužu sirdīs. Palika plaša starp tiem, kas atrāvās no baznīcas, un tiem, kas ticēja baznīcas svētumam.

Pirmā pasaules kara laikā Smiltenes draudzes darbiniekiem un pašvaldību iestādēm bija jā rūpējas par Kurzemes bēgļu un ievainoto karavīru izvietojumu un kopšanu.

Pēc cara armijas sabrukšanas iesākās revolucionāro strādnieku komiteju varas laiks. Tie tūdaļ parādīja savu necieņu pret kristīgajām vērtībām, 1918.gada 13.janvārī noturēdami mītiņu Smiltenes baznīcā, kas beidzās ar traci. Lai gan baznīcas konventa loceklim Ed.Blūmentālam izdevās panākt vienošanos ar jaunās varas vīriem, ka baznīcas apgānīšana turpmāk nenotiks, tomēr pēc pāris nedēļām mācītāju Kundziņu uzaicināja ierasties izpildkomitejā. Viņam pateica, ka atbilstošu telpu trūkuma dēļ baznīcā mītiņš notiks, mācītājam deva garantiju, ka altāra telpā neko neaiztiks.

Kad izpildkomitejas bēga, tās ņēma sev līdzi par ķīlniekiem mācītājus un citus krietnus pilsoņus. 1918.gada 20.februāra naktī arestēja baznīcas valdes locekļus: namsaimnieku Nodievu, aptieknieku Bergmani, tirgotāju Blūmentālu, Zemkopības biedrības priekšnieku Pelci. Tikai pēc vācu karaspēka ierašanās revolucionāri aizbēga un mierīgie iedzīvotāji varēja brīvāk uzelpot.

Rudens pusē vācu kareivjos bija redzams apjukums, ka Vidzeme jāatstāj un jā dodas atpakaļ uz Vāciju. Toties draudze bija šausmās - lielinieki tad plūdiš iekšā. Draudzes dzīve atkal tika apdraudēta. Tika atņemtas vecās baznīcas grāmatas, lai veidotu jauno dzimtsarakstu reģistru. Smiltē izvietotie sarkanie kareivji apliecināja, ka neaiztiks baznīcu un mācītāju, ja tiks iesniegts lūgumraksts ar 100 parakstiem. K.Kundziņš sākumā šaubījās, vai atradīsies simts drosmīgo, kuri aizstāvēs savu baznīcu. Svētdienā, nedēļu pirms Jurģiem, 2000 draudzes locekļu ar parakstiem apliecināja, ka tiem vajadzīga baznīca. Jurģu dienā Kārļa Kundziņa ģimenei uzteica dzīvošanu pastorātā, jo tur ierīkojama bērnu patversme. Kad 12.maijā Kundziņi devās uz Smiltēni, mājnieki atvadām teica: "Mācītāj, nebūs jau uz ilgu laiku!" Smiltē, Ozola kunga namā (tagad bankas māja), mācītāja ģimene uzturējās divus mēnešus. Dzīvi apgrūtināja lielinieku tuvums, jo Smiltenes muižā bija izpildkomiteja, bet pasta namā kara revolucionārā komiteja ar miliciju. Tomēr darbs ar draudzi nemazinājās. Tikai atļauja par iesvētīšanas mācību sākumu bija jādabū personīgi no lielinieku komisāra.

Kad lieliniekiem maija beigās bija jābēg, dzīve palika pavisam nedroša. Smiltenes valdnieki krāva mantas vezumos, ņemdami līdzi no cietuma dažus

ķīlniekus. Draudzes locekļi ieteica mācītājam atstāt Smilteni. K.Kundziņš no kapiem ar spieķi rokā un dziesmu grāmatu padusē kājām pa aplinkus ceļiem devās uz Slīpu mājām. Pa ceļam viņam piebiedrojās sieva un meita ar saviem bērniem. Trīs naktis mācītājs pavadīja meža biezumā zem kuplas egles. Smiltene tika atbrīvota, pateicoties igauņu vienībām.

Pēc lielinieku aiziešanas K.Kundziņš no uzticīgu draudzes locekļu, strādnieku Jāņa Puteņa un Jāņa Apses rokām saņēma baznīcas grāmatas, kuras bija pasargātas no iznīcināšanas.

Pēc lielinieku aiziešanas 1919.g.29.maijā iesākās tautas atspirgšanas laiki. Spējīgākie smiltenieši, lai palīdzētu baznīcai, ieņēma amatus pašvaldībā, līdz jaunā Latvijas valsts pieņēma valsts Satversmi.

Jau toreiz Smiltenes mācītājs Kārlis Kundziņš uz jautājumu: "Vai Latvija turēsies un pastāvēs?" teicis pravietiskus vārdus: "Tā turēsies gan un pastāvēs, līdz kamēr mūsu kūmas - Anglija un Francija - mūs neatstās!" Pagāja tikai 20 gadi, un tālākie vēstures notikumi apliecināja mācītāja teikto.

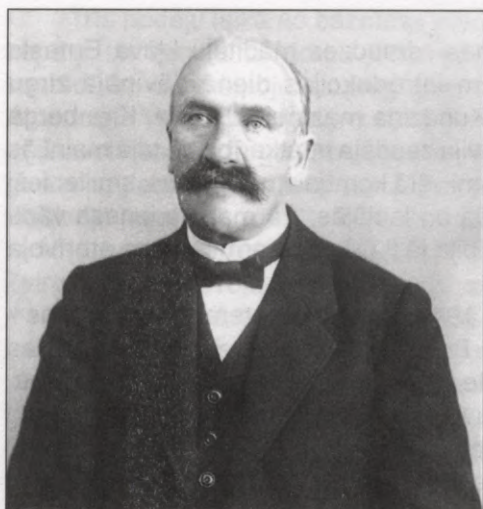
Pārveidošanās Latvijas zemē un dzīvē no vecās kārtības uz jauno notika ar lielām pūlēm un rūgtām sāpēm. Mazturīgie - kalpu kārtas un brīvības cīņu dalībnieki - priecājās par iegūto zemi, toties turīgo muižu īpašnieki palika par tukšiniekiem. Arī Latvijas ev.lut. draudze zaudēja trīs ceturtdaļas savas zemes īpašumu.

Smiltenes draudzes mācītājs K.Kundziņš 1927.gada 2.oktobrī iesvētīja divas baltā marmora piemiņas plāksnes kritušajiem draudzes locekļiem. No altāra pa kreisi atrodas plāksne ar tekstu: "Smiltenes draudze saviem dēliem, kas krita pasaules karā 1914.-1918." Seko 38 uzvārdi, zem tiem teksts - "Nav lielākas mīlestības, kā nodot savu dzīvību par brāļiem." No altāra pa labi - "Smiltenes draudze saviem dēliem, kas krita Latvijas atbrīvošanās cīņās." Seko 32 uzvārdi, zem tiem teksts - "Uz ežiņas galvu liku sargāt savu tēvu zemi."

1928.gadā apstiprināja baznīcas satversmi. Pirmajās baznīcas valdes un padomes vēlēšanās piedalījās ap 400 draudzes locekļu. Baznīcas valdē ievēlēja

Baznīcas iekšskats. 1937. gads

Smiltenes sabiedrībā pazīstamus cilvēkus: par priekšnieku - dakteri P. Birznieku, par viņa vietnieku - Blomu Rudzīšu saimnieku P. Pelsi, par kasieri - namsaimnieku D. Nodievu, par darbvedi - namsaimnieku K. Ozolu un skolotāju P. Zolmani. Pēdējie divi jau bija rūpējušies par baznīcas un pastorāta remontēšanu un atjaunošanu.

Draudze cienīja un mīlēja savu mācītāju. Īpaši tas bija jūtams 1925. gada maijā, mācītāja 75 gadu dzimšanas dienu svinot, kā arī 1929. gadā, atzīmējot mācītāja 50 gadu amata svētkus. 1930. gada maijā svinēja divas K. Kundziņa jubilejas: 50 gadus Smil-

tenes draudzē un 80. dzimšanas dienu. Svētku dienā, 3. maijā, nepārrēdzamā skaitā draudze, skolu jaunatne un dažādu organizāciju pārstāvji sapulcējās mācītāja muižas pagalmā, kur no vītnēs izpušķota balkona Kārlis Kundziņš uzrunāja savus ciemiņus. Jubilejas dievkalpojums Smiltenes baznīcā notika 1930. gada 4. maijā. Atzīmējot šo ievērojamo jubileju, Latvijas ev. lut. draudzes laikraksts "Svētdienas Rīts" izdeva pielikumu, kas veltīts Smiltenes draudzes mācītājam, prāvestam K. Kundziņam viņa 50 gadu amata svētkos. Valsts prezidents apbalvoja K. Kundziņu ar otrās šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

Kārlis Kundziņš pēc Valsts prezidenta Alberta Kvieša aicinājuma 1931. gada 18. novembrī Rīgā iesvētīja Brīvības pieminekļa pamatakmeni. 1933. gada 31. decembrī K. Kundziņš aizgāja atpūtā un atvadījās no draudzes.

Mūža nogalē sarakstītajā grāmatā Kārlis Kundziņš secina - "Dievbijība un tēvijas mīlestība ir mani pavadījuši un stiprinājuši mana mūža gājienā. Mana vēlēšanās ir, lai arī nezināmajā nākamībā tie paliktu par ceļa rādītājiem mūsu tautā un tēvijā, valdībā un pavalstniekos, veciem un jauniem, mācītiem un nemācītiem."

1937. gada rudenī prāvesta spēki kļuva vājāki, 16. novembra naktī iestājās asins izplūdums smadzenēs, un Latvijas valsts dibināšanas dienas (18. novembra) agrā rīta stundā viņš klusi izdzisa. K. Kundziņu apglabāja 24. novembrī Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā. Kapa pieminekli 1939. gada aprīļa beigās iesvētīja arhibīskaps T. Grīnbergs.

Mācītāja Kārļa Kundziņa izvadīšana pēdējā gaitā 1937. gada 24. novembrī

Ernests Kronbergs

Pēc Kārļa Kundziņa par Smiltenes draudzes mācītāju kļuva Ernests Kronbergs. Draudze jaunajam mācītājam introdukcijas dienā dāvināja zirgu ar aizjūgu. E.Kronberga sieva bija Kārļa Kundziņa mazmeita Brigita. Kronberga kalpošana draudzē sakrita ar laiku, kad Latvija zaudēja neatkarību un tajā mainījās divas dažādas okupācijas varas. Neņemdami vērā komunistu uzskatus, smiltenieši joprojām baznīcā kristīja bērnus, iesvētījās un laulājās. Pārmaiņas ienesa vācu laiki - baznīcu nepulgoja, bet no kanceles bija jāslavē vācu armija, kura atbrīvoja Latviju no komunistiem.

Mācītāja dzīves pavediens aprāvās 1944.gada 24.septembrī uz Raunas - Priekuļu lielceļa, iepriekš pirms Jaunraunas. Braucot ar divriteni, viņš iekļuva frontes joslā, kur pikējošas krievu lidmašīnas lode izdzēsa Smiltenes mācītāja dzīvību. Ceļi bija pilni ar bēgļiem, kuri bēga no tuvojošās frontes un Sarkanās armijas. Vispirms mācītāju Kronbergu apraka turpat ceļmalā, jo vietējie viņu nepazina. Pēc neilga laika noskaidroja, ka tas ir Smiltenes draudzes mācītājs. Blomu pagasta Pauru māju saimnieks nelaikī ar zirgu atveda uz Smilteni, un draudze savu mācītāju apglabāja ev.lut. draudzes kapsētā, kā pirmo, toreiz brīvajā laukumā pirms pieminekļa Brīvības kara varoņiem.

Pirms došanās liktenīgajā ceļā E.Kronbergs bēgļu pārpildītajā brāļu draudzes namā Riņģos bija vadījis aizlūgšanu par latviešu tautu un tās dievnamiem. E.Kronbergs bija nacionāli noskaņots mācītājs, - vēl 1987.gadā Smiltenes komunisti viņu dēvēja par "tautas nodevēju, kuru ķērusi atmaksas lode".

Sociālisma laiks

Pēc kara Smiltenes draudzē par mācītāju kalpoja Alfrēds Cimdiņš. Pēc studiju beigšanas nokalpojis septiņus gadus citās draudzēs, viņš atgriezās dzimtajā pusē. Cimdiņš bija kluss un saticīgs cilvēks, bet taisnības meklēšanā iedegās, kļuva nervozs un stūrgalvīgs. Šo rakstura īpašību dēļ mācītājs bija nepārtrauktā konfliktā ar vietējo padomju varu, kura, pastāvīgi zaimojot baznīcu, aplika to ar lieliem nodokļiem.

Turpmākie Smiltenes draudzes mācītāji nedzīvoja Smiltēnē un ieradās tikai dievkalpojumu reizēs. Smiltenes draudzē kalpoja rīdzinieki Plāmsis (ap 1958.g.), Ābelīte (1963.g.), Džindža, Priednieks, arī siguldietis Sidrēvics.

Latvijas ev. lut. baznīcas arhibīskaps Dr.J.Matulis 1978.gada 6.jūlijā vadīja Smiltenes, Palsmanes, Alojas un Rozēnu ev. lut. draudžu mācītāja Jāņa Džindžas 40 gadu ordinācijas atceres dievkalpojumu. Ar Konsistorijas sēdes lēmumu viņš tika paaugstināts par virsmācītāju, arhibīskaps viņam uzlika zelta krustu.

Atmodas periods

Pēc svečīšu vakara dievkalpojuma 1988.gada oktobrī Smiltenes kapos mēs, trijotne - draudzes priekšnieks Eduards Mūrnieks, mūzikas skolas skolotāja Dzidra Jēkabsons un es, grāmatas autors - piegājām pie mācītāja Jāņa Priednieka un ierosinājām sarīkot baznīcā tautas Atmodai veltītu koncertu. Jau pirms nedēļas Rīgā bija noticis LTF kongress un dievkalpojums Doma baznīcā. Mācītājs atturīgi uzklaustīja mūsu priekšlikumu, atbildot, ka tas lemjams baznīcas kongresā.

Trīs nedēļu laikā no baznīcas priekšniecības nekādas atļaujas nesaņēmuši, kopā ar smiltenieti Ilzi Vimbu (Cēsu mūzikas skolas audzēkni) novembra sākumā sastādījām dievkalpojuma programmu - aizlūgumu par Latvijas Tautas Fronti. Atsaucīgie Valkas tipogrāfijas strādnieki iespieda dziesmu lapiņas, Pēteris Tiļčiks izgatavoja baltu karoga kātu, bet baznīcas kalpotāja Evelīna Klāva dāvināja ilgus gadus noglabāto sarkanbaltsarkano karogu. Karogs Evelīnai bijis līdzīgs bēgļu gaitās, vēlāk Smiltē tas izārdīts glabājies skapī, bet, sākoties tautas Atmodai, karogs sašūts un tagad uz visiem laikiem tika dāvināts Smiltēnes draudzei. Andis Zvirgzdiņš izgatavoja 300 uzlīmes ar sarkanbaltsarkano vairodziņu.

Ļaužu pārpildītajā baznīcā 1988.gada 27.novembrī deju grupas "Ieviņa" jaunieši, ģērbusies latviešu tautas tērpos, ienesa daudzus gadus aizliegto Latvijas sarkanbaltsarkano karogu (attēlā). Aiz viņiem gāja tautfrontiešu aktīvisti: Eduards Mūrnieks, Juris Zušmanis, Dzidra un Elmārs Nātras, Irīna un Jānis Fabiāni, Guntis Purmalis, Longins Vilciņš, Maija un Jānis Iesaliņi, Gita un Jānis Mūrnieki, Mārtiņš Strazdiņš un Guntars Markss.

Karogu sveicot, visi piecēlās, 8.CBR jauktais koris dziedāja "Tā debess izteic". Aizkustinoši izskanēja draudzes un kora dziedātā "Dievs, sargi mūsu dzimto zemi". Mācītājs Jānis Priednieks svētīja mūsu atdzimušo sarkanbaltsarkano karogu, Cēsu mūzikas skolas audzēkņu grupa izpildīja E.Dārziņa "Mūžam zili" un "Mirzdi kā zvaigzne", kā arī G.F.Tēlmaņa "Kantabili". Mācītājs no kanceles daudzkārt pieminēja Latvijas Tautas Fronti un tās noteicošo lomu tautas atmodas kustībā, novēlēja brīves cīnītājiem panākumus un izturību. Dievkalpojuma beigās visi piecēlās, un ik sirdij tik aizkustinoši skanēja visu baznīcēnu kopā nodziedātā himna - Baumaņa Kārļa "Dievs, svētī Latviju!" Aiz savijuma daudziem acis pildījās ar asarām. Dievkalpojumu beidzot, mācītājs pa centrālo celiņu gāja karogam pa priekšu, pie durvīm atsveicinājās un novēlēja, lai Dievs palīdz turpmākajās gaitās. Dievkalpojuma laikā uzsnigušais sniedziņš vēl vairāk pastiprināja svētku noskaņu. Tagad, pēc piecpadsmit gadiem rakstot

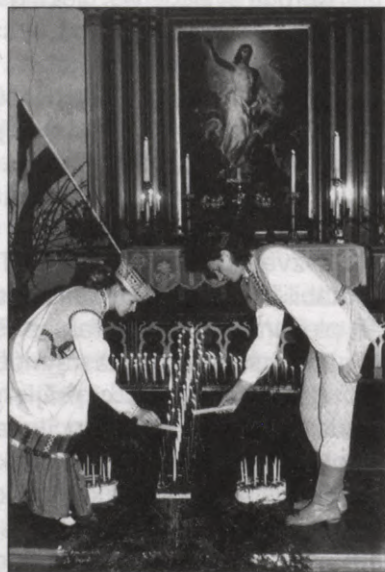
Šis rindīgas, varu pavisam atklāti pateikt, ka toreiz ne visi atbalstītāji bija ar mieru iet aiz Latvijas karoga un kur nu vēl - baznīcā.

Baznīcas tornī kopš kara laika bija apstājies pulkstenis. Tā mehāniskā daļa saglabājusies, bet noņemts elektromotors un impulsa devējs. Pēdējo baznīcas torņa pulksteni Smiltenes draudzei 1940.gada 28.janvārī dāvināja Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis. Uzstādot to, nomainīja arī veco ciparnīcu. Padomju varas laikā Evelīna Klāva bija noņēmusi un paglabājusi no iznīcības pie baznīcas ārdurvīm piestiprināto vara plāksni ar dāvinājuma uzrakstu. Dāvinātā pulksteņa darba mūžs bijis pavisam īss - līdz 1944.gada 23.septembrim, kad nodega Smiltenes pilsētas valdes ēka ar tur uzstādīto pulksteņa darbības regulējošo mehānismu.

Decembra sākumā meklēju padomu Rīgā Doma baznīcā, jo tur bija atjaunots pulkstenis. Iepazinos ar Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja enerģētiki Imantu Zaulu, viņš apsolījās palīdzēt. 1989.gada janvāra vidū Imants Zauls ar saviem draugiem - alpīnistiem - noņēma ierūsējušos pulksteņa stundu un minūšu rādītājus un pa augšas lūkām apskatīja baznīcas gaili, kas pēdējā laikā bija kļuvis pavisam mazkustīgs un sašķiebies uz vieniem sāniem.

Pūpolsvētdienas (1989.g.19.martā) dievkalpojums bija aizlūgums par Sibīrijā nobendētiem un moku ceļu izturējušiem latviešu tautas dēliem un meitām. Pirmie uz dievkalpojumu ieradās vecie smiltenieši un izsūtītie vai viņu tuvinieki. Dziesmu lapiņās bija iespiesti Sibīrijā sacerēti vārdi, ko toreiz dziedāja garīgo dziesmu melodijās. Mācītājs Jānis Priednieks nosauca vairāk par simtu nomocītos draudzes locekļus, kuru kapa vieta nezināma Sibīrijas plašumos. Katram aizdedza svečīti un viņu piemiņai izveidoja gaismas krustu (attēlos).

1989.gada 2.aprīļa pēcpusdienā Smiltenes baznīcā viesojās un dziedāja kamerkoris "AVE SOL" Imanta Kokara vadībā. Vairāk nekā 600 klausītāju aizmūrētu elpu noklausījās kantāti "Dievs, Tava zeme deg!", kuru Smiltēnē atskaņoja pirmo reizi (Latvijā tas pirmoreiz notika 1944.gada 15.martā Vecajā Ģertrūdes baznīcā). Pirms tam gan gados vecākie baznīcā gājēji izteicās, ka tādu "kliegšanu un spieģšanu baznīcā nepieļausot".

Maija beigās Imants Zauls ar saviem draugiem, izmantojot troses un virvju kāpnes, no torņa augstumiem nocēla Smiltenes baznīcas gaiļi (attēlā). Izrādījās, ka tas stipri cietis no lodēm: galvā vien 8 caurumi, tad vēl ķermenī un astē (pavisam kopā 12). Gaiļa sekstes iekšpusē uzraksts "C.T.Ballhausen 1858". Gaiļi salāpīt apņēmas 8.CBR atslēdznieks Andris Krūmiņš.

Atjaunoto baznīcas pulksteni iedarbinājām 5.jūnija pēcpusdienā. Jānis Fabiāns pievilka elektrību, Andris Krūmiņš atjaunoja mehānisko daļu, bet 8.CBR dāvināja elektromotoru un impulsu devēju. Laika gaitā izrādījās, ka pulkstenis diezgan bieži jāregulē, bet lielākais apgrūtinājums ir samērā biežie elektriskās strāvas pārtraukumi.

Pa vasaru Andris Krūmiņš kopā ar Nikolaju Roci atkniedēja vajā metāla gaiļa abas puses, aizlodēja šautos caurumus. Gailis, nolakots un ar pārveidotu grozāmo iekārtu (tagad gaiļa ķermenī ievietots cilindrs ar lodīti galā, lai vējš to var viegli grozīt), savu atgriešanās brīdi pašā torņa smailē sagaidīja septembra vidū, kad rīdzinieki, apjozušies ar alpīnistu virvēm un citām palīgierīcēm, to novietoja visaugstākajā baznīcas vietā. Zem gaiļa bumbā ielika alumīnija plāksni ar tekstu:

"Tā kunga 1989. gadā šo bumbu un gaiļi restaurēja Andris Krūmiņš, Nikolajs Rocis, Jānis Veidemanis, Andris Virsis. Draudzes vecākais Eduards

Mūrnieks. Gaiļi augšā un lejā cēla Imants Zauls, Teodors Ķīrsis un Pēteris Kūlis 14.09.1989." Plāksnītes otrā pusē - "Dievs, svētī Latviju!". Pirms pacelšanas gaiļa svars bija 8,5 kg un augstums 86 cm, bet garums (no knābja līdz astes galam) - 98 cm.

Bībeles svētku dievkalpojumā 24.septembrī sprediķoja kādreizējais Smiltenes mācītājs Ābelīte. No kanceles viņš kritizēja komunistisko ideoloģiju un nesenos saukļus uz Rīgas namu sienām - "Mūsu paaudze dzīvos komunismā!" Dievkalpojumā piedalījās vīru koris no Itālijas.

1989. gada 14. septembrī. Pirms gaiļa uzstādīšanas tornī - no kreisās: Imants Zauls, Andris Krūmiņš, Teodors Ķīrsis, Pēteris Kūlis, Juris Zušmanis.

Smiltenes baznīca savu 130.dzimšanas dienu atzīmēja 12.novembrī. Sākuma liturģiju vadīja arhibīskaps K.Gailītis, dziedāja 8.CBR jauktais koris un Smiltenes mūzikas skolas koris. Pēc tam baznīcā mācītājs J.Priednieks rīkoja pusdienas viesiem un draudzes aktīvistiem.

1989.gada 18.novembra svētdienas rītā pulksten 8.25 no baznīcas torņa Smiltenes pūtēju orķestra grupa atskaņoja korāli un pēc tam "Dievs, svētī Latviju!". Pie baznīcas pulcējās vismaz 650 Smiltenes novada tautfrontieši, kuri 18 autobusos un 4 mikroautobusus brauca uz Rīgu, uz LTF manifestāciju Daugavmalā. Saulaina bija pirmā Latvijas jubilejas diena pēc 50 nebrīves gadiem.

Pirms 1990.gada Dziesmu svētkiem Smiltēnē viesojās Apvienotais Kanādas latviešu koris Vizmas Maksīņas vadībā. Smiltēnieši gandrīz stundu lietū gaidīja savus tautiešus pie baznīcas, un pēc dažu dziesmu nodziedāšanas ārpusē draudzes priekšnieks E.Mūrnieks visus aicināja baznīcā. Kanādas latvieši sniedza nelielu koncertu. Baznīca bija gandrīz pilna ar smiltēniešiem un Smiltenes vidusskolas koristiem. Kopā nodziedājām "Daugav's abas malas mūžam nesadalās ...", "Dievs, svētī Latviju!"

1990.gada 26.augustā notika Smiltenes ev. lut. draudzes padomes vēlēšanas. Par paveikto atskaitījās draudzes priekšnieks E.Mūrnieks, bet konsistorijas kanclers no Rīgas Māris Doze bija neapmierināts ar ziņojuma saturu un nesagatavotu sapulces norisi. Ar netaktiskiem jautājumiem samulsinot veco vīru, tika pilnīgi sagrauta viņa autoritāte, noniecināta viņa sadarbība ar pilsētas Izpildkomiteju, rīkojot koncertus baznīcā. Pēc diezgan neglītām un personu aizskarošām debatēm par draudzes priekšnieci ievēlēja Ilgu Alksni, par pirmo vietnieku - Jūliju Knābi, par otro vietnieku - Ināru Seisumu, par sekretāri - Irēnu Grīnbergu, par rīcības komitejas vadītāju - Elzu Lāci. Revīzijas komisijā ievēlēja Jāni Akmentiņu (riteņbraucēju treneri), Emīlu Bāliņu (strādnieku) un Augustu Būci (autoinspektor). Jaunajiem priekšniekiem pasniedza ziedus, bet Mūrnieku tēvs, nesavtīgi nokalpojis baznīcai pēdējos 20 gadus, palika bešā.

Pēc Ilgas Alksnes par draudzes priekšnieku kļuva bijušais milicis Augusts Būce. Pēc 1992.gada par mācītājiem Smiltenes draudzē kalpojuši Bite, Bitāns (šī bija viņa pirmā draudze, kurā viņš kalpoja kā mācītājs), tagad Smiltenes mācītājs ir Normunds Celmiņš.

Smiltenes ev.lut. draudze 1999.gada 10.oktobrī svinīgā dievkalpojumā atzīmēja baznīcas jubileju - pirms 140 gadiem tika uzcelts šis dievnams. Svinības kuplināja evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps Jānis Vanags un Cēsu iecirkņa prāvests Didzis Stilve. J.Vanags uzteica baznīcas un pašvaldības labo sadarbību un izteica novēlējumu, lai tāda tā saglabātos arī turpmāk.

Citas Smiltenes draudzes

Vācu draudze

Smiltenes baznīcā visu laiku līdztekus latviešu draudzei pastāvēja vācu draudze. Tā bija neliela (20 līdz 60 cilvēku), un dievkalpojumos pulcējās galvenokārt apkārtējo muižu īpašnieki un viņu radnieki. Arī dažas smilteniešu ģimenes apmeklēja vācu dievkalpojumus. Latvijas brīvvalsts laikā dievvārdi notika reizi mēnesī, bet draudzes locekļu skaits arvien samazinājās. Kā viens no pēdējiem draudzē bija Eižens Bergmanis ar savu māti. Vācu draudzes locekļiem bija iekārtotas atsevišķas draudzes grāmatas.

Smiltenes Romas katoļu draudze

Katoļticība Smiltenē pastāvēja apmēram līdz 1610.gadam, un tagadējā luterāņu baznīca ir būvēta uz kādreizējās katoļu baznīcas pamatiem. No Lietuvas, Polijas un Latgales iebraukušie laukstrādnieki un viņu pēcteči 1936.gada februārī par 3000 latiem no Jāņa Papuļa nopirka zemes gabalu Vaļņu ielā, kur ierīkoja pagaidu kapelu. Dievkalpojumi notika reizi mēnesī.

1944.gada septembrī kapela nodega, bet 1949.gadā draudze uzcēla jaunu dievnamu un rudenī to iesvētīja Sv. Jāzepa godam. Tas redzams vēl šodien blakus jaunajai baznīcai. Par spīti pēckara laiku lielām grūtībām dievnama būvē cītīgi strādāja daudzi draudzes locekļi. Ar īpašu pašizliedzību to darīja Lakšu un Pujātu ģimenes, Donāts Lečenko, Jāzeps Stelmačonoks, Konstantins Kindzulis un - kā visa ierosinātājs - Stefāns Katula. Pārsvārā tas bija roku darbs, būvmateriālus pieveda ar zirgiem.

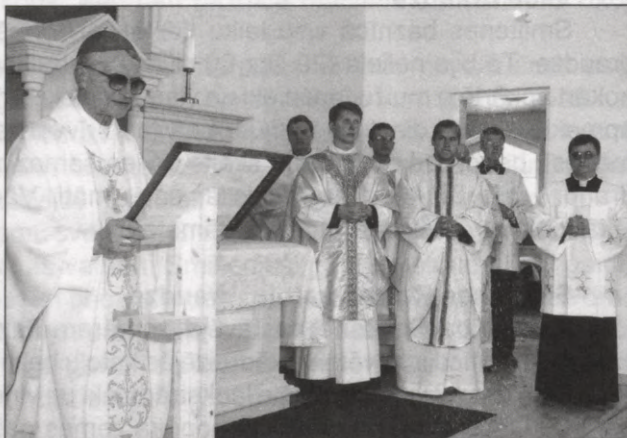
Pirmos katoļu dievkalpojumus 1934.gadā Smiltenē sāka noturēt prāvests Piebalgs. Viņš miris 1962.gadā un apbedīts Cēsīs. Vēlāk šeit kalpojis priesteris Lapkovskis, kādu brīdi arī dekāns Jānis Aglonietis. Šeit kalpojis arī prāvests Izidors Upinieks, kurš priesterībai veltījis 30 dzīves gadus. Vairākus gadus šeit kalpojis arī prāvests un dekāns Jānis Voitiņš, atdodams vairāk nekā piecdesmit savas dzīves gadus priesterībai.

Draudze ir pakļauta diecēzes bīskapam, un draudzi vada tā iecelts priesteris - prāvests. Smiltenes katoļu draudzē kopš 1998.gada 13.decembra kalpo Vjačeslavs Bogdānovs, draudzes padomi vada kādreizējā rogovkiete Zinaīda Pujāte. Dievkalpojumi notiek divas reizes mēnesī un svētku reizēs. Draudze aizvien palielinās, aktīvi daudzos pasākumos piedalās jaunieši. Arī svētceļnieku skaits uz Aglonu ar katru gadu kļūst kuplāks.

Svelmainā vasaras dienā, 1995.gada 6.augustā, notika Romas katoļu baznīcas arhibīskapa Jāņa Pujāta vizitācija Smiltenes katoļu baznīcā. Dievkalpojumā piedalījās vairāk nekā 200 ticīgo, kuri izdzirdēja Jāņa Pujāta vārdus: "Man jārūpējas, lai tuvākā vai tālākā nākotnē arī Smiltenē būtu liela katoļu baznīca, lai cilvēkiem būtu prieks, jo šī baznīca ir stipri par mazu."

1999.gada rudenī baznīcā dziedāja smiltenes sadraudzības pilsētas Villihās bērnu un jauniešu koris "Mārties". Pēc dievkalpojuma kora vadītājs Volfgangs Broks paziņoja, ka nauda jaunā dievnama celtniecībai ir piešķirta un pavasarī baznīcas būvniecība varēs sākties. 1999.gada 1.novembrī baznīcas dārzā

iesvētīja krustu, - vietā, kur nākamā gada pavasarī paredzēts sākt celt jauno Smiltenes katoļu baznīcu.

2002. gada 11. augustā pulksten 13.45 Smiltēnē ieskanējās jaunās Smiltenes Romas katoļu baznīcas zvans (attēlā), kas aicināja uz baznīcas iesvētīšanas dievkalpojumu. Tajā kalpoja viņa eminence kardināls Jānis Pujāts un Smiltenes Romas katoļu draudzes prāvests Vjačeslavs Bogdānovs. Uz atklāšanas svinībām bija ieradušies priesteri, kuri agrāk kalpojuši Smiltenes katoļu draudzē - priesteris Jānis Aglonietis, dekāns Jānis Voitiņš un priesteris Bernards Kublinskis (attēlā).

Baznīca celta par godu Svētajam Jāzepam, zvans izliets Polijā. Altāra gleznu gleznojis Jānis Pudzēns. Pēc arhitektes Gunas Graudupes projekta dievnamu divos gados uzcēla Smiltenes firma "Deriks". Par saziēdotiem līdzekļiem 2002. gada oktobrī katoļu draudze iegādājās ērģeles.

Baptistu draudze

Baptistu draudzes pirmsākumus Smiltenes draudzē pirmais pamanījies luterāņu mācītājs Guleke, viņš baznīcas hronikā raksta: *"Trīne Kalīt no Smiltenes Zaļkalniem bija aizgājusi uz Rīgu mācīties rokdarbus, tur likusi sevi pārkristīt un tad apprecējusi baptistu vīru. Tā atveda uz Smiltēni baptistu sludinātāju Robergu ar četriem palīgiem. Tie sludināja 1876. gada ceturtā adventē baptistu lūgšanu stundās Zaļkalnu mājās. Vairākas dienas no vietas. Ļaužu sanāca pilna istaba. Vairāk gan aiz ziņkārības."*

Zaļkalnu vecākais dēls Jānis Kalītš kļuva uzticīgs baptistiem, un tāpēc Zaļkalnu mājas ilgāku laiku palika par baptistu mitekli Smiltenes draudzē. Pēc tam, kad mācītājs Guleke savos

sprediķos ņēmās aprādīt baptistu mācības kļūdas, viņu aktivitātes draudzē samazinājās.

Smiltenes baptistu draudze dibināta 1907.gadā. Latvijas brīvvalsts laikā draudze iegādājās gruntsgabalu Mētras ielā un uz tā, pārbūvējot iepriekšējo ēku (1928), uzcēla savu lūgšanu namu. Baptistu draudzē no 1941. līdz 1959.g. kalpoja mācītājs J.Darbonis, kopš 1991.gada - garīdznieks Roberts Šulcs.

Pareizticīgo baznīca

Krievijas valdība, redzot Rīgas Latviešu biedrības tautiskos panākumus, arī mēģināja stiprināt un atjaunot slāvu tautu gara mantas: valodu, ieražas un pareizticību. Smiltenē ieviesa miertiesneša amatu (1890), pirmais tiesnesis bija Saveljevs no Maskavas. Taisnīgs, solīds, dievbijīgs cilvēks. Tomēr viņa galvenais uzdevums bija Smiltenē "nest gaismu", nodibināt un uzcelt pareizticīgo baznīcu. Viņš ņēmās pierunāt

Smiltenes mācītāju Kundziņu, "cik laimīga tad būtu latviešu tauta un kāds gods būtu mācītājam pāriet krievu pareizticībā; tā kā māmuliņā Volgā satek visas sānu upes, tāpat vajag saplūst visiem kopā krievu valsts ticībā, tautībā un valodā visām pie tās piederīgajām mazajām tautām un valodām".

Smiltenes miertiesnesis Vasilijš Aleksandrovičs Saveljevs 1889.gadā ierosināja būvēt pareizticīgo (austrumu grieķu - katoļu) baznīcu. 1894.gada 18.jūlijā firsts Pauls Līvens dāvāja draudzei 1600 kv.asis (apm.7280 m²) lielu zemes gabalu, kurā baznīcas pamatakmens ielikts 1895.g.25.jūlijā (v.st.), tā iesvētīta 1896.g. 8.septembrī (v.st.). Baznīcas būve izmaksājusi 7800 zelta rubļus, no kuriem lielāko daļu ziedojis miertiesneša tēvs - Maskavas bagātnieks Aleksandrs Vasiljevičs Saveljevs. Pirmais mācītājs jaunajā dievnamā bija Jānis Lietaviets, vēlāk Augusts Pētersons, Romans Ziediņš, Andrejs Pakalniņš.

Baznīcas dibināšanā ar saviem līdzekļiem piedalījušies maskavieši: Grigorijs Feodorovičs Jegorovs, Arsenijs Vasiljevičs Vasiljevs, Ivans Grigorjevičs Čuksins, Vasilijš Pavlovičs Novikovs un Konstantins Kirilovičs Kukins.

Cariskās Krievijas valdīšanas laikā pareizticīgo baznīca ieguva vairākus lielus (pavisam 2,6 ha) neapbūvētus zemes gabalus Dārza un Dakteru ielā. Līdz 1937.gadam baznīcas sinode tos pārdeva, 1940.gadā tā pārvaldīja tikai Līvena piešķirto zemes gabalu.

Aktīvi Smiltenes sabiedriskajā dzīvē iesaistījās mācītājs Andrejs Pakalniņš, kas 1929.gadā bija ieradies no Alojās. Viņš dzīvoja Dārza ielas mājā un brīvajā laikā kopa palielo dārzu. Vairāki smiltenieši ar mācītāja ģimeni draudzējās un pārgāja pareizticībā. A.Pakalniņš miris 1941.gada 27.decembrī, apglabāts Smiltenes pareizticīgo kapos.

Mājā pie baznīcas dzīvoja sargs, jaunajā mājā (tagad Dārza ielā 10) pirmā

stāva telpas tika izīrētas amatnieku darbnīcām, otrā stāvā dzīvoja īrnieki, kas bija saistīti ar pareizticīgo baznīcu. Komunistu valdīšanas laikā baznīcas īpašums tika nacionalizēts, lietošanā atstāts tikai dievnams.

Pareizticīgo baznīcā atradās 12 ikonas un citas lietas, kurām ticis piešķirts mākslas priekšmetu nosaukums. Diemžēl daži vērtīgi priekšmeti tika nozagti 1992.gada augusta beigās. Līdz šim ne zagļi, ne lietas nav atrastas.

Smiltenes pareizticīgo baznīca ir lielākā plašā apkārtnē. Pastāvīgo dievlūdzēju ir pamaz, tāpēc izmanto tikai vienu zāli. Ziemassvētkos un Lieldienās Smiltēnē sabrauc līdz 100 cilvēku no visa novada.

Atšķirīgi no citām ticībām pareizticīgie svin svētā Nikolaja Brīnumdara (Čudotvorca) dienas un Krusta dienu, kad baznīcā visam gadam tiek iesvētīts ūdens. Trīs sterilās mucās ar krustu un svētiem vārdiem svētais ūdens noderēs visam gadam, un, kā novērojuši paši pareizticīgie, tas sveigs var glabāties līdz pat 10 gadiem. Uz ūdens iesvētīšanu nāk ļaudis ar saviem traukiem, svētūdeni dažkārt nes sirdzējiem uz slimnīcu.

Nikolaja Brīnumdara dienu divas reizes gadā pareizticīgie svin visā pasaulē. Smiltēnē šīs svinības atjaunoja 1995.gadā, kad kalpot te atnāca gados jaunais, enerģiskais mācītājs - pops Vladimirs Fedotovs. Nikolaja dienā ap 100 ļaužu pēc dievkalpojuma sēžas pie galdiem, kur cienājas ar tēju, smalkmaizītēm, saldumiem.

Brāļu draudzes

Pēc Vidzemes pievienošanas Krievijai zemnieki smaka dzimtbūšanas jūgā, baznīcas īpašumi bija iznīcināti Ziemeļu karā. Viena daļa ev. lut. mācītāju mira 1710.-1711.gadā no mēra epidēmijas, pāri palikušie turējās muižnieku pusē, bargi piedzina nodokļus no savas draudzes, labi neprata latviski.

Šo reliģisko pagurumu centās izmantot daži mācītāji un muižnieki, kuri nodibināja sakarus ar Hernhūtes grāfu Cicendorfu Saksijā (Vācijā), kas savā muižā bija devis patvērumu no Morāvijas izraidītiem protestantiem. Tie bija vienkārši darba cilvēki, kas, iestājušies reliģiskā brālībā, jutās aicināti savu pārliecību izplatīt

arī citur pasaulē. Hernhūtes sūtņus laipni uzņēma Valmieras muižas īpašniece, kura 1738.gadā savā muižā bija iekārtojusi diakonātu lauku skolotāju sagatavošanai. Semināru beigušie skolotāji izpildīja arī mācītāja pienākumus. Viņi atnesa brāļu draudzes idejas uz Smiltenes novadu un guva lielu atsaucību zemniekos. Viņi cītīgi apmeklēja saiešanas namus, kur draudzes vadītāji bija paši rokpeļņi, kas saprata zemāko šķiru sāpes un dzīvoja pēc Jēzus mācības parauga. No vietējo ļaužu vidus tika izraudzīti vecākie jeb "tētiņi". Sludinātāji mācēja ierosināt zemniekus uz pašdarbību un modināja apspiesto pašapziņu, - draudzēs mazinājās noziegumi, žūpība un māņticība.

Nepietiekošie materiālie līdzekļi spieda saiešanas noturēt dzīvojamās telpās, rijās un piedarbos. Sākumu brāļu draudžu saiešanām Smiltenes pusē iedibināja no Raunas draudzes Launkalna pagasta atnākušie 6 brāļi un māsas, kuri ar dažiem smilteniešiem noturēja pirmās sanāksšanas Smiltenes pagasta Ēmura mājās. Pēc tam uzcēla lūgšanas kambari uz Smiltenes pagasta Ķāku saimnieka zemes. Nezināms ļaundaris, revolūcijas ideju pārņēmts, 1906.gadā vispirms sadedzināja grāmatas Ķāku lūgšanas namā un pēc tam nodedzināja pašu kambari. 1909.gadā Smiltenes muižas īpašnieks Līvens palīdzēja namu uzcelt no jauna.

Smiltenes draudzes mācītājs Hasenšteins 1816.gadā, apmeklējis draudzē esošos brāļu draudzes saiešanas namus, konstatējis, ka saiešanas vietas apmeklējušas ap 800 personu, nekārtības nebija novērotas. Arī mācītājs Kīglers apciemojis brāļu saiešanas vietas Blomu Riņģos, Smiltenes Macuļos un Ķākās, Bilskas Baltačos un draudzes lūgšanas stundas Smiltenes Inčos. Ap 1840.gadu krievu valdība aizliedza draudzes stundas, aizliegums turpinājās 7 gadus. Inču sapulces vietā uzcēla (1854) piekto lūgšanas kambari Smiltenes Liepiņās. Pēc iesvētīšanas tas bija Smiltenes muižas īpašums, kurā draudzes mācītājs varēja dievgaldniekus pierakstīt un bērnus pārklaušināt. Šajā namā bija atļauts noturēt arī saiešanu dievkalpojumu brāļu draudzes locekļiem. Vidzemes mācītāju sinodē 1851.gadā brāļu draudzes bargi kritizēja prāvests Kristiani (vēlākais Vidzemes ģenerālsuperintendents), bet Smiltenes draudzes mācītājs Kīglers nedomāja, ka brāļu draudzes iznīcināmas.

Mācītāja K.Kundziņa laikā Smiltenes apkārtnē bija 5 saiešanas kambari (trīs Smiltenes pagastā, pa vienam Bilskas un Blomes pagastā). Daži no tiem jau toreiz bija vairāk nekā 100 gadu veci, un tikai Bilskas Baltaču kambaris vēl pastāvēja savā vecajā, laika zoba sagrauztajā namā. Baltaču saiešanas namā pulcēšanās turpinājās līdz pat 1940.gadam. Tagad tā nama vairs nav.

Kundziņš savos rakstos konstatējis: *"Ar savu reliģisko sirsniību un brāļu mīlestību draudzes locekļi ir iegājuši mūsu tautas sirdī un dzīvē un to stiprinājuši grūtajos dzimts laikos. Ar vārdiem un darbiem tie pašķīra ceļu pirmajai skolas mācībai un modināja tikumisku dzīvi. Tikai vien, kad tie sāka sastingt savos "mazpulciņos", atšķirties no pasaules, citus tiesādami un sevi uzskatot par svētajiem, - tie daudzkārt ieslīdēja liekulībā, nesaprata vairs dzīvi, sāka nīkuļot, un dzīve no tiem atrāvās.*

Bet laikiem grozoties, mūsu brāļu draudzes arī pavisam pārvērtušās. Tās ir atmetušas jebkādu šķirošanu un pavisam savienājušās ar mūsu evaņģēlisko draudzi. Nav vairs "draudzītes draudzē". "

Izrādās, ka vienīgais no brāļu draudzes saiešanas namiem Smiltenes apkārtne saglabājies Blomes pagasta Riņģos. 1999.gada vasarā, atzīmējot brāļu draudzes nama jeb kambara 120 gadu pastāvēšanu, notika pirmās svinības. Kopš tā laika ik vasaru Riņģos pulcējas ļaudis, lai kopības sajūtā stiprinātu garu un dvēseli.

Kambara saimniece Inta Leimane, atguvusi Riņģus īpašumā, pielikusi ne mazums pūļu, lai savestu kārtībā simtgadīgo ēku.

2002.gada jūlijā brāļu draudzes misijas vadītājs mācītājs Gundars Ceipe vadīja svētbrīdi un pēc tam atklāja Rīgas "Dauderu" muzeja ekspozīciju par brāļu draudzes kustību Latvijā (attēlā). Noslēgumā pasākuma dalībnieki veldzējās ar Riņģu dārza jāņogu dzērienu. Šī tradīcija saglabājusies vēl no tiem senajiem laikiem, kad zemnieki mēroja daudz kilometru līdz saiešanas namam, kur kļuva garīgi bagātāki un smēlās spēkus Dieva vārdos, un mīlestības mielastā stiprinājās arī fiziski, lai pietiktu spēka atpakaļceļam un nākošajam darba cēlienam.

Adventisti

Septītās dienas adventistu draudze Smiltenē dibināta 1929.gadā. Padomju varas gados Smiltenes draudze pievienojās tuvākajām lielākām draudzēm. Atmosfērā laikā draudzi atjaunoja, 2001.gadā tā apvienoja ap 60 ticīgos no Smiltenes un tuvākās apkārtnes. Dievkalpojumi notiek trīs telpās, sestdienās, mācītāja Jāņa Mucenieka vadībā.

Par Smiltenes luterāņu baznīcas vēsturi stāsta gadsimtus vecas grāmatas, bet draudzes

bagātāko ģimeņu vārdi ir ierakstīti vāpeņos, kuri vēl tagad atrodami baznīcas arhīvos. (Vāpenis - ģērboņa senākais nosaukums)

Kapsētas

Kapsēta ir mums kā svētņīca. Te pieminam cilvēkus, kas visu dzīvi veltījuši garīgās kultūras vērtību radīšanai, un mēs te esam kā viņu darba augļu mantinieki. Ar kapsētu mēs visi esam saistīti. Iedams pa kapsētu, dažreiz dzirdu - tur kāds klusi runā. - Jā, ir atnākusi kāda sieva un stāsta savam vīram smiltainē, kas jauns ir noticis. Pats es, pirms atbildīga pasākuma vai pirms došanās tālos ceļos, aizeju pie mātes kapa un klusi pastāstu par saviem nodomiem: it kā izprasu atļauju, izlūdzos viņas svētību.

Redzu arī citādus ļaudis: tie atbrauc, ātri sakopj savējo kapiņus un ar mašīnu atkal prom. Viņiem ir cits dzīves temps, bet varbūt - cita attieksme pret šo miera vietu. Bet citos kapos skatos - tantiņa lēni stumj ratiņus, pilnus ar krāšņiem ziediem. Mierīgi un nosvērti viņa sakopj tuvinieku atdusas vietu, pasēž, tad aiziet vēl pie citām kapiņām, nāk atpakaļ. Tāda darbošanās nomierina arī citus.

Lai vai kā, visiem, visiem ieteicams kapsētā pakavēties, apskatīties, padomāt; skriešus to nevajadzētu izskriet, jo - kurš gan sava mūža galu varējis iepriekš paredzēt. Mēs, dzīvie, esam no kapsētā guldītajiem likteņa iezīmēti, mēs nesam sevī nojautas un noslēpumus, kurus mums uzticējuši vai novēlējuši viņsaule aizgājušie.

Svecīšu vakarā visu kapsētu izgaismo tūkstošiem siltu liesmiņu, un pie kapa kapiņām noris rituāls dialogs: cilvēki pārdomā savu dzīvi mūžības priekšā, atceras savus tuviniekus - tiek atdzīvināta senā dzimtas kopības izjūta. Kapu svētkos un svecīšu vakarā cilvēki parasti apmeklē ne tikai savu tuvinieku, bet arī skolotāju un kritušo karavīru atdusas vietas.

Ikviens vārds, ko minam tālos vai tuvos kapos guldīto atcerei, ir apliecinājums mūžsenajai patiesībai - vien mēs, kas staigājam šīs saules ceļus, esam tā dzīvā saite, kas vieno pagātņi ar nākamību.

Smiltenes vidusskolas absolventiem izveidojusies jauka tradīcija. Katrā salidojuma reizē, pēc sasveicināšanās ar skolas baltajiem bērziem, ozoliem un liepām, pēc pirmajiem atkalredzēšanās mirkļiem un mīļo, mūžīgi jauno skolotāju sveikšanas, pēc skolas gaites, klasēs un zālē mītošo jaunības atspulgu atmodināšanas un reālās īstenības iemūžināšanas kopējā fotogrāfijā - visi kopā ar ziedu klēpjiem dodas uz Kapsētas kalnu. Piemiņas svētums, atmiņu skaistums, dziļa pateicība - kā nerakstīts, neviena neuzspiests likums - viņus vada pie katra mūžībā aizsauktā skolotāja un klasesbiedra atdusas vietas. Ar katru gadu piemiņas takas paliek garākas un sazarotākas, arī gājēju solis vairs nav tik raits. Bet tas nekas, jo šoreiz vēl viss ir kā agrāk, kā pierasts: ziedi ilgi varēs runāties ar dusētājiem viņiem vien zināmā valodā.

Savā klusumā un mūžīgā mierā mūs vienmēr sagaida Smiltenes kapsētas. Kā redzams, arī tās veido mūsu novada vēsturi, mūsu cilvēku paradumus un tikumus, mudina atzīt pašu kļūdas, izraut no sirds tur iestrēgušos naida un aizvainotības dzelkšņus, palīdz piedot, izlīdzināties. Ja prot, - kapos iespējams pasmelt arī spēku, gūt apskaidrību.

Cērtenes vecie kapi

"Smiltenes Ziņu" redaktors Pēteris Gailītis 1929.gadā rakstīja:

"Aizej uz Smiltenes veco kapsētu un apskaties. Skaties un apdomā, cik liela tava vērtība, cilvēka bērns. Kur savā laikā lauztām sirdīm guldīti tūkstošiem mūsu sentēvu, tur tagad nav vairs neviena pēcnieka, kurš jel kādu no tik daudzajiem vēl pieminētu un viņa kapu koptu. Izzuduši, izgaisuši cilvēki, kā nedzīvojuši... Vai ir kāds no šiem neskaitāmiem tūkstošiem, kuru vēl tagad, pēc pārsimts gadiem, pieminētu?"

Un tomēr savā ziņā nemirstīgi arī šie dusētāji. Viņi dzīvo tālākās paaudzēs, dzīvo iekš mums, gluži tāpat, kā mēs dzīvosim tālāk savos bērnos. Jo absolūti neiznīkst nekas. Notiek tikai pārveidošanās."

Tagad veco kapu teritoriju klāj mežs un tikai uzmanīgs vērotājs var samanīt senās kapu kopiņas. Gandrīz visai veco kapu teritorijai (1,9 ha) apkārt grāvis. Zīme, kas liecina par kapiem, ir daļēji nopostītais Jakoba Langes kapa pieminēklis un salauztās mācītāju Hasenšteinu ģimenes kapu plāksnes.

Pēc 1821.gada šeit vēl apglabāja tikai dažus vācu draudzes locekļus, bet latviešiem kapa vietu jau ierādīja jaunajā kapsētā. Vienīgie apbedījumi, par kuriem vēl stāsta kādas piemiņas zīmes, ir mācītāja Langes (mir. 1777.g.) un mācītāju Hasenšteinu (mir. 1805.g. un 1844.g.) ģimeņu atdusas vietas. Tur saglabājušās dolomīta akmens plāksnes ar iegravētiem uzrakstiem, kas stipri sabojātas jau pirmajā lielinieku valdīšanas laikā.

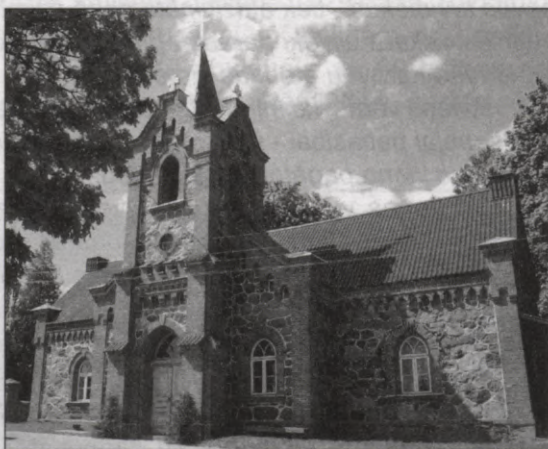
Ev.lut.draudzes kapsēta Vaļņu ielā

Kapsētas pirmsākumi saistās ar Smiltenes draudzes mācītāju Hasenšteinu valdīšanas laiku, kad šeit ierīkoja jauno kapsētu ar mūri visapkārt. Sākumā vāciešu ģimeņiem ierādīja savas vietas, bet latviešus apglabāja rindās.

Koka bērnu kambara vietā 1871.gadā uzbūvēja mūra kapliču, tās torņa smailē uzlika (1873) apzeltītu krustu, gadu vēlāk kapsētas malā uzcēla kapu sarga māju. Ar baznīcas konventa gādību kapsētu uzmērīja, nosprauda celiņus un sāka iedalīt kapu vietas.

Par Bānūža muižas īpašnieka un Smiltenes draudzes vecākā Gotlība Bērena testamentā novēlētiem līdzekļiem 1895.gadā uzcēla kapsētas baznīcu (attēlā). Jaunajai kapu baznīcai altāra gleznu dāvāja Tirzas mācītāja kundze Ilze Kundziņa (Smiltenes mācītāja K.Kundziņa brāļa sieva). Viņa to bija pati gleznojusi pēc vācu gleznotāja Plokhorsta motīva.

Izpildot Gotlība Bērena testamentu, 1896.gadā Smiltenes kapsētas visaugstākajā vietā pēc arhitekta Konstantina Pēkšēna (1859-1928) metiem uzcelta

draudzes vecākā un labdara Bērena kapliča (foto 238. lpp.). Tajā ievietots marmora tēls, kuru pēc Torvaldzena Kristus statujas (Kopenhāgenā) parauga šeit pat, Smiltenē, izveidoja igauņu tēlnieks Veicenbergs. Pusapdarināto marmora blūki nogādāja kapsētā, un smiltenieši kļuva par lieciniekiem tam, kā, skulptoram darbojoties ar āmuru un kaltu, pamazām izveidojās sniegbalts Pestītāja tēls.

Smiltenē bija dzīvojusi kāda Osīšu ģimene, bet jau pirms Pirmā pasaules kara izceļojusi uz Ameriku un Bostonā tikusi pie turības. Šo izceļotāju senču trūdi atdusējās Smiltenes kapsētā un, piederīgiem prom esot, viņu kopiņas bija nekoptas un aizaugušas ar nezālēm. Pēc daudziem gadiem, Latvijas neatkarības sākuma gados, Smiltenes dzelzceļa stacijā pienāca vagona ar masīvu granīta veidojumu. Tas bija resns oša stumbrs ar pieciem zariem, gandrīz metru caurmērā un trīs metrus augsts. No Rīgas bija ieradušies arī vīri, kas šo monumentu uzstādīja Osīšu nolaistajā kapsētas ģimenes dārziņā. Smilteniešiem bija ko brīnīties, kā vīri, izmantojot zirgus par vilcējiem, dienām ilgi mocījās iedabūt vairākas tonnas smago granīta kolosu kapsētā. Vārti bija par šauriem, tamdēļ nācās izlauzt robu kapsētas mūrī, lai Osīšu dzimtas pieminekli uzstādītu vietā, kur tas paredzēts. Piemineklis vēl tagad redzams ceļa labajā pusē, ejot kalnā uz Bērena kapliču (attēlā).

No kapu baznīcas sākās pēdējais gājiens uz dusas vietu, parasti mācītājam soļojot zārkam pa priekšu un uzsākot dziesmu: "Kad es nākšu, kur tie dzīvo, Kas to Kungu redz un mīļo", ko visi

Mirušo izvadīšanai savulaik kalpoja speciāli līķu rati

bērinieki dziedāja līdzi. No baznīcas torņa zvaniķis vēroja apbedīšanas ceremoniju un, tai beidzoties, zvaniķa kādas desmit minūtes. Tādu kārtību bija noteicis prāvests K. Kundziņš, un tāda tā pastāvēja līdz pat vācu laikiem.

Kapu baznīca ar visu tajā esošo inventāru nodega 1944. gada 23. septembrī, krievu karaspēkam ienākot Smiltenē. Pēc kara to atjaunoja, tikai bez zvana, to jau iepriekš vācieši bija noņēmuši.

Tikai 2002. gada 21. septembrī pirms svecīšu vakara dievkalpojuma ieskaņējās jaunais, N. Celmiņa iesvētītais, "Liepājas metalurgā" atlietais bronzas zvans.

Pēc atjaunošanas uz izvadāmās telpas dienvidu sienas tika uzkrāsots krusts, tā priekšplānā ar mācītāja A.Cimdiņa gādību tika novietota Indriķa Zeberiņa glezna "Jēzus Kristus Ģedimines dārzā lūdz Dievu". Savu parakstu Zeberiņš uz gleznas nelika, jo baidījās no represijām. Gleznas ierāmējumu un altāri 1946.gadā izgatavoja Eduards Mūrnieks. Kad kapliču savā īpašumā pārņēma Smiltenes izpildkomiteja, tika pavēlēts altārgleznu izņemt. Baznīcas valdes delegāti meklēja palīdzību Rīgā Kultūras lietu pārvaldē. Speciālisti to atzina par mākslas darbu un ieteica - ārā neņemt: ja kādam glezna nepatīk, aizklāt to ar drānu. Tā aizkars nostāvēja gadus divdesmit, bet maz bija tādu, kuri, mirušo izvadot, gleznu aizse-
dza. Smiltenes izpildkomitejas komunisti 1969.gadā lika altāri nojaukt un gleznu izvākt. To visu noglabāja Smiltenes ev. lut. draudzes baznīcā. Tikai 1989.gada 23.jūlijā, kapu svētku svētdienā, mācītājs Jānis Priednieks iesvētīja atjaunoto altāri (attēlā), kura krāsojumu bija atjaunojis Aldis Štelcs, bet koka krustu izga-
tavojis Eduards Mūrnieks .

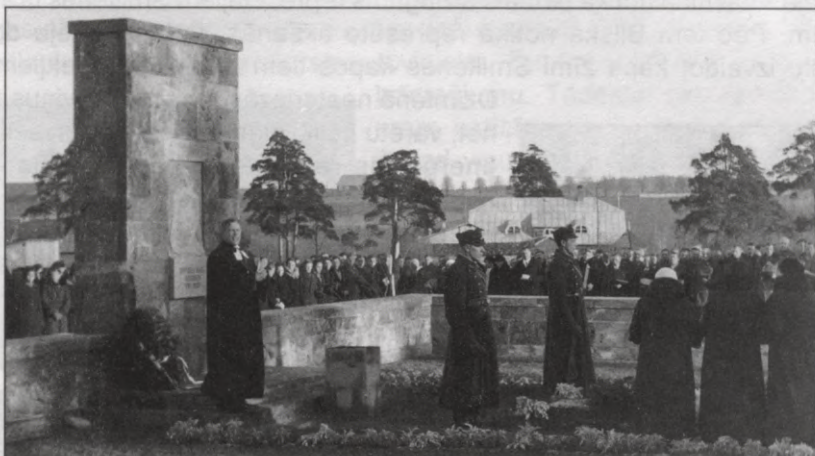
Eduards Mūrnieks īsi pirms aiziešanas aizsaulē uzrakstījis kapličas altāra un gleznas filozofisko novērtējumu. - Apakšējā daļa ir kā upuru altāris, sakrants no Latvijas šūnakmens klučiem. Mūsu senči ticēja, ka zem svētā ozola zariem ierodas mirušo gari, kuriem dzīvie nesa dažādus ziedojumus. Centrā ir Zeberiņa glezna, kurā attēlots notikums Ģedimines dārzā, kad Jēzus mācekļi, pārnakšņojot zem koka kuplajiem zariem, aizmieg. Jēzus, aizgājis dažu soļu attālumā un nometies pie akmens ceļos, lūdz Dievu, savu Tēvu: "Tēvs, vai man šis rūgtais bīķeris nevar iet garām?" No debesīm Dievs apgaismo Jēzu ar lielu gaismas kūli, kura spilgtajā starojumā saskatāma Jēzus sejas izteiksme, acu skats un lūgšanai paceltās rokas. Dievs atgādina Jēzum viņa likteni, par kuru pravieši tautām stāstījuši. Jēzus atbild: "Lai notiek tavs prāts ..."

Abpus gleznai novietotās sveces apvītas ar sēru audumu, tās sēro līdz tiem piederīgajiem, kuri pavada savu mīļo aizgājēju. Cilvēka mūža gājums līdzinās svecei, - izdegot līdz pamatam, tā izstaro gaismu, siltumu un mīlestību. Virs gleznas rāmējuma starp sveču liesmām ir pusapaļš loks, tajā - rietoša saule. Saule norietot saka: "Citu rīt, citu rīt es nākšu modināt visu Dieva radīto pasauli no snau-
došā miega..."

Kapsētas jaunākajā daļā, tā sauktajos Jaunos kapos, 1937.gada 6.maijā tika ielikti pieminekļa pamati Latvijas atbrīvošanas karā kritušo smilteniešu piemiņai. Pieminekli atklāja 1937.gada 7.novembrī. Svētki iesākās ar dievkalpojumu Smiltenes baznīcā, kur svētrunu teica mācītājs P.Apkalns, bet liturģiju vadīja draudzes mācītājs E.Kronbergs. Pēc dievkalpojuma visi svinību dalībnieki kopējā gājienā, nesot vainagus un karogiem plandot, devās uz kapiem.

Atklāšanas runu Kara ministrijas uzdevumā teica Rīgas garnizona priekšnieks ģenerālis F.Virsaitis, pieminekli iesvētīja armijas mācītājs P.Apkalns. Pieminekli cēla Brāļu kapu kopas Smiltenes nodaļa ar Rīgas Centrālās valdes materiālu atbalstu (dāvinājusi šūnakmeni), un tas izmaksāja vairāk nekā Ls.3000.

Pieminekli tika uzcelts pēc arhitekta V.Vitanda meta un veidots no betona sienas, kura apšūta ar Allažu šūnakmens plāksnēm. Pieminekļa centrā ir tēlnieka M.Plukas sarkanā granītā veidots cilnis - vairogs ar zobenu, zemāk teksts: "Brīvības kara varoņiem 1918-1920". Pieminekli no abām pusēm ietver ap 1 m augsts mūris, kas izveido katrā pusē stūri un tā rada no trijām pusēm it kā iežogojumu.

Pirms pieminekļa atklāšanas, 1937.gada 31.oktobrī (attēlā), pieminekļa priekšā, no ģimenes kapiem, pārāpbedīja kaujā pie Airītēm kritušā (1919.g.6.martā) virsleitnanta Pētera Krieva mirstīgās atliekas. Pie viņa kapa 1937.gada 7.novembrī novietota melnā granīta piemiņas plāksne.

Pieminekļa teritorijā kā pirmo apbedīja (1944.g.septembrī) Smiltenes draudzes mācītāju Ernestu Kronbergu. Kopts zālājs šajā vietā saglabājās tikai dažus padomju varas gadus, tad aizauga ar garu zāli. Lai mazinātu piemiņas vietas nozīmi, pēc 1980.gada pieminekļa priekšā tika ierādītas jaunas kapu vietas mirušiem. Daži pilsoņi, nerespektējot brīvības cīņās kritušiem iemūžināto piemiņu, piederīgo atdusas vietas izvēlējušies nepieļaujami tuvu šūnakmens sienai.

Kapsētā apbedīti vairāki Pirmajā pasaules karā kritušie latviešu strēlnieki un Latvijas atbrīvošanas cīņās kritušie karavīri: poručīks Jānis Menska, strēlnieks Jānis Vītols, kaprālis Eduards Ganiņš, kareivji Juliuss Fridrihšteins, Edgars Lakstīgala, Kārlis Boka, Kārlis Krūmiņš, Eduards Sprīča, Kārlis Treide.

Smiltenes pilsētas izpildkomiteja 1968.gadā izpostīja bijušā Smiltenes muižas īpašnieka un šo kapu dibinātāja Bandava un viņa radnieku kapus - tika noņemts metāla kaluma žogs, sadauzītas kapu plāksnes ar mirušajiem veltītiem uzrakstiem, nolīdzinātas kapu kopiņas, uzvestas dolomīta šķembas; nu šajā vietā kapu svētkos stājās vīru un sievu kori, kas ar savām dziesmām kuplināja kapu svētku programmu. Komunistu ieviestā tradīcija turpinās vēl šodien - tikai tagad uz

Bandava ģimenes kapiem dzied ļaudis no luterāņu draudzes. Tajā pat gadā nolauptā tuvumā esošā Smiltenes aptieknieka Eižena Bergmaņa kapu metāla žogu. Bandava kapu žogs pārtapa par margām tiltiņam Vecajā parkā pie slimnīcas.

Tā bija otrā Bandavu kapu postīšana. Par pirmo saglabājies Annas Kalves senā notikuma atstāsts nodaļā "Cara laiki".

1990.g.14.jūnijā Smiltenes ev. lut. draudzes mācītājs Jānis Priednieks atklāja tēlnieces Līvijas Rezevskas veidoto pieminekli (attēlā), kura pamatnes uzraksts visiem ir saprotams: "Asaro sirds par zudušiem mūžiem, kam Latvijas smiltāju varmākas liedz. 1940. un turpmāko gadu upuriem". Ideja par šī pieminekļa nepieciešamību radās 1989.gada martā, kad Smiltenes evaņģēliski luteriskajā baznīcā notika pirmais aizlūgums represētajiem Smiltenes draudzes locekļiem. Pēc tam Bilskā notika represēto tikšanās, tad izskanēja doma - vajadzētu izveidot kapa zīmi Smiltenes kapos tiem draudzes locekļiem, kuri

Dzimtenē neatgriezās, - vietu, kur viņus pieminot, varētu nolikt ziedus un iedegt svečītes. Ar enerģiskās represēto kluba vadītājas Ilgas Alksnes gādību ieceri īstenoja. Tēlniece Līvija Rezevska nepilna gada laikā izgatavoja pieminekli; to novietoja pie pašas kapličas, ceļu krustpunktā, ar vienu domu - nekad neaizmirst Sibīrijā nomocītos.

Pūtēju orķestra pavadījumā klātesošie dzied:
"Daudz vētru mums reiz pāri gājis un, ja vēl daudz mums viņu būs, Dievs aicinās kā aicinājis arvienu atkal saulē mūs. Caur laiku laikiem Viņš pa pēdām tik tāpēc latvju tautai nāk, lai reiz pēc posta un pēc bēdām tā celtos spēkā varenāk."

Meža kapi

1928.gadā pilsētas domē sāka domāt par jaunu kapu ierīkošanu. Lai gan pastāvēja trīs kapsētas - luterāņu, pareizticīgo un ebreju, - tiem, kas nepiederēja pie augšminēto ticīgo grupējumiem, nebija savas atdusas vietas. Centrālā zemes ierīcības komiteja 1931.gadā piešķīra 1 ha lielu zemes gabalu kapsētas ierīkošanai. Smiltenes Meža kapus, piedaloties nelielam iedzīvotāju skaitam, atklāja 1933.gada 15.janvārī. Atklāšanas runā Smiltenes dzimtsarakstu nodaļas pārzinis J.Martinsons tos nosauca par Brīvajiem Meža kapiem. Tajā pat dienā Meža kapos kā pirmo guldīja strādnieku jauniešu V.Tomsonu. Vecākais apbedījums ar piemiņas plāksni saglabājies 1937.gadā mirušajam Andrejam Zvaigzņem.

Pilsētas izpildkomitejas un partijas organizācijas uzdevumā 1945.gada augustā apsekoja pilsētas diezgan tālā apkārtnē atsevišķi esošās kapu kopiņas, kur aprakti kritušie Padomju armijas karavīri. Kara komisariāts palīdzēja noskaidrot kritušo uzvārdus un mirstīgās atliekas pārvest uz kapiem. Sevišķi aktīvi darbojās feldšeris Emīls Apse un pāris nedēļas strādāja, lai iezārkotu pārāpbedāmos. Vairākās rindās izraka kopējas tranšejas, kur novietoja zārku pie zārka. Sēru mītiņu atklāja izpildkomitejas priekšsēdētājs H.Gērdēns un savā runā kapsētu

pārdēvēja par Brāļu kapiem. Tā paša gada rudenī kapsētā pārapsedīja vairākus komunistus - partorgus, kuri bija krituši no nacionālo partizānu lodēm.

Vācu laikā aizsargu šaujamlaukumā nošauto mirstīgās atliekas uz Brāļu kapiem pārveda 1947.gadā. Katru atrasto iezārkoja savā mūža mājā, bet guldīja kopējā kapā. No pilsētas kultūras nama 1948.gada 22.jūlijā izvadīja un kapos guldīja Bilskas pagasta "Krijupu" mājās nošautos padomju iekārtas vadošos darbiniekus (R.Jansons, J.Platais, J.Poris, A.Zemelis).

Pieminekli Lielā Tēvijas karā kritušiem cīnītājiem Brāļu kapos atklāja 1955.gada 20.jūlijā. Granītā iekalti noliekti karogi ar uzrakstu "1941-1945" un tekstu "Mūžīga slava varoņiem".

Sociālisma laikā "Brāļu kapos" drīkstēja apglabāt mirušos tikai ar pilsētas partijas pirmorganizācijas atļauju. Bija daži gadījumi, kad piederīgie izraka kapu un, atļauju neprasot, apraka savu tuvinieku. Tad kapu pārzine saņēma stingro brīdinājumu. Tādējādi tika radīta komunismam uzticīgo, izcilo ļaužu atdusas vieta. Tagad viņu uzvārdi iemūžināti kapu pieminekļos.

Kapos atdusas bijušie Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāji - H.Gērdēns, Z.Zvirbule, A.Kalītis, J.Jansons, Blomes pagasta kolhoza "Uzvara" priekšsēdētāji A.Savielis un I.Bērziņš. Imanta Bērziņa kapakmens tika uzstādīts gadu pēc viņa nāves (1983), autors ir tēlnieks Ojārs Feldbergs (attēlā).

Daudzus gadus pēc Oktobra svētku sarīkojumiem un Uzvaras dienā smilteniešiem bija jāiet gājienā uz Meža kapiem (attēlā), jānes vainagi ar sarkanām lentām.

Nelielā (7400 m²) kapsēta tikai Atmosas laikā atguva savu veco nosaukumu - Meža kapi. Kopš 2003.gada vasaras pie ieejas novietots piemineklis Otrā pasaules karā kritušajiem sarkanarmiešiem, kas līdz tam 29 gadus atradās pilsētas skvērā pie baznīcas.

Pareizticīgo kapsēta

Kapsēta atrodas tuvu Dārza ielai skaistā priežu jaunaudzē, un nekas neliecina, ka šie daudziem rasta miera vieta - kapsēta. Tās visaugstākajā vietā atrodami vecākie apbedījumi (1916.g.) un ar metāla žogu norobežotā Romāna Ziediņa (1857-1927) kapu kopiņa. Šajos kapos 1941.gadā apglabāts mācītājs Andrejs Pakalniņš.

Kapsētas dienvidaustrumu daļā tika apglabāti Blomes veco ļaužu pansionātā mirušie. Kapsētas platība ir 7800 m².

Vecā ebreju kapsēta

Kapsēta atrodas pilsētas dienvidu daļā, Raiņa ielas kreisajā pusē pirms Cērtenes. Kapsētu dibinājis Bers Bass, kurš miris 1926.gadā. Šeit apbedīts rabins Pinkovičs (sinagogas vecākais). Kapsēta bija vajadzīga tādēļ, ka 1925.gadā Smiltēnē dzīvojuši 254 ebreji. Viņu galvenā nodarbošanās, ierodoties pilsētā, bija

tirdzniecība, bet pēc 1930.gada - amatniecība. Kad kļuva turīgāki, tad aizbrauca.

Kapsētā pēc Otrā pasaules kara jaunu apbedījumu nav, bet vecās kapu vietas vairākkārt izrakājuši vērtslietu meklētāji. Daži pieminē arī uzrakstiem saglabājušies līdz mūsdienām. Kapsētas platība ir 1800 m².

Baltais krusts

Daudzus gadus smiltēnieši savās sirdīs glabāja patiesību par šo zemes stūrīti. Savas atmiņas par 1944.gadā pieredzēto Tautas frontei uzrakstīja M.Šapovālova:

"Tajā brīdī, kad es tur atrados, no frontes piebrauca kara lauka ložu caururbta smagā automašīna. Tajā bija daudz beigtu vācu armijas zaldātu. Kareivji izkrāva mirušos un akurāti tos lika bedrē vienu pēc otra. Pārbēra nedaudz ar zemi un aizbrauca. Kad otrajā dienā es aizgāju, tad redzēju, ka dažiem rokas, dažiem kājas ir vēl neapbērtas ar zemi."

Alma Juciņa (dzim.1919.g.) vācu laikā strādāja slimnīcā un par toreiz pieredzēto stāsta: *"Ievainotos vācu karavīrus slimnīcā ieveda lielāko tiesu pa nakts melnumu. Galvenokārt tie bija smagi ievainotie - ar cauršautām plaušām, aknām. Vieglāk ievainotos aizveda tālāk no frontes līnijas. Zaķu ielas mežmalā bija izrakta liela gara bedrē. Naktī nomirušos karavīrus rītā ievietoja maisos un ar zirga vilkiem ratiem aizveda uz kopējo kapu. Visus salika kārtīgās rindās, pārbēra pāri plānu zemes kārtiņu un tad atkal nākošos ... Tas viss turpinājās, līdz ienāca krievi."*

Frontes maiņas laikā nebija Smiltēnē, bet pirmajās atgriešanās dienās ar draudzeni aizgāju uz Zaķu ielas karavīru kapsētu. Ieraudzīju, ka pēdējā tranšeja ir vaļā, smiltis maz uzmes-tas un līķi cepinās karstajā saulē. Tā bija karsta un saulaina diena, kā viss augusts, septembris. Neapraktāmā smirdoņa, šausmīgais skats visu mūžu stāv acu priekšā. Katru nākošo nakti raudāju, no pārdzīvotā nevarēju gulēt."

Izbūvējot (1965.) jauno Pionieru ielu, buldozera lāpsta uzvēla zemes virspusē kaulus un cilvēku galvaskausus. Pārsteigts celinieku traktorists Andrejs Ābele atteicās darbu turpināt. Viņa vietā tika atrasts cits. Pilsētas varas vīri skarbi pateica: fašistu kapi, darbi jāturpina!

Turpina Alma Jucīte: *"Nākošajā dienā pie priedes bija drausmīga kaudze ar kauliem. To nu es nevienam nenovēlu redzēt un piedzīvot. Daži cilvēki kaut ko meklēja pa kaulu kaudzi! Pēc tam tai blakus izraka bedri un kaulus apbēra ar zemi. Baltais krusts jau nu gan tieši tur nav uzlikts. Tagad ejam un braucam pa jauno ceļu, bet tiem mirušajiem jau miera nav."*

Pēc "Daugavas vanagu" iniciatīvas vācu karavīru un latviešu leģionāru kapus 1990.gada 16.martā iesvētīja Smiltenes draudzes mācītājs Jānis Priednieks. 1944.gada vasarā kritušos pēdējā gaitā izvadīja vācu mācītājs, frontes tehniķi savos plānos iezīmēja apbedījumu vietas. Sākumā bija koka krusti ar latviešu uzvārdiem: Balodis, Kļaviņš*, Taube. Vienam no viņiem radi dzīvojuši Smiltenē.

(* Pēc jaunākajiem pētījumiem kareivis Kārlis Kļaviņš - dzimis Smiltenes pagastā 1912.gada 3.jūlijā - miris 300.lauku lazaretē Strenčos 1944.gadā, bet apglabāts Smiltenes draudzes kapsētā).

Arhitekts Teodors Nigulis 1990.gadā izstrādāja kapu labiekārtošanas plānu. Diemžēl viņa ieceres netika realizētas.

Pēc Valsts Kultūras pieminekļu inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva un Brāļu kapu komitejas arhīva materiāliem "Smiltenes karavīru kapos" apbedīti latviešu karavīri, kas karojuši vācu armijā un miruši 21.lauku lazaretē Smiltenē (slimnīcā):

Harijs Bruners (kareivis) dzimis Rīgā 27.08.1922, miris 17.08.1944.

Jūlijs Kattlaps (kaprālis) dzim. Kenceros 03.01.1914, mir.20.08.1944.

Herberts Legzdīņš (dižkareivis) dzim. Rīgā 19.02.1922, mir.18.08.1944.

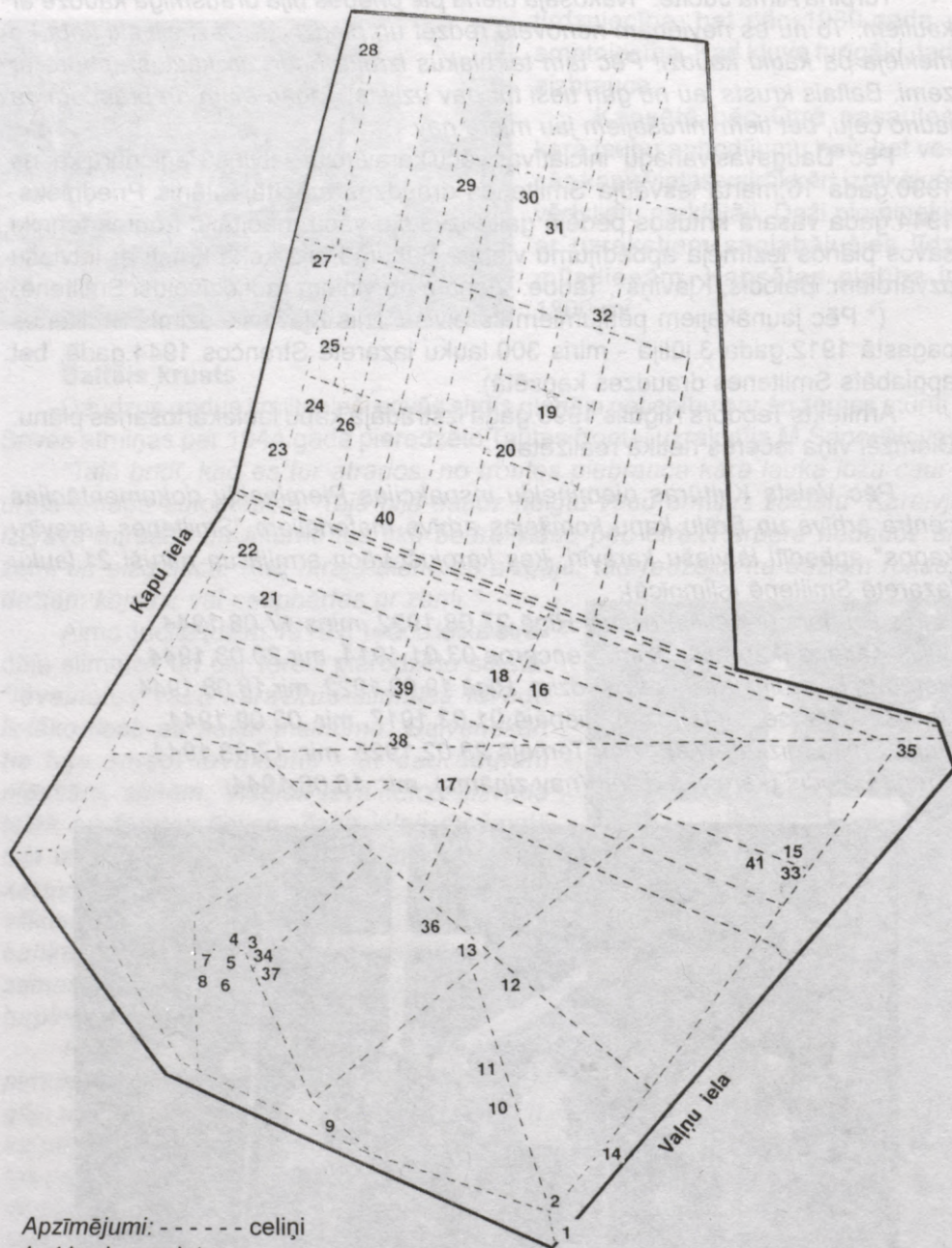
Paulis Reķis (seržants) dzim. Liepājā 01.03.1917, mir. 03.09.1944.

Haris Šmits (dižkareivis) dzim. Ternejā 23.02.1925, mir. 17.08.1944.

Alfons Balodis (kareivis) dzim. (nav zināms), mir. 16.08.1944.

Pilsētas kapu plāns

Apzīmējumi: ----- celiņi
 1-41 - kapu vietas
 (paskaidrojumi 259.-261. lpp.)

levērojamākās apbedījumu vietas un piemiņas zīmes Smiltenes kapsētā

1. (Skat.numuru - atrašanās vietu kapsētas plānā) **Kapu baznīca** uzcelta 1895.gadā par Bānūžu muižas īpašnieka un Smiltenes ev. lut. draudzes vecākā Gotlība Bērena testamentā novēlētiem līdzekļiem (informācija 254.lpp.).

2. Tēlnieces L.Rezevskas veidotais **Piemineklis 1940. un turpmāko gadu upuriem**, kam Latvijas smiltāju varmākas lieguši. Atklāts 1990.g.14.jūnijā (258.lpp.).

3. **Bērena kapliča** celta 1896.gadā pēc Konstantina Pēkšēna metiem. Kristus tēlu marmorā veidojis igauņu tēlnieks Veicenbergss pēc Torvaldzena meta. Kapličā apbedīts Gotlībs Bērens (mir. 1892.g.) un viņa sieva Antonija Bērena (mir. 1870.g.) (254./255.lpp.).

4. **Ādams Fridrihs Bandavs** (1758.-1820.) - Smiltenes muižas īpašnieks - vecākais apbedījums kapsētā. Piemineklis veidots no smilšakmeņa. Bandavu dzimtai Smiltenes muiža piederējusi gandrīz 100 gadus. Par Bandaviem minēts 43.lpp.

5. **Zeiboltu Jēkabs** (1867.-1924.) - rakstnieks, dzim. Bilskas pag. lekaros. Melnā granīta kapa plāksne (368.lpp.).

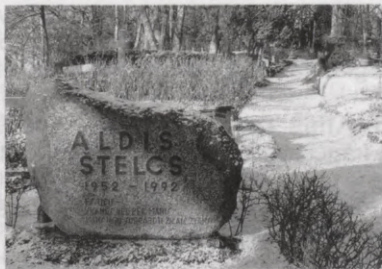

6. **Kārlis Kundziņš** (1850.-1937.) - Smiltenes ev. lut. draudzes mācītājs (1880.-1933.), dzim. Kurzemē, Sīpeles pag. Melnā granīta kapa piemineklis, veidots pēc arhitekta P. Kundziņa meta (347.lpp.).

7. **Marta Vanaga** (1900.-1984.) - visu mūžu skolotāja Smiltēnē (1921.-1968.), dzim. Blomu Tillītēs (364.lpp.);

Anna Vanaga (1903.-1975.) - visu mūžu Smiltenes pamatskolu skolotāja;
Elza Sprinģe dzim. Vanaga (1907.-1957.) - Talsu vidusskolas skolotāja.

8. **Jēkabs Drande** (1853.-1915.) - pirmais latviešu keramiķis, piedalījies 1906.gada starptautiskajā mākslas izstādē Milānā un ieguvis sudraba medaļu. Dzim. Smiltenes pag. Meždrandos. Kapa pieminekli - obelisku veidojis Akmentiņš Smiltēnē (334.lpp.).

9. **Aldis Štelcs** (1952.-1992.) - mākslinieks un skolotājs Smiltenes vidusskolā, dzim. Salacgrīvā. Kapa piemineklis - laukakmens ar tekstu (363.lpp.).

10. **Kārļa Zaķīša (Carl Sakkit) dzimtas kapi** - Smiltenes tirdzniecības skolas (vēlāk ģimnāzijas) dibinātājs, ievērojams tirgotājs, kas pirmais novērtējis Smiltenes izdevīgo ģeogrāfisko stāvokli. Melnā granīta obelisks K. Zaķīša vecākiem (attēlā), pelēkā granīta obelisks Kārlim Zaķītim (366.lpp.).

11. Jānis Brants (1889.-1944.) - ievērojams Latvijas dermatovenerologs, vecākās Rīgas psihiatriskās slimnīcas direktors, dzim. Blomes Drandēs. Sarkanā granīta piemineklis darinājis tēlnieks Jānis Briedis, kā pateicību ārsta mātei.

12. Kažoku Dāvis (1850. - 1913.) - skolotājs un rakstnieks, īstajā vārdā Dāvids Pelcs, dzimis Smiltenes pag. Kažaučos. Melnā granīta kapa plāksne (344.lpp.).

13. Alise Dzirkale (1900.-1980.) - latīņu, franču, vācu, krievu valodas skolotāja Smiltēnē (1944.-1974.), beigusi (1926.) LU, dzim. Smiltenes pag. Pavāros. Pelēkā granīta kapa plāksne (337.lpp.).

14. Anna Siliņa (1900.-1990.) - Smiltenes lauksaimniecības tehnikuma skolotāja (1945. - 1975.), dzim. Smiltēnē;

Osvalds Siliņš (1902.-1987.) - inž. mežkopis, gleznotājs, dzim. Smiltenes pag. Vārniņās. Pelēkā granīta kapa plāksne. Siliņi apbedīti Asaru dzimtas kapos (362.lpp.).

15. Dāvids Dambergs (1841.-1919.) - 50 gadus Smiltenes draudzes skolas skolotājs un draudzes ērģelnieks (1892.-1912.), dzim. Meņģeles pag. Pelēkā granīta kapa piemineklis (334.lpp.).

16. Jānis Menska (1893.-1916.) - Latviešu strēlnieks, 1.Daugavgrīvas strēlnieku pulka poručīks, apbedīts pie Ložmetējkalna, dzim. Launkalnes pagastā. Melnā granīta kapa piemineklis darinājis Sproģis Cēsīs (353.lpp.).

17. Jānis Rācenis (1901.-1984.) - Smiltenes vidusskolas skolotājs (1945.-1967.), dzim. Smiltēnē. Melnā granīta kapa piemineklis.

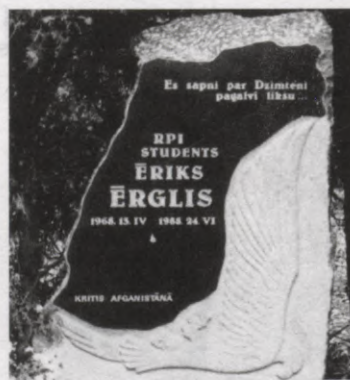
18. Kārlis Kļaviņš (1876.-1955.) - skolotājs, Smiltenes 1.pamatskolas pārzinis (1903.-1938.). Melnā granīta kapa plāksne (345.lpp.).

19. Piemineklis "Brīvības kara varoņiem" 1918.-1920.g. - atklāts 1937.g. 7.nov., arhitekts V.Vitands, tēlnieka M.Plukas sarkanā granītā izveidots cilnis (257.lpp.);

Pēteris Krievs (1892.-1919.) - virsleitnants, Latvijas atbrīvošanas kara dalībnieks, dzim.Launkalnes pag., kritis kaujā pie Airītēm 6.martā. Melnā granīta kapa plāksne (345.lpp.).

20. Ernests Kronbergs (1903.-1944.) - Smiltenes ev.lut. draudzes mācītājs (1934. - 1944.). Baltā marmora kapa plāksne (346.lpp.).

21. Ēriks Ērglis (1968.-1988.) - Afganistānas karā kritis students, vecāki dzim. Smiltenes pag. Granīta piemineklis (129.lpp.).

22. Erna Rubene (1910.-1990.) - Tautas mākslas meistare, nacionālā ornamenta speciāliste, dzim. Bilskas Zeltiņos. Piemineklis - laukakmens ar tekstu (360.lpp.).

- 23. Janis Zegners** (1884.-1933.) - mākslinieks un skolotājs Smiltenes ģimnāzijā. Baltā marmora kapa plāksne;
- Marta Zegnere** (1886.-1944.) - ģimnāzijas skolotāja, dzim. Smiltenes pag. Krijupos (367.lpp.).
- 24. Roberts Cers** (1908.-1987.) - septiņgadīgās skolas pirmais direktors, no 1947.gada vidusskolas matemātikas, fizikas, fizikultūras un darbmācības skolotājs (1944.-1986.), Nopelniem bagātais skolotājs (1959.), dzim. Plāņu Strūkās. Pelēkā granīta kapa piemineklis (332.lpp.).
- 25. Kristaps Lielgalvis** (1878.-1942.) - agronoms un skolotājs Smiltenes lauksaimniecības skolā, apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Baltā marmora kapa plāksne (350.lpp.);
- Marija Lielgalve** (1886.-1977.) - skolotāja Smiltēnē 57 gadus (1910.-1967.). Melnā granīta kapa plāksne (350.lpp.);
- Kristīne Boka** (1889.-1964.) - skolotāja Smiltēnē 43 gadus (1919.-1962.), dzim. Velēnā, studējusi Tērbatas universitātē. Melnā granīta kapa plāksne (332.lpp.);
- Elmārs Blīgzna** (1903.-1967.) - skolotājs un Smiltenes vidusskolas direktors, dzim. Palsmanes pag. Melnā granīta kapa plāksne (331.lpp.).
- 26. Alfrēds Cimdiņš** (1910.-1974.) - Smiltenes ev.lut. draudzes mācītājs pēc Otrā pasaules kara, dzim. Smiltenes pag. Gailīšos, beidzis LU Teoloģijas fakultāti. Melnā granīta kapa plāksne (333.lpp.).
- 27. Pēteris Sils** (1908.-1953.) - rakstnieks un dzejnieks (īstajā vārdā Pēteris Pijols), dzimis Smiltēnē. Melnā granīta kapa plāksne (362.lpp.).
- 28. Guntis Hermanovskis** (1936.-1969.) - Latvijas kartinga sporta pionieris, dzim. Rīgā. Sūnakmens kapa piemineklis, atklāts 1970.g., autors Kārlis Dane (341.lpp.).
- 29. Arnolds Pirro** (1881.-1949.) - fotogrāfs Smiltēnē (1908.-1949.), dzim. Rānkas Magnūžos. Kapa piemineklis (358.lpp.).
- 30. Anna Prikaša** (1914.-1991.) - Smiltenes septiņgadīgās skolas skolotāja;
- Gunārs Prikašs** (1928.-1991.) - Vidusskolas skolotājs. Kapa piemineklis.
- 31. Elza Matveja** (1909.-1985.) - skolotāja, dzim. Smiltenes pag. Līdakās;
- Toms Matvejs** (1911.-1992.) - skolotājs, arī ģimnāzijas direktors, dzim. Nēķina pag. Melnā granīta kapa plāksne.
- 32. Valdonis Kalniņš** (1886.-1945.) - skolotājs un Smiltenes ģimnāzijas direktors (1920.-1944.), apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni, dzim. Ļaudonā. Melnā granīta kapa plāksne (343.lpp.).
- 33. Austrā Liezere** (1924.-2000.) - skolotāja, mācību daļas vadītāja Smiltenes vidusskolā, dzim. Smiltēnē. Melnā granīta kapa plāksne (350.lpp.).
- 34. Elmārs Nātra** (1929.-2001.) - ķīmijas skolotājs Smiltēnē, dzimis Jelgavā. Smiltenes novada Tautas Frontes dibinātājs, apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (1999.). Melnā granīta kapa plāksne (355.lpp.).
- 35. Kārlis Zīvers** (1933.-2001.) - dzimis Krievijā, Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs (1969.-1984.). Apbedīts Cimdiņu dzimtas kapos (368.lpp.).
- 36. Jāņa Dzirkļa ģimenes kapi.** J.Dzirkālis - grāmatu izdevējs. Betona kapa plāksne (371.lpp.).
- 37. Eižens Bergmanis** (1857.-1934.) un māte Emīlija Bergmane (1835.-1934.). Melnā granīta kapa plāksne (330.lpp.).
- 38. Jānis Labsvīrs** (1907.-2002.) - tautsaimnieks. Pelēkā granīta kapa piemineklis, uzstādīts 2003.g. (348.lpp.).
- 39. Jūlijs Kārklis** (1889.-1963.) - Smiltenes fotogrāfs. Baltā marmora kapa plāksne (344.lpp.).
- 40. Kārlis Vanags** (1883.-1942.) - finansists, Latvijas bankas direktors. Granīta piemineklis vecākiem (365.lpp.).
- 41. Jānis Enkmanis** (1888.-1922.) - Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris, apbedīts Enkmaņu ģimenes kapos. Melnā granīta kapa piemineklis.

Pieminekļi, piemiņas vietas

Piemineklis Brīvības kara varoņiem 1918.-1920.g.

Luterāņu kapos Vaļņu ielā 11.

Arhitekts V.Vitands.

Tēlnieka M.Plukas cilnis.

Atklāts 1937.gada 7.novembrī.

Piemineklis un apbedījumu vieta par Padomju Latviju 1919.gadā kritušiem sarkanarmiešiem.

Jaunā parkā.

Atklāts 1970.gada 30.oktobrī.

Piemineklis Otrā pasaules karā kritušiem sarkanarmiešiem.

Tēlnieks Ojārs Feldbergs.

Atklāts pilsētas centra skvērā 1974.gada septembrī, 2003.gada jūlijā pārvietots uz Meža kapiem.

Granīta akmeņos iecirsti 32 uzvārdi:

A.Apse, A.Apse, I Bass, J.Bluķis, K.Dišlers, P.Gulbis, J.Kagans, K.Kriķis, V.Krūze, A. Stirna, K.Šmits, J.Grendze, K.Gusts, V.Ikšelis, J.Jansons, J.Jansons, R.Krūmiņš, E.Liepiņš, J.Liepiņš, J.Mielēns, J.Sīmanis, P.Tralla, R.Brengulis, P.Krieviņš, R.Leimanis, J.Mucenieks, E.Savielis, A.Skrodelis, A.Sumerags, J.Ragainis, R.Renners, V.Zellītis.

Piemiņas akmens K.Baronam.

Pils ielā 3.

1859.gadā, ceļojot kājām no Tērbatas uz Vecpiebalgu, Smiltēnē iegriezies Krišjānis Barons.

Tēlnieks O.Feldbergs, atklāts 1985.gadā.

Baltais krusts.

Atmodas ielā 20.

Šajā vietā 1944. gada vasarā aprakti Smiltēnes kara hospitāļos un tuvējos kauju laukos kritušie vācu armijas karavīri.

Piemineklis 1940. un turpmāko gadu upuriem.

Pilsētas kapos Vaļņu ielā 11.

Tēlniece Līvija Rezevska.

Atklāts 1990.gada 14.jūnijā.

Piemineklis "Sašķeltā ģimene".

Atmodas ielā 2.

Tēlnieks Indulis Ranka.

Arhitekts Edvīns Vecumnieks.

Atklāts 1990.gada 11.novembrī.

Ārstniecība un aptiekas

Pirmie Smiltenes novada ārsti. - Tie bija tautas dziednieki, kas izmantoja senču gudrību, zināšanas un ārstniecības paņēmienus. Medicīnas vēsturnieki ir noskaidrojuši, ka pirmais pastāvīgais ārsts Smiltē ir apmeties 1866.gadā. Tas bija Tērbatas universitāti beigušais Hermanis Hese. Piecus gadus vēlāk viņš pārcēlies uz Palsmani par vietējās draudzes ārstu un smiltēniešiem nākošos četrus gadus bija jāiztiek bez sava pastāvīga ārsta. 1875.gadā Smiltē ieradās Kārlis Lībietis, Tērbatas universitātes absolvents. Nebūdams šeit apmierināts, K.Lībietis pēc diviem gadiem pieņēma Drustu, Gatartas, Rankas un Jaunpiebalgas pagastu aicinājumu un kļuva par šo pagastu ārstu. Trešais ārsts Arturs Dīriķis arī ieradās Smiltē pēc studiju beigšanas 1880.gadā, bet šeit nostrādāja tikai vienu gadu.

Pirmais Smiltenes draudzes ārsts Andrejs Brašņevics

Mācītājs K.Kundziņš saprata, ka tikai draudzes algots ārsts Smiltē paliks ilgāku laiku, un 1882.gadā šai darbā uzaicināja Andreju Brašņevicu. Lai ārstam sagādātu pienācīgus darba apstākļus, par draudzes un muižas īpašnieka Līvena līdzekļiem tika 1885.gadā uzcelta doktorāta ēka pie Tepera ezera. A.Brašņevics šo uzticību attaisnoja un Smiltē nostrādāja sešpadsmit gadu, līdz pat sava mūža beigām 1898.gadā. Smiltenes draudze savam ārstam uzcēla kapa pieminekli pilsētas kapu augstākajā kalnā. Pēc A.Brašņevica nāves par draudzes ārstu bija Roberts Kreišmanis, pēc viņa Kārlis Paukuls.

Smiltenes slimnīca. Muižas īpašnieks firsts Līvens bija noskatījis vietu gleznainajā Abula krastā, kur pāris gados tapa slimnīca - tolaik modernākā Ziemeļvidzemē. (Attēlā 1909.g. foto.) Tā bija ļoti nepieciešama, jo tuvākās slimnīcas atradās Valkā, Valmierā, Cēsīs, ar slimnieku zirgu ratos ātri nepabruksi. Jaunbūvi mācītājs K.Kundziņš iesvētīja 1903.gada 14.septembrī. Par leģendu kļuvuši tad pateiktie Līvena vārdi:

"Es neesmu te uzcēlis fabriku, kas man nestu peļņu, es neesmu te uzcēlis ēku priekam, - es esmu uzcēlis ēku, kurā jūs visi nāksiet, līdznesdami savas sā-

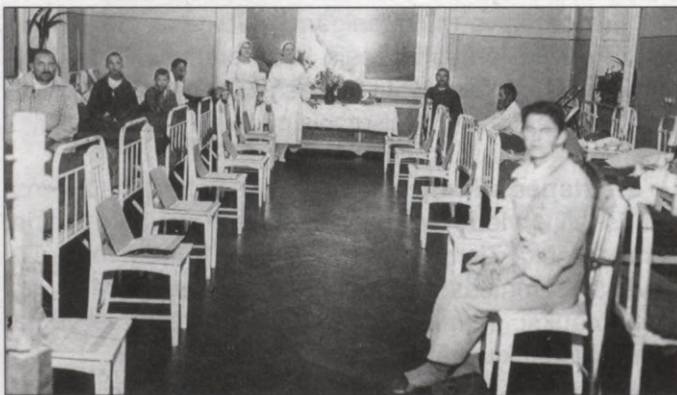
pes. Lai Dievs dod, ka jūs visi izietu no šejienes smaidīdami, tomēr būs daudzi tādi, kas ieņāks paši, bet kurus iznesīs piederīgie un draugi."

Sākumā slimnīcā bija 25 vietas, strādāja divi ārsti, divas žēlsirdīgās māsas, trīs slimnieku kopējas un daži saimnieciskie darbinieki. Slimnīcu pirmos piecus gadus vadīja ārsts Voldemārs Jākobsons, pēc viņa Teodors Girgensons. Pirmā pasaules kara sākumā firsts iegādājās rentgena aparātu, tāds tolaik bija tikai dažām slimnīcām lielākajās pilsētās.

Pirmā pasaules kara laikā slimnīca tika pārvērsta par ievainoto lazareti. Vietējie ārsti Smiltēni atstāja: Girgensons devās uz Rīgu, draudzes ārsts Alfreds Lazdiņš tika iesaukts karadienestā.

Norimstot kara, juku un posta laikam, Smiltēnes apkaimes ietekmīgie pilsoņi, kurus apvienoja griba palīdzēt cilvēkiem un kas bija pietiekami turīgi, 1919.gada 27.septembrī izveidoja Latvijas Sarkanā Krusta Smiltēnes nodaļu. Valdes pirmais darbs bija līdzekļu vākšana, lai varētu izremontēt telpas un iegādāties nepieciešamo inventāru. Slimnīca no jauna durvis vēra 1920.gada jūlijā. Slimnīcas vadību bija uzņēmis ķirurgs Teodors Lācis, kas šeit aizvadīja trīs gadus. Tie bija grūti gadi: trūka līdzekļu slimnīcas uzturēšanai, apkārtējie pagasti nespēja samaksāt par savu cilvēku ārstēšanu; lai paēdinātu slimniekus, izveidoja slimnīcas palīgsaimniecību. 1923.gada septembrī Latvijas Sarkanā Krusta priekšnieks par slimnīcas vadītāju apstiprināja Pauli Birznieku.

Pakāpeniski uzlabojās finansiālais stāvoklis. Pirms Pirmā pasaules kara Vecā

Slimnīcas vīriešu palāta un dzemdību nodaļa pirms Pirmā pasaules kara

parka pusē uzcēla koka māju, kurā vēlāk bija dzemdību nodaļa, ārstu un amatpersonu dzīvokļi. Slimnīcā bija jau 35 vietas, no tām 30 - ķirurģiska profila, pārējās dzemdību vietas. Jau 1930.gadā slimnīca tika paplašināta līdz 50 vietām.

Kad paplašināšanās iespējas bija izsmeltas, pēc arhitekta Aleksandra Klinklāva projekta 1936.gadā pabeidza celt kreisās puses piebūvi, bet 1939.gadā - labās puses piebūvi. Tagad jau slimnieku rīcībā bija 100 gultas vietas. Slimnīcā dominēja ķirurģija, bet aizvien vairāk sāka ārstēt iekšējās un ginekoloģiskās slimības.

Pirmās slimnieku kopējas

Dr. Teodors Lācis un žēlsirdīgās māsas

Ārsti E. Mačulāns un P. Birznieks kopā ar slimnīcas darbiniekiem 1939.gadā

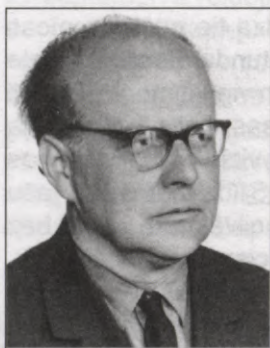
Kopā ar slimnīcu auga ārstu un personāla skaits. 1926.gadā ieradās Voldemārs Dunkers, 1928.gadā ginekoloģe Erna Krezevska - Klīve. 1939.gadā slimnīcā strādāja direktors P. Birznieks, asistenti Edgars Mačulāns un Lilija Kozlovska - Roze, kā arī piecas žēlsirdīgās māsas, vecmāte, 14 slimnieku kopējas un pārējais personāls. Slimnīcas darba kārtībā bija paredzēts, ka operācijas notiek otrdienās, ceturtdienās un sestdienās. Parasti operēja dakters Birznieks, viņam palīdzēja operāciju māsa Siliņa, kas bija arī slimnīcas virsmāsa.

Ambulatoro palīdzību sniedza tie paši slimnīcas ārsti pēc noteikta grafika pāris stundu dienā. Trūcīgie pacienti, kara invalīdi un viņu ģimenes locekļi tika pieņemti bez maksas, bet pārējiem bija jāmaksā 50 santīmi par vizīti. Par ārstēšanos slimnīcā bija jāmaksā 2,5 līdz 4 lati dienā, taču kara invalīdi un trūcīgie cilvēki tika ārstēti bez maksas. Tikai daļa pacientu maksāja paši, pārējiem ārstēšanās izdevumus sedza slimo kases, pašvaldības vai dažādas labdarības organizācijas.

Ar Sarkanā Krusta gādību 1935.gadā tika ierīkots zobārstniecības kabinets, bet liels notikums bija ātrās palīdzības izveidošana 1936.gadā. 18.oktobrī simtiem smiltenešu un viesu bija pulcējušies uz piebūves atklāšanu un jaunā ātrās palīdzības auto iesvētīšanu. Slimnīcas saimniecisko darbību nodrošināja un vadīja Latvijas Sarkanā Krusta Smiltenes nodaļas valde, kuras priekšnieks bija K. Ozols.

1940.gadā slimnīca tika pārdēvēta par LPSR Sarkanā Krusta biedrības slimnīcu un nodota Valkas apriņķa Veselības aizsardzības nodaļas pārziņā. Tika ieviesta sociālistiskā sacensība. Darbiniekiem bija jāapgūst Ļeņina-Stalīna mācība, jāziedo 1% no katras mēnešalgas "Ļeņiniskā" sarkanā stūrīša iekārtošanai, brīvajā laikā bija jākopj slimnīcas apkārtni.

Vācu laika sākumā slimnīca P. Birznieka vadībā turpināja ierasto darba ritmu. Tuvojoties frontes līnijai, tā pārtapa par kara slimnīcu ar numuru 21. Visas telpas bija pilnas ar ievainotajiem kareivjiem. Arī operāciju zālē gulēja ievainotie, tāpēc operēja vestibilā. Smagi ievainotos vācieši veda tālāk uz aizmuguri ar vilcienu. Tomēr viena daļa nomira tepat slimnīcā. Strādāja jau pieminētie latviešu ārsti, viens vācu ārsts un vācu mācītājs. P. Birznieks gādāja, lai ievainotos latviešu leģionārus ātri vien sūtītu tālāk uz Rīgu. 1944. gada 21. septembrī ar pēdējo autobusu kopā ar ievainotajiem vāciešiem Smiltenes slimnīcu atstāja saimniecības pārziņa Ozoliņa ģimene. Dr. Birznieks un citi ārsti jau bija aizbraukuši dažas dienas iepriekš.

Arnolds Janavs

Valkas apriņķa vadība par slimnīcas galvenā ārsta pagaidu vietas izpildītāju 1944. gada oktobra sākumā iecēla feldšeri Emīlu Apsi. Smiltenē dzimušais Arnolds Janavs (1916.-1989.), LU Medicīnas fakultātes 1943. gada absolvents, pēc Rīgas atbrīvošanas (13. oktobrī) kopā ar Kārli Grēviņu kājām mēroja ceļu uz Smilteni. Ar savu ārsta somu plecā Janavs pieteicās pie pirmā padomju varas pārstāvja Smiltenē - Gērdēna. Tūdaļ viņu pieņēma darbā par slimnīcas galveno ārstu.

"Vienīgā medmāsa bija Marta Greste. Slimnīcā nebija nevienas gultas, visi 27 slimnieki gulēja uz grīdas salmos. Pirmais pēckara bērns piedzima pie sveces gaismas. Tad ievēda slimnieci, kurai bija nepieciešama operācija, bet nebija medikamentu un diegu. Tos atveda no Blomes aerodroma, kur vācieši tos bija atstājuši. Kad tuvojās 1944. gada Oktobra svētki, Gērdēns ievēda paša parakstītu lūgumrakstu bez zīmoga, tikai ar Centrālkomitejas adresi, lai iedod slimnīcai medikamentus. Rīgā ievēda automašīnu un daudzus medikamentus, no kuriem puse domāta slimnīcai, otra puse pilsētas aptiekai." - atceras A. Janavs.

Darbā pieņēma medmāsas: Ainu Sīmani, Austru Salmiņu, Veru Ulmi un Vilhelmīni Mūrnieci. Šoferi Kārlis Grēviņš un Jānis Jūgs uzmeistaroja pirmo ātrās palīdzības automobīli (attēlā 1946. g. foto). Daktera Janava pienākumos ietilpa arī medikamentu sagāde no Rīgas. Brauciens no Rīgas bija nedrošs, jo mežos slēpās cilvēki, kuriem nebija pieņemama jaunā padomju vara. Drošības apsvērumu dēļ izpildkomitejas priekšsēdētājs dakterim līdzī deva revolveri, kas turpmāk bija par iemeslu (kā nelikumīga ieroča glabāšana) Janava arestam.

Smiltenes pilsētas izpildkomiteja 1946. gada sākumā piešķīra telpas ambulancei Dakteru ielā (tagad Nr.22), kuru uzticēja vadīt ārstei Lidijai Rozei.

Smiltēnē ieradās arī bijušie frontes ārsti: terapeiti Aleksandrs Smirnovs, Pēteris Vencels un pediatre Viktorija Barčuka.

Daktera Janava sirdslieta bija teātris. Viņš jau 1945.gada beigās nodibināja dramatisko kopu, kuras iestudēto V.Lāča lugu "Bāka uz salas" ar panākumiem izrādīja Vissavienības arodbiedrības skatē Maskavā.

Pēc A.Janava apcietināšanas par slimnīcas galveno ārstu 1947.gada 1. janvārī iecēla kara ārstu A.Smirnovu, kurš šajā amatā pabija tikai deviņus mēnešus. Par vadītāju kļuva prasmīgais ķirurgs Elmārs Leimanis. Viņa laikā darbā tika pieņemta ginekoloģe Valentīna Trofimova. Kopējais darbinieku skaits bija 79.

Pienāca 1949.gada 25.marts. Tās dienas notikumi vēl pēc četrdesmit gadiem palikuši slimnīcas darbinieku atmiņā:

"Tā bija parasta darba diena, slimnieks sagatavots operācijai. Personāls pa logu redz, ka parkā iebrauc automašīna ar bruņotiem vīriem. Visi bija satraukti, toties operējošā ārste Trofimova pamācīja - esiet mierīgi, nevienu neaiztiks! Bet notika citādi - pēc dažām minūtēm darba vietā apcietināja virsmāsu Zentu Gederti. Jau nākošajā dienā par virsmāsu iecēla Ēriku Graudiņu, Smiltēnē pazīstamā komunista Jāņa Graudiņa māsu."

Slimnīcā nostrādājuši nolikto laiku pēc augstskolas beigšanas, daudzi labi speciālisti atstāja Smiltēni un devās projām uz vietām, kur bija plašākas izaugsmes apstākļi. Politisku motīvu dēļ no darba atbrīvoja E.Leimani, slimnīcas vadītāja vietu 1950.gadā ieņēma Ella Maurīte. Smiltēnes rajonam izveidojoties, pieauga ārstu skaits: 1950.gadā - astoņi, 1951.gadā jau 13. Pilsētu sadalīja trīs ārsta iecirkņos. Maurīte stipri ietekmējās no padomju veselības aizsardzības sistēmas darba stila: notika ārstu un laborantu izbraukumi uz kolhoziem, tika pētīta kolhoznieku veselība, lasītas lekcijas un klausītāji iepazīstināti ar Pavlova mācību, izveidots sanitārais aktīvs un posteņi.

1955.gadā par slimnīcas galveno ārstu kļuva Hermīne Zītare, un savas trīs gadu vadīšanas laikā tika divreiz apbalvota ar PSRS Veselības aizsardzības teicamnieka nozīmi. Pēc Smiltēnes rajona likvidēšanas par galveno ārstu iecēla Pēteri Ozoliņu, mainījās iestādes statuss - no rajona slimnīcas tā kļuva par Valkas rajona zonālo slimnīcu. Pārraudzībā atradās puse no Valkas rajona, otra puse bija tieši pakļauta rajona centrālajai slimnīcai Valkā. Nācās paciest ierobežotu finansējumu un birokrātu liktos šķēršļus. Augstāko instanču neatsaucību ļoti pārdzīvoja galvenais ārsts P.Ozoliņš un uzrakstīja atlūgumu no darba.

Piecdesmitajos gados ambulancē sāka strādāt un bija uzticīgas Smiltēni līdz aiziešanai pensijā stomatoloģes Marta Dobelniece, Anna Ozoliņa, Vija Siliņa, kā arī zobu tehniķi Jānis Dobelnieks, Jāzeņs Kalvelis.

Jaunais galvenais ārsts Rūdolfs Keizers savus pienākumus sāka pildīt 1963.gada sākumā. Viņa vadīšanas laikā ierīkoja artēzisko aku, izveidoja anestezioloģisko dienestu, iegādājās jaunu laboratorijas iekārtu; izdevās uz ilgu laiku piesaistīt ārsti Ritu Kokari, kas turpmāk guva labas sekmes operatīvajā ginekoloģijā, kā arī slimnieču nedalītu atsaucību. Dažu gadu laikā Smiltēnē ieradās un palika strādāt ārsti: Daina Krastiņa, Ilze Krūmala, Jānis Krūmāls, Ilga Bukolde, Dace Nīmante, Guntis Ciguzis, Dace Godiņa, Sniedze Vīksna, Juris Ezeriņš, Māra Kļaviņa, Lilita Ezeriņa, Ilze Kumsāre, Viktors Vilks, Maija Lauze, feldšeres -

Vera Plūme, Vija Lāce, medmāsas - Skaidrīte Zālīte, Lidija Cera, Ārija Sarma, Skaidrīte Teremko, Maruta Vilka, Vizma Zvirbule, Dzintra Ruble, Inta Baltiņa, Inta Kļaviņa, Inese Rubņikoviča, Biruta Spunde, Vija Šulce, Zaiga Bikše, vecmātes - Ruta Gopere, Ieva Madarāja un laborante Konstancija Dūmiņa.

Slimnīcas izaugsme nebija iedomājama bez jaunas celtniecības. Pirmo izdevās uzbūvēt 1972.gadā astoņpadsmit dzīvokļu māju slimnīcas tuvumā, tad 1976.gadā pabeidza būvēt katlu māju. Tajā pašā gadā R.Keizers pārgāja dzīvot uz Rīgu un par slimnīcas galveno ārstu iecēla ķirurgu Jāni Krūmalu. Sākās vērienīga rosība - slimnīcas parka iekopšana un izdaiļošana, slimnīcas telpu pārkārtošana un tika kaldināti jauncelsmes plāni.

Nepiemērotās telpās bija Smiltenes ambulance (attēlos), tā atradās komunistu nacionālīzētā dzīvojamā mājā, kas bija tikai pielāgota ārstniecības iestādes vajadzībām. Pēc vairākkārtējām atrunām rajona izpildkomiteja akceptēja jaunas poliklīnikas celtniecību.

Svinīgos apstākļos ielikuši pamatakmeni, Smiltenes 8.CBR ēku uzcēla pusotra gada laikā un, piedaloties lielam skaitam smilteniešu un amatpersonām, 1981.gada 24.janvārī jaunā ārstniecības iestāde vēra durvis (attēlā). Celtnieku grupa tika apbalvota ar Latvijas PSR Ministru padomes prēmiju. Ērtību labad poliklīnika un slimnīca tika savienota ar slēgtu galeriju. Jaunā poliklīnikas ēka, mākslas darbiem rotāti kabineti un skaisti

sakoptā apkārtnē piesaistīja rīdzi-
nieku uzmanību, un ik pa laikam te
notika kāds plašāks medicīņu saiets,
konference vai seminārs.

Ārste Ilze Krūmala jau kopš ie-
rašanās Smiltēnē bija krājusi doku-
mentus, fotogrāfijas, mākslas dar-
bus, medicīnas instrumentus un traukus.
Sakārtojot tos hronoloģiskā
secībā un pārskatāmā veidā, 1987.
gadā poliklīnikas telpās atklāja me-
dicīnas muzeju (attēlā). Par Smilte-
nes novada medicīnas vēstures pēti-
šanu un muzeja izveidi 1989.gadā
Ilzei un Jānim Krūmalim tika pie-
šķirta Paula Stradiņa balva.

Partijas Valkas rajona komitejas
diktāts ("par daudz gribat, jums
nepienākas; mums jūsu viedoklis nav
tik svarīgs") bija nomācis slimnīcas
kolektīvu. Gaišu cerību pilni mediķi
stājās Latvijas Tautas frontē, izvei-
doja vienu no lielākajām atbalsta
grupām pilsētā (95 dalībnieki). Arī
1991.gada janvāra barikāžu dienās

Smiltēnes mediķi brauca uz Rīgu un dežūrēja pirmās palīdzības punktos, tagad
daudzi apbalvoti ar Barikāžu dalībnieka piemiņas zīmi.

Pazuda kompartija ar savu vadošo lomu, mainījās valsts iekārta un dau-
zdas lietas pavisam vienkārši atrisinājās pašas no sevis. 1988.gadā slimnīca
atguva savu agrāko nosaukumu - Sarkanā Krusta Smiltēnes slimnīca.

2003.gada 13.septembrī slimnīca svinēja 100.dzimšanas dienu. Pasākumi

Vecmātei Rutai Goperei (pirmā no kreisās) Smiltēnes
slimnīca ir pirmā un vienīgā darba vieta,
kur nostrādāti 47 gadi (1995.g.foto)

Jānis Krūmāls un Ilze Krūmāla

noritēja visas dienas ga-
rumā. Atklāja piemiņas
plāksni firstam Paulam
Līvenam, ko veidojis vie-
tējās mākslas skolas di-
rektors Haralds Balodis.

Pēdējos 27 gados
Smiltēnē sākušas strādāt
un slimnīcai uzticīgas pa-
likušas ārstes: Sarmīte
Zvirgzdiņa (tagad slimnī-
cas galvenā ārste), Ieva
Antona, Lauma Zābere,
Maruta Bindre, Zane

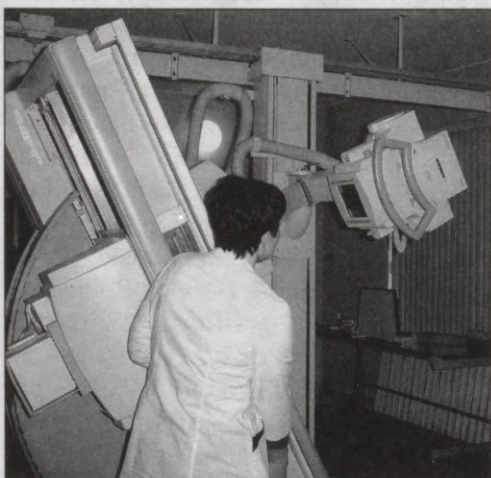
Lūkina, Līga Ziemele, Dace Jēkabsons, Maija Kļaviņa, Indra Tauriņa, Egita Rabāce, Alla Grīnberga, Anita Medne, Dace Māliņa, zobārste Daina Meinerte, feldšeres Brigita Laučiņa, Ausma Lauze, Aiva Rožlapa, Indra Budrēviča, Inese Liepiņa, Ilona Niedra, Ina Stepīte, Daina Kopeika, Ināra Ieviņa, vecmātes Dace Dugnese, Inga Rēzina, Aina Priede, Baiba Miezīte, Jolanta Lazdiņa, Iveta Bogdanova, medmāsas - Inese Prauliņa, Antra Tūce, Velga Banga, Pārsla Štka, Brigita Pušpure, Līvija Zviedre, Velga Ozola, Inga Priedīte (tagad virsmāsa), Indra Austruma, Anita Sarma, Maruta Vīgante, Vineta Zeibote, Marija Barauska, Ginta Rudzīte, Anita Jurka, Aina Grima, Astra Metuse, Inesīte Žīgure, Anita Zvacka, Dina Vītola, Laine Ziemeņa, Indra Elksne, Dace Lībiete, Vizma Zandmane, Evija Ziemeņa, Sanita Birzgale, Inese Onžule, Diāna Buša, Sarmīte Šaltena, Lengina Jurka, Tatjana Prikša, Smaida Rauza, Līga Loseva, Iveta Apse, Inga Upeniece, Vita Kalēja, laborantes Kristīne Krūzīte, Aija Zvaigzne, rentgenlaborantes Līga Kļaviņa, Ārija Pikaļeva, poliklīnikas reģistratores Antra Ērgle, Sarmīte Āķe, Anda

Rimša un statistiķe Anita Kļaviņa.

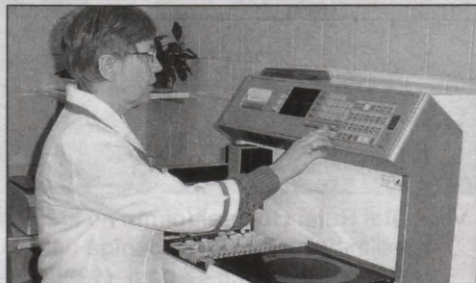
Slimnīcas augsmes pamatā ir bijis visu ilggadīgo darbinieku veikums, par ko parasti saka: padarīts ar augstu pienākuma apziņu. Pat slimnīcas jubilejas svinīgo runu laikā sevi pieteica kāda jauna dzīvībiņa un dakterei Ritai Kokarei bija jāsteidzas pie laimīgās māmiņas...

Slimnīcas ārsti (2003.g.), no kreisās - Z.Lūkina, V.Vilks, D.Godiņa, I.Kumsāre, S.Zvirgzdiņa, I.Krūmala, M.Lauze, A.Medne un I.Antona

Smiltenes slimnīcas rīcībā patreiz ir jaunākās medicīnas izmeklējumu iekārtas

Smiltenes aptiekas. Vēstures arhīvos minēts, ka pirmā aptieka dibināta 1875.gadā, bet pirmo zināmo aptieku 1881.gadā iekārtojais provizors E.Bergmanis tirgotāja Zaķīša namā. Ticis pie turības, E.Bergmanis 1885.gadā uzcēla privātmāju Dārza ielā 3 ar plašām telpām aptiekas vajadzībām.

Par aptiekas mācekli pie E.Bergmaņa dažus gadus pēc 1899.gada strādājis Smiltenes draudzes Cūkgalvas krogā dzimušais rakstnieks Jūlijs Pētersons (1880.-1945.). Kā Smiltenes sabiedrībā rosīgu cilvēku, E.Bergmani lielnieki, bēgot uz Krieviju 1918.gadā, paņēma līdzī kā ķīlnieku, un tikai attapības dēļ viņš paglābās no nošaušanas. Atgriezies mājās, viņš aptieku nodeva nomniekiem - provizoriem Viktoram Kempelim, tad Haraldam Vinteleram (dzim. 1892.g., provizora grādu ieguvis 1924.g. Rīgā), bet pats pievērsās literāram darbam.

Sarkanā Krusta aptieka Pils ielā.

Labajā pusē provizors Oskars Tālbergs (1932.g.)

jauna aptieka, kuras īpašnieki bija provizors Ernests Švarcbergs un Oskars Reimanis. Pavisam drīz tā ieguva nosaukumu Jaunā aptieka, bet E.Bergmaņa aptieku sāka dēvēt par Veco aptieku.

Pēc E.Bergmaņa nāves īpašumu mantoja viņa meita Eižēnija Kīna un aptieku iznomāja I.Poremskai, E.Loskutovam un I.Hanzenam. 1939.gada novembrī E.Kīna saņēma Latvijas valdības kompensāciju par īpašumu un repatriējās uz Vāciju. Pēc tam Veco aptieku slēdza un telpas iznomāja dzirnavu īpašniekam Šmitam, kas tajās glabāja graudus.

Ja pirms Otrā pasaules kara pilsētā bija trīs aptiekas, tad 1944.gada rudenī vairs nebija nevienas. Jaunās un Sarkanā Krusta aptiekas ēkas bija nodegušas. Aptieku nācās ierīkot E.Bergmaņa namā, kur jau bija piemērotas telpas.

Atgriezies no bēgļu gaitām, Sarkanā Krusta aptiekas provizora palīgs Jānis Petss uzņēmās grūto aptiekas atjaunošanas darbu. Jānis Petss (1890.-1972.) aptiekas asistenta nosaukumu bija ieguvis 1918.gadā Tomskā. Vairākas aptiekas mēbeles atveda no Rūjienas, plauktus sanesa no kara laikā pamestajiem veikaliem, sameklēja personālu un 1944.gada novembrī kā GAP (Galvenā aptieku pārvalde) aptieka Nr.107 tā sāka darbu. Pirmo gadu aptiekā strādāja tikai daži cilvēki, bet turpmākajos gados darbinieku skaits sasniedza 11 (līdz 1959.gadam). 1946.gada augustā Smiltenes aptiekā atgriezās Elza Krišjansone (dzim. Labsvīra),

Aptieku 1922.gadā slimnīcas telpās atvēra Latvijas Sarkanā Krusta Smiltenes nodaļa. Pirmos četrus gadus to vadīja provizors Viktors Blumentāls, tad Oskars Tālbergs, no 1933.gada Rūdolfs Grīvāns. 1932.gadā Sarkanā Krusta aptieka pārcēlās uz Māzina privātmāju Pils ielā 4.

Jau pirms tam, 1928.gadā, pilsētas valdes namā tika atvērta

Aptiekas darbinieces 1951.gada aprīlī.
 No kreisās: B.Zušmane, E.Paulsone, E.Medne,
 O.Petss, E.Krišjansone, E.Ustupe, E.Prauliņa,
 L.Grišjāne, I.Liepiņa, V.Mangale

kura šajās telpās jau bija trīs gadus (1916.-1919.) strādājusi un 1920.gadā nokārtojusi provizora palīga eksāmenu. E.Krišjansone farmaceita darbā strādāja līdz 1972.gadam (pavisam 56 gadus), kad 74 gadu vecumā aizgāja pensijā. Pirmajos pēckara gados medikamentu klāsts bija ļoti ierobežots, turklāt to sagādi traucēja transporta neērtības, medikamenti bija jāved no Rīgas ar auto-transportu. Desmitiem gadu notika plašas ārstniecības augu vākšanas kampaņas,

kurās iesaistīja skolniekus un citus interesentus. J.Petss Smiltenes sabiedrībā bija cienīts vīrs, apveltīts ar staltu augumu, viens no Smiltenes vīru kora dibinātājiem.

1952.gadā Smiltenes aptiekai piešķīra citu kārtas numuru - 143, un turpmākā pusgadsimta laikā tā bija vienīgā pilsētā, ja neņem vērā slēgta tipa aptieku slimnīcā. Par aptiekas pārvaldnieku Jānis Petss strādāja līdz 1957.gadam, kad viņa vietu ieņēma Mirdza Ceļamillere, pēc tam Otīlija Pijole.

Kopš 1965.gada aptieku vada Anna Vimba (dzim.1937.g. Ogres raj. Lēdmanē), kas pēc RMI Farmācijas fakultātes beigšanas 1961.gadā Smiltēnē uzsāka savas darba gaitas. A.Vimba atceras, ka pirmie darba gadi bijuši raksturīgi ar biežām gripas epidēmijām, kad cilvēki glābiņu meklēja aptiekā. Aukstajā un

Aptiekas darbinieki 1986.gadā

sniegiem bagātajā 1963.gada ziemā gripas epidēmijas laikā feldšeris Elmārs Zilbers ik pa pāris stundām iegriezies aptiekā, lai paņemtu kārtējo klepus mikstūru devu. Aptiekas darbinieki klepus zāles gatavojuši nepārtraukti vairākos spaiņos un atlicis tikai no tiem pasmelt sagatavoto zāļu maisījumu. Pieprasījums bijis milzīgs, jo feldšeris zāļu pudelītes vedis gan slimniekiem, gan viņu ģimenes locekļiem un sniegos ieputinātiem kaimiņiem.

Padomju varas vīri par katru cenu vēlējās paplašināt pamatskolu krievu bērniem, un aptiekai bija jāpiekāpjas. Galvenā aptieku pārvalde finansēja t.s. kapitālo remontu - pārbūvēja bijušā kroga ēku, uzcēla otro stāvu. Lai gan padomju preses izdevumi slavēja jaunās telpas, aptiekas plānojumu traucēja biežās kapitālās sienas un ierobežotā platība. Pierastā un praktiskā aptiekas iekārta tika aizvesta uz Palsmani. Laika gaitā piesārņotie mūri joprojām turpina izdalīt sāļus, arī pagrabs aptiekai nav piemērots.

Kopš 1965.gada GAP aptiekas Nr.143 adrese ir Baznīcas laukumā 3. Pēc privatizācijas 1996.gada oktobrī tā saucas - SIA "Smiltenes aptieka".

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas radās iespējas atrasties privātajai iniciatīvai un izrādījās, ka aptieku bizness ir ienesīgs. Iepriekš minētajai aptiekai 1993.gada septembrī pievienojās aptieka "Inta" Pils ielā 4, tās īpašnieki ir trīs privātpersonas. Aptiekas vadītāja, Inta Papiņa, bija 1956.gadā beigusi farmācijas skolu un visu laiku bijusi farmaceite, bet, lai vadītu aptieku, viņa 2003.gadā (66 gadu vecumā!) pabeidza Stradiņa Universitātes Farmācijas fakultāti.

1994.gada janvārī SIA "Union Med" īpašniece Aija Stucka atvērta aptieku Baznīcas laukumā 6. 1995.gadā atvērta aptieku Blaumaņa ielā 2A, tā 1997.gadā pārtapa par Aināra Galīša doktorāta privāto aptieku, visbeidzot - 2000.gada maijā tika atklāta Līvena aptieka Smiltenes poliklīnikā Blaumaņa ielā 1A.

Smiltenes slimnīcas dibinātāja - firsta Līvena vārdā nosauktā aptieka poliklīnikas telpās

Smiltenes un apkārtnes skolas

Smiltenes draudzes skola. Latviešu zemnieku bērnu izglītošana sākās zviedru laikos. Zviedru valdība 1687. gadā izdeva rīkojumu katrā baznīcas draudzē atvērt skolu. Pirmais zināmais Smiltenes draudzes skolotājs bijis Albrehts Lange (1698. g.). Draudzes skola tajā laikā vēl nebija uzcelta, tādēļ bērnus mācīja mācītāja muižā.

Skolu lietām lielu uzmanību veltīja no Ēveles draudzes atnākušais mācītājs Jakobs Lange. Apskatījis 1722. gadā celto Smiltenes draudzes skolas namu, Lange 1745. gada baznīcas hronikā ierakstīja: *"Smiltenes draudzes skolas nams ir no koka ar cauri jumtam izlaistu skursteni, 4 kambariem vienā galā un vienu istabu otrā galā. Skolas nauda ir divi vezumi malkas un mārciņa sveču no bērna. Skolas laiks ir no Mārtiņiem līdz Lieldienām. Skolai pieder zeme 4 pūru rudzu un 2 pūru miežu izsējumam, 2 mazi pļavas purīņi un malkas tiesības no Smiltenes meža."* Skolā mācījušies 32 bērni, skolmeistars - Francis Indriķis Velners.

Līdz Langes atnākšanai Smiltenes draudzes bērnus mācījuši vācu izcelsmes skolmeistari (Bokmanis, Disterorms, Sverins), kuri bijuši necienīgi (dzeršanas un citu nekārtību dēļ) pildīt savu amatu, tāpēc Lange pieņēmis pirmo latviešu tautības skolotāju Vielēnu Reini. Turpmāk pirms pieņemšanas darbā skolotājus pārbaudīja baznīcas iecelta komisija. No 1764. gada skolotāja amatu apvienoja ar baznīcas ērgelnieka amatu, pirmais to sāka pildīt Johans Fridrihs Livholds. Langes laikā muižās ierīkoja mācību telpas un iegādājās mācību grāmatas, noteica dienas, kad bērnus pārklaušināja baznīcā.

1812. gadā nolēma draudzes skolu pārbūvēt, jo koka sienas bija iepuvušas. Jaunās ēkas celtniecībai bija jāpieved akmeņi, tomēr tos nepieveda, vecajai ēkai ielika jaunus pamata balķus, ēku no ārpuses apsita ar dēļiem.

Skolmeistars Livholds nomira 1814. gadā, viņa vietā ievēlēja Johanu Vinku, kas skolā nostrādāja 23 gadus. Pēc pagastu skolu paplašināšanas un nostiprināšanas baznīcas pārstāvji pārliecinājās, ka Smiltenes draudzē gandrīz visi prot lasīt. Rakstīt pratēji gan bija tikai kādi 50. Pēc mācītāja Kīglera ierosinājuma draudzē ierīkoja 27 pārklaušināšanas vietas, tā saucamās svētdienas skolas. Tajās zemnieku bērnus mācīja baznīcas pērminderi un citi spējīgākie draudzes locekļi.

1852. gadā Smiltenes draudzē divi uzņēmīgi jaunekļi - Andža Kiršbaums no Blomu "Mērniekiem" un Peters Bormanis -, ik pa divām nedēļām iedami pa lauku mājām, sāka mācīt bērnus vismaz 12 vietās. Viņi mācīja bērniem lasīt, dziedāt, mācīja Bībeles stāstus, mazliet rakstīt un rēķināt uz melniem sienas galdiņiem, arī iemanīties galvas rēķinos. Šie lauku jaunatnes pirmie izglītotāji, staigādami no vienas vietas uz otru, darīja savu svētīgo darbu līdz laikam, kad pagastos uzcēla pirmās skolu ēkas. No šādiem apkārt staigātājiem skolotājiem daudzi baidījās - negribēja pērkona laikā laist istabā, bīdamies, lai mājā zibens neiesper, jo skolotājiem bijušas vijoles, lai bērniem mācītu melnīkus. Daži šo instrumentu turējuši par pasaulīgu krogus rīku, kas pievelkot Dieva sodu. Andža Kiršbaums

pēc 10 gadiem (1862.g.) bija pirmais skolotājs jaunuzceltajā Blomu pagasta Silķītes skolā. Bormanis iestājās Valkas skolotāju seminārā.

Pēc draudzes skolas nama pārbūves (1854.g.) tajā atkal bija latviešu tautības skolmeistars Jānis Zade, par viņa palīgu no 1864. gada bija D.Dambergs. Pēc 1885. gada cara valdība sāka latviešu skolu pārkrievošanu. Visi mācību priekšmeti, izņemot ticības mācību un dzimto valodu, bija jā māca krievu valodā. Pēc 1905.gada revolūcijas mīkstināja skolu prog-

Smiltenes draudzes skola

rammas tai ziņā, ka pirmajai klasei pamatskolās atcēla krievu valodas mācīšanu un citās klasēs atļāva pārējos priekšmetos ņemt mātes valodu palīgā.

Smiltenes pagasts, nevarēdams sagaidīt, kamēr muižās uzcelt apsoltās skolas, ierīkoja ērtas pagaidu mācību vietas: māloviēšiem Lejas Grestēs, bērzeniēšu un mežoliešu bērņus mācīja jaunuzceltajā Smiltenes pagasta mājā. Jaunbilskas apkārtnes bērņiem 1869.gadā uzcēla Pauzuļu skolu, Vecbilskas bērņus mācīja Plauktu mājās, Bāču skolas namu iesvētīja 1875.gadā. 1871.gadā tapa divi pagastskolu nami: Smiltenes pagasta nīgaliešiem un launkalniešiem.

Draudzes skola paplašinās. 1870.gadā Bānūža muižkungs G.Bērens uzrakstīja vēstuli Smiltenes skolu konventam, norādot, ka draudzes skolā mācās tikai puiši, bet netiek mācītas meitas. Uz viņām, nākamajām mātēm, balstās tautas jaunās paaudzes audzināšana un garīgā izglītošana. Tāpēc viņš nolēmis aiz mīlestības uz mūsu latviešu brāļu tautu dāvēt draudzei 3000 rubļu lielu kapitālu, kura gadskārtējie procenti izlietojami par labu meitu skolai pie Smiltenes draudzes. Vēlāk Smiltenes muižas īpašniece Bandava kundze paziņoja, ka uzņemties dot materiālus un segt visus būves izdevumus. Šīs idejas pretinieki izsauca: "Kas tad ies lopus kopt?" Smiltenes muiža uz mūžīgiem laikiem dāvināja draudzei vienu pūrvietu zemes netālu no baznīcas un draudzes skolas.

Līdz pat 1974.gadam Pils ielā, kur tagad ir pilsētas dome, atradās 1873.gadā celtais skolas nams

Skolas pamatakmeni ielika 1873.gada 26.aprīlī (tajā vietā tagad ir pilsētas domes nams), meiteņu skolas namu iesvētīja 1875.gada 7.janvārī. Valmierietes Millera jaunkundzes vadībā mācības iesāka 49 skolnieces. Avīze "Baltijas Vēstnesis" toreiz rakstīja: "Skolas māja ir no ķieģeļiem mūrēta, ar bleķa un kārņiņu jumtu un ar izbūvi uz abām pusēm. Augšā ir skolas klase ar diviem

kambariem. Šī skola atšķiras caur to, ka šie tiek un tiks meitenes vien pieņemtas. Viņas tiks iekš garīgām un laicīgām mācībām, un it īpaši iekš sieviešu saimniecības darbiem tālāk mācītas. Vadīšana un apgādāšana stāv draudzes skolmeistara Damberga kunga zināšanā."

Lielinieku valdīšanas laikā meiteņu skolā bija izpildkomiteja un avīzes "Sarkanais Karogs" redakcija. Pēc 1944.gada 23.septembra šajā namā mājvieta bijusi dažādām padomju iestādēm, bija arī pamatskolas klases. Pēc ēkas pārbūves 1974.gadā tās izskats tika piemērots pārējām Pils ielas mājām, un ēka pilnīgi zaudēja sākotnējo izskatu. Kopš 1975.gada 28.janvāra tur darbojās Smiltenes pilsētas izpildkomiteja, tagad tas ir pilsētas domes nams.

Smiltenes draudzes skolā uzņēma bērnus ar zināšanām, kas iegūtas, pabeidzot pagasta skolu. Pagastu skolās bija noteikts 3 ziemu kurss. Līdz 1912.gadam skolas pārzinis bija D.Dambergs. Pēc viņa skolas vadīšana tika uzticēta Ed.Pētersonam, tad līdz 1929.gadam - Jānim-Voldemāram Nīmandam. Pēc viņa nāves 1929.gada 20.aprīlī skolas vadību uzņēmās Oskars Elstiņš. Daudziem smil-

Draudzes skolas skolotāji: pirmajā rindā no kreisās: Lūcija Krūmiņa, skolas pārzinis Jānis - Voldemārs Nīmands, Nensija Krīgere, otrajā rindā no kreisās: Anna Vanaga, Ella Vitrīna, (nenoskaidrots vīrietis), Sallija Rungule. 1928.g.foto

teniešiem atmiņā palikuši skolotāji: Anna Vanaga, Lūcija Krūmiņa, Augusts Pīpe, Nensija Krīgere, Elza Matveja, Toms Matvejs. Skolotāji Matveji trīsdesmito gadu otrajā pusē pārgāja strādāt uz Otro pilsētas pamatskolu.

Draudzes skolas karo-ga devīze: *Turi skaidru to zemi, kurā Tu dzīvo, dari jauku to tautu, kuru Tu mīlo!*

Pēc Smiltenes draudzes mācītāja Kundziņa nāves skolu nosauca par Kārļa Kundziņa Smiltenes pagasta pamatskolu.

Privātskolas. Nepilnus desmit gadus Smiltēnē pastāvēja Jonasa jaunkundzes privātā meiteņu skola, kas savu darbu pārtrauca pēc skolotājas apprecēšanās. Dažus gadus pirms Pirmā pasaules kara Smiltēnē bija Jēkaba Meliņa privātskola, kura pastāvēja līdz 1917.gadam. Ap to laiku savu darbu izbeidza arī pareizticīgo draudzes skola, un tās telpās pašvaldība ierīkoja pilsētas 2.pamatskolu.

Smiltenes pilsētā darbojās arī viena minoritātes skola - ebreju 6 klašu pamatskola Raiņa ielā 16 (tagad privātmāja), bet 1934.gadā, nepietiekamā skolnieku skaita dēļ, tā tika slēgta. Skolas priekšnieks bija H.Sluckis.

Mežoles skola. Pirms trīs simts gadiem apkārtnē, kur joprojām atrodas no šķeltiem laukakmeņiem celtais, simtgadīgais Mežoles skolas nams, bija klāta lieliem mežiem, nebija nevienas lauku mājas. Mežos mājājuši daudzi plēsīgi zvēri, sevišķi vilki. Ap 1800.gadu sākās mežu izciršana, līdumos uzceltas pirmās mājas.

Uzkalniņā starp Mežoles skolu un Jaunpeku māju atradusies vecā Pipara māja. Pēc šīs mājas apkārtējos mežus iesaukuši par Pipara mežiem, tajos cirstā malka bijusi ļoti lēta. Lielo mežu dēļ šo apgabalu iesaukuši par mežapgabalu, bet tajā dzīvojošos par mežmaliešiem jeb mežoliešiem. Tā cēlušies vārdi: mežolieši, Mežoles novads, Mežoles skola.

Pirmais skolotājs Mežoles apvidū bija Anže Zade (dzim.1846.g.), Ēmuru saimnieka dēls. Viņš staigāja pa apkārtnes mājām, kur sapulcinātiem bērniem mācīja bībeles stāstus, lasīšanu, rakstīšanu un rēķināšanu. Lai dēlam nebūtu jāstaigā apkārt pa mājām, Ēmuru mājas saimnieks uzcēla nelielu skolas namiņu ar divām istabām (viena bērniem, otra skolotājiem). Pavisam drīz telpas kļuva par mazām un skolu valde uzdeva pagastam celt jaunu skolas namu.

Pirmo Mežoles skolas namu uzcēla 1874.gadā pēc Smiltenes mācītāja Langes ierosinājuma, un to ilgu laiku vecie ļaudis dēvēja par Pipara skolu. Pirmos divus gadus strādāja tikai viens skolotājs - Anže Zade. Tad par otro skolotāju pieņēma Ķākas māju saimnieka dēlu Jāni Pabrantu, vēlāk - Jēkabu Apsi no Kalna Vējiņiem, Dāvi Minci, Pēteri Pāvulu. Pēc 1895.gada par otro skolotāju ievēlēja Pēteri Zolmani no Mūrmuižas, viņš 1900.gadā kļuva par Mežoles skolas pārzini. 1904.gada 15.aprīlī skola savu darbību izbeidza, jo netālu uzcēla jaunu skolas namu. Neatkarīgās Latvijas laikā skolas telpās iekārtoja nespējnieku namu.

Jaunā Mežoles skola tika uzcelta apmēram 9 km no pilsētas, Smiltenes - Rauziņas ceļa tuvumā, pavisam tuvu Vidzemes šosejai. Skolas plānus zīmēja Smiltēnē pazīstams būvmeistars P.Zaķis, viņam vēlāk uzticēja arī būvdarbus. Kokmateriālus dāvāja Smiltenes muižas īpašnieks Līvens, bet par to mežoliešiem bija jāved akmeņi uz Smiltēni pilsētas ielu bruģēšanai.

Skolas pamatakmeni 1903.gada 15.maijā iesvētīja K.Kundziņš. Līdz tai dienai bija ielikti ēkas pamati grīdas augstumā, skolas ziemeļu stūrī iemūrēja skārda kastīti, kurā ievietoja dokumentus par skolas celtniecību, jaunākās avīzes, skolas grāmatas, arī dažas monētas. Nākošā gada 26.septembrī jauno skolas namu atklāja, bet pirmie 46 skolnieki skolas durvis sāka virināt tikai 11.oktobrī. Pirmā mācību gada beigās jau bija 114 skolnieki. Pirmā pasaules kara laikā skolā uzturējās Kurzemes bēgļi, arī kareivji.

Mežoles skolas mūra ēka

Ilgus gadus Mežoles skolas vadība atradās enerģiskā un nacionāli noskaņotā Pētera Zolmaņa rokās. Viņa laikā pie skolas nodibinājās Smiltenes-Mežoles jaunatnes biedrība. Skolas vadību 1920.gada 2.februārī uzņēmās Anna Šūtele no Bērzaines pamatskolas. Skolnieku skaits dažādos gados svārstījās no 70 līdz 90. Bērņus mācīja trīs skolotāji: A.Šūtele, P.Zolmanis, J.Zolmanis. Mācības skolā parasti sākās 15.oktobrī un ilga līdz nākošā gada maija vidum. Skolu beigušie devās dažādās ekskursijās un pēc tam izšķīrās, izvēlējās savas dzīves turpmākos ceļus. Saglabājies 1925.gada 4.klases skolnieka Alfrēda Sīļa pieraksts par iespaidiem Rīgā:

"Man ļoti gribējās Rīgu redzēt. Māmiņa aizgāja par mani ganos. Nebiju vēl pa dzelzceļu braucis. Braucot visu laiku pa logu ārā vien raudzījāties. Rīgā tādi lieli nami ar lieliem stikla logiem. Un auto, kā tie skrien pa Rīgas ielām, ka zib vien, te uz vienu, te uz otru pusi. Tādas jocīgas gan viņiem tās taures. Un vakaros, ai, cik tad viņiem lielas vilka acis - spožas ugunis. Pabraucām arī ar auto. Ta tad mīksta sēdēšana! Mūs krietni izšūpināja. Aizgājām arī uz Spilves pļavu un apskatījām aeroplānus. Redzējām, kā tie paceļas gaisā, sākumā kā lieli balti gulbji, tad pamazām pārvēršdamies par mazām dūjiņām un beidzot tie pazuda aiz mākoņiem. Vakarā operā noskatījāties "Traviatu". Nākošajā dienā ar tvaikonīti aizbraucām uz Jūrmalu. Kā nerātņi kumelji mēs skraidījām pa vilnišiem. Ar baltajām smiltīm apbērām viens otru. Šķiroties no jūras, viens otrs no mums iebēra baltās smiltis mutautiņā, ko ņemt par piemiņu uz māju līdz."

Attēlā: 1935.gadā, aizvadot pensijā Pēteri Zolmani un viņa vietā ievēdot Rūdolfu Freimani, nofotografējušies daudzi tolaik pazīstami un cienījami skolotāji no Smiltenes, Bērzaines un paši mežolieši.

Pirmajā rindā (no kreisās): Marija Elstiņa, Marta Ludzeniece, Kārlis Kļaviņš, Alma Celmiņa, Elza Matveja un Anna Kurmīte. Otrajā rindā: Oskars Elstiņš, Alvīne Freimane, Rūdolfs Freimanis, mācītāja Kronberga sieva, māc.

Ernests Kronbergs, Pēteris Zolmanis, Aleksandrs Rutkis, Nansija Krīgere. Trešajā rindā: Toms Matvejs, Lūcija Krūmiņa, Jānis Kains, Anna Šutele, Marta Rutka, Marta Vanaga, Jānis Sijāts, Īda Sijāte, Berta Jansone, Anna Vanaga un Ella Vitrīna.

Mežoles skola turpināja darboties arī pēc Otrā pasaules kara. Taču 1974. gadā Latvijā daudzas lauku skolas nolēma likvidēt. Reforma skāra arī mežoliešus. Pēc tam skolas ēku nodeva Izglītības ministrijas pārziņā, lai tur iekārtotu sporta nometni, taču iecerī realizēt neizdevās, ēka palika neapdzīvota, bet pašreiz tā nodota Launkalnes pašvaldības pārziņā. Vēl šodien simtiem cilvēku ar labu vārdu atceras savu skolu un apliecinājums tam bija ļoti sirsnīgais skolas absolventu salidojums 1995.gada 27.maijā, kad sapulcējās 142 absolventi un 8 skolas skolotāji (attēlā).

Bērzaines skola. Par pirmsākumiem saglabājies bijušā bērzainiešu skolotāja Pētera Brūkša atmiņu stāsts: "Bērzēniešiem pirmā mācības iestāde bijusi Kurmu mājā, kurā pēc Smiltenes draudzes mācītāja Kīglera norādījuma katru svētdienas vakaru sapulcējušies pagasta bērni. Kurmu mājas saimnieks Jēkabs Zadiņš tos pārklaušinājis reliģijā, lasīšanā un dziedāšanā.

Smiltenes pagasts pārvaldīšanas un skolu ziņā bija sadalīts 4 daļās: bērzēnieši, nīgalieši, mežolieši un mālovieši; bez tam vēl bija mācītāja pagasts, kas vēlāk tika pievienots Smiltenes pagastam.

Visus satrauca vēsts, ka valdība pavēlot dibināt pagastu skolas, nepietiekot ar to, ka bērnus pārklaušina reizi nedēļā, bet bērns jāsūta skolā 2 ziemas pa 6 dienām nedēļā. Tauta runāja, kur tad nu tik daudz to izskoloto liks, nebūs vairs, kas arklam iet pakaļ. Kur ņemsim bērniem drēbes un uzturu ko līdz dot, mājās dzīvojot pārtika ar to, ko saime ēda. Visa lielā brēka un vaimanāšana nepalīdzēja, pavēle bija jāpilda."

Bērzēniešu skolas pagaidu telpas 1868.gadā iekārtoja Smiltenes pagasta mājā. Pirmais skolotājs bija Kaupu mājas saimnieka dēls Jānis Kaupe. Par skolotājiem tajā laikā bija tie derīgi, kuri bija pāris gadus apmeklējuši draudzes skolu un pie draudzes mācītāja izturēja eksāmenu. Daudzi jaunekļi centās tikt par skolmeistariem tikai tādēļ, lai pēc 6 gadu nokalpošanas šajā amatā tiktu atsvabināti no karadienesta.

Pirmā bērzainiešu skola - Smiltenes pagastmājā. Tagad šajā vietā atrodas pilsētas kultūras nams

Pirmajā ziemā bija 55 skolēni (30 zēni un 25 meitenes), bet 1871.gadā skolēnu skaits jau bija 90, tādēļ pagasta valde par skolotāja palīgu norīkoja Kurmu mājas saimnieka dēlu Pēteri Brūkši. Kaupe un Brūkšis pa vasaru strādāja tēva mājās lauku darbus. Kad pēc 6 nokalpotiem gadiem Kaupe atstāja amatu, viņa vietā pieņēma Bilskas pagasta Dumpju mājās dzimušo Dāvi Stepī. Viņš skolā dzīvoja visu gadu, arī vasarā mācīja lasīt nepratējus (ābecniekus).

Sākumā skolas laiks bija noteikts tikai 2 ziemas; katru rudeni jaunus skolēnus neuzņēma. Ja, skolā iestājoties, kāds bērns neprata lasīt, tad tādām viena ziema bija jāiet tā saucamajā "strāpes skolā". Pagasta mājas trešajā stāvā bija divas cietumnieku telpas; vienu no tām ierādīja "strāpes skolai".

Pagasta mājas otrajā stāvā esošajā lielajā zālē bija viss: klase, guļamistaba, ēdamistaba, mazgājamā istaba un virtuve. Zāles vienā galā bija atdalīta telpa skolotājiem. Pats skolotājs strādāja vienā zāles galā (blakus skolotāja telpām) ar vecākiem skolniekiem un zāles otrā galā palīgskolotājs ar pirmziemniekiem. Pirmdienās maisus un gultas drēbes zāles galā sakrāva vienā blāķī. Vakaros priekš gulētiešanas bija liela kņada, kamēr katrs bērns dabūja no blāķa savu maisu, palagu, spilvenu un seģeni. No rītiem pirmajā stundā gan bija smacējošs gaiss, jo bērni, krāsnī gaļu cepdami, bija visu telpu piepildījuši ar dūmiem, gaļas un tauku

izgarojumiem. Mazgājamo un dzeramo ūdeni bērni sagādāja katrs priekš sevis no dažādām akām: Kliebāta, Spruguļa, Kalēja un Naužēna, jo skolai pašai savas akas nebija. Ja kādam skolēnam pašam nebija trauka un nespēja ūdeni dabūt, tad tas nomazgājās sniegā vai arī iztika bez mazgāšanās.

Sākumā skolu apgaismoja ar svecēm, un skolēni tās iegādājās katrs priekš sevis; vēlāk, kad lampas nāca pasaulē, pagasts tādas nopirka, bet skolēniem bija jāpiegādā petroleja. Tinti vārīja pats skolotājs un to pārdeva skolniekiem. Viena nepatīkama lieta bija tā, ka trešajā stāvā bija cietums un kazaks ar arestantiem staigāja caur klasi gan brīvdzīvības, gan arī stundu laikā. Tāds pat otrs traucētājs, vēl ļaunāks, bija pagasta tiesa, kad tā apakšstāva trepju galā sodīja noziedzniekus ar miesas sodu (pēriens). Tie bērni bija šausmīgi ne tikai bērniem, arī pieaugušajiem lika nodrebēt.

Skolā arī bija sodi: par noziegumiem plēsa aiz matiem, sita pa galvu un ar lineālu pa rokas delnu vai pirkstu galiem; vieglākais sods bija kaktā stāvēšana. Par uzdevumu neizpildīšanu bija jāmacās brīvdzīvības un, kamēr nebija izmācījies, nebija brīvdzīvības.

Pirmās klases stundu saraksts bija vienkāršs: pirmajā stundā parasti bija bībeles stāsti, dažreiz otrā dienā pirmais - katķisms. Otrā stunda visu nedēļu bija rēķini pie tāfeles, trešā stunda - lasīšana, ceturtajā stundā bija galvas rēķini. Pēcpusdienā bija dziedāšana un rakstīšana. Vēlāk bija jāmacās arī ģeogrāfija."

Tādos apstākļos skola ilgi nevarēja pastāvēt, tāpēc 1894. gada 8. augustā pagasta valde nolēma bērzainiešiem celt skolas namu Valmieras ceļa malā uz Jaunmežielu zemes, 4 km attālumā no Smiltenes. Plānu zīmējis Prikašs, skolas ēku cēla Smiltenes būvuzņēmējs Dāvis Nodievs, celtniecības izmaksas 8000 rbļ.

Tajos laikos tā bija dārga un lepna ēka (attēlā). Jauno skolu iesvētīja 1896. gada 20. oktobrī. Pamatojoties uz tautskolu inspektora lēmumu, no 1900. gada aprīļa par skolas pārzini iecēla A. Rutki. Aleksandrs Rutkis miris 1940. gadā.

1941./1942. gadā skolas pārzine bija Marta Rutka (arī visu vācu laiku). Pēc Otrā pasaules kara skola darbību atsāka 1944. gada rudenī ar lepnu nosaukumu - Valkas apriņķa Smiltenes pagasta Bērzaines nepilnā vidusskola. Skolas pārzinis bija Jānis Lībietis. Skolā mācījās 113 skolnieki. Kopš vācu laika svešvalodu mācīja Austra Špace, bet vēlāk par līgavaiņa slēpšanu tika apcietināta. 1949. gada martā direktoru Lībieti aizveda uz Sibīriju, viņa

Bērzaines skolas izlaidums 1947. gadā

vietā iecēla Kazimiru Taukaču, kuram bija tikai dažu klašu izglītība. 1950.g. augustā Taukača vietā par direktori iecēla Ernu Dzeni, 1952.gadā - Florentīnu Sarmuli (skolotāji E.Cirķele, Ā.Ķīvīte, R.Sīmane, V.Grīviņa), bet 1957.gadā direktora vietā nāca Vilis Sarmulis.

1962.gadā Valkas rajonā tika izveidotas astoņgadīgās skolas. Bērzainē nebija vajadzīgā skolēnu skaita 8.klases nokomplektēšanai, tādēļ skola tika reorganizēta par pamatskolu ar četrām mācību klasēm. Līdz 1967.gada oktobrim skolā strādāja trīs skolotāji: A.Krišjānis (direktors), E.Cirķele un R.Semjonova, bet 1967.gada oktobrī skolotāja Cirķele aizgāja pensijā. 1974. gadā, līdz ar daudzām citām mazajām lauku skoliņām, Bērzaines skolu likvidēja, bet tās audzēkņi turpināja mācības tuvējās Smiltenes skolās.

Kļaviņa skola. Smiltenes pilsētas pirmā 6 klašu pamatskola atradās Krāsotāju ielā. Skolas vēsture pirmos 35 gadus nesaraujami saistīta ar Kārlī Kļaviņu, kurš valdības uzdevumā 1903. gada 23.septembrī Smiltenē atklāja jauno elementārskolu Daugavas ielā 3, Līdes nama augšstāvā. Pirmos trīs gadus K.Kļaviņš bija vienīgais skolotājs,

par skološanos pirmajos gados bija jāmaksā. 1906.gada 23.augustā skola pārcēlās uz Dāvja Nodieva tikko celto ēku Krāsotāju ielā. Skola tika dibināta pārkrievošanas nolūkā, galvenais mācību priekšmets bija krievu valoda, skolu uzraudzīja pareizticīgās draudzes priesteri. Taču draudzes mācītājs K.Kundziņš, no kanceles ziņodams par jaunās skolas atvēršanu, teicis: "Nebīstieties nodot savus bērnus šajā skolā, jo viņus vadīs skolotājs, kas ir mūsu gara un mūsu tautas dēls!"

Kad 1910.gada vasarā Krievijas cars Nikolajs II ieradās Rīgā, lai atklātu pieminēkli Pēterim Pirmajam, arī skola saņēma ielūgumu ierasties Rīgā.

Nacionāli noskaņotais Kārlis Kļaviņš un citi skolotāji lēnām un neatlaidīgi skolā iedibināja latvisku garu. Kļaviņš vadīja skolas kori, mācīja latviešu valodu un ģeogrāfiju. Viņš bija arī Smiltenes draudzes ērģelnieks un palīdzēja mācītājam sagatavot iesvētāmos. Ar 1915.gadu skolā tika uzņemtas arī meitenes, kuras līdz šim mācījās skolotājas A.Jonāses vadītajā privātskolā.

Enerģiskais vadītājs skolas darbu labi organizēja un skolnieku skaits aizvien

Kļaviņa skolas skolotāji: pirmajā rindā no kreisās: pārzinis Kārlis Kļaviņš, Berta Jansone, Īda Sijāte, Jānis Sijāts, otrajā rindā - Marta Vanaga, Marta Sīle, Ella Vitrīna

pieauga. Augšupeju pārtrauca Pirmais pasaules karš, jo aktīvajā kara dienestā iesauca skolas pārzini K.Kļaviņu. Pa viņa prombūtnes laiku pārziņa amatu ieņēmuši 7 vietnieki. 1915.gadā skola bija pārpildīta ar Kurzemes bēgļu bērniem. Kad 1918.gadā no kara lauka atgriezās Kļaviņš, skola bija bēdīgā stāvoklī. No 1919. gada par skolotājiem sāka strādāt Īda un Jānis Sijāti, Marta Stīle-Aļļēna. Savas skolotājas gaitas šajā skolā 1921.gadā uzsāka daudziem smilteniešiem pazīstamā skolotāja Marta Vanaga. Tajā pat gadā sāka

Izstāde Kļaviņa skolas zālē

strādāt arī jaunā skolotāja Marija Zadiņa, bet pēc apprecēšanās ar Elstiņu pārgāja uz viņa vadīto skolu. Savdabīga bija skolotāja Ella Vitriņa, pēc tautības vāciete. Bezgala labestīga, īsts sirds cilvēks. Mācīja vācu valodu un zīmēšanu. Viņas stundas tika ļoti gaidītas: skolēniem zīmējot, viņa stāstīja pasakas, attīstot bērnu fantāziju. Kad vācieši repatriējās uz Vāciju, aizbrauca arī E.Vitriņa.

1932.gadā par 25000 latu Smiltenes pilsētas pašvaldība no namīpašnieka nopirka skolas ēku. Kārlis Kļaviņš skolu vadīja līdz 1938.gada 1.janvārim, pēc tam - Jūlijs Lauzis. 1939.gada novembrī skolas telpās izvietojās Latvijas armijas Smiltenes garnizons, bet skola savu darbību turpināja jaunajā namā Dakteru ielā.

Kļaviņa skolas ēka Krāsotāju ielā nodega 1944.gada 23.septembrī, un to vairs neatjaunoja, bet 1959.gadā apmēram tajā pat vietā uzcēla dzīvojamo māju.

Otrā pamatskola. Skolas vajadzībām nepiemērotā koka ēkā cara valdība 1897.gadā atvēra Smiltenes pareizticīgo draudzes baznīcas skolu. Pirmie skolas pārzīņi un skolotāji bija vietējie pareizticīgās draudzes priesteri: Lietuvietis un Augustīns, Pētersons, Maršans, Paeglītis, Reiznieks, Sermuks, Puķudruva. Lielinieku laikā skola nosaukta par Apvienoto darba skolu, bet kopš 1920.gada rudens tā bija Smiltenes pilsētas Otrā pamatskola. Skola partiju laikos tika stipri nolaista. Līdz 1934.gada maijam strādāja vairāki skolotāji, Latvijas sociāldemokrātiskās partijas biedri: V.Tillers (skolas pārzinis), E.Rezebergs, P.Pakalns, A.Jēkabsons. Pēc Tillera skolas pārzinis bija Jānis Cīrulis, un līdz ar skolas vadības maiņu mainījās arī skolotāju sastāvs. 1936.gadā par skolas pārzini iecēla Jāni Kļi. Jaunajam vadītājam piemita apbrīnojama enerģija, labas organizatora spējas, liela mīlestība uz mūziku, dziesmu. Pirms pāriešanas uz jauno skolas namu skolā mācījās 140 skolnieki.

Ar aktīvu Smiltenes pašvaldības līdzdalību 1937.gadā uzbūvēja jaunu, toreizējiem apstākļiem lielisku skolu Dakteru ielā (tagadējā ģimnāzija). Uz turieni pārcēlās Otrā pilsētas pamatskola. Jāņa Kļi vadībā skolēnus audzināja aizvien

nacionālākā garā, stiprināja mazpulku organizāciju, izkopa skolas apkārtni. Atsaucoties uz Valsts prezidenta aicinājumu, skolas bibliotēkā krājās daudz grāmatu ar tīpašu dāvinājuma emblēmu.

Skolā noteica jaunu kārtību: tradicionālo pastaigu laikā starpbrīžos skolēnus lielajā zālē sāka iesaistīt tautas dejās un rotaļās. Lai saudzētu jaunās skolas telpas, bija jāstaigā

Smiltenes vidusskolas (ģimnāzijas) staltā ēka pirmsākumos bija pilsētas Otrā pamatskola

Otrās pamatskolas atklāšanas akts 1937.gada 7.novembrī.
Zālē pirmajā rindā vietējie varas vīri un skolas darbinieki

čtbiņās. Rīta lūgšanu laikā bija jāstāvē ne tikai stingrās līnijās, bet jālīdzinās arī pēc nagliņām zāles grīdā. Vēlāk Jānis Kīlis mācīja dziedāšanu Smiltenes ģimnāzijā. Pēc Otrā pasaules kara viņš tika represēts, izsūtīts ar ģimeni uz Sibīriju. Pēc atgriešanās Latvijā strādāja Valkā.

Vācu laika sākumā skolas pārzinis bija Jūlijs Lauzis, vēlāk Toms Matvejs. Matvejs reliģijas mācības stundas izmantoja, lai audzēkņos atgrieztu ticību Latvijas valstij. Skolniekiem bija jāiemācās un izteiksmīgi jānoskaita E.Virzas dzejolis "Baigā vasara", pats direktors bieži citēja Ilzes Kalnāres dzejoli "Tēvu zeme runā".

Smiltenes skolās bija izveidojušās skaistas tradīcijas. Katru pavasari notika Bērnu svētki Jāņu kalnā, vēlāk Jaunā parkā un pēc tam pilskalna pļaviņā. Šos svētkus var salīdzināt ar tagadējiem skolēnu Dziesmu un deju svētkiem. Taču toreiz svētku programmā bez dziesmām un dejām bija vēl dažādi audzēkņu vingrojumi. Skatītājiem patika zēnu un meiteņu priekšnesumi un vienveidīgie tērpi. Pēc oficiālās daļas sekoja rotaļas, sacensības, atrakcijas ar laimestiem un bērnu cienastiem. Svētkus visi ļoti gaidīja, tiem cītīgi gatavojās, jo svētkos viss bija vēltīts galvenokārt bērniem.

1944.gada vasaras sākumā skolu apmeklēja vācu pārvaldes amatpersonas un nolēma tur ierīkot kara hospitāli. Nelielu laiku skolā uzturējās vācu armijas

topogrāfu daļa. Augusta sākumā skolas inventāru pārveda uz t.s. "brūzi", kur pirms kara bija Latvijas armijas noliktavas un sardzes telpas. Skolas kanceleja tika pārcelta uz Smiltenes pagasta "Eglukalniem" (pie Vidusezera), kur dzīvoja direktors Toms Matvejs. Diemžēl, kad Matveju ģimene pēc pāris nedēļām atgriezās no bēgļu gaitām "Eglukalnos", gan pamatskolas, gan apvienotās tautskolas dokumenti un skolas hronika bija jau iznīcināta.

Smiltenes Otrās pamatskolas skolotāji pēc Otrā pasaules kara:
Pirmajā rindā no kreisās: Īda Sijāte, Ernests Bojārs, Rita Bērziņa (direktore),
Biruta Gubāte, Roberts Cers, Marta Vanaga, otrajā rindā - Angelika Baltā,
Milda Druviņa, Lauma Melbārde, Biruta Celma, Elza Cera, Austra Liezere,
Pēteris Pavasaris

Kara vētrās gāja bojā visas vecās Smiltenes skolas, palika tikai Otrā pamatskola, kurā kopš 1944.gada rudens darbojās divas atsevišķas skolas: priekšpusdienā - septiņgadīgā pamatskola, bet pēcpusdienā mācību stundas notika vidusskolniekiem. Pamatskolu 1951.gadā apvienoja ar Smiltenes vidusskolu. Septiņu gadu laikā skolas priekšgalā bijuši Aleksandrs Druviņš, Roberts Cers un Rita Bērziņa.

Ģimnāzija

Smiltenes draudzē bija četrpadsmit pamatskolas, bet nebija nevienas vidējās mācību iestādes. Tiem bērniem, kas gribēja tālāk izglītoties, bija jāmeļo ceļš uz Valmieru, Cēsīm vai Valku. Smiltenei uzplaukstot un veidojoties par pilsētu, sabiedrība vēlējās savus bērnus skolot šeit pat - dzimtajā pilsētā. Tajos apstākļos par pilnu vidusskolu vēl bija pārāgrī domāt, vieglāk organizējamās bija tirdzniecības skolas.

Vecāku un vietējās inteliģences atbalstīts, jaunās idejas realizētāju priekšgalā nostājās mācītājs Kārlis Kundziņš. Sevišķi aktīvi šajā pasākumā iesaistījās lieltirgotājs Kārlis Zaķītis un skolas būvei nodeva daļu no sava gruntsgabala. Ar tirgotāju biedrības līdzekļiem uzcēla tirdzniecības (vēlāko vidusskolas) ēku.

Skolas atvēršana 1909. gada 24. augustā bija liels notikums Smiltenes dzīvē. Piepildījās smilteniešu sen lolotās cerības - tikt pie savas vidējās izglītības iestādes abu dzimumu bērniem. Skola atradās bijušajā Zaķu ielā 2 (tagad Atmosdas ielā), apmēram tajā vietā tagad atrodas piemineklis "Sašķeltā ģimene".

Tirdzniecības skolas ēka 1912.gadā

Par šo ievērojamo notikumu laikrakstā "Evanģēlija Gaisma" oktobra numurā rakstīts: *"Atklāšanas dienai par godu šis glītais, ērtais skolas nams bija tērpies svētku uzvalkā, bija izpušķots karogiem, puķēm, meijām un citiem zaļumiem. Bet tas pastāvošais skolas glītums meklējams viņas cēlā mērķī, ko šīs skolas dibinātāji, viņas priekšniecība grib sasniegt: izglītēt un uzaudzināt uz kristīgas ticības pamatiem tikumīgus, ticīgus jaunekļus un jaunavas, kas netiktu mājas dzīvei, darbam atsvešināti, bet jo ciešāki pie tās saistīti."*

Skolu biedrība sākumā noteica samērā zemu skolas naudu, lai skola būtu daudziem pieejama. Pirmajā gadā skolā mācījās 100 audzēkņi, gadu vēlāk - 156 skolēni. 1911.gadā skolā strādāja septiņi skolotāji; trijiem bija augstākā izglītība.

Skola aktivizēja Smiltenes sabiedrisko dzīvi: bieži tika organizēti dažādi vakari, rīkotas izrādes, sporta pasākumi. Sākumā bija jūtams mācību līdzekļu trūkums, tomēr tie visi ar laiku tika iegādāti un vēlākos gados skolai bija pat savs pūtēju orķestris. Lai iegūtu naudu mācību līdzekļiem, skolas telpās tika rīkots tirgus jeb, kā toreiz teica, bazārs.

Uz gruntsgabala atradās arī Zaķītim piederošā akmens mūra ēka, kura, pārcietusi postošo ugunsgrēku 1944.gadā, redzama vēl šodien. Uz viena no ēkas akmeņiem saglabājies ēkas celšanas gads - 1874 un Zaķīša dzimtas ģerbonis ar iniciāļiem. Starp ēkām izveidotajā pagalmā skolniekiem labos laika apstākļos notika vingrošanas nodarbības. Tur bija līdztekas, volejbola un basketbola laukums. Spēles notika brīvstundās

Tirdzniecības skolas audzēknes skolas formas tērpos. Attēlā pa labi /sēd/ - Marta Vanaga, vēlāk cienījamā Smiltenes skolotāja /1915.g.foto/

vai arī pēc stundām. Tajās aktīvi piedalījās arī skolotāji.

Pirmais skolas direktors bija G.Šteinbriks, pirmie skolotāji: Kārlis Kundziņš, Ernests Pētersons, Kristaps Lielgalvis, Marija Lielgalve. Jau skolas sākumā tika noteikti skolēnu formas tērpi: meitenēm - tumši zaļa kleita, melns priekšauts, zaļa cepure; zēniem - melnas krāsas bikses un blūzes ar stāvu apkakli, cepures ar nagu.

Tirdzniecības skolas audzēkņi formas tērpos

Skolas dibināšanas gadā skolā iestājās un to beidza Smiltēnē vēlāk pazīstamās skolotājas Alise Dzirkale un Marta Vanaga.

Labi iesākto skolas dzīvi ietekmēja Pirmais pasaules karš, kurzemnieku bēgļi, latviešu strēlnieku bataljonu organizēšana. Lielinieku ieceltās revolucionāro strādnieku komitejas nomelnoja skolotājus, skolā aizliedza ticības mācību. No Rīgas Smiltēnē ieradās Anna Motte un skolā nodibināja nelegālu marksistisko pulciņu. Tā dalībnieki 1916.gada ziemā skolā noorganizēja triju dienu protesta streiku, jo administrācija gribēja atlaist, pēc jauno marksistu domām, trīs "progresīvus" skolotājus. Skolotājus darbā atstāja, bet streika organizētājas pirms aresta no Smiltēnes aizbēga.

Mājās no Krievijas 1918.gadā pārbrauca mācītāja Kārļa Kundziņa dēls arhitekts Pauls Kundziņš un tūdaļ uzņēmās tirdzniecības skolas direktora pienākumus. Viņa vadībā skola pārdzīvoja vācu okupāciju un lielinieku radītās jukas. Padomju vara skolu, pēc toreizējās Krievijas parauga, pārdēvēja par otrās pakāpes darba skolu. Aprūka burtnīcu, skolēniem izsniedza lokšņu papīru. To salocīja, ar adatu un diegu burtnīcas sašuva paši skolnieki. 1919.gada pirmie pieci mēneši pagāja lielinieku terora apstākļos.

Rakstnieks Artūrs Baumanis (1922.g.absolvents) savās atmiņās raksta: *"1919.gada maija sākumā no Valkas puses Smiltenei kopā ar igauņiem tuvojās nacionālās armijas nodaļas. Mūsu skolas biedri - vijciemieši, bilskēnieši, palsmanieši - bija norūpējušies, kā viņu piederīgajiem iet frontes joslā. Un tad vienu dienu Dārza ielā - uz ceļa, kas gar pareizticīgo baznīcu iziet ārā uz Pleskavas šoseju, zaldātu pavadībā parādījās gara šķūtnieku rinda. Rati bija pilni ar labības maisiem. Tā tad atkāpšanās.*

Redzēju, ka no miertiesas nama nāk arī skolas biedri ar lieliem žūkšņiem. Nesot papīru. Viena puse aprakstīta, otra balta - noderēs! Es ar pagrābos. Veselu gadu bija ko rakstīt. Vairākos priekšmetos skolā grāmatu vispār nebija, viss dibinājās uz pierakstīšanu. Tā tika izputināts miertiesas arhīvs.

Otrā dienā pēc pusdienas briesmīgi sprādzieni drebināja māju. No gries-tiem pagriezās putekļi. Daža rūts plīsa. Līdz pat naktij dzelzceļa stacijā sprāga munīcija. Tāda bija mūsu - skolēnu - saskare ar karu."

1919.gada rudenī uz Smiltenes tirdzniecības skolas pamata izveidoja reālskolu ar piecām vidusskolas klasēm. Šajā mācību gadā skolā mācījās 408 skolēni un strādāja pieci skolotāji ar augstāko izglītību: Pauls Kundziņš, Kristīne Boka, Artūrs Klepers, Ādolfs Klepers, Otilija Stekherova un deviņi skolotāji, kuri skolotāju tiesības bija ieguvuši pēc atbilstošu kursu beigšanas: Gustavs Belke, Jānis Dzeguze, Elizabete Kocha, Milda Kundziņa, Marija Lielgalve, Kristaps Lielgalvis, Jānis Pīlāps, Gustavs Meisters un Ida Belke.

Pēc Paula Kundziņa pāriešanas uz Rīgu (1920.gada septembrī) dažus mēnešus par direktoru bija Kristaps Lielgalvis. Skolu departaments 1921.gada janvārī par reālskolas direktoru iecēla inženieri Valdoni Kalniņu. Pēc gada Izglītības ministrija nolēma skolu uzturēt par valsts līdzekļiem, tās nosaukums - Smiltenes Valsts vidusskola, bet dažus gadus vēlāk (1928.) pārdēvēja par Smiltenes Valsts ģimnāziju. Mācību gads sākās augusta beigās un beidzās maijā, izņemot klases, kurām bija eksāmeni. Izlaidums parasti bija pirms Jāņiem.

1933.gadā Izglītības ministrija apstiprināja jaunus skolas formas tērpus. Meitenēm tērps tumši zilā krāsā, svārkiem jāsedz ceļgali, blūzei neliels kakla izgriezums. Zeķes melnas. Zēniem viss tērps melnā krāsā. Blūzei stāva apkaklīte un vienrindas pogas, uz āru pogājamas. Formas cepurēm krāsu mainīja no sarkanās uz zilu. Zēnu cepures ar melnu nadziņu, meitenēm beretes.

Valdonis Kalniņš skolēniem mācīja fiziku. Liela loma bija direktora personībai, viņš bija autoritāte ne tikai skolā, bet arī pilsētas sabiedrībā. Skolā viņš nekad nerājās, nekliedza, bija prasīgs gan pret sevi, gan pret pārējiem, stingrs un precīzs savā rīcībā. Skolas ballēs, teātra uzvedumos, dziedāšanas vakaros, šaha turnīros - visur bija klāt direktors Kalniņš.

Kristīne Boka sāka strādāt 1919.gadā. Pirmo tikšanos ar jauno skolotāju Artūrs Baumanis raksturojis: "Skolas matemātikas pasniedzēja bija Tērbatas universitāti beigusi Kristīne Boka. Viņas vīrs, Tērbatas universitātes docents, bija Krievijā sērgas laikā miris. Viņa ieradās 1919.gada rudenī - maziņa, melna, iekritušiem vaigiem, bet drīz atkopās. Atceros: viņa dodas pāri ielai viena pati uz pirmo stundu mūsu klasē, direktors nav nācis līdzī viņu ar mums sapazīstināt. Diena saulaina, otrā stāva logi vaļā un visos puikas. Kāds, gribēdams pierādīt, cik asprātīgs, kaut ko ne visai glaimojošu saka, un, nav šaubu, leļā viņa dzird. Man sažņaudzas sirds: te būs viens no gadījumiem, kad jauna skolotāja neiztur pirmo konfrontāciju ar drusciņ izlaidušos klasi. Viņai ienākot, dažs vēl nav pat piecēlies no sola. Durvīs apstājusies, viņa mūs nopētīja un tad nokomandēja piedzīvojuša virsnieka balsī: - Piecelties! Neizrunāties! Sēsties! - Viņa mūs locīja kā vasku. Acīm redzot, Pilsoņu kara laikā Krievijā bija izgājusi labu skolu."

Hildas Alberts (vēlāk pazīstamā skolotāja Hilda Galviņa) skolēna apliecība

Jauno mācību vielu K.Boka izskaidroja loģiski un saprotami, skolēni galvenokārt mācījās no stundās pierakstītā. Skolotāja vadīja muzikālos vakarus, spēlēja vijoli, deklamēja dzejoļus, mācīja skolēniem labas uzvešanās kultūru. Daudzus skolotājas dotos padomus skolēni novērtēja tikai pēc vairākiem gadiem.

Visu savu mūžu Smiltēnē nostrādāja vācu valodas skolotāja Marija Lielgalve. Viņa bija beigusi Maskavas sieviešu ģimnāziju un skolnieku atmiņā palikusi kā gudra, stingra un saprotoša skolotāja.

Obligāts priekšmets skolā bija ticības mācība, ko pasniedza skolotāja Marta Zegnere. Ik dienu stundas sākās ar rīta lūgšanu, kurā skolotāja Zegnere nolasīja Bībeles pantiņu, bet skolotāja Boka vai arī kāds cits uz harmonija spēlēja korāļus.

Gleznotājs Jānis Zegners mācīja mākslas vēsturi, darināja dekorācijas skolēnu izrādēm. Dziļa miera pilnas bija viņa zīmēšanas stundas, viņš nebārās. Kluss, saprotošs un vienkāršs saglabājies skolnieku un kolēģu atmiņās. Dzīvojot Smiltēnē, tapuši viņa nozīmīgākie darbi "Smiltēnes ainava", "Tirgus", "Siena laikā".

Daudzus gadus Smiltēnes ģimnāzijā strādāja arī skolotāji Lilija un Jānis Kaini. L.Kaina mācīja latviešu valodu un literatūru, bet J.Kains ķīmiju un ģeogrāfiju. Kaina ķīmijas stundas bija interesantas, mācāmo vielu viņš izskaidroja tik labi, ka nevarēja nesaprast.

Smiltēnes ģimnāzijas direktors un skolotāji bija nacionāli noskaņoti, jo tas, par ko latvieši daudzus gadus varēja tikai sapņot, klusi viens otram paust, bija noticis - dzimusi brīvā Latvijas valsts. Latvijas Satversme bija pieņēmusi Deklarāciju par neatkarīgu Latvijas Valsti, bija sakauti tautas ienaidnieki: reakcionārie vācieši, viņu sabiedrotie un uzvarēti arī krievu un latviešu komunisti. Pretējo varu naidā rūdītā Baumaņu Kārļa dziesma "Dievs, svētī Latviju!" kļuva par valsts himnu, sarkanbaltsarkanais karogs - par valsts karogu.

Skolotāji 1930. gadā. Pirmajā rindā: Pēteris Kalniņš, Jēkabs Meisters. Otrajā rindā: Marija Lielgalve, Kristīne Boka, draudzes mācītājs Kārlis Kundziņš, Valdonis Kalniņš (direktors), Lūcija Beinerte. Trešajā rindā: Arturs Klepers, Marta Zegnere, Jānis Zegners, Jānis Kains, Lilija Kaina, Alīda Riekstiņa.

Visus gadus skolā ar svinīgu aktu un priekšnesumiem atzīmēja Latvijas Republikas proklamēšanas dienu 18.novembri, bet pēc 1934 gada arī 15.maiju.

Katru gadu pavasarī notika Meža dienas, kurās skolēni stādīja kociņus pie skolas un lielceļu malās (attēlā). 1935.gada meža dienās visas Smiltenes skolas piedalījās bērziņu stādīšanā ap tagadējās ģimnāzijas sporta laukumu. Komunisti par godu padomju varas nodibināšanai 1940.gadā šo skaisto bērzu birzi nosauca par 21.jūlija birzi.

Nozīmīgākais direktora V.Kalniņa ārpusstundu pasākums bija viņa izveidotā "Cerību pulciņa" vadīšana un pulciņa izdotā žurnāla "Īstā Dzīve" redigēšana. "Cerību pulciņa" mērķis bija "audzināt jaunatni par krietniem cilvēkiem, kas mīl savu tautu un izprot no alkohola varas un iespaida atbrīvotas dzīves

augsto vērtību". "Baltās puķes" dienās, kas notika ik gadu aprīļa, maija mēnesī (attēlā), pulciņa biedri piedalījās ziedojumu vākšanā alkoholisma un tuberkulozes ārstēšanai. "Cerību pulciņa" žurnāls "Īstā Dzīve" tika atzīts par labāko visā Latvijā. Žurnālā skolēni ievietoja pašsacerētus dzejoļus, stāstus, anekdotes, atjautības uzdevumus, rakstīja par alkohola kaitīgo ietekmi uz cilvēka veselību.

Skolnieki bieži ar "mazo bānīti" brauca ekskursijās uz Valmieru, Zilo kalnu, Ainaziem. Daudziem atmiņā uz visu mūžu palicis brauciens uz Rīgu 1929.gadā, kad Latvijā ciemojās Zviedrijas karalis Gustavs.

Skolēnu rosība: zēni - vingrotāji un pūtēju orķestris 1931.gadā

Smiltenes ģimnāzijā meitenes apguva mājturības iemaņas. 1929. gada foto

Skolotājiem radās iecere svinēt skolas 30 gadu jubileju ar savas ģimnāzijas karogu. Pirmos karoga metus Izglītības ministrijai aizsūtīja 1939.gada februārī. Pēc pirmās skices uzlabošanas, tā paša gada 30.oktobrī, ministrija apstiprināja mākslinieka R.Kasparsona zīmējumu ar karoga devīzi "Tautai un tēvijai, gaismai un brīvībai". Karogā ieautā devīze daudziem ģimnāzijas absolventiem turpmākās dzīves sarežģītajos ceļos vienmēr atgādināja, ka tauta, kurai dārga tēvija un brīvība, dzīvos mūžīgi.

Smiltenes Valsts ģimnāzijas karogu iesvētīja īsi pirms traģiskajām pārmaiņām Latvijā. 1940.gada 15.jūnijā Smiltenes baznīcā to iesvētīja draudzes mācītājs E.Kronbergs. Tas notika ģimnāzijas divdesmitā izlaiduma akta dievkalpojuma laikā. Karogu baznīcā ienesa Andrejs Birznieks un nostājās pie altāra. Diriģenta Jūlija Lauža vadītais koris dziedāja: "Dievs, tavā priekšā nākam ar karogu, tam šodien sekot sākam ar lūgšanu..." Baznīca bija pušķota meijām un ziediem. Smaržoja jasmīni un ceriņi, dega sveces, solos sēdēja skolēni un vecāki. Dievkalpojuma beigu korālis bija ļoti zīmīgs un modināja dziļas patriotisma jūtas:

*Dievs, svētī mūsu Latviju! Vad' tautas jauno audzi,
Kad briesmas draud pār Latviju, tad aizstāvēt to sauc'!
Sāk ienaidnieks mūs rāt, dod dēliem drošu prāt',
Tu, svētais, taisnais Dievs, par mums pats iestājies,
Dievs, brīvību mums saudz'!*

Svinības turpinājās Lauksaimniecības biedrības namā (attēlā blakus lapā). Tiklīdz skolēnu koris uzsāka E.Virzas dziesmas "Karogs" pirmā panta vārdus "Pūtietaures, skaniet zvani...", piecēlās pedagogi, vecāki, visi klātesošie. "Saules mūžu tavai tautai dzīvot būs!" - izskanēja pēdējie dziesmas vārdi. Pilsētas galva Jānis Venners novēlēja labu izdošanos un būt krietniem visās turpmākajās gaitās.

Aiz karoga ģimnāzijas audzēkņi tumšzilos formas tērpos devās uz skolas pagalmu, kur visas klases bija nostājušās ierindā (attēlā blakus lapā). Absolventu pārstāvis Andrejs Birznieks, nometies ceļos, saņēma rokās iesvētīto karogu un nodeva zvērestu. Tas bija neaizmirstams brīdis ne tikai divdesmitā izlaiduma deviņpadsmit absolventiem. Ģimnāzijas aktu zālē absolventi saņēma atestātus un no saviem skolotājiem - daudz laba vēlējumus turpmākajai dzīvei. (1943.gada absolventi bija pēdējie, kas stāvējuši zem šī karoga.)

Smiltenes ģimnāzijas karoga pirmā iesvētīšana 1940. gada 15.jūnijā

Tā bija skaista, saulaina pēcpusdiena. Tā bija viena no neatkarīgās Latvijas valsts pastāvēšanas pēdējām dienām, jo kaimiņzemes karaspēks jau stāvēja pie robežas un bija gatavs okupācijai. Absolvente Elga Zušmane-Millere atceras: *"Sēdējām pie tējas galdā, kas bija klāts lejas zālē. Skanēja klusa mūzika, ritēja priecīgas sarunas. Skolotāji vēlēja gaišu nākotni. Pēkšņi satraukts pie direktora pieskrēja kāds skolas darbinieks un stāstīja, ka radio ziņojis par incidentu uz robežas. Mūsu svinību noskaņa bija aplieta kā ar aukstu ūdeni. Mūs pārņēma baiļu un neziņas sajūta. Ko svešie cilvēki grib mūsu zemē? Sajūta bija smaga. Viss lielais prieks pēkšņi pārvērtās baigā neziņā. Parasti skolu beidzot, direktors nostājās zāles vidū un visi nodziedāja "Nevis slinkojot un pūstot", bet tovakar mēs paši pastāvējām brītiņu klusi pulciņos un klusi devāmies uz savām mājām."*

Latvijā pie varas nāca komunisti, tika ieviesta jauna kārtība. Rīta lūgšanas skolā vairs nenotika, to vietā - obligātās politmācību stundas. Skolotāja L.Kaina skolu atstāja labprātīgi, bet direktoru Valdoni Kalniņu - atbrīvoja, jo skolnieki kādā sarīkojumā bija dziedājuši nacionāli noskaņotas dziesmas. Par direktoru iecēla valmierieti Ernestu Kalniņu, bet viņam nebija lemts ilgi vadīt; 1941.gada pavasarī viņš šķīrās no dzīves. Dažus mēnešus skolas direktora pienākumus izpildīja Jānis Kains.

Skolā nodibināja pionieru un komjaunatnes organizāciju. Pirmie komjaunieši bija V.Krūze, Ē.Liepiņš, E.Knope, E.Ābols, R.Znote, viņus vadīja komsorgi Ēvalds Lācis (padomju rakstnieks Ēvalds Vilks) un Jānis Klaviniuss. Sienas avīze "Saule" bija pilna ar avīžu izgriezumiem un lozungiem. Par godu Oktobra svētkiem aktīvākie skolnieki izgatavoja lielformāta sarkano zvaigzni, to ielika klases logā, kas pavērsts uz pilsētu. Skolā bija daudz lozungu uz sarkanas pamatnes, skolotājiem bija jāizseko audzēkņi: ko viņi runā - vai tik neapspiež pretvalstiskas lietas.

Līdz ar vācu ienākšanu skolas direktora postenī stājās Osvalds Dankers, viņš mācīja latīņu valodu. Mācības atsākās oktobrī, skolā atjaunoja ticības mācības stundas un rīta lūgšanu.

1942.gada 6.aprīlī ģimnāzijā viesojās Valmieras gebitskomisārs Hermans Hansens. Visa skola bija izgriezta, pie ieejas stāvēja skolēni tautiskajos tērpos. Augstais viesis ieradās arī dažās klasēs vācu valodas stundu laikā. Uzrunājot skolēnus, viņš aicināja ziedot visus spēkus Lielvācijas uzvarai.

Līdz ar pavasari sākās tirgošanās ar skolu jaunatnes darbaspēku: pagasta un pilsētas valdē ieradās lauksaimnieki, tikās ar jauniešiem un viņu vecākiem. Izpalīdzēšana lauku darbos vecāko klašu audzēkņiem bija obligāta, jo citādi nebūšot tiesības rudenī turpināt mācības skolā.

Novembrī izdevniecība "Zelta Ābele" izdeva pulkveža Arvīda Krīpena grāmatu "Smiltenes zaļie partizāni", kuru Smiltenes ģimnāzijas direktors O. Dankers 1942.gada Ziemassvētkos dāvināja trim labākajiem katras klases skolniekiem. Pēc vācu armijas sakāves 1943.gada februārī pie Staļingradas izsludināja trīs sēru dienas; skolā notika speciāla rīta lūgšana ar aizlūgumu par kritušajiem varoņiem.

1944.gada pavasarī Smiltenes skolās mācību gads beidzās marta beigās, jo Smiltenes apkārtnē plosījās tīfs. Šis bija pēdējais izlaidums no vecās ģimnāzijas ēkas. Skolu beidza meitenes un tikai viens zēns, jo pārējie puīši bija iesaukti vācu darba dienestā. Smiltenes baznīcas dievkalpojumā absolventu iesvētīšanā atļāva piedalīties tikai iesvētāmo vecākiem. Vāciešiem atkāpjoties, 1944.gada 22.septembrī ģimnāzijas ēka nodega.

Skolas ēka 1942. gadā, pēdējais foto uzņēmums pirms nodegšanas

Direktora Elmāra Blīgzņas vadībā vidusskola mācības atsāka bijušās pamatskolas telpās Dakteru ielā. Pēc arhitekta Blankenburga projekta celtā ēka (būvdarbu vadītājs Ernests Šmits) bija palikusi kara vētrās neskarta, par to ik dienu bija rūpējies skolas kalpotājs Jūlijs Mangalis, kurš turpat skolā dzīvoja un bija piedalījies skolas celšanā.

Pirmajā rudenī mācības notika vāju sarkanu spuldzīšu gaismā, jo strāvu

deva tikai vietējā elektrostacija. Trūka arī mācību grāmatu un burtnīcu. Daži uzņēmīgi skolotāji brauca ar zirgu uz Rīgu pēc papīra un skolas grāmatām. Protams, ka rakstīja ar rakstāmspalvām, bet tinti gatavoja paši skolnieki no ķīmiskajiem zīmuljiem.

Skolnieku idejiskās pārliecības veidošanā ievērojama loma bija komjaunatnei. Pirmais komjaunatnē 1946.gada janvārī iestājās Emīls Aumeistars no Cērtenes ciema, mēnesi vēlāk Voldemārs Zajmežs, martā Roberts Ozols. Straujāks komjaunatnes rindu pieaugums sākās 1946./1947. mācību gadā, kad komsorgs bija H.Leivers. 1948.gadā komjaunatnē iestājās E.Paševics, vēlākais skolas komsorgs. Pirmajos gados komjaunatnē uzņēma Valkā rajona birojā. Bija gadījumi, kad jaunie komjaunieši turp brauca ar smago automašīnu un, biroja sapulcei ievēloties līdz vēlai naktij, jaunuzņemtie pārgulējuši rajona komitejā uz grīdas. Lai gan tika deklarēts, ka komjaunatnē visi stājas brīvprātīgi, patiesībā tas tā ne vienmēr bija. Tomēr, ja dzīvē gribēja ko sasniegt, jāstājas vien bija.

Pēckara izpostītajā Smiltēnē, pateicoties Elmāra Blīgzna enerģijai un sirds degsmei, vidusskola kļuva par kultūras un mākslas centru. Direktors ap sevi pulcināja pilsētas inteliģenci, cilvēki Smiltēnē aizrāvās ar māksliniecisko pašdarbību: iestudēja lugas, dibināja korus, deju kolektīvus. Skolā bieži koncertēja komponisti Arvīds Žilinskis, Viktors Sams, Jānis Ozoliņš un operas solisti P. Grāvelis, M.Fišers, A.Daškovs, E.Pakule, Ā.Simsone. Literāros vakarus vadīja režisors Pēteris Lūcis, kuru ar Elmāru Blīgznu saistīja ciešas draudzības saites. 1946.gadā Elmāru Blīgznu par lugas "Bāka uz salas" iestudējumu, kuru izrādīja arī Maskavā, apbalvoja ar Sarkanās Zvaigznes ordeni.

Politiskā režīma ideoloģija skolotājiem izvirzīja augstas prasības. Veciem skolotājiem tas bija grūti panesams slogs, īpaši Kristīnei Bokai, Jānim Rācenim, Alisei Dzirkalei. Jau no pirmajām skolas dienām Ļeņins un Staļins bija gandrīz Dieva vietā. Lasīšanas grāmatā līdz absurdam tika slavīnāti šie Padomju zemes legendārie vadoņi. Pirmais dzejolītis, kuru 1.klasē vajadzēja iemācīties, bija: *"Šurp grāmatas, uz skolu, es būšu teicamnieks, tad tētiņam un māmiņai, un Staļinam būs prieks."*

Skolotāji 1948.gadā:
pirmajā rindā no kreisās: Kristīne Boka, Osvalds Dankers, Jānis Rāčenis, Elmārs Blīgzna, Marija Lielgalve, Rīta Bērziņa, Jānis Kains. Otrajā rindā no kreisās: Aleksandrs Druviņš, Marta Valdena, Velta Ābole, Valentīna Plūme, Austra Špace, Vladimirs Leitis

Vēstures grāmatās galvenā bija PSRS vēsture, Latvijas vēsture tika pasniegta īpatnējā griezumā. Tā sākās ar pirmatnējo kopienu, tai sekoja vācu iebrukums 12.gadsimtā. Liela vērtība tika piešķirta šķiru cīņai 19.gadsimta beigās un revolūcijām 20.gadsimta sākumā, tad sekoja 20 "melnie gadi", par kuriem neviens neko nerunāja. Tad četrdesmitais gads, kad "latviešu tauta ar pacilātību nometusi savus apspiedējus un priecīga sagaidījusi padomju tankus". Pēc tam sekoja vācu okupācija, pēc kuras padomju tanki atkal atbrīvojuši Latviju.

Smiltenes vidusskolas bibliotēka bija mantojumā saņēmusi daudz vērtīgu grāmatu. Bibliotekāre Marta Treide centīgi likvidēja visu "buržuāzisko" literatūru - grāmatas, kuru saturs neatbilda padomju sociālistiskā reālisma izvirzītajiem mākslas kritērijiem. Grāmatas nokļuva skolas kurtuvē, tomēr vērtīgākās paglāba kurinātājs Jūlijs Mangalis un tās atdeva dažiem uzticamiem skolotājiem.

Staliniskā režīma sargi modri sekoja skolotāju un skolēnu gaitām. Notiesāts tika bijušais skolas direktors Osvalds Dankers, skolotāja Lūcija Stilve tika notiesāta par to, ka vācu laikā bija lasījusi referātu, kurš publicēts laikrakstā "Smiltēnietis". Represēts tika dziedāšanas skolotājs Jānis Kļītis, 1949.gada 25.martā uz Sibīriju izsūtīja Jāni Kainu. 1951.gadā Elmāru Blīgznu atbrīvoja no vidusskolas direktora amata.

Par direktoru iecēla rīdzinieku Ati Krumovicu. Viņš izveidoja ķīmijas kabinetu, ievērojami uzlaboja ķīmijas mācīšanu, stundas bija interesantas, tās vairāk balstījās uz eksperimentiem, nevis teoriju. Skolotāja ietekmē daudzi absolventi savu turpmāko dzīvi saistīja ar ķīmijas nozari. Krumovica laikā aizsākās skolas dīķa rakšana, sākumā ar visai primitīviem līdzekļiem: lāpstām un nestuvēm.

1953.gada 5.martā nomira "lielais skolotājs" J.Stajins. Nākošajā dienā skolas zālē vadoņa bīstei bija aplikta melna sēru lenta, visu dienu pa radio skanēja sēru mūzika. Visu klašu skolēni klusi uz pirkstgaliem iegāja zālē, klusi pusstundu pasēdēja un domās atvadījās no "visu tautu tēva".

E. Blīgzna savā darba kabinetā

Krumovics bija stingrs prasībās pret skolniekiem un skolotājiem. Taču Smiltenes sabiedrība Krumovicu nepieņēma un 1956.gadā viņš Smiltēni atstāja.

Vidusskolas direktora amatā atjaunoja Elmāru Blīgznu. Atkal allaž laipnais direktors bieži stāvēja pie kāpnēm uz otro stāvu un sagaidīja skolotājus un audzēkņus. Divus gadus pirms nāves viņam piešķīra LPSR Nopelniem bagātā skolotāja nosaukumu. Elmāra Blīgznas bērū dienā 1967.gada novembrī sēroja visa Smiltene. Mūža māja piebira ar pavadītāju pateicības ziediem.

Elmāra Blīgznas laikā tika svinēta skolas 50 gadu jubileja, uz kuru ieradās ap 300 Smiltenes vidusskolas absolventu. Par skolas vēsturi stāstīja direktors, runāja M.Lielgalve, kura skolā bija nostrādājusi 50 gadus, 1922.gada absolventu vārdā gleznu dāvāja skolotājs Jānis Rācenis.

Skolas 50 gadu jubilejā 1959. gada jūlijā. 1952. gada izlaiduma klase kopā ar skolotājiem

Vidusskolā mācības notika arī vakaros - darba jauniešu vakarskolā, šie audzēkņi dienā strādāja, bet pēc darba sēdās šaurajos skolas solos. Vakarskolā īpaši darbīgu noskaņu ienesa no izsūtījuma Sibīrijā atgriezušies jaunieši. Daži mācījās klasēs ar krievu valodu, jo dzimtajā latviešu valodā necerēja nokārtot izlaiduma eksāmenu. Tā laika vakarskolas klasēs bija ļoti augsts līmenis, pārspējot pat dienas skolas klases. Audzēkņi vidusskolu beidza pat ar medaļām, turpināja mācības augstskolā un vēlāk kļuva par zinātņu kandidātiem un augstskolu pasniedzējiem.

Lieli skolēnu un skolotāju interesi izraisīja skolotāja Ērika Zariņa vadītais lidmodelistu pulciņš. Vidusskolas galdnieku darbnīcā aviācijas entuziasti izgatavoja ap 25 dažāda tipa lidmodeļus, daži bija pat ar iekšdedzes motoru.

Blīgznas laikā jaunums skolas dzīvē bija ražošanas prakses stundas, kurās apguva pirmās iemaņas dažādās profesijās. Tika apmācīti elektromontieri, galdnieki, traktoristi, pārdevēji, pavāri, lopkopji, putnkopji un pēc gala eksāmenu nokārtošanas ieguva noteiktu kvalifikāciju. Padomju patriotisma kalngalu demonstrēja Eduarda Rožkalna audzinātā 1960.gada izlaiduma 11.c klase, kura ar sekmēm īpaši neizcēlās, bet, skolnieces Līvijas Laures idejas pārņemti, pēc vidusskolas beigšanas devās strādāt uz kolhozu "Oktobris". Par to rakstīja republikas avīzēs, pat Arturs Goba šai klasei veltīja dzejoli.

Lai skolēnus tuvinātu dzīvei, mācīja audzēt kartupeļus, barot cūkas, paplašinātajā skolas dīķī tika ielaisti zivju mazuļi. 1959.gada rudenī bija iecerēts pie skolas uzcelt kūti 100 -150 vistām un siltumnīcu, palielināt jau esošo trušu saimi.

Skolotāji 1961.gadā. Pirmajā rindā no kreisās: Marta Vanaga, Vilis Sīlis, Nora Zvejniece, Kristīne Boka, Elmārs Blīgzna, Jānis Rācenis, Marta Valdēna, Elza Cera, Aina Gēgere, Biruta Krūmiņa. Otrajā rindā no kreisās: Rūta Būmane, Inta Vītola, Dzidra Nātra, Īda Garkāja, Leontīna Meikšāne, Austra Sīle, Balva Sebre, Biruta Treimane, Ulla Sniedze, Ilga Eislere. Trešajā rindā no kreisās: Lauma Melbārde, Brigita Grīna, Lucija Kāpiņa, Aina Rožkalne, Biruta Gubāte, Leontīna Brūzīte, Valija Nadziņa, Voldemārs Būmanis, Ivars Eislers. Ceturtajā rindā no kreisās: Eduards Rožkalns, Elmārs Nātra, Gunārs Prikašs, Roberts Cers, Jānis Sebris, Voldemārs Zaļmežs, Jānis Ramāns.

60.gados skolā aizvien spēcīgāk ienāca krievu valoda. Sakarā ar desmitgadīgās skolas piepešo ieviešanu, skolēnu mācību programmu saīsināja - galvenokārt uz latviešu valodas un literatūras rēķina. 1967. gada novembrī atzīmējot revolūcijas 50.gadadienu, skolas gaitenī atklāja piemiņas plāksni pirmajiem komjauniešiem V. Krūzem, Ē.Liepiņam, J.Klavīniam, kuri gājuši bojā Otrajā pasaules karā.

Pēc E.Blīgznas vidusskolas vadība tika uzticēta vācu valodas skolotājam Jānim Sebrim. Viņa laikā skolēnus iesaistīja novadpētniecībā un tūrismā, tika celta skolas piebūves ēka. Celtniecības darbu nobeigumā tika iesaistīti skolotāji, skolnieki un viņu vecāki.

Ieilgušie būvdarbi iedragāja direktora veselību tik tālu, ka skolas atklāšanas sarkano lenti 1973.gadā pārgriezta partijas komitejas ieceltais direktors Alfrēds Zalāns. Uz jauno skolas ēku pārgāja dažādās pilsētas vietās nepiemērotās telpās izvietotās klases. Skolas no klašu sistēmas pārgāja uz kabinetu sistēmu, katru starpbrīdi skolēni devās uz jaunu telpu, stundas notika specializētos kabinetos.

Jaunatne tika audzināta komunistiskā garā, skolēnu aģitbrigāde, slavinādama valsts iekārtu, apmeklēja citas skolas, pilsētas iestādes, bērnu dārzus, veco ļaužu pensionātu. Jaunās mācību programmas un grāmatas sarakstīja Maskavā, tulkoja Latvijā. Kompartija atzinīgi novērtēja Alfrēda Zalāna Smiltēnē veikto ideoloģisko

darbu un iecēla viņu par Valkas rajona partijas komitejas otro sekretāru. Dažiem vēstures skolotājs Gunārs Prikašs bija "skolotājs ar lielo burtu", bet patiesībā vēstures pētnieka aizsegā viņš vāca fotogrāfijas un citus materiālus par Smiltēni Ulmaņa laikos un nodeva tos Valsts drošības komitejai.

1980.gadā par vidusskolas direktori iecēla skolas mācību daļas vadītāju Ausmu Ikerti. Skolas darba plāni arvien bija pārpilni ar tēmām par Ļeņinu. Katru gadu skolēniem bija jākārtro Ļeņiniskās ieskaites, kuru jautājumi sastāvēja no partijas kongresu materiāliem un aktuālās politikas. Audzināšanas stundās piedalījās Valkas partijas komitejas pārstāvis, noklausījās un izteica piezīmes par skolēnu veikumu. Ārpusklasses darba organizatorus apstiprināja partijas komiteja.

Kad jaunais Padomju Savienības līderis M. Gorbačovs uzsāka plašu kampaņu sabiedrības demokratizēšanā, cilvēkiem radās iespējas atklātāk paust savus viedokļus. No "pareizās" partijas neatkarīgais ķīmijas skolotājs Elmārs Nātra saviem audzēkņiem jau krietni sen pauda brīvu domu, skolniekiem saprotamā valodā stāstīja par vēstures "tumšajiem plankumiem". Viņš prata saistoši stāstīt par nepazīstamo ķīmijas zinātni un ieinteresēt jauniešus turpmāk izvēlēties ar ķīmiju saistītas specialitātes. Skolā izveidoja ķīmijas kabinetu, skolnieki ieguva balvas ķīmijas olimpiādēs. Elmārs Nātra bija ne tikai talantīgs skolotājs un neapšaubāma autoritāte Smiltēnē un apkārtnē, bet arī ar bagātām zināšanām apveltīts cilvēks un ar labvēlības pilnu attieksmi pret visu progresīvo, kas notika viņam apkārt.

Elmārs Nātra ķīmijas stundā

Lai gan bija jūtamas atmodas vēsmas, skolas dzīvē nekas nemainījās, visu noteica partijas komiteja un izglītības nodaļa. 1987.gada 18.novembra priekšvakarā kompartijas Valkas RK pirmā sekretāre R.Bondareva skolotāju sapulcē teica: "Jums jādara viss, lai ienaidniekiem neizdodas sagraut mūsu valsti." Skolotāji brīdināja savus audzēkņus, lai tajā vakarā sēž mājās, lai neiet uz kapiem un Latvijas neatkarības gadadienā nededzina svecītes.

1988.gadā skolā notika ievērojamas pārmaiņas - par direktoru kļuva Ainārs Mežulis, nodibinājās Tautas Fronte skolotāja Elmāra Nātras vadībā. Skolotāji un audzēkņi bija noilgojušies pēc kardinālām pārmaiņām, aktīvi iesaistījās parakstu vākšanā par sarkanbaltsarkanā karoga atzīšanu, lai latviešu valodu atzītu par valsts valodu. Vidusskolas 11.klases audzēkņi Egīls Butka, Kaspars Markss un Gatis Jukāms, skanot smiltēniešu gaviļēm, 1988.gada 24.decembrī Jāņkalna karoga mastā uzvilka sarkanbaltsarkano karogu. Skolnieki dziedāšanas stundās mācījās himnu "Dievs, svētī Latviju!", brauca uz manifestācijām Rīgā. Tautas atmoda mācībām piešķīra jaunu saturu, skolā viesojās vācu, zviedru, poļu bērni.

1989.gada 3.jūnijā Smiltenes vidusskola svinēja savu 80 gadu jubileju. Cilvēki straumēm plūda uz skolu, lai satiktos ar bijušiem skolas biedriem un skolotājiem. Gandrīz divi tūkstoši bijušo absolventu un skolotāju piedalījās atjaunotā skolas karoga iesvētīšanas ceremonijā. 1943.gada absolventu vārdā runāja Jānis Briedis. Jubilejas svinības turpinājās Jāņkalnā. Attēlos - notikuma svinīgie brīži.

Novi Skolas 90 gadu svinības izvērtās par nozīmīgāko Smiltenes 1999.gada notikumu. Skolotāja Inga Savicka sarakstīja grāmatu "Smiltenes ģimnāzijai - 90", kurā sniedz ieskatu vidusskolas vēsturē, grāmatā ievietots Smiltenes ģimnāzijas absolventu, skolotāju un darbinieku saraksts. Skolas vēsturē uz mūžiem paliks Smiltenes ģimnāzijas himnas pirmatskaņojums kora "Lido" izpildījumā (attēlā). Himnai tekstu sarakstīja Marika Svīķe, mūzikas autors Agris Celms (attēlā).

Ģimnāzijas kora "Lido" pamatā ir dziļas kora dziedāšanas tradīcijas, kuras pēckara gados izkropuši Aleksandrs Druviņš, Juris Dāvis, Dzidra Lāce, Juris Tauriņš. Viņu iesākto turpināja skolotājas Māra Zelmene, Vita Lāce. Skolas koris vairākus gadus bijis skolēnu Dziesmu svētku laureāts. 1989.gada Dziesmu svētkos koris lepojās ar tikai nesen atjaunoto ģimnāzijas karogu. Atmosferā laikā kori vadīja Viola Krūmiņa, Tālis Veismanis. Diriģentes Valdas Sedolas un koncertmeistares Ilzes Megnes vadībā koris ieguva pirmo vietu Lietuvas festivālā (1995.), sudraba diplomu Itālijā (1998.), sudraba diplomu koru olimpiādē Austrijas pilsētā Lincā. 2000.gada Dziesmu svētki bija kora "Lido" zvaigžņu stunda, - deviņu labāko koru grupā smiltenieši dziedāja fināla koncertā.

Ģimnāzijas jauniešu koris "Lido" savas desmitgades jubilejas koncertā

Latvijas Valsts atzinību ieguvuši un ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoti Smiltenes ģimnāzijas skolotāji Valdonis Kalniņš (1936.), Marta Valdena (1999.) un Elmārs Nātra (1999.). Par skolēnu zinātniskās pētniecības darba organizēšanu un vadīšanu Ilgvaram Ābolam piešķirta (1995.) Ata Kronvalda prēmija.

Pēc Aināra Mežuļa ievēlēšanas Smiltenes pilsētas domes priekšsēdētāja amatā par ģimnāzijas direktori 2002.gada februārī kļuva Aija Cunska.

Ģimnāzijas atjaunoto (izšūto) karogu iesvētīja Smiltenes ev.lut. baznīcā 2003. gada 15. novembrī (attēlā). Šo karogu izšuvusi saulkrastiete Ausma Apša.

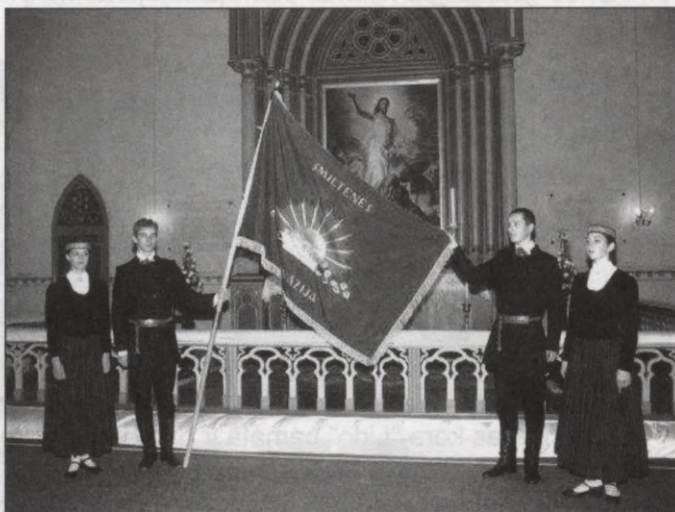
Kopsavilkums: ģimnāzijas karogs iesvētīts trīs reizes:

1940. gada 15.jūnijā (skolas direktors Valdonis Kalniņš), 1989.gada 3.jūnijā (Ainārs Mežulis), 2003. gada 15.novembrī (Aija Cunska).

"Karogs ir goda zīme. Skola ir kā maza valsts, kurai ir savi simboli," - tā 1940.gadā, karogu pirmo reizi iesvētot, teicis toreizējais skolas direktors Valdonis Kalniņš...

Ģimnāzijas skolotāju likteņceļu un viņu darba piemiņai 1990.gada 1.septembrī pie ģimnāzijas atklāja Haralda Baloža darinātu piemiņas akmeni. Lasot akmenī iekaltos vārdus -"Mana dzīve ir jūra, debesis un prāts. Mana laime ir mana skola"-, nevaru nepieminēt savus skolotājus: pašu pirmo skolotāju Martu Vanagu, kura ar mīlu smaidu sagaidīja pirmklasniekus un tos arī pavadīja līdz slimnīcas dārzam; ar trāpīgu humoru un apbrīnojamu mieru apveltīto Robertu Ceru, kurš nesejoja tā laika dažādām kampaņām, bet lielāko mūža atzinību ieguva kā darbmācības skolotājs un Tautas daiļamata meistars; Alisi Dzirkali, kura zināja piecas svešvalodas; ar lielu labestību apveltīto latviešu valodas skolotāju Martu Valdenu...

Skolotāju lielākais nopelns, par ko mēs visi esam pateicīgi, ir tas, ka viņi prata savus audzēkņus izvest cauri padomju laika ideoloģijai - oktobrēnu, pionieru, komjaunatnes gadiem-, nepiesārņojot jauniešu smadzenes un dvēseles.

Skolas dzīve pārmaiņu laikā. Atmiņas uzrakstījis Toms Matvejs, ģimnāzijas skolotājs 1934.-1944.g.

"1939.gada rudens Latvijā bija elektrizēts sakarā ar padomju Krievijas un Latvijas noslēgtiem līgumiem par karaspēka daļu ielaišanu Latvijā. Izlases veidā armijā mobilizēja instruktorus, kuri apmācīja kareivjus. Karavīrus izvietoja pilsētas skolās. Valdība aicināja Baltijas valstīs dzīvojošos vāciešus atgriezties Vācijā. Smiltēni atstāja skolnieku iemīļotā pirmās pamatskolas skolotāja Ella Vitriņa. Atvadoties viņa teica: "Dziedāju caram - Dievs, sargi ķeizaru, Latvijai dziedāju - Dievs, sargi Latviju, bet dziedāt Internacionāli es vairs nespēju."

Toms Matvejs 1936.g.

Maiņa uz krievu mācību programmu notika 1940./41. mācību gadā. Viss vecais tika galīgi noārdīts. Daudziem skolu vadītājiem un skolotājiem vajadzēja no sava darba atteikties, pie tam pēc pašu vēlēšanās. Smiltēnes pilsētas izpildu komitejas priekšsēdētājs, pēc amata kurpnieks - Krūze, atļāvās mācīt pat sirmos skolotājus ar augstāko izglītību.

Tika saaicināti vienkopus abu pilsētas pamatskolu skolotāji. Krūze pēc īsas uzrunas paziņoja, ka visi skaitās no darba atbrīvoti. Jau tika norādīts, kuri turpmāk drīkstēs ieņemt skolotāju amatus un "grēkāži", kuriem nebūs atļauts strādāt skolas darbā. Nevienam nebija skaidrs, kas notiks tālāk. Atbrīvošanas iemesls netika paskaidrots.

Atpakal darbā Krūze vairs nepieņēma Smiltēnes otrās pamatskolas pārzini Jāni Kļīli un pirmās pamatskolas skolotāju Jāni Sijātu.

Skolotāju vidū parādījās jaunas sejas: smiltēnietis Miervaldis Zariņš un skolotāja Irena Pilāpa (skolotāja Pilāpa meita). Zariņa un Pilāpas darba laiks Smiltēnē aprāvās ļoti ātri, jo 1940.gada 17.novembra vakarā viņi bija nolikuši ziedus pie atbrīvošanas cīņu upuru pieminekļa Smiltēnes kapos. Jau nākošajā dienā viņus no darba atbrīvoja.

1944.gada vasara Smiltēnē ritēja samērā mierīgi - gan tikai ārēji. Bija sākušās bēgļu gaitas. No Alūksnes un tās apkārtnes ļaudis bēga uz rietumiem. Smiltene bija pirmās apstāšanās punkts. Katram latvietim bija viens vienīgs jautājums: kas notiks tālāk?

Vācu komandantūra atradās Smiltēnē Dārza ielā blakus pastam - sarkanā ķieģeļu ēkā. Tā kļuva par noteicošo dzīves centru. Tur sanāca un iztecēja daudzi pavedieni, tur tika nokārtoti daudzi jautājumi. Komandantūras rīkojumiem bija spēks, un cilvēki šo spēku izmantoja, cerēdami tikt tālāk no frontes, būt drošībā. Tur varēja saņemt izceļošanas dokumentus uz Vāciju, kā arī izmantot komandantūras piedāvāto transportu.

Armijas vīri būvēja sakaru līnijas, lauku cilvēki strādāja, it kā kara nebūtu. No Valmieras pa šaursliežu dzelzceļu Smiltēnē pienāca municija, to vajadzēja izkraut un apsargāt. Šinī darbā piesaistīja tos, kuri baudīja drošības policijas uzticību. Pārējos norīkoja uz ierakumu rakšanu. Te daudz kas bija atkarīgs no drošības policijas priekšnieka Plauka labvēlības.

Cilvēki bija palikuši klusi, mazrunīgi un domīgi. Biežāk ieskanējās trauksmes signāli, parādījās patvertnes, logu rūtis aizlīmētas ar papīra sloksnēm. Izraku arī es bedrī, kur paslēpties. Ir sagatavotas patvertnes pat pilsētas centrā: pie pasta un pie "meiteņu" skolas Pils ielā.

Smagi brīži bija jāpieredz Smiltēnes kapos. Kopējā kapā guldīja mirtiesneša sievu un bērnu, kas gāja bojā krievu uzlidojuma laikā (bumba trāpījusi mirtiesneša māju), apbedīšanas laikā gaisā bija lidmašīnas, plīsa zenīartilērijas šāviņi. Izvadīja mācītājs Kronbergs, es biju pavadītāju vidū.

Pēdējo skolas algu saņēmu ne vairs Valkā, bet Strenčos. Pēc tās braucu ar velosipēdu un algu vedu visiem, kas to lūdza. Uz ceļiem bija parādījušies prettanku aizsprosti

no baļķiem, kas vertikāli ierakti braucamā daļā. Gar šosejas malu stiepās kabeļi ar brīdinājuma uzrakstu - neaiztikt. Biežāk parādījās žandarmu patruļas un drošības policija.

Nepareizs ir uzskats par garu, kāds valdīja skolās vācu okupācijas laikā. Tas bija atkarīgs no skolas vadības un katra skolotāja. Nav taisnība, ka drīkstējām izlikt tikai kāškrusta karogu. Sarkanbaltsarkanais un kāškrusts plīvoja blakus. Par skolu inspektoriem tika izraudzīti pieredzējuši skolotāji. Skolotāji prata strādāt pat nebrīves apstākļos.

Pamatskolas kanceleja tika pārcelta uz Smiltenes pagasta "Eglukalniem", viņpus Vidus ezeram (attēlā), kur tajā laikā dzīvoju. Diemžēl pēdējā brīdī atstāju Smilteni un devos bēgļu gaitās... Kad pēc pāris nedēļām atgriezos "Eglukalnus", tur jau bija jauni saimnieki - A.Bemblers ar ģimeni. Viņi aizņēmuši visu apakštāvu - tā tagad saucās bezsaimnieku māja. Te palika arī Smiltenes pilsētas apvienotās tautskolas dokumenti, rūpīgi rakstītās un faktiem bagātās skolas hronikas. No vērtīgajiem dokumentiem - ne vēsts. Kur skolas hronika, kur revīzijas grāmatas u.c. dokumenti, kas nedrīkstēja pazust?

Pēc Smiltenes atbrīvošanas no vāciešiem tika nodibināta Smiltenes vidusskola ar E.Bļīgznu vadībā. 1945.gada vasarā tieši Smiltenes vidusskola piedāvāja par Valkas apriņķa Tautas izglītības nodaļas vadītāju iecelt amorālu afēristu Pauli Bērziņu. Līdzšinējais nodaļas vadītājs Alfrēds Ruņģis tika atbrīvots no darba un viņa vietā stājās no Smiltenes vidusskolas atnākušais Paulis Bērziņš - ar nezināmu vispārēju izglītību, par pedagoģisko izglītību nemaz nerunājot.

No prāta neiziet kādas jaunas skolotājas liktenis - tā bija Valda Vīksna (no Smiltenes pagasta Rūpniekiem, Grotūzī), kas 1944.gada pavasarī bija beigusi Valsts Jelgavas skolotāju institūtu. Palīdzēju viņai iestāties darbā Smiltēnē, bet jau pēc pāris mēnešiem viņa lūdza palīdzību - atbrīvot no darba šeit un atrast to Valkā vai citur. Bet tas nenotika, jo 1945.gada 30.aprīlī Smiltēnē atskanēja ugunsdzēsēju trauksmes signāls, pēc kā ugunsdzēsēji ar ķekšiem devās Tepera ezera virzienā. Noskaidrojās, ka noslīkusi jaunā skolotāja Valda Vīksna. Paulis Bērziņš bija uzaicinājis viņu laivā pavizināties, tā apgāzusies, Bērziņš nokļuva krastā, bet skolotāja gāja bojā. Patiesībā notikušais bija skaidrs visiem, bet runāt taisnību nedrīkstēja..."

Smiltenes tehnikums

Pirmā pasaules kara un Brīvības kara laikā latvieši bija kļuvuši par tautu bez tēvzemes, jo no Vidzemes 414 muižām vāciešu īpašumā bija 366. Pakāpeniski Latvijas valdība pārņēma savā valdīšanā visas muižas un tajās ierīkoja lauksaimniecības mācību iestādes. Pēc agrārās reformas piepildījās sensenais zemnieku sapnis - iegūt īpašumā savu zemes stūrīti. Pirmais pasaules karš un lielnieku valdīšana bija izpostījusi Latvijas laukus. Daudzviet zeme bija pārvērsta

ierakumu un bumbu bedrēs, mājas nopostītas. Jaunsaimnieki saņēma no valsts uz izdevīgiem noteikumiem naudas aizdevumus lopu, inventāra un celtniecības materiālu iegādei. Jaunās Latvijas celšanai bija vajadzīgas jaunlaiku zināšanas. Turpmākajos gados pierādījās, ka Latvijas zeme, būdama Latvijas svarīgākā dabas bagātība, ir nodrošinājusi ar pārtiku Latvijas iedzīvotājus, sākot no agrārās reformas īstenošanas brīža, cauri smagajiem Otrā pasaules kara gadiem un arī pēc plaukstošās Latvijas lauksaimniecības sagraušanas varmācīgajos sociālistiskās kolektivizācijas gados.

Smiltenes lauksaimniecības mācību iestādes pirmā ēka

Smiltenes piensaimniecības un lopkopības skolas idejas ierosinātājs un veicinātājs bija piensaimniecības speciālists, agronoms Fridrihs Neilands. Pirmā skolas pedagogiskās padomes sēde notika 1922.gada 18.oktobrī, tanī piedalījās skolas direktors J. Vīgands, direktora vietnieks V.Liniņš, grāmatvedis G. Nicēvičs, veterinārsts K.

Dzenītis, latviešu valodas, vēstures, dziedāšanas skolotājs J.Pīlāps, matemātikas, fizikas, botānikas, zooloģijas skolotājs H.Gailis.

Skolas atklāšana notika 1922. gada 1.novembrī. Piensaimniecības skolā uzņēma audzēkņus, kuriem bija ne mazāk kā divu gadu prakse pienotavā. Skolas kurss - viengadīgs, apliecību izsniedza pēc 1 gada prakses pienotavā. Lopkopības skolā pirmajos gados bija jāmācās 2 gadus, vēlāk 3 gadus, jo apvienoja lopkopību ar piensaimniecību. 1923.gadā atvēra modernu pienotavu ar sierotavu, vēlāk tapa sieru pagrabī. Vecajās muižas ēkās ierīkoja paraugkūti ar automātisko dzirdināšanas ietaisi un slaucamo iekārtu.

Lauksaimniecības skolu atvēra 1928.gadā ar mācību ilgumu 2 gadi. Skola sagatavoja izglītotus lauksaimniekus, kuri varēja turpināt vecāku iesākto darbu savā lauku sētā un to vadīt pēc jaunlaiku metodēm ar iespējami lielākiem ieņēmumiem. 1930.gadā pie Piensaimniecības skolas atvēra sierniecības nodaļu.

Pārņemot īpašumā muižas zemes, skolas pārziņā nonāca ap 400 ha lauksaimniecības zemes. Par zemi bija karstas debātes ar jaunizveidoto Smiltenes

Pamatakmens ielikšana teļu kūtij 1920.g. (Toreiz celtajā ēkā tagad ir mācību darbnīcas.)

Pienotava - nākamo piensaimnieku galvenā prakses vieta

pilsētu, kura vēlējās savās robežās ieslēgt Smiltenes muižu. Sākumā bija saimnieciskas dabas problēmas ar muižas ierīkoto dārzniecību, kura bija jāremontē. Skolai naudas nebija, tāpēc siltumnīcas un lecektis iznomāja bijušajam Līvena muižas dārzniekam Jūlijam Verneram.

Jaunie lauksaimnieki
praktiskajās nodarbībās

Lauksaimniecības skolas
skolotāji 1932. gadā

Jau pēc dažiem gadiem Smiltenes lauksaimniecības skola nespēja uzņemt visus mācīties gribētājus. Trūcīgākajiem audzēkņiem piešķīra pabalstus.

Skolas audzēkņu pazīšanās zīme bija zaļa cepure ar melnu un sudraba apmali un sudraba vārpu labajā pusē. Meitenēm bija jāvalkā tumši zaļas krāsas kleita, melns priekšauts darbdienās, balts - svētdienās.

1935.gadā par skolas direktoru iecēla piensaimniecības priekšmeta skolotāju Kristapu Lielgalvi. Smiltenes sabiedrībai viņš bija pazīstams kopš 1909.gada, ilgāku laiku bijis Smiltenes pilsētas domnieks. 1937.gadā skolā strādāja 13 skolotāji, no tiem 9 bija ar augstāko izglītību. Skolā mācījās 120 audzēkņi, kas savas zināšanas papildināja galdnieku, sedlinieku, kalēju un rokdarbu (meitenēm) darbnīcās un mācību laboratorijās.

Latvijas sabiedrību bija pārņēmušas nezināmu pārmaiņu nojausmas, Latvijas skolās tika nostiprinātas garīgās vērtības.

Ar 1939. gada janvāri noteica vakara jundu un pēc audzēkņu pārbaudes bija jādzied: "Svēts mantojums šī zeme mūsu." Smiltenes baznīcā valsts svētku priekšvakarā, 1939.gada 16.novembrī, iesvētīja skolas karogu.

Padomju varas vadītāji jau 1940.gada jūlija vidū no darba atbrīvoja nacionāli noskaņoto direktoru Kristapu Lielgalvi, direktora pienākumus uzticot K.V.Liepiņam, vēlāk E.Celmam. Skola pārgāja Tautas komisariāta pārziņā, bija jāiekļaujas nevienam nesaprotamā sociālistiskā sacensībā, uzradās komsorgs - Ēvalds Lācis.

Vācu laikā Kristapu Lielgalvi atjaunoja direktora amatā, bet jau 1942.gada jūlijā smiltenieši viņu pavadīja mūžības ceļā.

1945.gadā skola ieguva nosaukumu - Smiltenes zooveterinārais tehnikums. Mācību ilgums bija 3 gadi un 6 mēneši, vidusskolu beigušos uzņēma otrajā kursā. Pamazām tika noārdīta neatkarīgās Latvijas izglītības sistēma, skolā galveno uzmanību veltīja komunistiskā pasaules uzskata veidošanai. Pirmajos pēckara gados par tehnikuma direktoru bija iecelts Krievijas latvietis, atvaļināts padomju lidotājs J.Kārklīšs. Viņš ikdienā staigāja militāra piegriezuma frencī, galifē biksēs un stulmainos zābakos, latviešu valodā runāja slikti, toties audzēkņiem mācīja PSKP vēsturi.

Tehnikuma saimnieciskās attīstības pamatus no 1945.gada veidoja pārvaldnieks agronoms Jānis Švāgeris. Viņš kārtoja saimnieciskās lietas, pasniedza teorētiskās mācības, pats piedalījās lauku darbos. Visur valdīja kārtība, cilvēki

strādāja pašreizējā, nežēlodami veselību un laiku. Tehnikumieši ar labiem panākumiem iekļāvās toreizējā Smiltenes rajona kultūras un sporta dzīvī. Direktora Ilmāra Drēģera laikā (1949.-1955.) tika sākta pašreizējā pilsētas stadiona būve. Pats direktors vadīja kāpurķēžu traktoru ar piekabināto skrēperi, kas pārvietoja pirmos zemes kubikmetrus. Pēc tam rakšanu visu 1955.gada vasaru turpināja ilggadēja traktorista Švēdes dēls - vidusskolnieks Ilgvars Švēde. Viņa vadītais skrēpers pamazām ierakās līdz iecerētajam zemes virsmas līmenim, tomēr pēc pirmās veiksmīgās vasaras izrādījās, ka nogāze ir avotaina un smagais māls pārvietojams ar lielām grūtībām. Ilmāra Drēģera laikā iesāka regulāri rīkot tehnikuma absolventu salidojumus.

Ar mākslinieka dvēseli bija apveltīts direktors Elmārs Stiglics (1956.-1963.), viņš pēc skolotāja Alfona Virzas ierosinājuma pasūtīja muižas parka labiekārtošanas projektu. To izstrādāja Rīgas dārzu un parku galvenais arhitekts Kārlis Barons, bet sabiedriskā kārtā realizēja dzīvē A.Virzas vadībā. Vairākās daļdārzniecības mācību grāmatās joprojām redzamas fotogrāfijas ar tehnikuma ūdens baseinu, strūklaku un akmens dārzu pie 1939.gadā būvētās pārvaldnieka mājas.

1964. gadā par tehnikuma direktoru norīkoja Kārli Ķauni, kas nostrādāja tikai gadu. Arī nākamais direktors - Pēteris Pētersons (vēlāk viņš strādāja par Smiltenes ciema priekšsēdētāju) šajā postenī bija vienu gadu - līdz 1966. gadam. Šajā laikā notika Smiltenes lauksaimniecības tehnikuma un blakus esošā PSKP XXII kongresa saimniecību apvienošana - izveidojās Smiltenes sovhoztehnikums. Tika uzcelts mācību korpus, dzīvojamā māja pasniedzējiem un uzsākta audzēkņu kopmītnes celšana.

3 gadus par direktoru nostrādāja Vitālijs Tamanis (1966.-1969.), bet 9 gadus - Jānis Mitriņš (1970.-1979.). Par šo gadu lielāko ieguvumu J.Mitriņš (1953.g. tehnikuma absolvents) savās atmiņās atzīst Smiltenes Jāņkalnā uzbūvēto estrādi. Tolaik to cēla speciāli populāro tautu draudzības svētku vajadzībām. Tehnikums bija finansētājs, bet darbus kopīgi veica lielākie Smiltenes uzņēmumi - 8.CBR, 7.CRCP, MRS ar pilsētas Izpildkomitejas priekšsēdētāja K.Zīvera aktīvu atbalstu. Tolaik katrā rajonā bija sava lauku paraugsaimniecība, Valkas rajonā - Smiltenes sovhoztehnikums. Tāpēc te bieži brauca viesi, rīkoja mācību seminārus. Tas bija iemesls, kāpēc J.Mitriņa laikā daudzos gājēju celiņus tehnikuma teritorijā varēja pārklāt ar asfaltu.

Jānis Sokolovs direktora darbā J.Mitriņu nomainīja 1979. gadā un nostrādāja līdz 1990. gadam, kad par direktoru kļuva šī paša tehnikuma 1972. gada absolvents Andris Miezītis. Viņš tiesības uz darbu ieguva konkursa kārtībā, tas notika pirmo reizi tehnikuma vēsturē.

Līdzšinējam direktoram bija lemts pārorganizēt mācību darbu Atmosdas laikā, turpināt to gadsimtu mijā un pierādīt tehnikuma pastāvēšanas nepieciešamību nākotnē. Tehnikuma tradicionālās mācību specialitātes - zootehniks un agromoms apvienojās, vispirms saucās - plaša profila lauksaimnieks, vēlāk, pārstrādājot mācību programmas, bija cita nosaukuma specialitāte - uzņēmējdarbība lauksaimniecībā un visbeidzot - komerczinības lauksaimniecībā. Blakus tam pastāv arī veterinārmedicīnas specialitāte, kur māca mazo dzīvnieku kopšanu un ārstēšanu. Šīs specialitātes audzēkņus īpaši piesaistījusi iespēja tehnikumā nodarboties ar jāšanas sportu, šeit ir savs zirgu stallis.

Reizē ar tautas atmodu valstī kļuva populāra mājturības mācība, ko Smiltēnē sāka apgūt 1989.gadā un mācīja līdz 2001. gadam. Seši uz vienu vietu - tāds sākumā bija konkurss. Lai meitenes varētu praktiski darboties ar vilnas pārstrādi, krāsošanu un aušanu, tehnikums kopš 1993. gada nomāja vilnas pārstrādes cehu Smiltēnē Tiltlējās. Mājturības specialitātes audzēknes apmācīja Tautas daiļamata meistare Ruta - Valija Rinkeviča. Meiteņu darinājumus no dzijas un pašaustos tautas tērpus atzinīgi novērtēja tehnikuma viesi - Latvijas valsts prezidenti Guntis Ulmanis un Vaira Vīķe-Freiberga.

Valstī attīstoties jauniem pakalpojumiem, tehnikums piesaistīja sev ēdināšanas servisa specialitāti, šim nolūkam izveidojot modernu mācību virtuvi. Viesnīca "Kalna ligzda", kas turpat tehnikuma teritorijā tika atklāta 1995. gadā, kļuva par mācību bāzi vēl vienai mūsdienu laukiem vajadzīgai specialitātei, kas saucas - tūrisma pakalpojumi.

1997.gada 6.jūnijā, mācību iestādes 75 gadu pastāvēšanas jubilejā, Smiltēnē ev.lut. baznīcā iesvētīja jauno tehnikuma karogu. Daudz bija viesu. Taču sena tehnikuma tradīcija aicina bijušos audzēkņus šurp sabraukt ne tikai jubilejās, bet ik gadus jūnija pirmajā sestdienā.

Četrus gadus (1960.-1964.) mācību iestādes nosaukums bija lauksaimniecības tehnikums, divdesmit piecus gadus (1965.-1990.) - sovhoztehnikums, tad atkal Smiltēnē lauksaimniecības tehnikums, tagad - Latvijas republikas

Zemkopības ministrijas Smiltēnē tehnikums.

Katru jaunu mācību gadu uzsākot, skolotāji kopīgi nofotografējas

Ēdināšanas servisa specialitātes audzēkņiem - moderna mācību virtuve

Tehnikumā 2001.g. maijā ciemojās Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga

Smiltenes 2.vidusskola

1945.gada maijā beidzās Otrais pasaules karš. Smilteneši bija atgriezušies no bēgļu gaitām, uz pastāvīgu dzīvi Smiltēnē ieradās viņu radnieki, kuri vēlējās turpmāk dzīvot dzimtajā pusē. Vienīgā pamatskola Dakteru ielā bija pārpildīta un nevarēja visus skolniekus uzņemt, tāpēc vietējā vara meklēja kaut cik piemērotas telpas nelielai skolai, cerot, ka jaunu skolu uzcelš drīz.

Vasaras vidū septiņgadīgās skolas skolotājam Robertam Ceram uzdeva bijušajā doktorāta ēkā Dārza ielā izveidot četrklasīgu pamatskolu. Ar savām rokām R.Cers sakārtoja elektrisko apgaismojumu, katrā klases telpā ieviejojot vienu spuldzīti - strāvu deva tikai Smiltenes elektrostacija. Solus un citu inventāru viņš izlūdzās no apkārtējām skolām.

Trijās klašu telpās skola darbu uzsāka 1945.gada 10.septembrī, bet pirmajā klasē mācības sākās nedēļu vēlāk. Jau nākamajā vasarā pirmo četr klašu skolnieki, kuri mācījās Dakteru ielā, un jaunie pirmklasnieki tika sadalīti: jaunizveidotajā četrgadīgajā skolā turpmāk bija jāmācās bērniem no pilsētas rietumu daļas, par robežu ņemot Pils un Raiņa ielas, pārējiem - Dakteru ielas skolā. Tādu skolnieku sadalījumu vietējā vara bija noteikusi un tas pastāvēja ilgus gadus.

1945.gada rudenī arī šīs grāmatas autors sāka mācīties "mazajā skoliņā". Visus priekšmetus pasniedza Vilma Skujiņa. Arī citās klasēs sākumā mācīja tikai viens skolotājs, kas vienlaikus bija arī klases audzinātājs. Atmiņā palikusi mūsu klases telpa otrajā stāvā. Virsdrēbes atstājām turpat klasē uz aizkrāsnē ierīkota drēbju pakaramā.

Skolā lielu nozīmi piešķīra politiskajai audzināšanai, īpaši aktīva bija jaunā skolotāja un pionieru vadītāja Monta Muceniece. Vecāku biogrāfijas bija noteicošās, lai izšķirtos, kurus bērnus ņemt pionieros, kurus nē. Neizdzēšamā atmiņā palikušas 1949.gada marta dienas, kad uz Sibīriju aizveda manus klases biedrus Gunti Sarju un Astru Piesi. Pēc 5.klases beigšanas 1949.gada pavasarī pārgāju uz septiņgadīgo skolu Dakteru ielā.

1945.gada novembrī R.Ceru nozīmēja par pamatskolas direktoru Dakteru ielā, bet par četrgadīgās skolas pārzini apstiprināja Andreju Krauzi, kurš bija pabeidzis Baltijas Skolotāju institūtu. Sākumā skolā mācījās arī krievu valodā runājošie bērni, tāpēc šo skolu varam uzskatīt arī par Smiltenes krievu skolas sākumu. A.Krauzes vadīto skolu nosauca par otro pamatskolu, bet kad krievu skola izveidojās atsevišķi, tai piešķīra nosaukumu "3.pamatskola". Pēc pirmās pamatskolas (Dakteru ielā) pievienošanas vidusskolai, krievu skola ieguva 1.numuru un saucās pirmā pamatskola.

Sākumā otrā pamatskola bija ar četrām klasēm, bet jau 1947.gadā pastāvēja sešas klases. Līdz ar pieaugošām pamatizglītības līmeņa prasībām turpināja augt skolas klašu skaits. 1950. gadā bija 7 klases, no 1962. gada - 8 klases, bet no 1989.gada skola piedāvāja pilnu 9 klašu pamata izglītību.

1947. gads. Skolas audzēkņi ar direktoru Andreju Krauzi centrā

A. Krauze par skolas pārzini nostrādāja līdz 1948. gada 16. jūnijam, pēc viņa nāca Biruta Lūse-Gubāte, no 1951. gada 15. augusta - Biruta Purmale, kura pirms trijiem gadiem bija beigusi Cēsu Skolotāju institūtu.

Skolotājs Elmārs Rūts klasē. 1954. gads

"Bija auksta ziemas diena, kad skolā ienāca nepazīstams vīrietis un meklēja skolotāju istabu. Pēc revidenta neizskatījās, jo nāca viens pats," atceras skolotāja Aina Sīmane, kura skolā strādāja no 1947. gada. "Nepazīstamais" bija Elmārs Rūts. 1954. gada 1. februārī viņu apstiprināja par skolas direktoru.

Laika gaitā skola ieguva "Rūta skolas" nosaukumu, jo Elmārs Rūts šeit nostrādāja 48 gadus. Skolas labo slavu visā tās pastāvēšanas laikā kaldinājuši pedagogi, jo bija ļoti apzinīgi un mīlēja savu darbu.

"Mazās skoliņas" skolotāji izveidoja

darbīgu kolektīvu, kurā netrūka savstarpējas sirsnības un mīlestības pret bērniem. Anna Prikša (strādāja 1946.-1977. g.), Aina Sīmane (1947.-1999.), Irma Šarkova (1947.-1985.), Aina Taubenerga (1948.-1980.), Biruta Purmale (1951.-1980.), Aija Krūmiņa (1952.-1980.), Velta Jansone (1955.-1977.), Velta Putniņa (1957.-1980.) un Natālija Andersone jāpieskaita skolotāju pirmajai paaudzei, kuru rīcības pamatā bija sistemātisks, noturīgs izglītošanas darbs, ieinteresētība jaunā cilvēka personības attīstībā. Viņi savās atmiņās atzina, ka "mazās skoliņas" priekšrocība bija tā, ka skolā audzēkņus labi pazina un ar katru nodarbojās atsevišķi.

Pagājušā gadsimta septiņdesmito gadu beigās un astoņdesmito gadu sākumā skolā mainījās pedagogu paaudze. Bijušie skolotāji atpūtā aizgāja bez rūgtuma, jaunajiem kolēģiem par ceļamaizi atstājot savu padomu un laba vēlējumus.

Pedagoģiskās padomes sēde 50. gados. No kreisās: Biruta Baltā, Biruta Purmale, Milda Druviņa, Velta Putniņa, Elmārs Rūts, Aleksandrs Druviņš, Aina Taubenbergā, Irma Šarkova, Aina Sīmane, Anna Prikaša

Daudzi jaunās paaudzes pedagogi - Margarita Mikarta, Marija Marksa, Elita Stieģele, Ilga Ozoliņa, Regīna Zariņa, Valda Cirīte, Antra Alksne, Dzintra Ozoliņa, Gunta Bērziņa, Rasma Legzdiņa, Elga Kažmere, Dace Ciekure, Diāna Kokarēviča, Ilma Sīmane, Iveta Krūmiņa, Solvita Krūmiņa un Vislava Pubule skolā nostrādājuši vairāk nekā 15 gadus.

Skolas darbā liela nozīme arvien bija pilsētas iestādēm. Uz MRS, pienotavu un Smiltenes 8. CBR skolas direktors vienmēr varēja paļauties - īpaši, kad skola bija jāpagatavo jaunajam mācību gadam. Visu laiku aktīvas bijušas vecāku komitejas, kuras palīdzēja risināt audzināšanas un saimnieciskos jautājumus.

Nozīmīgs skolas vēsturē bija 1999.gada rudens, jo pilsētas dome bija devusi piekrišanu ar septembri atvērt arī 10.klasi un skolu pārdēvēt par Smiltenes 2.vidusskolu.

A/s "Agroprojekts" Valmieras nodaļa izstrādāja skolas pārbūves projektu un 2002.gada maijā pēc mācību gada beigām a/s 8.CBR simtgadīgo ēku vasaras

1955.gada izlaidums. Otrajā rindā skolotāji: Biruta Purmale, Milda Druviņa, Aija Krūmiņa, Biruta Baltā, Aina Taubenbergā, Elmārs Rūts, Biruta Gubāte, Anna Prikaša, Gunārs Prikašs, Aina Sīmane

mēnešos pārbūvēja. Septembrī skolēni sāka mācības pārveidotajā namā. Reizē ar skolas pārbūvi mainījās arī skolas vadība, par direktori kļuva Ilze Vergina.

Otrās pamatskolas (vidusskolas) skolēni regulāri piedalījušies rajonā organizētajās mācību priekšmetu olimpiādēs un sporta sacensībās, gūstot augstus rezultātus. Dziedāšanas skolotāju Aleksandra Druviņa un Ingūnas Gruntmanes izveidotie kori piedalījušies Latvijas Dziesmu un deju svētkos. Ilgus gadus skolā ļoti populārs bija tūrisma pulciņš, kuru vadīja pats Elmārs Rūts, tagad jaunieši brīvos brīžos mācās mūsdienīgu ģitāras spēli, darbojas datorpulciņā, regulāri tiek izdota skolēnu avīzīte "Pēda". No 1999. gada darbojas skolēnu pašpārvalde, kurā apvienojušies aktīvākie jaunieši, kas rūpējas, lai ikvienam skolas gadi paliktu neaizmirstami.

2. vidusskolas skolotāji 2002. gadā. 1. rindā no kreisās: Solvita Krūmiņa, Ilze Vergina, Elga Kažmere, Ilga Ozoliņa, Iveta Krūmiņa, Diāna Kokarēviča. 2. rindā no kreisās: Elmārs Rūts, Gunta Bērziņa, Antra Alksne, Marija Marksa, Ilma Sīmane, Valda Cīrīte, Regīna Zariņa, Dace Ciekure, Elita Stieģele.

Mūzikas skola.

Smiltenes rajona Izglītības nodaļas vadītājs Vilis Sarmulis ar citiem mūzikas draugiem vairākus gadus centās pārliecināt Rīgas augstākās instances par nepieciešamību atvērt pilsētā mūzikas skolu. Piemērotu telpu trūkums liedza šo ieceri īstenot. Bet pienāca brīdis, kad Smiltenes mežsaimnieku administrācija pārcēlās uz Silvu un atbrīvoja bijušo draudzes skolas ēku Pils ielā. Šī ēka 1944. gada septembrī dega, mežrūpnieki to atjaunoja, saglabājot vecās mūra sienas, izmainīja jumta konstrukciju un iekārtoja iekštelpas.

Smilteneši par jaunās mūzikas skolas direktoru aicināja talantīgu un pieredzējušu mūziķi no Gulbenes rajona Litenes - Sergeju Duku. Par piedalīšanos koncertos, kas slavina Kārļa Ulmaņa valdību, padomju vara aizliedza viņam kāpt dziesmu svētku virsdiriģenta tribīnē, atteica iespēju vadīt Gulbenes mūzikas skolu. Mazpilsēta Smiltene prata novērtēt S.Duka spējas.

1957.gada septembris pagāja kārtojot finansu lietas un meklējot pirmos skolotājus. Pirmajā oktobrī skolas durvis sāka virināt pirmie 25 audzēkņi: 17 klavieru, 4 vijoles un 4 pūšamo instrumentu nodaļā. Starp pirmajiem klavieru klases audzēkņiem bija Līga Sarmule, vēlākajos gados - klavieru skolotāja Līga Kļava. Skolā strādāja divi klavieru pedagogi - Karlīne Janelšīte un Anna Kapteine - Ozola. Pūšamos instrumentus mācīja Smiltenes vidusskolas skolotājs Juris Dāvis, vijoles spēli - Aleksandrs Druviņš. Teorētiskos priekšmetus mācīja pats direktors.

Darbu sāka arī vakara mūzikas skola, kurā mācījās dažāda vecuma cilvēki. Karš un grūtie pēckara gadi daudziem bija laupījuši sapni nodarboties ar mūziku, tāpēc šādu iespēju izmantoja cilvēki līdz pat 50 gadu vecumam. Vakara mūzikas skolā ļoti populāra bija vokālā klase ar pedagogiem Rihardu Veidi un Kārli Šteinbergu un koncertmeistari Veltu Skrastiņu. Vakara mūzikas skolā bija arī klavieru un pūšamo instrumentu klases, kā arī akordeona klase Ādolfa Miglas vadībā, kas darbojās tikai mūzikas vakarskolā. Pēc 10 gadu darbošanās šāda apmācība pieaugušajiem tika pārtraukta.

Uzsākot otro mācību gadu, notika pirmais audzēkņu un pedagogu kopīgais koncerts. Šajā gadā skolā sāka strādāt pūšamo instrumentu speciālists Leons Kudiņš un solfedžo pasniedzēja Dzidra Koha - Jēkabsons. Pēc dažiem gadiem viņiem piedroņojās Tatjana Dāve, Juris Štāmers, Juris Kaktiņš.

Mūzikas skola ienesa pozitīvas pārmaiņas pilsētas kultūras dzīvē. Skolas pedagogi vadīja dažādas pašdarbības kopas: Sergejs Duks - vīru kori "Dziedonis", Leona Kudiņa vadībā nodibinājās ceļu būvētāju pūtēju orķestris, Dzidra Koha mācīja vīru un sieviešu vokālos ansambļus, nedaudz vēlāk izveidojās estrādes orķestris pianista Inrigo Arāja vadībā.

1961. gada rudenī skolā atvēra kokles un akordeona klases. Kokli mācīja Māra Ozola, bet akordeona klasi līdz 1978. gadam vadīja Ādolfs Migla. Piektā mācību gada sākumā skolā mācījās 81 audzēknis, strādāja 13 pedagogi.

Skolas direktora dēls Jānis Duks 1962.gadā pirmais saņēma diplomu par pūšamo instrumentu nodaļas beigšanu, bet pirmais Smiltenes bērnu mūzikas skolas izlaidums notika 1963. gada 26. maijā.

Sāka pasliktināties skolas direktora veselība. 1964. gada oktobra beigās viņš atstāja darbu paša dibinātajā skolā. Tālāk direktori mainījās ik pa gadam - Artis Kumsārs, Viesturs Liepiņš. Ilgāku laiku skolu vadīja Māra Miķelsone. Viņas

Klavieru skolotāja Līga Kļava mācījusi Ingu Strazdiņu, kas tagad pati ir šīs skolas mūzikas skolotāja

vadībā tika svinēta skolas pirmā desmitgade, tobrīd skolā mācījās 103 audzēkņi. 1965. gadā skolā darbu uzsāka skolotājs Ivars Amoliņš, kas pūšamo instrumentu mūzikas attīstībai Smiltēnē veltījis 23 gadus.

1971. gadā pēc Latvijas Konservatorijas beigšanas Smiltēnē atgriezās Artis Kumsārs. Ar savu lielo enerģiju viņš iekustināja nedaudz apstikušo smiltēniešu mūzikas dzīvi. Viņš uzņēmās Smiltēnes mūzikas skolas un vīru kora "Dziedonis" vadību, organizēja dažādus koncertus un muzikālus pasākumus gan mūzikas skolā, gan kultūras namā. Šajā laikā strauji palielinājās mūzikas skolas audzēkņu skaits, katru mācību gadu skolā sāka strādāt arvien jauni pedagogi. Daudziem Smiltene bija tikai pirmo pedagoģisko iemaņu kalve, bet daži Smiltenei atdeva savus skaistākos darba gadus. Gita Amoliņa, Inese Aizupiete, Agris Celms un citi savas tagadējās mājas atrada citur, bet Gunta Štelce, Velta Ispravņikova un Gunta Pētersone palika un joprojām turpina izglītot jaunus smiltēniešus. Skolā darbojās kokļu ansamblis, tas piedalījās Dziesmu svētku simtgades koncertos Rīgā 1973. gada vasarā. Šajā laikā Smiltēnes mūzikas skolā Artura Vīksniņa vadībā audzēkņi sekmīgi apguva mežraga spēli. Skola joprojām lepojas ar saviem profesionālajiem mežradzniekiem Juri Knābi un Hariju Neiboltu, kuri tagad spēlē Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī (attēlā).

Pēc Arta Kumsāra iniciatīvas skolā sāka darboties arī tēlotājas mākslas pulciņš ar vadītājiem Jāni Simsonu un Aldi Štelcu, kā arī keramikas pulciņš. Tika iegādātas pat podnieka ripas, lai keramikas pulciņš uzsāktu darbu. Tomēr labās ieceres pilnībā netika realizētas telpu trūkuma dēļ. Mūzikas skolas zālē regulāri tika rīkotas dažādas mākslas izstādes.

1976. gadā Artis Kumsārs pārgāja darbā uz Madonu. Skolu līdz 1982. gadam vadīja Dzidra Jēkabsons, tika nosvinēta skolas 20 gadu jubileja (attēlā).

1976. gadā darbu uzsāka kora dziedāšanas klase, kuru ilgu gadus vadīja Māra Miķelsone. 1977. gadā pēc ilgstoša pārtraukuma tika atjaunota vijoles klase skolotāja Viestura Stepes vadībā, bet darbs tajā neritēja viegli, pedagogi mainījās bieži, ilgāku laiku strādāja Renāte Krūmala. Šajos gados darbu uzsākuši un paliekošas pēdas

Skolotāji 1984. gada izlaidumā: Dz. Jēkabsons, P. Vilks, G. Vimba, G. Pētersone, V. Ispravņikova, A. Vīksniņš

atstājuši pedagogi Pēteris Vilks, Līga un Juris Kļavas, Māra Sirmā, Tālis Veismanis, Valda Sedola u.c.

1982. gadā par direktoru tika apstiprināts Rīgas mūziķis Andris Fenhans. Viņam, kā rīdziniekam, bija diezgan grūti iejusties mazpilsētas savdabīgi patriotiskajā vidē. Savā neilgajā darbības laikā Smiltēnē A. Fenhans lielu uzmanību pievērsa skolas telpu un saimnieciskās dzīves sakārtošanai, kam iepriekšējie direktori bija veltījuši mazāk uzmanības. 1983. gada vasarā skolas galvenajā ēkā tika

veikts pirmais (un līdz šim vienīgais) nopietnākais remonts - ievilkta centrālā apkure, skolas koridori apšūti ar saplāksni un veikti citi darbi.

1982. gada 11. decembrī notika skolas 25 gadu jubilejas svinības. Bija ieradusies viesi no Kultūras ministrijas un citām iestādēm. Skola saņēma ļoti vērtīgu dāvanu - jaunu koncertflīģeli "Estonia". Statistika liecināja, ka divdesmit piecos darba gados skolu bija beiguši 177 audzēkņi un daudzi vēlāk kļuvuši profesionāli mūziķi un mūzikas pedagogi: Elita Akmentiņa-Džeriņa, Kornēlija Krūmiņa, Ivars Rutmanis, Agris Celms, Vita Lāce, Guntars Felsbergs, Eva Felsberga, Inga Kalvele-Bērziņa, Ilze Dāve-Rožkalne, Ingūna Gruntmane u.c. Andrim Fenhanam tika piedāvāts Rīgas 1. mūzikas skolas direktora amats, un 1983. gada vēlā rudenī viņš aizgāja atpakaļ uz Rīgu, kur joprojām ļoti veiksmīgi vada Rīgas 1. mūzikas skolu. Uz neilgu laiku par direktoru iecēla Pēteri Vilku.

1983. gada novembrī Latvijas Radio ēterā pirmoreiz izskanēja un klausītāju gada aptaujā "Mikrofons-83" otro vietu ieguva Smiltēnes mūzikas skolas absolventa Ivara Rutmaņa dziesma "Paņem tev aiz rokas" autora izpildījumā.

1985. gada rudenī direktora pienākumus sāka pildīt Tālis Veismanis, viņš šajā amatā darbojās visilgāk - 12 gadus. T. Veismaņa pirmie darba gadi izcēlās ar augstu mākslinieciskās domas lidojumu - neraugoties uz telpu trūkumu, skolā bija vislielākais audzēkņu skaits tās pastāvēšanas vēsturē - gandrīz 250. Šajā laikā mainījās arī pedagogi, skolā sāka atgriezties un pedagoģiskās iemaņas apguva bijušie skolas audzēkņi Gunta Druska, Ilze Megne, Inguna Balode, Aija Krūze, Inga Rācene, Zinta Kokare, Ingrīda Veismane, Jānis Krauklis, Viola Krūmiņa. Viņiem piedrošās daži speciālisti no kaimiņu pilsētām: Inga Sīmane, Baiba Zveja, Andris Megnis, Sandra Dārzniece, Ilze Vadze un Ginta Ludberga. Daudzi šeit minētie pedagogi veido skolas pašreizējo "zelta fondu". T. Veismanis ļoti aktīvi sāka izvērst māksliniecisko pašdarbību, veidoja jaunas pašdarbības kopas - 8. CBR jaukto kori, pārņēma vidusskolas kori "Lido". Diemžēl, T. Veismanim pietrūka pacietības iesāktos darbus turpināt ilgstoši.

1988. gada maijā vēl nepabeigtajā ēkā Rīgas ielā 16 tika rīkotas skolas 30 gadu pastāvēšanas svinības, jo kultūras namā pilnā sparā ritēja remonts. Svētku koncertā bija iesaistīti ne tikai skolas tā gada audzēkņi, bet arī absolventi un pašdarbnieki - 8.CBR jauktais koris, bigbends u.c.

No Veismaņa laika skolas absolventiem daudzi par savu ceļu dzīvē ir izvēlējušies mūziku un pašlaik ir aktīvi mūzikas dzīves veidotāji: koru diriģenti Jānis Petrovskis, Juris Jēkabsons, Eva Pabērza; ērgelniece Ilze Vimba - Reine; vijolnieces Līga Zaula, Inga Golča; flautistes Inga Zariņa, Sarmīte Kubuliņa; pianistes Zaiga Groza, Inga Strazdiņa; koklētāja Dace Cerbule; dziedātājs un pianists Jānis Zvirgzdiņš (Džulians) u.c.

No 1997. gada novembra mūzikas skolu vada Andris Megnis. Viņa vadībā 1998.gada martā tika atzīmēta skolas 40 darba gadu jubileja, kurā izskanēja garīgās mūzikas koncerts ev. lut. baznīcā un koncerts kultūras namā. Jubilejas ballē piedalījās 300 viesu.

Tuvojoties nākamajai - 50 gadu jubilejai 2007. gadā, skola ieiet brieduma stadijā. Lielākajai daļai pedagogu ir liela darba pieredze, pedagogu sastāvs mainās maz, gadu gaitā ir pilnveidojušās skolas mākslinieciskās tradīcijas. Audzēkņi regulāri iegūst pieredzi koncertos, bieži uzstājoties publikas priekšā un sekmīgi piedaloties dažādos konkursos. Skolotāju pulkam ir piebiedrojušies jauni kolēģi: Aija Elmane, Dace Cerbule, Jānis Silakalns, Inga Strazdiņa un Anita Kārkliņa. Sākot ar 2002.-2003.mācību gadu, skola ir kļuvusi par mācību iestādi ar profesionālu ievirzi - tās galvenais uzdevums ir dot pietiekošas zināšanas muzikālās izglītības turpināšanai. 2003. gada pavasarī visas šeit apgūstamās mācību programmas tika akreditētas uz 5 gadu termiņu.

Līdz 2004. gadam skolu ir absolvējuši 565 audzēkņi, pašlaik mācās 216 audzēkņi, strādā 23 pedagogi.

1997.gads. Akordeonu spēlē skolotājas Sandra Dārzniece, Viola Krūmiņa, Valda Sedola, Baiba Zveja

Zane Megne - labākā Latvijas jaunā flautiste 2003.gadā

Smiltenes mūzikas skola daudziem ir bijusi pirmā skola, kurā iemācīja sameklēt un sadzirdēt pirmo akordu, pareizi satvert vijoles lociņu un izvilināt skaņu no trompetes. Skolotāji ir gandarīti, ja izdevies audzēkņiem atrast grūto, bet patiesi skaisto ceļu mūzikā. Kas ikdienu vērs gaisāku, kas kliedē drūmas domas, kas dod veldzi straujajā darbu un pienākumu virpulī? - Tā ir mūzika! Kas to kaut reizi izjutis, tas zina: bez mūzikas - upes un dvēseles žūst...

Skolotāji 1997.gadā. Pirmajā rindā no kreisās: Velta Ispravņikova, Gunta Pētersone, Baiba Zveja, Dzidra Jēkabsone, Inguna Balode, Gunta Druska, Līga Kļava, Inga Rācene. Otrajā rindā no kreisās: Gunta Štelce, Aija Elmane, Zinta Kokare, Viola Krūmiņa, Sandra Dārzniece, Valda Sedola, Andris Megnis, Inga Sīmane, Ilze Megne, Aija Krūze, Pēteris Vilks.

Mākslas skola

Skolas pirmsākums ir gleznotāja Alda Štelca 1977.gadā izveidotā mākslas studija, kura tolaik darbojās kultūras namā. Pēc Valkas mākslas skolas nodibināšanas, 1990. gada nogalē, studija turpināja darbu kā šīs skolas Smiltenes filiāle. Mācību telpas atradās Rīgas ielā 16, 8.CBR administrācijas ēkā, kur bija Alda Štelca mākslinieka darbnīca. 1992.

gadā filiāles vadītāja pienākumus uzņēmas Haralds Balodis. Pēc ēkas nodošanas vidusskolas rīcībā mākslas skolai nācās meklēt citu mājvietu - trīs gadus tā īrēja telpas arodvidusskolas kopmītnēs Dārza ielā. No 1996.gada, veicot reorganizāciju, Smiltenes mākslas skola darbojas kā patstāvīga mācību iestāde.

Kopš 1998.gada 1.septembra skola atrodas gleznotāja Jāņa Medņa brāļa Alberta Medņa mājā Vaļņu ielā 2 (attēlā). Pēc Otrā pasaules kara padomju vara 1928.gadā celtajā divstāvu mājā ievietoja lekšlietu ministrijas karaspēka daļas virsniekus, pēc to aiziešanas ēkā bija vidusskolas zēnu internāts un skolotāju

dzīvokļi. Nolietotā ēka ātri tika savesta kārtībā, un piepildījās gleznotāja Jāņa Medņa pēdējā vēlēšanās - lai Medņu māja kalpo jauniem māksliniekiem.

Bērniem ir iespējas apgūt zīmēšanas, gleznošanas, veidošanas, kompozīcijas un mākslas valodas pamatus. Nodarbības notiek arī keramikā, tērpu modelēšanā un ādas plastikā. Vidēji nedēļā katrs audzēknis nodarbībās pavada 8 - 13 mācību stundas.

Audzēkņi 5. kursā izstrādā un realizē diplomdarbu un saņem skolas beigšanas apliecību. Mācības iespējams turpināt arī 6.kursā un papildus sagatavoties iestājesāmeniem mākslas vidusskolās. Katra mācību gada noslēgumā 1.- 3. kursa audzēkņi 10 dienas strādā plenērā - zaļajā praksē. Bērni mācību praksē ir bijuši Trikātā, Vijciemā, Gaujienā, Cēsīs, Druvienā. Darbi tiek vērtēti un atzīmes izliktas nākamā mācību pusgada beigās, kad arī skolā ir apskatāmas audzēkņu darbu izstādes. Skolu apmeklē vidēji 120 audzēkņi 7-18 gadu vecumā. 2004.gadā skolā strādāja 6 pedagogi: direktors Haralds Balodis, skolotāji Vineta Balode, Daina Grīnberga, Džinita Jurkovska, Astrīda Ķemere un Ivinga Sīmane.

Daudzi Smiltenes mākslas skolas audzēkņi izglītību turpina Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolā, Latvijas Mākslas akadēmijā, kā arī Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras fakultātē. Skola 2003.gadā tika akreditēta un realizē profesionālās ievirzes izglītības programmu - "Vizuāli plastiskā māksla".

Baibas Zeltiņas tušas zīmējums

Skolotāji (no kreisās): Džinita Jurkovska, Vineta Balode, Astrīda Ķemere, Daina Grīnberga un direktors Haralds Balodis.

Arodvidusskola

Smiltenes arodvidusskola, kurai padomju laikā tika piešķirts 29. kārtas numurs un tā to sauc vēl tagad, izveidota pēc Autotransporta un šoseju ministrijas iniciatīvas, lai sagatavotu ceļu būves mašīnu vadītājus visai Latvijai. Ar ceļu saimniecību nosūtījumiem mācīties Smiltē ieradās puīši no Liepājas, Kuldīgas, Talsiem, Rīgas, Preiļiem un citām tālākām un tuvākām vietām. Pirmais skolas direktors bija Kārlis Dravnieks.

Mainoties laikiem, mainījās arī pieprasījums pēc jaunajiem speciālistiem. Tagad skolā māca ceļu būves mašīnu vadītājus, mehāniķus, autoatslēdzniekus, koksnes pirmapstrādes strādniekus.

Skolu atbalsta Satiksmes ministrija, Autoceļu direkcija un ceļu saimniecības. Mācību iestādes budžets veidojas no valsts dotācijām un pašu pelnītajiem līdzekļiem. Skola izvietota divās ēkās, viena ir bijusī Smiltenes 8. CBR ražošanas bāze, otra uzbūvēta no jauna, tajā ir mācību kabineti un audzēkņu kopmītnes.

Smiltenes 29. arodvidusskolā strādā 18 skolotāji, audzēkņu skaits pēdējos gados nepārsniedz 250. Visciešākās saites skolai ir ar Latvijas ceļu saimniecībām, kuras skolu radīja un gādā par tās pastāvēšanu. Mācību ilgumu nosaka izglītības programmas: 4 gadi jāmācās par ceļu būvmašīnu mehāniķi, pārējās specialitātēs - 3 gadi. Audzēkņiem papildus iespējams apgūt B un C kategorijas autovadītāja tiesības.

Arodskolas ēkas atklāšanas svinības 1978.gadā

Pirmskolas bērnu iestādes

Bērnudārzs. 1938.gada 8.decembrī Smiltenes inteliģences pārstāvji un uzņēmēji stāvēja kūmās kādai Smiltē vēl nebijušai iestādei - bērnudārzam. Tas tika izveidots kā trūcīgāko smiltēniešu bērnu sociālās aprūpes iestāde un dēvēts sava dibinātāja - Latvijas Bērnu palīdzības biedrības vārdā. Biedrības priekšsēdētājs bija ievērojams smiltēniešu novadnieks - teoloģijas profesors Kārlis Kundziņš (juniors, Smiltenes mācītāja Kārļa Kundziņa dēls). Pirmā bērnudārza vadītāja un iekārtotāja bija Margrieta Melbārde. Audzinātājas izglītību viņa bija ieguvusi Natālijas Draudziņas rīkotajosursos Rīgā. Pie Smiltenes bērnudārza šūpuļa kopā ar K.Kundziņu un M.Melbārdi stāvēja vēl citi sabiedrībā cienjami smiltēnieši: aptiekas pārvaldnieks Grīvāna kungs, ģimnāzijas skolotāja K. Boka, prāvests E.Kronbergs, advokāts J.Poris un citi. Bērnudārzs atradās Dārza ielā 16 (aiz pareizticīgo baznīcas).

Rotaļu-nodarbību istabas iekārtojums radās pamazām: balti, apaļi galdiņi, brūnas taburetes, tāfele. Ēkā bijusi arī šaura, garena telpa ar garu galdu, pie kura bērni pulcējušies ēdienreizēs. Par garšīgām maltītēm gādāja saimniece Kristīne

Krūze. Bērniem klāja galdu ar skaisti apgleznotām krūzītēm, pat Ziemassvētku eņģeļu uz tām netrūka. Pēc maltītes bērni pateicās: "Paldies saku Dieviņam - nu paēdu brokastīgas, lai Dievs palīdz rociņām pusdieniņu nopelnīt."

No pirmajiem pastāvēšanas gadiem bērnudārzā godā turēja latviešu tautas tradīcijas, Latvijas valsts patriotisma idejas un kristīgās reliģijas vērtības.

Ik rītu bērni sāka ar lūgšanu:

"Nu solījumu klusu es Dievam gribu dot:

Bez ļaunuma un grēka šo dienu nodzīvot.

Tad mīlestību īstu es sirdī turēšu

Un viņas gaismu svētu it visur starošu ..."

1939. gads. Nodarbības pie mājas Dārza ielā un kopattēls ar vienu no bērnudārza dibinātājiem - aptieķnieku Grīvānu

Patiesu labvēlību bērnudārzam izrādījuši mājas iedzīvotāji un sabiedrībā pazīstami cilvēki, arī netālu dzīvojošais advokāts Poris. Pagalmā bērnus priecējis ceriņu krūms, kur pat bez īpašas meklēšanas bērni varējuši atrast mazas dāvaniņas. Bērni bieži uzturējušies mājas pagalmā un pilsētas parkos. Tālākās pastaigās gēmuši līdz launadziņu; vislabāk garšojusi karaša ar medu un svaigs piens. Iemīļota pastaigu vieta bijusi pilskalns, kur no priežu čiekuriem celtas saņņu pilis.

Nodibinoties padomju varai, bērnudārzu pārcēla uz Raiņa ielu 12 - uz plašākām telpām nacionalizētajā namsaimnieka Jansona privātajā mājā. Palielinājās audzēkņu skaits - līdz 38 bērniem.

1940.gada 15.septembrī par audzinātāju sāka strādāt Elza Cāle - vairākās smilteniešu paaudzēs mīļi saukta par Čālīšaudzinātāju. Medicīnas māsas pienākumus dārziņā veica Vilhelmīne Mūrniece.

Bērnudārzs pastāvēja arī vācu laikos - līdz 1944.gada jūnijam. Smiltenes pienotava, cik spēja, bērniem piegādāja paniņas, biezpienu, reizēm arī sviestu.

Pēc kara atkal nāca laiks ar citu ideoloģiju un citām vērtībām, bet bērnu čalas, tāpat kā agrāk, pieskandēja bērnudārza telpas. Par mazuļiem rūpējās audzinātājas Elza Cāle, Vera Kļaviņa, Vallija Krūmiņa, saimniece Emma Gekiša.

1955.gadā bērnudārzu apmeklēja 75 bērni (tie bija sadalīti trīs grupās), 1960.gadā - 100 mazuļi, 1966.gadā - jau 160 bērni. 1962.gadā tika atvērta grupa arī divgadīgiem bērniem, un kopš tā laika Smiltenes 1.bērnudārzs vienlaikus ir arī mazbērnu novietne.

Padomju varas gados iestādes galvenais uzdevums bija sagatavot bērnus skolai. Mazos intensīvi mācīja rakstīt, lasīt, rēķināt, dziedāt, zīmēt. Tagad tiek uzsvērts, ka pirmsskolas laiks bērniem zemē tomēr ir jāizdzīvo bez pieaugušo uzspiesta grafika un ritma.

Piecus gadus (1955.-1960.) bērnudārza vadītāja bija Viktorija Pupčenoka, divpadsmit (1960.-1972.) - Ligita Amoliņa. Kad L.Amoliņa no darba aizgāja, pilsētas vadība lūdza Rasmu Podiņu vienu mēnesi pastrādāt par vadītāju. Toreiz domātais mēnesis iestiepās vairāk nekā 30 gadu garumā. Viss darba mūžs R.Podiņai ir saistīts ar bērnudārzu: pēc Smiltenes vidusskolas absolvēšanas 1961.gadā viņa sāka strādāt mazbērnu novietnē par auklīti un saimniecības pārzini, bet 1964.gadā - par audzinātāju.

Apaļus piecdesmit gadus bērnudārzā par audzinātāju nostrādājusi, spēkus un mīlestību mazajiem atdevusi, Elza Cāle savu mūžu vērtē šādi:

"Strādāts ir daudz. Neesmu sevi žēlojusi. Darbam esmu atdevusi visu savu dzīvi, personīgās man bijis. Mīlu bērnus. Iepriecina viņu zinātkāre, mūžīgie "kāpēc". Iepriecina tas, ka viņi ātri aug, pieņemas gudrībā, visu izprot. Ar viņiem runāju kā ar sev līdzīgiem cilvēkiem. Es priecājos par katru mūsu audzēkni, kas dzīvē nostājies uz īstā ceļa."

Sociālisma laikā bērnudārza audzinātāja E.Cāle tika izvirzīta uz tolaik (1972.) ļoti respektablu pasākumu visas Padomju Savienības mērogā - Vissavienības Tautas saimniecības sasniegumu izstādi Maskavā. Tur viņai bija jānolasa referāts par bērnudārza, skolas un ģimenes sadarbību, bērnus sagatavojot skolai. E.Cāles darbs un līdz ar to visu Smiltenes 1.bērnudārza darbinieku veikums toreiz tika novērtēts ar bronzas medaļu.

Sākums latviešu tautas svētku godā celšanai meklējams 1985.gada rudenī, kad bērnudārzā visi ar aizrautību un izdomu gatavojās Krišjāņa Barona dzimšanas dienas atcerei: cēla laukā no skapiem tautiskās sagšas un prievītes, mācīja bērniem tautas dziesmas un deju soļus. Tā bija muzikālās audzinātājas Mārtiņas Vimbas izlolotā ideja, kuru turpina Gunta Mežule kopā ar citām audzinātājām. Mārtiņos, Ziemassvētkos, Lieldienās, Jāņos un citos gadskārtu ierašu svētkos,

arī Mātes dienā, mazie bērnudārznieki, balti saposušies, tautas dziesmās un rotaļās sāk izjust savas zemes vēsturiskās saknes.

Atmodas gados bērnudārza audzēkņi kopā ar Ziemassvētku vecīti apciemoja vecos smilteniešus, tagad pirms Ziemassvētkiem mazuli ar dziesmām iepriecina slimnīcā sirgstošos. Desmit gadus notiek mazo dziedātāju konkurss "Cālis", tā krustmāte Ingūna Slapjuma katru gadu izvēlas arvien jaunu pasaku tēlu un pulcina ap sevi talantīgākos bērnus.

Smiltenes 1. bērnudārza mazuli un darbinieki jau vairākus gadu desmitus mitinās pielāgotās telpās divās privātmājās Raiņa ielā 12 un Mētras ielā 11, bet no 1983.gada - arī Smiltenes 8.CBR uzceltajā ēkā Mētras ielā 11a. Jau vairākus gadus 1.bērnudārzs nes nosaukumu "Vālodzīte".

Pilsētas sabiedrība uzskata, ka vislielākā vērtība ir bērnudārza ilggadējie darbinieki, kuriem visā darba dienas garumā var uzticēt visdārgāko - savus bērnus. Ilggadējās un nu jau atpūtā aizgājušās audzinātājas Elza Cāle, Vera Kļaviņa, Vallija Krūmiņa, Marta Graudiņa, Albertīne Kalniņa, Rasma Legzdiņa, Rita Strauja un citas vienmēr devušas padomus savām jaunajām kolēģēm. Vija Sokolova, kas tagad, tāpat kā Rita Strauja, māca Smiltenes ģimnāzijas sākumskolas bērnus, ar bērnudārzu bijusi kopā jau no bērnības: vispirms kā *Cālīšaudzinātājas*

audzēkne un pēc attiecīgas specialitātes iegūšanas - audzinātāja.

Par godprātīgu attieksmi pret bērniem un viņu vecākiem, par mūža ieguldījumu bērnu tikumiskās izpratnes veidošanā ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu apbalvota ilggadējā audzinātāja Inta Bušmane. Daudzus gadus bērnudārzam veltījusi Rasma Petrova. Viņa gatavojusi skaistus noformējumus, vākusi un apko-

Attēlos:
Miķeļa dienas
svinēšana
1999.gadā.

"Vālodzītes"
audzinātājas
un darbinieces
bērnudārza 60
gadu
pastāvēšanas
jubilejā
1998.gadā

pojusi materiālus par bērnudārza vēsturi. Ar atzinības rakstiem apbalvotas audzinātājas Gunta Mežule, Ingūna Slapjuma, Mudīte Šilaua, Vanda Šarkova, Līgita Upīte, Mārīte Ozola, Anita Moruza, Elita Fabiāne, Laila Zālīte, auklītes Daina Papule, Ināra Duka.

*"Mums "Vālodzīte" - sapņu zeme,
Kur brīnumi ik dienas dzimst.
Kad bēdīgs prāts vai skumjas nomāc,*

Draugs draugam palīdz tās pārvarēt," skan vārdi bērnu dārza himnā, ko sacerējusi Gunta Mežule. "Vālodzīte" arvien būs tā vieta Smiltēnē, kur savas pilsētas un dzimtās zemes nākotnei aug un gudrības iegūst mazie Latvijas pilsoņi.

"Vālodzītes" sporta svētki - saulaini kā pati bērnība. 2003.gads

Smiltēnes pilsētas 2.pirmsskolas izglītības iestāde - ar nosaukumu *Smiltēnes bērnu silīte*, tika nodibināta 1945.gada decembrī. Tā atradās bijušajā Ozola kunga mājā Dārza ielā 7. Iestādes pirmā vadītāja bija Elza Miķe, pēc tam Milda Miķe. Sākumā bija divas mazo bērnu grupas un 11 darbinieki. No 1950.gada janvāra iestādi vadīja Lidija Vīksna, no jūlija - Serafima Hatenoņa, no 1955.gada

"Bērnu silītes" audzēkņi pēckara gados rotaļājas pie smilšu kastes Dārza ielā

jūlija - Ausma Vanaga, no novembra - Olga Martinsone, no 1957.gada novembra - Ārija Zilbere. Ar 1959.gada maiju par iestādes vadītāju tika iecelta Edīte Prauliņa-Rauza, kura šajā amatā ir vēl arī 2004. gadā.

1960.gada decembrī bērnu silīte tika pārdēvēta par Smiltēnes pilsētas

mazbērnu novietni un pakļauta Valkas rajona Tautas izglītības nodaļai. 1972.gada janvārī piepildījās darbinieku un vadītājas sapnis par lielākām un ērtākām telpām. Iestāde pārcēlās uz Pionieru (tagad Atmodas) ielas divstāvu namu, kur bija plašākas telpas un atsevišķa ēka virtuvei, veļas mazgāšanai, noliktavai. Tika atvērta 4. grupa. Ar vecāku un pilsētas iestāžu atbalstu iekārtoja plašus rotaļu laukumus, uzcēla nojumes rotaļām, lai bērni tiktu ārā nelabvēlīgos laika apstākļos.

Arī vismazākiem ir savs konkurss "Cālis". 2003.gads

Ar 1988.gada janvāri iestādes nosaukums ir Smiltenes mazbērnu novietne-bērnudārzs Nr.2, un kopš 1992.gada bērnudārzu savā pārziņā pārņēmusi pilsētas pašvaldība.

Noslēdzot vēsturisko apskatu par Smiltenes skolām un ieskatu mazo smilteniešu dzīvē "Vālodzītē", kļūst saprotams, kur rodama smilteniešu izslavētā, paaudzēs pārmantotā savas dzimtās pilsētas mīlestība un patriotisms. Vērtību pamati ielikti skaistajā bērnības laikā, talanti attīstīti mūzikas un mākslas skolā, sporta nodarbībās, un skolās - jau kopš pirmsākumiem - strādā talantīgi skolotāji.

Smiltenes pašvaldības vadītāji

Pēteris Štrāls	1919.g.jūnijs	- 1920.g.aprīlis
Augusts Akmentiņš	1920.g.aprīlis	- 1922.gads
Pēteris Paeglītis	1922.gads	- 1925.g.decembris
Pēteris Migla	1925.g.decembris	- 1934.g.maijs
Jānis Venners	1934.g.maijs	- 1940.g.jūlijs
Pēteris Krūze	1940.g.jūlijs	- 1941.g.janvāris
Kārlis Levics	1941.g.janvāris	- 1941.g.jūlijs
Jānis Venners	1941.g.jūlijs	- 1942.g.jūlijs
Jānis Ringmanis	1942.g.jūlijs	- 1944.g.septembris
Hermanis Gērdēns	1944.g.septembris	- 1947.g.maijs
Zelma Zvirbule	1947.g.maijs	- 1948.g.septembris
Voldemārs Stūris	1948.g.septembris	- 1949.g.marts
Jēkabs Vīgants	1949.g.marts	- 1949.g.septembris
Arturs Kalītis	1949.g.septembris	- 1950.g.decembris
Vladimirs Paškovs	1950.g.decembris	- 1953.g.marts
Hermanis Gērdēns	1953.g.marts	- 1956.g.jūlijs

Ar LPSR Ministru padomes lēmumu 1956.g.15.jūlijā Smiltenes pašvaldība likvidēta, atjaunota 1957.gada janvārī.

Jānis Jansons	1957.g.janvāris	- 1963.g.marts
Emma Kalniņa	1963.g.marts	- 1969.g.aprīlis
Katrīna Stībele	1969.g.aprīlis	- 1969.g.decembris
Kārlis Zīvers	1969.g.decembris	- 1984.g.aprīlis
Alfrēds Zalāns	1984.g.aprīlis	- 1990.g.janvāris
Gatis Krūmiņš	1990.g.janvāris	- 2001.g.decembris
Ainārs Mežulis	no 2001.g.28.decembra.	

Personas

Adaviča Ieva, Smiltenes deju ansambļa "Ieviņa" vadītāja.

Dzimis 1945.gada 24.decembrī Liepājā. Bērniību un pirmos skolas gadus pavadījusi Liepājā, vidusskolas gadus - Valmierā. Rīgas Kultūras darbinieku tehnikumu pabeigusi ar izcilību. Gadu mācījusies Maskavā, pēc atgriešanās astoņus gadus vadījusi Valmieras deju ansambli "Gauja". Pēc Smiltenes kultūras nama vadītājas Veltas Kalveles priekšlikuma (1977.) sākusi mācīt smiltenešus deju mākslā. Pirmais panākums bija 1980.gada dziesmu svētkos izcīnītā otrā vieta. 1981.g. smiltenešiem piešķīra Tautas deju ansambļa nosaukumu un apstiprināja nosaukumu - "Ieviņa".

1997.g.17.novembrī apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Akmentiņš Augusts, pilsētas galva 1920.-1922.g.

Dzimis 1877. gada 26.janvārī Zvārtavās pagastā. Smiltēnē piederējis namu Vaļņu ielā 7 (agrāk 5), kurā bijis pierakstīts kopš 1924.g. 30. janvāra (iespējams, māja uzcelta). Miris 1949. g. 30.augustā Smiltēnē.

Akmentiņš Jānis, sporta treneris.

Dzimis 1932.gada 9.aprīlī Vallēs, tagadējā Aizkraukles raj. Beidzis Talsu vidusskolu, pēc dienesta armijā atgriezies Talsos un, strādājot lauku sporta biedrībā "Vārpa", izvēlējies riteņbraukšanu. Ar panākumiem piedalījies sacensībās, strādājis Talsu sporta skolā par riteņbraukšanas treneri. Kopš 1960.gada dzīvo Smiltēnē un strādā sporta skolā par riteņbraukšanas treneri. Viņu vairākkārt iepriecinājuši paša audzēkņi: Jānis Siliņš no sportista kļuvis par sporta meistar, tad par treneri, pedagogu. Gaidis Lapiņš pasaules junioru čempionātā Buenosairesā izcīnījis zelta medaļu, Dainis Ozols kļuvis par olimpisko medaļnieku Barselonā (1992.). Ar panākumiem J.Akmentiņš piedalījies kinoamatieru konkursos, kopš Atmodas laika sākuma vada organizācijas "Daugavas Vanagi Latvijā" Smiltenes nodaļu.

Alksne Ilga, represētā, sabiedriskā darbiniece Smiltēnē.

Dzimusi 1928. gada 26.novembrī Rīgā. Tēvs Kārlis Hagemanis bija Smiltenes pilsētas policijas uzraugs ar kanceleju un dienesta dzīvokli Smiltenes pilsētas valdes namā. 1940.g. vasarā padomju vara lika Hagemaniem atstāt dienesta dzīvokli, viņi devās uz Bilskas pag. Aizkaļņiem, no turienes ģimene 1941.g. 14.jūnijā tika izvesta uz Sibīriju. 1946.g. kopā ar izvestajiem Sibīrijas bērniem atgriezās Latvijā, 1950.g. jūlijā apprecējās, bet pēc mēneša tika vēlreiz izsūtīta uz Sibīriju. Latvijā atgriezās 1964.g., bet Smiltenes varas vīri neļāva šeit dzīvot. Atrada dzīves un darba vietu Cesvaines kūdras fabrikā. Pēc dažiem gadiem mēģināja atgriezties Smiltēnē, bet MRS direktors, uzzinājis par viņas pagātni, iecerēto darbu atteica.

Dažus gadus I.Alksne strādāja kolhozā "Draudzība", tad metālapstrādes rūpnīcā "Abuls", Valkas Sadzīves pakalpojumu kombinātā un pēdējos 15 darba gadus līdz aiziešanai pensijā strādāja 8.CBR par sagādnieci. Sākot ar Atmodas laiku, aktīvi piedalījies politiski represēto jauzu organizēšanā un tikusi ievēlēta par Smiltenes politiski represēto nodaļas vadītāju. Latvijas valsts I.Alksnes sabiedrisko darbību novērtējusi 1999.gada 12.martā, apbalvojot ar Piektās šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

Antēna Leontīne, Smiltenes 1932.gada skaistuma karaliene.

Biedrības namā 1932.g. 25.septembrī vietējā teātra trupa izrādīja Jaunsudrabiņa lugu "Zvēru dīdītājas", pēc izrādes notika skaistuma konkurss. No astoņām kandidātēm uzvarēja Leontīne Antēna. Karalienei aplika lentu ar attiecīgu uzrakstu un pasniedza rozes, orķestris nospēlēja "Tu esi skaista kā ziedoņa rīts". Lielo godu - uzbildēt karalieni - piešķīra fotogrāfam Jūlijam Kārklīnam. Vienīgā Smiltenes skaistuma karaliene dzimusi 1913.gada 19.maijā Smiltēnē. 1938.gadā apprecējusies ar smilteniešu Pāvilu Zālīti, 1944.gadā atstājusi Latviju, kopš 1949.gada dzīvojuši Amerikā. Mirusi 1995.g.10.oktobrī Ņujorkā, apglabāta Fernklifa kapos.

Antēns Pēteris, virsleitnants.

Dzimis 1917.gadā. Ar vecākiem dzīvojis Smiltēnē, Daugavas ielā (Zariņa mājā). Pirmais vācu laiku (varas) Smiltenes komandants, kuru 1941.gada 6.jūlijā iecēlis Smiltenes pašaizsardzības rajona pulkvedis Krīpens. Leģionārs, kritis Krievijā, Volhovā.

Kara ziņotāju vēstījums par P. Antēna pēdējiem brīžiem: *"Antēns pēc divu krievu bunkuru ieņemšanas uzdūries uz spēcīgu pretestību un tur atīstījusies sīva tuvciņas ieroču kauja. Antēns ievainots ar granātšķembu mugurā, taču palicis arī vēl tad ierindā un vadījis uzbrukumu. No viņa plūst asinis, kas, caur drēbēm sūcoties, krāso pelēko zemi sarkanu, pamazām atņem spēkus. Boļševiki atklāj niknu granātmetēju uguni pa mūsu ierakumiem. Antēns zaudējis pārāk daudz asiņu un saviem spēkiem pārvietoties nevar. Leģionāri viņu saņem un nes. Pirms nonākšanas drošā ierakumā Antēns strauji saliecas uz priekšu un atslīd bez dzīvības - trāpījusi lode krūtīs - šis ievainojums nes nāvi. Godinot Pētera Antēna piemiņu, rota, ko viņš komandēja, nosaukta viņa vārdā."*

Apse Emīls, Latvijas bankas Smiltenes nodaļas pārvaldnieks 30. gados.

Dzimis 1887.gada 1.augustā Valkas apr. Smiltenes pag. Vecapšu mājās, lauksaimnieka dēls. Mācījies Smiltenes pagasta un Cēsu pilsētas skolā. 1904.-1909.g.bija Smiltenes pag. rakstveža palīgs, bet no 1910.g. strādājis Smiltenes-Palsmanes-Aumeistaru-Gaujienas krājaizdevumu kasē par grāmatvedi. 1921.g. iecelts par valsts kases Smiltenes nodaļas vadītāju. Vairāk nekā 25 gadus E.Apse bijis Smiltenes sabiedriskās dzīves centrā, aktīvi darbojies Smiltenes Mūzikas un dziedāšanas biedrībā, organizējis Smiltenes novada dziesmu svētkus virsdiriģenta Teodora Reitera vadībā. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Apškrūma Kornēlija, dzejniece.

Dzimusi 1937.gada 12.aprīlī Valkas rajona kādreizējā Palsmanes (tagad Grundzāles) pagastā. Mācījusies Sikšņu pamatskolā, Vidagā, Smiltenes vidusskolā, neilgi LVU. Vairāk nekā četrdesmit gadu strādājusi Virešu bibliotēkā. Vidzemes literātu saietu aizsācēja un koordinatore, Alūksnes laikraksta "Malienas Ziņas" literārās lappuses "Ezerlāse" ilggadīga veidotāja.

Dzejoļus raksta kopš vidusskolas gadiem Smiltēnē. Sākums nopietnai literārai darbībai - dzejoļu mazgrāmata kopkrājumā "Mūža acis" 1991.gadā. Pirmā grāmata - "Mājvieta" 1992.gadā. 2004.gadā jau ir 24 grāmatu, no tām 10 bērnu, autore. Vispopulārākās - "Mīļumvārdi" (trīs grāmatas 1998.-2000.g.), "Cerību vārti", "Mīlestībā teikts vārds", "Tēvzemē", "Ar atdzimšanu Ziemassvētki nāk", "Tu tinies klusumā". Daudzi dzejoļi komponēti.

1997.gada novembrī iznāca veltījumu dzejas grāmata "Smiltenei".

Dzejniece par Smiltēni saka:

"Mūža garumā esmu jutusi tās līdzdalību savā dzīves ritējumā. Tā ir Smiltene, manas paaudzes jaunības pilsēta, kuras ieliņās vēl joprojām varam satikt ne vien savus spāmotākos sapņus un cerības, bet arī maldīšanās rūgtumu. Smiltene - tā ir nebeidzama atgriešanās pie saviem ieguvumiem un zaudējumiem, tā ir kā pāmākšana mīlestības pilnā mājā, kur dabas daiļums un labestības pilni cilvēki

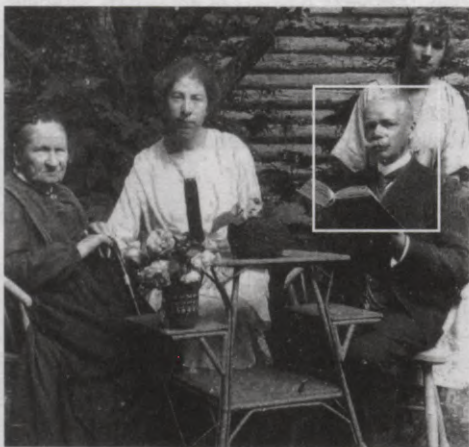
atdod zaudēto spēku un ticību. Smiltēnē, vienā no vislatviskākajām pilsētām, joprojām satiekas visi tie, kam bērzu birzs pie ģimnāzijas dziedājusi savas dziesmas, kuri ar skolotāju sarūpēto zintību ceļa maizi devušies dzīvē."

Balodis Haralds, Smiltēnes mākslas skolas direktors. Dzimis 1958.gada 23.augustā Smiltēnē. Līdz 8.klasei mācījies Smiltēnes vidusskolā, pēc tam Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolā, kuru beidzis 1977.gadā. Latvijas Valsts Mākslas akadēmijas Tēlniecības nodaļu beidzis 1988.gadā. Pēc akadēmijas beigšanas sācis strādāt Priekuljos, bet, A.Štelca pierunāts, atgriezies Smiltēnē. Pirmais nozīmīgākais darbs bija piemiņas akmens izveidošana pie Smiltēnes ģimnāzijas (1990.). H.Balodis ir Smiltēnes pilsētas Goda medaļas (1995.) un Smiltēnes pilsētas karoga meta autors. Ilustrējis K.Apškrūmas dzejoļu krājumu "Smiltene". H.Balodis piedalījies šīs grāmatas vāka veidošanā.

Baumanis Arturs Valentīns, rakstnieks. Dzimis 1905.gada 27.februārī Rīgā. Tēvs Dāvis Baumanis agrārās reformas laikā iegādājies gruntsgabalu Smiltēnē, Daugavas ielā, uz kura uzcēla dzīvojamu māju. A.Baumanis Smiltēnē beidzis reālskolu (1922.), Rīgā ieguvis skolotāja tiesības un 17 gadu vecumā sācis strādāt Smiltēnes 2.pamatskolā par skolotāju. 1930.gadā pārgājis uz Rīgu, lai nodotos vienīgi studijām, pēc studiju beigšanas (1933.) strādājis Jēkabpilī un Rīgā. 1944.gadā izceļojis uz Vāciju, kur izdevis "Ābeci", kura bija ļoti nepieciešama svešumā nonākušiem latviešu bērniem. 1949.gadā iebraucis Amerikā, sākumā Dienviddakotas štatā bijis laukstrādnieks, tad Čikāgā - dzelzceļnieks, bibliotekārs Detroitas publiskā bibliotēkā (1952.-1978.). 1976.gadā izdevis pēdējo no 8 grāmatām par hernhūtiešiem, kurās aprakstīta ticības brāļu dzīve Raunas apkārtnē.

A.Baumaņa literārā darbība visai daudzpusīga: viņš rakstījis dzejoļus, stāstus, kritikas un plašākus apcerējumus par literatūru. Smiltēniešiem nozīmīgs ir 1972.g. ārzemēs izdotais krājums "Kad mēs jauni bijām", kurā publicētas viņa atmiņas par Smiltēni. Miris 1989.gadā, apbedīts Detroitā.

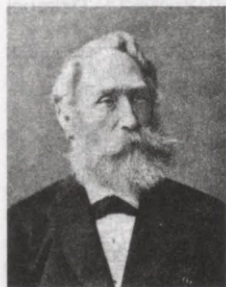

Bergmanis Eižens, baltvācu izcelsmes aptiekārs. Dzimis 1857.gada 28.augustā Dobelē. Agri zaudējis tēvu, dzīvē cīnījies pats saviem spēkiem. Bijis aptiekas mācekļis un aptiekāra palīgs Rīgā un Pēterburgā.

1881.gadā Bergmanis Tērbatā ieguva provizora diplomu un tajā pašā gadā atvēra aptieku Irētās telpās Smiltēnē tirgotāja Zaķīša namā - tagad Baznīcas laukumā 16 (skat. 271.lpp.). Jau pēc dažiem gadiem Dārza ielā 3 parādījās jauns sarkano ķieģeļu nams, kura vienu galu vēl tagad grezno ģeoznīka iniciāļi - E un B, bet mājas otrā galā ir mājas celšanas gads - 1895. Aptiekas vajadzībām tika atvēlētas plašas telpas nama pirmajā stāvā. 1919. gada februārī lielnieki E. Bergmani apcietināja. Tikai attapība viņu paglābusi no nošaušanas. Atgriezies mājās, viņš aptieku nodeva nomniekiem, bet pats pievērsās literāram darbam.

E.Bergmanis ir vairāku noveļu, pasaku un stāstu grāmatu autors, kuras ar pseidonīmu Eižens Ernsts publicētas vācu valodā. Viņa literārie darbi galvenokārt adresēti bērniem, bet maz pazīstami, jo nav tulkoti latviešu valodā. Kā sabiedriski rosīgs cilvēks E.Bergmanis piedalījies Smiltēnes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības un Smiltēnes Namsaimnieku biedrības dibināšanā. E.Bergmanis daudz tika ceļojis, mājās pārvedis gleznas, skulptūras un svešzemju ārstniecības augus, kurus ieaudzējis savā dārzā. Viņa bibliotēkā bijuši vismaz 4600 sējumi, plaša ekslibru kolekcija ar apmēram piectūkstoš vienībām. Šīs mazās lapiņas pēckara iemītnieki, diemžēl, izmantojuši gauži praktiski - kādā vietā sprauduši uz nagliņas...

E.Bergmanis miris 1934.gada 1.oktobrī, apglabāts pilsētas kapos, netālu no Bērensu kapličas.

Gotlībs Bērens (Gottlieb Behrens), Bānūža muižas īpašnieks, Smiltenes muižas pārvaldnieks Līvena laikā, Smiltenes draudzes tiesnesis. Dāvinājis lielus kapitālus Smiltenes draudzei, skolai un nabagajiem.

Miris 1892.gada 18.augustā 73 gadu vecumā. Apglabāts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētās visaugstākajā vietā - Bērensu kapličā.

Birznis Paulis, ārsts, Latvijas Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīcas direktors (1923.-1944.). Dzimis 1891.gada 29.oktobrī Zemgalē. Mācījies vietējā pagasta skolā, Jelgavas ģimnāzijā. Ārsta izglītību ieguvis Maskavas Universitātē. 1915.gadā iesaukts kā kara ārsts dienestā, vēlāk iestājies 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulkā, piedalījies visās kaujās, apbalvots ar vairākiem kara ordeņiem. 1919.gadā sācis strādāt Rīgā Latvijas Sarkanā Krusta ķirurģiskā slimnīcā, vēlāk strādājis Rīgas pilsētas slimnīcas ginekoloģijas - dzemdniecības nodaļā. Kopš 1923.gada septembra - Smiltenes slimnīcas galvenais ārsts. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa 4.šķiru un Latvijas Sarkanā Krusta goda zīmi. Aktīvi piedalījies Smiltenes sabiedriskajā dzīvē - pilsētas domnieks, baznīcas draudzes priekšnieks, krājiskas padomes loceklis. 1932.gada novembrī apbalvots ar Aizsargu nopelni krustu. P.Birznis miris 74 gadu vecumā - 1966.gada 5.martā ASV.

Blīgzna Elmārs, skolotājs un Smiltenes vidusskolas direktors (1944.-1967.). Dzimis 1903.gada 29.jūlijā Palsmanē mežsarga ģimenē. Izglītošanās saistās ar Rīgu, tur arī pirmā darba vieta skolotāja amatā. Studējis universitātē vēsturi, apceļojis Rietumeiropu, beidzis Zeltmata dramatiskos kursus, apguvis oratora mākslu. 1944.gada rudenī ieradās Smiltēnē. Kara izpostītajā pilsētā viņa vadītā vidusskola kļuva par kultūras un mākslas centru, kur pulcējās ne tikai pilsētas inteliģence, bet viesojās arī pazīstamais aktieris un režisors Pēteris Lūcis un komponists Arvīds Žilinskis. Lielākais smiltēniešu teātra panākums bija V.Lāča drāmas "Bāka uz salas" izrāde Maskavā (1948.), kurā galveno lomu spēlēja pats E.Blīgzna. Par šo panākumu E. Blīgzna apbalvoja ar Sarkanās Zvaigznes ordeni.

Lai gan direktors vienmēr bija laipns un tolerants pret vietējo varu, nelabvēļu netrūka. 1951.gadā viņu no direktora amata atstādināja, bet pēc pieciem gadiem Elmārs Blīgzna tika atjaunots amatā, viņš mācīja arī mākslas vēsturi. Ilga un smaga slimība viņu pieveica 1967.gada 3.novembrī. Apglabāts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Bojārs Ernests, mūziķis. Dzimis 1900.gada 9.aprīlī Palsmanes pagastā. Bērniībā 5 km bija jāstaigā līdz Ķempu skolai, lai vingrinātos klavieru spēlē. Piecpadsmit gadu vecumā vadījis Palsmanes draudzes skolas skolēnu kori. Dzīvojot Kaukāzā, iepazinies ar ievērojamiem mūziķiem, spēlējis salona orķestrī kopā ar izcilie krievu vijolniekiem. Tālu no dzimtenes viņš iepazīstināja klausītājus ar latviešu tautas dziesmu motīviem. Atgriešanās Latvijā sagādāja vilšanos, jo plānā naudas maka dēļ neiekļuva Konservatorijā.

Pēc Otrā pasaules kara smiltēnieši apbrīvoja viņa klavierspēli. Daudzi viņa pavadījumā mācījušies kora un solo dziesmas skolā un kultūras namā. Mūsu komponists! - ar Ernestu Bojāru lepojās smiltēnieši, jo vīrs, kam sarma jau bija sakritusi matos, dienu no dienas dzīvoja mūzikai.

Viņa komponētās dziesmas "Miera maršs", "Riekstojot", "Romance" un daudzas citas melodiskas dziesmas un skaņdarbi klavierēm izskanējuši aiz Smiltenes robežām. E.Bojārs miris Rīgā.

Boka Kristīne, 43 gadus skolotāja Smiltēnē (1919.-1962.). Dzimusi 1889.gada 9.oktobrī Cēsu apriņķī. Pirmā skola - Luterskola Rankā. Pēc tās beigšanas iestājusies Cēsu Sieviešu privātgimnāzijā, vēlāk pārgājusi uz Tērbatas Sieviešu privātgimnāziju. 1909.g. pavasarī kā eksterne eksaminējās Tērbatas Aleksandra 1.gimnāzijā, kur saņēma gatavības apliecību ar tiesībām turpināt mācības augstskolā. Pēc Tērbatas Universitātes beigšanas 1915.g. pavasarī ieguvusi vidusskolas skolotājas tiesības. Tā paša gada jūlijā apprecējusies ar universitātes asistentu Augustu Boku un rudenī uzsākusi skolotājas praksi sieviešu gimnāzijā Tērbatā, kuru turpinājusi līdz 1918.g. 31.maijam, kad skola vācu okupācijas laikā evakuējās uz Voronežu (Krievijā).

Plašos apmēros tur tolaik plosījās tīfā epidēmija, kurai par upuri 1919.g.18.maijā krita Augusts Boka. Viss ar pūlēm iegūtais zaudēja nozīmi, atgriezoties Latvijā, sirds bija smaga.

1919.g. 16.septembrī Smiltēnes gimnāzijas skolotāju pulkā ienāca jauna, neparasti nopietna skolotāja tumšā tērpā ar gludi sasukātiem matiem. K.Boka mācīja matemātiku, algebru, ģeometriju, trigonometriju un kosmogrāfiju. Skolotājai pašai savu bērnu nebija, tāpēc visa viņas dzīve tika atdota skolniekiem. Pēc Otrā pasaules kara, kad ļoti trūka mūzikas skolotāju, K.Boka izrādīja daudz iniciatīvas un uzņēmības, mācīdama dziedāt dažādiem skolēnu ansambļiem. Viņas vadītais matemātikas pulciņš iestudēja lugu "Dzīves mērķis", kurā stāstīts par zinātnieci matemātiķi Sofiju Kovaļevsku. 1962.g.10.decembrī K.Boka aizgāja no darba skolā. Viņa mirusi 1964.gada 3.jūlijā Smiltēnē un apglabāta Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Brašņevics Andrejs, Smiltēnes draudzes ārsts. Dzimis 1849.gada 8.decembrī Kurzemē. Ģimnāziju beidzis Kuldīgā, ārsta diplomu ieguvis Tērbatā. Bija Smiltēnes mācītāja K.Kundziņa studiju biedrs Tērbatā un latviešu rakstniecības vakaru dalībnieks, dedzīgs jaunlatvietis. Uz Smiltēni atnāca no Vecpiebalgas. Smiltēnieši ļoti cienīja savu draudzes ārstu - viņš bija uzcītīgs darbā, apzinīgs pienākumos, satīcīgs un atklāts cilvēks. Pēc sirds dabas viņš bija vairāk kā mācītājs. Pēc triju nedēļu vārgšanas ar plaušu karsoni Andrejs Brašņevics aizgāja Dieva mierā 48,5 gadu vecumā, atstādams atraitni ar 4 maziem bērniem. Tas bija 1898.g.19.jūlijā. Apglabāts Smiltēnes ev. lut. draudzes kapsētā netālu no Bērensu kapličas.

Čāle Elza, bērnudārza audzinātāja. Dzimusi 1920.g.15.novembrī Bilskas pagasta "Brutuļos". Skolas gaitas uzsākusi netālaļajā Pauzuļu skoliņā. Smiltēnē mācījusies Kļaviņa skolā un ģimnāzijā, kuru beigusi liktenīgajā 1940.gadā. Cerēja mācīties Cēsu Skolotāju institūtā, bet 1940.gada 13.septembrī bija jāsāk strādāt bērnudārzā. Toreiz viņa vēl nenojauta, ka viņas sūtība - audzināt mazuļus - turpināsies 50 gadu garumā. Bērnudārzs bija viņas pirmā un vienīgā darba vieta, arī visu savu brīvo laiku viņa veltīja tikai bērniem. 1963.gadā E.Čāle ar izcilību beidza Rīgas pedagoģisko skolu. Viņas darbs novērtēts ar Goda rakstiem, fotogrāfija bijusi ievietota Valkas rajona un Smiltēnes pilsētas Goda plāksnē, saņemts PSRS ordenis "Goda Zīme". 1995.g.17.novembrī apbalvota ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu.

Cers Roberts, skolotājs Smiltēnē. Dzimis 1908.g. 7.aprīlī Valkas apriņķa Plāņu pag. Strūkās. Jau no agras bērnības kopā ar brāli cītīgi strādājis, palīdzēdams vecākiem. R.Cers beidzis Valsts Jelgavas Skolotāju institūtu. Pirmās darba gaitas aizveda uz Pļaviņām, kur viņš bija Pļaviņu pilsētas pamatskolas pārzinis, tur satīcis izcilos kultūras darbiniekus Kārlī un Aleksandru Štrālu, Jāni Jaunsudrabiņu. Pēc Otrā pasaules kara R.Cers atgriezās dzimtajā pusē. 1945.gada vasarā R.Cers bijušo Lazdiņa doktorātu piemēroja skolas vajadzībām, iekārtoja tur četrklasīgu pamatskolu, bija tās pirmais pārzinis. Cik daudz negulētu nakšu, cik daudz prieka par paveikto, - to atceras R.Cera sieva un bērni, jo direktora darbs ir līdzīgs rozēs ziedam - tam ir arī ērkšķi.

No 1945.gada novembra R.Cers - Smiltenes 1. septiņgadīgās skolas direktors. Smiltenes vidusskolā aizvadīti 39 gadi (1947.-1986.). Viņš mācījis daudzus priekšmetus (matemātiku, fiziku, fizikultūru), bet vislielākā atzinība skolotājam un viņa audzēkņiem tika izteikta (ne tikai Latvijā, bet arī ASV, Kanādā, Meksikā, Japānā) par darbmācības pulciņa darbu. Skolotāja lielā mīlestība bija darba mācība, skolas darbnīcas vecajā ēkā tapa brīnišķīgi kokapstrādes darinājumi un suvenīri. Pašu rokām gatavotās lietas bija tik skaistas, ka atrada vietu daudzās izstādēs Latvijā un ārzemēs - Nujorkā, Monreālā, izstādē "Expo-70" Japānā. Viņa vadībā skolas darbnīcā izauga nākamie galdnieki un daiļamata pratēji. Skolotājam R.Ceram bija izcila gaume, savu darba mīlestību un prasmi viņš sniedza arī saviem audzēkņiem. LPSR Nopelniem bagātais skolotājs (1959.) un Tautas daiļamata meistars (1960.). Roberta Cera personību raksturoja plašas zināšanas, apbrīnojams miers, humors un konsekvence. Viņš nesejoja tā laika dažādām kampaņām, bet palika pie saviem uzskatiem, kaut bieži tas viņam nebija izdevīgi.

Smiltenes skolām atdoti 42 pedagoga darba gadi. Pavisam šajā profesijā, kas bija viņa sirds aicinājums, mūža piepildījums un saturs, nostrādāti 55 gadi (1931.-1986.). Skolotājs ļoti mīlēja Latviju un viņam bija dārga tās kultūra, viņš palīdzēja vākt materiālus un apkopot ziņas par novada kultūras darbiniekiem. R.Cers nesagaidīja Latvijas Atmodu, tikai tās priekšnojautas, Atmoda būtu bijusi viņa laiks. Miris 1987.g.11.septembrī Smiltēnē, apglabāts Smiltenes pilsētas ev. lut. draudzes kapsētā.

Ciguzis Guntis, ārsts. Dzimis 1941.gada 4.decembrī Palsmanes pag. Izglītību ieguvis Rīgas Medicīnas akadēmijā. Pēc augstskolas beigšanas 1966.gada 1.augustā sācis strādāt savā studiju prakses vietā - Smiltenes zonālajā slimnīcā par neirologu. Jau pirmajos darba gados viņš ieviesa tolaik jaunas, netradicionālas ārstēšanas metodes - hipnozi, adatu terapiju.

No 1976.gada februāra līdz pat aiziešanai pensijā G.Ciguzis bija slimnīcas galvenā ārsta vietnieks medicīnas darbā. Ārsts 35 gadus baltajā virsvalkā palīdzēja daudziem atgūt veselību un savu enerģiju neskopodamies deva cietim, līdz pats sadega. Miris 2004.gada 28.februārī.

Cimdiņš Alfrēds, Smiltenes draudzes mācītājs pēc Otrā pasaules kara. Dzimis 1910.g.19.martā Smiltenes pagasta Gailīšos. Beidzis Bilskas Pauzuļu un Smiltenes pamatskolu, Smiltenes valsts vidusskolu (1931.), studējis teoloģiju Latvijas Universitātē. 1936.gadā beidzis Teoloģijas fakultāti ar atzīmi "ļoti sekmīgi". Tā paša gada 12.jūlijā ordinēts par Rīgas pilsētas prāvesta iecirkņa vikāru. Liktenīga bija ievēlēšana Gulbenes draudzē. Tā bija viena no lielākām lauku draudzēm Latvijā un, sakarā ar iepriekšējā mācītāja vājībām (alkoholisms), tur bija daudz pretrasti. Baznīcas virsvaldes iecere draudzi sadalīt radīja saspīlējumu draudzē un sūdzības. Lai gan Cimdiņš bija kluss un satīcīgs, taisnības meklēšanā viņš tomēr iedegās un kļuva stūrgalvīgs. Draudzi gan sadalīja, bet A.Cimdiņa baznīcas virsvalde 1943.gadā no amata atstādināja. Cimdiņš bija kļuvis nervozs un atnāca strādāt tēva mājās.

Padomju varas laikā viņš kļuva par Smiltenes draudzes mācītāju, bija nepārtrauktā konfliktā ar vietējo padomju varu. A.Cimdiņš mira 1974.g. 30.jūnijā, apglabāts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā. Uz kapa plāksnes rindas: "Tu būsi dzīvs uz mūžam dzīvas zemes, Tev nāves nav, kaut atstāji tu mūs."

Cunska Aija, skolotāja. Dzimusi 1966.g.24.augustā Balvos. Pēc LVU Fizikas un matemātikas fakultātes beigšanas (1989.) sākusī strādāt Smiltenes ģimnāzijā par datorzinību skolotāju un direktora vietnieci informātikas jautājumos. Kopš 2002.gada februāra A.Cunska ir Smiltenes ģimnāzijas direktore. Ieguvusi pedagoģijas maģistra grādu. 1999.g.17.novembrī apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Dambergs Dāvids, skolotājs, Smiltenes draudzes ērģelnieks. Dzimis 1841.g.9.februārī Meņģeles pagastā. Ar vietējā mācītāja gādību dabūjis tiem laikiem labu izglītību. 1860.gadā beidzis Cimzes skolotāju semināru. Smiltenes draudzes skolas skolotājs un priekšnieks 50 gadus (1862.-1912.). Pret skolniekiem vienmēr laipns, ļoti reti bāries, vairāk bijušas sirsnīgas pamācības. Nodibinājis Smiltenē pirmo vīru kori, kas piedalījies pirmajos dziesmu svētkos Dikļos (1864.). D.Dambergs jāuzskata par pirmo, kas Smiltenē ieviesis balsīgo dziedāšanu, veikli tulkojis dziesmu vārdus un to tulkojumi tiek lietoti vēl mūsdienās ("Lai kopā sanākam un uzdziedam", "Brāļi, šodien priecāties"). Viņam ir bijušas labas runas dāvanas, aktīvi darbojies Mūzikas un dziedāšanas, arī Lauksaimniecības biedrībā - ilgus gadus bijis tās bibliotekārs un rakstu vedējs.

Mūža nogali pavadījis Drustos, kur arī miris 1919.g.28.oktobrī un tur apbedīts, bet viņa bijušie audzēkņi 1920.gadā mirstīgās atliekas pārveda un apglabāja Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā. Pieminekļis atklāts 1932.gada 20.novembrī.

Dīcs Svante Gustavs, Smiltenes draudzes mācītājs (1693.-1723.) un Kokneses iecirkņa prāvests. Dzimis 1670.g.10.februārī Raunā kā turienes mācītāja dēls, mācījies Rīgas Licejā, studējis Jēnā un Leipcigā. Ziemeļu kara laikā Dīcs slēpies Mežoles biežajos mežos un vairākas dziesmas sacerējis mežā zem egles. Savas dziesmas maģistrs Svante Gustavs Dīcs parakstījis ar šifru M.S.G.D. Miris 1723.g.23.februārī, apglabāts Smiltenes baznīcā blakus altārim.

Drande Jēkabs (arī Dranda) - podnieks ar pasaules slavu - dzimis 1853.gada (29.martā?) Smiltenes draudzes Meža Drandu mājās Jēkaba Drandes un Karļīnes ģimenē. Pēc mācībām Smiltenes draudzes skolā Jēkabs Valkā (1867. -1871.) pie vācu tautības meistara Fridriha Hollerta mācījies par podnieku. Tad J.Dranda devās uz Pērnavas pusi pilnveidot savu podnieka prasmi. Atgriezies Meža Drandās, viņš uzcēla darbnīcu, ko nosauca par Podniekdrandām, un no 1882.gada jau tajā strādāja.

1889.gadā "Baltijas Vēstnesī" lasāms:

"Smiltenes draudzē tagad atrodas pavisam 16 podnieki, kuri nodarbojas ar visādu māla trauku izgatavošanu. Smiltenes podnieku slava ir izplatījusies diezgan tālu pa Vidzemi, tā ka tālu zin stāstīt par viņu trauku izturību laba māla dēļ."

Izgatavojot dažādus traukus un rotājot tos ar glazūru, J.Drande iemantoja labu slavu apkārtnē un pievērsa arī draudzes prāvesta K. Kundziņa ģimenes uzmanību.

Podniekdrandas atradās 3 km no Smiltenes draudzes mācītāja muižas, un prāvesta kundze Šarlote bieži pirkusi pie J.Drandes mājturībai vajadzīgos traukus - bļodas, krūzes, podus u.c. lietas. K.Kundziņa dēls, vēlākais arhitekts un profesors Pauls Kundziņš savās atmiņās raksta, ka "podnieks tos gatavoja ne tikai tehniski nevainojami, bet piešķirdams tiem acij tīkamus, samērīgus veidus, nereti papildinātus ar atturīgiem rotājumiem. Mana māte ierosināja gatavot arī traukus, kas nebūtu parastā tirgus prece, bet noderētu telpu dekorēšanai un acu priecēšanai. Kā paraugu šāda veida izstrādājumu pagatavošanas mēģinājumiem māte Drandem piegādāja klasisko stilu podniecības attēlus, ko viņš itin veikli imanījās atveidot. Tā tapa vāzes un vāzītes, dažādas krūzītes, šķīvīši un pelnu trauki".

1903.gadā Smiltenē pie prāvesta K.Kundziņa viesojās grafiķis un latviešu tautas mākslas popularizētājs R.Zariņš. Tiekoties ar J.Drandi un apskatot viņa darbus, R.Zariņš mudināja keramiķi vairāk pievērsties dekoratīvu trauku gatavošanai ar krāšņu rakstu rotājumu. P.Kundziņš teicis, ka R. Zariņš esot J.Drandem atstājis "kādus savus zīmējumus šķīvju rotāšanai, ko bijis sacerējis, izmantodams latviešu tautas keramikā sastopamos motīvus, kā arī gleznojumus uz pūra lādēm". Pēc pirmās tikšanās sadarbība starp Pēterburgā dzīvojošo R.Zariņu un Smiltenes podniekmeistaru turpinājās. Ar kādas Pēterburgas paziņas palīdzību R.Zariņš trīsdesmit keramiķa darbus nogādāja Itālijā, kur

1906. gadā Starptautiskajā mākslas un mājrupniecības izstādē Milānā tiem tika piešķirta sudraba medaļa.

Bieži pie J.Drandes ar pasūtījumiem braukusi kāda dāma no Smiltenes muižas - firsta Līvena radiniece. Viņa studējusi Tērbatā un līdzī vedusi zīmējumu paraugus no vācu izdevuma "Dekorative Vorbilder", pēc kuriem J.Drandem vajadzējis strādāt. Nededzinātos darbus pati dāma ņēmusi līdzī uz muižu apgleznot un tad vedusi atpakaļ apdedzināt. Tādējādi liels skaits trauku ar firsta Līvena ģimenes starpniecību ticis nogādāts Pēterburgā, kur tos pirkuši dažādi augstmaņi. Reiz par nelielu skaitu aizsūtīto darbu J.Drande saņēmis simts rubļu. Nereti arī R.Zariņš podniekam meklējis pasūtītājus. Būdams karikatūrists ilustratīvi satīriskajā žurnālā "Svari", viņš ievietojis sludinājumus, un vienā darījis zināmu, ka pie Smiltenes keramiķa J.Drandas var pasūtīt dažādus traukus.

Iespējams, ka J.Drande bijis labi situēts cilvēks, pārdodams savus darbus gan vietējā tirgū, gan saņemdamas pasūtījumus no Pēterburgas. Tā kā pats podnieks savu ģimeni nebija nodibinājis, viņš palīdzējis apmaksāt brāļa dēla Jēkaba jurisprudences studijas.

Smiltenes podnieks Kārlis Puriņš atceras, ka J.Drandem bijusi draudzes skolas izglītība, bet viņš runājis arī vāciski un igauiski. Vienmēr viņam bijuši strādnieki - zeļļi, kuriem maksājis algu un devis uzturu. Pats vairāk pievērsies šķīvjiem, vāzēm un rotājumiem. Pārējos traukus gatavojuši zeļļi. J.Drande bijis arī labs zirgu audzētājs un nodarbojies ar zirgu pārdošanu. Dzert diez ko nedzēris, mīļējis kārtis trumpot un labprāt pajokojis.

J.Drande saviem darbiem izmantoja sarkano mālu, kas iegūstams Smiltenes apkārtnē, ir izturīgs un labi apstrādājams. Saimniecības traukus - krūzes, vāzes, bļodas, pelnu traukus - viņš virpoja uz podnieka ripas. Starp tiem izceļas saliktās formās veidotas vāzes ar lodveida vēderu un cilindrisku kaklu. Krūzēm tika pievienots lejamais snīpis un divu veidu osas. Vienā variantā tās tika rullētas un placinātas, veidojot uz osām atstarpī iekšņa atbalstam, kā tas satopams alus kannu osām. Otrā variantā osas darinātas t.s. porcelāna kannas kantainās osas formā un parasti tādas tika atlietas vai formētas.

Agrīnā darbības posmā gatavotie šķīvji tika virpoti. Vēlāk meistars pārgāja uz šķīvju formēšanu. Darba procesā viņš izmantoja ģipša formas, kas labi uzsūc mitrumu un žāvē mālus. Pēc šķīvju formas var spriest, ka meistars izmantojis vismaz četras dažādas formas lielajiem un vismaz trīs formas mazajiem šķīvjiem. Sagatavoto mālu uzklāja uz formas, lika uz ripas un masu ar līstīšu palīdzību nolīdzināja vienādā biezumā. Uz ripas nogludinātām šķīvja dibenam pievirpoja sarullētu māla desiņu, kas veidoja kāju. Trauka malu apgrieza ar īlenu, iegūstot vajadzīgo diametru. Lielajiem šķīvjiem tas bija ap 30-32 cm, mazajiem - ap 15-20 cm. Ilgu laiku strādājot ar vienu formu, no šķīvju malas griešanas tajā iegriezās padziļināta grope. Izgatavojot uz šīs formas nākamos šķīvjus, tiem gar ārmalu veidojās neliels valnītis, kas sastopams uz atsevišķiem traukiem.

J.Drandes darbiem raksturīgas gaišas, priecīgas noskaņas, toņos saskaņots polihroms zemglazūras gleznojums ar krāsainiem toņmāliem. Darbu rotājumu kompozīcijas lielākoties sastāv no divām daļām - centrā viens lielāks zīmējums un ap ārējo malu viena vai vairākas riņķveida ornamentālas joslas. Centrālajam rotājumam izmantots dabas formām tuvs ziedu motīvs - margrietīgas, pienenes, ievziedi u.c. Ir darbi ar vairāk stilizētu, dažkārt pat ģeometrisku ornamentu. Šķīvju centrs lielākoties izklāts ar zilu, retāk zaļu vai brūnu toņmālu. Dažkārt šķīvju centrs ir nerotāts, savukārt malas vienmēr ornamentētas. Uz J.Drandes darbiem bieži (bet ne vienmēr) sastopams meistara zīmogs, kur ovālā ietvarā lasāmi iniciāļi "J D" vai ar roku ievilkti burti "Dr", "D" (attēlā).

Šķīvju dekorēšanā J.Drande izmantoja balto mālu, ko veda no Rīgas. Baltais māls tika iekrāsots ar dažādiem metālu oksīdiem, ko meistars darināja pašrocīgi. Dzelzs oksīds veidoja brūnos un dzeltenos toņus, kobalts - zilos toņus. Vielu, kas pēc apdedzināšanas zem glazūras kļuva zaļa, podnieks ieguva no vara oksīda; māla trauciņā podnieka krāsns svelmē sadedzināja kapara naudu, iegūtos pelnus izšķīdināja ūdenī un tad uztriepa uz traukiem. Keramiķis pats arī gatavoja traukiem glazūru, samaldams kvarca smiltis ar svīnu, ko pirka Valkā, kur to pārdeva stieņos par 7 kapeikām mārciņā. Savukārt kausētās glazūras meistars iegādājās Rīgā - tās nenoplūda un skābēs neizdalījās svīns.

Šķīvju ārmalas rotāšanai nereti lietoja izdobtu koka trauciņu ar iestiprinātu zoss spalvas snīpi, caur kuru tika uzliets baltais māls, veidojot vienmērīgas līnijas un punktus. Ornamenti šķīvja centrā un gar ārmalu tika veidoti, uzklājot iekrāsoto balto mālu vai sarkano mālu ar otu. Apgleznajums veidoja reljefu virsmu.

Apgleznajos traukus apdedzināja ceplī, pēc tam pārlēja ar bezkrāsaino svina glazūru un apdedzināja otrreiz.

Dr.

D.

JD

J.Dranda amata prasmē apmācīja daudzus podniekus - Dāvi Lārmani, Jāni Ieviņu, Kārli Udrasu, Kārli Aumeistaru, Kārli Puriņu, arī mākslinieku Ansi Cīruli u.c.

J.Dranda miris 1915.gada 3.maijā no plaušu karsoņa 62 gadu vecumā. Kāds zēns, kurš tajā laikā Podniekdrandās piepelnījās par ganu, stāsta:

"Gaiši, kā šodien, atceros, ka saimnieks nāca kādā pievakarē, varavīksnei gaiši mirdzot, no Smiltenes, iesitis padusē pastalādu. Viņš negāja apkārt pa ceļu, bet nāca taisni pa laukiem. Pienācis pie lievenēm, viņš atsēdās, elpoja smagi un noteica: "Piekusu. Kas tas nu būtu ko iet: trīs verstes, bet tā gurstu, tā kūstu nost, ka ne paiet. Veci ļaudis saka, tas nozīmē - beigās." Vēlreiz pārlaidis skatu visam, viņš iegāja istabā. Kā teica, tā arī bija: saimnieks iegula un vairs neuzcēlās. Ildzisa meistara dzīve, izklīda viņa roku darbs, beidza uz visiem laikiem kūpēt cepļa skurstenis. Mājās ienāca jauni saimnieki un jauns gars."

Smiltenieši - par Drandi. 1978.gada beigās bijušo podnieku Kārli Puriņu (dzim.1889.g.) apciemoja novadpētnieki E.Žīgurs un V.Amtmanis. Iepazinās arī ar vietu, kur bijusi darbnīca, un ar smilteniešiem, kuri kaut ko zināja par Drandi. K.Puriņš pastāstījis:

"Pie Drandes strādāju pirms Pirmā pasaules kara. Tad jau Drande medāli bija dabūjis. Formēju krāsns podiņus. Drande nebija precējies. Par saimnieci bija kāda vecmeita, kura gatavoja ēdienu. Lai gan Drande slikts nebija, tomēr skops gan - strādniekiem maksāja maz, man 2 rubļus par nedēļu. Izgatavotos traukus Drande atdeva lupatniekiem. Cērtenē dzīvoja Kampenuss. Klībs, braukāja apkārt - vāca lupatas, pret tām pretī deva māla traukus. Jēkabs Drande bija liels kāršu spēlmanis, viņi ar Kampenusu reizēm spēlēja cauras naktis. Drandem bija arī vairāki zirgi, viņš ar tiem andelējās. Zirgu andele viņu noveda kapā. Jēkabs Drande ar brāli (kalēju) bija braukuši uz Rankas tirgu zirgu pirk. Tur bija apsaldējies. Palika slim. Plaušu karsonis, un ar to pašu nomira.

Podnieka darbnīca bija vienkārša māja ar lubiņu jumtu. Pēc Drandes nāves to rentēja J.Cers, tad mans vecākais brālis Jānis - no 1922. līdz 1934.gadam. Jānis bija smalks podnieks.

Pēc Otrā pasaules kara Drandes darbnīcā strādāju, gatavojot māla traukus. Cepļa ēka bija veca. Viendien bija pilns ceplis ar traukiem, un ... tas nodega. Tas bija pirms kolhozu dibināšanas, ap 1945.-1947.gadu. Tagad palikusi tikai dzīvojamā māja - tāda pat kā toreiz, tikai pieremontēta."

Pēteris Treisners (dzim.1906.g.): "No 1936.gada dzīvoju kā rentnieks Drandes mājā - tā saucās Podniek-Drandi, kolhoza laikā tās tuvumā uzcēla cūku fermu un, lai labāk izklausās, māju nosauca par "Zemniekiem" (attēlā). Podnieku darbnīca bija guļbūve no apaļiem balķiem, ar nelieliem logiem ar sešām rūtīm. Ēkā bija viena dzīvojamā istaba, virtuve un pārējā bija liela telpa, kurā bija māli, virpas un trauku dedzinātava."

Kristīne Apsīte (dzim.1915.g.): "1937.gadā apprecējos ar Eduardu Apsīti, kas strādāja bijušajā Dranda podniecībā. Dzīvojam Podniek-Dranda mājas jumta istabiņā.

Podu māja bija veca un primitīva. Netālu no tās bija bedre, kurā salika mālus, ievietoja īpašu metāla ierīci, kurai piejūdzta zirgu, kas gāja riņķī un mālus mala. Tie palika mīkstāki. Tad tos, cik vajadzēja, ienesa podu mājā. Uzlika uz galda un ar rokām mīcīja, izlasīja visus akmentiņus, pakāpeniski padarīja mālus vijīgus. Ar drātīm nogrieza vajadzīgo māla piku. To uzlika uz ripas, kuru grieza ar kājām. Ar pirkstiem sāka veidot bļodu vai krūzi. Kad izveidota - ar drāti no to apakšas nogrieza un uzmanīgi uzlika uz dēļa, kur bija jāapkalst. Sekoja svina kausēšana un malšana. Tā bija viena traka lieta. Kad svins izkusa, to pa katlu tikmēr maisīja un dedzināja, kamēr svins pārgāja pulverī. Tad nedaudz piejauca granti un atkal mala ar rokas ierīci - akmens pret akmeni. Samala kā miltus, piejauca tiem ūdeni - un tā bija tā glazūra. Kad trauks bija sakaltis, to aplēja ar šo glazūru - iekšpusi un ārpusi un atkal nolika apžūšanai. Apžuvušos traukus ielika ceplī, dedzināja vismaz 24 stundas, tad pāris dienās ceplis atdzisa un varēja izņemt gatavos traukus."

Drandes podniecība atradās tagadējās Drandu ielas galā tūdaļ aiz Cērtenes upītes, tagad Brantu pagasta teritorijā.

Drandes mantojuma pētnieki, no kreisās: Roberts Cers, Saulcerīte Viese, Ilze Krūmala, Eduards Deltavs, Kārlis Puriņš

Duks Sergejs, diriģents. Dzimis 1902.gada 15.janvārī Beļavas pagastā. Pirmo muzikālo izglītību guvis Rīgas garīgajā skolā un seminārā, kur sācis dziedāt katedrāles korī. Vēlāk E.Vignera vadītājā Fonoloģijas institūtā mācījies mūzikas pedagogiju. Latvijas konservatorijā pie profesora Jēkaba Kārkliņa apguvis teorētiskos priekšmetus, pie profesora Jāzepa Vītola - kompozīciju un pie profesora Pauļa Jozuusa - diriģēšanu. Vadījis Latvijas karaskolas un dažādu korporāciju korus, bijis tehniķis Rīgas radiofonā. Gatavojoties septītajiem Dziesmu svētkiem, diriģējis kopmēģinājumus. Bijis galvenais koru diriģents Rīgā, Esplanādē notikušajos grandiozajos uzvedumos "Atdzimšanas dziesma" 1934.gada jūlijā, kas slavina jauno valdību. Par piedalīšanos šajos koncertos padomju vara aizliedza viņam turpmāk kāpt republikas Dziesmu svētku virsdiriģenta tribīnē.

1944.gada rudenī S.Duks atgriezās dzimtajā pusē un strādāja Litenes vidusskolā par mūzikas skolotāju. Jaunu darba cēlienu ievadīja 1957.gads. Sergejs Duks sāka strādāt par jaunatvērtās Smiltenes mūzikas skolas direktoru un tajā pat gadā pieredzes bagātais diriģents uzņēmās Smiltenes vīru kora "Dziedonis" vadību. Duks ienesa pārmaiņas visā pilsētas kultūras dzīvē. Nākošajā gadā Smiltē notika pirmais republikas vīru koru salidojums.

1964.gadā S.Duks aizgāja pensijā, atvadījās no mūzikas skolas, bet nākošā gada rudenī Smiltenes "Dziedoni" nodeva jaunā diriģenta V.Liepiņa rokās. Sergejs Duks miris 1973.gada 4.jūnijā, apglabāts Stāmerienes kapos. Smilteniešu atmiņās Sergejs Duks palicis kā stingra rakstura cilvēks, dažkārt neiecietīgs, bet vienmēr uzticīgs savai pārlicēbai. Prasīja nopietnu darbu. Taču dažādos svētkos un godībās viņš vienmēr mācēja uzturēt jautrību ar skanīgām dziesmām, anekdotēm, humoru.

Duka Lilija, režisore. Dzimusi 1909.gada 23.martā Annas pagastā. Pēc Alūksnes ģimnāzijas beigšanas devās uz Rīgu un kļuva par vienu no centīgākajām E.Feldmaņa dramatisko kursu audzēknēm. Iegūtās zināšanas viņa lika lietā, strādādama par pašdarbības režisori Litenē un kopš 1957.gada - 27 gadus bija Smiltenes Tautas teātra režisore, bijusi kopā ar kolektīvu priekos un neveiksmēs, palīdzējusi debitantiem pārdzīvot pirmo "lampu drudzi". L.Duka prata daudziem pašdarbniekiem teātri padarīt par neatņemamu dzīves sastāvdaļu, par tās nepieciešamību. L.Duka bija nenogurstoša darītāja, smaidīdama viņa visu atdeva pienākumam.

Milzīgu dvēseles spēku un mieru viņa saglabāja, uzziņot, ka smagās slimības dēļ pirms gada iestudētā "Justīne" būs viņas pēdējā izrāde. Lilijas Dukas radošā darba laikā smilteniešiem piešķīra Smiltenes Tautas teātra nosaukumu.

Režisore mirusi 1984.g.1.septembrī, apglabāta Stāmerienes kapos blakus vīram Sergejam Dukam. Smilteniešu atmiņās palikusi kā sirsnīgs cilvēks un gaiša starojuma paraugs.

Dzirkale Alise, skolotāja. Dzimusi 1900.g.18.novembrī Smiltenes pag. Pavāros. Pirmās skolas gaitas uzsākusi Bērzaines skolā, tad iestājās (1909.) tirdzniecības skolas sagatavošanas klasē pie skolotāja Lielgalvja. Tirdzniecības skolu pabeigusi 1915.gadā, bet 1919.gadā beigusi ģimnāziju kopā ar Martu Vanagu, Jēkabu Meliņu, Haraldu Kundziņu. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes romāņu nodaļu beigusi 1926.gadā, pēc kandidāta darba uzrakstīšanas pie prof. Spekkes (1927.) sākusī strādāt Madonas ģimnāzijā. Tur septiņus gadus mācījusi franču un latīņu valodu, no 1934.gada strādājusi Valmieras ģimnāzijā. 1944.gada rudenī atgriezusies dzimtajā pusē un Smiltenes ģimnāzijā mācījusi latīņu un krievu valodu. Pēc pensijā aiziešanas (1961.) vēl līdz 1974.g.strādājusi apkārtnes pamatskolās. Mirusi 1980.g.20.aprīlī. Apglabāta Smiltenes ev. lut. baznīcas kapos.

Ērmanis Pēteris, rakstnieks un literatūrvēsturnieks. Dzimis 1893.gada 2.februārī Plāņu pagasta Kalna Ruķos. Pēterim piedzimstot, tēvam bijuši 50 gadi, mātei 42. Tēvs nebija apmeklējis skolu, bet mācējies lasīt, lasīja avīzēs drukātos stāstus un romānus. Māte labi runāja vāciski un dēlu ļoti lutināja. Mazais Pēteris bērnībā ļoti slimoja, viņam patika daudz staigāt un iepazīt apkārtni. Jau 5 gadu vecumā Pēteris sāka lasīt, vispirms burtodams latviešu periodiskos izdevumus "Baltijas Vēstnesi" un "Austrumu" un tikai pēc tam ābeci. 11 gadu vecumā zēns sāka mācīties Tiepeles Ozolskolā, pēc tās beigšanas iestājās Smiltenes draudzes skolā un dzīvoja pie grāmatu tirgotāja Pētera Gailīša, kam mājā bija liela grāmatu bagātība. 1908.gada vasarā viņš sāka pats izmēģināt veiksmi daijdarbos. Tos skaistā rokrakstā pārrakstīja Gailītis un nosūtīja redakcijām; tās tomēr Ērmaņa sacerējumus nepieņēma.

Viņu interesēja tikai literatūra. Māte pirka savam luteklim grāmatas. Vecāki abonēja žurnālu "Austrums" un vairākus laikrakstus. Zēna literārais apvēršanās nepārtraukti paplašinājās. Visu iegūto literatūru viņš izlasīja un izstudēja no pirmās līdz pēdējai lappusei. Viņam bija jāzina visi latviešu raksti, stāsti, lugas - hronoloģiskā kārtībā. Drīzumā sāka atklāties viņa fenomenālā, vienreizējā atmiņa.

1909.gadā P. Ērmanis iestājās Smiltenes Tirdzniecības skolā, ko beidza 1912.gadā. Skolas gados Ērmanis dzīvoja pie skolotājiem - Pētersona un Lielgalvja; turpināja savas aktivitātes literatūrā, piedaloties referātu vakaros, studējot krievu un latviešu rakstnieku darbus un publicējot savu pirmo stāstu "Maija" skolas kalendārā.

Pēc skolas beigšanas viņš kopā ar pārējiem ģimenes locekļiem izslimoja tīfu un pēc tam bija tik ļoti novājināts, ka spēja tikai rakstīt. 1912.gadā radās viņa pirmais dzejolis, un 1913.gadā Smiltenes izdevējs J.Zušmanis klajā laida viņa pirmo ludiņu "Jāņu vakarā", ko kritiķis Kļaviņš-Landavs "Domās" pilnīgi "iznīcināja". Pēc izveseļošanās P.Ērmanis sāka strādāt nelegāli (nebija pilngadīgs) vecā Nodieva vietā par bibliotekāru Smiltenes Lauksaimniecības biedrības bibliotēkā, spēlēja arī vietējā teātrī.

1915.gadā Ērmani iesauca cariskās Krievijas armijā, norīkoja par kancelejas ierēdni Valmierā un Cēsīs. Pēc lielnieku apvērsuma viņš dienesta vietu atstāja un atgriezās Ruķos.

Pirmā pasaules kara posts, tautas asaru un asiņu straumes, viss pārdzīvotais vēlāk rada atspulgu Pētera Ērmaņa sacerējumos. Jau ar 1919.gadu viņš kļuva atzīts rakstnieks, viņa darbus iespieda visi laikraksti. P.Ērmaņa literārajā devumā nozīmīgu vietu ieņem atmiņu krājumi, starp tiem arī 1935.gadā izdots - "Atmiņu vija". Šajā krājumā ar dziļu sirsniību un mīlestību autors atceras bērnību un jaunības gadus, kuri lielā mērā saistās ar Smiltēni.

Bēgļu gaitas Ērmani, viņa kundzi Annu un 14 gadus veco meitiņu noveda Čehijā, Lušicā, kur viņi bija iespiesti mazā kaktiņā bēgļu barakās. Šeit nomira rakstnieka meitiņa. Vēlāk bēgļu gaitas turpinājās Vācijā. Otrā pasaules kara frontēs bez vēsts bija pazudis Ērmaņa vienīgais dēls. Trimdas rezignācija izpaužas viņa dzejoļu krājumā "Svešos kalnos", kur apvienoti 1944.-1946.gadā rakstītie dzejoļi.

Vecais, slimais dzejnieks palika Vācijā lielā vientuļībā. Rakstniekam vēl ilgi bija cerība, ka "būs vienkāršs mūža gals starp grāmatām un mīļām vecām lietām", ka viņu guldīs kapsētā pie mātes, tēva, tad saprata, ka "notiks tā: lemts svešumā man mirt, šai laikmetā, kur postam ļauta vaļa".

Rakstnieks miris 1969.gada 8.oktobrī Vācijā, Delmenhorstā. Līdz pat pēdējiem dzīves gadiem viņš savā atmiņā varēja nocītēt no galvas gadu desmitiem atpakaļ lasītu žurnālu rakstus un dzejoļus, atcerējās interesantus sīkumus latviešu kultūras dzīvē. Viņš bija pats vienkāršības un kautrības iemiesojums. Sakumpis, plats un smagnējs, vientuļš, atturīgs un mierīgs, mazliet neveikli viņš čāpoja latviešu tautas postu dienu gaitās, sevī pilnīgi iegrimis, dziļas domas domādams...

Fabiāns Jānis, zemessargu komandieris. Dzimis 1938.g. 7.augustā Alūksnes raj. Annas pag. 1948.gadā kopā ar tēvu, bijušo pagasta vecāko, izsūtīts uz Sibīriju, kur Tomskas apvidū pavadīti pusaudža gadi. Kad 1957.gadā varēja atgriezties Latvijā, J.Fabiāns par mājvietu izvēlējās Smiltēni, pāris gadu nostrādāja rūpkombinātā un pēc tam - trīsdesmit gadus Smiltenes pienotavā par elektriķi. No paša sākuma aktīvi iesaistījās Latvijas Tautas frontē, 1991.gadā kļuva par Valkas 23. Zemessardzes bataljona 2. rotas komandieri, 1998.gadā atvaļināts no dienesta zemessardzē.

1998.g.17.novembrī apbalvots ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. 1999.g.13.aprīlī apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa II pakāpes Goda zīmi.

Felsbergs Paulis, sportists. Dzimis 1930.g.5.jūnijā Smiltēnē. Par sportu interesējās jau no zēna gadiem. Pirmos panākumus guvis slēpošanā, 1946.gadā LPSR skolu jaunatnes meistarsacīkstēs 10 km distancē un stafetē viņš nostājās uz goda pjedestāla augstākā pakāpiena. Šie panākumi nodrošināja vietu republikas izlases komandā. Pēc dienesta armijā, pārgājis dzīvot Rīgā, Paulis Felsbergs pievērsās ātrsliedošanai, izcīnīja Rīgas pilsētas absolūtā čempiona nosaukumu 1951., 1956., 1958., un 1959.gadā. Arī LPSR meistarsacīkstēs 1951., 1956., 1958.g. viņš izcīnīja absolūtā čempiona nosaukumu. Sekoja vēl daudzas uzvaras Baltijas republiku sacensībās. Kā Latvijas izlases dalībnieks cīnījies PSRS meistarsacīkstēs Sverdlovskā, Kirovā, Čejābinskā, Vologdā, Maskavā un Alma-Atā. Arī riteņbraukšanas krosā 1950.gadā viņš kļuva par sporta biedrības "Daugava" čempionu, bet 1955.gadā par sporta biedrības "Dinamo" čempionu.

Pēc īsas, bet ļoti smagas slimības Paulis Felsbergs miris 1964.g.16.martā, apbedīts Smiltēnes ev. lut. draudzes kapsētā. Viņa talanta cienītāji nodibināja P.Felsberga piemiņas balvu ātrsliedošanā. Par kausa izcīņas vietu tika noteikta Smiltene, kausu izgatavoja Tautas mākslas meistars P.Lapiņš. 1966.gadā kausu izcīnīja Toivo Kauniste /Rīga/, 1967. un 1968.gadā - Juris Beķeris /Smiltene/.

Gailītis Pēteris - žurnālists un rakstnieks. Dzimis 1877.g.24.maijā Smiltēnes pag. Kalniņos. Mācījies Smiltēnes draudzes skolā, piederējis tipogrāfija un grāmatveikals Smiltēnē, laikraksta Smiltēnes Ziņas redaktors (1933.-1938.). Pseidonīms - Kalniņu Pēteris. Kultūrvēsturiska nozīme ir viņa sarakstītām grāmatām "Smiltēnes inteligence"(1912.), "Dzimtene Smiltene" (1929.). Otrā pasaules kara beigās emigrējis uz ASV, kur arī miris.

Gailīts Toms. Dzimis 1843.gada 23. novembrī Smiltēnes Grestēs. Mācījies Smiltēnes draudzes skolā un Cimzes seminārā. Bijis skolotājs un ērgelnieks Dzērbenē. Toms Gailīts redzams tautiskās atmodas laikrakstu līdzstrādnieku vidū. Visvairāk rakstījis "Baltijas Vēstnesī" un "Balsī" - zem pseidonīma Gaidulis. 1875.gadā rakstīja "Baltijas Vēstnesī" par Smiltēnes apciemojuma iespajdiem, kad bijis draudzes skolā, apmeklējis arī jauno meiteņu skolas namu, skolotāju Dambergu. Miris 1917.gada 31.maijā.

Gēgere Aina (dzim. Hagemane), skolotāja. Dzimusi 1925.gada 30.septembrī Bilskas pag. "Aizkalņu" meža mājīnā, kas vēlāk ieguva mājvārdu "Mežvidi". Mācījies Bilskas pamatskolā, 1947.gadā beigusi Cēsu Skolotāju institūtu. Vietējā vara, novērtējusi A.Gēgeres aizrautību darbā, nosūtīja viņu uz kursiem Rīgā, pēc kuru beigšanas viņa norīkota darbā Ērgļu rajonā par Tautas Izglītības nodaļas vadītāju. Nacionāli noskaņotā tēva un brāļa dēļ bija spiesta 1951.gadā aizbraukt un darbu turpināt Sabīles vidusskolā. 1956.gadā, atgriezies dzimtajā pusē, sāka strādāt Smiltēnes vidusskolas vakarskolā, vēlāk dienas skolā līdz 1980.gadam. Kopā ar saviem audzēkņiem vākusi vēstures dokumentus par Smiltēnes novadu, organizējusi tautu draudzības sarīkojumus Smiltēnē, ar skolniekiem ceļojusi pa Padomju Savienību.

Tuva bijusi literatūra. Valkas rajona laikrakstos publicēti viņas ceļojumu apraksti un dzejoļi. Atzīstamus panākumus guvusi sēru runu konkursos. Vismaz 100 A.Gēgeres sēru ceremonijām radītie dzejoļi izplatījušies Latvijā. Sēru runām rakstījusi katra izvadāmā cilvēka mūžam savu, oriģinālu tekstu.

Aina Gēgere vairākus gadu desmitus rakstījusi un krājusi dzejoļus, kuros ielikts prieks un sāpes par dzīvē pārdzīvoto. Smiltēnes vidusskolas 1963.gada absolventi - viņas audzinātā klase - palīdzēja skolotājai izdot pirmo dzejas krājumu "Asni zem akmens" (2001.g.).

Gērdēns Hermanis, sabiedrisks darbinieks. Dzimis 1903.g.23.februārī Valmierā. Izglītība - pamatskolas. 17 gadu vecumā viņu arestēja (1920.g.) par revolucionāro pagrīdes darbību un divus gadus nācās pavadīt Valmieras cietumā. Strādājis dažādus gadījuma darbus: laukstrādnieks, planku nesējs, telefonists. Strādādams Smiltenes apkārtnē, tikās ar Smiltenes pagrīdniekiem komjauniešiem Artūru Kaļīti, Jāni Rasiņu un brāļiem Voldemāru un Robertu Miķiem, kuri arī remontēja telefona līnijas. Strādājot Bilskas pagastā, viņš iepazinās ar savu nākamo dzīvesbiedri Elzu un tur viņas vecāku mājās sāka nodarboties ar lauksaimniecību.

1940.gadā H.Gērdēns, kā viens no pirmajiem, iekļāvās visos padomju sabiedriskās un politiskās dzīves pasākumos. Sākumā strādāja par finansu agentu, tad kļuva par Bilskas pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāju.

1940./1941.g. ziemā bija jārealizē zemes reforma - jāpiešķir zeme visiem tiem, kas "gadiem ilgi bija vergojuši lielsaimnieku tīrumos, bet nu vēlējas kļūt par jauniem darba zemniekiem" (pēc A. Miķes raksta Valkas raj. laikrakstā Darba Karogs, 1983.g.22.februārī). Lielsaimnieki nevēlējās aizdot sēklu, izpildkomitejai nācās ne vairs lūgt un skaidrot, bet stingri pieprasīt rīkojumu izpildi.

Kad vācu armija iebruka Latvijā, Krīpēna vienība medīja padomju aktīvistus un traucēja komunistu iedibināto varu. Vācu karaspēks strauji virzījās uz priekšu, un jau 4.jūlijā H.Gērdēns kopā ar biedriem no Bilskas un Smiltenes evakuējās un brīvprātīgi iestājās Padomju armijā. Pirmās smagākās kaujas bija pie Maskavas. Tālāk cīņu vietas bija Narofominska, Borovka un Staraja Rusa, kur viņu smagi ievainoja. Tika sadragāts labās rokas kauls virs elkoņa līdz pat plecam. Pēc ārstēšanās kara hospitālī kļuva skaidrs, ka ar labo roku nevar ne rakstīt, ne ko citu darīt.

H.Gērdēnu ieskaitīja operatīvajā grupā, lai atbrīvotajā Latvijā atjaunotu padomju saimniekošanas sistēmu. Smiltēnē viņš ieradās jau 1944.gada 23.septembrī, jo bija norīkots strādāt par izpildkomitejas priekšsēdētāju. Daži nami vēl dega, bet no krāsmatām izplatījās gruzduma dūmi.

H.Gērdēna pilsētas dzīves vadīšanas laikā 1945.gada jūlijā pabeidza atjaunot dzelzceļa līniju Smiltene - Valmiera. 1945.g.augustā organizēja kritušo Padomju armijas karavīru mirstīgo atlieku pārvešanu no atsevišķām apkārtnes kapu kopiņām uz Brāļu kapiem. 1945.g. rudenī pilsētas izpildkomiteja pieņēma lēmumu sabiedriskā kārtā uzbūvēt pagaidu kultūras namu. Izvēlējās veco Sprugļu krogu. Būvdarbos tika iesaistīti pilsētas iedzīvotāji un 1946.g. 8.martā notika atklāšana.

H.Gērdēns 1946. gadā iestājās PSKP. 1950.gadā, sadalot Valkas apriņķi rajonos, viņam LKP Smiltenes rajona komitejā tika uzticēts vadīt organizatoriskā darba nodaļu. Kopš 1951.gada, kad notika kolhozu apvienošana, pieredzējušam komunistam uzdeva vadīt Blomes ciema kolhozu "Sarkanā zvaigzne". 1953.gadā viņš atgriezās savā pirmajā pēckara darba vietā - Smiltenes pilsētas IK priekšsēdētāja amatā. Pēc kāda laika partija atkal viņu sūtīja citur - uz Smiltenes mežsaimniecību par direktora vietnieku politiskajā darbā. H.Gērdēna pēdējā darba vieta bija Komunālā kombināta Smiltenes iecirkņa vadītājs. Viņa laikā Daugavas ielā uzcēla kantora ēku ar puķu veikalu.

Pensijā pavadītie pēdējie pāris gadi bija vissmagākie. Frontē iegūtās kaites arvien vairāk sāka mocīt, tām pievienojās plaušu tuberkuloze. Miris 1965.gada 7.septembrī, izvadīts uz Meža kapiem.

Graudiņš Jānis, sabiedrisks darbinieks. Dzimis 1910.g.2.jūnijā Smiltenes pagastā. No 14 gadu vecuma strādājis vasarās pie būvēm, ziemā - meža darbos. 1940.gadā strādājis Smiltenes pilsētas IK komunālajā saimniecībā, 1941.gadā - Smiltenes MTS. Kara pirmajās dienās aktīvi piedalījies komunistu varas vietējās aizsardzības organizēšanā, bet pēc tam evakuējās uz Krieviju, kur 1941.gadā brīvprātīgi iestājies Sarkanajā armijā. 1942.gadā iestājās VK(b)P rindās. Pēc frontē iegūtā smagā ievainojuma (1943.) strādāja autotransporta remonta rūpnīcā Uzbekijā. 1944.gadā - būvinspektors LPSR pārstāvniecības nama celtnē Maskavā. 1945.gadā J.Graudiņš atgriezās Latvijā un strādāja Valkas apriņķa IK par priekšsēdētāja vietnieku (1948.-1950.) un kārtoja karavīru apgādes lietas. 1946.g. sāka strādāt pārtikas kombinātā, 1947.g. - sociālās nodrošināšanas nodaļā.

Nodibinoties Smiltenes rajonam, viņš bija Smiltenes rajona izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieks, vēlāk - pēc partijas skolas beigšanas - rajona izpildkomitejas priekšsēdētājs. Sava mūža darba gaitas J.Graudiņš noslēdza atgriežoties Smiltēnē un strādājot par rajona sadzīves pakalpojumu kombināta Smiltenes paviljona vadītāju.

Gaudiņš Gaidis, Smiltenes *Park Hotel "Brūzis"* īpašnieks. Dzimis 1926.g. 11.jūnijā Cēsu apr. Rankas pag. 1944.gadā pabeidzis Smiltenes lauksaimniecības mācību iestādi, kļuvis par agronomu. Iesaukts leģionā un pēc kara palicis Vācijā. Viņa darba mūžs pagāja NATO organizācijā ekonomiskā padomnieka statusā. Latviešu leģionāru sūrais liktenis modināja interesi par Latvijas armijas vēsturi. G.Gaudiņš sāka krāt armijas nozīmes, zīmotnes, apbalvojumus - visu par Latvijas valsti starp diviem Pasaules kariem. Astoņdesmitajos gados no daudzu tūkstošu vienībās uzskaitītiem eksponātiem tika izveidots latviešu muzejs Vācijā (Detmoldā, vēlāk Grethemā). Apm. 7000 vienību lielā kolekcija novēlēta Latvijas valstij, kopš 1990.gada tā apskatāma Kultūras muzejā Dauderi.

Smiltēņē viņš ienācis ar lielu labestību, nesavtību un dāsnu devumu, jo pavisam nolaistu vecu celtni ar saviem līdzekļiem pārvērtis līdz nepazīšanai.

Grīnblats Jānis, agronoms un žurnālists. Dzimis 1906.g.10.jūnijā Smiltenes pag. Sieros. Kopš 1923.g. dzīvo un mācās Rīgā. Pirmās reportāžas 1924.g. "Latvijas Sargā", pēc tam laikrakstā "Pēdējā Brīdī" par lauku nodaļas vadītāju un redaktoru. 1930.g. pabeidzis studijas, kļuva par agronomu. Tā nostrādāti 8 gadi. 1936.g. sarakstījis brošūru "Smiltenes-Trikātas novads, saimniekošanas apstākļi un iespējamības" un 1973.g. Ņujorkā izdota autobiogrāfiska stāstījumu grāmata "Mana sapņu lielpilsēta Smiltene". Trimdā kādu laiku vada laikrakstu "Latvija Amerikā", bet tad saistījās ar "Laiku", kas arī palika viņa pēdējā žurnālistikas mīlestība. Pēdējā viņa grāmata "Jaunkundz, nepareizi savienots" iznāk tikai dažus gadus pirms nāves - 1973.gadā Ņujorkā. Miris 1975.g. Ņujorkā, apbedīts Ņujorkas štata Fernklifa kapos. Uz plāksnītes uzraksts "Un raugi, es redzēju Jaunu debesi un jaunu zemi".

Hermanovskis Guntis, sportists. Dzimis 1936.g.9.maijā Rīgā. Tēvs iesaukts vācu armijā, kur 1944.g. kritis. Guntis pēc Smiltenes 2.septiņgadīgās skolas beigšanas iestājies Priekuļu lauksaimniecības tehnikumā. Atgriezies Smiltēņē, sācis strādāt 8.CBR par automehāniķi, tad dienējis armijā (1956.-1959.). Pēc demobilizācijas atgriezies Smiltenes 8.CBR. No darba brīvajā laikā aktīvi piedalījās pašdarbībā (spēlēja 8.CBR pūtēju orķestrī un Smiltenes kultūras nama estrādes orķestrī). Sāka būvēt tajos laikos vēl nepazīstamo sacīkšu mašīnu - kartingu, kas tapa no ārzemju žurnālu fotogrāfijām. Tā radās pirmais Smiltenes kartings. 1963.gada augustā sporta biedrības "Vārpa" čempionātā Ventspilī G.Hermanovskis izcīnīja čempiona nosaukumu un zelta diplomu 125 cm³ klasē. Pateicoties viņa ierosmei, Smiltēņē pirmo kartinga trasi ierīkoja Brutuļu grants karjerā, kur 1963.gada 15.septembrī notika pirmās sacensības; arī citi smiltēņieši uzbūvēja kartingus.

Uzvarot daudzās sacensībās, G.Hermanovskis ieguva meistarkandidāta titulu un iekļuva republikas izlases komandā. 1966.g.24.aprīlī Rīgā, Komjaunatnes krastmalā, sacensību laikā notika traģisks atgadījums - apgāzoties kartingam, G.Hermanovskim radās galvaskausa lūzums ar ilgstošu bezsamaņu, no kuras sekām viņš pilnīgi nekad vairs neatguvās. Operēts Rīgas Traumatoloģijas institūtā, vēlāk ārstēts arī Lietuvā Kauņas neiroloģiskajā slimnīcā. Kā pirmās grupas invalīds (uz gultas gulošs slimnieks) nodzīvoja līdz 1969.g.25.maijam, kad mira no smadzeņu tūsкас.

Pēc viņa nāves 1970.gadā Smiltenes kapos atklāja kapa pieminekli, ko veidoja Kārlis Dane, un vēl 8 gadus Smiltēņē rīkoja G.Hermanovska piemiņas kausa izcīņas sacensības kartingā.

Jansons Jānis, sabiedriska darbinieks. Dzimis 1895.gada 18.aprīlī Bilskas pagastā, mācījies Smiltenes draudzes skolā. 1917.gadā brīvprātīgi iestājies Sarkanajā armijā un aktīvi piedalījies sociālistiskās valsts nostiprināšanā, ar ieročiem rokās cīnījies pret baltgvardiem un citiem padomju varas ienaidniekiem. Pēc uzņemšanas boļševiku partijā (1919.) kopā ar Sarkanā armiju sedzis pulka atkāpšanos no Rīgas caur Smiltēni un dzimto Bilskas pagastu uz Rēzekni, tālāk uz Krieviju. Kijevas augstāko komandieru skolā papildinājis militārās zināšanas, pēc 1937.gada strādājis

atbildīgos amatos Voronežā, bet personības kulta laikā (1938.) - izslēgts no partijas. Jau pirmajās Otrā pasaules kara dienās uzvilcis virsnieka tērpu (*poljitruks*). Pēc demobilizācijas (1946.) atgriezies Latvijā un aktīvi iekļāvies partijas darbā: Latvijas LK(b)P Valkas apriņķa komitejas instruktors, tad partijas, arodbiedrību un komjaunatnes organizāciju daļas vadītājs. Pēc Smiltenes rajona nodibināšanās J.Jansons bija LK(b)P Smiltenes rajona komitejas sekretārs, no 1957.gada 10.janvāra līdz 1963.gada martam - Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs. Viņa vadīšanas laikā tika uzcelts un nodots ekspluatācijā jauns Smiltenes kultūras nams ar kinoteātri. J.Jansons stingri cīnījās par kārtību pilsētā, taču savas partijas piederības iespaidā bija skarbs un noraidošs pret represētajiem, kas pēc piespiedu prombūtnes meklēja darbu un zaudēto mājokli savā dzimtajā pilsētā.

Miris 1965.gada 31.oktobrī, apglabāts Smiltenes Meža kapos.

Jūgeris Pēteris, ierēdnis, avīzes "Smiltenes Ziņas" redaktors (līdz pat avīzes slēgšanai 1940.gada augustā). Dzimis 1909.gada 5.decembrī Smiltenes pag. "Ķaurēnos". Vecāki nebija turīgi, tādēļ skolas gaitas viņš pārtraucis pēc pamatskolas 6.klases beigšanas un iestājies darbā Latvijas Bankas Smiltenes nodaļā par izsūtāmo zēnu. Bankas administrācija ievēroja centīgo puisi un uzticēja rakstu darbus bankas kantorī, viņš bieži atvietojis grāmatveža palīgus atvaļinājuma un slimību gadījumos. Atbildīgā darbā tika nostrādāti 15 gadi, iegūtas bankas darba iemaņas, bet 1941.gada 10.martā nācās padomju varai rakstīt lūgumu, lai viņu pieņemtu darbā par grāmatveža palīgu jaunnodibinātajā Smiltenes mašīnu - traktoru stacijā.

Komunisti 1941.gada 14.jūlijā Jūgeri apcietināja viņa dzīves vietā Valju ielā un kopā ar sievu Mildu un 5 mēnešus veco meitiņu aizveda uz Sibīriju.

P.Jūgeris miris 1943.gadā Sverdlovskas apg. Verhņaja Pavdā.

P.Jūgera loma Smiltenes vēsturē nav pietiekami novērtēta, jo pēckara paaudze par nacionāli noskaņoto smiltenieti zina ļoti maz. Līdztekus darbam bankā P.Jūgeris sagatavojis un izdevis "Smiltenes un apkārtnes laika grāmatu" 1931.gadam. Nākošajā gadā P.Jūgeris izdevis Smiltenes kalendāru un brošūru "Vadonis pa Smiltēni", kurā autors lasītājus iepazīstināja ar Smiltēni 1932.gadā. Par lielu retumu kļuvis P.Jūgera 1937.gadā izdots Smiltenes skatu fotoalbūms.

Kains Jānis, skolotājs. Dzimis 1885.g.31.oktobrī Smiltenes pagastā. Sākumā uzvārds bijis Kājiņš, vēlāk pārveidojies par Kāiņu, tad, atmetot garumzīmi un mīkstinājumu, iznācis Kains. Skolas gaitas sācis Mežoles pamatskolā, tad Smiltenes draudzes skolā pie skolotāja Damberga. Mācījies Lugas (Pleskavas apg.) reālskolā, sācis studēt Pēterburgā dabas zinības un matemātiku. Karš un revolūcija piespieda J.Kainu atgriezties Latvijā. 1920.gada janvārī viņš uzsācis savas skolotāja gaitas Smiltenes valsts vidusskolā, 1949.gada 25.martā izvests uz Sibīriju. Sākumā bija kādā Tomskas apgabala ciemā kolhoznieks, tad vienu gadu skolotājs, beigās - kolhoza rēķinvedis. Miris 1953.g.31.decembrī, apglabāts sādžas kapos.

Kaina Lilija (dzim. Caunīte), skolotāja. Dzimusi 1900.g.18.janvārī Vietalvas pagastā. Beigusi Pļaviņu progimnāziju, bet, sākoties Pirmajam pasaules karam, aizbraukusi uz Belgorodu (Ukrainā), kur ar sudraba medaļu beigusi ģimnāziju ar pedagoģijas novirzienu (1918.). Studēt Harkovā nav bijis iespējams (sācies pilsoņu karš), tāpēc bija jāatgriežas Latvijā.

1920.gada sākumā sākusi strādāt Smiltenes valsts vidusskolā - pēc Rīgas kursu beigšanas bija ieguvusi tiesības mācīt latviešu valodu. Skolā viņa organizējusi literāros sarīkojumus, iestudējusi lugas skolnieku pašdarbības vakariem. 1923.gadā apprecējusies ar skolotāju Jāni Kainu.

Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā nav bijusi apmierināta ar komunistu varas metodēm skolas dzīvē, tāpēc tā paša gada rudenī beigusi savas skolotājas gaitas.

1949.gada 25.martā bija vēlreiz jādodas uz Krieviju, tikai šoreiz piespiedu kārtā - uz Tomskas apgabalu. 1956.gadā atgriezies Latvijā un mūža nogali pavadījusi Brantu pag. Zvirgzdos. Mirusi 1995.g.29.aprīlī.

Kaizers Friedberts, Vācijas pilsonis, Smiltenes sadraudzības pilsētas Vīzenbahas (Wiesenhah) birģermeistars. Vācijas dienvidu daļā 14 km no Heidelbergas atrodas maza pilsētiņa ar 3000 iedzīvotājiem, kurā dzīvo daudz Smiltenes pilsētas draugu, tajā skaitā arī skolotājs Valters Vestermans, ar kura iniciatīvu sākās mūsu pilsētu draudzība. Vairākas reizes Vīzenbahā viesojies jauniešu deju ansamblis "Ieviņa", pie draugiem ciemos bijis mūsu pūtēju orķestris, dziedājis ģimnāzijas koris "Lido". Birģermeistars pats rūpējas par viesu uzņemšanu, izvietošānu, cenšas parādīt savu pilsētu un tās apkārtni. 1998.gadā viņš apbalvots ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Kalītis Arturs, Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs no 1949.gada septembra līdz 1950.decembrim. Dzimis 1909.g.3.novembrī, Ilūkstes raj. Asares pagastā. 1919.gadā Kalīšu ģimene pārcēlās uz Smilteni. 1927.gadā A.Kalītis iestājās kreisi noskaņoto jauniešu pulciņā, aktīvi piedīja kreiso uzdevumus - rakstīja uzsaukumus, izplatīja nelegālo literatūru. 1931.gadā iestājās kompartijā. Pēc 1940.gada 17. jūnija bija LKP Smiltenes komitejas otrais sekretārs, augustā - pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieks. 1941.gadā - jau tautas tiesnesis Apē, tur aktīvi piedalījās sarkano diversantu kolonā, kura pretojās ienākošai vācu armijai. Cīnoties atkāpies līdz Ļeņingradai.

1941.g. 25.augustā ieradies Gorohovecā, kur formēja 201.latviešu strēlnieku divīziju, un brīvprātīgi tajā iestājies. 1944.gadā demobilizējies kā otrās grupas invalīds. Kopš 1945.gada Smiltenē ieņēmis tikai vadošus amatus: komunālās saimniecības vadītājs, pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs (viņa vadības laikā tika uzcelts kinoteātris "Gaisma"), Smiltenes rajona remonta un celtniecības pārvaldes priekšnieks, Smiltenes MRS direktora vietnieks, Smiltenes patērētāju biedrības pārtikas kombināta direktors. Miris 1975.gada 9.septembrī, apglabāts Meža kapos.

Kalniņš Valdonis, inģenieris, Smiltenes valsts ģimnāzijas direktors 1921.-1940.g., pēc tam - fizikas skolotājs. Dzimis 1886.gada 19.martā Ļaudonas pagastā, kur iegūta pirmā izglītība. Pēc reālskolas beigšanas Rīgā (1905.), iestājies Rīgas Politehniskā institūta mehānikas nodaļā, kuru Pirmā pasaules kara laikā evakuēja uz Maskavu. Atgriezoties Latvijā (1919.), strādājis Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības ministrijā, pēc tam neilgu laiku bijis Rīgas 4. vidusskolas skolotājs. Tā bija profesija, kas V.Kalniņam iepatikās. 1920.gadā viņu nosūtīja darbā uz Smilteni. V.Kalniņam nācās strādāt vairāku valdību laikā, kas vairāk vai mazāk ietekmēja arī darbu skolā. 1926.gadā viņš iegādājās zemi un pēc 6 gadiem tika iesvētīta G. Vermera projektētā dzīvojamā māja (Dakteru ielā 61). Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķiru. Miris 1945.gada 11.februārī, apglabāts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Kalniņa Emma, sabiedriska darbiniece, Smiltenes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāja (1963.-1969.). Dzimusi 1927.gada 2.jūnijā Palsmanes pagastā, mācījusies Ķempu un Palsmanes skolās. Sadalot muižas zemi, tēvam iekrita liela muižas ēka ar daudzām istabām un vienā atradās vieta 1945.gadā izveidotajai Sebru (tagad Variņi) ciema padomei, tur bija arī pirmā darba vieta - padomes sekretāre. Tēva māju apkārtnē tolaik tika ierauta divu naidīgu spēku virpulī: gan vācieši pret partizāniem, gan mežabrāļi pret padomju varu. Bija jāorganizē zemnieki nodot saražoto valstij, bez ierunām jāizpilda jaunās iekārtas prasības. Pāris gadu bijusi Palsmanes pagasta sekretāres amatā, pēc Smiltenes rajona nodibināšanās pārnākusi uz Smilteni. Vīspirms kadru inspektore Smiltenes rajona izpildkomitejā, bet no 1957. gada vadījusi Smiltenes drēbnieku, audēju un kurpnieku apvienību.

Pēc darba izpildkomitejā (viņas vadīšanas laikā tika atklāts jauns univērsālveikals Daugavas ielā) 1969.gada aprīlī atgriezies rajona sadzīves pakalpojumu kombināta Smiltenes paviljonā. Tajā nostrādāti 15 gadi - līdz pat aiziešanai pensijā.

Kalvele Velta, kultūras darbiniece. Dzimusi 1929.g.16.martā Palsmanes pagastā. 1952.gadā smiltenieši pirmo reizi ieraudzīja un ar sajūsmu uzņēma Smiltēnes kultūras nama drāmas kolektīva aktrisi Veltu Rožkalni Kristīnes lomā R.Blaumaņa lugā "Ugunī". Vairāk nekā 30 (1957.-1988.) gadus V.Kalvele vadījusi Smiltēnes kultūras dzīvi, ik gadus piesaistīdama kultūras namam vismaz 500 smilteniešus, kuri bija apvienoti 26 pašdarbnieku kolektīvos un pulciņos. Pašai vismīļākā bija teātra māksla. Smilteniešu atmiņā palikušas Veltas Kalveles spēlētās lomas: Katja ("Kādas mīlas stāsts"), Astra ("Rudens rozes"), Justīne (Vuolijoki lugā "Justīne"). Viņas vadīšanas laikā Smiltēnē notika ievērojami kultūras dzīves sarīkojumi: pirmais Latvijas vīru koru salidojums (1958.), pirmais sievu koru salidojums (1959.); uzbūvēja kultūras namu (1962.), kultūras nama drāmas kolektīvam piešķīra Tautas teātra nosaukumu (1966.), notika pirmais Tautas teātru salidojums (1968.), Tautas deju ansambļa nosaukumu ieguva jauniešu deju kopa "Ieviņa".

1995.gada 17.novembrī apbalvota ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu. Mirusi 2004.gada 19.februārī, apbedīta Smiltēnes ev. lut. draudzes kapsētā.

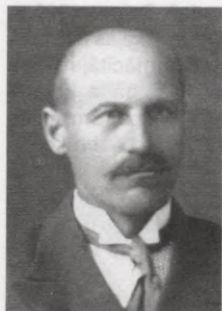
Kažoku Dāvis, rakstnieks. Īstajā vārdā Dāvids Pelcis. Dzimis 1850.g. 20.augustā Smiltēnes pag. Kažaučos. Pēc Smiltēnes draudzes skolas mācījies Rīgas aprīņa skolā, vēlāk ieguvis mājskolotāja tiesības, tās izmantojis Krievijā, kur skolojis muižnieku atvases. Bijis skolotājs Pēterburgā, viens no turienes Latviešu biedrības dibinātājiem. Pēterburgā darbojies satīras almanahā "Jaunie Dunduri", ko izdeva tur dzīvojošie progresīvie latviešu kultūras darbinieki. Ar pseidonīmu Kažoku Dāvis viņš bieži publicējies tā laika latviešu avīzēs. Daudz palīdzējis latviešu censonjiem, kuri studēja Pēterburgā. Mūža nogalē pārcēlies uz dzīvi Latvijā (Mūrmuižā, Cēsīs), dzīvoja pieticīgi, lai gan Pēterburgā bija iekrājis prāvu kapitālu. Miris 1913.gada 13.aprīlī. Apglabāts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā blakus saviem vecākiem.

Kārklis Jūlijs, fotogrāfs. Dzimis 1889.gada 17.februārī Smiltēnes muižā. Agrā bērnībā izrādījies interesi par mūziku, bet trūcīgo apstākļu dēļ skoloties nebija iespējams - atlika pašmācības ceļš. Vijoles spēle un fotografēšana bija J.Kārklīņa aizraušanās un darbs. Foto mākslā konsultācijas sniedza tā laika ievērojamākie Rīgas fotogrāfi M.Lapiņš un M.Buclers. 1915.gadā viņš uzcēla māju Daugavas ielas sākumā un tajā iekārtoja foto studiju. 1917.gadā aktīvi darbojās sociāldemokrātiskās jaunatnes pulcīnā "Rīts", vadīja kori un stīgu orķestri. J.Kārklis galvenokārt fotografēja sabiedriskus pasākumus, izveidoja fotogrāfiju albumus par latviešu sarkanajiem strēlniekiem, lauksaimniecības skolas absolventiem. Smilteniešu atmiņā palicis fotogrāfa sauciens "Mākonītis!", lai saulainā dienā ar mākoņiem, fotografējot cilvēku grupas, paspētu nospiegt fotoaparāta slēdzi.

1944.gada septembrī Kārklīņa māja nodega, aizgāja bojā daudzās fotogrāfijas. Vērtīgākās mantas J.Kārklis bija ieracis piemājas dārza zemē, citas noglabājis radnieku mājā Dakteru ielā. Ar saglabātajiem foto piederumiem J.Kārklis aizrautīgi fotografēja nodegušos namus un pirmos komunistu organizētos mītiņus. Šķiet - bija pienākuši viņa iedomātie laiki. Tad pēc dažiem gadiem notika visnegaidītākais - mājās ieradās izpildkomitejas pārstāvji un lika iemest ugunī unikālās fotogrāfijas un foto negatīvus. Vīlies komunistos, J.Kārklis turpmāk nepiedalījās viņu aktivitātēs, fotografēja vienīgi skolu izlaidumus. Miris 1963.gada 7.jūlijā, apbedīts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Klepers Imants, žurnālists. Dzimis 1929.gadā Smiltēnē. Skolas gados rakstījis dienasgrāmatu, kurā atrodams vērtīgas ziņas par notikumiem Smiltēnē lielo politisko pārmaiņu laikā (1940.-1944.). Diemžēl vēlāk atmiņas pārrakstījis, notikumus rādot atbilstoši padomju ideoloģijai. 1949.gadā pēc Smiltēnes vidusskolas beigšanas bijis Valkas aprīņa avīzes nodaļas vadītājs, atbildīgais sekretārs Smiltēnes rajona laikrakstā. Pēc obligātā karadienesta atgriezies Smiltēnē, bijis Smiltēnes rajona avīzes "Padomju Smiltene" redaktora vietnieks. Pēc Ļeņingradas Augstākās partijas skolas beigšanas (1963.) strādājis LPSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komitejā, bijis žurnālu "Liesma" (1964.), "Zvaigzne" (1967) galvenais redaktors. Traģiski gājis bojā 1969.gada 22.augustā.

Kļaviņš Kārlis, skolotājs, Smiltenes pilsētas pirmās sešu klašu pamatskolas pārzinis. Dzimis 1876.gada 20.februārī, beidzis Pleskavas skolotāju semināru (1897.). Sākumā vienīgais elementārskolas skolotājs, kopš 1906.gada augusta - pamatskolas pārzinis. Nacionāli noskaņots, skolā iedibināja latvisku garu. Arhīvi joprojām glabā K.Kļaviņa rakstīto skolas hroniku no tās sākuma līdz pat 1938.gadam. K.Kļaviņš aktīvi piedalījās Smiltenes sabiedriskajā dzīvē: Skolotāju biedrībā, Lauksaimniecības biedrībā, bija Smiltenes ev.lut. draudzes ērģelnieks. Padomju vara viņam nebija pieņemama un, klusi pavadījis vecumdienas savā mājā Klusā ielā, nomira 1955.gada 31.maijā. Apglabāts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Krievs Pēteris, virsleitnants, Oskara Kalpaka līdzgaitnieks. Dzimis 1892.gada 29.septembrī Launkalnes pagastā. Mācījies Launkalnes pagasta un Smiltenes draudzes skolā. Gribēdams studēt teoloģiju, P.Krievs izstājās no Smiltenes tirdzniecības skolas un mācības turpināja Dubultu ģimnāzijā. To neizdevās pabeigt, jo iesākās karš - bija jādodas kara ceļos. Vispirms Somija, bet pēc paša lūguma 1916.gadā tika ieskaitīts 2.Rīgas latviešu strēlnieku pulkā. Izveseļojies pēc 1917.gadā gūtā ievainojuma, 1918.gada decembrī iestājies Kalpaka komandētajā vienībā. Traģiskas pārskatīšanās dēļ kritis 1919.gada 6.martā kaujā pie Airītēm Skrundas - Saldus šosejas malā kopā ar pulkvedi Kalpaku. Vispirms apbedīts Liepājā, tad 1919.gadā guldīts dzimtas kapos Smiltēnē, bet 1937.gada oktobrī mirstīgās atliekas pārāpbedītas Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā pie pieminekļa Brīvības kara varoņiem.

Krieviņš Gunārs, dzejnieks. Dzimis 1930.gada 24.maijā Valkas apr. Zeltiņu pagastā. Mācījies Smiltenes un Alūksnes skolās. 1949.gadā beidzis Alūksnes vidusskolu ar medaļu. Piecdesmito gadu sākumā vecāki pārcēlās uz pastāvīgu dzīvi Smiltēnē un uzcēla šeit ģimenes māju. Mīlestība uz grāmatām G.Krieviņam aizsākusies jau bērnībā, sākot ar tēva bibliotēku. Arī armijas gados bijis kluba - bibliotēkas priekšnieks. Pēc armijas strādājis Rīgas Dzelzceļnieku klubā un Arodbiedrības kultūras namā (Mazā ģildē). Vēlāk strādājis Kultūras pārvaldē, pēc tam Valsts Grāmatu palātā par direktora vietnieku zinātniskajā darbā. Neklātienē mācījies Ļeņingradas Kultūras institūtā, lai apgūtu nepieciešamās zināšanas bibliogrāfijā. Strādājis Preses komitejā par izdevniecības daļas vadītāju, bijis arī galvenais redaktors. Pensijas gadi lielākoties tiek pavadīti dzimtas mājā Smiltēnē, Jāņkalna tuvumā.

Alūksnes vidusskolas izlaiduma aktā pateicības runā G.Krieviņš pieminēja 25.marta izvešanas, uz ko ātri reaģēja čekisti - pratinājuši par izteikumiem pret padomju iekārtu. Medaļu un atestātu skola vairs nevarēja atņemt, bet raksturojumu izsniegt bija aizliegts. Bez tā neviena augstskola pretī neņēma. Atlika sākt strādāt. Dzejniece Mirdza Ķempe sniedza vērtīgas konsultācijas un ievadīja literāta darbā. Pirmais G.Krieviņa dzejoļu krājums "No Melnupes līdz meža balsij" iznāca 1978.gadā. Dzejnieka dzejoļi publicēti arī Alūksnes un Valkas rajona laikrakstos. 2000.gadā iznāca dzejoļu krājums "Dvīņu zvaigznāja pajūgā". Ar mīlestību pret Smiltēni un tās apkārtni uzrakstīti 10 skaņīgi dzejoļi.

Krieviņš Laimonis. Dzimis 1916.gadā Bilskas pagastā. Skolas gaitas sācis Bāču skoliņā, un 1933.gadā iestājies 31.Bilskas mazpulkā. Iesvētīts (1935.) Smiltenes baznīcā. Otrajā pasaules karā latviešu vienības sastāvā cīnījies pret Sarkan armiju, par mata tiesu izglābies no gūsta, nokļuvis sabiedroto frontes pusē, pēc tam - nometnē Beļģijā, tad dzīvošana un darbs Anglijā. L.Krieviņš piedalījies latviešu sabiedriskās dzīves rosmēs Londonā: korī, ev. lut. draudzes darbā un "Daugavas vanagu" saimē - tas viss devis daudz garīgā spēka, vienotības sajūtu un cerību, ka trimda nebūs pārāk ilga. Mīlestība pret tēva mājām likusi L.Krieviņam izvēlēties pseidonīmu Brīvzemnieku Laimonis (tēva māju vārdā) 1999.gadā izdotai autobiogrāfiskai grāmatai "Atmiņas. Atskaņas. Attēli." Vairāki mīlestības pilni dzejoļi veltīti Smiltēni.

Kronbergs Ernests, mācītājs Smiltenes ev.lut. baznīcā. Dzimis 1903.g. 25.jūnijā Svītenes pagastā. 1930.gada pavasarī beidzis LU Teoloģijas fakultāti, par mācītāju ordinēts 1930.gada 16.novembrī. Apprecējis mācītāja Kārļa Kundziņa mazmeitu Brigitu. Pēc tam kad Kundziņš 1933.gada beigās atvadījās no draudzes, E.Kronbergs 1934.gada 29.janvārī kļuva par Smiltenes draudzes jauno mācītāju. 1944.gada 24.septembrī, bēgot no uzbrūkošās Sarkanās Armijas, E.Kronbergs iekļuva frontes joslā un tur arī noslēdzās viņa mūžs. Apbedīts ev.lut. draudzes kapsētas brīvajā laukumā pirms pieminekļa Brīvības kara varoņiem. Kronbergs bija iecienīts Smiltenes mācītājs, jo viņa darbība draudzē sakrita ar laiku, kurā mainījās nežēlīgas varas, un draudzes ļaudīm bija vajadzīga vieta, kur rast mieru.

Krūmāls Jānis, ārsts. Dzimis 1936.gada 9.maijā Jelgavā. Pēc Jelgavas vidusskolas beigšanas iestājies Rīgas Medicīnas institūtā. Pēc institūta beigšanas 1961.gadā ieradies Smiltēnē un sācis strādāt par ķirurgu slimnīcā, bet 1976.gadā tika iecelts par galveno ārstu. Lielāku sabiedrības atzinību J.Krūmāls ieguvis pēc jaunās poliklīnikas uzcelšanas un slimnīcas parka sakopšanas. Par novada medicīnas vēstures pētišanu un muzeja izveidi dzīvesbiedriem Ilzei un Jānim Krūmāliem 1989.gadā tika piešķirta Paula Stradiņa balva. J.Krūmāls saņēmis arī Zeidaka prēmiju par slimnīcas ainavas parka izveidošanu. Arvien bijis pilsētas vai rajona deputāts, 1995.gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu V šķiras ordeni, 2000.gada novembrī apbalvots ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. Miris 2004.gada 23.aprīlī. Izvadīts no poliklīnikas telpām 30.aprīlī. Kremēts. Urna ar pīšļiem nodota ģimenei.

Krūmiņš Gatis, sabiedrīks darbinieks, Smiltenes pilsētas pašvaldības vadītājs (1990.-2001.). Dzimis 1944.gada 29.janvārī Smiltēnē. Skolas gaitas sācis, uzreiz iestājoties 2.klasē. Smiltenes vidusskolu beidzis 1961.gadā. Darba gaitas sākušās rajona rūpkombināta Smiltenes galdniecībā, 1963.gadā iesaukts padomju armijā, bet pilnu dienestu nav beidzis veselības stāvokļa dēļ. Pēc izveseļošanās (1967.) turpinājis darbu galdniecībā, tad strādājis apvienībā "Impulss" par mehāniķi, bijis rajona Informācijas un skaitļošanas stacijas Smiltenes filiāles priekšnieks. Savu politisko karjeru sācis 1972.gadā, kļūdams par pilsētas izpildkomitejas iestāžu partijas sekretāru. Tad algotā darbā: 8.CBR partijas pirmorganizācijas sekretārs (1976.-1981.), Brantu ciema IK priekšsēdētājs (1981.-1990.), Smiltenes pilsētas IK priekšsēdētājs (1990.-1994.) un turpinājumā līdz pat 2001.gadam - domes priekšsēdētājs, vēlāk - domnieks. 2000.gadā apbalvots ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Gatis Krūmiņš bija Smiltenes pilsētas pašvaldības priekšsēdētājs 12 gadus - sarežģītā laikā, kad pilnīgi izmainījās politiskā sistēma - Latvija kļuva par neatkarīgu valsti, tautsaimniecība pārgāja uz tirgus ekonomiku, mainījās īpašuma formas, izveidojās jaunas partijas. G.Krūmiņš, apzināti vai neviļus, par sevi bija izveidojis "pašu cilvēka" tēlu. Daudzi smiltēnieši viņu uzrunāja vārdā - par Gati, iztiekot bez liekām ceremonijām. Rajona laikraksta "Ziemeļlatvija" rīkotajā iedzīvotāju aptaujā par Valkas rajona populārāko cilvēku 2000.gadā G.Krūmiņš ierindojās pirmajā vietā.

Krūze Pēteris, Smiltenes pilsētas vecākais no 1940.gada 12.jūlija. Dzimis 1885.gada 17.novembrī Bilskas pagastā. Bilskas pagastskolā pamācījis četras ziemas, pievērsies revolucionārai darbībai, par ko izsūtīts uz Irkutskas guberņu. Pēc grāmatvedības kursu beigšanas strādājis par rēķinvedi Irkutskas ogļu raktuves kantorī. Krievijā dzīvodams (1909.-1923.), piedalījies dažādās strādnieku organizācijās, iepazinis dzīvi padomju sistēmā. Pēc atgriešanās Latvijā (1923.) uzturējies sakarus ar partijas Vidienas apgabala komunistiem, kuri novērtēja viņa Padomju Krievijā iegūto pieredzi un izvirzīja augstajā Smiltenes pašvaldības vadītāja amatā. P.Krūze bija vienkāršs kurpnieks, bez oratora talanta un pēc sešu mēnešu valdīšanas zaudēja savu amatu.

Kundziņš Kārlis, Smiltenes draudzes mācītājs 53 gadus. Dzimis 1850. gada 3. maijā Dobeles apriņķa Sīpeles pagastā. Kundziņu bērnu pirmā skolotāja bija māte pie vērļpjamā ratiņa. Ar māti saistās pirmā iepazīšanās ar lasāmo un dziesmu grāmatu, ar bībeli.

1870. gadā beidzis Jelgavas ģimnāziju, K. Kundziņš iestājās Tērbatas universitātes Teoloģijas fakultātē. Tērbatā aktīvi iesaistījās Kronvaldu Ata organizētajos latviešu studentu vakaros. Tērbatas studentu vārdā K. Kundziņš teica atvadu runu Vecpiebalgā pie Kronvaldu Ata kapa. Tur viņu pamanīja daži ietekmīgi smiltenieši. K. Kundziņš bija pirmais latviešu students, kurš beidza Teoloģijas fakultāti (1876.) ar zelta diplomu. Taču "jaunlatvietim" Kundziņam Latvijā sākumā pat palīgmācītāja vieta netika dota. Bija jāstrādā Tukumā par mājaskolotāju, bet par mācītāju viņš tika ordinēts 1879. gadā Pudzes draudzē. Tad pie viņa ieradās smilteniešu delegācija, kas aicināja uz Smilteni.

1880. gada 2. maijā K. Kundziņš izbrauca uz Smilteni. Ropažu stacijā viņu sagaidīja Smiltenes baznīcas priekšnieks E. Baldusa kungs, bet Cēsīs - Kažauču saimnieks J. Pelcis. Kad rati pusnakts stundā iegriezās mācītāja muižas ceļā, sagaidītāji šāva raķetes, lāpu ugunīs mirdzēja lielā ēka, pagalmā bija ļaužu pilns. Jūlija beigās K. Kundziņš uz Smilteni pārveda savu dzīves draudzeni Šarloti.

Smiltē dzimuši visi pieci Kundziņu bērni: Kārlis, Rīta, Paulis, Haralds un Aleksandrs. Mājas dzīves galvenā veidotāja bija Šarlote, kura, vāciete būdama, bija sekojusi līdzī savam vīram uz Vidzemi un nenozēloja šo soli. Ģimenē latviešu valoda bija noteicošā, bet, lai bērniem būtu vieglāk, māte no mazotnes tiem mācīja vācu valodu. Bērniem pamata zināšanas deva mājaskolotāji. Skolojoties Tērbatā, dēli dzīvoja K. Kundziņa brāļa ģimenē.

K. Kundziņš bija īsts tautas mācītājs, kurš nebija tikai baznīckungs, bet draudzei aizvien pieejams un neliekuļoti iesaistījās laicīgās lietās. Bieži piedalījās smilteniešu ģimenes svinībās. Viņš bija arī iecienīts mācītāju kandidātu prakses vadītājs. Praksi viņš ir vadījis 29 kandidātiem, to skaitā arī Kārlim Irbem - pirmajam Latvijas ev. lut. baznīcas bīskapam. Vēlāk par Latvijas ev. lut. baznīcas bīskapu kļuva viņa dēls Kārlis Kundziņš (juniors).

Sakarā ar Latvijas Universitātes piekto gadskārtu, 1924. gada 28. septembrī K. Kundziņam par darbiem latviešu baznīcas vēstures un garīgās dzīves pētniecībā un nopelniem tautas ētiskā audzināšanā piešķīra teoloģijas goda doktora grādu.

Ievērojams ir K. Kundziņa veikums avīžniecībā un rakstniecībā. Par literāriem, sabiedriskiem un vēsturiskiem jautājumiem Kundziņš sarakstījis vismaz simts rakstus. Iemīļota tēma ir pagātnes notikumu apcere. Kundziņa mīlestību uz savu draudzi raksturo arī viņa interese par Smiltenes pagātni, mācītājiem Dīcu un Langi. Vērtīgs ieguvums latviešu kultūras vēsturei ir viņa atmiņas. Tās apvienotas grāmatā "Mana mūža gājiens" (1935. g.).

53 gadus būdams Smiltenes draudzes mācītājs, K. Kundziņš redzējis 3-4 paaudzes: tēvus - kļaušu laiku lieciniekus, dēlus, kas kļuva saimnieki, viņu atvases, kas sagaidīja neatkarīgās Latvijas laikus. Kundziņš redzēja izaugam Smilteni, piedzīvoja savu pretinieku uzskatu sabrukumu, palika draudzes vidū politisko pārbaudījumu dienās. Viņš bija kļuvis draudzei viss: garīgais tēvs, jaunatnes audzinātājs, skolu dibinātājs, izglītības veicinātājs, biedrību darbinieks, novada vēstures pētnieks.

K. Kundziņš miris 1937. gada 18. novembrī Smiltē, apbedīts savas draudzes kapsētā netālu no Bērensa kapličas. Šeit atdusas arī viņa sieva Šarlote un izveidota kapa kopiņa Gaļģijas kara laukos kritušajam dēlam Aleksandram.

Attēlos: Kārļa Kundziņa dzīves jubileja - visas draudzes svētki; Kārlis Kundziņš un viņa sieva Šarlote

Kundziņš Kārlis, Dr.theol., LU profesors, Teoloģijas fak. dekāns Latvijas brīvvalsts laikā. Dzimis 1883.gada 12.aprīlī Smiltēnē mācītāja Kārļa Kundziņa ģimenē. Izglītojies tēva mājās mājskolotāja vadībā, 14 gadu vecumā iestājies Tērbatas ģimnāzijā, to beidzis ar zelta medaļu, zināšanas papildinājis Berlīnē. Bijis docents Teoloģijas fakultātē Tērbatā, palīdzējis nodibināt Latvijas Universitāti, kurā ieguvis profesora vietu un teoloģijas doktora grādu. Prof. Dr. K.Kundziņa radošā darbošanās sakrita ar Latvijas tapšanas, uzplaukuma un traģiskajiem lielo vērtību bojāejas gadiem. Kā arhibīskapa vietnieks K.Kundziņš emigrācijā vadīja pirmo ASV latviešu draudžu konferenci 1957.gadā Čikāgā, kur nodibinājās Latviešu ev. lut. draudžu apvienība Amerikā. 1962.gadā Vašingtonā K.Kundziņu ievada Latvijas arhibīskapa kārtā. Prof. K.Kundziņš ir vismaz 10 grāmatu autors. 1968.gadā ASV iznāca viņa autobiogrāfiska grāmata "Atmiņas - mani tapšanas gadi". Siltiem un mīļiem vārdiem tajā raksturotas tēva mājas un Smiltene. K.Kundziņš miris 1967.gada 9.augustā Sietlā (ASV).

Kundziņš Paulis, arhitekts. Dzimis 1888.gada 4.februārī Smiltēnē mācītāja Kārļa Kundziņa ģimenē. Beidzis Tērbatas ģimnāziju un RPI Arhitektūras fakultāti. Pēc karadienesta uzņēmas Smiltenes tirdzniecības skolas direktora amatu, izturēja vācu okupāciju un lielieku radītās jukas. 1920.gada septembrī pārcēlās uz Rīgu un strādāja Latvijas Universitātē. P.Kundziņš bija Brīvdabas muzeja izveidošanas ierosinātājs un vadījis tā sākotnējo iekārtošanu, bijis Latvijas Arhitektu biedrības priekšsēdētājs (1934.-1935.). Paula Kundziņa ievērojamākie projekti ir baznīcas Allažos (1927.) un Ikšķilē (1932.), Arkādija estrāde Rīgā un panteons Bastejkalna virsotnē.

Līdz mūsdienām saglabājies Smiltenes baznīcas sienu latviskais ornaments, kura autors bija arhitekts P.Kundziņš. Savu mūža nogali viņš pavadījis Kanādā, miris 1983.gada 8.novembrī. Viņa pelni vēlāk pārvesti uz Stokholmas Meža kapiem, jo Stokholmā dzīvoja viņa meita Māra un dēls Andris.

Labsvīrs Jānis, valsts darbinieks, zinātnieks un publicists. Dzimis 1907.gada 13.martā Valkas apr. Bilskas pagastā. Pēc Smiltenes vidusskolas beigšanas 1924.gadā iestājies LU Tautsaimniecības fakultātē. Pēc beigšanas bijis skolotājs Ventspilī, Gulbenē un Jelgavā, nodaļas vadītājs Sabiedrisko lietu ministrijā (1937.-1940.). Latviju atstājis 1944.gadā, Vācijā strādājis un ieņēmis dažādus amatus bēgļu organizācijās. 1950.gadā J.Labsvīrs izceļojis uz ASV, 1959.gadā Indiānas universitātē ieguvis doktora grādu, bijis profesors Indiānas valsts universitātē.

Latvijā J.Labsvīrs ievēlēts par Latvijas Vēstures institūta Goda locekli (1993.), viņam piešķirts Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda doktora nosaukums vēsturē (1994.), apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (1995.).

Līdztekus zinātniskajam un pedagoga darbam J.Labsvīrs aktīvi iesaistījies trimdas latviešu sabiedriskajā dzīvē. Daudz publicējies, jo īpaši trimdas preses izdevumos "Laiks", "Latvija Amerikā" un "Jaunā Gaita". 1997.gadā izdota grāmata "Kārlis Ulmanis". Līdz pat mūža beigām materiāli atbalstījis Smiltēnē ģimnāziju, savā testamentā tai novēlējis ievērojamu naudas summu. Miris 2002.gada 27.jūnijā Indianapolē, ASV, mirstīgās atliekas guldītas Smiltēnē ev.lut. draudzes kapsētā.

Lange Jakobs, mācītājs, valodnieks un tulkotājs. Dzimis 1711.gadā 9.jūlijā Kēnigsbergā, neilgu laiku pavadījis Pēterburgā, 1736.gada Ziemassvētkos ieradies Ēvelē, lai strādātu par mācītāju. Latviski nepratis ne vārda, bet jau pēc sešām nedēļām varējis sastādīt pirmo sprediķi latviešu valodā. Smiltēnē aizritējuši viņa ražīgākie dzīves gadi (1745.-1771.), strādājot pie sava mūža darba - vārdnīcas sastādīšanas. Lai gan pirmie vārdnīcas manuskripti bija pabeigti 1757.gadā, sarežģīts un garš bija vārdnīcas iespiešanas ceļš, un tikai tsi pirms autora nāves to Jelgavā iespieda. Dzīvodams Smiltēnē, Lange sakārtojās Smiltēnē draudzes baznīcas grāmatas un organizējis skolas - pat skolotāju sagatavošanu, draudzes izglītošanu, ziedodams savus personīgos līdzekļus. 1753.gadā sarakstījis "Vidzemes ļaužu vecas un jaunas būšanas stāsti", kur sastopama īstā, nesabojātā latviešu valoda. Jakobs Lange miris 1777.g.17.martā un ticis apbedīts Smiltēnē vecajā Cērtēnes kapsētā.

Lazdiņš Alfrēds, ārsts. Dzimis 1879.gada 11.septembrī Trikātas pag. dzirnāvās kā melderā dēls. Trikātas draudzes skolā mācījies kopā ar vēlākajiem Latvijas ģenerāļiem Jāni Balodi un Kārli Gopperu, 1908.gadā beidzis Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultāti. Pirmā darba vieta - Ļaudonā, bet kopš 1910.gada 1.maija viņš bija Smiltenes draudzes ārsts. Pirmā pasaules kara laikā dienējis Krievijas armijas sanitārā vilciena brigādē. Sākoties revolūcijai, A.Lazdiņš iestājies 8.Valmieras latviešu strēlnieku pulkā. Kad strēlnieki atstāja Latviju, Lazdiņš atgriezās Smiltēnē un atsāka ārsta praksi. Kā nacionāli noskaņotu latvieti lielieki viņu noturēja cietumā vairākas dienas un, tikai pateicoties iedzīvotāju neatlaidīgiem lūgumiem, sarkanie varas vīri dakteri izlaida brīvībā. Pēc neatkarīgās Latvijas valsts nodibināšanās Lazdiņš aktīvi iekļāvās pilsētas sabiedriskajā dzīvē, bija skolu ārsts.

A.Lazdiņš bija viskolorītākā persona Smiltēnē. Viņš bija padrukns vecpucis, sirmiem matiem un ūsām, taisnu augumu, ik rītu pastaigājies, spieķi turot abām rokām aiz muguras, un soļojis vienmērīgā gaitā. Tikai pēc pastaigas pieņēmis slimniekus doktorātā. Ar slimniekiem runājis skaļi, lai viņu labi saprastu. 1944.gada rudenī A.Lazdiņš devās trimdā un tur arī miris.

Levics Kārlis, laukstrādnieks. Dzimis 1896.gadā Tukuma apriņķī. Pirmā pasaules kara laikā kopā ar Kurzemes bēgļiem nokļuvis Vidagas apkārtnē. Pēc dienesta armijā no valdības ieguvis amatnieku zemi un uzcēlis mājiņu pie meža Vidagas ceļa malā. 1928.gadā Vidagā nodibinājies pagrīdes pulciņu, ar Smiltenes komunistiem uzturējis konspiratīvus sakarus, no tiem saņēmis nelegālo partijas literatūru. Padomju varas pirmajos mēnešos (1940.) vadījis Gaujienas pagasta zemes komisiju, no 1941.gada janvāra līdz 1941. gada jūlijam bijis Smiltenes pilsētas IK priekšsēdētājs. Kopā ar ģimeni evakuējies uz Padomju Savienības iekšieni, tur strādājis kolhozā. 1944.gada rudenī atgriezies Latvijā, strādājis padomju darbā, bijis kolhoza priekšsēdētājs, Virešu ciema DDP IK priekšsēdētājs (1966.), no 1968.gada - personālais pensionārs. Miris 1971.gadā, apglabāts Gaujienas kapos.

Liedags Gunārs. Dzimis 1945.gada 24.janvārī Smiltēnē. 1963.gadā beidzis Smiltenes vidusskolu, izrādot pastiprinātu interesi par literatūru. Jau skolas gados rajona laikrakstā publicēti pirmie literārie darbi. Uzreiz pēc karadienesta strādājis Valkas rajona laikraksta "Darba Karogs" redakcijā (1967.-1973.), pēc tam atsaucies uz piedāvājumu vadīt Valkas rajona kino-direkciju (1973.-1989.). 1984.gadā piedalījies Rīgas kinostudijas muzikālās filmas "Vajadzīga soliste" radīšanā. Atmosodas sākumā atgriezies dzimtajā pilsētā un 1991.gadā nodibinājies privātuzņēmumu "Smiltenes televīzija". Ar 1995. gadu sācis izdevējdarbību - vispirms radot pilsētas avīzi "Smiltēnīte", bet ar 1997.gadu praktizējies grāmatu sagatavošanā iespiešanai tipogrāfijā.

Lielais Arturs, rakstnieks. Dzimis 1920. gada 16. janvārī Valkas apriņķa Plāņu pagastā. Bērība aizvadīta Plāņu un Bilskas pusē. Agri viņš iemīlējies grāmatas. 1933. gadā A.Lielais pabeidzis Smiltenes sešgadīgo pamatskolu, būdams pirmais skolnieks klasē. 1935. gadā sācis strādāt par burtliča mācekli Jēkaba Zušmaņa grāmatu spiestuvē Smiltēnē, par pirmo nopelnīto naudu nopirkts jauns "Ērenpreisa" velosipēds, ar kuru apceļoja Vidzemi. Pēc Otrā pasaules kara Smiltenes vidusskolā A.Lielo kā pāraugušu nepieņēma, viņš devās uz Rīgu un sāka strādāt Valsts izdevniecības korektūrā. 1947.gadā beidza Raiņa vakara vidusskolu ar zelta medaļu, dažus gadus vēlāk ar izcilību pabeidza LU Ģeogrāfijas fakultāti. Lai gan apceļojis daudzās zemes, tomēr arvien apgalvoja: *Vislieliskākā zeme pasaulē - Latvija, skaistākā pilsēta - Smiltene, mīļākā upe - Kamaldiņa, kas tek cauri Bilskai. Veselas baobabu vai palmu bērzis nemainu pret vienu Latvijas egļu zaru.*

Daudzie ceļojumi devuši vielu uzrakstītajām 10 grāmatām. A.Lielais ir vairāku grāmatu sēriju dibinātājs: "Ievērojamu cilvēku dzīve", "Stāsti par vēsturi", "Stāsti par dabu". 1981.g. 10.februārī pēkšņi aprāvās viņa dzīves gaita. Artūrs Lielais apbedīts Rīgā Meža kapos.

Lielgalvis Kristaps, skolotājs. Dzimis 1878.gada 8.novembrī Zemgalē, Lestenes pagastā. Ar teicamām sekmēm beidzis Jelgavas pilsētas Aleksandra skolu. Pēc karadienesta ieguvis skolotāja tiesības. 1905.gadā bijis skolotājs Blīdenē, tad mājskolotājs Krievijā (1906.-1909.). Atgriezies Latvijā, sācis strādāt par skolotāju jaunajā Smiltenes tirdzniecības skolā. Līdztekus darbam studējis LU Lauksaimniecības fakultātē (1919.-1923.), pēc tās beigšanas pārgājis darbā uz Smiltenes lauksaimniecības mācību iestādi, 1935.gadā ticis iecelts par tās direktoru. 1939.gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Padomju vara nacionāli noskaņoto direktoru no darba atbrīvoja, vācu laikā viņu atjaunoja direktora amatā, bet, diemžēl, 1942.gada 26.jūnijā viņš izbeidza šīs zemes gaitas. Apglabāts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

K.Lielgalvis aktīvi piedalījies Smiltenes sabiedriskā dzīvē: bijis Smiltenes pilsētas domnieks no namsaimnieku frakcijas, aizsargu organizācijā no 1933.gada.

Lielgalve Marija, skolotāja. Dzimusi 1886.gada 7.septembrī. Jau bērnībā apguvusi krievu un vācu valodu, skolotājas tiesības ieguvisi Maskavā pēc skolotāju sagatavošanas kursu beigšanas. K.Lielgalve kopā ar vīru Kristapu Lielgalvi 1909.gada vasarā ieradās Smiltenē un šeit uzsāka savas skolotājas gaitas, kuras izvērsās neticami ilgi - 58 gadus! Šajā laikā bijusi skolotāja vismaz trijām smilteniešu paaudzēm! Smiltenē dzīvodama, reizi mēnesī brauca uz Valmieru, kur dzīvoja kāda veca francūziete, lai pāris stundas nedēļā sarunātos franciski un nezaudētu pareizo izrunu. Ne tikai valodas bija skolotājas mūža aizraušanās, viņu vienmēr ir saistījuši jaunās paaudzes audzināšana. Ja kāds skolnieks nesaprata uzdoto, varēja arī svētdienās aiziet uz skolotājas māju mācīties. Mirusi 1977. g. 4. septembrī. Apglabāta Smiltenes ev.lut draudzes kapsētā.

Liezere Austra, skolotāja. Dzimusi 1924.gada 2.novembrī Smiltenē. 1944.gadā beigusi Smiltenes vidusskolu, nākošā gada sākumā iestājusies darbā Smiltenes pilsētas izpildkomitejā par mašīnrakstītāju, vēlāk - darbvede. Savas vēstures skolotājas ietekmē sākusi vēstures studijas Latvijas Universitātē (1947.), sākumā pat bez skaidrības, ko studijas dos. Pēc trīs gadu strādāšanas pamatskolas klasēs, 1950.gadā pārcelta darbā Smiltenes vidusskolā par vēstures skolotāju. Skolas laikā A.Liezere bija mācītjusies "veco" vēsturi, tagad bija jāmāca pavisam cita - PSRS vēsture. Vēsture sociālisma laikā bija ideoloģijas ierocis un A.Liezere, apveltīta ar labām runas dāvanām, bija varas vīru iecienīta referente PSRS jubileju sarīkojumos skolā un pilsētas iestādēs un uzņēmumos. A.Liezerei piešķirts LPSR Nopelniem bagātās skolotājas nosaukums (1967), apbalvota ar PSRS ordeni "Goda Zīme". Vidusskolnieki viņu vairāk pazina kā vidusskolas mācību daļas vadītāju: šajā darbā nostrādāti vairāk nekā 20 gadi.

1985.gadā A.Liezere aizgāja pensijā. 1996.gada 17.novembrī tika apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. A.Liezere mirusi 2000.g.30.martā, apbedīta Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Līde Ādolfs, revolucionārs. Dzimis 1896.gada 24.jūnijā Smiltenē. Pēc Smiltenes pamatskolas beigšanas iestājies Priekuļu lauksaimniecības skolā, bet to nebeidza. No vecākiem brāļiem piesavinājies revolūcijas idejas, 17 gadu vecumā iestājies boļševiku partijā, organizējis mītiņus un sapulces Smiltenē un tās apkārtnē. Cara valdība 1915.gadā viņu arestēja un piesprieda 2 gadus un 6 mēnešus katorgas darbos. Pēc 1917.gada Februāra revolūcijas ticis brīvībā un atgriezās Smiltenē. Enerģiski atjaunoja partijas darbu, tika ievēlēts par Smiltenes partijas organizācijas priekšsēdētāju. 1918.gada februārī, kad boļševiki atkāpās no Latvijas, viņš evakuējās uz Maskavu. Brīvprātīgi iestājās Sarkanajā armijā, cīnījās Krimā pret Vrangaļa armiju, bijis Petrogradas apgabala revolucionārās kara padomes loceklis. 1922.gada beigās smagi saslimis un kopš tā laika vairs nepiecēlās no gultas, atlikušos mūža gadus pavadījis boļševiku sanatorijā Krasnovodskā, kur 1941.gada rudenī miris.

Līkans Jānis, tautsaimnieks. Dzimis 1943.gada 2.augustā Gulbenē.

Tur pavadījis arī bērnības un skolas gadus. Profesijas izvēli ietekmējuši ceļu darbinieki, kuri remontējuši ielu, uz kuras atradās vecāku māja. Beidzis Rīgas Politehniskā institūta Celtniecības fakultāti kā ceļu būves inženieris. Darba gaitas sācis Madonā. Smiltēnē ieradies 1973.gadā, vispirms strādājis par 7.ceļu pārvaldes galveno inženieri, bet 1978.gada oktobrī iecelts par Smiltēnes 8.ceļu būves rajona priekšnieku. Ceļinieku uzņēmums J.Līkana vadībā, izturējis dažādu pārmaiņu laikus, joprojām ir viens no spēcīgākajiem savā nozarē. Uzņēmuma 40 gadu jubilejas priekšvakarā (1998.) J.Līkans apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa goda zīmi, bet 1999.gada 17.novembrī apbalvots ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu.

Līvens Pauls, Smiltēnes muižas īpašnieks. Dzimis 1875.gada 12.aprīlī

Pēterburgā. Krievijas cars Nikolajs jau 1826.gadā "par nopelniem ķeizariskā nama priekšā" Paula Līvena vecmāmiņai Šarlotei un viņas pēcnācējiem bija piešķīris firsta titulu. Viņa tēvam, arī Paulam Līvenam (1821.-1881.) piederējušas vismaz divdesmit muižas Vidzemē, Kurzemē, Lietuvā un Krievijā. Daži Līvenu dzimtas pētnieki domā, ka Līveni ir bijuši lībiešu valdnieka Kaupo pēcteči, citi uzvārdu saista ar Livoniju, lībiešiem, līviem... Paula vecākais brālis Anatols, kas 1919.gadā bija karojis pret lieliniekiem, palika saimniekot dzimtas īpašumā Mežotnes muižā. Jaunākajam brālim Paulam junioram, sasniedzot astoņpadsmit gadu vecumu, māte Natālija (dzim. Pālēna) no Bandava mantiņniekiem 1893.gadā nopirka Smiltēnes muižu.

Jau studiju gados P.Līvens sastādīja Smiltēnes pilsētas plānu, dalīja muižas zemi gruntsgabalos un domāja, kā likt lietā iegūtās zināšanas. Ieguvis Pēterburgas Politehniskā institūta inženiera diplomu, jaunais firsts 1899.gadā ieradās Smiltēnē uz pastāvīgu dzīvi.

Īsā laikā tapa Smiltēnes pilsētai nozīmīgas būves: kokzāģētava pie Tiltējas ezera, elektrostacija, slimnīca, šaursliežu dzelzceļš. Ātri iemācījies runāt latviski, viņš interesējās par smiltēniešu dzīves apstākļiem. Firstu neapmierināja pilsētas centrā esošā kavente jeb nabagmāja, kurā nožēlojamus apstākļos mitinājās draudzes nabagi. Firsts, piepalīdzot baznīcai, dāvāja jaunu ēku 40 nespējniekiem, kuras iesvētīšana notika tajā pašā dienā, kad tika atklāta Smiltēnes slimnīca.

Firsts bijis dižciltīgs ne tikai pēc izcelsmes, bet arī pēc cēlā gara un humānās darbības. Līdzcietība un žēlastība viņam bijušas tuvas. Krievijas - Japānas kara laikā firsts izveidoja brīvprātīgo vienību un pārvietojamo lazareti un devās sniegt palīdzību Mandžūrijas kaujas laukos ievainotajiem. Tur viņš iepazīs ar medmāsu Natāliju fon Taubi no Maskavas, ar kuru 1905.gadā apprecējās. Pirmais bērns viņu ģimenē - meita Marija - piedzima 1907.gadā, pēc tam divi dēli: Leonīds - 1909.gadā un Aleksandrs 1919.gadā.

Lielinieki 1918.gada februārī firstu apcietināja, izdzina no muižas ēkas un turēja apcietinājumā Paukuļa kroga pagrabā. Pie sardzes vīriem un kara revolucionārās padomes gāja muižas ļaudis un lūdza atbrīvot P. Līvenu, jo viņš nevienam neko ļaunu nebija nodarījis. Muižas kalpi bija ar mieru sēdēt pagrabā Līvena vietā. Īsi pirms vācu karaspēka ierašanās tobrīd postenī esošie sargi Svētelis un Krēvics izlaida Līvenu no pagraba. Strādnieku un zaldātu padomes bēga uz Krieviju.

Firstam piederēja pats pirmais automobīlis Smiltēnē. Taču viņa tālākos Smiltēnes attīstības plānus izjauca Pirmais pasaules karš. Bija jānodas karā kā Sarķanā Krusta pārstāvim. Līvena kundze Natālija no saviem līdzekļiem sagatavoja 2000 sainīšus kā Ziemassvētku dāvanu kareivjiem.

Firstiene vairāk grozījies pa galmu Pēterburgā, bet kad ieradusies Smiltēnē, muižas mastā ticis pacelts Krievijas karogs. Līvens bija kritis vācu gūstā, tomēr atbrīvots un atgriezās Smiltēnē.

Par pirmu smiltenešos saglabājušies dažādi nostāsti. Viņam patīcis uzvilkt vienkāršas zemnieka drēbes, plecā uzvelt pauniņu un doties kājām pa apkārtni klausīnāt, kā dzīvo apkārtējie zemnieki, ko runā, par ko priecājas, par ko sūdzas. Ne vienai vien saimniecei nācies nosarkt par pieticīgo cienastu, ko tā sniegusi vienkāršajam ceļiniekam, kurš vēlāk izrādījies pats pirmais. Pirmais bijis labsirdīgs cilvēks un bieži vien dāvājis naudu trūkumcietējiem. Līvens bijis slaida auguma, augstu pieri, audzējis ūsas, dažkārt valkājis arī militāra stila apģērbu un cepuri.

Cits nostāsts liecina par pirma humora izjūtu - reiz viņš ieraudzījis kādu vecenīti muižas laukā zogam āboliņu. Piegājis klāt un palīdzējis nastu uzvelt večiņai mugurā. Tā uztraukumā noteikusi: ka tik tas vella pirmais nedabū zināt! Vēlāk, aptvērusi, kas par lietu, nokaunējusies, bet pirmais viņai idevis rubli un teicis: ja ko vajag, lai prasot, bet lai nezogot gan vairs!

Pēc tam kad Latvijas valsts ieguva neatkarību, Līvens daļu īpašuma pārdeva, bet lielāko daļu valsts nacionalizēja - muižu nodeva Zemkopības ministrijai. Pirmais ar ģimeni emigrēja uz Angliju un tikai pāris reizi vēl bijis Smiltēnē. Pēdējo reizi fotogrāfs Pirro fiksējis Līvena viesošanos Smiltēnē pirms Otrā pasaules kara Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā pie mežsarga F. Zeidenberga kapa.

Pauls fon Līvens nodzīvoja ilgu mūžu un nomira 1953.gada 11.maijā Londonā. Atvadu brīdī tika izpildīta viņa vēlēšanās - tālajā Anglijā dvēseles aizlūgumu noturēja latviešu valodā.

Mednis Alberts, mucenieks. Dzimis 1913.gada 8. septembrī Smiltēnē (Cērtēnē). Par amatu viņš saka paldies savam tēvam Pēterim, kurš 20.gadsimta sākumā bija Vidzemē pazīstams meistars. Albertam bijuši tikai 12 gadi, kad vērodams, kā tēvs taisa lielu mucu, pats sameistarojis savu pirmo mučeli. Alberts bijis pastarītis sešu bērnu ģimenē, skolas maksājušas lielu naudu, tāpēc jau pusaudža gados sācis apgūt mucenieka arodu. Tolaik katrā lauku sētā vajadzēja desmitiem koka trauku - gan kāpostiem, gurķiem, sēnēm, gaļai, sviestam, ievārījumam. Koka traukos cilvēki gan mazgājās, gan slauca pienu, glabāja ūdeni, brūvēja alu un pirtī uzmeta garu. Arī sviests uz Angliju tolaik tika eksportēts koka mucās.

Mucenieka arods A.Mednim ir palīdzējis arī kritiskajos brīžos. Viņš bija karojis "nepareizajā pusē", un par tādiem grēkiem padomju okupācijas vara viņu izsūtīja uz Sahalīnu. Tur virsnieki mazgājušies pirtī caurās kastēs, bet mucenieks sev sameistarojis palieļu ķipi. Virsnieki izsaukušies - kāds brīnums! Aiz dzeloņdrātīm gūstekņa dzīve kļuvusi gaišāka, atkal varējis taisīt ķipītšus un vannas, ko apsargātāji sūtījuši savām sievām uz Maskavu.

Kopš jaunības viņš dziedājis korī, ar Smiltēnes "Dziedoni" bijis kopā visu kora pastāvēšanas laiku. Amatniecības kamera A.Mednim piešķīrusi meistara diplomu, 1999.g.17.novembrī dome apbalvojusi ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu.

Mednis Jānis, gleznotājs un pedagogs. Dzimis 1910.gada 28.maijā Palsmanes pagastā skolotāja ģimenē. Pirmo izglītību ieguvis pie tēva vietējā skolā. Mācoties Smiltēnes ģimnāzijā, skolotājs J.Zegners viņā radījis interesi par mākslu. Zegners izvēlējies J.Medni par palīgu, gatavojot dekorācijas un noformējumus smiltenešu teātra uzvedumiem. Pēc ģimnāzijas 1930.gadā iestājies Mākslas akadēmijā, bet grūto materiālo apstākļu un slimības dēļ akadēmiju beidzis tikai 1939.gadā. Daudz zināšanu guvis no K.Miesnieka, K.Ubāna, V.Tones un L.Liberta. Akadēmijas pēdējos gados strādājis V.Purvīša meistardarbnīcā. Iegūtās zināšanas lieti noderējušas, strādājot par pedagogu Kārsavā, Talsos un Rīgā J.Rozentāla mākslas vidusskolā.

J. Medņa mākslā nav vērojams spontāns jūtu uzbrāzmojums, bet tajā saskatāma askētiska atturība no visa skaļā. Uguļošana un krāsu ģirboņa Mednim nav raksturīga. Vietām manāmas rezignētas filozofiskas pārdomas, kas izteiktas gleznieciskiem līdzekļiem, kuru pamatā ir tāda pati nopietnība un likumība kā klasiskajai mūzikai, kura māksliniekam bija ļoti tuva. Mākslinieks J. Pauļuks savam amata brālīm ir veltījis šādus vārdus: *"Glezniecība ir smaga, bet viņa ir vajadzīga, jo māksla taču nedzīvo kā tauriņš ... Laimīgs tas mākslinieks, kas redz savu uzdevumu ... Tavs sniegums ir godīgs."*

Jānis Mednis miris Rīgā 1997. gada 30. septembrī. Mūža nogalē J. Mednis vēlējās, lai tēva celtā māja kalpotu mākslai. Novēlējums ir piepildījies, tagad šajā mājā Smiltēnē ir mākslas skola.

Mekšs Jēkabs Ādolfs, mācītājs. Dzimis 1908. gada 26. februārī Smiltenes pagastā. Pirmās skolas gaitas aizvadījis Smiltēnē. Pēc LU Teoloģijas fakultātes beigšanas 1937. gadā ordinēts par mācītāju. 7 gadus kalpojis Slokas un Ķemeru draudzēm, 1944. gada vasarā kopā ar ģimeni atstājis Latviju. Vācijā J. Mekšs pulcinājās latviešu bēgļu dievkalpojumos. 1951. gada jūnijā J. Mekšs devās uz Sanpaulu Brazīlijā, kur viņu gaidīja luterāņu draudze, kas ar latviešu bēgļu pieplūdumu bija stipri augusi. Mācītājs kalpoja arī Riodežaneiro un Jaunodesas latviešiem. Ar mācītāja gādību Sanpaulu latvieši tika pie sava dievnama. 1995. gadā J. Mekšs atbrauca uz Latviju, teica svētrunu Doma baznīcā, apciemoja Smiltēni, apskatīja mantojamās zemes robežas.

Jēkabs Ādolfs Mekšs miris 1999. gada 10. martā Sanpaulu, urna pārvesta uz dzimteni un apbedīta dzimtas kapos Smiltēnes ev. lut. draudzes kapsētā.

Menska Jānis, strēlnieks. Dzimis 1893. gada 20. janvārī Launkalnes pagastā. Pēc mācībām Smiltēnes tirdzniecības skolā un Pēterburgas praporščiku skolas beigšanas brīvprātīgi iestājies latviešu strēlnieku bataljonā. Pirmās kaujās piedalījies jau 1916. gada sākumā, divreiz ievainots.

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona 4. rotas komandieris poručīks Jānis Menska kritis pie Ložmetējkalna 1916. gada 23. decembrī. 23 gadus veco J. Mensku izvadīja no Smiltēnes baznīcas, pie kapa atvadu vārdus teica arī Smiltēnes muižas īpašnieks Līvens. Apglabāts 1917. gada 3. janvārī Smiltēnes ev. lut. draudzes kapos.

Mežulis Ainārs, Smiltēnes pilsētas domes priekšsēdētājs. Dzimis 1962. gada 18. martā Smiltēnē. Bērnībā gribējis kļūt par jūrnieku. Pēc Smiltēnes vidusskolas beigšanas (1980.) gadu mācījies Virķēnu arodskolā, tad iestājies LU Filoloģijas fakultātē.

Kā pēdējā kursa students sācis strādāt (1985.) Smiltēnes vidusskolā par latviešu valodas un literatūras skolotāju, 1988. gadā iecelts par vidusskolas direktoru. 2001. gada 28. decembrī ievēlēts par Smiltēnes pilsētas domes priekšsēdētāju.

2000. g. 18. novembrī apbalvots ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu.

Migla Pēteris, Smiltēnes pilsētas domes priekšsēdētājs no 1925. gada decembra līdz 1934. gada maijam. Viņa vadīšanas laikā vecie cara laika un Krievijas Pagaidu valdības likumi tika nomainīti ar jauniem - Latvijas demokrātiskajai iekārtai atbilstošiem likumiem. Smiltēnes pašvaldību vēlēšanās noteicošo vairākumu ieguva sociāldemokrāti, kuri trīs reizes par priekšsēdētāju ievēlēja sociāldemokrātu pārstāvi P. Miglu. Miglas vadītā pašvaldība bieži vien, pretēji Latvijas likumiem, realizēja savas partijas programmu - vienlīdzīgāku sadali, uzņēmēju ierobežošanu strādnieku interesēs; citi deputāti ar tādu rīcību nebija mierā - arī tolaik bija dažādu partiju atšķirīgi viedokļi un strīdi.

Ulmaņa apvērsuma sākumā P. Miglu apcietināja. Pēc iznākšanas no cietuma P. Migla atvēra veikalu Raiņa ielas sākumā (Prikaša namā).

Padomju varas gados (1940.-1941.) Cēsīs ieņēma augstu amatu dzīvokļu pārvaldē, bet vācu laikā turpat Cēsīs ticis nošauts.

Miķe Anna (dzim. Lezdiņa), sabiedriska darbiniece. Dzimusi 1909.gada 31.janvārī Smiltēnē būvstrādnieka ģimenē. Pamata izglītību ieguvusi Smiltēnē. Ļoti ietekmējusies no vecākās māsas Emmas, kura aktīvi darbojās Smiltēnes revolucionāro jauniešu pulciņā "Rīts". Pēc māsas apciemojuma (1929.), kura kopš 1919.gada dzīvoja Maskavā, A.Miķe uzsāka aktīvu darbību komjaunatnes Vidienas organizācijā - izplatīja revolucionāro literatūru, piedalījās nelegālās sapulcēs, organizēja Smiltēnē sarkano karogu uzvilšanu un pretvalstisku lozungu rakstīšanu uz māju sienām. Par šo rīcību 1932.gada jūlijā viņa tika apcietināta. 1937.gadā A.Miķe atgriezās no cietuma un iestājās kompartijā. 1940.gadā strādāja Smiltēnes tautas bibliotēkā, bet, karam sākoties, ar ģimeni evakuējās uz Krieviju. Divus gadus strādājusi Urālos, tad Latvijas PSR pārstāvēniecībā Maskavā. Pēc 3 mēnešu mācībām Maskavas augstākajos partijas skolas kursos ieguvusi augstāko izglītību!

1944.gada rudenī partija A.Miķi komandēja uz Latviju strādāt atbildīgajā partijas darbā. Vispirms partijas Valkas apriņķa komitejā par nodaļas vadītāju, vēlāk Smiltēnes pagastā par partordzi. A.Miķe daudzos līdzpilsoņos saskaņoja padomju varas ienaidniekus un bez žēlastības lēma par to likteņiem. Smiltēnes rajona laikā (1950.-1957.) bijusi LKP Smiltēnes rajona komitejas pirmā sekretāre, visu pēckara kompartijas kongresu delegāte un vienmēr ievēlēta arī par LKP CK locekli. Pēc aiziešanas pensijā aktīvi piedalījies Smiltēnes pilsētas izpildkomitejas darbā, vairākkārt bijusi deputāte un priekšsēdētāja vietniece. Apbalvota ar Darba Sarkanā Karoga ordeni un ordeni "Goda zīme". Mirusi 1990.gada 30.novembrī, apglabāta Smiltēnes Meža kapos.

Mūrnieks Eduards, ilggadējais Smiltēnes ev.lut. draudzes priekšnieks. Dzimis Bilskas pagastā 1909.gada 19.maijā. Bērņības un skolas gadi aizvadīti Smiltēnē. Pamatskolas beigās iepatikušies kokapstrādes darbi un tāpēc izvēlējies strādāt par galdnieku. Amata prasmi apguvis smiltēnieša Pētera Rudzīša galdniecībā, vasarās strādājis agronoma Lielgalvja dārzā, kur iemācījies koku potēšanu un vēlāk iemīļojis puķkopību. E.Mūrnieka rokām izgatavots ozola koka ceļa virzienu rādītājs uz Vidzemes šosejas pie pagrieziena uz Smiltēni (foto 57.lpp).

Tēvs bijis ļoti ticīgs. Visa Mūrnieku ģimene svētdienās un svētku dienās nekādus fiziskus darbus nestrādāja, bet lasīja grāmatas, dziedāja draudzes un amatnieku biedrības korī. 1935.gadā E.Mūrnieku iesvētīja par Smiltēnes ev.lut. draudzes pērminderi. Kara laikā viņš mobilizēts vācu armijā, nokļuvis Sarkanās armijas gūstā un sodu izcietis Urālos.

Pēc gūstekņa gaitām atgriezies Smiltēnē. Būdam draudzes priekšnieks, paglābis no iznīcināšanas kapličas altāri ar gleznu. 1995.gadā apbalvots ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu. E.Mūrnieks miris 1997.g. 3.oktobrī, apbedīts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā. Gadu pirms nāves viņš sastādīja savas izvadīšanas lapiņas tekstu un noteica kārtību, kādā izvadāms uz mūža māju. Dēli novēlējumu izpildīja. Pēdējā rindkopa vēstī: *Dzimšana ved uz nāvi, Miršana ved uz dzīvību.*

Nadziņa Valija, skolotāja. Dzimusi 1922.gada 24.augustā Trikātas pagastā. Trikātas pamatskola un Mālpils mājturības tehnikums deva stabilu pamatu profesijai un turpmākai izglītībai Latvijas Valsts universitātē. Pirmās darba gaitas aizvadītas Smiltēnes kultūras namā (1951.-1958.) par rokdarbu pulciņa vadītāju, no 1959.gada Smiltēnes vidusskolā - par mājturības skolotāju. Ilgajos pedagoģes darba gados savas zināšanas un pieredzi nesavtīgi nodevusi savām audzēknēm, daudzas par savu specialitāti ir izvēlējušās mājturības skolotājas darbu vai arī tai līdzīgu nodarbošanos. V.Nadziņas vadībā darinātie skolnieču rokdarbi un mākslas audumi Smiltēni ir reprezentējuši republikas un daudzās ārzemju izstādēs: Dānijā, Anglijā, Vācijā, Zviedrijā, Čehijā un Japānā, kur tie ir augsti novērtēti ar medaļām, diplomiem un atzinības rakstiem.

Smiltēnē Valija Nadziņa organizējusi izstādes, kulinārijas kursus, sanāksmes un seminārus par sievietēm noderīgiem un interesantiem tematiem. Viņa ir trīs mājturības mācību grāmatu autore. Tajās apkopotas Tautas daiļamata meistares zināšanas un praktiskā darba pieredze.

Nātra Elmārs, skolotājs. Dzimis 1929.gada 21.jūnijā Jelgavā. Mācījies Sv. Annas pamatskolā un pabeidzis Jelgavas 1.ģimnāziju. Ar Valsts Pedagoģiskā institūta diplomu 1954.gada 1.augustā ieradās Smiltenē un uzsāka ķīmijas skolotāja gaitas. Daudziem skolniekiem ķīmija tobrīd bija Istākā "Kīnas ābece", bet jaunais skolotājs nestrādāja pēc mācību grāmatas - visu nepieciešamo nodiktēja un lika pierakstīt vienkāršā un saprotamā valodā. Ar to daudziem skolniekiem ķīmija kļuva par vienu no mīļākajiem mācību priekšmetiem. Ar bagātām zināšanām apveltītais skolotājs savās stundās atļāvās parunāt arī par dažām vēstures patiesībām. Tā nebija nejaušība, ka pie pirmās izdevības vidusskolā nodibināja LTF (1988.) un tās vadību uzņēmās E.Nātra. Pirmā LTF kongresā Smiltenes skolotāju ievēlēja par LTF domnieku. Viņš piedalījās arī divos nākamajos Tautas frontes kongresos, bija arī Pilsouņu kongresa delegāts un visu laiku - Smiltenes novada LTF priekšsēdētājs.

1996.gada 17.novembrī E.Nātru apbalvoja ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu, bet 1999.gada 17.novembrī - ar Triju Zvaigžņu ordeni. E.Nātra kopā ar Dzidru Nātru un U.Bergmani sastādījis četras ķīmijas mācību grāmatas (uzdevumu krājumi). Miris 2001.gada 10.martā. Apbedīts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Ozols Dainis, velosportists, XXV vasaras olimpisko spēļu Barselonā medaļnieks. Dzimis 1966.gada 9.novembrī Smiltenē. Jau mācoties Smiltenes vidusskolā, iesaistījies Jāņa Akmentiņa trenēto riteņbraucēju grupā. 1981.gadā iestājies Murjāņu sporta internātskolā trenera I. Cauča grupā. Pirmie panākumi gūti 1983. gadā, Madonā kļūstot par jaunatnes meistar 40 km braucienā. Turpmākie divi gadi (1984.-1985.) bija traumu gadi (lauzta roka, laužts atlēgās kauls). Dienot armijā, vairākkārt uzvarējis armijas rīkotajās sacīkstēs, uzvarējis 50 km distancē šosejas un kalnā braukšanā (1988). D.Ozols 1989.gadā piedalījies PSRS izlases sastāvā "Miera" velobraucienā. 1990.gads aizvadīts, pārdomājot sasniegto: riteņbraukšanai veltītie gadi, aizstāvēt PSRS karogu, nav devuši gandarījumu, pavīdēja doma par divriteņa kāršanu vadzī. Bet valsts atguva neatkarību un treneris I.Japiņš organizēja riteņbraucējus, lai zem Latvijas karoga piedalītos sacensībās.

Sākumā Dainis atteicās, tomēr 1991.gadā atsāka treniņus un pierādīja, ka joprojām ir labā sportiskā formā. Un tad pienāca 1992.gada 2.augusts. XXV vasaras olimpiskās spēlēs Barselonā visas pasaules televīzijas skatītāji redzēja, kā mazpazīstamais Dainis Ozols no Latvijas, no Smiltenes izcīnā bronzas medaļu 194 km individuālajā grupas braucienā. Pēc šī panākuma pavērās ceļš uz profesionālo sportu. Tika aizvadīti gandrīz desmit sportiski gadi dažādās komandās, līdz beidzot D.Ozols atgriezās dzīvē un strādāt dzimtajā pilsētā Smiltenē.

Ozols Kārlis, namsaimnieks. Dzimis 1885.gada 22.maijā Sinoles pagastā. Mācījies pagasta skolā, Velēnas draudzes skolā, Valkas pilsētas skolā. Smiltenē sācis strādāt pie Līvena, pēc dažiem gadiem iegādājies gruntsgabalu un māju Dārza ielā. Mājas pirmo stāvu pēc nelielas pārbūves (1921.) pielāgoja Latvijas Bankas Smiltenes nodaļas vajadzībām. K.Ozols aktīvi iesaistījās pilsētas sabiedriskajā dzīvē, vairāk nekā 30 gadus bija dažādu Smiltenes sabiedrisko organizāciju valdēs, bija pilsētas domnieks.

1941.gada 14.jūnijā izsūtīts uz Sibīriju. PSRS IeTK Sevišķā apspriede K.Ozolu 1942.gada 13.jūnijā par piedalīšanos kontrrevolucionārā organizācijā notiesāja ar izsūtījumu uz 5 gadiem. Miris 1942.gada 26.jūnijā Sverdlovskas apgabalā. Cits izsūtītais - E.Skrīvelis, kurš bija kopā ar viņu līdz pēdējam brīdim, atceras:

"Kārlis Ozols strādāja meža darbos pie koku ciršanas un, kad veselība pasliktinājās, plēsa lūkus no liepiņām priekš viņu pišanas. Darba vieta bija 10 km tālu, pēc kāda pārgājiena, kurš ilga četras stundas, viņš bija apsaldējis kājas un stīlā zem ceļgala radās sastrutojums - vēlāk atklāta rēta, kura nesadzija, radās asins saindēšanās, un viņš 1942.gada ziemā Sankinā nomira."

Ozols Ēriks. Dzimis 1924.gada 27.maijā Smiltēnē. Pēc Kļaviņa skolas beigšanas 1937.gadā iestājies Smiltēnes Valsts ģimnāzijā. 1941.gada 14.jūnijā Ozolu ģimeni apcietināja un izsūtīja uz Sibīriju. Vispirms nokļuva Ačinskā - netālu no Čulimas upes, tad tālāk Krasnojarska, Hatanga Taimiras pussalā. 1956.gadā atsvabināts no izsūtījuma un ar ģimeni nometināts Austrumvācijas pilsētā Gerā, kur ir sievas dzimtā puse. Pirms došanās uz Vāciju pавiesojies Smiltēnē. Izdevums "Smiltēnīte" no 1998.g.11.decembra līdz 1999.g. 30.decembrim publicēja viņa atmiņu stāstu "Smiltēne - dārgāko atmiņu tilti", kurā vaļsirdīgi aprakstītas Ozolu ģimenes likteņgaitas.

Paeglītis Pēteris, pulksteņmeistars. Dzimis 1885.gada 17.aprīlī, Līgatnes pagastā. Bijis frizieris Paltmales muižā, bet pēc ierašanās Smiltēnē sācis labot pulksteņus un atvēris savu pulksteņu remontu darbnīcu ar veikalu pilsētas valdes namā. Aktīvi darbojies Smiltēnes pilsētas un apkārtnes amatnieku biedrībā. No 1922.gada līdz 1925.gada decembrim bijis Smiltēnes pilsētas galva. Otrā pasaules kara laikā ēka nodega, bet pirms degšanas meistars savācis dārgākās mantas, darba rīkus čemodānos un aizvedis uz savu privātmāju. Tajā iekārtojies nelielu darbnīcu, labojis pulksteņus un izgatavojis pat zelta gredzenus. Padomju vara 1948.gadā māju Dārza ielā 27 nacionalizēja. Miris 1963.gada 13.augustā, apglabāts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Pakalniņš Andrejs, mācītājs. Dzimis 1866.gada 10.septembrī Vestienas pagastā. Darba gaitas sācis 1885.gadā kā skolotājs - psalmotājs Vecsalacas pareizticīgo draudzes skolā, vēlāk strādājis Valmieras pareizticīgo draudzes skolā un pilsētas elementārskolā. 1923.gadā iesvētīts priestera kārtā un pārgājis uz Alojas pareizticīgo draudzi par mācītāju. 1929.gadā A.Pakalniņš pārnācis uz Smiltēni un sācis pildīt mācītāja pienākumus pareizticīgo draudzē. Miris 1941.gada 27.decembrī, apglabāts Smiltēnes pareizticīgo kapsētā.

Papulis Kārlis, mākslinieks - grafiķis. Dzimis 1903.gada 28.novembrī Smiltēnes pag. Jaunķauzeros. Skolas gaitas sācis Mežoles pamatskolā, kur mīļākais priekšmets bija zīmēšana. Četrpadsmit gadu vecumā uzbruka nezhēlīga slimība, bija jāatvadās no vienas kājas un jāpārtrauc mācības skolā. Tēvs sagādāja pašmācības grāmatas, akvareļu krāsas un zīmuļus. Jauneklis gleznoja lauku ainavas, tēvs tās veda uz Smiltēni tirgus dienās. Centīgā jaunekļa talantu pamanīja Smiltēnes mācītāja Kundziņa kundze un Smiltēnes mākslinieks J.Zegners, viņš deva pirmos profesionālos padomus un iedrošināja tālāk attīstīt iedzimto talantu. Lai sagatavotos studijām, 1925.gada rudenī K.Papulis iestājās mākslinieku Libertas un Miesnieka zīmēšanas un gleznošanas studijā Rīgā. Pēc četriem mēnešiem, izturot lielu konkursu, viņu uzņēma Mākslas akadēmijā.

Mākslas studijām jaunais mākslinieks nodevās ar sirdi un dvēseli. Līdz ar to sākās arī grūtas dienas, jo vecāki bija mazturīgi un maz spēja materiāli palīdzēt. Pašam bija jāpeļnās ar gadījuma darbiem, kas bieži vien traucēja mācības. Daudzreiz bija jādzīvo pavisam bēdīgos apstākļos, bet vienmēr viņu redzēja dzīvespriecīgu un enerģisku.

Paralēli studijām K.Papulis mācījās grafisko darbu meistardarbnīcā pie R.Zariņa. Grafika vēlāk kļuva par K.Papuļa specialitāti. Studiju laikā vecāki dzīvoja "Uzbāžos" aiz Kliedu ezera, vasaru brīvdienās K.Papulis sazīmēja daudzas skices no "Uzbāžu" apkārtnes. Pirmo darbu izstādi Smiltēnē K.Papulis sarīkoja 1932.gadā kopā ar mākslinieku Zegneru.

1935.gadā K.Papulis beidza Latvijas Mākslas akadēmiju ar diplomdarbu "No darba", iegūstot mākslinieka - grafiķa kvalifikāciju. 1936.gadā viņš sarīkoja otro personālizstādi Smiltēnē, tika izstādīti 59 darbi (akvareļi, eļļas gleznas, grafikas). Smiltēnieši atzinīgi novērtēja gleznas. Pēc Otrā pasaules kara K.Papulis strādāja Rīgas cinkogrāfijā.

Mūža novakarē Pārkinsona slimība atņēma iespēju zīmēt un vienīgi dzīvesbiedres nesavtīgās rūpes spēcīnāja. K.Papulis miris 1983.g. 10.oktobrī, apglabāts Rīgā, Meža kapos.

Paškova Vladimirs, Smiltenes pilsētas IK priekšsēdētājs (1950.-1953.). Dzimis 1921.gada 8.decembrī Abrenes apriņķī. Pēc pamatskolas 4.klases beigšanas (1933.) līdzekļu trūkuma dēļ nav tālāk izglītojies, bet strādājis dažādus gadījuma darbus. 1940.gada vasarā pēc padomju varas nodibināšanās strādājis par krāvēju Drustu stacijā. Karam sākoties, ar ģimeni evakuējies uz Novosibirskas apgabalu. Brīvprātīgi iestājies Latviešu strēlnieku divīzijā, piedalījies kaujās pie Maskavas, Staraja Rusas un Nasvas, kur smagi ievainots. Pēc izveseļošanās atgriezies frontē, piedalījies cīņās par Latvijas atbrīvošanu. 1943.gadā iestājies VK(b)P. Pēc demobilizācijas strādājis partijas darbā Tauresnes un Launkalnes pagastā, bijis Launkalnes pagasta IK priekšsēdētājs. Pirms ievēlēšanas par Smiltenes IK priekšsēdētāju vadījis Smiltenes rajona komunālās saimniecības nodaļu. Miris 1990.g.4.februārī, apglabāts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Pelcis Pēteris, lauksaimnieks un sabiedriska darbinieks. Dzimis 1864.gada 6.augustā Smiltenes "Kažaučos". Netālu no Brutuljiem atrodas viņa dzimtas mājas, kuras vēstures avotos pieminētas jau 1601.gadā, bet daudzu gadu ritumā piedzīvojušas labklājību, postu, atdzimšanu un atkal izpostīšanu. 1710.gadā, kad Vidzemē plosījās mēris, visi "Kažauču" mājas iedzīvotāji apmirusi. Tad kādus 10 gadus māja stāvējusi neapdzīvota, līdz 1724.gadā tajā ienācis Pelču ģimenes sencis Henrihs.

Pirmo izglītību P.Pelcis baudījis Smiltenes draudzes skolā, vēlāk mācījies Cēsu apriņķa skolā (1877.-

1879.). Piecpadsmit gadu vecumā palicis saimniekot tēva mājās. No bērnu dienām patikusi dziedāšana, bez vilcināšanās iestājies Sijķītes korī, no kura izveidojās Smiltenes Dziedāšanas biedrība. Koristi bija iniciatori Lauksaimniecības biedrības nama celšanai. Pēc apriņķa skolas beigšanas pievērsies dārzkopībai, katru gadu uzpotējis 1500 - 2500 ābelīšu un bumbieru. Paplašinot augļu dārzu, bija jādodomā par augļu izmantošanu. 1905.gadā "Kažaučos" ierīkoja vīna darītavu pašu dārza ražas pārstrādāšanai. Pirms Pirmā pasaules kara "Kažauču" vīni bija iecienīti un plaši pazīstami ne tikai Smiltenes apkārtnē, bet arī daudz tālāk, pat Pēterburgā. Lielinieki saimniecību izputināja, bet neatkarīgās Latvijas laikā (1930.) dārzā bija 297 ābeles un 25 bumbieres, ganāmpulkā - 15 slaucamas govīs. Bargajā 1940.gada ziemā izsala viss ābeļdārzs. Tā bija bēdīga priekšspēle sekojošām lielinieku briesmām, pazīstamu cilvēku izsūtīšanai. Līdz pat 1940.gada oktobrim viņš bija Smiltenes krājiskas valdē, kurā nostrādāja 25 gadus par valdes priekšsēdētāju. Neraugoties uz darbu steigu savā saimniecībā, Pelcis atradis laiku Smiltenes sabiedriskai dzīvei. Vācu laikā ar tīfu nomira dzīvesbiedre. 1944.gada augustā, nosvinējis 80. dzimšanas dienu, "Kažauču" saimnieks devās bēgļu gaitās.

Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Miris 1957.gada 2.jūlijā. Pēc viņa vēlēšanās kremēts, urna glabājas *Wisconsin Memorial Park* kapsētā.

"Kažauči" tagad ir neiedomājami izpostīti, nekas nav palicis no tā, ko ar lepnumu agrāk sauca par Ziemeļvidzemes bagātājam mājām... Pievienotajā attēlā - Pēteris Pelcis ar dēliem Jāni un Pauli.

Pelsis Einārs, ārsts Vācijā. Pelsu dzimtas saknes meklējamas senajā Nīgales pagastā Kalna Rudzīšos (tagad Blomes pag.). Tēvs Paulis bija apprecējis vācieti un izmantoja iespēju 1939.gada rudenī pārcelties uz Vāciju.

E.Pelsis pirmo reizi Smiltēnē ieradās 1992.gada februārī, lai kārtotu mantojuma lietas. Iegriezās Smiltenes slimnīcā ar medikamentu dāvanām. Kopš tā laika Sarkanā Krusta slimnīca ar daktera Pelsa gādību ir saņēmusi modernu narcozes aparāturu, sonogrāfu, automašīnas, neatliekamās palīdzības komplektus, slimnieku kopšanas līdzekļus, medicīnas grāmatas, medikamentus. Smiltenes pilsētas dome novērtējusi E.Pelsa mecenātismu (viņš ir Lion (Lauvu) kluba biedrs) un 1995.g.17.novembrī apbalvojusi viņu ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. Dr. E.Pelsim ir privātprakse Smiltenes sadraudzības pilsētā Vācijā, Villihā (Willich).

Pēteris Ēteris (Ist.v. Kārlis Sausnītis), satīriķis. Dzimis 1911.gada 25.janvārī Smiltenes pagasta Rauziņās, mācījies Smiltenes skolās, bet gala eksāmenu nolīcis vakara ģimnāzijā Rīgā. Pirmie feļtoni publicēti 1931.gada "Joku un humora kalendārā" ar pseidonīmu "Svēpītis". Bijis laikraksta "Pēdējā Brīdī" korespondents, strādājis Smiltenes mežniecības kancelejā. 1940.-1941.gadā bijis LKP Vidienas apgabala komitejas laikraksta "Liesma" sekretārs. Par izvairīšanos no dienesta vācu armijā apcietināts un ievietots Rīgas Centrālcietumā, vēlāk Salaspils koncentrācijas nometnē. Pēc atbrīvošanas (1943.) strādājis dažādus darbus. Pēc Otrā pasaules kara bijis laikraksta "Cīņa" literārais līdzstrādnieks, publicējis feļtonus laikrakstā "Cīņa", žurnālā "Dadzis", arī "Smiltenes Kolhozniekā". Viņa radītais literārais varonis Jūlis Mūlis vairāku gadu garumā skanēja radioviļņos un skatuves iestudējumos. Humora un satīras krājumi "Mičumačs" (1963.), "Vainīgo meklējot" (1975.), "Ainas ar vainām" (1986.) atjautīgi smejas par dažādām sadzīves negācijām, cilvēku vājībām un netikumiem. Mūža nogalē pievērsies daiļdrāzniecībai, miris 1998.gada 12.janvārī, apbedīts Rīgā, Meža kapos.

Pētersone Skaidrīte, bijusī pašvaldības sekretāre. Dzimusi 1934.gada 6.februārī Smiltenes pagasta Indrānos. No vecākiem S.Pētersone mantojusi darba tikumu, bērnu dienās un skolas laikā strādājusi kolhoza tīrumos. Skolas gaitas sākusi Bērzaimes pamatskolā, pēc Smiltenes vidusskolas beigšanas (1953.) uzsākusi darba gaitas Smiltenes ciema padomē. Smiltenes pilsētas pašvaldības sekretāre bijusi no 1959.gada līdz 1996.gadam. Otrās mājas viņai bija kultūras nams - sievietes korī dziedājusi no kora dibināšanas līdz tā pastāvēšanas pēdējai dienai. Salaulājusi 1279 pārus. Redzējusi, kā salaulātie dzīvo tālāk, - kas šķiras un kuri izvilkuši laimīgo dzīves lozi un atraduši savu īsto pusīti. Četrdesmit astoņos darba gados (līdz 2001.g.) viņa pieredzējusi 8 pašvaldības vadītājus. 2000.g.18.novembrī apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Pētersons Jūlijs, rakstnieks. Dzimis 1880.gada 19.novembrī Smiltenes pag. Cūkgalvas krogā (tagad Brutuļos), krodzinieka ģimenē. Mācījies Smiltenē un Cēsīs. No 1898.gada strādājis par aptiekāra mācekli Smiltenē, bet pēc Maskavā nokārtota aptiekāra eksāmena strādājis Pleskavā. 1909.gadā atgriezies Latvijā. Vadījis aptieku Majoros. Žurnālu "Dadzis" un "Lietuvēns" redaktors. No 1919. līdz 20.gadam beigām Rīgā piederējusi tipogrāfija. Sarakstījis vairāk nekā divdesmit lugu, kas iestudētas Nacionālajā teātrī un Jaunajā Rīgas teātrī. Viņa darbiem raksturīgs ironisks "labākās sabiedrības" dzīves tēlojums. Tulkojis Hamsunu, Hauptmani u.c. autorus. 1924.gadā izdotajā autobiogrāfijā īpaši saistoši aprakstīta teātra spēlēšana Smiltenē. Parakstījis LCP memorandu. Izsūtīts, miris 1945.g. 8.augustā Kanskā, Krievijā. Apbedīts turpat, masu kapā.

Viņa dēls Pēteris Pētersons (1923.-1998.) bija ievērojams dramaturgs un režisors, Rīgas Latviešu biedrības priekšsēdētājs.

Pirro Arnolds, fotogrāfs Smiltenē. Dzimis 1881.gada 25.aprīlī Rankas pagastā. Tēvs bija muzikāli apdāvināts lauku cilvēks, piedalījies otrajos vispārējos latviešu Dziesmu svētkos Rīgā, pats izgatavojis pirmās klavieres. Pirro ģimenē auguši vienpadsmit bērni, un no muižas iepirkta zemīte nevarēja visiem dot iztiku. Jauno Arnoldu īpaši nav saistījuši zemes darbi, kaut arī vēlākajos gados, strādājot Smiltenē, viņš ļoti mīlējis dabu, vācis tauriņu kolekciju un vēlāk to atdāvinājis skolai. Nonākot Rīgā, jaunekli ieinteresēja fotogrāfija, viņš iestājās par mācekli fotodarbnīcā. Bija jāmācās trīs gadus.

1908.gadā Arnolds Pirro atgriezās dzimtajā pusē un Smiltenē sāka strādāt par fotogrāfu. Sākumā iegādājās nelielu mājiņu Zaķu ielā (attēlā 355.lpp.), bet zemes reformas laikā turpat izpircis nelielu zemes gabalu, uz kura vēlāk uzbūvēja māju ar plašu foto paviljonu. Tajā varēja uzfotografēt līdz 50 cilvēku lielu grupu.

Tā, pašam īsti neapzinoties, viņš veica savu kultūras misiju, saglabājot fotogrāfijās tā laika notikumus un parašas.

Mantojies no tēva muzikalitāti, Arnolds Pirro spēlēja vijoli Smiltenes Mūzikas un dziedāšanas biedrības orķestrī, vaļas brīžos arī klavieres. 1926.gadā fotogrāfam nāca klāt vēl viena aizraušānās. Viņš kļuva par jaunā Rīgas radiofona pirmo abonentu Smiltenē. Kaut arī klausīšanās notika ar ausiņām, pie viņa nāca kaimiņi, ārsti un skolotāji, jo tas bija notikums: "Hallo, šeit Rīga mēģina".

Ne tikai labs dzīves draugs, bet arī krietns palīgs darbā Arnoldam bija viņa sieva Milda. Kad jaunā slimība pieveica vīru, viņa ilgus gadus turpināja viņa aizsākto darbu: fotografēja, attīstīja, kopēja. 1949.gada 11.aprīlī A.Pirro pēdējo reizi nofotografējās Rīgā. Tajā uzņēmumā Arnolds redzams ar gaišu optimistisku skatu, bet jau 16.aprīlī stāja pukstēt viņa sirds. Apglabāts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Pirro fotogrāfijas glabājas vai ikviens smiltenieša ģimenes albumā: kāzas un kristības, kulšanas un bēres, Smiltenes skati no tuvākas un tālākas apkārtnes. Lūk, to no savas tautas dzīves, tās priekiem un bēdām mums atstājis fotogrāfs Arnolds Pirro, kurš visu savu mūžu bija veltījis fotogrāfijai.

Plētiens Ilgvars, hokeja kluba "Smiltenes vanagi" prezidents. Dzimis 1957.gada 12.maijā Smiltenē, tepat aizvadīti skolas gadi. Sporta gaitas Ilgvars sācis ar riteņbraukšanu pie trenera J.Akmentiņa. Kopš 1977.gada rudens, kad Smiltenes pilsētas sporta aktīvisti pie Tepera ezera uzbūvēja hokeja laukumu, Ilgvars uzņēmās grūto ledus sagatavošanas darbu. Kad 1992.gadā nodibināja hokeja klubu "Smiltenes vanagi", par vadītāju un treneri vienbalsīgi ievēlēja I.Plētienu. Vēl tagad Smiltenē ir labākais un gandrīz vienīgais dabiskā ledus laukums Latvijā ar slidotavu un hokeja spēles iespējām. 1997.gada 17.novembrī Smiltenes pilsētas dome I.Plētienu apbalvoja ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Priedītis Gunārs, šahists, meistarkandidāts. Dzimis 1933.gada 11.martā Valkas apriņķī. Šahu sācis spēlēt Alūksnē 1946.gadā. Pēc Aizupes meža tehnikuma beigšanas sācis strādāt Smiltenes MRS finieru cehā. Brīvo laiku aizņēmis sports - motosportā piedalījies jau tajos laikos, kad trase bija Cērtenes pilskalnā. Vairākkārtīgs Valkas rajona čempions šahā, līdz pat mūža beigām mācījis jaunos šahistus. Viņš bija sporta biedrības "Vārpa" Latvijas komandas dalībnieks, vairākkārt piedalījās PSRS komandā korespondentšahā, 1965.gadā ieguva meistarkandidāta nosaukumu. Apbrīnojams bija viņa šaha skapītis, kurā glabājās ap 15000 kartiņu ar dažādiem šaha atklātņu variantiem. G.Priedītis

visas paša spēlētās partijas pierakstījis daudzās kladēs. Pēdējo šaha partiju izspēlēja 1993.gada 3.oktobrī, Latvijas komandas sastāvā spēlējot ar Igauniju. Pēc 2 mēnešiem viņu pieveica nežēlīga slimība. Miris 1993.gada 5.decembrī, apbedīts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Purkalītis Jēkabs, dzejnieks. Dzimis 1861.g. 13.novembrī Smiltenes pag. Purkalīšos, mācījies Smiltenes draudzes skolā un Valkas draudzes skolotāju seminārā (1879.-1883.), strādājis par skolotāju. J.Purkalītis literatūrā darbojies galvenokārt 19.gs. astoņdesmito gadu beigās, kad žurnālā "Austrums" publicējis melanolisiskus un tautiski didaktiskus dzejoļus. Viņa vienīgo dzejoļu krājumu "Dziesmu pazarītes" 1893.gadā izdevis J.Ozols Vecpiebalgā par moto liktas dzejas rindas:

Kamēr Latvijas kalni, lejas
Ozoliem rotāsies,
Tikmēr latvju vīru sirdis
Svešas aukas nelocīs.

Kā beigusies J.Purkalīša dzīve, nav zināms. Ir minējumi, ka viņš simpatizējis 1917.gada februāra revolūcijai, bez vēsts pazudis 1918.gadā Maskavā.

Ringmanis Jānis, lauksaimnieks, Smiltenes pilsētas vecākais vācu laikā (1942.-1944.). Dzimis 1884.gadā Smiltenes pag. Riņģos. Kopš 1911.gada aktīvi piedalījās Smiltenes sabiedriskajā dzīvē, galvenokārt Lauksaimniecības un Piensaimnieku biedrībā. Neatkarīgās Latvijas laikā Ringmanis bijis Cēsu apriņķa vecākais, apbalvots ar Trīs Zvaigžņu ordeni. No 1941.gada 14.jūnija izsūtīšanas paglābības Jelgavā (bijis darba darīšanās). 1944.gada septembra sākumā J.Ringmanim iekaisusi aklā zarna. Smiltenes slimnīca bija pārvērsta par kara hospitāli, tāpēc operēts Valmierā. Gājis bojā tieši slimnīcā bombardēšanas laikā (23.septembrī). Kad meita ieradusies Valmierā, viņai parādīti divi masu kapi, kuros (vienā 9, otrā 3) guldīti bumbošanas upuri. Vienā no tiem guldītas J.Ringmaņa mirstīgās atliekas.

Rubene Erna, dekoratīvi lietišķās mākslas meistare. Dzimusi 1910.gada 11.augustā Bilskas pag. Pēc mācībām Smiltenes ģimnāzijā 1936.gadā beigusi Rīgas Valsts amatniecības skolas rokdarbu nodaļu. Līdz 1944.gadam strādāja par praktisko darbu skolotāju, bet no 1944. līdz 1960.gadam vadīja Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas rokdarbu nodaļu. E.Rubene bija nenogurstoša mājas un sadzīves kultūras propagandētāja. Ilgajos darba gados praksē pārbaudītas daudzas atziņas par Latvijas novadu etnogrāfisko ornamentu un krāsu harmonijas īpatnībām, par dabas formu ietekmi uz tautas mākslu. Viņa bieži viesojās Smiltē (šeit dzīvoja viņas vecāki), konsultēja Smiltenes daiļamatniekus. Radošs dzīves posms bija no 1950. līdz 1970.gadam, kad viņa skoloja jaunos amatniekus, publicējās preses izdevumos un sarakstīja trīs grāmatas. Mūža nogali E.Rubene pavadīja Cēsīs, mirusi 1990.gada 1.novembrī, apbedīta Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Rubenis Ojārs, žurnālists. Dzimis 1955.gada 1.aprīlī Smiltē. Skolas gadus aizvadīja Smiltenes vidusskolā. "*Fantastiska skola ar labām tradīcijām, ar Latvijas laika inteliģences pamatiem un skolotājiem. Es nebiju ne teicamnieks, ne paraugskolnieks, biju sociāli aktīvs jauniešs, visu ko organizēju, visur piedalījos. Mums pat bija savs vokāli instrumentālais ansamblis "Trīs pakalni"* - tādas ir O.Rubēna atmiņas par skolas gadiem. Pēc vidusskolas beigšanas (1973.) iestājies LVU Filoloģijas fakultātē. Studiju laikā sācis strādāt Operas un baleta teātrī par izrāžu vadītāju. Pēc studiju beigšanas (1978.) sācis strādāt Latvijas televīzijā, veidojis raidījumus par rūpniecības tēmām. Atmosdā laikā ieguvis popularitāti, kopā ar Edvīnu Inkēnu un Jāni Šipkēvici veidojot populāro raidījumu "Labvakar". Bijis Nacionālās radio un televīzijas padomes priekšsēdētājs (1995.-2003.).

2001.gadā Triju Zvaigžņu ordeņa dome lēma Ojāram Rubenim piešķirt Triju Zvaigžņu ordeni par televīzijas raidījuma "Labvakar" veidošanu Atmosdā laikā.

Rutkis Jānis, zemessargs. Dzimis 1959.gada 19.jūnijā Balvu rajona Bērzpils pagastā. Beidzis Bērzpils pagastskolu, vidējo izglītību ieguvis pēc Bērzpils vakara skolas beigšanas. Tālāk mācījies Alūksnes lauku profesionāli tehniskajā skolā, 1983.gadā pabeidzis Rīgas tehnisko skolu, ieguvis pirmās klases matroža specialitāti. Strādājis uz zvejas bāzes kuģa "Roberts Eihe", bijis daudzās Rietumvalstu ostās. Pēc apprecēšanās (1985.) 1987.gadā nopircis māju Smiltēnē un vairs jūrā nav braucis. Strādājis Smiltēnē par kurinātāju. J.Rutkis bija aktīvs Atmosfēras gaiss dalībnieks, Smiltēnes Vides Aizsardzības kluba dibinātājs, zemessargs kopš dibināšanas, vēlāk dienējis speciālo uzdevumu vienībā (SUV). Jāņa Rutka mūzs traģiski aprāvās 1995.gada 2.maijā. Apbedīts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Rūts Elmārs, skolotājs. Dzimis 1925.g. 9.decembrī Jelgavas apriņķa Lielplatones pagastā. Beidzis Doles pagasta Pukarnes pamatskolu. Lai izvairītos no dienesta vācu armijā, slēpies Baldones mežos (1944.) bet 1944.gada rudenī iesaukts Sarkanajā Armijā. 1945.gada 9.martā ievainots pie Blīdenes. Frontē gūtā ievainojuma dēļ 1946.gada februārī demobilizēts.

Beidzis grāmatvedības kursus un strādājis par grāmatvedi - revidentu Valkas rajona piensaimniecības kooperatīvā savienībā, no 1950.gada bijis Smiltēnes rajona izpildkomitejas vispārējās nodaļas vadītājs. Smiltēnē pabeidzis vakara vidusskolu, pēc tam neklātienē studējis LU Vēstures fakultātē. 1953.gadā strādājis Smiltēnes vidusskolā par vēstures skolotāju, no 1954. gada 1.februāra - par Smiltēnes 2. pamatskolas direktoru. Mācījis ģeogrāfiju, atvaļinājumu laikā daudz ceļojis. Direktora darbā nostrādāti 48 gadi - tikai 2002.gadā, 2. pamatskolai pārtopot par 2. vidusskolu, E.Rūts atstāja direktora posteni. 1998.gadā apbalvots ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu,

Sausnītis Atis, sabiedriska darbinieks. Dzimis 1955.gada 17.martā Smiltēnē. Smiltēnes vidusskolas absolvents, beidzis RPI Enerģētikas fak. (1979.), mācījies Zviedrijā (1993.-1994.) un Anglijā Kooperācijas augstākās vadības kursus (1995.). No 1979. līdz 1986.gadam strādājis vadošos amatos dažādās organizācijās Valmierā (komjaunatne, patērētāju biedrība), Latvijas Kopdarbības centrālās savienības "Turība" valdes pr-ja vietnieks (1986.-1995.), 1995.gadā ievēlēts par 6.Saeimas deputātu, bijis LR Ekonomikas ministrs (08.1997.-04.1998.), pēc tam strādājis vairāku Latvijas uzņēmumu padomēs un valdēs. 2000.gadā ievēlēts par Latvijas Olimpiskās komitejas locekli. Strādājot Rīgā, nav zaudējis saites ar dzimto Smiltēni - dažādos LR varas gaitēņos rūpējies par Smiltēnei izdevīgu finansiālu lēmumu pieņemšanu. Brīvajā laikā A.Sausnītis bieži apciemo Smiltēni - piedalās nozīmīgos sarīkojumos. 2001.gadā apbalvots ar Smiltēnes pilsētas Goda medaļu.

Sārums Mārcis (īst.v. Mārcis Podiņš), pirmais zināmais latviešu tautības būvmeistars. Dzimis 1799.gada 2.oktobrī Priekuļu pag. Podiņos galdnieka ģimenē. Pēc skološanās Cēsu draudzes skolā pie tēva un citiem meistariem apguvis amata prasmi. Apmācījis savus palīgus latviešu jauniešus - galdniekus, namdarus, kokgriezējus, mūrniekus, krāsotājus, stikliniekus, zeltītājus, skārdniekus. Jau 1834.gadā izveidoja savu celtnieku vienību, kura varēja uzņemties atbildīgus pasūtījumus. Viņš uzcēlis 5 mūra baznīcas un 13 muižas. Pārbūvējot Cēsu baznīcu, Sārums uzcēlis tagadējā torņa augšējos stāvus un 65 m augsto smaili. Viņš uzcēlis Trikātas baznīcas torni un pilnīgi pārbūvējis Smiltēnes baznīcu. Būdams izcilis amatnieks ar izkoptu skaistuma izjūtu, sekmīgi konkurējis ar vācu būvmeistariem. Vairums Sārumu Mārča celto ēku tagad ir arhitektūras pieminekļi.

Mārcis bija precējies ar Priekules muižas Sārumu māju saimnieci Annu (atraitni). Viņam bērnu nebija, izskoloja sievas meitas un arī vēlāk viņu vīrus par labiem amatniekiem. Savu pavārdu Sārums dabūjis no sievas mājas vārda. Liktenis bija lēmis izcilajam būvmeistaram nepieredzēt Smiltēnes baznīcas būves nobeigumu. Miris 1859.gada 19.jūlijā, un tā kā viņš sevi dēvējis par Cēsu novada pēdējo lībieši, tad viņu apglabāja Cēsu Lejas kapu lībiešu nodaļā. Ļaužu mīlestību apliecināja neparasti lielais pavadītāju pulks - no Sārumu mājām uz Cēsīm brauca 78 zirgu pajūgi pilni ar bērniekiem.

Sils Pēteris (īst.v. Pēteris Pijols), dzejnieks. Dzimis Smiltēnē 1908.gada 24.septembrī. Skolā viņam īpaši viegli padevās latviešu valoda, zīmēšana, dziedāšana. Daudz laika veltījis pašizglītībai, izlasījis gandrīz visu, kas tajos gados nodrukāts. Grāmatas pircis Zušmaņa grāmatveikalā vai ņēmis lasīšanai no Bergmaņa bibliotēkas. Jaunībā bija "Darba Jaunatnes" Smiltēnes nodaļas priekšnieks. 1935.gada sākumā P.Pijols devās uz Rīgu, vēlāk uz Tukumu. Pirmajās Otrā pasaules kara dienās piedalījās kaujās pie Tukuma, atkāpās kopā ar Sarkano armiju. No 1942.gada aprīļa sācis strādāt frontes laikraksta "Padomju Strēlnieks" redakcijā. Šajā periodā uzrakstītie dzejoļi cildina padomju karavīru patriotismu. Daļa no tiem iekļauti grāmatā "Dzīji ūdeņi" (1948.). Kopš 1947.gada rudens P.Sils darbojas tikai kā profesionāls literāts. Pievērsās bērnu dzejai, vairākkārt viesojas Smiltēnes vidusskolā. Pēdējā dzejas grāmata "Caur sidraba birzi" izdota 1976.gadā.

Mūža pavediens aprāvās nelaimes gadījumā 1953.gada 7.augustā. Apglabāts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā. Pie dzimtas mājas Dzirnau ielā sociālisma laikos pielikta piemiņas plāksne.

Siliņš Osvalds, mežkopis, gleznotājs. Dzimis 1902.gada 12.oktobrī Smiltēnes pag. Vārniņās. Jau bērnībā izpaudās mākslinieka talants, zīmēja saulainus un ēnainus mežus, balto bērzu mieru un tuvinieku portretus, sapņoja par Mākslas akadēmiju. Taču pēc Smiltēnes ģimnāzijas beigšanas, tēva mudināts, izvēlējās mežkopja profesiju. Ilgus gadus bijis Smiltēnes sovhoztehnikuma meliorators. Smiltēnieši mazāk zināja viņa maizes darbu, bet zināja dvēseles darbu - kā gleznotāju Osvaldu Siliņu, kurš dzīvoja "Alkāsos", netālu no Brutuļu ezera. Sešdesmit gadus O.Siliņš nodzīvoja laulībā ar lauksaimniecības tehnikuma skolotāju Annu Siliņu. Viņu mājās ikviens bija gaidīts viesis, tur valdīja sirsnīga un labsirdīga atmosfēra. O.Siliņš katrā cilvēkā saskatīja gaismas stariņu, labsirdības asniņu, un kā brīnums tas atraisījās viņu tuvumā. Pēdējo reizi smiltēniešus ar savām gleznām O.Siliņš iepazīstināja Smiltēnes Mūzikas skolā 1986.gada maijā.

Mūža nogalē viņu mocīja pastāvīgas locītavu sāpes, kas ietekmēja darba spējas un saskarsmi ar cilvēkiem. Miris 1987.gada 1.septembrī, apglabāts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Stūris Voldemārs, bijušais Smiltēnes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs (1948.g.sept. - 1949.g.marts). Dzimis 1920.gada 1.decembrī Omskas apg. Taras rajonā. Vecāki 1906.gadā bija devušies uz Sibīriju un tur kopā ar 50 citām ģimenēm nodibināja latviešu ciematu Ozolnieki (Dubovka). V.Stūris 1942.gadā pabeidzis Omskas kuģniecības tehnikumu, pēc tam strādājis Mongolijā. No 1942. līdz 1944.gadam bijis Sarkanās armijas rindās, kopā ar sarkanarmiešiem ieradies Rīgā, bet 1947.gadā pārcēlies uz Smiltēni. Šeit apprecējies ar Ēriku Kākaru, piedalījies pirmo drupu novākšanā. Viņa valdīšanas laikā notika lielākā masveida iedzīvotāju izsūtīšana uz Sibīriju. Pēc izvešanām V.Stūris protestēja pret šo slepeno akciju un tūdaļ no amata tika noņemts. "Nekādu grēku man nav, varu mierīgi dzīvot," V.Stūris sacīja 2000.gada decembrī.

Svīķe Marika, dzejniece. Dzimusi 1968.gada 7.maijā Smiltēnē, bērnu dienas pavadījusi dzimtas mājās Palsmanes pag. "Pakalnēs". Mācījusies Palsmanes astoņgadīgajā skolā, Smiltēnes vidusskolā un Latvijas Universitātes žurnālistikas nodaļā. 1989.gada vasarā sākusī strādāt par Valkas rajona laikraksta "Ziemeļlatvija" korespondenti, 1990.gadā iesaistījusies Vidzemes literātu apvienībā, kas 1992.gadā izdevusi krājumu "Nenoticiet savām acīm", kurā iekļauti arī 10 Marikas dzejoļi. 2000.gadā darbu Smiltēnē sāka "Radio 3" birojs un kopš tā laika Vidzemē dzirdama Marika, viņa stāsta par jaunāko Smiltēnē un tās apkārtnē. Iznākušas trīs dzejoļu grāmatas: "Dvēselei trīsot" (1995.), "Mirkļus tverot" (2002.) un "Ar zvaigžņu putekļiem sauļās" (2004).

Marikas rakstītie dzejas vārdi skan melodijās populāru muzikantu grupu izpildījumā. Viņa ir arī ģimnāzijas himnas vārdu autore. Kopš 2001.gada 19.jūlija Palsmanes pagasta Rauzā tiek rīkoti Marikas dienas koncerti. 2003.gada 20.septembrī Smiltēnē Marika sarīkoja Dzejas dienām veltītus svētkus "Ar dzejas vārdu pilsētas sirdī", aicinot Smiltēnes dzejniekus lasīt savu dzeju neierastā vidē - zem klajas debess, ar ielas trokšņiem fonā.

Smiltenei

Kā zvaigzne, kas iesēta
Plašo debesu jumā -
Tevi uzrunā Tava pilsēta -
Svētkos un ikdienas dunā.
Kā vieta, kur vienmēr atgriezties
Pēc likteņa brāzmas
Vai saņemtā goda,-
Tevi atceras, aicina,
Gaida te -
Tava pilsēta -
Smiltene.

Štelcs Aldis, mākslinieks pēc izglītības, mākslinieks un dzejnieks pēc dvēseles. Dzimis 1952.gada 15.augustā Salacgrīvā. Pēc Salacgrīvas vidusskolas beigšanas iestājies Valsts Mākslas akadēmijas Pedagoģijas fakultātē, kuru absolvējis 1975.gadā. Pirmā darba vieta - Smiltēnes 2. astoņgadīgā skola - zīmēšanas skolotājs. Strādājis arī Smiltēnes vidusskolā par zīmēšanas skolotāju, mācījis mākslas vēsturi, vadījis pulciņus un tēlotājas mākslas studiju, bet kopš 1979.gada viņš bija mākslinieks - noformētājs Smiltēnes 8.CBR. Radošo spēku plaukumā Aldis rakstīja:

Kur treji pakalni tiekas,
Abuls trejos ezeros plūst,
Manai darbdienai, manai svētdienai
Mājas vienmēr būs...

Līdz ar Alda ienākšanu Smiltēnē vēl nebijušā līmenī aktivizējās mākslas dzīve, tradicionālās mākslas dienas norisa ar izstādēm un slaveniem viesiem. Aldis Štelcs bija Smiltēnes mākslas skolas pamatlicējs. Gleznoja akvareļus, piedalījās izstādēs Rīgā, bijušas personālizstādes Salacgrīvā, Valkā, Straupē un Smiltēnē. Ceļinieku uzņēmuma telpās redzami sienu gleznojumi, bet desmitiem akvareļu izstādīti viņa mājās, privātpersonu dzīvokļos, sabiedriskās telpās un mūzikas skolas klavieru klasē, kur strādā viņa dzīvesbiedre Gunta.

Ģimenes dārgums ir Alda pašrocīgi rakstītā dzejoļu klade, nošu burtnīcas ar dziesmām (ar Alda vārdiem). Vispazīstamākā no tām - "Smiltenei", ko mūzikā ietēra Ģederts Ramanis, bet cita dziesma - Ģederta Ramaņa un Alda Štelca "Gaisma" nokļuva pat līdz Vispārējiem Latvijas Dziesmu svētkiem.

Aldis Štelcs aizgāja mūžības ceļos 1992.gada 1. jūlijā - tikai sešas nedēļas pirms savas 40. dzimšanas dienas. Viņam tuvie cilvēki apliecinās, ka savu mūžu Aldis steidza nodzīvot tā, lai katra stunda būtu pilna ar radošu darbu. Viņš apjauta savu īso mūžu. Skumjās pieskāriens vietumis pavīdēja akvareļos, bet savā tik dvēseliski izjustajā dzejā viņš bieži rakstīja par cilvēka mūžu, par palikšanu saknēs, zemē, ūdenī un akmenī. Draugi atvadoties viņam veltīja viņa paša uzrakstīto dzejoli:

Es gribu šai akmenī ieiet,
Šai liepā pasanēt,
Šais vecajos vārtos stāvēt,
Gaidīt un pavadīt,
Būt par aku,
Kur debesis atspīd,
Un par krūzi,
Lūpas ko skar,
Un par dzidru,
Kaut dzedru ūdeni,
No kura atdzerties var.

Štrāls Pēteris, namsaimnieks, pirmais Smiltenes pilsētas galva. Dzimis 1854.gada 18.jūnijā Blomes pagasta Birzuļos. Mācījies Siļķītes pagastskolā, Smiltenes draudzes skolā, beidzis Cēsu pilsētas skolu. Rīgas ģildē nolīcis tirgotāja eksāmenu, devies uz Latgali un 12 gadus bijis Līksnas muižas pārvaldnieks. Smiltēnē ieradies 1888.gadā, kad tur bijuši tikai kādi 10 nami. No Līvena mūža rentē ieguvis zemi Marijas ielā iepretim baznīcai, kur toreiz bijis kāpostu lauks. Uzcēla tur sarkanu ķieģeļu namu. (Nams gāja bojā 1944.gadā, pēc drupu novākšanas tur bija skvērs ar pieminekli, tagad lielveikals.) P.Štrāls ierosinājis un vadījis pirmās ielas (no Blaumaņa ielas līdz zirgu pastam) bruģēšanu, piedalījies Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības, Smiltenes tirdzniecības skolas dibināšanā. Lieliniekiem atkāpjoties no Smiltenes, arī viņu kopā ar citiem ķīlniekiem veda uz Maskavu, no kurienes viņam izdevās sveikam un veselam atgriezties Smiltēnē.

1919.gadā P.Štrālu apstiprināja par Smiltenes miesta vecāko. Kopā ar tirgotāju Reintālu viņš gādāja, lai Smiltene iegūtu pilsētas tiesības. Līdz 1920.gada aprīlim P.Štrāls bija Smiltenes pilsētas galva, pēc tam vairākkārt ievēlēts par Smiltenes pilsētas domnieku un valdes locekli. Par rosīgu sabiedrisku darbību 1933.gada novembrī apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Miris 1939.gada 19.februārī. Savu mantu novēlējis labdarīgiem mērķiem: ev. lut. draudzei, Namsaimnieku biedrībai, Blomes pagastskolai u.c. Aplabāts Smiltenes ev. lut. draudzes kapsētā.

Valdena Marta, skolotāja. Dzimusi 1915.gada 4.decembrī Smiltēnē. Skolas gaitas sākusi Kļaviņa skolā. Pēc tās beigšanas mācības turpinājusi Smiltenes ģimnāzijā, kuru pabeigusi 1934.gadā. Iestājusies LU Filoloģijas fakultātes ģermāņu nodaļā, taču 2.kursā mācības pārtraukusi, jo apprecējusies ar savu novadnieku no Bilskas pagasta - inženieri Kārli Valdenu. 1940.gadā atsākusi studijas baltu filoloģijas nodaļā, Universitāti pabeigusi 1943.gadā. Gadu vēlāk, bēgot no krievu armijas, viņa kopā ar ģimeni nokļuva "Kurzemes katlā" - Puzes pagastā. 1945.gadā atgriezoties Rīgā, sagaidīja pārsteigums, jo viņu dzīvoklī jau mitinājās krievi, visa mantība zaudēta. Bija jāatgriežas Smiltēnē.

Ar 1945.gada 1.septembri M.Valdena sākusi strādāt Smiltenes septiņgadīgajā skolā un nedaudz vēlāk - vidusskolā. Pēckara sadzīves apstākļi bija smagi, skolā grūtības sagādāja krievu valoda un krievu padomju literatūra, kura latviešu valodas un literatūras skolotājiem bija sveša. 1949.gadā spēkā stājās valdības lēmums, ar kuru vācu okupācijas laikā izdotie augstskolas diplomu tika atzīti par nederīgiem - M.Valdenai nācās mācīties otrreiz - šoreiz LU neklātienē. Padomju augstskolas diplomu viņa saņēma 1955.gadā, gandrīz vienlaikus ar savas audzināmās klases izlaidumu.

Latviešu valodu un literatūru Smiltenes vidusskolā M.Valdena mācīja līdz 1975.gadam, kad aizgāja pensijā. 1998.gada 17.novembrī M.Valdena apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. Gadu vēlāk 17.novembrī apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Vanaga Marta, skolotāja. Dzimusi 1900.gada 1.septembrī Blomu pag. Tillītēs. Lai izskolotu trīs meitas - Martu, Annu un Elzu, vecāki pārcēlās uz dzīvi Smiltēnē. Visas trīs māsas beigušas skolu Smiltēnē, un visas trīs kļuva skolotājas. M.Vanaga pēc Smiltenes tirdzniecības skolas beigšanas savas skolotājas gaitas sāka 1921.gadā Kļaviņa skolā, mācot reliģiju. Skolotāja vienmēr bija ļoti korekti ģērbusies, tam laikam modernās drēbēs, augstpapēžu kurpēs, iesmaržojusies ar labām smaržām. Vācu laiku pēdējo gadu un pirmo padomju gadu pavadīja pie māsas Elzas Talsos. Atgriezusies Smiltēnē, sāka strādāt par pirmo klašu skolotāju Otrā pamatskolā. Skolotāja katru starpbrīdi pastaigājās līdz bērniem, bet pēc stundām, mazajiem aizejot no skolas, viņus pavadīja līdz birzītei un novēlēja laimīgu ceļu. Bērni skolotājai ļoti uzticējās, un viņa iemantoja tik lielu cieņu, cik vien skolotājs ar savu darbu var iegūt.

1968.gadā skolotāja aizgāja pensijā, mūža pēdējo pusgadu pavadīja pansionātā. Marta Vanaga mirusi 1984.g. 4.janvārī. Aplabāta Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Vanags Kārlis, finansists, Latvijas bankas direktors. Dzimis 1883.gada 29.martā Smiltenes pag. Buliņos. Tēvs - Jānis Vanags bija Buliņu māju saimnieks. Skolas gaitas sācis Smiltenes pagasta Bērzaines pamatskolā, mācījies Rīgā reālskolā, beidzis LU Ekonomikas fakultāti. Strādājis dažādos Rīgas uzņēmumos par ekonomistu, piedalījies Latvijas valsts proklamēšanā, noorganizējis Latvijas valsts kasi un tās nodaļas, kopš 1927.gada - Latvijas bankas direktors. Uz Latvijas laika papīra naudas zīmēm ir K.Vanaga paraksts. Divas reizes apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni, daudz grāmatu dāvinājis savai pirmajai - Bērzaines skolai.

1941.gada 14.jūnijā arestēts, izvests uz Sibīriju, nošauts 1942.gada 9.jūnijā, aprakts Soljikamskas nāves nometnes teritorijā.

Vensku Edvarts, dzejnieks. Dzimis 1855.gada 21.oktobrī. Kopš 1888.gada septembra viņa dzīve neilgi bija saistīta ar Smiltēni, kad dzejiskās dabas rīdzinieks ieradās Smiltēnē kā "Valkas aprīņķa priekšnieka jaunākais palīgs ar sēdekli Smiltēnē". Tie bija Latvijai grūti gadi, kurus varētu apzīmēt ar tiešu vārdu - pārkrievošana. Latvija bija Krievijas guberņa, Vidzemē to pārvaldīja gubernators Zinovjevs. Par policijas ierēdņiem lielākoties bija krievi, pat pagasta kārtībnieka darbu latvietim neuzticēja. Neparasts uzņēmums bija Vensku Edvarts. Viņš toreizējā Smiltenes sabiedrībā ienāca kā pati laipnība. Viņa māja allaž bija atvērta ciemiņiem, viņš cītīgi pildīja savus darba pienākumus, taču viņa humānisms, mīkstsirdība bija pilnīgā pretstatā ar citiem cara laika policistiem. Konflikts ar augstāko varu notika 1889.gadā, kad Latvijā ieviesa tiesu reformu un krievu birokrātiskie ierēdņi nāca "kā kultūras nesēji" mežoņiem. Smiltēnē par mirtiesnesi iecēla kādu augstskolu atstājušu juristu Saveļjevu. Šeit nonācis, tas jutās aizkaitināts, ka Vensku Edvarts neieradās pie viņa vizītē un neapliecināja padevību, kamēr Edvarts sprieda, ka viņš ir smiltēnietis un ģimenes cilvēks un jaunatnācējam pieklātos apciemot viņu. Saveļjevs uzskatīja, ka viņam ir augstāka čīna nekā vietējam "lauciniekam", un uzpūtīgā ierēdņa dvēselē radās naidis pret dzejnieku. To vēl pastiprināja cits notikums: caur Smiltenes miestu arī pirms 120 gadiem tecēja Abula upe. Vietējiem līdzekļiem pie upes bija ierīkotas divas peldētavas - vīriešiem un sievietēm atsevišķi. Kādā vasaras dienā mirtiesnesis atsūtījis pie policista savu skrīveri ar ziņu, ka augstdzimtība gribot izpeldēties - lai policijmeistars turpmāk ik dienu uz noteiktām stundām atbrīvojot dāmu peldētavu. Vensku Edvarts varējis atbildēt tikai to, ka viņam nav tiesību aizliegt iedzīvotājiem lietot viņu privātīpašumu, ja augstdzimtība vēlas, lai ierīko savu peldētavu par saviem līdzekļiem. Tas un vēl citas sīkas lietas bija par pamatu, lai pret Vensku Edvartu uzsāktu nīšanas un apmelošanas kampaņu, kura noslēdzās 1892.gadā, kad viņu ne tik vien atstādināja no amata, bet arī apcietināja. Sieva ar 4 bērniem palika bez jebkādiem līdzekļiem. Savā laikā dzejnieks bija izdarījis vērtīgus pakalpojumus Smiltenes lieltirgotājam Kārlim Zaķītim, un tas sagādāja 3000 rubļu zeltu kā drošības naudu izpestīšanai no apcietinājuma. Pēc tam Vensku Edvarts pārgāja uz Rīgu un atrada darbu sev pazīstamajā aviāniecības un literatūras laukā.

Latviešu tautai Vensku Edvarts dāvājis visiem pazīstamo dziesmu:

Debess tumša, mākoņaina
Jūra vētrās daudzīta,
Tā caur viļņiem, bangām cīnās
Mana dzīves laiviņa.

Venners Jānis, Smiltenes pilsētas galva. Dzimis 1905.gada 3.decembrī Smiltenes pagasta Vecgrāvjos. Pēc Smiltenes skolu beigšanas 1934.gadā beidzis LU Lauksaimniecības fakultāti - ieguvis agronoma diplomu. Savā laikā tēva vecsaimniecība ar sekmēm pievērsusies dārzkopībai. Pirms Otrā pasaules kara Vennera saimniecība izcēlās ar augstvērtīgo Latvijas brūno lopu ganāmpulku. Pēc Ulmaņa apvērsuma jaunais agronoms, kas pasniedza stundas Smiltenes lauksaimniecības skolā un saimniekoja "Vecgrāvjos", ar aizsargu organizācijas priekšlikumu 1934.gada 28.maijā tika iecelts par Smiltenes pilsētas pašvaldības vadītāju. J.Venners, svētku reizēs uzrunājot smiltēniešus, bieži teica: "Nacionālisms un darbs ir ikviena īsta latvieša lepnums." Komunistiem tas nebija pieņemami un 1940.gada jūlija vidū viņš tika atstādināts. J.Venneram izdevās izvairīties no izvešanām 14.jūnijā, un jau jūlija sākumā viņš tika atjaunots darbā par pilsētas vecāko. 1944.gada rudenī atstājis Latviju, mūža nogali aizvadījis ASV, Kalamazū.

Vestermaņš Valters, Vācijas pilsonis. Heidelbergas pedagoģijas augstskolas skolotājs V. Vestermaņš bija sajūsmā par Smiltenes vidusskolas kora "Lido" koncertu Heidelbergas St.Raphael ģimnāzijā 1992.gada martā un pēc koncerta izteica vēlmi smilteniešiem mācīt angļu un vācu valodu. Tā paša gada septembrī viņš ieradās Smiltene un 4 mēnešus mācīja valodas ne tikai vidusskolā, bet arī vadīja valodas kursus pilsētas iedzīvotājiem. Ar aktīvu V.Vestermaņa atbalstu un līdzdalību aizsākās Smiltenes vidusskolas un Heidelbergas St.Raphael ģimnāzijas draudzība. Pilsētu sadraudzībai Heidelbergas Smiltenei bija par lielu, bet, pieņemot Vestermaņa ierosinājumu, smiltenieši atrada savu sadraudzības pilsētu - netālu esošo Vīzenbahu. Valters Vestermaņš ir īsts Smiltenes draugs, ieguvis šeit daudzus draugus, bieži viesojas Smiltene. Pilsētas dome novērtējusi viņa nopelnus, 1996.gada 17.novembrī apbalvojot ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Zaķītis Kārlis, tirgotājs. Par kādreiz slavenās Zaķīšu dzimtas esamību Smiltene liecina ne tikai melnā granīta kapu piemineklis, kas viegli samanāms no pilsētas kapsētas galvenā celiņa. (To Zaķīša kungs uzcēlis saviem vecākiem un brālim, bet cits piemineklis ar uzrakstu CARL SAKKIT - dzimtskapi tapis vēlāk.) Par viņu joprojām liecina akmeņos iekaltā dzimtas īpašuma zīme (iniciāļi *Carl Sakkit* ar muižnieka - augstmaņa kroni) virs dzimtas muižas vārtiem Smiltenes pagasta "Jenceros" un iniciāļi pie tagadējās Atmosdas ielas skārdnieku darbnīcas, arī veikala "Rīts" ēkas pamatos.

Pāriņģu muižā (Jenceros) dzimušais Kārlis Zaķītis bija izrāvis no zemnieku kārtas un kļuvis par slavenu Smiltenes veikalnieku jeb, kā toreiz sauca - par bodnieku. Lai iestātos tirgotāju apvienībā Lielā ģilde, kuras locekļi bija tikai vācu tirgotāji, latviešu zemnieka dēls Kārlis Zaķītis atteicās no sava uzvārda un pārtapa par Carl Sakkit.

Apveltīts ar tirgotāja talantu, viņš uzturējis labas attiecības ar Smiltenes muižas īpašniekiem Bandaviem, Līvenu un baznīcu. Zaķītim piederēja arī Vilku muiža (Vecbiļska) un ilgus gadus viņš izrentēja Blomu muižu. Ienesīgi bija piederošie Vilku, Blomu un Cūkgalvas krogi lielceļa malā. Zaķītis bija pirmais un ievērojamākais tirgotājs Smiltene 19.gadsimta beigās un 20.gadsimta sākumā. Ziņas par šo cilvēku satecējušas no dažādiem maziem rakstu galiem, tālām atmiņām, bet visu dzīves ritumu tomēr ir grūti restaurēt. Par lielā tirgotāja dzimšanas gadu uzskata 1850, bet miršanas - 1934.

Zalāns Alfrēds, Smiltenes pilsētas izpilddomnieks priekšsēdētājs no 1984.gada aprīļa līdz 1990.gada janvārim. Dzimis 1936.gada 21.oktobrī Preiļu rajona Rudzātu pagastā. Beidzis Daugavpils Pedagoģisko institūtu. Smiltenes sabiedrība A.Zalānu iepazīna 1973.gadā, kad kompartija viņu pārcēla no darba Bilskas astoņgadīgajā skolā par Smiltenes vidusskolas direktoru. Viņa vadīšanas laikā skolā tika izveidota aģitbrigāde, kas uzstājās ar komunistisko iekārtu slavinošiem priekšnesumiem gan skolā, gan citos bērnu un jauniešu kolektīvos (pat bērnu dārzā). 1980.gadā viņu iecēla par Valkas kompartijas sekretāru. Pēc darba Smiltenes izpilddomniekā A.Zalāns ieņēma vēlētu amatu Brantu pagasta pašvaldībā.

Zaļkalns Ernests, fotogrāfs. Dzimis 1894.gada 29.martā Blomes muižā. Mācījies Blomes pagastskolā, pēc tās izmācījies par kurpnieku. Dzīvodams Smiltēnē, aizrāvēis ar fotografēšanu. Latvijas Fotogrāfu biedrības žurnālā "Stari" publicēts viņa momentuzņēmums - zibens uzliesmojums. Sākoties Pirmajam pasaules karam, iesaukts dienestā un nozīmēts par kara aviācijas fotogrāfu. Dienests aizritējis Rīgā, Simbirskā, pie Baikāla ezera. Pēc kara atgriezies Smiltēnē, nodibinājis ģimeni, uzcēlis māju Peldu ielā. Miris 1966.gada 18.jūnijā, apbedīts Smiltēnes ev.lut. draudzes kapsētā.

Zegners Janis, gleznotājs, tēlnieks, pedagogs. Dzimis 1884.gada 23.jūnijā Rīgā. Viņa vecāki bija Skrundas kurzemnieki, kuri pārcēlušies uz Rīgu. Pēc kurzemnieku ierašas dēlam tika dots vārds Janis. Jau no mazāms dienām vajadzēja palīdzēt tēvam kurpnieka darbā, lai par nopelnītām kapeikām nopirktu zīmuļus un krāsas. Visus vaļas brīžus zēns nodzīvoja pie Daugavas, vērojot ļaudis, zīmējot rāmo ūdens plūdumu un skaidos kuģus. Pēc Rīgas Jāņa baznīcas draudzes skolas beigšanas sapnis par mākslu bija jāapmaina pret darbu cementa flīžu fabrikā. Zināšanas bija jāsmēl no pašmācības grāmatām. Sapni par tālāku izglītošanos J.Zegners mēģināja īstenot Pēterburgas Ķeizariskajā mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā. Pēterburgas neveselīgais klimats un grūtie materiālie apstākļi nebija izturami - ar iedragātu veselību J.Zegners 1905.gadā atgriezās Rīgā.

J.Zegners zīmējis ilustrācijas žurnāliem "Dzelme", "Stari", "Zalktis", "Jaunības Tekas", "Vērotājs", "Pret Sauli", kā arī grāmatām. Mākslinieka interešu loks bija plašs. Viņš veidojis portretus, daudz fotografējis. Ir pamats uzskatīt, ka daļa tolaik fotografēto latviešu kultūras darbinieku ir Jaņa Zegnera darbs. Veselībai pasliktinoties, Zegners patvērumu meklēja ģimenes klēpt Skrundā (1910.-1911.), uz kuriem bija pārcēlušies vecāki. Svaigā gaisā Ventas krastos mākslinieks atguva veselību, gleznoja Kurzemes lauku ainavas un Ventas apkārtni.

1911.gadā Janis Zegners apprecējās ar skolotāju Martu Miesiņu. Pirmā pasaules kara sākuma gadus mākslinieks aizvadīja sievas vecāku mājās - Bilskas "Krijupos". Viņš vēroja Vijas krastu plavas, veidoja glezniņas, kuru galvenās personas ir pļāvēji, siena krāvēji un citi lauku darba darītāji. No 1916.gada dienējis zemessargos Pēterhofā, Rēvelē (tagad Tallina), Hapsalā, bijis pulka štāba mākslinieks. 1917.gadā demobilizēts un, revolūcijas norišu neskarts, atgriezies "Krijupos".

Desmit gadus (1920.-1930.) Janis Zegners strādāja Smiltēnes vidusskolā par zīmēšanas un mākslas vēstures skolotāju. Darināja dekorācijas un kostīmus skolēnu teātra izrādēm, maskas sarīkojumiem. Dzīvojot Smiltēnē, radās nozīmīgākie Zegnera darbi: "Smiltēnes ainava", "Tirgus", "Pļāvējs", "Siena laikā", "Krijupu pļavās" u.c. 1930.gadā Zegnera darbi bija skatāmi Ziemeļlatvijas mākslinieku izstādē Smiltēnē. Mākslinieks veiksmīgi piedalījās Rīgas Brīvības pieminekļa metu konkursā (1930.), viņa darbu "Sudrabota saule lec" konkursa žūrija nopirka. Janis Zegners piedalījās arī Jāņa Čakstes pieminekļa metu konkursā un tika apbalvots. Ar 1931.gadu veselība strauji pasliktinājās, bija jāatstāj darbs skolā. 1932.gadā, kopā ar smiltēnieti Kārlī Papuli viņš Smiltēnē sarīkoja savu pēdējo mākslas darbu izstādi. Grūtajos jaunības gados iegūtā tuberkuloze visām iecerēm un darbiem pārvilka svītru - 1933.gada 9.decembrī Smiltēnē Jaņa Zegnera sirds apstājās. Apglabāts pilsētas ev. lut. draudzes kapsētā.

(Attēlā - mākslinieks ar ģimeni.)

Zeibolts Jēkabs (arī Jēkabs Zebolts), rakstnieks. Dzimis 1867.gada 31.decembrī Valkas apr. Bilskas pagasta lekaros. Mācījies Bāčos, Smiltenes un Aumeisteru draudzes skolās un J.Cimzes skolotāju seminārā Valkā, ko nebeidza, tomēr pēc tam ieguva skolotāja un mājskolotāja tiesības. Strādājis par skolotāju Ziemeļvidzemes skolās. Sākoties soda ekspedīciju darbībai, viņš devies uz Pēterburgu, pēc tam uz Lietuvu, bet no 1908.gada dzīvojis savās tēva mājās lekaros. Saimniekošanai lielu vērību nav piegriezis, vasarās uzturējies klētiņā un negribējis, ka kaimiņi vai mājinieki viņu traucē, tomēr bieži tirgus dienās braucis uz Smilteni.

Pirmā publikācija - stāsts "Zelta Emma" laikrakstā "Dienas Lapa" (1891.). Zeibolts Jēkabs rakstījis lugas, stāstus, romānus. Literāro darbu pamatā ir paša pieredzētais un vērotais.

Vismīļāk viņš aprakstījis lauku ļaužu mīlestības un dzimumdzīves konfliktus, mazliet brutāli, bet dzīvi un ar patiesu humoru. Romānā "Ūdens burbulji" tēlotā mazpilsēta atgādina Valmieru. Zeibolts Jēkaba raksti 5 sējumos izdoti 1956.gadā, atsevišķi darbi izdoti arī pēc tam. Rakstnieks miris 1924.gada 27.decembrī, apglabāts Smiltenes ev.lut draudzes kapsētā.

Zītare Hermīne, ārste. Dzimusi 1910.gada 24.oktobrī Rīgā. Smiltenes slimnīcā H.Zītare sāka strādāt 1949.gadā, tūlīt pēc LU Medicīnas fakultātes beigšanas. Jaunā ārste - terapeite ātri kļuva par nodaļas vadītāju, bet no 1955.gada līdz 1958.gadam bija Smiltenes slimnīcas galvenā ārste, pēc tam Smiltenes rajona veselības daļas vadītāja. Apbalvota ar PSRS Veselības aizsardzības teicamnieka nozīmi. Arī būdama pensionāre, viņa bieži iegriezās slimnīcā un interesējās par mediķu dzīvi. 1996.gada 17.novembrī apbalvota ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu.

Ārstes sirds rima vietā, kurai viņa atdevusi 34 mūža gadus - Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīcā. Mirusi 2003.gada 23.jūlijā, zemes klēpī guldīta Rīgā, Ziepniekkalna kapos.

Zīvers Kārlis, ilggadējs Smiltenes pilsētas izpilddomnieka priekšsēdētājs (1969.-1984.). Dzimis 1933.gada 15.augustā Novgorodas apg. Čudovas raj. Mācījies Blomes astoņgadīgajā skolā, pēc tam strādājis Blomes pienotavā. Smiltē bijis sporta biedrības "Vārpa" priekšsēdētājs, strādājis Smiltenes rajona krājkasē (1955.-1959.). 10 gadus bijis apdrošināšanas inspektors. 1969.gada novembrī ievēlēts par Smiltenes pilsētas izpilddomnieka priekšsēdētāju. Viņa vadīšanas 15 gados Smiltene pieredzējusi atzīstamu uzplaukumu: pabeigta stadiona būve, uzbūvētas daudzstāvu dzīvojamās mājas, asfaltētas daudzas ielas, ierīkota peldētava pie Tepera ezera, kartinga trase. Pēc tam strādājis Smiltenes 7.celju pārvaldē un Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīcā. 1996.g.17.novembrī apbalvots ar Smiltenes pilsētas Goda medaļu. Miris 2001.gada 30.maijā, apbedīts Smiltenes ev.lut. draudzes kapsētā.

Zušmanis Jēkabs, grāmatirgotājs un spiestuves īpašnieks Smiltēnē. Dzimis 1885.gada 15.aprīlī Smiltēnē. Audzis astoņu bērnu ģimenē. Pēc draudzes skolas beigšanas bija jāsāk pelnīt, tēvs bija nolūkojis mācekļa darbu J.Dzirkaļa tipogrāfijā. No Dzirkaļa atraitnes 1909.gadā iegādātā iespaidmašīna un veikals atradās Baznīcas laukumā 11. Jēkabam Zušmanim bija grūti izpatikt dažādām politiskām varām, kas valdījušas Latvijā. Briesmu brīži bija jāpārdzīvo vairākkārt. Lielinieku valdīšanas laikos 1919.gadā bruņots vīrs stāvēja pie iespaidmašīnas un vēroja, lai iespiestajā lielinieku avīzē "Sarkanais Strēlnieks" neiekļūst viņu varai naidīga ziņa. Pat par sīkām kļūdām draudēja cietums un nošaušana. Neatkarīgās Latvijas laikā pagalmā aiz dzīvojamās mājas Zušmanis uzcēla nelielu tipogrāfijas mājiņu. Šķita, ka grūtā dzīve beigusies, bet nekā - sekoja vācu laiki (jāizdod avīze "Smiltēnietis").

Pēc tam padomju vara centīgo J.Zušmani ieskaitīja kulakos, atņēma tipogrāfiju. Lai izvairītos no represijām, bija jādodas uz citu apvidu - uz Limbažu rajona Viļķenes pagastu, tur arī 1952.gada 16.aprīlī miris, apglabāts vietējā kapsētā.

Zušmanis Tāivaldis, mūziķis. Dzimis 1915.gada 26.jūlijā Smiltēnē. Tēvs - Jēkabs Zušmanis bija grāmatrīgots un spiestuves īpašnieks. Pēc Smiltēnes ģimnāzijas beigšanas mācījies Latvijas konservatorijā mežraga klasē un nodibinājis mežragu kvartetu, koncertēdami apbraukājuši Latviju. Vācu valdīšanas laikā pārtraucis studijas un atgriezies Smiltēnē, 1941.gada jūlijā izdevis pirmos avīzes "Smiltēnietis" numurus, 1943.gadā apprecējies.

1944.gada novembra beigās kopā ar sievu Vīlmu zvejnieku laivā no Kurzemes krasta devās uz Zviedriju. Gēteborgā viņš iekārtoja darbnīcu un veikalu, kur remontēja, pirka un pārdeva pūšamos, vēlāk arī citus mūzikas instrumentus. Būdam gandrīz vienīgais, kas Gēteborgā spēja labot šos instrumentus, viņš bija ļoti iecienīts starp pilsētas mūziķiem, bija vietējā mežradznieku kluba goda biedrs. Veikals atradās ostas tuvumā, tur iegriezās latviešu jūrnīki, kuri brauca uz toreizējās padomijas kuģiem.

Gēteborgā strādāja Padomju Savienības konsuls, kurš parasti bija latvietis un nodarbojās ar trimdas latviešu "pētīšanu". T. Zušmanis tika ļoti smalki apsekots un, kad atbrauca uz Latviju, diez ko tālāk par viesnīcu netika.

Jau no bērnības T. Zušmani interesēja fotogrāfija, viņš izdevis Smiltēnes skatu kartiņas. 1993.gada 27.aprīlī T. Zušmanis bija izgājis pastaigāties savas mājvietas tuvumā Gēteborgā, apsēdies, lai atpūstos, un ...aizmidzis uz mūžu. Apbedīts Gēteborgas kapos Latviešu kapu nodaļījumā.

Zušmanis Juris, inženieris, grāmatas autors. Dzimis 1937.gada 8.jūlijā Smiltēnē. Beidzis Smiltēnes vidusskolu (1955.) un LLA Hidromeliorācijas fakultāti (1961.). 11 gadus strādājis par darbu vadītāju Smiltēnes meliorācijas iecirknī, 20 gadus bijis inženieris Smiltēnes 8.CBR. Pēc neatkarības atjaunošanas pateicīgs izrādījies darbs pilsētas domes zemes komisijā (no 1992.gada), jo gan bijušie, gan vecākie smiltēnieši laipni piedāvājuši interesantus vēstures materiālus. Pirmo fotoaparātu iegādājies jau 1952.gadā, bet ražīgākie fotografēšanas gadi bijuši strādājot Smiltēnes 8.CBR, kad iemūžināti daudzi Smiltēnes vēsturei nozīmīgi notikumi. Kopā ar A.Štelcu izveidots foto albums par Smiltēnes poliklīnikas būvēšanu. Atmosdas gados aktīvi iesaistījies Latvijas Tautas Frontes darbībā, bijis Smiltēnes novada TF līdzpriekšsēdētājs. Saņēmis personīgu Latvijas Valsts prezidentes ielūgumu uz pieņemšanu 2003.gada oktobrī sakarā ar LTF 15 gadu jubileju (attēlā). 2003.gadā saņēmis arī LR valsts apbalvojumu - 1991.gada barikāžu dalībnieka piemiņas zīmi.

Zušmaņu dzimta ir apzināta deviņās paaudzēs. Vecākais dzimtas priekštecis Jānis dzimis 1754.gadā Blomes pagastā. Smiltēnē Zušmaņi ieradusies 1890. gadā, kad mūrniekmeistars Jēkabs Zušmanis no firsta Līvena uz mūža renti iegādājies gruntsgabalu (tagad blakus pienotavai) un kopā ar dēliem uzcēlis sarkano ķieģeļu māju. Viens no dēliem (Jēkabs) nopircis Smiltēnē tipogrāfiju, vecākais - Kārlis (Jura Zušmaņa vectēvs) bijis būvuzņēmējs, ar viņa un citu amatnieku rokām uzceltas dzīvojamās mājas Audēju, Dakteru, Mūrnieku, Valņu ielā. Zušmaņu dzimtas koks, smeldams spēku no senām un stiprām saknēm, turpina zart: Smiltēnē dzīvo Jura Zušmaņa meita Evita, dēls Jānis, aug mazdēli Jurgis, Klāvs un Rūdofls.

Par grāmatas tapšanu. - *"Tuvojoties pilsētas 80 gadu jubilejai, sajutu smiltēniešu īpašu interesi par savu pilsētu. Pamazām, bet dažkārt pat strauji, viss mainījās. Mijās gadsimti un kļuva skaidrs, ka nepieciešama pilsētas vēstures grāmata. 2002.gada decembrī darbs sākās. Lai ilustrētu notikumus, biju iepazinies ar vismaz 2800 fotogrāfijām un savācis simtiem lappušu ar atmiņām, vecu avīžu un rakstu kopijām. Grāmatas veidošanas gaitā sāpīgi uztvēru to, ka daudzi smiltēnieši, ardievas nepateikuši, aiziet no mums - ik pa laikam kāda skumja ziņa. Aiz cieņas pret mūžības ceļos aizgājušajiem uzskatīju, ka mans pienākums ir ierakstīt viņu vārdus pilsētas vēsturē."*

Zvirbule Zelma, sabiedriska darbiniece. Dzimusi 1903.gada 27.martā Smiltēnē. 1941.gada jūlijā kompartijas uzdevumā kopā ar biedriem savākusi neatkarīgās Latvijas valsts bankas vērtības no Madonas, Rūjienas, Valmieras un Valkas, pavisam kopā 64 bankas maisus, un nogādājusi Jaroslavļā (Padomju Savienībā). 1941.gada augustā brīvprātīgi iestājusies latviešu strēlnieku divīzijā, pēc sanitāro kursu beigšanas tā paša gada decembrī piedalījies kaujās pie Narofominskas. Frontē viņu pavadījusi karavīra laime - nekad nav bijusi smagi ievainota, tikai viegli ievainojumi un viegla kontūzija, mīnai sprāgstot tuvumā. Pēc kara atgriezusies Smiltēnē un aktīvi darbojusies partijas organizācijā. Partija 1947.gada maijā Z. Zvirbulei uzticēja vadīt Smiltēnes pilsētas izpildkomiteju. Pēc aiziešanas pensijā piedalījies pilsētas kultūras dzīvē: spēlējusi teātri un dziedājusi korī. Mirusi 1991.gada 5.jūlijā, apglabāta Smiltēnes Meža kapos.

Žigurs Edvīns, ekonomists, skolotājs. Dzimis 1911.gada 26.novembrī Jaunlaicenes pag. Tēvs Pēteris Žigurs 1926.gadā Smiltēnē iegādājies gruntsgabalu Avotu ielā, uz kura uzcēlis ģimenes māju. Mācījies Smiltēnes ģimnāzijā (1927.-1931.). Bijis ģimnāzijas skolēnu žurnāla "Īstā dzīve" redkolēģijā. Līdztekus studijām LU Tautsaimniecības fakultātē strādājis par Latvijas apdrošināšanas pārvaldes revidentu. Pēc Otrā pasaules kara bijis izglītības darbinieks un sarakstījis vairākas brošūras un grāmatas par tūrisma un novadpētniecības jautājumiem. Valkas rajona laikrakstā "Darba Karogs" publicējis vairākus rakstus par tūrisma maršrutiem Smiltēnē un tās apkārtnē. Trīs gadus vācis materiālus par Smiltēnes vēsturi un pierakstījis 58 veco smiltēniešu atmiņu stāstus. Miris 1980.gada 9.janvārī, apbedīts Rīgā, Meža kapos.

Žurovska Biruta, gleznotāja, dzejniece. Dzimusi 1931.gada 25.aprīlī Gulbenes rajona Līgo pagastā. Māte un tēvs bijuši aktīvi pašdarbnieki. Noslieci uz otas mākslu pamatskolas laikā pamanīja zīmēšanas skolotāja, tās ierosināta B.Žurovska iestāšanās Rozentāla mākslas vidusskolā, pēc kuras beigšanas izvēlējās dekoratores specialitāti, kas bija tuvāka jau iemīļotajai teātra mākslai. No 1968. līdz 1981.gadam strādājusi Smiltēnes sovhoz-tehnikumā par kultūras dzīves vadītāju, pēc tam - kultūras darbā Smiltēnes MRS.

Glezno dabas ainavas un no puķēm visbiežāk saulespuķes un ceriņus. Dzīvo pilsētas pievārtē - Smiltēnes pagasta Straupītēs.

2002.gada maijā izdevusi pirmo dzejas grāmatiņu "Līdz rudenim" ar savām ilustrācijām un gleznu reprodukcijām. Pēc gada dienas gaismu ieraudzījusi otrā dzejas grāmata "Uzziedēt gaismā".

Laiks virpulī sagriež gadus,
kā sijājot aizmet tos,
Vien atstājot mūsu priekam
tik patiesi labākos.
Tos ceļus, kuros vēl ejams,
lai izdodas viegli veikt
Un dzīves iesākto dziesmu
tik drīzi vēl nepabeigt.

Ar šīm Birutas Žurovskas dzejas rindām noslēdzas grāmatas personu sadaļa. Ne tuvu visas personības, kas nesušas gaismu Smiltenei un no Smiltēnes pasaulē, nav iespējams pieminēt, desmiti un simti jaunu uzvārdu kādreiz rindosies pilsētas vēstures nākamajā grāmatā. Jo visu kopējais darbs veido to gaišo auru, kas apvij Smiltēni laiku lokos.

Kultūras un sabiedriskā dzīve

Grāmatniecība

Viens no pirmajiem latviešu grāmatu izdevējiem un tirgotājiem bijis Jānis Dzirkalis. Viņš dzimis 1861.gada 30.janvārī Smiltenes pagasta "Kalna Sūcos".

Dzirkaļu cilts vārds Smiltenes apkārtnē pamanīts 1601.gadā. Vēlākajos gados, ciltij sazarojoties, Dzirkaļu uzvārdā saukušies tirgotāji, namsaimnieki, skolotāji, juristi, sabiedriski darbinieki. Gandrīz visiem Dzirkaļiem raksturīga bijusi centība, dzīvesprieks, optimisms, fiziska izturība, enerģija, uzņēmība, un ar tādām īpašībām viņiem izdevies sasniegt izvēlēto mērķi.

Jānim Dzirkalim bērnība nav bijusi viegla, jo tēvs Jēkabs bija būvamatnieks, tāpēc bieži pārcēlās no vienām mājām uz citām. Viss dzīvē bija jāsasniedz paša spēkiem ar enerģiju un neatlaidību. Agri mazais Jānis iemācījās lasīt un tad grāmata - vai tā bija pasaku vai sapņu grāmata, vai kalendārs, kādas tik nācās lasīt - likās kā dārga lieta un dāvana.

Beidzis draudzes skolu, tālāko izglītību viņš ieguva pašmācības ceļā. Rīgā izmācījies grāmatniecība un burtliča amatus, krādams grasi pie graša, viņš loloja cerības kļūt par grāmatu tirgotāju vai izdevēju, kas tajos laikos nebija viegli sasniezams mērķis. Sākumā bija jāapmierinās ar lielu grāmatu kasti - bagātu lauku meitu pūra lādi - līdz malām piepildītu ar tā laika pieejamo tautas literatūru. Ar šo kasti viņš kļuva no vieniem tirgiem uz otriem, un cik laimīgs viņš bija, ja pēc nogurdinošiem braucieniem salā un lietū, pa sliktiem lauku ceļiem, pēc negulētām naktīm varēja atgriezties ar iztirgotu kasti, tātad - jau tuvāk mērķim.

1885.gadā pienāca ilgotais brīdis - smiltenieši uz kādas nelielas izkārtnes izlasīja: "J.Dzirkaļa grāmatu un rakstāmlietu bode un grāmatu sietuve". Par uzticamu palīgu kļuva Smiltenes "Līdaciņu" māju īpašniece Liene, bārenīte un izdaudzināta skaistule, kurai bija liela piekrišana, tomēr priekšroku viņa bija devusi uzņēmīgajam un centīgajam grāmatu tirgotājam.

Sākās darba un arī laimes gadi. Jaunais pāris bija iecienīts viņu laipnības, sirsnības un izpalīdzības dēļ, tāpēc katrs pircējs bija arī Dzirkaļu ģimenes draugs. Daudzi nāca "izkratīt sirdi", palienēt naudu vai uz parāda nopirkt kādu grāmatu. Nekad šāda veida pircēji netika noraidīti, ne arī viņu grēki parādu grāmatās atzīmēti. Vakaros pēc veikala slēgšanas pie Dzirkaļiem pulcējās smiltenieši patērzēt un iepazīties ar jaunākajām grāmatām. Viesojās rakstnieki: Jūlijs Pētersons, Zeiboltu Jēkabs, Lapas Mārtiņš.

Pavisam drīz veikala blakus telpā ieklaudzas primitīva grāmatu spiede. No šī brīža Dzirkāja dzīve sāk iet strauji uz augšu, jo tanī laikā visā Ziemeļvidzemē nebija nevienas drukātavas. Līdz šim grāmatas un citi iespieddarbi tika piegādāti no tālās Rīgas ar zirgu pastu. Visa tuvā un tālā apkārtnē - Trikāta, Vijciems, Aumeisteri, Mēri, Palsmane, Grundzāle, Gaujiena, Ape, Alūksne, Lejasciems, Ranka, Drusti, Rauna un citas vietas - tagad pasūtīja darbus Smiltēnē. Vecās grāmatu spiedes vietā tika iegādāta jauna, modernāka, strādāja vairāk mācekļu un darbinieku, starp viņiem minami vēlākie grāmatu tirgotāji Jēkabs Zušmanis un Jānis Ringenbergs. No Rīgas pienāca papīra vezumi, un tā tapa arvien vairāk J.Dzirkāja izdoto grāmatu. Tajos laikos grāmatu pirkšana veikalos nebija pierasta - grāmatas bija jāizplata, ļaudis bija jāpieradina pie drukāta vārda - un to lielā mērā veica pats J.Dzirkālis, pajūgā ar brezenta telti klejodams pa Ziemeļvidzemes tirgiem ar savām daudzajām grāmatu kastēm. Grāmatas bija jānogādā arī pagastu valdēm un citiem tirgotājiem, kā arī jāsaņem pasūtījumi turpmākam darbam.

No J.Dzirkāja izdotām grāmatām samērā maz ir saglabājušās. Drukāja galvenokārt tā laika ļaužu iemīļoto literatūru: sapņu grāmatas, dažādus mīlestības vēstulniekus, mīlestības un apdziedāšanās dziesmas, tautas pasakas, nostāstus un teikas, stāstus un romānus.

Bibliotēku retums ir paša izdevēja sacerējumi "Dziesmiņas līgaviņai" (1886.g. ar pseidonīmu "Nipsis") un "Raibas, jocīgas dziesmiņas un kuplejas" (1886.g. ar pseidonīmu "Dundurnieks"). Visvairāk izdoti Lapas Mārīņa darbi. Vienā no J.Dzirkāja apgādā iznākušiem dziesmu krājumiem esot bijis ar Pētersona parakstu iespiests "Dažu skaistu ziedu Gaujā kaisīju", kas apkārtnē starp Smiltēni un Valmieru dziedāta jau sen, pirms Andrievs Niedra to publicējis. Dzirkālis krāja un kārtoja arī sakāmvārdus, teikas, pasakas un parašas, lai nodotu prof. P.Šmitam. Divās biežās kladēs savāktos tautas "Buramos vārdus" cenzūra neļāva izdot.

Pēc laimīgiem darba un panākumu gadiem sekoja 1905.gada notikumi, kuros J.Dzirkālis piedalījās. Tautas sapulce viņu ar sievu, pašiem klāt neesot, ievēlēja Smiltēnes pagasta izpildkomitejā. Pēc gada sākās vajāšanas un Dzirkāli apsūdzēja proklamāciju un uzsaukumu drukāšanā.

J.Dzirkālis nopietni saslima un nepareizas diagnozes dēļ viņu ārstēja kā vēdera tīfa slimnieku, pēc tam konstatēja, ka ir aklās zarnas iekaisums un vajadzīga steidzoša operācija. Smiltēnes slimnīcā to nevarēja izdarīt, slimnieks bija jāved uz Rīgu. Izpildzēja muižas īpašnieks Līvens ar saviem vairākzirgu ratiem, pavadoņiem un personīgo medicīnisko personālu. Miglainā 1906. gada janvāra rītā vairāku pajūgu transports, pavadītāju apstāts, atstāja Smiltēni un aizvizināja smiltēniešu iecienīto grāmatnieku pie

ārstiem uz Rīgu. Izrādījās, ka bijis par vēlu. Nākamajā dienā pēc operācijas, 1906. gada 28. janvārī, nepilnu 45 gadu vecumā, J. Dzirkalis izbeidza šīs zemes gaitas.

J. Dzirkļa atraitnei, kurai audzināms dēls Arvīds un meita Alīse, nebija pa spēkam turpināt iesākto darbu un viņa 1909. gadā veikalu un tipogrāfiju nodeva ilggadējā krietnā palīga Jēkaba Zušmaņa rokās. Liene Dzirkale pēc vīra nāves saimniekoja savās lauku mājās "Līdaciņās" un tikai pa retam iegriezās pilsētas dzīvoklī. Lai kļiedētu atraitnes skumjas, Smiltenes tā laika inteliģence aicināja Lieni uz dažādiem saviesīgiem mazpilsētas vakariem. Nebija noturīga viņas otrā laulība ar Jāni Gresti. Pirmā pasaules kara laikā Liene Dzirkale ar bērniem devās bēgļu gaitās uz Krieviju, Latvijā atgriezās tikai 1920. gadā. 1944. gadā viņa devusies bēgļu gaitās uz Vāciju, 1950. gadā uz Ameriku, tur arī mirusi.

1912. gadā Smiltēnē bija trīs grāmatu veikali (īpašnieki: J. Zušmanis, J. Meliņš, J. Lapiņš), 1935. gadā arī trīs (īpašnieki: J. Zušmanis, E. Kalējs, J. Ringenbergs).

1940. gadā visas grāmatu spiestuves tika nacionalizētas, grāmatu iespiešanai izveidoja Valsts poligrāfisko uzņēmumu pārvaldi ar vadošiem darbiniekiem, kuru galvenais uzdevums bija darbaļaužu audzināšana sociālisma garā. Melīgs bija apgalvojums, ka valstī pastāv īsta preses brīvība. Literatūra un prese tika pakļauta vispārējai cenzūrai. Līdz 1953. gadam vairāk nekā puse no latviešu valodā izdotajām grāmatām bija tulkojumi. Valsts iestāžu vadošiem darbiniekiem bija jāparakstās uz Staļina un Ļeņina kopotiem rakstiem, tie jālasa un jāstudē politnodarbību stundās. Lielos metienos izdeva politisko literatūru. Ar vēstures faktu viltojumiem bija pilnas visas vēstures grāmatas. Latvijas brīvvalsts laikā iemīļotie rakstnieki (V. Lācis, A. Grigulis, J. Sudrabkalns) pa kara laiku bija pārvērtušies par uzticamiem padomju iekārtas aizstāvjiem. Viņi savos daiļdarbos slavēja un cildināja padomju iekārtu.

Smiltenes grāmatnīca darbu sāka nelielās konfekšu fabrikai "Laima" piederošās veikala telpās. Plauktos izlikto grāmatu bija maz, izdevniecību jauda neliela, tāpēc lielāko veikala daļu aizņēma rakstāmlietas un rotāļlietas. Grāmatnīcas pirmajā gadā (1945.) darbā bija tikai viens cilvēks - Anna Mūrniece, bet pēc gada viņai pievienojās Jānis Ķikuts. Drīz vien telpas paplašināja un tādas tās saglabājušās līdz mūsu dienām. Sāka strādāt pārdevējas Milda Kalāce, Velta Rēvele, grāmatvede Anna Krūmiņa, Aija Reņģe. Liela nozīme grāmatu izplatīšanā bija sabiedriskajiem izplatītājiem - kolportieriem. Tie bija cilvēki, kuri mīlēja grāmatas un piegādāja lielākajos uzņēmumos un skolās jaunākos izdevumus. 1963. gadā pensijā aizgāja grāmatveikala pirmā vadītāja A. Mūrniece.

Lai popularizētu latviešu padomju rakstniekus, grāmatnīca 1957. gada maijā noorganizēja pirmo Grāmatu dienu republikā. Tajā piedalījās Mirdza Ķempe, Valdis Rūja, Dzidra Rinkule. Grāmatu veikalā tapa Mirdzas Ķempes dzejolis "Pēterim Silam - Smiltenes dzejniekam", viesi sniedza autogrāfus, pēc tam kultūras namā rakstnieki tikās ar smiltēniešiem. Šī pirmā tikšanās Smiltēnē, kuras iniciatore bija A. Mūrniece, ievadīja jaunu tradīciju republikas kultūras dzīvē.

Sirsnīgas tikšanās ar autoriem, tulkotājiem, māksliniekiem, izdevniecību darbiniekiem turpmāk notika regulāri arī citās pilsētās. Rakstnieki pārliecinājās,

Rakstnieki grāmatnīcā 1957.gadā.
Attēlā redzami V.Rūja, M.Kalāce, V.Rēvele,
M.Ķempe, Dz.Rinkule, A.Mūrniece, E.Blīgzna

ka smiltenieši ļoti mīl grāmatas, sarīkojumus kuplā skaitā apmeklē Smiltenes skolu audzēkņi. Tas bija laiks, kad bija jau apnikusi politiskā proza un jaunatne ilgojās pēc dzejas. Iepatikās Ziedoņa Purva, Harija Heislera, Ojāra Vācieša, Skaidrītes Kaldupes, Ārijas Elksnes dzeja. Dzejas grāmatas bija lētas, bet grāmatu metieni nepietiekami, bija jāizdomā dažādas viltības, lai iegūtu kāroto grāmatīņu. Atceros, ka 1981.gada ziemā, lai parakstītos uz Jāņa Jaunsudrabiņa Kopotiem Rak-

stiem, stāvēju nosalis rindā jau no puspieciem rītā.

Grāmatveikala privatizācija aizsākās 1992.gada 19.oktobrī un tagad jau vairākus gadus grāmatnīcas nosaukums ir SIA "Smiltenes grāmata". Grāmatnīcas vadītāja Aija Reņģe (attēlā) šajā veikalā nostrādājusi gandrīz piecdesmit gadus (no 1957.g.) un grāmatnīcā pie sienas nomainījusi visu vadoņu portretus, bet to skatiens neesot ietekmējis nedz pircēju gaumi, nedz spriedumus par izlasīto.

Pagājušā gadsimta deviņdesmitie gadi nāca ar ievērojamām pārmaiņām. Izdevniecības piedāvāja līdz šim aizliegto latviešu rakstnieku darbus, kuri ilgus gadus no Latvijas lasītājiem tika rūpīgi slēpti. Trimdā dzīvojošie rakstnieki romānos un stāstos aprakstīja savu dzīvi pēc Dzimtenes atstāšanas. Tagad pakāpeniski pieaudzis izziņas literatūras klāsts, nopietna ir lasītāju interese par Latvijas vēsturi.

Preses izdevumi

Pats vecākais laikraksts, kura nosaukumā ietverts vārds Smiltene, ir "Smiltenes Dzīve", tas 1927.gadā iespiests Rīgā. Pirmais avīzes numurs iznācis novembrī un decembra numurā vienīgā ziņa par Smiltēni ietverta rakstā "Kāds vārds par smilteniešiem" ar šādu sākuma tekstu: "*Smiltenieši tiešām ir nelaimīgi. Viņiem bija tikai viena vienīga "miesīgas labklājības māte" - pirts, un tā pati 20. novembrī nosvīla.*" Decembrī iznāca vēl tikai trīs šī laikraksta numuri.

Neatkarīga nedēļas laikraksta "Smiltenes Vēstnesis" vienpadsmit numurus (1928.g.16.novembris - 1929.g.1.februāris) izdeva Jānis Krūmiņš. Pēc neliela pārtraukuma J.Krūmiņš izdeva laikrakstu "Jaunais Smiltenes Vēstnesis", tas iznāca reizi nedēļā un bieži publicēja kritiskus rakstus par Alūksnē iespiesto laikrakstu "Smiltenes Ziņas" (to izdevis P.Prikulis no 1928.gada 17.augusta līdz 1929.gadam).

Piecus gadus (1925.-1930.) burtliča amatu J.Zušmaņa tipogrāfijā apguva

**Grāmatas,
rakstāmlietas,
mūzikas instrumenti**
un ļoti bagāgi izveidoti

**Smiltenes
skatu
kartes**

**J. Zušmaņa grāmatu—
rakstāmlietu veikalā**
Smiltēnē, Gustava Adolfa laukumā 11.

**Jūli. Kārklīņa
foto studija**
Smiltēnē, Daugavas ielā Nr. 4
Uzņem arī ārpus mājas.
Bagātīga krājumā Smiltenes skati

Kārlis Purvītis (1972. gadā "Cīņas" tipogrāfijas maiņas meistars). Savās atmiņās viņš raksta:

"Drukājām dziesmu lapiņas baznīcai un kapu svētkiem, ieejas biļetes ugunsdzēsēju sarīkojumiem Jāņu kalnā, zaļumballēm, kino afišas, pilsētas valdes pasūtītās kvīšu grāmatīņas nodokļu iekasēšanai, paretam kādu brošūriņu. Zušmanis pats pie burtu kastes nestājās. Apaļīgs, smaidīgs viņš grozījās aiz veikaliņa letes un gandrīz katram, kas tajā ienāca, pasniedza pāri letei savu roku. Viņš tirgojās, pieņēma pasūtījumus tipogrāfijai, kārtoja rēķinus. Bet spiestuvē līkņājās mācekļi."

J. Kauliņš 1932. gada maijā atjaunoja "SZ" izdošanu un nākošajā gadā izdošanas tiesības nodeva Pēterim Jūgerim. Viņa vadībā "Smiltenes Ziņas" iznāca līdz 1940. gada 2. augustam. Sākumā tās iespieda J. Dūņa tipogrāfijā Valmierā, bet no 1933. gada 28. jūlija - Smiltēnē, J. Zušmaņa tipogrāfijā. Laikraksta redaktors sākumā bija J. Kauliņš, tad P. Gailītis, bet no 1938. gada septembra - P. Jūgeris. "Smiltenes Ziņas" sniedza lasītājiem vispusīgu informāciju par pilsētas notikumiem. Komunisti pārtrauca avīzes iznākšanu.

NUMURS 1076 19. JŪLIJĀ

Smiltenes Ziņas

Reģistrēts latviešu valodas laikraksts. — Izdevis Pēteris Jūgeris.

Kabatlīnija un centrālā štampērija, Daugavas ielā Nr. 4, Smiltēnē, 1937. g. 9. jūlijā. (Viņš lat. val. 4007.)

Reģistrācijas numurs un izdevuma numurs: 1937. g. 9. jūlijā. (Viņš lat. val. 4007.)

ST. Nr. 1076. Smiltēnē, 1937. g. 9. jūlijā. 6. lapa.

**Smiltenes rajona
mazpulkiem sanākot**

8. JŪLIJĀ
1937. gada 8. jūlijā iznāca 1076. numurs un 1076. lapa. Izdevums ir 6. lapa. Izdevums ir 6. lapa.

Vairākus gadagājumus piedzīvoja Smiltenes Valsts ģimnāzijas Cerību pulciņa izdevums - žurnāls

**VADONIS
PA
SMILTENI**

1932.

IZDEVIS P. JŪGERIS, SMILTENE

"Īstā dzīve". Atbildīgais redaktors bija direktors V. Kalniņš. Izdevums atspoguļoja skolas aktivitātes, atsaucās uz dažādām sabiedriskām norisēm Latvijā. Žurnāla lappusēs savus pirmos darbus publicēja jaunie autori - skolas audzēkņi.

Arī dažādas sabiedriskās organizācijas izdeva pārskatus par savu darbību. Piemēram, grāmatīņu "Smiltenes sabiedriskās un kooperatīvās biedrības" 1922. gadā izdeva Smiltenes Konzumbiedrība. Arī tirgotājs J. Pētersons 30. gados vairākkārt izdeva "Kalendāru - dāvinājumu".

Kā izdevēji aktīvi bija paši grāmatu sastādītāji: Pēteris Jūgeris 1932. gadā izdeva "Vadonis pa Smiltēni", arī divas Smiltenes laikgrāmatas - kalendārus.

Vācu laikā J. Zušmaņa tipogrāfijā iespieda laikrakstu "Smiltenietis", un jau pirmajos numuros publicēja Baigajā gadā arestēto un aizvesto smilteniešu sarakstus. Informējot par dzīvi Smiltēnē, lielu vietu ierādīja vācu armijas cīņām Austrumu frontē. Redakcija atradās Jēkaba Zušmaņa privātmājā Audēju ielā 9.

Pēc Otrā pasaules kara smiltenieši lasīja Valkas aprīņķa avīzi "Mūsu Zeme". Tikai nodibinoties Smiltenes rajonam, atdzīvojās tipogrāfija. 1950. gada martā uz

vienas lapas iespiests iznāca Smiltenes rajona Izpildkomitejas un partijas komitejas izdevums "Smiltenes Kolchoznieks". Pēc neliela laika laikraksta apjoms palielinājās.

No 1952.gada aprīļa "Smiltenes Kolchoznieka" redakcijā sāka strādāt Lidija Gailīte. Par avīzes tapšanu viņa stāsta:

"Avīzes tapšanas process bija primitīvs. Avīzi plānoja un maketēja sekretārs. Pēc maketa avīzi "aplauza" pa lappusēm tipogrāfijā. Tad novilkumus rediģēja korektors, pārlasīja redaktors. Stingra bija cenzūra - t.s. Glavļits. To pārstāvēja partijas komitejas darbiniece Līna Kugo (jau sieviete cienījamos gados), kurai korektore sagatavoto tekstu lasīja priekšā. Parasti avīzes iznākšana ievilkās naktīs, kad večiņa jau bija pussnaudā. Tiklīdz pirmajam novilkumam bija iegūti redaktora un Glavļita paraksti, tas tika nodots tipogrāfijā iespiešanai. Korektorei bija jāstrādā ļoti uzmanīgi. Par katru nepareizu, vai izlaistu burtu bija aizrādījuma pavēle. Nezināmu apstākļu dēļ Glavļitam nepatika vidusskolas direktora uzvārds Blīgzna. Avīzē bija aizliegts viņa uzvārdu publicēt. Viņš bija aktīvs korespondents, bet varēja parakstīties tikai ar pseidonīmu Egle. Reiz nelielai informācijai par vidusskolu ielaidu Blīgznas uzvārdu, un, protams, saņēmu rājienu. Galvenais iespiedējs bija Oļģerts Valdmanis, pēc viņa Aina Balode (Zušmane). Pēc Balodes apprecēšanās ar Jāni Zušmani (bijušā tipogrāfijas īpašnieka Jēkaba Zušmaņa brāļa dēlu) čeka "palūdza" aiziet no darba, jo jaunais uzvārds bija nevēlams. Tipogrāfijas ēkā nedrīkstēja uzturēties nepiederošas personas, logi bija ar metāla režģiem, caur kuriem strādājošo piederīgie drīkstēja sarunāties vai iedot pusdienu maizi. Fotografijas sūtīja uz cinkogrāfiju Rīgā, tur izgatavoja klišeju, fotogrāfiju retušēja un tikai pēc tam uz koka klucīša tika uzlikta cinka fotogrāfija. Tā ka par aktuāliem foto uzņēmumiem laikrakstā nevarēja būt ne doma."

1958.gada 3.jūnijā iznāca pēdējais "Smiltenes Kolchoznieks", lai pēc dažām dienām pārtaptu par kompartijas laikrakstu "Padomju Smiltene". Tās pēdējais numurs iznāca 1959.gada 17.novembrī. Smiltenes rajona laikraksta redaktori bijuši: Ēvalds Līnis, Mirdza Sergijenko, Jakobs Goldbergs, Ērika Liepiņa. Likvidējoties Smiltenes rajonam, pakāpeniski savu darbību pārtrauca Smiltenes tipogrāfija. Avīžniecības grožus pārtvēra Valkas rajona "Darba Karogs". Atmosfērā rajona avīzei bija nosaukums "Mūsu Zeme", bet privātpašuma nostiprināšanās laikā pieņēma nosaukumu "Ziemeļlatvija".

Gunāra Liedaga radošais darbs atdzīvināja periodikas izdošanu Smiltenē. 1996.gada 24.augustā pirmoreiz iznāca "Smiltenīte" - "iknedēļas izdevums izziņai un atpūtai ar Smiltenes televīzijas raidījumu programmu". "Smiltenīte" ātri ieguva iedzīvotāju atzinību, jo publicēja lakonisku informāciju par jaunākiem notikumiem pilsētā un rakstus par senatni, laikabiedru atmiņu stāstus. Pēc 300.numura iznākšanas 2002.gada 25.maijā izdevējs paziņoja, ka "Smiltenītes" laiks ir beidzies. "Smiltenīte" piecarpus gadus aizpildīja sava veida preses tukšumu, jo "Ziemeļlatvija" 90.gadu vidū par Smiltene rakstīja maz.

Vārdu "Smiltenīte" G.Liedags atdeva jaunizveidotajam interneta portālam www.smiltene.lv, lai labestīgais pilsētas apzīmējums piesaistītu smilteneišus visā pasaulē. Pēc 2 mēnešiem G.Liedags sāka izdot laikrakstu "Mazpilsēta", kas turpināja "Smiltenītes" numerāciju un tāpat informēja par Smiltenes notikumiem.

"Mazpilsēta" no saviem lasītājiem atvadījās 2003.gada 7.martā ar cerību, ka "Ziemeļlatvijas" Smiltenes žurnālisti turpinās pilsētas notikumu apkopošanu un veidos arī aprakstus par Smiltenes vēsturi un pašiem smilteniešiem.

Tagad iznākošās "Smiltenes Ziņas" ir tikai ielikums "Ziemeļlatvijā", tām trūkst sava izdošanas kārtas numura un bibliotekāriem un vēsturniekiem ir grūti šo avīzi saglabāt hronoloģiskā secībā. Tagad daudziem šķiet, ka ir jauni laiki un avīžu krāšanai nav jēgas, bet gan jau pēc gadiem 50 mūsu mazbērni tvers katru "veco" avīzīti, cenšoties uzrakstīt savu tēvu un vectēvu laika vēsturi.

Paralēli ar laikrakstu izdošanu, G.Liedags 1997.gadā uzsāka grāmatu izdošanu, sagatavojot tās iespiešanai Valmieras tipogrāfijā. Pirmā brošūras veida grāmataiņa nāca klajā 1997.gada 5.novembrī, un tas bija dzejnieces Kornēlijas Apškrūmas veltījumu krājums - "Smiltenei". Sekoja grāmatas: "Mīļumvārdi" 1998.g. (autore K.Apškrūma), "Vecmāmiņa un mājas gariņš" 1999.g. (K.Apškrūma), "Mīļumvārdi 2" 1999.g. (K.Apškrūma), "Smiltenei" 1999.g. (atkārtots un papildināts izdevums - veltījums ģimnāzijas 90 gadu jubilejai), "Mīļumvārdi 3" 2000.g. (K.Apškrūma), "Cerību vārti" 2001.g. (K.Apškrūma), "Asni zem akmens" 2001.g. (A.Gēgere), "Līdz rudenim" 2002.g. (B.Žurovska), "Mīlestībā teikts vārds" 2002.g. (K.Apškrūma), "Uzziedēt gaismā" 2003.g. (B.Žurovska), "Megazvaigznei Teātra Žurkai Kornēlijai" 2003.g. (K.Apškrūma), "Ar zvaigžņu putekļiem saužās" 2004.g. (M.Sviķe), "Smiltene.Laiki un Likteņi" 2004.g. (J.Zušmanis).

Bibliotēkas

Vēstures avoti liecina, ka par pirmās Smiltenes bibliotēkas dibināšanas datumu jāuzskata 1881.gada 2.jūnijs, kad nodibināja Smiltenes - Palsmanes - Aumeisteru - Gaujienas lauksaimniecības biedrību. Pēc iespējas ātrāk izveidot bibliotēku uzdeva draudzes skolotājam D.Dambergam. Sākumā grāmatu bija nedaudz, bet kopš 1901.gada bibliotēka ievērojami paplašināta, izstrādāti arī lasītāju noteikumi.

Bibliotēku bija iecienījuši apkārtējo pagastu zemnieki. Rakstnieks Pēteris Ērmanis savā grāmatā "Atmiņu vija" raksta:

"Tēvs, kā Smiltenes zemkopju biedrības biedrs, bija sācis no bibliotēkas ņemt grāmatas lasīšanai. No turienes nu dabūju reiz visus Mājas Viesa Mēnešrakstus rokā, izņemot divus gadus. Nu varēju, jau dziļāk izprotot, uzņemt arī to, ko tur senāk biju lasījis. Dabūju lasīt arī pirmos "Austruma" gada gājumus no Maskavas laikiem, kurus vēl nekad nebiju redzējis."

Par 1906.gadu Ērmanis atceras:

"Zināms darbs ar nelielu atlīdzību man gadījās Smiltē, zemkopības biedrības bibliotēkā, tai pašā, no kuras agrāk ņēmu Mājas Viesa Mēnešrakstus un dažādas grāmatas. Nebiju vēl pilngadīgs, par bibliotekāru krievu valdība mani neapstiprinātu, oficiāli tāds bija vecs Smiltenes namsaimnieks Nodievs. Bet īstais bibliotēkas apzinātājs un pārzinātājs, kā arī grāmatu izsniedzējs (bija ap 2000 sējumu) lasītājiem biju es."

Divus gadus (1913.-1915.) P.Ērmanis bija arī pilntiesīgs bibliotekārs.

Vecākā pilsētas bibliotēka līdz tās bojāejai bija Lauksaimniecības biedrības namā ar apmēram 2300 grāmatām, lasītāji galvenokārt bija biedrības biedri.

Lai veicinātu smilteniešu izglītošanos un dotu iespēju pilsētas iedzīvotājiem lasīt grāmatas, pilsētas valde 1927.gada 1.septembrī nodibināja Smiltenes sabiedrisko bibliotēku. Tā atradās pilsētas valdes namā Baznīcas laukumā un

Pirmais Smiltenes sabiedriskās bibliotēkas vadītājs Artūrs Vildiņš

piedāvāja lasītājiem apmēram 3000 grāmatu. Pirmais bibliotēkas vadītājs bija Artūrs Vildiņš. Viņš, rīdzinieks būdams, atsaucās uz sabiedriskā fonda "Kultūras balss" aicinājumu - attīstīt grāmatu tirdzniecību ārpus Rīgas, ieradās Smiltēnē un uzsāka aktīvu grāmatu popularizēšanas darbu, sākumā kā tirgotājs, vēlāk kā bibliotekārs. Vildiņš nopelnījis maz un pēc dažiem gadiem Smiltēni atstāja, tomēr pēc Otrā pasaules kara atgriezās Smiltēnē un sāka veidot jaunu pēckara laika bibliotēku, jo abas pilsētas bibliotēkas bija nodegušas.

Vildiņš staigāja pa mājām un lūdza ziedot grāmatas bibliotēkas atjaunošanai. Izpildkomiteja bibliotēkai nodeva grāmatas, kuras likteņa varā pameta smiltenieši pirms

došanās bēgļu gaitās. Pirmie pēckara bibliotēkas krājumi bija nelieli, toties lasītavā netrūka izdevumu krievu valodā - "Pravda" un "Ogoņok". Pēckara bibliotēka atradās Baznīcas laukumā 11.

Ilgus gadus Vildiņš strādāja viens, piepalīdzot sievai Zelmāi. Tad bibliotēkai ierādīja citas telpas - Dārza ielas 2 mājas otrā stāvā. Pieņēma lasītavas pārzini Helgu Zaļkalni un bibliotekāri Ernu Brūviņu. Vildiņš bibliotēkā nostrādāja līdz mūža beigām (1956.g.). Smiltenes iedzīvotāji labprāt apmeklēja bibliotēku, lasīja jaunākās avīzes, žurnālus un grāmatas.

Bibliotēkas fondā 1944.gadā bija 150 vienību, 1957.gadā -14767, 1967.gadā - 21402, 1977.gadā - 29700. 1963.gadā bibliotēkā strādāja vadītāja Helga Zaļkalne (Freidenfelde), bibliotekāre Erna Frīdermane un Lidija Gailīte (lasītavas pārzine). Pirms tam jau atsevišķi bija izdalīta bērnu bibliotēka un to vadīja Ženija Zariņa. Bibliotekāre Mirdza Akmentiņa pēc Rīgas kultūras un izglītības darbinieku tehnikuma beigšanas 1957. gadā bija sākusi strādāt bērnu nodaļā.

No 1964.gada līdz 1967.gadam

Bibliotekāres 1971.gadā

bibliotēku vadītāja Gita Miķelsone (viņas vadīšanas laikā bibliotēka bija Ļeņina ielā), pēc tam šo darbu nododot Zaigai Krūmiņai.

Tagadējā bibliotēkas vadītāja Zaiga Krūmiņa bibliotēkā sākusī strādāt 1966.gadā, pēc trijiem gadiem kļuva par vadītāju. Neklātienē pabeigusi augstskolu - Filoloģijas fakultātes bibliotekāru un bibliogrāfijas nodaļu.

Pēc jaunā kultūras nama uzbūvēšanas, vecā kultūras nama telpas pilsētas centrā izremontēja un iekārtoja sporta zāli, bet zemo griestu dēļ to nevarēja pilnvērtīgi izmantot, tāpēc visas telpas drīz vien atdeva bibliotēkai. Pārceļšanās bija pēkšņa un komiska - nebija nekāda transporta, katru plauktu un atbilstošās grāmatas bibliotekāres pārvilka ar ragaviņām.

Darbiniekus vienmēr iesaistīja dažādās akcijās: bija tikšanās ar rakstniekiem, literārās tiesas; pilsētas Goda plāksnes noformēšanā, vēlēšanu komisijā. Bija arī daudz priekšnieku: Valsts bibliotēka, Valkas Centrālā bibliotēka, Valkas kultūras nodaļa, vietējā izpildkomiteja.

Bibliotēkas bērnu nodaļa kopš 1967.gada atrodas kultūras namā.

Pagājušā gadsimta deviņdesmitie gadi darbā ienesa jaunus akcentus. Bibliotēkas fonds samazinājās, jo neuzglabāja vairs padomju laika propagandas literatūru un grāmatas, kurām nav mākslinieciskās vai izziņas vērtības un kuras lasītāji vairs nepieprasīja. Mainījās bibliotēkas piedāvājums, tika ieviesti jauni informācijas iegūšanas veidi.

Gadsimtu mijā bibliotēka apkalpoja 1700 iedzīvotājus no Smiltenes un tās apkārtnes. Pašreizējās telpas ierobežo attīstību, jo atrodas privāta īpašuma namā, tāpēc 2000.gadā arhitekta L.Šmita darbnīcā izstrādāja bibliotēkas trīs skiču projektu variantus. Pašvaldībai realizēt projektu par savu naudu pagaidām nav pa spēkam - atliek piesaistīt sabiedrisko fondu līdzekļus.

Pateicoties Sorosa fonda atbalstam, sākot ar 2000.gadu Smiltenes pilsētas bibliotēka apmeklētājiem piedāvā vairākas jaunas informācijas meklēšanas iespējas, izmantojot Latvijas normatīvo aktu informācijas sistēmu. 2003.gada 19.martā pilsētas bibliotēkā atklāja interneta lasītavu. Tajā ir piecas darba vietas pie datoriem, kuriem ir pastāvīgs interneta pieslēgums.

Bibliotēkas darbinieces 2001.gadā

Ar laiku līdzās grāmatplauktiem parādīsies plaukti ar kasetēm, būs video un datoru diskešu kartotēka.

2004.gada vidū bibliotēkā strādāja Zaiga Krūmiņa, Alda Liuke (galvenā bibliotekāre), Mirdza Akmentiņa, Ilona Rozīte, Juris Krūmiņš, Ilze Nātre, Zoja Nikolajeva, Anita Lazdiņa.

Teātris - tā ir pati dzīve

Pirmie sešdesmit gadi. Jau deviņpadsmitajā gadu simteņa vidū, kad Smiltene bija tikai neliels miestīnš vītoliem apaugušu četru ceļu krustojumā, krogos notikuši dažādi kultūras sarīkojumi. Visvairāk "Sprugulī" un "Naužēnā", jo tiem augšstāvos bijušas paprāvas zāles ar skatuvi.

Rakstiskas liecības saglabājušās par 1888.gada Otrām Lieldienām, kad Sprugulu viesnīcas zālē Smiltenes Mūzikas un dziedāšanas biedrība sarīkojusi pirmo teātra izrādi, uzvedot lugu "Pagasta nabags". Ļoti slikto pavasara ceļu dēļ izrāde bijusi vāji apmeklēta. Turpmākajos gados publikas interese pieaugusi - katru gadu tikušas iestudētas un Sprugulu zālē izrādītas divas - trīs lugas. Klātesošie droši vien neapzinājās, ka ir noskanējis pirmais Atmodas zvans.

Savā autobiogrāfijā dramaturgs Jūlijs Pētersons ļoti izteiksmīgi apraksta, kā notikusi viņa pirmā iestudētās lugas izrāde "Auniņu" mājās netālu no Brutuļu ezera:

"Ap 1890.gadu Brutuļu fabrikā sāka sarīkot mazas teātra izrādes. Man viņas ļoti patika, it īpaši luga "Meitas pūrs". Man drīz vien lieta bija skaidra: pašam jāierīko savs teātris. Iegādājos lugu "Meitas pūrs" un vispirms pats to izmācījos no galvas. Tad savācu trupu un sāku mācīt lomas. Tas nebija viegli, bet lieta beidzot bija tik tālu, ka vienā svētdienas vakarā izrāde varēja notikt. No mātes palagiem un deķiem iztaisīju savā istabā skatuvi, daļu no istabas atstāju kā aizkulises aktieru vajadzībām, durvīm uz blakus esošo ļaužu istabu bija aizvilks priekšsargs priekšā un pati ļaužu istaba bija ierīkota par skatītāju zāli. Uz izrādi bija lūgti visi mājas ļaudis un kaimiņi. Ar lielo zvanu tika doti vajadzīgie trīs zvani par izrādes sākumu. Lai publika negarlaikotos, pirms izrādes tika aiz skatuves visu laiku griezta maza leijerkaste. Viss gāja puslīdz labi līdz tam momentam, kur pirmais mīlotājs - savas līgavas tēva pārsteigts - bija spiests uz ātru roku paslēpties un palīst zem galda. Tad nu publika sāka stipri smieties. Mans jaunais varonis - par vīrieti pārģērbts sievišķis - šos publikas smieklus bija uztvēris kā nicinošu izturēšanos pret sevi un - sāka turpat zem galda raudāt, kaut gan es - kā tēvs - pēc lugas darbības gaitas - nedrīkstēju nemaz zināt, ka tur zem galda kāds paslēpies. Ar šo incidentu izrāde faktiski izjuka. Tas mani ļoti sarūgtināja. Pēc pirmās neizdošanās sarakstīju mūsu trupai piemērotas lugas."

Pēc pārceļšanās uz Smilteni Jūlijs Pētersons nelielas ludziņas izrādīja Dārza ielas mājā (213.lap.).

Vēlāk, dažādās biedrībās pašdarbnieki iestudēja nelielas lugas. Taču, pilnīgai augot, krogi vairs nevarēja apmierināt ne teātra spēlētājus, ne skatītājus. Teātra cienītājiem jaunas iespējas parvērs pēc Lauksaimniecības biedrības

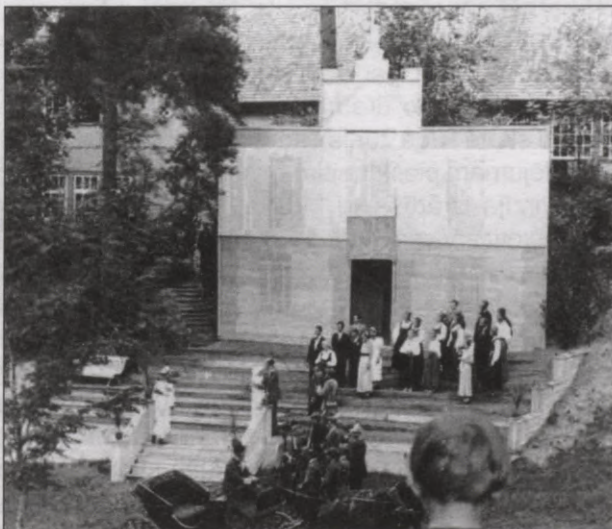
Aspazijas lugas "Vaidelote" galveno lomu atveidotājas

trešā nama uzcelšanas, kurā bija lieliska zāle. Sākot ar Aspazijas lugas "Vaidelote" izrādi pirmajā atklāšanas dienā (1913.) līdz pēdējai izrādītai - A. Brigaderes lugai "Maija un Paija" (1944.), smilteniešiem katru gadu bija iespēja noskatīties vietējo pašdarbnieku un citu pilsētu drāmas kolektīvu viesizrādes.

1916.gada otrajā pusē Smiltēnē ieradās latviešu strēlnieki; viņi bija izveidojuši savu teātra trupu. Tās dalībnieks Ēvalds Valters 1982.gadā smilteniešiem pavēstīja:

"Trupa apkalpoja strēlnieku daļas, kas bija izvietotas Vidzemē. No profesionāliem aktieriem trupā bija tikai divi: Jēkabs Dišlers (trupas vadītājs) un Erna Blūma. Visas izrādes beidzās ar balli, kur spēlēja 5.Zemgales pulka varenais pūtēju orķestris. Stabīlā mītne mums bija Smiltene, šeit arī Biedrības namā diezgan bieži spēlējām. Lielie iestudējumi - Kaudzīšu "Mērnieku laiki" un Tolstoja "Dzīvais mironis" - prasīja lielu aktieru sastāvu, un tad palīdzība nāca no Smiltēnes aktieriem, kuru uzvārdus diemžēl vairs neatceros, izņemot kādu vecāku aktrisi, kuru visi sauca par Zāru."

Neatkarīgās Latvijas laikā visapmeklētākās bija brīvdabas izrādes Jāņu kalnā pēc kapu svētkiem. Joprojām smilteniešu atmiņā palikusi V.Lapenieka iestudētā dziesmu spēle "Zajā pļavā" (attēlā; 1937.g. 18. VII). Čehu autora luga bija ļoti iecienīta Latvijā, pateicoties veiksmīgi izvēlētiem aktieriem, - tās centrā bija Zemnieku drāmas trupas izcilais komiķis Arnolds Štrams. Rīgas aktieru izrādē masu skatos piedalījās liels skaits smilteniešu.

1942.gada vasarā Pētera Lūča režijā izrādīja Jāņa Akuratera lugu "Studenti lauku darbos", tās izrādīšanai Jāņu kalnā tika uzbūvētas iespaidīgas dekorācijas un piedalījās Smiltēnes Dziedāšanas biedrības koris.

Pēc Otrā pasaules kara. Jau 1944.gada beigās teātra mākslas mīļotāji pulcējās Smiltēnes vidusskolā un iestudēja pirmo pēckara lugu - P.Gruzņas "Kad jūra krāc" (attēlā afiša 1945.g.25.II izrādei). Sekoja divi viencēļieni: "Bezdelīgu actiņas" un "Provincē", tie Valkas apriņķa pašdarbnieku skatē ieguva otro godalgu, bet pirmajā Padomju Latvijas tautas mākslas olimpiādē

Smiltēnes pilsētas neplūds vidusskolas pedagogu padome

datums
1945. g. 25. februārī skolas telpās
veikšana ar sekojošu programmu:

Par patlaban draudošām infekcijas slimībām un izsargāšanos no tām.
Lasis ārsts ARNOLDS JANAUS

Teātra izrāde: Pāvila Gruzņas drāma
3 cēļenos

KAD JŪRA KRĀC...

Pēc teātra **DEJAS**

Referāta sākums plkst. 17. veģe ar kafetiņu brīvi

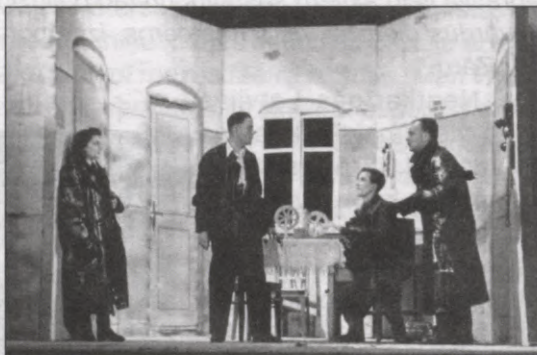
teātra izrāde ar tēlojumiem: 1. - Rīti, 2. - Rīti, 3. - Rīti, 4. - Rīti, 5. - Rīti, 6. - Rīti, 7. - Rīti, 8. - Rīti, 9. - Rīti, 10. - Rīti, 11. - Rīti, 12. - Rīti, 13. - Rīti, 14. - Rīti, 15. - Rīti, 16. - Rīti, 17. - Rīti, 18. - Rīti, 19. - Rīti, 20. - Rīti, 21. - Rīti, 22. - Rīti, 23. - Rīti, 24. - Rīti, 25. - Rīti, 26. - Rīti, 27. - Rīti, 28. - Rīti, 29. - Rīti, 30. - Rīti, 31. - Rīti, 32. - Rīti, 33. - Rīti, 34. - Rīti, 35. - Rīti, 36. - Rīti, 37. - Rīti, 38. - Rīti, 39. - Rīti, 40. - Rīti, 41. - Rīti, 42. - Rīti, 43. - Rīti, 44. - Rīti, 45. - Rīti, 46. - Rīti, 47. - Rīti, 48. - Rīti, 49. - Rīti, 50. - Rīti, 51. - Rīti, 52. - Rīti, 53. - Rīti, 54. - Rīti, 55. - Rīti, 56. - Rīti, 57. - Rīti, 58. - Rīti, 59. - Rīti, 60. - Rīti, 61. - Rīti, 62. - Rīti, 63. - Rīti, 64. - Rīti, 65. - Rīti, 66. - Rīti, 67. - Rīti, 68. - Rīti, 69. - Rīti, 70. - Rīti, 71. - Rīti, 72. - Rīti, 73. - Rīti, 74. - Rīti, 75. - Rīti, 76. - Rīti, 77. - Rīti, 78. - Rīti, 79. - Rīti, 80. - Rīti, 81. - Rīti, 82. - Rīti, 83. - Rīti, 84. - Rīti, 85. - Rīti, 86. - Rīti, 87. - Rīti, 88. - Rīti, 89. - Rīti, 90. - Rīti, 91. - Rīti, 92. - Rīti, 93. - Rīti, 94. - Rīti, 95. - Rīti, 96. - Rīti, 97. - Rīti, 98. - Rīti, 99. - Rīti, 100. - Rīti, 101. - Rīti, 102. - Rīti, 103. - Rīti, 104. - Rīti, 105. - Rīti, 106. - Rīti, 107. - Rīti, 108. - Rīti, 109. - Rīti, 110. - Rīti, 111. - Rīti, 112. - Rīti, 113. - Rīti, 114. - Rīti, 115. - Rīti, 116. - Rīti, 117. - Rīti, 118. - Rīti, 119. - Rīti, 120. - Rīti, 121. - Rīti, 122. - Rīti, 123. - Rīti, 124. - Rīti, 125. - Rīti, 126. - Rīti, 127. - Rīti, 128. - Rīti, 129. - Rīti, 130. - Rīti, 131. - Rīti, 132. - Rīti, 133. - Rīti, 134. - Rīti, 135. - Rīti, 136. - Rīti, 137. - Rīti, 138. - Rīti, 139. - Rīti, 140. - Rīti, 141. - Rīti, 142. - Rīti, 143. - Rīti, 144. - Rīti, 145. - Rīti, 146. - Rīti, 147. - Rīti, 148. - Rīti, 149. - Rīti, 150. - Rīti, 151. - Rīti, 152. - Rīti, 153. - Rīti, 154. - Rīti, 155. - Rīti, 156. - Rīti, 157. - Rīti, 158. - Rīti, 159. - Rīti, 160. - Rīti, 161. - Rīti, 162. - Rīti, 163. - Rīti, 164. - Rīti, 165. - Rīti, 166. - Rīti, 167. - Rīti, 168. - Rīti, 169. - Rīti, 170. - Rīti, 171. - Rīti, 172. - Rīti, 173. - Rīti, 174. - Rīti, 175. - Rīti, 176. - Rīti, 177. - Rīti, 178. - Rīti, 179. - Rīti, 180. - Rīti, 181. - Rīti, 182. - Rīti, 183. - Rīti, 184. - Rīti, 185. - Rīti, 186. - Rīti, 187. - Rīti, 188. - Rīti, 189. - Rīti, 190. - Rīti, 191. - Rīti, 192. - Rīti, 193. - Rīti, 194. - Rīti, 195. - Rīti, 196. - Rīti, 197. - Rīti, 198. - Rīti, 199. - Rīti, 200. - Rīti, 201. - Rīti, 202. - Rīti, 203. - Rīti, 204. - Rīti, 205. - Rīti, 206. - Rīti, 207. - Rīti, 208. - Rīti, 209. - Rīti, 210. - Rīti, 211. - Rīti, 212. - Rīti, 213. - Rīti, 214. - Rīti, 215. - Rīti, 216. - Rīti, 217. - Rīti, 218. - Rīti, 219. - Rīti, 220. - Rīti, 221. - Rīti, 222. - Rīti, 223. - Rīti, 224. - Rīti, 225. - Rīti, 226. - Rīti, 227. - Rīti, 228. - Rīti, 229. - Rīti, 230. - Rīti, 231. - Rīti, 232. - Rīti, 233. - Rīti, 234. - Rīti, 235. - Rīti, 236. - Rīti, 237. - Rīti, 238. - Rīti, 239. - Rīti, 240. - Rīti, 241. - Rīti, 242. - Rīti, 243. - Rīti, 244. - Rīti, 245. - Rīti, 246. - Rīti, 247. - Rīti, 248. - Rīti, 249. - Rīti, 250. - Rīti, 251. - Rīti, 252. - Rīti, 253. - Rīti, 254. - Rīti, 255. - Rīti, 256. - Rīti, 257. - Rīti, 258. - Rīti, 259. - Rīti, 260. - Rīti, 261. - Rīti, 262. - Rīti, 263. - Rīti, 264. - Rīti, 265. - Rīti, 266. - Rīti, 267. - Rīti, 268. - Rīti, 269. - Rīti, 270. - Rīti, 271. - Rīti, 272. - Rīti, 273. - Rīti, 274. - Rīti, 275. - Rīti, 276. - Rīti, 277. - Rīti, 278. - Rīti, 279. - Rīti, 280. - Rīti, 281. - Rīti, 282. - Rīti, 283. - Rīti, 284. - Rīti, 285. - Rīti, 286. - Rīti, 287. - Rīti, 288. - Rīti, 289. - Rīti, 290. - Rīti, 291. - Rīti, 292. - Rīti, 293. - Rīti, 294. - Rīti, 295. - Rīti, 296. - Rīti, 297. - Rīti, 298. - Rīti, 299. - Rīti, 300. - Rīti, 301. - Rīti, 302. - Rīti, 303. - Rīti, 304. - Rīti, 305. - Rīti, 306. - Rīti, 307. - Rīti, 308. - Rīti, 309. - Rīti, 310. - Rīti, 311. - Rīti, 312. - Rīti, 313. - Rīti, 314. - Rīti, 315. - Rīti, 316. - Rīti, 317. - Rīti, 318. - Rīti, 319. - Rīti, 320. - Rīti, 321. - Rīti, 322. - Rīti, 323. - Rīti, 324. - Rīti, 325. - Rīti, 326. - Rīti, 327. - Rīti, 328. - Rīti, 329. - Rīti, 330. - Rīti, 331. - Rīti, 332. - Rīti, 333. - Rīti, 334. - Rīti, 335. - Rīti, 336. - Rīti, 337. - Rīti, 338. - Rīti, 339. - Rīti, 340. - Rīti, 341. - Rīti, 342. - Rīti, 343. - Rīti, 344. - Rīti, 345. - Rīti, 346. - Rīti, 347. - Rīti, 348. - Rīti, 349. - Rīti, 350. - Rīti, 351. - Rīti, 352. - Rīti, 353. - Rīti, 354. - Rīti, 355. - Rīti, 356. - Rīti, 357. - Rīti, 358. - Rīti, 359. - Rīti, 360. - Rīti, 361. - Rīti, 362. - Rīti, 363. - Rīti, 364. - Rīti, 365. - Rīti, 366. - Rīti, 367. - Rīti, 368. - Rīti, 369. - Rīti, 370. - Rīti, 371. - Rīti, 372. - Rīti, 373. - Rīti, 374. - Rīti, 375. - Rīti, 376. - Rīti, 377. - Rīti, 378. - Rīti, 379. - Rīti, 380. - Rīti, 381. - Rīti, 382. - Rīti, 383. - Rīti, 384. - Rīti, 385. - Rīti, 386. - Rīti, 387. - Rīti, 388. - Rīti, 389. - Rīti, 390. - Rīti, 391. - Rīti, 392. - Rīti, 393. - Rīti, 394. - Rīti, 395. - Rīti, 396. - Rīti, 397. - Rīti, 398. - Rīti, 399. - Rīti, 400. - Rīti, 401. - Rīti, 402. - Rīti, 403. - Rīti, 404. - Rīti, 405. - Rīti, 406. - Rīti, 407. - Rīti, 408. - Rīti, 409. - Rīti, 410. - Rīti, 411. - Rīti, 412. - Rīti, 413. - Rīti, 414. - Rīti, 415. - Rīti, 416. - Rīti, 417. - Rīti, 418. - Rīti, 419. - Rīti, 420. - Rīti, 421. - Rīti, 422. - Rīti, 423. - Rīti, 424. - Rīti, 425. - Rīti, 426. - Rīti, 427. - Rīti, 428. - Rīti, 429. - Rīti, 430. - Rīti, 431. - Rīti, 432. - Rīti, 433. - Rīti, 434. - Rīti, 435. - Rīti, 436. - Rīti, 437. - Rīti, 438. - Rīti, 439. - Rīti, 440. - Rīti, 441. - Rīti, 442. - Rīti, 443. - Rīti, 444. - Rīti, 445. - Rīti, 446. - Rīti, 447. - Rīti, 448. - Rīti, 449. - Rīti, 450. - Rīti, 451. - Rīti, 452. - Rīti, 453. - Rīti, 454. - Rīti, 455. - Rīti, 456. - Rīti, 457. - Rīti, 458. - Rīti, 459. - Rīti, 460. - Rīti, 461. - Rīti, 462. - Rīti, 463. - Rīti, 464. - Rīti, 465. - Rīti, 466. - Rīti, 467. - Rīti, 468. - Rīti, 469. - Rīti, 470. - Rīti, 471. - Rīti, 472. - Rīti, 473. - Rīti, 474. - Rīti, 475. - Rīti, 476. - Rīti, 477. - Rīti, 478. - Rīti, 479. - Rīti, 480. - Rīti, 481. - Rīti, 482. - Rīti, 483. - Rīti, 484. - Rīti, 485. - Rīti, 486. - Rīti, 487. - Rīti, 488. - Rīti, 489. - Rīti, 490. - Rīti, 491. - Rīti, 492. - Rīti, 493. - Rīti, 494. - Rīti, 495. - Rīti, 496. - Rīti, 497. - Rīti, 498. - Rīti, 499. - Rīti, 500. - Rīti, 501. - Rīti, 502. - Rīti, 503. - Rīti, 504. - Rīti, 505. - Rīti, 506. - Rīti, 507. - Rīti, 508. - Rīti, 509. - Rīti, 510. - Rīti, 511. - Rīti, 512. - Rīti, 513. - Rīti, 514. - Rīti, 515. - Rīti, 516. - Rīti, 517. - Rīti, 518. - Rīti, 519. - Rīti, 520. - Rīti, 521. - Rīti, 522. - Rīti, 523. - Rīti, 524. - Rīti, 525. - Rīti, 526. - Rīti, 527. - Rīti, 528. - Rīti, 529. - Rīti, 530. - Rīti, 531. - Rīti, 532. - Rīti, 533. - Rīti, 534. - Rīti, 535. - Rīti, 536. - Rīti, 537. - Rīti, 538. - Rīti, 539. - Rīti, 540. - Rīti, 541. - Rīti, 542. - Rīti, 543. - Rīti, 544. - Rīti, 545. - Rīti, 546. - Rīti, 547. - Rīti, 548. - Rīti, 549. - Rīti, 550. - Rīti, 551. - Rīti, 552. - Rīti, 553. - Rīti, 554. - Rīti, 555. - Rīti, 556. - Rīti, 557. - Rīti, 558. - Rīti, 559. - Rīti, 560. - Rīti, 561. - Rīti, 562. - Rīti, 563. - Rīti, 564. - Rīti, 565. - Rīti, 566. - Rīti, 567. - Rīti, 568. - Rīti, 569. - Rīti, 570. - Rīti, 571. - Rīti, 572. - Rīti, 573. - Rīti, 574. - Rīti, 575. - Rīti, 576. - Rīti, 577. - Rīti, 578. - Rīti, 579. - Rīti, 580. - Rīti, 581. - Rīti, 582. - Rīti, 583. - Rīti, 584. - Rīti, 585. - Rīti, 586. - Rīti, 587. - Rīti, 588. - Rīti, 589. - Rīti, 590. - Rīti, 591. - Rīti, 592. - Rīti, 593. - Rīti, 594. - Rīti, 595. - Rīti, 596. - Rīti, 597. - Rīti, 598. - Rīti, 599. - Rīti, 600. - Rīti, 601. - Rīti, 602. - Rīti, 603. - Rīti, 604. - Rīti, 605. - Rīti, 606. - Rīti, 607. - Rīti, 608. - Rīti, 609. - Rīti, 610. - Rīti, 611. - Rīti, 612. - Rīti, 613. - Rīti, 614. - Rīti, 615. - Rīti, 616. - Rīti, 617. - Rīti, 618. - Rīti, 619. - Rīti, 620. - Rīti, 621. - Rīti, 622. - Rīti, 623. - Rīti, 624. - Rīti, 625. - Rīti, 626. - Rīti, 627. - Rīti, 628. - Rīti, 629. - Rīti, 630. - Rīti, 631. - Rīti, 632. - Rīti, 633. - Rīti, 634. - Rīti, 635. - Rīti, 636. - Rīti, 637. - Rīti, 638. - Rīti, 639. - Rīti, 640. - Rīti, 641. - Rīti, 642. - Rīti, 643. - Rīti, 644. - Rīti, 645. - Rīti, 646. - Rīti, 647. - Rīti, 648. - Rīti, 649. - Rīti, 650. - Rīti, 651. - Rīti, 652. - Rīti, 653. - Rīti, 654. - Rīti, 655. - Rīti, 656. - Rīti, 657. - Rīti, 658. - Rīti, 659. - Rīti, 660. - Rīti, 661. - Rīti, 662. - Rīti, 663. - Rīti, 664. - Rīti, 665. - Rīti, 666. - Rīti, 667. - Rīti, 668. - Rīti, 669. - Rīti, 670. - Rīti, 671. - Rīti, 672. - Rīti, 673. - Rīti, 674. - Rīti, 675. - Rīti, 676. - Rīti, 677. - Rīti, 678. - Rīti, 679. - Rīti, 680. - Rīti, 681. - Rīti, 682. - Rīti, 683. - Rīti, 684. - Rīti, 685. - Rīti, 686. - Rīti, 687. - Rīti, 688. - Rīti, 689. - Rīti, 690. - Rīti, 691. - Rīti, 692. - Rīti, 693. - Rīti, 694. - Rīti, 695. - Rīti, 696. - Rīti, 697. - Rīti, 698. - Rīti, 699. - Rīti, 700. - Rīti, 701. - Rīti, 702. - Rīti, 703. - Rīti, 704. - Rīti, 705. - Rīti, 706. - Rīti, 707. - Rīti, 708. - Rīti, 709. - Rīti, 710. - Rīti, 711. - Rīti, 712. - Rīti, 713. - Rīti, 714. - Rīti, 715. - Rīti, 716. - Rīti, 717. - Rīti, 718. - Rīti, 719. - Rīti, 720. - Rīti, 721. - Rīti, 722. - Rīti, 723. - Rīti, 724. - Rīti, 725. - Rīti, 726. - Rīti, 727. - Rīti, 728. - Rīti, 729. - Rīti, 730. - Rīti, 731. - Rīti, 732. - Rīti, 733. - Rīti, 734. - Rīti, 735. - Rīti, 736. - Rīti, 737. - Rīti, 738. - Rīti, 739. - Rīti, 740. - Rīti, 741. - Rīti, 742. - Rīti, 743. - Rīti, 744. - Rīti, 745. - Rīti, 746. - Rīti, 747. - Rīti, 748. - Rīti, 749. - Rīti, 750. - Rīti, 751. - Rīti, 752. - Rīti, 753. - Rīti, 754. - Rīti, 755. - Rīti, 756. - Rīti, 757. - Rīti, 758. - Rīti, 759. - Rīti, 760. - Rīti, 761. - Rīti, 762. - Rīti, 763. - Rīti, 764. - Rīti, 765. - Rīti, 766. - Rīti, 767. - Rīti, 768. - Rīti, 769. - Rīti, 770. - Rīti, 771. - Rīti, 772. - Rīti, 773. - Rīti, 774. - Rīti, 775. - Rīti, 776. - Rīti, 777. - Rīti, 778. - Rīti, 779. - Rīti, 780. - Rīti, 781. - Rīti, 782. - Rīti, 783. - Rīti, 784. - Rīti, 785. - Rīti, 786. - Rīti, 787. - Rīti, 788. - Rīti, 789. - Rīti, 790. - Rīti, 791. - Rīti, 792. - Rīti, 793. - Rīti, 794. - Rīti, 795. - Rīti, 796. - Rīti, 797. - Rīti, 798. - Rīti, 799. - Rīti, 800. - Rīti, 801. - Rīti, 802. - Rīti, 803. - Rīti, 804. - Rīti, 805. - Rīti, 806. - Rīti, 807. - Rīti, 808. - Rīti, 809. - Rīti, 810. - Rīti, 811. - Rīti, 812. - Rīti, 813. - Rīti, 814. - Rīti, 815. - Rīti, 816. - Rīti, 817. - Rīti, 818. - Rīti, 819. - Rīti, 820. - Rīti, 821. - Rīti, 822. - Rīti, 823. - Rīti, 824. - Rīti, 825. - Rīti, 826. - Rīti, 827. - Rīti, 828. - Rīti, 829. - Rīti, 830. - Rīti, 831. - Rīti, 832. - Rīti, 833. - Rīti, 834. - Rīti, 835. - Rīti, 836. - Rīti, 837. - Rīti, 838. - Rīti, 839. - Rīti, 840. - Rīti, 841. - Rīti, 842. - Rīti, 843. - Rīti, 844. - Rīti, 845. - Rīti, 846. - Rīti, 847. - Rīti, 848. - Rīti, 849. - Rīti, 850. - Rīti, 851. - Rīti, 852. - Rīti, 853. - Rīti, 854. - Rīti, 855. - Rīti, 856. - Rīti, 857. - Rīti, 858. - Rīti, 859. - Rīti, 860. - Rīti, 861. - Rīti, 862. - Rīti, 863. - Rīti, 864. - Rīti, 865. - Rīti, 866. - Rīti, 867. - Rīti, 868. - Rīti, 869. - Rīti, 870. - Rīti, 871. - Rīti, 872. - Rīti, 873. - Rīti, 874. - Rīti, 875. - Rīti, 876. - Rīti, 877. - Rīti, 878. - Rīti, 879. - Rīti, 880. - Rīti, 881. - Rīti, 882. - Rīti, 883. - Rīti, 884. - Rīti, 885. - Rīti, 886. - Rīti, 887. - Rīti, 888. - Rīti, 889. - Rīti, 890. - Rīti, 891. - Rīti, 892. - Rīti, 893. - Rīti, 894. - Rīti, 895. - Rīti, 896. - Rīti, 897. - Rīti, 898. - Rīti, 899. - Rīti, 900. - Rīti, 901. - Rīti, 902. - Rīti, 903. - Rīti, 904. - Rīti, 905. - Rīti, 906. - Rīti, 907. - Rīti, 908. - Rīti, 909. - Rīti, 910. - Rīti, 911. - Rīti, 912. - Rīti, 913. - Rīti, 914. - Rīti, 915. - Rīti, 916. - Rīti, 917. - Rīti, 918. - Rīti, 919. - Rīti, 920. - Rīti, 921. - Rīti, 922. - Rīti, 923. - Rīti, 924. - Rīti, 925. - Rīti, 926. - Rīti, 927. - Rīti, 928. - Rīti, 929. - Rīti, 930. - Rīti, 931. - Rīti, 932. - Rīti, 933. - Rīti, 934. - Rīti, 935. - Rīti, 936. - Rīti, 937. - Rīti, 938. - Rīti, 939. - Rīti, 940. - Rīti, 941. - Rīti, 942. - Rīti, 943. - Rīti, 944. - Rīti, 945. - Rīti, 946. - Rīti, 947. - Rīti, 948. - Rīti, 949. - Rīti, 950. - Rīti, 951. - Rīti, 952. - Rīti, 953. - Rīti, 954. - Rīti, 955. - Rīti, 956. - Rīti, 957. - Rīti, 958. - Rīti, 959. - Rīti, 960. - Rīti, 961. - Rīti, 962. - Rīti, 963. - Rīti, 964. - Rīti, 965. - Rīti, 966. - Rīti, 967. - Rīti, 968. - Rīti, 969. - Rīti, 970. - Rīti, 971. - Rīti, 972. - Rīti, 973. - Rīti, 974. - Rīti, 975. - Rīti, 976. - Rīti, 977. - Rīti, 978. - Rīti, 979. - Rīti, 980. - Rīti, 981. - Rīti, 982. - Rīti, 983. - Rīti, 984. - Rīti, 985. - Rīti, 986. - Rīti, 987. - Rīti, 988. - Rīti, 989. - Rīti, 990. - Rīti, 991. - Rīti, 992. - Rīti, 993. - Rīti, 994. - Rīti, 995. - Rīti, 996. - Rīti, 997. - Rīti, 998. - Rīti, 999. - Rīti, 1000. - Rīti, 1001. - Rīti, 1002. - Rīti, 1003. - Rīti, 1004. - Rīti, 1005. - Rīti, 1006. - Rīti, 1007. - Rīti, 1008. - Rīti, 1009. - Rīti, 1010. - Rīti, 1011. - Rīti, 1012. - Rīti, 1013. - Rīti, 1014. - Rīti, 1015. - Rīti, 1016. - Rīti, 1017. - Rīti, 1018. - Rīti, 1019. - Rīti, 1020. - Rīti, 1021. - Rīti, 1022. - Rīti, 1023. - Rīti, 1024. - Rīti, 1025. - Rīti, 1026. - Rīti, 1027. - Rīti, 1028. - Rīti, 1029. - Rīti, 1030. - Rīti, 1031. - Rīti, 1032. - Rīti, 1033. - Rīti, 1034. - Rīti, 1035. - Rīti, 1036. - Rīti, 1037. - Rīti, 1038. - Rīti, 1039. - Rīti, 1040. - Rīti, 1041. - Rīti, 1042. - Rīti, 1043. - Rīti, 1044. - Rīti, 1045. - Rīti, 1046. - Rīti, 1047. - Rīti, 1048. - Rīti, 1049. - Rīti, 1050. - Rīti, 1051. - Rīti, 1052. - Rīti, 1053. - Rīti, 1054. - Rīti, 1055. - Rīti, 1056. - Rīti, 1057. - Rīti, 1058. - Rīti, 1059. - Rīti, 1060. - Rīti, 1061. - Rīti, 1062. - Rīti, 1063. - Rīti, 1064. - Rīti, 1065. - Rīti, 1066. - Rīti, 1067. - Rīti, 1068. - Rīti, 1069. - Rīti, 1070. - Rīti, 1071. - Rīti, 1072. - Rīti, 1073. - Rīti, 1074. - Rīti, 1075. - Rīti, 1076. - Rīti, 1077. - Rīti, 1078. - Rīti, 1079. - Rīti, 1080. - Rīti, 1081. - Rīti, 1082. - Rīti, 1083. - Rīti, 1084. - Rīti, 1085. - Rīti, 1086. - Rīti, 1087. - Rīti, 1088. - Rīti, 1089. - Rīti, 1090. - Rīti, 1091. - Rīti, 1092. - Rīti, 1093. - Rīti, 109

Rīgā Levina komēdija "Bezdelīgu actiņas" ieguva trešo godalgu (rež. E. Blīgzna). Pats E. Blīgzna izrādē bija kareivis Akims Petrenko, Elvīra Janava tēloja diezgan grūto "Bezdelīgu actiņu" lomu.

Pēc kultūras nama ierīkošanas Spruguļa krogā, radās jaunas iespējas. Pašdarbnieki E. Blīgznas vadībā 1946. gadā iestudēja V. Grēviņa viencēlienu "Interesants gadījums", un atkal tika iegūta pirmā vieta Valkā un vēlāk Rīgā.

Kultūras nama pašdarbniekiem bija konkurenti Smiltenes slimnīcā. Pēc galvenā ārsta Arnolda Janava ierosinājuma 1945. gadā slimnīcā nodibināja dramatisko kopu. Kā pirmo 1946. gada sākumā iestudēja Korņeičuka lugu "Mistera Perkinsa misija boļševiku zemē", enerģiskā Emma Spalviņa iestudēja nelielas ludziņas - "Meitene Irēna" un "Notikums uz robežas".

Smiltenei slavu atnesa V. Lāča drāma "Bāka uz salas" (rež. E. Janava), kuru pirmo reizi izrādīja 1946. gada oktobrī (attēlā). Nākamā gada maijā "Bāka uz salas" Valkas aprīņka skatē bija labākā, tā paša gada novembrī notikušajā labāko dramatisko kolektīvu skatē Rīgā žūrijas komisija iestudējumam piešķīra pirmo vietu un izvirzīja izrādīšanai Maskavā. Gatavojoties Vissavienības skatei,

režisora pienākumus uzticēja Elmāram Blīgznam, viņš palīgus aicināja Pēteri Lūci.

1948. gada oktobra vidū Maskavā pavisam ieradās deviņpadsmit pašdarbības kolektīvi no plašās padomju zemes malām. Izejot uz skatuves, aktieriem bija neliels satraukums, bet ar pirmajiem lugas tekstā vārdiem viņi iejutās savā tēlā, runāja latviešu valodā (programma ar īsu satura aprakstu bija krievu valodā), un skatītāji lugu noskatījās ar lielu uzmanību. Galvenajā - bākas uzrauga Gaigala lomā bija iejuties Elmārs Blīgzna, pārējās svarīgākās lomas atveidoja Jānis Vēveris, Arnolds Janavs, Elvīra Janava, Ausma Mūrniece un Jānis Roze. Uzvedumā piedalījās arī Emma Spalviņa, Ernests Raudulis, Edgars Toms, Gunārs Ceriņš un Kārlis Grēviņš.

Šajā Vissavienības mēroga skatē smilteneši uzdevumu veica godam, ierindojās ceturtajā vietā. Goda rakstus un naudas balvas ieguva arī atsevišķi kolektīva dalībnieki. Pēc atgriešanās Latvijā aktieri tikās ar lugas autoru Vili Lāci un izteica savu vēlēšanos - Smiltenei vajadzīgs jauns kultūras nams.

1952. gada jūlijā Smiltenes rajona māksliniecišķās pašdarbības skatē kultūras nama drāmas kolektīvs iepriecināja skatītājus ar R. Blaumaņa lugu "Ugunī" (rež. E. Blīgzna). Nedalītu skatītāju atzinību izpelnījās Velta Rožkalne (Kristīne), Roberts Cers (Sutka), Vilis Sarmulis (Barons) un Juris Dāvis (Alders). Kopš tā laika Velta Rožkalne (Kalvele) gandrīz 36 gadus iepriecināja skatītājus ar savu aktrises talantu.

Vēl lugas iestudēja komunālās saimniecības uzņēmumā, slimnīcā, vidusskolā, un arī šie drāmas kolektīvi piedalījās dažādās skatēs un svinīgos aktos.

Nobeidzot atskatu par Smiltenes pilsētas kultūras dzīves pirmajiem pēckara gadiem, jāpiemin slimnīcas galvenais ārsts Arnolds Janavs, ar kura iniciatīvu medicīnas iestādē izveidoja dramatisko kopu, kultūras nama pašdarbības kolektīvā iestudēja Maļugina lugu "Vecie draugi" (1947.), publiskos pasākumos referēja par medicīnas tēmām. Viņa sieva Elvīra Janava spēlēja teātri, pašdarbības skatēs klausītāju un žūrijas atzinību izpelnījās viņas dziedātās solo dziesmas, kurām klavieru pavadījumu spēlēja Ernests Bojārs.

Pirmā pēckara brīvdabas izrāde Jāņu kalnā notika 1956.gada vasarā, kad kultūras nama drāmas kolektīvs izrādīja Tilvestes lugu "Purva velni".

Lielu ieguldījumu teātra attīstībā pēckara gados deva Smiltenes vidusskolas direktors Elmārs Blīgzna. 1957.gada rudenī par kultūras nama drāmas kolektīva režisori sāka strādāt Lilija Duka. Pēc dažiem viencēlieniem viņa iestudēja pirmo vairākcēlienu lugu - A. Arbuzova "Tikšanās ar jaunību". Lugu jau 1948.gadā bija iestudējis E. Blīgzna (tā izrādīta 10 reizes, noskatījušies 2800 skatītāju). Abus režisorus bija piesaistījusi lugas pamatdoma - ne jau gadi nosaka cilvēka vecumu. Vecums iestājas tajā brīdī, kad tu samierinies ar sasniegto, gribi atdusēties uz lauriem.

Attēlos: smilteniešu izrādes "Zelta Druva" 1947.g. un "Kristības" 1956.g.

Uz jaunās skatuves gaisma mirdz spožāk. Jaunas iespējas pavēra 1962. gada septembrī atklātais kultūras nams. Nākamajā gadā iestudēja R. Blaumaņa lugu "Ļaunais gars", 1965.gadā - J. Raiņa "Pūt, vējiņi".

1966.gadā kultūras nama drāmas kolektīvs atskatījās uz 20 darba gadiem. Janvārī notika E. Melngaiļa Tautas mākslas nama režisoru seminārs, kura dalībniekiem smiltenieši parādīja K. Simonova "Kādas mīlas stāstu". Izrāde speciālistus savijņoja, sekoja Kultūras ministrijas paziņojums: Smiltenes kultūras nama drāmas kolektīvam piešķirts Tautas teātra nosaukums. Zāli pāršalca ovācijās un apsveikumi. Svinīgos apstākļos režisorei L. Dukai un ilggadējiem dalībniekiem pasniedza Kultūras ministrijas Goda rakstus.

Pirmais gads jaunajam Tautas teātrim sākās veiksmīgi - Tautas teātru skatē smiltenieši par "Kādas mīlas stāsta" iestudējumu ieguva pirmo vietu republikā. Statistika saglabājusi neticamus skaitļus: luga "Kādas mīlas stāsts" izrādīta 56 reizes, to noskatījušies 20720 skatītāji.

Svinot latviešu teātra 100. gadadienu, smiltenieši uzņēmās iniciatīvu un noorganizēja pirmo Latvijas Tautas teātru salidojumu (1968.g.). Tā dalībnieki ilgi atcerējās viesmīlīgajā Smiltēnē pavadītās trīs karstās, radoša darba un domu piesātinātās dienas. 1969.gadā Viļņā, Baltijas republiku Tautas teātru festivālā "Draudzības rampa" drāmas kolektīvs parādīja R.Blaumaņa lugu "Ugunī". Aktieri pārveda žūrijas komisijas balvu, jaunus iespaidus un vērtīgas atziņas.

Negaidītu skatītāju atsaucību piedzīvoja 1972.gada sākumā iestudētā B.Nušiča komēdija "Prātu par naudu nenopirksi", kuru izrādīja pavisam 65 reizes. Katru gadu teātra kolektīvs iepriecināja savus skatītājus ar kādu jaunu iestudējumu. Teātra repertuārā pārsvarā bija latviešu padomju dramaturgu un krievu padomju rakstnieku darbi. Šajā tsajā pārskatā nav iespējams uzskaitīt visas iestudētās lugas, lomu tēlotājus un citus kultūras darba darītājus.

Un tomēr atmiņā iespiēdusies 1978.gada janvārī izrādītā Elīnas Zālītes luga "Rudens rozēs" (režisore Lilija Duka, scenogrāfs Ārijs Būmanis, aktieri Jānis Vīksniņš, Velta Kalvele, Anita Bērziņa, Valdis Miķelsons, Irēna Grīnberga, Voldemārs Zaļmežs, Paulis Cīrulis, Pēteris Knape, Monika Knostenberga, Elza Cīrule, Elvīra Janava, Velta Krieviņa, Dzintra Cīrule).

"Rudens rozēs". 1978. gads

Kultūras nama zāle bija pārpildīta katru nedēļas nogali. Smiltēnē viesojās Rīgas, Valmieras, Liepājas teātri, bija dzejas vakari ar slavenākiem tā laika dzejniekiem, koncerti, tikšanās. Visu notikumu centrā bija kultūras nama direktore Velta Kalvele. Velta jau negāja, viņa visa burtiski lidoja un staroja, vienmēr bija kā saulīte pavasarī, spēja būt visu kolektīvu dvēsele, nogludināt visas nesaskaņas, vienmēr prata ko skaistu un jauku pateikt.

1982.gadā L.Duka konstatēja:

"Esam ieauguši savas pilsētas dzīvē, esam tai vajadzīgi. Ne vienmēr viegli gājis šajā laikā. Smiltene ir mazpilsēta. Daudziem aktieriem, sevišķi jaunatnei, šeit kļūst šauri. Viņi aiziet strādāt un mācīties citur un mums jāatvadās. Ka darbs teātrī nav apstājies ne uz brīdi, vislielākā pateicība jāizsaka ilggadējiem aktieriem. Vairāk nekā 25 gadus mūsu teātrī darbojas Velta Kalvele, Monika Knostenberga, Austrā Muceniece, Ojārs Steģis, Jānis Vīksniņš, Ojārs Knēža. Uz 20 darbības gadiem var atskatīties 22 aktieri (kolektīvā 52 dalībnieki). Teātra veterāne Anna Zaķe, neskatoties uz ievērojamo gadu skaitu, aizrautīgi darbojusies vairāk nekā 20 gadus, skatēs gūstot atzinību par savdabīgo lomu atveidi."

Latvijas televīzijā 1983.gada 15.maijā bija stundu garš raidījums "Tiksimies kultūras namā". Par kultūras dzīvi Smiltēnē stāstīja Velta Kalvele. Raidījumā

piedalījās Tautas pūtēju orķestris A.Vīksniņa vadībā, sieviešu un vīru koris (dirigents T.Veismanis), Tautas deju ansamblis "Ieviņa" un bērnu deju kolektīvs (vadītāja I.Adāviča), bērnu vokālais ansamblis (vadītāja G.Pētersone), estrādes ansamblis J.Kļavas vadībā, sieviešu vokālais ansamblis (vadītāja V.Spružinska) un vidējās paaudzes deju kolektīvs (vadītāja R.Linde). Televīzija parādīja arī Tautas lietišķās mākslas studijas (vadītāja A.Galīte) un gleznotāja A.Štelca darbus.

Izrādījās, ka Hellas Vuolijoki luga "Justīne" bija pēdējā Lilijas Dukas iestudētā izrāde. Kaut arī tās tapšanas gaitā (1983.g.) bija dažādas grūtības, skatītāji vēlreiz redzēja teātra "zelta fonda" aktierus: E.Janavu, M.Knostenbergu, E.Cīruli, P.Knapi, I.Grīnbergu (attēlā - "Justīnes" spēlētāji 1985. gadā). Veltai Kalvelei Justīnes tēlā izdevās parādīt

lepnu, pašaieliedziņu, stipru sievieti, gatavu panest jaunu ciešanu nastu un nepazaudēt visaugstākos ideālus.

Teātra aktieri piedalījušies visās Smiltenes apkārtnē uzņemtajās Rīgas kinostudijas filmās. Pirmā bija "Klāvs Mārtiņa dēls" (1970.g.), tad Vijciema "Ielīcēs" filmētā "Pūt, vējiņi" un Aumeisteros uzņemtā "Laikmetu griežos" (1980.g.). Pirmizrādēs filmu režisori uzteica smiltenešu atsaucību, laipnību, viesmīlību.

Ievērtību izpelnījās Kārlis Putrālis (attēlā) kuplo ūsu dēļ un pieredzējušās aktrises Elza Cīrule un Anna Zaķe.

Augšminētais ir tikai neliels ieskats teātra mākslas attīstībā, jo grāmatas apjoms neļauj atspoguļot visu Smiltenes teātra vēsturi.

1984.gadā kultūras namā darbojās: Tautas teātris, teātra studija, Tautas deju ansamblis "Ieviņa", "Ieviņas" studija, Tautas lietišķās mākslas studija "Smiltene", lietišķās mākslas pulciņš, Tautas pūtēju orķestris, vīru koris "Dziedonis", sieviešu koris "Daina", darba veterānu koris, sieviešu vokālais ansamblis, estrādes ansamblis, diskotēkas, muzikālās sagatavošanas grupa, lauku kapela, vidējās paaudzes deju kolektīvs, tēlotājas mākslas, keramikas, kino un foto amatieru, daiļrunātāju, ģitāristu pulciņi, bērnu baleta un dramatiskais pulciņš, skolēnu deju kolektīvs. Darbojās šūšanas un piegriešanas, mezglošanas, adīšanas, kulinārijas, sarīkojumu deju kursi. Interešu klubi: jaunatnes klubs "Nemiers", vidējās paaudzes klubs, Lielā Tēvijas kara veterānu klubs, atturības klubs "Avots".

Intensīvi izmantotā kultūras nama zāle bija nolietojusies, bet remonts, kas sākās 1988.gadā, ilga 6 garus gadus (pārbūvēja balkonu). Pa šo laiku kultūras nams zaudēja skatītājus, nomainījās arī direktori.

Jauni režisori, mūsdienu lugas. Ar P.Putniņa lugas "Naktssargs un veļas mazgātāja" iestudējumu (1984.g.) sevi pieteica jauna režisore Anita Trūba (Grīniece). Veiksmīga bija viņas sadarbība ar mūsdienu lugu rakstnieci Leldi Stumbri. Ar labiem panākumiem iestudētas tādas L.Stumbres lugas kā "Zīmējumi smiltīs", "Andersons", "Mīlestības ārprāts", "Satikšanās", cikls "Spēle ar kauliņiem".

"Veca mīlestība nerūs" - ar šo izrādi Smiltenes teātris piedalījās amatieru teātru festivālā Dānijā, Odensē 1993.gada oktobrī.

Vairākus gadus Rutas Madarājas vadībā darbojās Smiltenes teātra studija, kas lielākoties iestudēja kustību izrādes.

Tuvojoties pavasarim, nu jau vairākus gadus kultūras namā tiek šūts, krāsots, veidots, skan mūzika un skatuve pārtop par kādu vēl neredzētu valstību. Mazos un lielos skatītājus iepriecina pasaku iestudējumi. Pirmie bija "Kā Lieldienu zaķis olas vārīja", "Īkstīte". Sekoja "Sniega karaliene", "Pasaka par meža avotu". Uzvedumos piedalās bērni no 5 līdz 17 gadiem, katrā izrādē vismaz 160 dalībnieki. Pasaku pamatu veido koncertmeistare Māra Leja, piesaistot deju kolektīvu vadītājas Ievu Adāviču, Jolantu Tilleri, scenogrāfus Andreju Leju un Andu Baltgalvi. "Īkstīti" izrādīja arī Rīgā VEF kultūras namā, "Sniega karalieni" visa Latvija redzēja televīzijā. Tādas izrādes netop īsā laikā - pēdējā, 2003.gada Lieldienās izrādītā "Pasaka par zelta zivtiņu" tika gatavota divus gadus (attēlā).

1982.gads. Smiltenes kultūras nama Tautas teātra "zelta fonds"

Dziesmu draugi

Mūzikas un dziedāšanas biedrība. Kora dziedāšanā smiltenešiem izveidojušās savas tradīcijas, kuru rašanās vēsture meklējama deviņpadsmitā gadsimta beigās. 1881.gadā toreizējais Smiltenes draudzes skolas pārzinis - skolotājs Dāvis Dambergs sācis apmācīt nelielu vīru pulciņu četrbalsīgā dziedāšanā, lai piedalītos baznīcas dievkalpojumos un dziesmu svētkos Bauņos. Dziedātāji nesuši pašu gatavotu kora karogu - uz baltas drānas izšūtu zaļu egli bez kaut kāda uzraksta. Vēlākais kora dibinātājs Pēteris Pelcis atceras, ka draudzes skolā, pēc kora izputēšanas, karogs glabājies klasē aiz sienas pulksteņa kastes.

Tai pašā laikā ap Blomes Siļķītes skolas skolotāju Oto Ābeli, komponista Ādolfa Ābeles tēvu, sākusi pulcēties Smiltenes apkārtnes muzikālā jaunatne. Pirmais dziedāšanas mēģinājums, toreiz saukts "dziedāšanas sapulce", noticis 1885.gada 3.jūnijā. Šādas "sapulces" notikušas svētdienās no pulksten desmitiem līdz pievakarei un noslēgušās ar dejām un rotaļām. Stingri kontrolēja, kā koristi apmeklē mēģinājumus, no iztrūkstošajiem piedzina soda naudu. No Siļķītes skolas koris pārcēlās uz Smiltenes draudzes skolu. Koncertējuši Spruguļa viesnīcas zālē (tagad pilsētas bibliotēka).

Dziedātāji vēlējās nodibināt savu dziedāšanas biedrību un sūtīja Pēteri Pelci uz Jaunpiebalgu (tur jau bija likumīga biedrība) iepazīties ar viņu pieredzi. Smiltenes dziedāšanas biedrība savus statūtus apstiprināja 1888.gada 25.februārī. Jaunās biedrības darbība tomēr bija ļoti ierobežota, jo cara valdība Baltijas vācu baronu ietekmē nelabprāt atļāva latviešiem piedalīties sabiedriskajā dzīvē un veicināt latviešu tautas gara attīstību.

1888.gada 17.aprīlī notika dziedāšanas biedrības pirmā sapulce, kurā mācītājs K. Kundziņš nolāstīja Bruģu tiesas lēmumu par biedrības apstiprināšanu. Par biedrības priekšnieku ievēlēja mācītāju K.Kundziņu, par vietnieku - Dāvi Kļaviņu, par dirigentu - Oto Ābeli. Biedrības uzdevumā E.Vīnerte izgatavoja karogu - uz zīda drānas vienā pusē ar uzrakstu "Smiltenes dziedāšanas biedrība", otrā - virs ozolu vainaga lapām izšūta zelta krāsas lira (attēlā).

Ar lielu sajūsmu dziedātāji mācījās dziesmas un piedalījās 1888.gada trešos vispārējos dziesmu svētkos Rīgā, saņēma dziesmu svētku komitejas pateicības rakstu. Pirmie statūti ierobežoja darbības loku, tādēļ pēc to paplašināšanas (1899.) biedrība ieguva jaunu nosaukumu - Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrība. Pēc skolotāja J.Maršāna priekšlikuma pie biedrības nodibināja orķestri. Tas pulcināja jaunatni un biedrība pamazām iegādājās savus instrumentus.

Dziesmu svētkos Jelgavā koris nepiedalījās, bet, sākot ar piektajiem vispārējiem dziesmu svētkiem 1910.gadā (kuros dziesmu karā ieguvis trešo godalgu),

piedalījies visos vispārējos dziesmu svētkos. Mūzikas un dziedāšanas biedrības valde iedibināja savas tradīcijas. Koristiem laulājoties allaž pasniedza kāzu dāvanu, apdāvināja arī citos svinīgos gadījumos. Biedrības sarīkojumos - koncertos, teātra izrādēs u.c. katrs dziedātājs saņēma savam ģimenes loceklim brīvbiļeti. Katru gadu biedrība sarīkoja kora vakaru ar bagāti klātu galdu. Tas atstāja uz koristiem labu iespaidu un viņi centīgi apmeklēja nodarbības. Koncertos iegūtos līdzekļus izlietoja instrumentu, nošu iegādei un izbraukumu apmaksai.

Pasaules karš un tam sekojošā revolūcija pārtrauca biedrības sekmīgo darbību. Lielinieku valdīšanas laikā gāja zudumā daudz biedrības inventāra, tajā skaitā gandrīz visi orķestra instrumenti.

Biedrības darbs atsākās tikai 1920.gadā, kad varēja brīvi dziedāt latvju tautas lūgšanu "Dievs, svētī Latviju!" Aktīvāka bija teātra trupa, tā iestudēja divas vai trīs lugas katru gadu, organizēja Ziemassvētku eglītes sarīkojumus.

Pirmie dziesmu svētki Smiltē notikuši 1908.gada 3.augustā. Tā kā tajā laikā lielas grūtības tika radījis lielākiem sarīkojumiem piemērotu telpu trūkums, pirmie dziesmu svētki ir notikuši firsta P.Līvena muižas šķūnī (tagad tur tikai drupas). Piedalījušies Valkas, Trikātas, Jaunvāles, Plāņu, Aumeisteru, Palsmanes, Mālavas, Vijciema un Grundzāles kori diriģentu E. Pētersona (draudzes skolas skolotājs) un J.Maršāna (pareizticīgo skolas skolotājs) vadībā. Pirmie Smiltē dziesmu svētki guvuši lielu piekrišanu -, kā redzams no vecajiem protokoliem, uz koncertu pārdotas 1137 biļetes.

Pārdzīvotie kara un revolūcijas laiki stipri traucēja dziesmu svētku sarīkošanu; tikai nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij, Smiltē 1925.gada 26.jūlijā Jaunā parkā notika otrie novada dziesmu svētki virsdiriģenta T.Reitera vadībā. Uz parka estrādes nostājās 500 dziedātāju. T.Reiters un kora diriģenti, mūzikas un

Otrie Smiltē novada dziesmu svētki
 1925.gadā Jaunā parkā

dziedāšanas biedrības no Gaujienas, Vijciema, Blomes, Mūrmuižas, Sikšņiem, Valkas, Mēriem, Strenčiem, Mārsnēniem, Aumeisteriem, Trikātas, Brantiem bija pielikušas lielas pūles, lai dziesmu atskaņojums izdotos labi.

Trešā dziesmu diena notika 1928.gadā (300 dziedātāji), ceturtā - 1929.gadā Jāņu kalnā (419 dalībnieki T.Reitera vadībā). Piektie Smiltē novada dziesmu svētki (1931.g.jūlijā) sākās Jaunā parkā, bet lietainā laika dēļ noslēdzās Lauksaimniecības biedrības zālē. Sestie dziesmu svētki notika 1933.gadā Jāņu kalnā, septītie - 1936.gadā virsdiriģenta T.Reitera vadībā.

Dziesmu draugiem neaizmirstami bija Smiltenes astotie dziesmu svētki 1938.gada 14.augustā. Šajā reizē tika svinētas divas jubilejas: Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrībai - 50. gadskārta, Smiltenes novada dziesmu dienām - 30 gadi. Šo dziesmu dienu koris, sava ilggadējā diriģenta J.Baumaņa vadībā, ievadīja ar dziedāšanu baznīcas dievkalpojumā. Jāņu kalnā svētkus atklāja mūsu novadnieks, Sabiedrisko lietu ministrijas pārstāvis J.Labsvīrs. Pēc tam dziesmu svētku kopkoris virsdiriģenta T.Reitera vadībā nodziedāja "Tev mūžam dzīvot, Latvija!", kuru svētku dalībnieki noklausījās, kājās piecēlušies. "Lai līgo lepna dziesma!" izskanēja svētku noslēgumā. Piedalījās 10 kori ar 300 dziedātājiem, un dziesmu svētkus noklausīties bija ieradušies ap 3000 cilvēku.

1938. gada Smiltenes dziesmu svētku dalībnieki Jāņu kalnā

Tie arī bija pēdējie Smiltenes novada dziesmu svētki, jo sociālisma periodā Jāņu kalnā notika Valkas rajona dziesmu svētki, kuri bija pieskaņoti dažādām sociālistiskās valsts jubilejām.

Gadu pirms Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrības simtgades kora dziesmu mīļotāji nodibināja jaukto kori ar ieceri to nosaukt par atjaunoto Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrības kori. Dažus mēnešus koris pastāvēja pie mūzikas skolas, bet, kad kora finansēšanu uzņēmās ceļinieki, to nosauca par Smiltenes 8.CBR jaukto kori. Svinot biedrības dibināšanas 100. jubileju 1988.gada maijā, Smiltenē notika jubilejas koncerts, kurā piedalījās 16 Valkas rajona kori. Smiltenes 8.CBR kora lielākie nopelni bija aktīva piedalīšanās visos Atmosdas laika pasākumos, bet pēc 1990.gada dziesmu svētkiem diriģenta untumu dēļ koris pakāpeniski zaudēja dziedātājus un pēc pāris gadiem beidza pastāvēt.

Vīru koris "Dziedonis". Tagadējai paaudzei nepazīstamais Smiltenes otrās pamatskolas pārzinis Jānis Ķīlis 1938.gada rudenī nodibināja vīru kori ar nosaukumu "Smiltenes pilsētas vīru koris". Dalībnieku skaits nebija liels - 25 vīri. Enerģiski strādājot, sagatavoja pirmo koncertu, kurš notika 1939.gada 6.martā. Koris nodziedāja Latvijas radio pārraidē un pēc tās Rīgas vīru koris "Dziedonis" sarīkoja smilteniešiem vakariņas. Jau tad radās doma dot arī Smiltenes korim nosaukumu "Dziedonis", bet vairums kora dalībnieku vēlējās palikt neatkarīgi. Koris un tā vecākais Bormanis prata atvairīt priekšlikumu nodēvēt kori par Aizsargu kori. J.Ķīlis drīz atteicās no kora vadīšanas un visu savu enerģiju veltīja skolas korim. Kora vadību pārņēma Edgars Dambis no lauksaimniecības skolas.

Tajā laikā (1940.g.) Smiltēnē no Rīgas atgriezās Jānis Stīklēns. Viņš ilgus gadus bija dziedājis Rīgas "Dziedontī" un darbojies kora valdē. Ar viņa starpniecību Rīgas "Dziedonis" apdāvināja smiltēniešus ar notīm, kas bija ļoti vērtīgs atbalsts provinces korim. J. Stīklēns kļuva arī par Smiltēnes kora vecāko.

Vīru kora "Dziedonis" vīri komponista Norviļa autorkoncertā 1938.gada martā

Kora pēdējā uzstāšanās notika 1940.gada 16. jūnijā, kad vīri piedalījās Latgales dziesmu svētkos. Dalībniekos drūmu noskaņojumu radīja 14.jūnija naktī notikušie robežincidenti, kā arī piepešā vēsts par prezidenta Ulmaņa palikšanu Rīgā un viņa svētku runa radiofona pārraidē.

Koristi dziesmu svētkos Stropu mežā

Nekad Baumaņu Kārļa himna "Dievs, svētī Latviju!" nebija skanējusi

tik cildeni, bet reizē arī tik skumji, kā toreiz, kad to trīsreiz nodziedāja lielais koris saules apstarotajā Stropu mežā 1940.gada 16.jūnija pievakarē.

Nākamajā rītā, kad kori devās atceļā, sarkanie tanki jau vēlās pāri Latvijas robežām. Pirmā Latvijas okupācija bija sākusies. Kori turpināja darboties arī vācu laikā, lai gan vairākus dziedātājus iesauca armijā. Vēl nesen par tiem laikiem stāstīja Roberts Beķeris, Emīls Kļaviņš, Ludvigs Kalniņš - 7.Ceļu daļas kora dalībnieki.

Pēc kara atgriežoties, koristi atrada izdegušu pilsētu, nebija ne telpu, ne mūzikas instrumentu. Dziedāšanas entuziasts Ādolfs Pijols 1947.gadā nodibināja vīru ansambli, bet pēc dažiem gadiem viņš mira un ansambļa vadību pārņēma J. Baumanis, ilggadējs Smiltēnes mūzikas un dziedāšanas biedrības kora diriģents. Pulciņš vīru, kam prāts allaž tiecies uz dziesmām, pēc kara šad tad satikušies un domājuši par kora atjaunošanu.

1951.gada pavasarī bija nodoms dibināt jaukto kori, bet, tā kā ieradās tikai dažas sievietes, sešpadsmit vīri nolēma dibināt vīru kori. Tūdaļ pirmajā mēģinājumā Smiltēnes vidusskolas skolotāja Jura Dāvja vadībā mācījās pirmo dziesmu - "Bij man vienas rozēs dēļ".

Tas bija laiks, kad no Krievijas lēģeriem atgriezās vācu armijā iesauktie smiltenieši, un pēc pārdzīvotā cerēja rast mierinājumu dziesmā. Atjaunoto kori dibināja neliela entuziastu grupa ar Jāni Sīklēnu priekšgalā, viņu ievēlēja par kora vecāko. J. Dāvis

ar savu cilvēcisko vienkāršību un draudzīgo attieksmi pret katru kora dalībnieku saliedēja vīrus par vienotu un stipru kolektīvu, nepārtraukti paaugstinot prasības izpildījuma kvalitātei. Noslēdzot pirmo atjaunotnes gadu, koris bija iestudējis 25 dziesmas, atskaites koncertā (attēlā) teicami nodziedāja J. Mediņa "Krāc jūrmalas priedes" un Aleksandrova "Kantāti par Staļinu".

Sagaidot Padomju Latvijas trešos dziesmu svētkus (1955.), jaunajā Jāņu kalna estrādē notika plašs koncerts. Vīru kora dalībniekiem Smiltenes ražošanas arteļa "Drēbnieks" darbnīcās pašuva jaunus vienveidīgus tautas tērpus. Pirmo reizi piedaloties dziesmu karā Rīgā, Smiltenes vīri izcīnīja 6.vietu.

Ar plašu koncertu 1956.gadā koris atzīmēja piecu gadu jubileju un kā ceļinieku kolektīvs pārstāvēja Latviju Maskavā. PSRS galvaspilsēta vīrus uzņēma draudzīgi, repertuārā puse bija latviešu un puse krievu dziesmu. Krievu varenās un skaistās dziesmas uz mūžu iegūlušas dziedātāju un klausītāju atmiņā - "Vakara zvani", "Ilmeņa ezers", "Taiga". Šīs dziesmas ne tikai Maskavā, bet tepat Latvijā turpmākajos gados bija jāatkārto divas trīs reizes. Un tomēr vismīļākās bija J.Vītola, E.Dārziņa, J.Ozoliņa un vēlāk arī R.Paula komponētās dziesmas. Taču pāri visam skanēja mūsu pašu latviešu tautas dziesmas.

1957.gadā kora vadību uzņēma diriģents Sergejs Duks. Viņš iesaistīja korī jaunus dziedātājus, gandrīz pilnībā apguva latviešu vīru kora klasisko "dzelzs" repertuāru, noteica iekšējās kārtības noteikumus un atbilstošās instancēs 1958.gadā apstiprināja nosaukumu - Smiltenes vīru koris "Dziedonis". Gada sākumā dzima skaista ideja - sarīkot Smiltenē vīru kora salidojumu.

Kora padome ar diriģentu S.Duku

Pirms gaidāmā pirmā republikas vīru kora salidojuma notika atskaites koncerts (bija 60 dziedātāji). Pirmajā daļā dziedāja padomju komponistu dziesmas, otrā bija veltīta latviešu klasikai, trešajā koncerta daļā izpildīja latviešu tautas dziesmas. Vislielāko skatītāju piekrišanu guva Smiltenes novada tautas dziesma A.Žilinska apdarē "Aiz ko man

saldens alus", kur solo partiju dziedāja V.Sarmulis. Sergejs Duks ar kormeistariem J.Tauriņu, A.Krišjāni un J.Baumani bija krietni strādājuši, lai sagatavotu koncertu.

1958.gada 17.augustā Smiltē notika LPSR pirmais vīru koru salidojums. Tas sākās ar gājienu no vidusskolas uz Jāņu kalnu. Viesu vidū bija LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieks Eduards Berklavs, Kultūras ministrijas darbinieki, arī divi tālās Vjetnamas pārstāvji (komponists un diriģents), igauņu koristi no Vīlandes, Veru un Tirvas. Uz estrādes nostājās vairāk nekā 600 dziedātāju, virsdiriģents bija Haralds Mednis. Skatītāju aplausus izpelnījās Emīla Dārziņa "Mūžam zili ir Latvijas kalni". Pirmās daļas beigās apvienotais koris Alūksnes pūtēju orķestra pavadījumā un S.Duka vadībā izpildīja norvēģu komponista Edvarda Grīga kantāti "Jaunā tēvija". Otrajā daļā brālīgo republiku komponistu skaņdarbus diriģēja Leonīds Vīgners.

"Dziedonis" pirms pirmā Latvijas vīru koru salidojuma Smiltē 1958.gadā

1958.g.30.novembrī koris atvadījās no tā dibinātāja Jura Dāvja, jo viņš mainīja darba vietu un atstāja Smiltēni. 1964.gadā pensijā aizgāja diriģents S.Duks. 1965.gadā diriģenta pienākumus uzņēmās Viesturs Liepiņš.

Padomju Latvijas 25.gadadienai veltītajos dziesmu svētkos koris izcīnīja piekto vietu starp republikas vīru korim. Dziedātāju entuziasma un diriģenta neatlaidības rezultāti vispilnīgāk izpaudās 1968.gada vīru un sieviešu koru salidojumā Ogrē, kur "Dziedonis" izcīnīja otro vietu. Koris vairākkārt uzstājies televīzijas raidījumos.

Kopš 1971.gada kolektīva vadībā nostājās Artis Kumsārs. Viņš ar "Dziedoni" Rīgā Konservatorijā kārtoja savu diriģenta eksāmenu. Kumsārs bija aktīvs jaunu ceļu un izteiksmes līdzekļu meklētājs. Kora vadītājs uzskatīja par savu pienākumu pēc iespējas biežāk piedalīties dažādos sabiedriski nozīmīgos kultūras sarīkojumos. "Dziedonis" viesojās J.Raiņa, E.Dārziņa, Jurjānu Andreja dzimtajās vietās Tadenavā, Jaunpiebalgā, Ērgļu Meņģeļos.

Diriģenta Tāļa Veismaņa vadībā koris draudzējās ar Igaunijas korim, koncertējot gan Tallinā, Tartu, Vīlandē un citur. Igauņi bieži brauca uz Smiltēni. Igaunju valodā bija grūti apgūt divas dziesmas, bet igauņi iemācījās mūsu "Pūt, vējiņi!".

"Dziedoņa" pēdējais diriģents bija Ivars Bērziņš. Viņš vadīja vairākus Latvijas korus un uz Smilteni brauca tikai reizi mēnesī. Vietējie kormeistari, lai kā arī centās, smago nastu nespēja celt. 1990.gada dziesmu svētkos "Dziedonis" kopā ar citiem Smiltenes kolektīviem izsoļoja cauri Rīgai un 44 dziedātāju sastāvā kāpa uz lielās estrādes.

Diriģenta noslogotības vai arī nevēlēšanās dēļ neizdevās nosvinēt kora 40 gadu jubileju, lai gan to vēlējās vismaz 50 vecie "Dziedoņa" dalībnieki. To ar rūgtumu sirdīs pārdzīvoja tie sirmie vīri, kuri kori bija radījuši un kuriem visus nozīmīgākos mūža 40 gadus koris bija bijis kā otrās mājas. Palicis bez diriģenta, "Dziedonis" vēl tikai kādu brīdi mēģināja turpināt skaisto darbu.

Es vienmēr ar sajūsmu, apbrīnu un veselīgu skaudību esmu raudzījies uz tiem laimīgajiem cilvēkiem, kuri saulē un lietū, spītējot nogurumam un ikdienas raizēm, spējuši sevī uzņemt un citus apgaismot ar mūsu tautas vērtību apliecināšu starojumu. Atskatoties uz desmit gadu veciem notikumiem, šķiet neizprotami, kāpēc laikā, kad bijām atguvuši mūsu tēvu un vectēvu dziesmas un vairs nebija jādzied politiķu pasūtītās dziesmas, Smiltenes "Dziedonis" beidza pastāvēt.

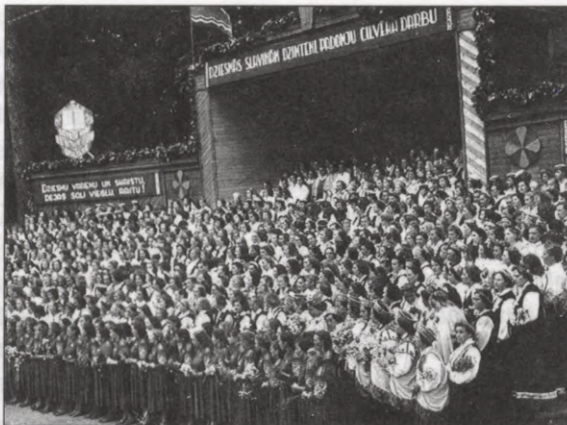

Varena Smiltenes vīru koris "Dziedonis" XX gadsimta astoņdesmitajos gados

Sieviešu koris "Daina". Smiltenes kultūras nama sieviešu koris dibināts 1953.gadā. Pirmajos darbības gados tajā dziedāja 20 dalībnieces. Kori no dibināšanas gada līdz 1959.gadam vadīja J.Dāvis. 1957.gadā, gatavojoties jaunatnes un studentu festivālam, kolektīvs apvienojās ar Smiltenes patērētāju biedrības sieviešu kori, tādējādi izveidojot Smiltenes pilsētas sieviešu kori. Koncertēja Smiltē, apkārtnes ciemos, kaimiņu rajonos. 1957.-1958.gada repertuārā bija iekļauta E.Dārziņa "Nāru dziesma", "Meiteņu dziesma" no operas "Jevgeņijs Oņegins" u.c. Kora vecākā līdz 1959.gadam bija Margita Mieriņa.

Smiltēniešu atmiņā paliks pirmais republikas sieviešu koru salidojums 1959.gada 4.jūlijā ar krāšņo dalībnieču gājienu no vidusskolas uz Jāņu kalnu. Uz estrādes nostājās 33 kori ar apmēram 1100 dziedātājām. Svētku koncerts iesākās

ar S.Tujikova "Dzimtene, mana mīļotā", kurai sekoja virsdiriģenta J.Ozoliņa vadībā J.Mediņa "Ziedonī", "Es uzaugu diža meita" - tautas dziesma J.Graubiņa apdarē, Em. Dārziņa "Nāru dziesma". Vairākas dziesmas diriģēja T. Kalniņš, svētku programmu papildināja Veru rajona (Igaunija) sieviešu koris "Kannel" (tulc. "Kokle"). Noslēgumā izskanēja J.Ozoliņa "Dziesma". Pirmais sieviešu koru salidojums Smiltēnē bija kā ģenerālmēģinājums 1960.gada dziesmu svētkiem.

Pirmais sieviešu koru salidojums Smiltēnē 1959.g.

Laika posmā no 1959.gada līdz 1962.gadam ar sieviešu kori strādāja diriģents Juris Štamers, kora vecākā bija Skaidrīte Pētersone. No 1962. līdz 1977.gadam kora diriģente bija Māra Miķelsone (kora vecākās Alīna Āboliņa un Maija Ērgle). Gadu gaitā sieviešu koris piedalījies visās Valkas rajona rīkotajās koru skatēs un darba svētkos. Koris ar savu līdzdalību kuplināja V.I.Ļeņina 100.dzimšanas dienai un Padomju Latvijas 30.gadadienai veltītos republikas 1970.gada dziesmu un deju svētkus. Šo garo svētku nosaukumu minu, lai atgādinātu, ka padomju varas laikā latviešu dziesmu svētkiem tika piekārti dažādi politiski notikumi. Pat 1973.gada

Sieviešu koris kopā ar diriģentu J. Štāmeru. 1960.gads

dziesmu svētkiem, kas bija veltīti dziesmu svētku simtgadei, tika piekārts klāt lozungs - veltījums PSRS 50.gadadienai. Korim bija izveidojusies tradīcija pēc spraigas darba sezonas doties kopējā ekskursijā, apceļojot Latviju, Igauniju un Lietuvu.

Mācoties Latvijas Valsts konservatorijas 5.kursā, Tālis Veismā-

nis atrada brīvu laiku, lai varētu atbraukt uz Smiltēni un vadīt kora mēģinājumus. Arvien ciešāk viņš sarada ar Smiltēnes koru dziedātājiem un 1978.gadā pēc konservatorijas beigšanas izšķīrās par dzīvošanu un strādāšanu Smiltēnē.

Nemanot pienāca kora "Daina" 25 gadu jubileja. Pirms jubilejas koncerta sakārtoja kora vēsturi un secināja, ka no dibināšanas gada vēl dzied Alma Kārkliņa, Elvīra Zupe un Mirdza Kļaviņa.

1979.gada rudenī par kormeistari sāka strādāt Māra Zelmene, viņa piesaistīja

jaunas balsis - 9. klašu meitenes, sezonas beigās korī bija 75 dziedātājas.

1981.gadā koris piedalījās Mākslas dienu noslēguma koncertā, kas bija veltīts J.Cimzes atcerei. T. Veismanis veicināja draudzēšanos ar citiem koriem. Izveidojās draudzīgas saites ar Tautas koriem "Gaismas pils" un "Minjona". Sadarbība izpaudās gan apmaiņas vieskoncertos, gan kopīgos koncertos. Tikšanās ļāva vērtēt un salīdzināt savu un citu sniegumu. Šāda draudzība bagātināja un uzmundrināja pašus pašdarbniekus.

1986.gada rudenī pie diriģenta pulsts stājās Ivars Bērziņš. Lielu gandarījumu sagādāja iegūtā 1.vieta sieviešu un vīru koru salidojumā Preiļos 1987.gadā un viesošanās Ukrainā PSRS tautu daiļrades festivālā. Gads noslēdzās ar Jaungada draudzības koncertu Valmierā Sīmaņa baznīcā, kur piedalījās trīs Ivara Bērziņa vadītie kolektīvi. Sieviešu koris "Daina" (62 dziedātājas) piedalījās 20. vispārējos latviešu dziesmu svētkos (1990.g.).

Pēc tam sievu dziedāšanas prieks lēni izplēnēja. Tomēr 1994.gada janvāra sākumā koristes sapulcējās Smiltenes 8.CBR somu pirtī Tepera ezera krastā, lai atzīmētu aizgājušos Ziemassvētkus, un nemaz nenojauta, ka pēc nedēļas nodedgs pirts un arī koris tuvākajos mēnešos savu darbību pilnīgi beigs.

"Daina" 1980.gadā pēc koru skates LVU aulā

Koris "Mežābele". Pie kora šūpuļa stāvējuši skolotāji un arī vienlaikus pirmie diriģenti Alvīne Jurjāne un Jānis Ozoliņš. Pirmā uzstāšanās notikusi 1963.gada 6.novembrī Smiltenes kultūras namā ar divām dziesmām: "Ar kaujas saucieniem uz lūpām" un "Sveiciens Padomju Latvijai". Pirms tam jau bija dziedāts Drandu invalīdu nama iemītniekiem. Koris parasti piedalījās veco ļaužu saietos apkārtējos pagastos (tajā laikā ciemos). Darbīgs bija 1966.gads, kad tika dziedāts vēlēšanu dienas sarīkojumos un Valkā tautu draudzības koncertā. Pēc diviem gadiem koris piedalījās veco ļaužu koru salidojumā Saldū. Vēlākajos gados par diriģentēm strādājušas Māra Zelmene, Gunta Pētersone, Mārīte Magone, Valda Sedola, Ilona Jansone, kā arī Jānis Krauklis un kopš 1990.gada - Juris Lūsis.

Kora nosaukumu ieteikuši Gaujienas dziedātāji kopējā koncertā 1988.gada

maijā. Koris joprojām piedalās vecākās paaudzes kora salidojumos. Kopīgi svētki ir dziedātāju apaļās jubilejas. Tās kora dalībnieki svin divreiz gadā - sezonas sākumā un beigās.

Smiltenes pensionāru (Darba veterānu) koris 70.-80.gados

Koris "Vidzemīte". Tagad neviens nevar precīzi nosaukt to 1981.gada novembra dienu, kad Brantu ciema padomju saimniecības "Vidzeme" direktore Lilija Plūme sajūsmināta atgriezās no Valkas ar ieceri uz vietējā ansambļa bāzes izveidot kori. Kluba vadītāja Dzidra Šūpulniece saņēma uzdevumu. Priekšzīmi rādīja saimniecības direktore - dziedāja pati un palīdzēja ieinteresēt citus. Tālis Veismanis piekrita būt par dirigentu, savukārt par otro dirigenti aicināja Dzidru Jēkabsoni. Vēlāk Jēkabsons kļuva par kora dirigenti, par otro dirigenti izvēloties Baibu Zveju.

Kora dēļ L.Plūmei nekā nebija žēl: koristi vienmēr bija skaisti tērpi, un mēģinājumiem cilvēkus veda saimniecības autobuss. Taču prasības bija drakoniskas - čīkstētāji un kavētāji tika izsaukti pie direktores uz pārrunām.

Visiem korim dziedāšana sākās ar dziesmu svētku repertuāra apgūšanu. Ilgus gadus obligāti izpildāmās dziesmas noteica kompartijas ideologi. Bet tautas dainas un latviešu kora klasika, kurās aizdomīgas politiskās vēsmas nebija samanāmas, arvien bija kora dziedātāju un klausītāju sirdslieta.

Nosaukumu "Vidzemīte" pieņēma 1992.gadā, līdz tam tas bija vienkārši Brantu koris. Koris kopš tā pastāvēšanas darbojies aktīvi un bez pārtraukumiem, piedalījies visos dziesmu svētkos un kora skatēs.

"Vidzemīte" 1999.gadā viesojās Ungārijā, kur nodziedāja garīgo dziesmu programmu Sv. Matiaša katedrālē Budapeštā un garīgajā skolā pie Balatona ezera. 2000.gada vasarā "Vidzemīte" piedalījās 3. Ziemeļvalstu un Baltijas valstu dziesmu svētkos Norvēģijā un pēc diviem gadiem tādos pašos svētkos Lietuvā. Koris regulāri gatavo nelielas patstāvīgas koncertu programmas (laicīgās, garīgās un Ziemassvētku dziesmas), dziedot gan klasiku, gan latviešu komponistu sacerējumus, tautas dziesmu apdares. Korī pastāvīgi notiek neliela dalībnieku

nomaiņa, kas lielāko tiesu saistīta ar dziedātāju dzīvesvietas un dzīves apstākļu maiņu. Kopš 2002. gada "Vidzemīte" ir piltiesīgs Smiltenes pilsētas kultūras nama pašdarbības kolektīvs.

Attēlā: koris
"Vidzemīte"
1999.gadā

Koris "Pakalni". Dziesmu draugi, kuri bija ilgus gadus dziedājuši "Dainā" un "Dziedonī", nevarēja dzīvot bez dziesmas un 1995.gada 31.janvārī nodibināja jaukto kori. Diriģenta pienākumus uzņēmās Viesturs Liepiņš. Kora organizatori aicināja "vecos" dziedātājus un iesaistīja korī arī jauniešus. Jau Līgo svētku priekšvakarā bija jāuzņem lietuviešu folkloras grupa no Šilutes, jūlijā - Ziemeļu un Baltijas valstu dziesmu svētku dalībnieki. Gada beigās korī jau bija 35 dalībnieki.

Vārda došana notika tikai nākamā gada martā. Konkursā par kora nosaukumu bija iesniegti 47 priekšlikumi (nosaukumi). Trijās balsošanas kārtās uzvarēja "Pakalni". Drīz pēc tam ievēlēja kora padomi un tā prezidenti - Zaigu Krūmiņu.

Koris savas darbības sākumā piedalījies otrā pasaules smilteniešu saietā koncertā un brāļu Jurjāņu piemiņas koncertā "Meņģeļos". Izcīnītas tiesības piedalīties XXII vispārējos latviešu dziesmu svētkos.

Attēlā:
kora "Pakalni"
dalībnieki
dziesmu svētkos
1998.gadā

Dziesmu svētku ieskaņu koncertā Trikātā aizrautīgi diriģēja Viesturs Liepiņš, pēc dažām dienām savās lauku mājās Bilskas pagasta "Vecpodniekos" kopā ar kori viņš nosvinēja Viesturdienu. Un tad visus pārsteidza traģiska ziņa - pēkšņi 1997.gada 7.jūlijā apstājusies pukstēt Viestura Liepiņa sirds.

1998.gada lielajos dziesmu svētkos piedalījās kora 44 dziedātāji diriģenta Ērika Deruma vadībā. "Pakalni" piedalījušies arī Jāzepa Vītola mūzikas dienās Gaujienas pagastā, Melngaiļa mūzikas svētkos Vidridžu pagastā. 2004. gadā koris pārstāvēja Latviju Vācijas pilsētā Villihā, svinot ES paplašināšanos.

Vokālie ansambļi. Pēckara gados uzplauka nelieli dziesmu draugu kolektīvi - vokālie ansambļi. To pastāvēšanu veicināja dažādi pašdarbības mākslas festivāli un pašu ansambļu dalībnieku dziedāšanas prieks. Klausītāju atsaucību un žūrijas atzinību vienmēr ieguvušas kultūras nama sieviešu dueta dziedātājas F.Sarmule un M.Līkopa. Skaisto dziesmu dziedātājas aicināja piedalīties dažādos sarīkojumos - bērniības svētkos, kāzās, jubileju reizēs. Smiltenes kultūras nama sieviešu vokālais ansamblis pastāvējis 30 gadus, mainījušās dziedātājas, bet vēstures grāmatai piedāvāju pirmā un pēdējā vokālā ansambļa dalībnieču fotogrāfijas.

1956.gads. No kreisās: M.Kļaviņa, A.Ligere, F. Sarmule, A.Zariņa, J.Dāvis, M. Līkopa, E. Bojārs, H.Krūmiņa, M. Mieriņa, Sk. Pētersone

1986.gads. No kreisās pirmajā rindā: V.Ispravņikova, A.Lavrinoviča, A. Urbacāne, otrajā rindā: J.Tillere, Dz.Stīpniece, J.Kļava, E.Fabiāne, E. Babra

Dejotprieks

Kurzemē vēl dunēja kara troksnis, kad Smiltenes jaunieši pulcējās vidusskolā un mācījās deju soļus. Ēstā dejošana sākās tikai 1946.gada pavasarī, kad visi pašdarbnieki sev ieguva pārbūvētās Spruguļa kroga telpas. Publikas priekšā iznāca uzstāties padomju svētku reizēs, viesojoties tuvākajos ciemos un piedaloties Padomju Latvijas dziesmu svētkos 1950.gadā.

1967.gadā par deju kopas vadītāju sāka strādāt Arvīds Kauliņš. Uz pirmo mēģinājumu ieradās tikai četri jaunieši. Triju gadu laikā ansamblis krietni pieauga, lai gan dejotāji mainījās. Bieži iesaistījās arī vidusskolas audzēkņi, bet galvenokārt dejoja strādājošie jaunieši. Viņiem bija vēlēšanās dejojot, bet ar to vien ir par maz. Lai apgūtu deju mākslu, ir ļoti daudz jāvingrinās. Dejotājiem savu padomu neliedza kultūras nama bērnu baleta pulciņa vadītāja Aina Helmane.

Pienāca brīdis, kad kultūras nama direktore meklēja jaunu deju kolektīva vadītāju.

"Tas bija laiks, kad aizgāju no Valmieras TDA "Gauja", domādama, ka pašdarbība ir ūdens liešana caurā sietā. Tikko dejotāju kārtīgi sagatavo, tā viņš vai nu aiziet uz Rīgu, vai arī apprecas. Piedāvājumu vadīt jauniešu deju kolektīvu Smiltēņē pieņēmu divu apsvērumu rosināta - vājā rakstura dēļ un tāpēc, ka Smiltēņē apkārtnē bija dzimusi mana māmuļa. Faktiski piekritu pabraukāt kādu laiciņu - reizi nedēļā, kamēr viņi sameklē citu vadītāju," atceras leva Adāviča. Bet viss notika citādi.

Dejot gribētāji jaunieši un ansambļa jaunā vadītāja leva Adāviča kopā sanāca 1977.gadā. Pēc trijiem gadiem jauniešu deju kopa piedalījās dziesmu un deju svētkos. Deju skatē veicās ļoti labi - otrā vieta savā grupā. Sajūsminātie jaunieši atgriezās mājās un ar lielu aizrautību mācījās jaunas dejas, savai mākslai piesaistot arvien vairāk dejotāju, skatītāju un līdzjutēju. Nākamajā gadā atbrauca komisija,

Dziesmu svētki Smiltēņē Jāņu kalnā 1950.gadā.
Deja "Ganiņš" smiltēņiešu izpildījumā

Kultūras nama dejotāji 1953.gadā

noskatījās koncerta programmu un nolēma, ka Smiltenes kultūras nama jauniešu deju kolektīvam piešķirams Tautas deju ansambļa nosaukums (TDA). Oficiālā piešķiršana notika Kultūras ministrijas kolēģijas sēdē 1981.gada 13.decembrī. Par lielo panākumu jāpateicas daudziem cilvēkiem - vispirms kolektīva vadītājai Ievai Adāvičiai, skaņu operatoram Jāzepam Kalvelim, viņu palīgiem, pašiem dejuotājiem un viņu vecākiem. Visi toreizējā sastāva dejuotāji tagad kļuvuši par "Ieviņas" goda biedriem, viņu vārdi pirmie ierakstīti ansambļa Goda albumā.

Nākamā gada sākumā nolēma - kopas nosaukums būs "Ieviņa". Tajā ietverts gan vadītājas vārds, gan mīlestība un pavasara enerģija ar kuru pārpilni "Ieviņas" dejuotāji.

1986.gada maijā "Ieviņa" devās pirmajā ārzemju ceļojumā uz Ungāriju un piedzīvoja pārsteigumu. Pie Balatona ezera uzzināja par briesmīgo Černobiļas avāriju, atbrauca Latvijā, stāstīja mājniekiem, kas neko vēl nezināja, jo padomju valdība notikušo slēpa.

Pēc Ungārijas brauciena sekoja Atmoda un

Dejuotāji, kuri lika pamatus TDA, 1979.gadā

"Ieviņa" 1980.g. dziesmu svētkos

"Ieviņa" vieskoncertos Ungārijā

atkal ārzemju ceļojumi, - tik daudzi, ka grūti tos visus uzskaitīt. Tika gūti arvien jauni panākumi, un īpaši atzīmējams 2000. gads ar dziesmu un deju svētku skatē iegūto otro vietu. Ik gadu "leviņa" ir 10 labāko Latvijas deju kopu skaitā.

"leviņas" zvaigžņu mirkļos līdz ar ovācijām ārzemēs ir ierakstīta arī uzstāšanās uz Latvijas Nacionālās operas skatuves ar deju "Spēlē, manu spēlmanīt!". Tas bija sastāvs, kas saprata, ka dejošana prasa milzīgu darbu: ar viņiem leva Adāviča strādāja pat piecas reizes nedēļā. *"Tagad to nevar, jo dejojātāju attieksme ir mainījusies. Viņi dejošanai vairs nevar veltīt tik daudz laika, jo nopietni domā par karjeru,"* tagad konstatē Adāviča.

Tie, kas kādreiz dejujuši "leviņā", atzīst, ka viens no smagākajiem brīžiem viņu dzīvē bijis - pārtraukt dejojot.

"leviņas" uzstāšanās Smiltē vienmēr ir notikums. Kad dejo TDA "leviņa" - uz skatuves dzimst māksla.

Muzikanti.

Pūtēju orķestris. Orķestra aizsākumi Smiltē datējami ar pagājušā gadsimta sākumu, kad pirmo ragu mūzikas orķestri izveidoja Smiltēnes brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrība. Agrākos laikos vasaru lielākie prieki bija zaļumballes. Biedrības nama lepnā zālē nebija piemērota meitenēm katūna kleitiņās un puisiem ar salāpītu bikšu dibenu. Brīvē dabā - Jāņu kalnā vai Cērtēnes pilskalna pļavā - varēja bez aizspriedumiem piedalīties visi. Jāņu kalna parkam ugunsdzēsēji bija uzbūvējuši apkārt pamatīgu, augstu dēļu sētu, kuru pārvarēt varēja tikai stāvot viens otram uz pleciem. Toties Cērtēnes pilskalna pļavā, divreiz vasarā, ballītes bija visjaukākās. Tur nebija dēļu žoga, un pārbrist Cērtēnes upīti bija tīrais nieks.

Tajos laikos ballītēs spēlēja lielāki un mazāki pūtēju orķestri. Mūziķi uzmeta plecā pūšamos, bungas uz muguras un - ar divriteņiem projām uz nākamo balles vietu (attēlā)!

Savi orķestri bija gandrīz katrai sevi

cienošai biedrībai, arī skolām. Daudzu smilteniešu ģimenes albumi glabā dažādu pūtēju orķestru fotogrāfijas (attēlā). Valsts svētku parādēs neiztrūkstošs bija ugunsdzēsēju pūtēju orķestris "Līra". Skatītāji bija sajūsmināti par mirdzošām ugunsdzēsēju ķiverēm un par tikpat mirdzošiem pūšamajiem instrumentiem. Tolaik dažādu gājienu priekšgalā uz Jāņu kalnu vai sporta laukumu vienmēr soļoja

pūtēju orķestris, kura spēlētās melodijas apkārtējos izraisīja svētku noskaņojumu. Savs pūtēju orķestris bija arī Smiltenes ev.lut. draudzei. Bez ragu mūzikas bēres nemaz nebija iedomājamas.

Arī pēc Otrā pasaules kara pastāvēja nelieli pūtēju orķestri. Vieni un tie paši muzikanti spēlēja pēc vajadzības - gan svinīgos aktos himnas, gan kapos bērū melodijas. 1961.gada aprīlī Smiltenes 8.CBR strādājošie mūziķi nolēma dibināt pūtēju orķestri. Pirmie bija Ivars Amoliņš, Albertīne Zariņa, Jānis Dobelnieks, Aivars Jēkabsons, Ints un Tālis Cerbuli, Ivars Zelmenis, Juris Anitens. Pie diriģenta pulsts stājās Leons Kudiņš. Pirmais koncerts notika jau tā paša gada rudenī. No 1962.gada sešpadsmit gadus orķestri vadīja Ivars Amoliņš. Kopš 1962.gada 8.CBR orķestris regulāri piedalās ministrijas rīkotajās mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu skatēs, daudzkreiz iegūstot pirmo vietu. No 1964.gada orķestris regulāri piedalījies republikas pūtēju orķestru salidojumos un kopš 1965.gada visos republikas dziesmu svētkos. No 1978.gada līdz 1987.gadam orķestri vadīja Arturs Vīksniņš. 1982.gadā celinieku dziesmu dienā muzikantiem piešķirts Tautas kolektīva nosaukums. Attēlā orķestris 1981.gadā. Piecus gadus (1987.-1992.) diriģents bija Andris Megnis, pēc viņa Pēteris Vilks, kas pats līdz tam spēlēja orķestrī un tagad ieguvis augstāko muzikālo izglītību.

Grupa "Kaimiņi". Grupa izveidojās 1996.gadā, kad Edvīns Jēkabsons un Agris Gedrovičs uzaicināja kopā spēlēt Pēteri Kokarēviču. Gadu nospēlējuši trijātā, uzaicināja arī Jāni Kuzmanu. Puiši izvēlējās grupai nosaukumu "Spīts". Taču pirms pirmās kasetes izdošanas izdevēji iebilda, ka nosaukums neatbilst grupas mūzikas stilam. Viņi spēlēja mierīgu relaksācijas mūziku, kurā uzsvars tiek likts uz dziesmu vārdiem. Tikai pēdējā brīdī, braucot uz Rīgu, viens nosaucis vārdu - *kaimiņi*, jo tas ir tāds draudzīgs, labvēlīgs nosaukums un bija cerība, ka klausītāji grupu uztvers kā savējos.

"Kaimiņi" savu pirmo audiokaseti ieskaņoja 1998.gada pavasarī. Skaņu ierakstu studija un izdevējs "Gailītis G" riskēja, uzņemoties jaunas un nepazīstamas grupas prezentāciju. Izdevēju risks attaisnojās, jo "Kaimiņi", braukādami apkārt, ar sevi iepazīstināja. Pēc pirmās kasetes "Gaidot" viņus sāka pazīt, bet pēc otrā albuma "Nāc līdzi!" 1999.gada pavasarī "Kaimiņu" popularitāte bija kļuvusi tik liela, ka nācās padomāt, kam dot savas dziesmas, kam ne.

1999.gads muzikantiem palicis atmiņā ar lielo gandarījumu par ļaužu atsaucību un arī daudziem koncertiem, jo 1999.gadā "Kaimiņi" spēlēja vismaz 100 reizes dažādos festivālos, televīzijas raidījumos, bet visvairāk ballēs. Latvijas Radio aptaujā dziesma "Ievai" /A.Gedrovičs, M.Svīķe/ ieguva gada balvu kā labākā šlagerdziesma. Albums "Nāc līdzi!" saņēma Latvijas mūzikas ierakstu gada balvu kā labākais šlageralbums.

Pienāca lielu pārmaiņu gads (2001.g.), kad no grupas aizgāja Agris Gedrovičs, un klāt pienāca Viktors Tiļčiks. Joprojām spēlēja Edvīns Jēkabsons (grupas administrators), Jānis Kuzmans, Pēteris Kokarēvičs un Andris Laganovskis. Bieži "Kaimiņi" ar savām dziesmām piedalās televīzijas raidījumos, šlagermūzikas festivālos, koncertēs visā Latvijā.

Viņus pazīst, viņiem zvana, aicina ciemos - jāspēlē ballēs, koncertos.

Grupa "Apvedceļš". Pirmsākumi meklējami 2000.gada vasarā, kad četri puiši nolēma uzspēlēt kopā. Sākumā bez nopietniem nolūkiem, bet jau pēc pirma-

jiem mēģinājumiem Jānim Krūmiņam ausīs skanēja paša sacerētas melodijas.

Pirmais grupas nosaukums bija visai neparasts - "Krūms un Eži". *Krūms* ir Jānis Krūmiņš, kas dzimis un skolojies Smiltienē, bet *eži* - Armands Leimanis (basģitāra), Juris Paleps (ģitāra), Andris Laganovskis (bungas). Ierakstu kompānijā izdevās ierakstīt pirmās dziesmas. Grupa ieguva klausītāju atzinību un mainīja savu nosaukumu - "Apvedceļš". No grupas uz "Kaimiņiem" aizgāja Laganovskis, bet viņa vietā ieradās Andis Mincis. Grupa spēlēja un dziedāja Jāņa Krūmiņa sacerētās dziesmas. Attēlā - "Apvedceļš" pirmais albums (2001.gads) mūzikas izdevēja "Gailītis G" apgādā.

Kino.

Pirmās kino filmas smiltenieši noskatījās Ķelpīšu mājas šķūnī (tagad - bijušā universālveikala pagalmā). Skatītāju ērtībām izrāžu organizatori sanesa garus un neērtus koka solus, viena daļa skatītāju nāca ar saviem krēsliem. Filmas rādīja tikai iestājoties tumsai. Turpat aizmugurē tarkšķēja kino projektors. Pielāgotā koka ēka kopā ar citām nodega Otrā pasaules kara beigās.

Uzņēmīgā Anna Andrejeva uz sava zemes gabala Mūrnieku ielā (tagad pienotavas pagalmā) 1926.gadā atvēra kinematogrāfu "Atpūta". Kino izrādes notika brīvdienās. Arī šī akmens mūra ēka nodega 1944.gada septembrī. Dažus gadus tā vēl kalpoja par ledus noliktavu, ap 1950.gadu ēku nojauca.

Pēc kara kino rādīšana atsākās 1947.gada novembrī toreizējā pilsētas kultūras nama zālē Baznīcas laukumā (tagad bibliotēkas grāmatu krātuve). Sākumā projektors bija novietots skatītāju zālē, tas traucēja, tāpēc vēlāk aparātiem izbūvēja atsevišķu telpu. Zāle bija maza, tāpēc bieži pārpildīta, seansi notika galvenokārt vakaros; filmas, kuras bija uzņemtas par Otro pasaules karu, īpaši izceļot padomju karavīru varonību, tika rādītas skolnieku un bērnu seansos.

Kino vajadzībām pārbūvēja nodegušo Smiltenes ev. lut. draudzei piederošo māju Gaujas ielā.

1949.gadā, kad būve jau bija gatava, smiltenieši uzzināja, ka pašu celtajai kultūras iestādei kinofikācijas pārvalde devusi nosaukumu "Gaisma". Smiltenes varas vīri iepriekš bija iecerējuši nosaukumu "Rainis", bet Valkas apriņķa vadītāji

to neņēma vērā. Bijēju kasei priekšā bija ierīkotas metāla barjeras, lai organizētu rindā stāvētājus. Pirms ieejas zālē bija mājīgs foajē, kuru bieži izmantoja arī citām vajadzībām (sestdienās rīkoja dejas). Zālē bija vietas 200 skatītājiem, kuri pēc seansa beigām ātri vien pa divām izejas durvīm tika ārā. Kino

zāle nebija piemērota platekrāna kino vajadzībām, kad tādas filmas radās, tās vasarā tika izrādītas Jāņu kalnā no šim nolūkam iekārtotas automašīnas.

Kopš 1963.gada kino izrādes notika jaunuzceltajā kultūras namā. Nosaukums

"Kosmoss". Atklāšanas dienā aicinātie viesi noskatījās krievu platekrāna filmu "Meičas", bet nākamajā dienā tika izrādīta amerikāņu filma "Septiņi bezbailīgie". Līdz 1965.gadam vēl darbojās arī kino "Gaisma". Milzīgs apmeklētāju pieplūdums bija dienās, kad katram padomju pilsonim par pienākumu tika ieteikts noskatīties vāciešu Torndaiku veidoto dokumentālo filmu "Krievu brīnums". To abos kinoteātros ar stundas atstarpi starp seansiem rādīja divas dienas, un darba vietu norīkoti aģitatori pie ieejas atzīmēja ieradušos. Kad Smiltenes apkaimē noritēja Rīgas kinostudijas filmu uzņemšanas (vispirms jau "Pūt, vējiņi!"), kinoteātris kļuva par uzņemšanas grupu radošo mājvietu: te noskatījās un izvērtēja uzfilmētos materiālus. Par to smilteniešiem pienācās arī šo filmu pirmizrādes.

Jaunatvērtā kinoteātra pirmais apkalpojošais personāls. Štatu sarakstos pavisam bija 8 darbinieki

Kultūras nama remonta dēļ kinoizrādes astoņdesmitajos gados pārtrauca uz vairākiem gadiem. Pēc remonta astoņdesmito gadu vidū kinoteātris tika pārdēvēts par "Rūtu". Lai gan nosaukums bija oficiāli apstiprināts, tagad šo vārdu nekur vairs nelieto, - ir vienkārši Smiltenes kinoteātris.

Padomju iekārtas laikā kinoteātris rādīja tās pašas filmas, ko lielajā Padomju Savienībā, filmu sagāde bija centralizēta. Filmu pārsvarā bija krievu valodā ar latviešu subtitriem. Pēc Atmodas kinofilmu noma pārgāja privāto uzņēmēju pārziņā, Latvijā apjomīgākais iznomātājs ir latviešu-somu uzņēmums "Baltic

Cinema". Tagad filmas rāda to oriģinālvalodā ar subtitriem latviešu un krievu valodā. XXI gadsimta sākumā, iezīmējoties pārejai uz modernām kino tehnoloģijām, jebkuram lauku kinoteātrim stāv priekšā tehniski grūts periods pārejai uz pilnīgi jaunu kinoizrāžu apskatīšanas sistēmu.

Filmas par Smiltēni. 1974.gadā Rīgas kinostudijas dokumentālisti pabeidza Smiltēnes iestāžu pasūtījuma filmas "Ieklausies katrā akmenī" uzņemšanu. Filmēšanas grupa (operators Andris Strēlis) filmēja katru svarīgāko notikumu pilsētas dzīvē viena gada laikā. Filmā iestarpināti kadri ar aktieru tēlojumu, kuros rādīta "vēsturiskā attīstība" to laiku izpratnē.

Vēl Rīgas kinostudija uzņēmusi dokumentālo filmu - tematisko kinožurnālu par sestdienas talkām Smiltēnē "Aprīļa uguns kuri" un pēc 8.CBR pasūtījuma tapusi dokumentālā filma "Ceļš" par šī uzņēmuma izaugsmi.

Televīzija.

1991.gadā - drīz pēc Atmodas - Latvijā tika reģistrētas pirmās lokālās televīzijas lauku rajonos. Septembrī startēja Ogres TV un 1.decembrī - kā otrā Latvijā - Smiltēnes TV. Tolaik gandrīz nemaz nebija tehniskās bāzes - arī līdzekļu nebija, lai kaut ko uzreiz iegādātu. Televīzijas pārraidīšanas iemaņas tika apgūtas no pamatiem, raidošā tehnika komplektēta pašu spēkiem. Notika sava veida riteņa izgudrošana - no primitīvas mikrojaudas raidkastītes līdz pirmajai patstāvīgi nopirktajai videokamerai un iegādātiem pusprofesionāliem videomagnetofoniem, kas tagad nomainīti pret ciparu tehnoloģijas filmēšanas, montāžas un demonstrēšanas aparāturu.

Smiltēnes TV ir pirmā pēcatmodas gados oficiāli pierēģistrētā lauku apvidus televīzija ar valsts elektrosakaru direkcijas piešķirtu raidkanālu - 7. Smiltēnes TV loma Vidzemes reģionā pieauga 1996. gadā, kad STV sāka raidīt no Smiltēnes ceļu būves sabiedrības - 8.CBR sakaru torņa Rīgas ielā. Rūpnieciski ražotā antena, kas veic riņķa apraidi, raidītāja signālu aiznes līdz Gaujienai Alūksnes rajonā, Rankai Gulbenes rajonā, Priekuljiem Cēsu rajonā, Valmierai un, protams, aptver lielu Valkas rajona teritoriju.

Smiltēnes televīzijas radīšanas mērķis bija veidot tiešo saikni starp pašvaldību un iedzīvotājiem - 90.gadu pirmajā pusē sabiedriskās informācijas līdzekļi Smiltēnes novadā darbojās vāji. Daudziem smiltēniešiem vēl atmiņā saistošie ģimeņu konkursi televīzijā - "Piramīda", kuras iniciators bija ģimnāzijas skolotājs, vēlāk aktīvais domes deputāts Ilgvars Ābols. Pirms gadu mijas tiešraidē notika labdarības loterijas, īpaši tika padomāts par vecajiem ļaudīm, sagādājot kādu Ziemassvētku dāvanīgu.

Pēdējos gados Smiltēnes TV specializējusies pilsētas ziņu pārraidīšanā pēc pašvaldības pasūtījuma, raida arī vietējo informāciju, sludinājumus, reklāmu. Smiltēnes TV līgumpartneris ir raidorganizācija "TV3 Latvia", kuras programma tiek retranslēta gandrīz visas diennakts garumā.

Smiltēnes televīzijas darbību nodrošina SIA "Smiltēnes TV", kuras vadītājs no pirmās darba dienas ir Gunārs Liedags. Ruta Madarāja bija televīzijas pirmā diktore. Notikumus filmē un pilsētas ziņas gatavo Jānis Ūdris, viņš strādā ar profesionālu datormontāžas programmu.

Ugunsdzēsēji.

Senāk iedzīvotāji ugunsgrēkus dzēsa bez jebkādas lietpratības un vadības. Uguns postošai darbībai pakļautās ēkas galvenokārt nodega. Pēc kāda ugunsgrēka Smiltenes firsts Pauls Līvens ierosināja pilsētas iedzīvotājiem apvienoties biedrībā cīņai pret ugunsgrēkiem un apsolīja materiālu palīdzību.

Smiltenes pilsētas Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrību (BUB) nodibināja 1895.gada 7.oktobrī. Pirmajos gados ugunsgrēku dzēšanai izmantoja zirgu vilktas ūdens mucas, spaiņus, ķekšus, laužņus, kāpnes un citu inventāru.

1902.gada 20.maijā BUB nosūtīja šāda satura vēstuli: *"Viņa ekselencei Smiltenes Firstam P.Lieven kungam ziņojam pa to, ka viņš, pēc ģenerālsapulces nolēmuma no 1902.gada 18.Maija, ir ievēlēts par Biedrības Goda Biedri, - ar lūgumu šo goda amatu pieņemt un par to ziņot."*

1905.gada augusta valdes sēdē BUB priekšnieks pavēstīja, ka viņa lūgumu pēc zemes gabala, uz kura celt depo, Smiltenes muižas pārvaldnieks W.Blessig kungs atbalstījis un *"atvēlējis zemes gabalu starp Ad. Bergmaņa namu un Sprugul viesnīcu priekš mājas būves, pie kam visu vajadzīgo mūra, koka un citu materiālu dodot muiža par brīvu, kā arī maksājot meistarū algas"*.

Pēc gada (1906.) jūlija beigās iesvētīja jauno ugunsdzēsēju depo ēku, kura kalpo vēl šodien. Jubilejas sēdē valde nosūtīja pateicību Līvenam un atzina, ka "nama dāvinātājs ir vienīgi firsts P.Lievens".

Līdz Pirmajam pasaules karam ugunsdzēsēju biedrība ļoti aktivizējās: papildināja nepieciešamo apbruņojumu, iegādājās brezenta tērpus un misiņa ķiveres, ūdens sūkņus, bet trauksmes izziņošanu ar baznīcas zvanu nomainīja taures signāls, kuru pēc ugunsgrēka ieraudzīšanas deva dežūrējošais ugunsdzēsējs no depo torņa. Šo signālu dublēja vēl divās vietās pilsētā. Karš paralizēja biedrības darbu - daudzi jauni un spēcīgi vīri uzvilka pelēkos karavīra šineļus un aizgāja cīnīties kauju laukos.

Pēc Latvijas neatkarības iegūšanas 1918.gadā un nākamajos gados tika uzsākta BUB darbības atjaunošana. Biedrības vadību uzņēmās Kārlis Sīmanis - izglītots un gudrs cilvēks ar lielām organizatora spējām. Par ugunsdzēsēju komandieri tika izraudzīts drogu aptiekas īpašnieks Dāvis Reintāls (abi biedrības vadītāji nevainojami darbojās līdz 1940.gadam, kad PSRS okupēja Latviju un tika aizliegtas visas sabiedriskās organizācijas un biedrības).

Politiskā un ekonomiskā situācija neļāva nosvinēt 25 gadu jubileju, tāpēc

Smiltenes ugunsdzēsēju depo māja
uzcelta pirms 100 gadiem

svinēšana notika dažus gadus vēlāk - 1923.gada 7.oktobrī. Pirms jubilejas svinībām tās dalībnieki Jāņu kalna parkā iestādīja 170 dažādu šķirņu lapu un skuju kociņus, lielākā daļa to koku zaļo vēl šodien. Pirmā kociņa iestādīšanas gods tika uzticēts biedrības ilggadējam priekšniekam K.Sīmanim. Dēstītāju vidū bija tolaik pazīstami smiltenieši - pilsētas galva P.Paeglītis, mācītājs K.Kundziņš, ugunsdzēsības komandas virsnieks D.Reintāls, biedrības sekretārs Jēkabs Zušmanis, policijas priekšnieks K.Bērziņš, biedrības dibinātāji un citi.

Atmodas laikā smilteniete Benita Sābule atrada bēniņos Smiltenes BUB četras protokolu grāmatas (1895.-1944.) un Jāņu kalna koku stādīšanas plānu, stādītāju sarakstu. Nevienš koku stādītājs vairs nav starp dzīvajiem, bet viņu dēstītās liepiņas, kļavas un citi koki ilgi stāstīs par vīriem, kas brīvprātīgi devās cīņā pret visu iznīcinošo uguni.

Pagājušā gadsimta trīsdesmitie gadi bija Smiltenes BUB "ziedu laiki", kad reizē ar valsts un sabiedrības labklājības uzplaukumu ugunsdzēsēji izvirzījās sabiedrības priekšgalā. Krasi uzlabojās materiālā bāze - iegādāta ugunsdzēsēju automašīna, motorsūkņi "Karl Metz" un "Magirus", divdesmit BUB aktīvistu dzīvokļos ierīkota elektriskā signalizācija, izmantojot firmas "Erikson & Co" magnētisko indikatoru. 1932.gadā pilsētas BUB bija 75 aktīvie, 150 pasīvie, 30 mūža un 2 goda biedri. Biedrībai piederēja divi nekustamie īpašumi: depo ēka Gustava Ādolfa laukumā 9 un Jāņu parks ar zāli vasaras izrīkojumiem. Biedrības valdē bija K.Sīmanis (priekšsēdētājs), J.Prikašs (priekšsēdētāja vietnieks), J.Zušmanis (sekretārs), E.Bērziņš (mantzinis), A.Žūkurs (kasieris), D.Reintāls (komandieris).

Depo ēkā toreiz dzīvoja biedrības mantzinis E.Bērziņš, viņam tur bija tējnīca; tajā pat laikā viņš bija ugunsgrēka paziņojuma pieņēmējs un trauksmes izziņotājs. Pēc trauksmes vislielākā "sacensība" bija starp ugunsdzēsēju mašīnas šoferiem, jo izbrauca pirmais atskrējušais. Šie "skrējēji" smilteniešiem bija labi pazīstami un cienjami ļaudis: Alfrēds Jansons, Kārlis Salmiņš un Hermanis Prikašs.

Ugunsdzēsēju parāde Baznīcas laukumā

Smiltenes BUB bija arī pilsētas kultūras dzīves avangardā. Aktīvi darbojās teātra grupa, labdarības veicināšanas grupa, pūtēju orķestris. Katru gadu kapu svētku pēcpusdienā smiltenieši no sirds sveica spožās formās tērptos brašos vīrus, kad tie sava orķestra pavadībā skaistā ierindā no depo soļoja uz "Jāņu parku", kur notika viņu organizētais svētku sarīkojums ar teātra izrādi brīvā dabā. Biedrība organizēja arī bazārus, izstādes, sacensības, piedalījās bērzu birzs stādīšanā pie vidusskolas.

Ugunsgrēku novēršanas darbā BUB bija iemantojusi patiesu smilteniešu cieņu un atbalstu. Izdevumus tehnikas un apbruņojuma iegādei sedza no biedrības biedru maksām, sarīkojumu ieņēmumiem un ziedojumiem. Turīgākie smiltenieši biedrībai ziedoja lielas naudas summas. Pēdējos brīvvalsts gados iegādājās jaunu automašīnu "Ševrolet", kuru Raunā pārbūvēja, lai izmantotu ugunsgrēku dzēšanai. Smiltenieši dzēsa ugunsgrēkus ne tikai pilsētā, bet arī samērā plašā apkārtnē.

Darbības pilnbriedā pienāca liktenīgais 1940.gads. Pilsētas BUB tika likvidēta, tās vietā nodibināja algotu ugunsdzēsēju komandu, kuru uzturēja valsts, tā bija iekšlietu komisariātam pakļauta bruņota iestāde. Brīvprātīgajiem ugunsdzēsējiem tur nebija vietas. 1941.gada vasarā, padomju varai atkāpjoties uz Krieviju, uz turieni tika aizdzītas abas ugunsdzēsēju automašīnas, bet ar jauno "Ševrolet" tika aizvestas Smiltenes bankas vērtības.

Vācu okupācijas laikā ugunsdzēsēju biedrība darbojās, tomēr samērā pasīvi, jo izbraukšanai uz ugunsgrēkiem pilsētas komandantam bija jālūdz transports, un, vispār, ugunsdzēsības jautājums tika novirzīts otrajā plāksnē - bija taču karš.

Pienāca 1944.gada septembris. Vairākas dienas dega Smiltenes ēkas, maz bija aktīvo ugunsdzēsēju un tie paši bez tehniskām iespējām. Vairākums smilteniešu pilsētu bija atstājuši. Arī Sarkanā armija šajās lietās izrādīja vienaldzību un nebija jau arī viņiem nekādas ugunsdzēsības tehnikas. Ar lielām pūlēm izdevās paglābt no tālākas degšanas Bergmaņa māju (Baznīcas laukumā 11), kurai izdega ēkas daļa, kas bija tuvāk Biedrības namam. BUB šoferis Hermanis Prikašs izdemolētajā depo konstatēja, ka motorsūkņim "Magirus" izskrūvētas "Edison"

Ugunsdzēsēji pie sūkņa

Mācībās ar motorsūkni 1927.g.

firmas aizdedzes sveces. Krieviņiem tādu sveču nebija. Ar iedzīvotāju pūlēm, piedaloties krievu karavīriem, izdevās ēkas degšanu ierobežot.

Padomju vara drīz vien atjaunoja savu iepriekšējo kārtību; ugunsdzēsēju komandā algotā darbā pieņēma arī vairākus bijušos brīvprātīgos ugunsdzēsējus. Dažiem tas bija atbrīvojums no iesaukšanas armijā - turpinājās taču karš. Komandas apbruņojumā bija vecie motorsūkņi, vēlāk saņēma kara ceļos lietotu kravas automašīnu GAZ-AA.

1945.gada decembrī notika Latvijas PSR BUB pirmā konference, kurā nodibināja republikas BUB un apriņķu biedrības, 1946.gadā piešķīra zemi Smiltenes Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībai Jāņu kalnā ar izrīkojumu zāli (kura jau kopš Līvena laikiem ugunsdzēsējiem bija piederējusi!). 1950.gadā izveidoja Smiltenes rajona BUB, tās darbinieki bija algoti.

Vēlāk likvidēja mazpilsētu ugunsdzēsēju komandas, tās izslēdza no lekslietu ministrijas pakļautības. To vietā nodibināja pilsētu brīvprātīgo ugunsdzēsēju komandas ar nelielu štatu (priekšnieks un 3 šoferi) no vietējā budžeta līdzekļiem, pakļaujot tās rajona BUB. Par biedrības priekšsēdētājiem strādājuši K.Putrālis, O.Šēns, J.Dravnieks, V.Zandmanis (1954.-1959.), bet par komandu priekšniekiem - P.Eškīns, H.Danenbergs, A.Šīlaus, J.Vīksniņš. 1957.gadā smiltenieši saņēma pirmo speciālo ugunsdzēsēšanas autocisternu PMG-19.

Piecdesmito gadu otrajā pusē atjaunojās brīvprātīgo ugunsdzēsēju darbība. Pašu spēkiem atjaunoja ugunsgrēku izziņošanas signalizāciju, notika ugunsdzēsēju mācības un sacensības ugunsdzēsības lietīšķā sporta veidos. Pilsētā ierīkoja nelielas ūdenskrātuves, uzstādīja elektrisko sirēnu. Reizē ar šiem pasākumiem cēlās ugunsdzēsēju prestižs smilteniešu acīs. Tajā laikā un arī vēlākajos gados aktīvi darbojās brīvprātīgie ugunsdzēsēji.

1998.gadā ugunsdzēsēji no vācu draugiem saņēma pirmo ugunsdzēsības auto, kura cisternā var iepildīt 2400 litrus ūdens. Pēc trijiem gadiem vācieši uzdāvināja "Magirus" markas auto. Tas ir vairāk piemērots avārijas un glābšanas darbiem, jo tam labas ātruma īpašības.

Lūk šādi -
saposti,
vareni un
lepni par
savu
profesiju -
pirmskara
laika
uguns-
dzēsēji
paliks
smilteniešu
atmiņā

Sports.

Daudzveidīgā Smiltenes sporta dzīve nav ietverama dažās grāmatas lappusēs, tā ritējusi pēc nezināmām likumsakarībām - atsevišķi sporta veidi vairākus gadus piesaistījuši skatītāju tūkstošus, tad pēkšņi tie pazuda un ļaudis jau jūsmoja par ko citu. Mazāk vērtības veltīšu sportistu sasniegumiem, bet ar fotogrāfiju palīdzību atsaukšu atmiņā nozīmīgus un neparastus notikumus.

Visos laikos vienu sabiedrības daļu interesējis **šahs**. Smiltenes šaha klubs dibināts 1923. gadā, tajā bija 25 aktīvie biedri. Ar šaha spēli aizrāvās dažādu profesiju un vecuma ļaudis. Skolnieku paraugs bija ģimnāzijas direktors V. Kalniņš, viņš "Cerības pulciņa" paspārnē izveidoja šaha sekciju, rīkoja turnīrus. Grāmatu tirgotājs Eduards Kalējs saglabājis fotogrāfiju, kurā redzams, kā vairākkārtējais Latvijas meistars šahā Fricis Apšenieks 1926. gadā sacenties simultānspēlē ar 25 smilteniešiem.

1930. gadā ne mazāk slavenais Latvijas

šaha meistars Hermanis Matisons spēlēja *aklo* partiju ar 8 smilteniešiem: attēlā - provizors H. Vintellers, lauksaimniecības skolas direktors J. Vīgands, skolotājs P. Kalniņš, ģimnāzijas direktors V. Kalniņš, K. Eihe u.c. Ārsts V. Dunkers un inženieris K. Eihe bieži bija Smiltenes atklāto turnīru uzvarētāji.

Pēc kara šaha turnīri notika Smiltenes rajona laikā. Plašākai sabiedrībai palicis nepamanīts fakts, ka Gunārs Priedītis 1958. gadā sacentās simultānspēlē ar starptautisko lielmeistaru Paulu Keresu un 41. gājienā to piespieda padoties. Kopš tā laika G. Priedītis izcīnīja daudzas uzvaras pie šaha galda, viņa dzīvoklī viesojās ievērojami šaha spēles meistari, apbrīvoja unikālo atklātņu skapīti: pastnieks nesa ārzemju pastkartes ar šahistu atbildes gājieniem korespondentsaha partijās. Tagad katru gadu marta mēnesī šahisti pulcējas Smiltē un izcīnā pārāgi mūžībā aizgājušā Gunāra Priedīša piemiņas balvu.

Vairāki sporta veidi saistās ar Tepera ezeru un tā apkārtni. Vispirms - **peldēšanas sports**. Apmēram tajā vietā, kur sākas pagājušā gadsimta septiņdesmito gadu vidū izraktais kanāls, 1939. gadā uzcēla peldētavu ar iezīmētiem

peldēšanas celiņiem, koka torni daillēkšanai un slēgtu baseinu (ar grīdiņu) peldēt nepratēju apmācībām (attēlā).

Divus gadus notika lieli peldēšanas svētki, uz kuriem ieradās labākie Latvijas peldētāji. Ar lielu interesi divi tūkstoši smilteniešu noskatījās, kā sacensību beigās mūzikas pavadījumā no 6 metru augstā torņa ūdenī lēca karnevāla kostīmos tērptie peldētāji. Bija arī citas atrakcijas. Diemžēl padomju varas laikā būvi nojauca, stabus nozāgēja, vēl ilgu laiku tie rēgojās virs ūdens.

Agrāko laiku noturīgā ziema rosināja pilsētas sporta dzīves vadītājus pievērsties **slidošanai**. Tiklīdz uz Tepera vai Vidusezera izveidojās izturīgs ledus, atvēra masu slidotavas. Par nelielu samaksu varēja iznomāt slidas un, mūzikai skanot, paslidot. Ātrslidošanai ierīkoja 300-400 m garus un 10 m platus skrejceļus. Tepera ezera ledus bija labāks, jo tas mazāk plaisāja. 1939.gada martā uz tā notika draudzības sacensības ar Rīgas ātrslidotājiem. Labāko Latvijas ātrslidotāju starts Smiltēnē radīja plašu interesi. Junioru sacensībās visus pārspēja smiltēnietis J.Ciemajēcis, iesācēju distancē uzvarēja Ā.Migla.

1939.g.sacensību atklāšana (ceturtais no kreisās A.Bērziņš, tālāk ar meiteni Smiltēnes notārs Roberts Plūme, P.Strods un citi ātrslidotāji)

1939.g.sacensību atklāšana (ceturtais no kreisās A.Bērziņš, tālāk ar meiteni Smiltēnes notārs Roberts Plūme, P.Strods un citi ātrslidotāji)

Noslēdzot pēdējo brīvvalsts ziemas sporta sezonu, 1940.gada maijā "Sporta Pasaule" rakstīja: *"Smiltene un Alūksne ir mūsu ātrslidošanas spēcīgākie "cietokšņi" ārpus Rīgas. Sevišķi iespaidīgus panākumus atzīmējuši Smiltēnes ātriniekī, no smilteniešu vidus nāk arī Latvijas junioru meistars - F.Felsbergs."* Eiropas meistars Alfons Bērziņš sacensībās Smiltēnē piedalījās arī 1943.gada janvārī. Pēc tam desmit ziemas neviens ledu netīrīja. Slidošana atjaunojās 1952.gadā, kad sporta biedrību "Spartaks" sāka vadīt Osvalds Seisums. Uz

Attēlos: Smiltenes sportisti ap 1960.gadu un smiltenietis P.Felsbergs distancē

Tepera ezera atvēra masu slidotavu, kura darbojās arī vakaros, bija skrejceļš. Pēc diviem gadiem notika draudzības sacensības ar Rīgas "Spartaks" ātrslidotājiem. Smiltēni pārstāvēja O.Seisums, K.Ciemajēcis, J.Zvanītājs, A.Dūnis.

Turpmākās noturīgās ziemas radīja jaunu slidošanas uzplaukumu. Slidotavu uzturēšanā galvenā loma bija Smiltenes vidusskolai ar skolotāju Zaļmežu priekšgalā. 1961.gada februārī uz Tepera ezera ledus norisinājās Valkas rajona meistarsacīkstes. Pēc mēneša tur notika republikas spēcīgāko slidotāju sacensības, jo pāris nedēļas viņi šeit trenējās. Smiltēniešiem bija reta izdevība vērot sporta meistarē Lāsmu Avotiņu un Āriju Gulīti.

Pēc Smiltenes ātrslidošanas sporta aktīvista P.Felsberga nāves ātrslidotāji Smiltēnē izcīnīja viņa piemiņas kausu. Pēdējais kausu ieguva smiltenietis Juris Beķeris (1968.). Pēdējās ātrslidošanas sacensības notikušas 1972.gadā.

1964.gada ziemas vidū uz Vidusezera ledus sacentās divas pašmāju **hokeja** komandas. Nākamajā gadā Smiltenes 8.CBR sporta dzīves vadītājs Jānis Mežulis izveidoja hokeja komandu, bet spēlēšana uz ezera ledus izpalika, to aizliedza jaunie noteikumi, tur nevarēja arī ierīkot noturīgas apmales. Pirmo hokeja laukumu izveidoja ieplakā pie Mūrnieku ielas (attēlā, tagad tur bērnu rotaļu laukums). Kādu laiku nomocījušies ar ledus sagatavošanu, hokejisti 1980.gadā ieguva zemes

gabaliņu pie Tepera ezera - ūdens tuvumā.

No dienesta armijā 1976.gadā Smiltēnē atgriezās Ilgvars Plētiens un ar lielu uzņēmību izveidoja jaunu komandu. Kopš tā laika viss Smiltenes hokejs balstījies uz Ilgvara pleciem. 1991.gada rudenī Smiltenes komanda ieguva tiesības piedalīties

Latvijas "B" klases mestarsacīkstēs, sezonas beigās ierindojoties 5.vietā. Bija jāsāk spēlēt arī uz mākslīgā ledus Rīgas Sporta pilī. Tad radās vajadzība pēc komandas nosaukuma. 1993.gadā nolēma - būs "Smiltenes Vanagi".

1994.gada vasarā I.Plētiens pārbūvēja hokeja laukuma apmali, un 1996.gada pavasarī, izvērtējot hokeja ziemi, konstatēja, ka virslīgā aizvadīta jau piektā sezona un puse sacensību notikušas pašu laukumā (nevienu citu gadu nav bijuši tik labvēlīgi laika apstākļi ziemā).

Atstājot darbu arrodvidusskolā, 1997.gadā Ilgvars Plētiens izteicās: *"Protams, esmu visus gadus nežēlīgi strādājis, aizvadījis bezmiega naktis, agrajās rītās un vēlajās vakara stundās bijis hokeja laukumā, bet bez citu cilvēku līdzdalības un atbalsta nekas nebūtu sanācis. Vai zināt daudzus, kuri šajos laikos pamet maizes darbu, lai novārtā neatstātu to nodarbošanos, kas nenesīs ne peļņu, ne redzamus panākumus pat vairāku gadu garumā? Tādus cilvēkus citi dēvē par fanātiķiem. Vērtējiet paši, bet man joprojām pirmajā vietā ir Smiltenes hokejs."*

Augšminētais gads arī jāuzskata par hokeja kluba "Smiltenes vanagi" oficiālo dibināšanas gadu, jo reģistrēta visa kluba dokumentācija. Jau sešus gadus līdz ar pieaugušo komandu trenējas un spēlē arī mazie smiltenieši. Jaunā hokejistu maiņa 1998./99.gada sezonā izcīnīja 4.vietu.

"Smiltenes vanagi" 2000. gadā un kluba emblēma

Tepera ezera krastā atrodas arī **kartinga** trase. Interesanta bija kartinga ienākšanas vēsture Smiltēnē. 1962.gadā Smiltenes 8.CBR pašdarbnieki viesojās Talsos un tur ceļinieku mehāniķis Guntis Hermanovskis ieraudzīja neparastu sacīkšu mašīnu, kas viņam ļoti iepatikās. Par saviem līdzekļiem Hermanovskis uzbūvēja pirmo kartingu Smiltēnē un sāka trenēties. Sacīkšu mašīnas uzbūvēja arī Ansis Bomis un Ojārs Steģis.

Ceļinieku administrācija atbalstīja censonus un Brutuļu grants karjerā ierīkoja 1000 m garu sacensību trasi, kurā 1963.gada 15.septembrī notika pirmās sacensības. Brutuļu trase kalpoja līdz pat 1967.gadam, bet tās iniciators

Hermanovskis pēc 1966.gada aprīlī Rīgā piedzīvotās avārijas vairs nepiecēlās no slimības gultas.

1969.gadā, ar Smiltenes 8.CBR un citu pilsētas organizāciju atbalstu un pašu sportistu līdzdalību, pie Tepera ezera uzbūvēja jaunu, 1200 m garu un 7 m platu asfaltētu kartinga trasi. Trases projektētājam 8.CBR inženierim Egīlam Malteniekam izdevās radīt sacensību arēnu, kas kalpo vēl šodien. Tā bija pirmā šāda veida trase Latvijā un visā Padomju Savienībā. Trīs tūkstoši skatītāju klātbūtnē to atklāja 27.jūlijā ar LPSR meistarsacīkstēm, kurās piedalījās arī Gruzijas un Ļeņingradas sportisti.

Kartodromā 1971.gada 8.augustā pirmo reizi notika PSRS meistarsacīkstes. Piedalījās 14 savienoto republiku komandas ar 130 dalībniekiem. Uzvarēja Latvija. Divus gadus vēlāk speciālisti kartodromu atzina par labāko valstī (PSRS). Ar to Smiltene lepojās vairākus gadus, pēc tam šeit notikuši septiņi PSRS čempionāti.

Latvijas izlases komanda 1971.gadā. Priekšplānā Smiltenes kartingisti A.Bomis, Z.Rocis

Autosports tādā izpildījumā, kādu mēs redzam tagad, pirms kara nepastāvēja. Automašīnu bija maz. Latvijas sporta Smiltenes nodaļa organizēja izbraukumus (t.s. korso braucieni) ar personīgajām automašīnām uz apkārtnes pilsētām un skaistākajām Latvijas vietām (attēlā).

Pēc kara pirmās autokrosa sacensības notika pilskalna apkārtnē. Sākās 1958.gadā, kad Smiltenes MRS šoferi A.Žīgurs, B.Tonne un A.Paulēns ar savām darba automašīnām vairākas reizes aprīņoja pilskalnu. Vēlāk pārbūvēja norakstītās kravas automašīnas un pielāgoja sacensību trasēm un sporta noteikumiem. Autosportā iesaistījās arī 8.CBR šoferi F.Lasmanis, E.Mežulis, J.Recebs, no 7.CP - T.Nīmants, K.Tūcis, J.Lauris, J.Pogulis.

1962.gadā visas augšminētās organizācijas apvienojās un izveidoja Smiltenes sabiedrisko auto moto klubu, par priekšsēdētāju ievēlēja Arnoldu Ābolu.

Vairākus gadus autokrosa trase bija pilsētas Klievu ezera pusē, bet no 1968.gada autokrosa sacensības notika 1,5 km aiz Klievu ezera pie Cērtenes upītes. Piekrastes pļavā bija pietiekami daudz vietas, lai starta ierindā nostātos

desmitiem automašīnu. Pēc starta, skatītājiem par prieku sacīkšu mašīnām bija jāšķērso upīte, tad nāca brauciens pa avotainu pļavu, vēlreiz upīte ar staigņu pakrasti, un tad automašīnas lielā ātrumā aiztraucās pa meža ceļu (attēlā). Populārā autotrasē aiz Klievu ezera notikušas vairāk nekā 20 autokrosa sacensības,

pat divi PSRS čempionāti. 1973.gadā tur notika laikraksta "Trud" balvu izcīņa. Parasti sacentās GAZ-51 automašīnas, bet bija arī ZIL-130.

Laika gaitā dabas draugi atzina, ka kravas automobiļi bojā koku saknes, piesārņo upīti un gaisu. Arī braucējiem, skatītājiem un tiesnešiem trase nebija pārredzama, tā bija šaura, kā arī to pašu koku dēļ bīstama. Autosportistiem bija jāmeklē piemērotāka vieta jaunai trasei.

Kādā vasaras dienā, braucot no peldes Niedrāja ezerā, autosportisti Ilmārs Recebs un Jānis Misiņš apstājās pie Kaupu cūku fermas un konstatēja, ka aiz tās ir cūku ganības un brikšņi. Arī tuvumā esošais asfaltētais laukums likās noderīgs.

Izrādījās, ka zeme pieder lauksaimniecības tehnikumam, kas bija ar mieru to iznomāt autosportistiem. Netērējot laiku un pieaicinot Valdi Vīgantū, viņi sāka nospraust trasi, novāca vecās dzeloņdrāžu sētas, izcirta krūmus, ar 29. arodividusskolas buldozeru izveidoja trases reljefu. Darbus uzsāka 1994.gada augustā, un pēc pusotra mēneša kilometru garā trase bija kārtībā.

Trases atklāšanas sacensības bija veltītas Jāņa Receba piemiņai. Pirms sacīkstēm dalībnieku kolonna izbrauca cauri Smiltenei, skatītāji tad pirmo reizi redzēja arī bagijus. Smiltēni pārstāvēja A.Bērziņš, J.Misiņš, A.Paulsons, N.Atars. Jāņa Receba dēls, Ilmārs Recebs, trīs gadus pēc kārtas bija Latvijas čempions GAZ-51 kravas automobiļu klasē, bet tagad braukšanas kārtībā ir tikai dažas šīs klases automašīnas, tās piedalās lielo sacensību starpbrīžos "šovprogrammā".

Smiltēnes autokrosa trase 2001.gadā atzīta par labāko Latvijā. Tas panākts

ar TSK "Smiltene" kolektīva milzīgu darbu, kuru ilgus gadus vada Vairis Tralla. Regulāri notiek čempionāta posmi dažādās automašīnu klasēs. Pēdējos gados atzīstamus panākumus guvuši kluba jaunieši - Raimonds Tiltiņš un Jānis Aleksējs.

Futbols. Saglabājusies 1922.gada fotogrāfija, kura liecina, ka tolaik bijusi Sporta biedrības "Krauze" Smiltenes nodaļas kājbumbas komanda. Diemžēl spēlētāju vārdi nav zināmi. Futbolisti 1931.gadā sabiedriskā kārtā Dakteru ielā izveidoja pirmo futbola laukumu. Sākumā bija dažas sacīkstes ar apkārtnes pagastu komandām, bet pakāpeniski izveidojās laba komanda, kas piedalījās Ziemeļvidzemes čempionātā un četrus gadus bija uzvarētāja.

Ar veco futbolistu palīdzību izdevies atpazīt toreizējos spēlētājus. Attēlā no kreisās: Boriss Andrējevs, Jēkabs Lose, Jānis Cers, Jānis Kikuts, neatpazīts, Kārlis Ērglis (vārtsargs), Arvīds Rauza, Emīls Skujiņš, Voldemārs Beķeris, Kārlis Zušmanis, Vilis Zirdziņš.

Tradicionāls toreiz bija viesu un pašmāju futbolistu gājiens ar orķestri priekšgalā no pilsētas centra uz spēles laukumu (attēlā).

Ar Smiltenes - Valakas futbola komandu sacīksti 1945.gada 1.jūlijā sāka rakstīt pēckara futbola vēsturi. Smiltenes komandu 1951. gadā pārcēla uz republikas pirmo grupu, kurā bija labākās Latvijas komandas. Jau pirmajā mačā tika pieveikta spēcīgā Rīgas Vagonu rūpnīcas komanda. Futbola līdzjutēji tajā vasarā redzēja pēckara gados slavenās "Sarkanā metalurga" (Liepāja) un VEF komandas. Diemžēl pēc viena gada bija jāšķiras no augstākās līgas un jāspēlē zonu turnīros.

1956.gada Smiltenes futbola komanda

Tajos veicās labāk - 1955.gadā Cēsu zonā smiltenieši ieņēma pirmo vietu.

Dažu gadu laikā komanda zaudēja vairākus vadošos spēlētājus un arī futbola

laukumu, jo to sāka piemērot vieglatlētu vajadzībām. No lielā laukuma futbolistiem palika vieta tikai minifutbolam. Futbols apklusa uz vairākiem gadiem. 1966.gadā nolīdzināja bijušo Veldes tīrumu, ieraka vārtu stabus un formāli bija futbola laukums. Tas gan kalpoja pavisam īsu laiku, jo 1968.gadā pilsētā pabeidza stadiona būvi pie Tepera ezera.

Futbola atdzimšana saistāma ar 1978.gadu, kad Smiltenes pienotavas darbinieki Juris Jukums un Voldemārs Zaļmežs noorganizēja draudzības spēli ar "Jaudas" komandu no Valmieras. Izveidotā Smiltenes pienotavas komanda nākamajā gadā sāka spēlēt "Vārpas" čempionātā. 1980.gadā par komandas spēlējošo treneri un organizatoru kļuva Jānis Dergačs.

Īpatnējs futbola turnīrs katru gadu notiek sezonas noslēgumā. Mači sākas rīta agrumā un pēdējā spēle notiek pirms tumsas iestāšanās. Sacensības ieguvušas savdabīgu nosaukumu "Taizeļa kauss", jo trešā gada sacensību uzvarētājiem organizatori dāvināja toreiz populārā vīna pudeli.

2000.gada 20.oktobrī oficiāli nodibināja Smiltenes futbola klubu "Abuls". Pēc diviem gadiem futbolisti sarīkoja futbola svētkus, kas bija veltīti Smiltenes futbola 80.gadskārtai. No vēstures apcirkņiem tika izcelta pat senā Smiltenes futbolistu himna, kas sacerēta trīsdesmitajos gados.

Orientēšanās sports. Populāro tūristu salidojuma programmu 1966.gadā papildināja ar orientēšanos apvidū. Tapa pirmās primitīvās kartes un sacensību noteikumi. Padzirdējuši, ka Cēsīs sākuši

rīkot orientēšanās sacensības darbadienu pēcpusdienās, smiltenieši komandēja A.Onkeli uz tiesnešu semināru Rīgā. Tur iegūtās zināšanas lika lietā un bez skaļas reklāmas 1975.gada aprīlī P.Tiļčiks, A.Onkels un A.Lapiņš sarīkoja pirmās orientēšanās sacensības Smiltenē. Paši organizatori zīmēja kontrolpunktu prizmas, asināja dažādu krāsu zīmulišus, distancē pavadīto laiku fiksēja ar rokas pulksteņiem. Lai gan reklāma nebija pietiekama, tomēr piedalījās skolēni un citi interesenti. Pirmajā gadā notika piecas sacensības.

Nākamais gads pagāja, uzkrājot pieredzi, bet 1977.gada sezonā radās sacensību nosaukums "Azimuts". Kopš šī gada sacensības notiek katru gadu daudzu trešdienu pēcpusdienās, sākot no aprīļa līdz septembra beigām. Pāris mēnešu pēc Jāņiem ir pārtraukums. Vidēji katrās sacensībās parasti piedalās ap

100 dalībnieku, bet visvairāk orientieristu vienā kārtā ir startējuši 1985.gada trešajā kārtā - 315.

Līdz ar masveidību nāca arī meistarība. Uzrādīto rezultātu ziņā visražīgākais laiks bija no 1982. līdz 1988.gadam, kā arī 1994.gada sezona, kad Guntars Puntulis un Ēriks Ūdris kļuva par sporta meistariem, Ilze Lapiņa vairāk nekā 150 dalībnieču konkurencē savā grupā kļuva par "O-Ringen" (Zviedrijā) starptautisko sacensību uzvarētāju. Orientieristi glabā mūžībā aizgājušo biedru piemiņu, izcīnot Daiņa Ozola piemiņas kausu un Andreja Saldūkšņa balvu. Kopš 1990.gada Smiltenes orientieristi, lielākā vai mazākā pulciņā, dodas uz orientieristu meku - Zviedriju, lai izbaudītu "O-Ringen" sacensību sūrumu un jaukumu.

Smiltenes apkārtnes meži ir piemēroti orientieristiem - pauguri un ieplakas pie Niedrāja un Spiciera ezera, džungļi Brantu apkārtņē, Nigras upes kraujas.

Emblēmu, vimpelišu, medaļu un citu šo sacensību atribūtikas un trofeju izgatavošana (attēlā), arī sacensību kalendāra sastādīšana 25 gadus bija galvenā tiesneša Pētera Tiļčika pienākums. Līdz 1980.gadam izmantoja galvenokārt melnbaltās kartes, bet pēc tam radās krāsainas kartes, sāka lietot kompostierus un tipogrāfijā iespiestas sacensību programmas. Ilgus gadus J.Zušmanis rezultātus (koeficientus) aprēķināja ar logaritmisko lineālu, bet pēc 1990.gada rezultātu aprēķināšanā iesaistīja datoru. Vienmēr viss bijis balstīts uz pašu dalībnieku entuziasmu un fanātismu.

Orientieristi savu klubu "Azimuts" nodibināja 1991.gada 20.janvārī. Klubam nav savu telpu un sapulces notiek Alda Lapiņa mājās lielā šaurībā. Tur glabājas arī kluba izcīnītās balvas un citas trofejas, bet pats Aldis Lapiņš, kļuvis par smilteniešu "Azimuta" simbolu, organizē sacensības un pats joprojām tajās piedalās.

Sacensības notikušas jebkuros laika apstākļos. Bijis tik karsts, ka grūti elpu ievilkāt, uzmācīgi ap galvu riņķojuši odi un dunduri, vai arī gluži pretēji - auksts, ar lietu un sniegu. Skrienot pa mežu, skanējuši pērkona dārdi, bijušas lietusgāzes, pēc kurām strauti un upītes tā mutuļojušas, ka gandrīz vai neiespējami tās šķērsot.

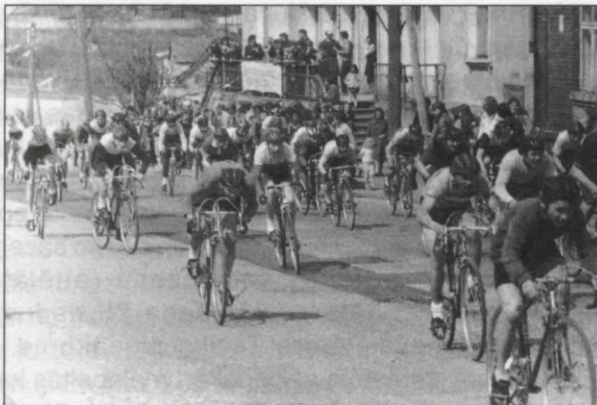

Velosports. Latvijas Sporta biedrības Smiltenes nodaļa pirms Otrā pasaules kara organizēja izbraukumus ar Ērenpreisa fabrikā izgatavotiem ceļa velosipēdiem pa Smiltenes apkārtni (attēlā). Taču tikai pēc Jāņa Akmentiņa ierašanās Smiltenē varam runāt par riteņbraukšanas sportu. Pirmos septiņus gadus sportistiem un trenerim nebija savas mājvietas. Valkas rajona sporta

skola 1968.gada beigās pabeidza remontēt veco kinoteātri un to nodeva riteņbraucēju rīcībā. Treneris piesaistīja aizvien jaunus puīšus un meitenes, brauca uz sacensībām, un panākumi neizpalika. Tomēr gribējās sarīkot sacensības pašu mājās. Pilsētas reljefs un asfaltētās ielas bija ļoti piemērotas sacensību trases izveidošanai.

Ar pilsētas varas iestāžu atbalstu izdevās 1961.gadā sarīkot Smiltenes kausa izcīņas sacensības, bet toreiz pat sapņos nerādījās, ka tās turpmāk iegūs popularitāti un pulcinās ļoti spēcīgus braucējus (attēlā). Sacensībām gan tika piekārtā politiska *birka* - daudzus gadus tās bija veltītas padomju tautas uzvarai Otrā pasaules karā un notika katru gadu Uzvaras dienā (9.maijā).

1970.gadā uz Smiltenes kausa sacensībām bija ieradušies 350 riteņbraucēji. Sportistu vidū bija gandrīz visas Latvijas velosporta "zvaigznes", arī PSRS sieviešu izlase, kas gatavojās pasaules meistarsacīkstēm Anglijā. 2004.gadā notika 43. Smiltenes kausa izcīņas sacensības; kopš Atmodas laika - bez politiskiem lozungiem.

1979.gadā smiltenietis Gaidis Lapiņš pasaules junioru čempionātā riteņbraukšanā Buenosairesā izcīnīja sudraba medaļu. Smiltenes vārdu pasaulē nesuši arī Andris Sarkanis, Agris Burovs, Gatis Smukulis.

1992.gada augustā piepildījās trenera Akmentiņa kādreiz teiktais savam audzēknim Dainim Ozolam: "Kad būs neatkarīga Latvija, varēsi braukt arī uz olimpiādēm." Riteņbraukšanas sporta cienītāji vairāk nekā 4 stundas aizturētu elpu vēroja Barselonas olimpisko spēļu sacensības 194 km individuālajā grupas braucienā, kas notika 45 grādu karstumā un vainagojās ar Daiņa Ozola izcīnīto bronzas medaļu (attēlā). Televīzijas reportieri bija pārsteigti par nepazīstamā sportista panākumu un valsti, kuru viņš pārstāv.

Pirms 1998.gada Jāņiem Smiltenes sporta dzīvē ienāca jauns sacensību veids - sacensības kross ar kalnu velosipēdiem. Latvijā bija apskatītas daudzas vietas, kur varētu rīkot šāda veida sacensības, un tad speciālisti nolēma, ka vispiemērotākā ir Cērtenes pilskalna apkārtnē. Nākamajā gadā Niedrāja apkārtnē piedalījās gandrīz 400 dalībnieki, un pēc tam katru gadu Smiltē notiek viens šo republikas sacensību posms.

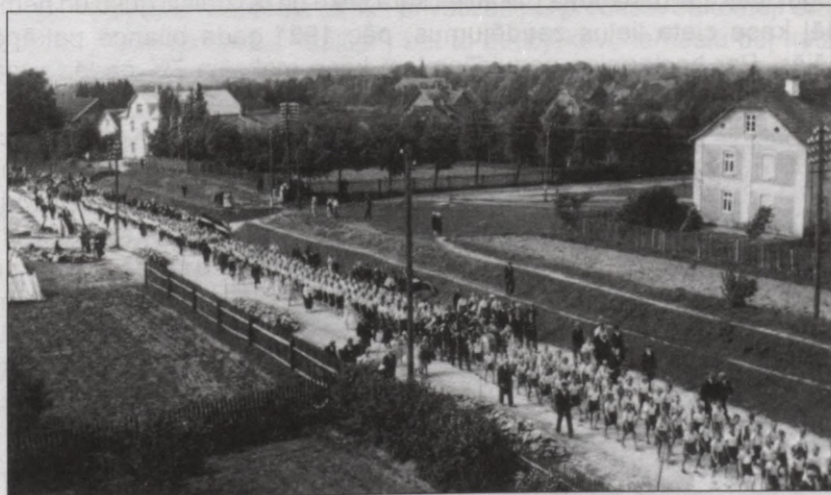
Vienmēr lielu skatītāju interesi izraisījušas **motosporta sacensības**. Ja sākumā tās notika ar parastajiem ceļa motocikliem pa grants ceļiem, tad gadu gaitā speciāli izveidotās trasēs sacentās tikai sacīkšu motocikli un trenēti motosportisti.

1969.gada foto. - Jānis Krilovs bija pirmais pēc Otrā pasaules kara, kas Smiltenē aizrāvās ar motosportu.

Noslēgumā piedāvāju Smiltenei netradicionālu sporta veidu - **loka šaušanu**.

No 1963.līdz 1966.gadam Smiltenes pārstāvji patiešām piedalījās republikas sacensībās un izcīnīja pat godalgotas vietas.

Senajā attēlā redzams kāds sportistu gājiens pa Dārza ielu uz Aizsargu laukumu (tālumā - krustojums ar Dakteru ielu)

Saimnieciskā dzīve

Bankas

Smiltenes-Palsmanes-Aumeisteru-Gaujienas krājaizdevumu kase. 1884. gada 16. janvārī 45 drosmīgi vīri ar saviem parakstiem apliecināja, ka nodibināta "Krāšanas un Aizdošanas Lāde" (kase). Pirmajā kases pārvaldē ievēlēja tās ierosinātāju - Smiltenes draudzes mācītāju K. Kundziņu, kurš bija krājbankas direktors līdz 1910. gadam, - un apkārtējos lielgruntniekus, jo toreiz bija maz latviešu, kas ticēja saviem spēkiem un varēja domāt par patstāvīgu sabiedrisku darbu.

Pirmos piecus gadus kases sēdes noturēja ne tikai Smiltē, bet arī apkārtējās draudzēs - Palsmanē, Gaujienā un Aumeisteros. Darbībai paplašinoties, braukšana kļuva apgrūtināta un kase sāka darboties Smiltenes mācītāja muižā. 1893. gadā Zemkopības biedrība ar kases līdzdalību Baznīcas laukumā uzcēla savu namu, kurā kasei izbūvēja pastāvīgas telpas. Pieaugot naudas līdzekļu apgrozījumam un ievērojot naudas uzglabāšanas noteikumus, 1914. gadā namā izbūvēja masīvu dzelzsbetona seifu vērtspapīru uzglabāšanai.

Sākot ar 1905. gadu, kases pārvaldē pakāpeniski iesaistījās mazgruntnieki - lauksaimnieki, bet no 1910. gada valdē bija tikai apkārtējie lauksaimnieki. No 1923. gada kases padomi vadīja K. Ozols ar locekļiem - Riņģu saimnieku J. Ringmani un Smiltenes slimnīcas galveno ārstu P. Birznieku.

Līdz Pirmajam pasaules karam darbība attīstījās ļoti strauji. 1914. gada beigās noguldījumu kopsumma bija 1,2 milj. rbļ. zelta naudā, kuru iemaksājuši apmēram 5700 noguldītāji. Lai gan Pirmā pasaules kara seku un tā izraisīto juku un nemierīgo laiku dēļ kase cieta lielus zaudējumus, pēc 1921. gada bilance pakāpeniski palielinājās. Par beztermiņa noguldījumiem kase maksāja 7% gadā, aizdevumi tika doti par 8 - 10 % gadā.

Krājaizdevumu kase Lauksaimniecības biedrības namā.

Kase veicināja vietējo lauksaimnieku stāvokļa uzlabošanu, pabalstīja kultūras dzīves attīstību. Ar kases piešķirtiem kredītiem uzcelti Lauksaimniecības biedrības un Piensaimnieku sabiedrības nami Smiltē. Diemžēl 1944. gada septembra ugunsgrēks ēku iznīcināja un drupu kaudzē vienuļš rēgojās izdegušais seifs.

Banka Dārza ielā. Nam-
tīpašnieks Kārlis Ozols mājas
pirmo stāvu 1921.gadā ne-
daudz pārbūvēja un pielāgoja to
Latvijas Bankas Smiltenes
nodaļas vajadzībām. Bankas
pārvaldnieks līdz 1940.gadam
bija E.Apse.

Pēc kara par PSRS Valsts
bankas Smiltenes nodaļas
pārvaldnieku iecēla Voldemāru
Miķi, kurš nostrādāja pirmos 20
gadus. Banka apkalpoja tikai

juridiskās personas. Fiziskās personas dažādas naudas operācijas veica Latvijas
Krājbankas nodaļā. Piecus gadus (1964.-1969.) par Smiltenes nodaļas pārvaldnieci
bija Katrīna Stībele, bet pēc viņas - līdz 1978.gadam Lūcija Ābola, tad Janīna
Rubule (1978.-1991.).

Kaut arī dažkārt banka mainījusi savu nosaukumu, tomēr tam līdzī nav
mainījusies klientūra. Arī tad, kad PSRS sastāvā Valsts bankas nodaļa ieguva
"Agrorūpnieciskā" nosaukumu, tā maiņa izteica vienīgi kreditēšanas novirzienu.
1991.gadā nodibinājās Latvijas Banka un Smiltenes nodaļa automātiski pārtapa
par Latvijas Bankas nodaļu. No 1991. līdz 1995.gadam par bankas pārvaldnieci
strādāja Lidija Gailīte.

Par pavisam jaunu attīstības posmu visu Latvijas banku vēsturē uzskatāms
1993.gads, kad sākās vispārējs banku privatizācijas process. Sākotnēji Smiltenes
filiāli gribēja privatizēt banka "Baltija", bet to neobjektīvu iemeslu dēļ neizdarīja.
Šādas "neizpārdotas" bankas tika apvienotas zem Unibankas nosaukuma. Par
akciju sabiedrības "Latvijas Unibanka" Smiltenes filiāles dzimšanas dienu tiek
uzskatīts 1993.gada 28.septembris. Kopš 1995.gada par bankas pārvaldnieku
strādā Kaspars Markss. Akciju sabiedrības "Latvijas Unibanka" Smiltenes filiāle
1996.gadā bankas ēku ar atbilstošu zemes gabalu nopirka no Ērika Ozola.

Tagad akciju sabiedrības "Latvijas Unibanka" Smiltenes filiāle Dārza ielā 11
sniedz visus tradicionālos banku pakalpojumus visām juridiskām un privāt-
personām. Vienkāršā depozīta likme atkarīga no noguldījuma termiņa (3,3 - 4,6%
gadā), hipotēku kredīta likmes ir 7-8% gadā. Procentu likme tiešajam kredītam ir
saistīta ar aizdevuma riska pakāpi - jo tā zemāka, jo zemāka ir likme. Aizdevuma
risku pakāpe atkarīga no vairākiem aspektiem un galvenie no tiem ir kredītvēsture,
kredītspēja, nodrošinājuma adekvātums. Par beztermiņa noguldījumiem virs 200
latiem banka maksā 0,3% gadā.

Mazais bānītis.

Šaursliežu dzelzceļu Smiltene - Valmiera sāka projektēt 1901.gadā. Projekta
idejas autors, īstenotājs, darbu vadītājs un pie reizes arī inženieris bija firsts Pauls
Līvens. Dzelzceļa būvi atbalstīja apkārtnes lauksaimnieki, vietējā muižnieku
sabiedrība, bet būvdarbus vadīja Valmieras dzelzceļa sabiedrība, tā finansēja

Bankas kantora telpas (1936.g.) Dārza ielā 11

izdevumus, deva naudu staciju un dzelzceļnieku ēku ierīkošanai, sliežu, vagonu, lokomotīves iegādei. Visi cerēja uz izdevumu drīzu atmaksāšanos, jo bija domāts uz Valmieru transportēt meža materiālus, graudus, gaļu, sviestu, lopus, linus un daudz ko citu, uz vietas saražotu. No Valmieras, savukārt, cerēja saņemt produktus, būvmateriālus, mākslīgos mēslus, lauksaimniecības mašīnas un mēbeles.

Būves finansēšanai izlaida akcijas un balss tiesības tika nodrošinātas katram, kas nopircis ne mazāk par 20 akcijām. Arī Smiltenes krājaizdevumu sabiedrība iegādājās 20 akcijas. Sākotnēji dzelzceļš tika projektēts no Cesvaines gar Smilteni uz jūru. Pēc inženiera B.Rummela veiktajiem izpētes darbiem nolēma, ka visnoderīgākā vieta dzelzceļa izejai pie jūras ir Ainaži. Tāpēc tika veikti arī Ainažu ostas izbūves darbi.

Līvens pats personīgi nosprauda topošā dzelzceļa stīgu. Veco ļaužu atmiņā saglabājušies vairāki nostāsti par Smiltenes pirmu Līvenu. Strādājot dzelzceļa trasē, viņš esot iegājis kādā tuvākā lauku mājā pusdienas laikā un prasījis kukuli rupjas maizes un stopu piena. Pēc maltītes par ēdamo samaksājis piekārtīgi sudraba naudā, lai gan visu nebija ne noēdis, ne izdzēris.

Zemes darbus uzsāka 1909.gadā. Vietējie ļaudis bija cerējuši uz labi apmaksātu darbu, taču būvēšanā piedalījās lētāks darbaspēks: baltkrievi, ukraiņi, grāvju rakšanai - lietuvieši, bet pašu latviešu bija maz. Visa 32 km garā dzelzceļa trase bija sadalīta vairākos gabalos, kur katrā strādāja savs strādnieku pulks. Dzelzceļa sliežu gulšņus un pārējos kokmateriālus gatavoja Līvena kokzāģētavās.

Dzelzceļa līnijas atklāšana 1911.gada 12. augustā visā apkārtnē bija liels notikums. Līnija saucās Smiltene - Valmiera - Ainaži, ar vilcienu varēja nokļūt līdz pašai Ainažu ostai. Pirmais pa jaunajām sliedēm no Smiltenes ar trīs riteņu motordrezīnu braucis pats pirmais Līvens. Tūdaļ

Dzelzceļa būvēšanas darbi

Pirmā vilciena sagaidīšana Smiltēnē 1911.gada 12.augustā

Līdz Valmierai bijušas četras pieturas: Stariņi, Biksēja, Jaunvāle, Cempi.

Dzelzceļu uzturošās sabiedrības rīcībā bija 6 tvaika lokomotīves, 45 slēgtie preču vagoni, 69 platformas un 4 Kokmuižas rūpnīcai piederošie alus pārvadāšanas vagoni, bet pasažieriem - 3 otrās klases, 8 trešās klases un 2 pasažieru bagāžas vagoni.

Bija iecerēts šim dzelzceļam uzbūvēt turpinājumu līdz Piebalgai. Līvens uzsāka trases izpētes darbus, taču projekts tomēr netika īstenots.

Smiltēnietis Alberts Mednis braukšanu ar mazo bānīti raksturo šādiem vārdiem: *"No Smiltēnes bānītis atgāja vienreiz dienā - trijos no rīta, lai braucēji, kas gribēja tikt uz Rīgu, varētu Valmierā pārsēsties lielajā bānī, kas piecos pienāca no Valkas puses. Tad tur notika īstas skriešanas sacīkstes; īpaši grūti klājās tiem, kam lielas mantu paunas. Lielais bānis vienmēr bija tik pārpildīts, ka par sēdvietām nebija ko saņņot. Labi, ka varēja izcīnīt iekšā ietīkšanu, un tad, gan stāvēdami, gan uz grīdas sēžot, visi laimīgi nokļuva Rīgā.*

Smiltēnes stacijas ēka. Tālpānā ūdenstornis

aiz viņa - lokomotīve ar pasažieru vagonu, kurā pirmajā braucienā riskēja iesēsties tikai divi pasažieri, bet atpakaļceļā no Valmieras jau braukuši 27 cilvēki. Pirmajā dienā braukšana bijusi par brīvu. Pēc tam ceļš līdz Valmierai maksājis 69 kapeikas un ildzis nedaudz vairāk par stundu. Salīdzinot: tas pats ar ormani - 4 rubļi un gandrīz 5 stundas.

Kad mūsmājās gatavojās Rīgas braucienam, visu nakti neviens negulēja. Ap pusnakti lēnā garā aizstiepa nesamos uz staciju, drošības dēļ - lai nenokavētu. Turpat stacijas uzgaidāmajā telpā pāris stundas papļāpāja, iepazīnās ar citiem braucējiem vai arī mazliet nosnaudās.

Vagonos kārtību uzturēja bargs konduktors, kas dižojās ar milzīgām ūsām un spožām zeltainām pogām dienesta mundierī. Bānītim gaitu uzsākot, cilvēkiem vajadzēja kaut kur pieturēties, jo pirmais rāviens bija tik spēcīgs, ka tie, kas brauca pirmo reizi, sasiņās kopā ar pierēm."

Atkāpdamies no Smiltenes, 1944.gada 23.septembrī vācieši uzspridzināja stacijas ēku, ūdenstorni, noliktavas. Tika saspridzinātas sliežu savienojuma vietas, pārmijas. Atkāpjoties divas lokomotīves vilka speciālu "arklu", ar kuru salauza sliežu gulšņus, sapieri uzspridzināja tiltiņus.

1945.gada martā Smiltenes Izpildkomiteja nolēma atjaunot stacijas ēku un dzelzceļu. Pēc sējas darbu pabeigšanas, ar Valkas apriņķa Izpildkomitejas 26.jūnija lēmumu pagastu un pilsētu Izpildkomitejām, kuru teritorijai gāja cauri dzelzceļa līnija, nekavējoties bija jādod vajadzīgais strādnieku un zirgu pajūgu skaits dzelzceļa atjaunošanai. Divdesmit trieciendarba dienās izdevās paveikt nepieciešamos atjaunošanas darbus; 1945.gada vasaras beigās pa atjaunoto dzelzceļa līniju Smiltenē iebrauca pirmais vilciens.

Pa dzelzceļu pēc kara uz Smiltēni lauksaimniekiem veda minerālmēslus, mašīnas, lopbarību, izveda - kokmateriālus, cukurbietes, graudus, presētu sienu. Uzbūvēja jaunu stacijas ēku, bet, dažus gadus vēlāk, kad Smiltenes mežrūpnieki izbūvēja kokmateriālu eksporta krautuvi Jaunpiebalgā, koku transports no Smiltenes stacijas ievērojami samazinājās. Valmierā pa šaursliežu dzelzceļu pienākušās kravas bija jāpārkrauj platsliežu preču vagonos. Tas nebija izdevīgi un dzelzceļnieki nolēma Smiltenes - Valmieras līniju slēgt. 1971.gada aprīlī no Smiltenes uz Valmieru izbrauca pēdējais vilciena sastāvs.

Smiltenes hidroelektrostacijas

Pirmais par Smiltenē būvējamo elektrības ietaisi 1901.gada 8.augustā paziņoja laikraksts "Mājas Viesis": "Smiltenes miestīņš drīzumā tiks apgaismots ar elektricitātes gaismu, visi darbi uz ātrāko top pastrādāti paša kņaza Līvena vadībā." Pēc trijiem mēnešiem jauna ziņa: "Smiltenes miestīņš jau no ārpusēs pušķojas ar jauko elektrisko apgaismošanu, bet kņazs Līvens, kas to ierīko un uztur, apsoltījis arī māju īpašniekiem miestīņā par vislētāko maksu dot elektrisko spēku. Tas nu gan šogad vēl netiks izvests, jo kņazs vispirms gribot pārliecināties, cik liels būs ūdens spēks elektrisko mašīnu dzīšanai un gadījumā, ja tas izrādītos par mazu visas Smiltenes apgaismošanai, viņš nodomājis caur kādas upes pievienošanu ūdens spēku pavairot."

Smiltenes muižas ļaudis, kas pirmie ieraudzīja elektrisko gaismu, bija tā pārsteigti, ka, iedegoties nekad agrāk neredzētai gaismai, aiz sajūsmas rāvuši no galvas cepures, svieduši tās gaisā un saukuši urā!

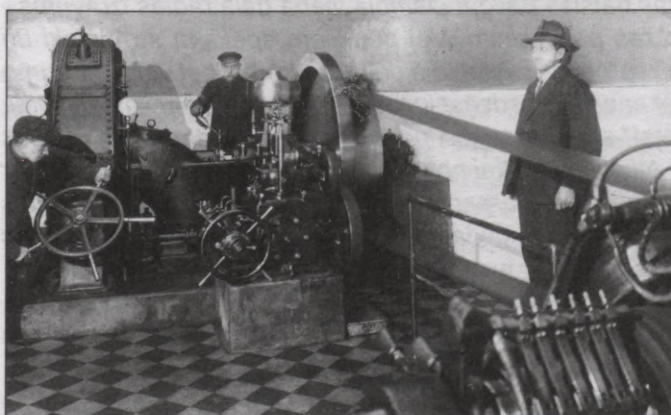
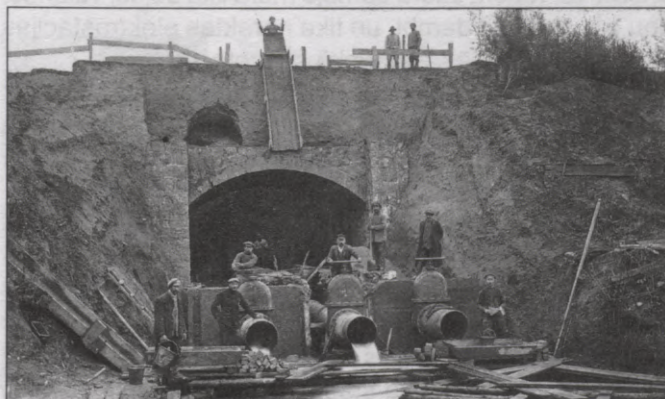
Pēterburgas Politehniskā institūta absolvents Pauls Līvens savā īpašumā realizēja studiju laikā iegūtās zināšanas. Pēc viņa projekta no Tepera ezera izraka kanālu gar Tepera priedēm, pa tagad asfaltētā celiņa vietu (arī trosu tilts), pa Veco parku (saglabājies sausais grāvis!), tālāk pa parka nogāzi līdz muižas ēkai Vidusezera krastā. Dažās vietās kanāls bija izveidots kā 1,8 m plata dēļu tekne ar pusotra metra augstām malām. Kanāla beigas vēl tagad saskatāmas parkā, - kā grāvītis, kura dēļ ziemā izveidojas trampīns ragaviņu braucējiem. Izdarot strauju

pagriezienu, ūdens ar lielu ātrumu gāzās uz vecajā muižas ēkā (bija pazīstama kā pirts) ierīkotā ūdens rata. Tas bija savienots ar līdzstrāvas ģeneratoru ar apm. 25 kW jaudu. Elektrības ietaisi darbināja tikai dienā, vienlaikus uzpildot akumulatorus, kuri deva gaismu muižas ēkām nakts stundās. Diemžēl ziemās pievadkanāls aizsala.

Pirmā HES ēka (bij. pirts), 1983.g. foto.
Nojaukta 1986.gada pavasarī

Dažus gadus vēlāk elektrību deva 1894.gadā celtā Līvena kokzāģētava Tiltlejas ezera krastā, kurā bija uzstādīts ar malku darbināms tvaika katls, tvaika turbīna un līdzstrāvas ģenerators. Kad nepietika ūdens, elektrību ražoja šī tvaika spēkstacija, kas darbojās līdz 1940.gada vasarai. Vācu laikā spēkstaciju demontēja. Galvenā ēka ar garo skursteni saglabājusies vēl šodien un laika gaitā tai mainījušies daudzi īpašnieki.

Tepera ezera ventīļu būvdarbi un hidroelektrostacijas turbīna 1922.gadā

Tā laika modernāko hidroelektrostaciju Baltijā ar derivācijas kanālu firsts P.Līvens uzbūvēja 1913.gada beigās. Poļu strādnieki 420 m garo kanālu izraka vienas vasaras laikā. Ar izraktām zemēm paugustināja Tepera ezera dambi, lai iegūtu maksimālo ūdens līmeņa starpību (14 m). Rīgā Meyer&CO rūpnīcā izgatavotai turbīnai ūdeni pievadīja pa 75 cm resnu tērauda cauruli, kura bija izveidota no lokšņu dzelzs, to kniedējot.

Sākumā bija 50 kW līdzstrāvas ģenerators, kuru 1928.gadā nomainīja pret AEG 68 kW maiņstrāvas ģeneratoru. Spēkstaciju darbināja tikai līdz pusnaktij, un tikai tad, ja

kādam turīgam smiltenietim bija jubilejas svinēšana vai kāds cits svarīgs notikums, par speciālu samaksu (no kuras pusi saņēmuši elektriķi) darbinājuši ilgāk. 1922.gadā uzstādīja 150 kW ģeneratoru, bet, tā kā turbīnas jauda bija tikai 80 zirgspēki, par 100 kW stundā vairāk saražot nespēja.

Pēc sniegiem bagātās un bargās ziemas 1922.gada pavasaris iestājās vēlu, Tepera ezers bija pārklāts ar biezu ledus kārtu. Visā ziemā nebija ne mazākā atkušņa, arī pavasara sākums bija auksts. Beidzot, 13.aprīlī (ceturtdienā), laiks kļuva siltāks un nākošajās dienās termometra stabiņš strauji kāpa augšup. Dienu pirms palu sākuma ūdens līmenis bija 3,5 pēdas zem mūra sienas augšējās malas un nekas neliecināja par tuvojošos nelaimi. Sākās straujš atkusnis, kuru vēl vairāk veicināja sestdien uznākušais lietus. Ūdens līmenis sāka strauji celties, liekais ūdens netika laikus novadīts. Nakts uz svētdienu iestājās ar neparasti siltu gaisa plūsmu, jau svētdienas agrā rīta stundā termometrs rādīja +17°C. Ūdens līmenis ezerā kāpa 25 cm stundā.

Elektriskās spēkstacijas inženieris, izziņojis trauksmi, devās pie Līvena ģeodēzijas tehniskā direktora Hugo Kriegera un ziņoja par ļoti strauju ūdens līmeņa celšanos ezerā. Pēc Smiltenes virsmežziņa Pētera Āžiņa un Valkas apriņķa ceļu inženiera Jāņa Beitāna ieteikuma uz Tepera ezera dambja mūra lika dēļus, velēnas, lai atturētu ūdens pārplūšanu pār galveno dambi, un tika noraktas elektrostacijas pievadkanāla malas. Ar pilnu jaudu darbojās elektriskā spēkstacija.

Izteiksmīga ainava pavērs 16.aprīlī, kad ūdens plašā joslā gāzās pāri kanāla malai, un to savās fotoplatēs iemūžināja Smiltenes fotogrāfi. Smiltenieši kuplā skaitā vēroja Tepera un Vidusezera slūžas, draudošai ūdens straumei mēģināja pretoties muižas strādnieki, nervozēja Smiltenes pilsētas galva Akmentiņš - nebija, kam prasīt padomu. Kriegers, pirms gada pārņemdam Līvena ģeodēzijas, būves plānu un tehniskos aprēķinus no Līvena nebija saņēmis. Firsts, sarūgtināts, Smiltēni bija atstājis, jo jaunā Latvijas valdība viņam visus ģeodēzijas plānus bija atņēmusi.

Lejpus dambja dzīvoja elektrostacijas dežuranta Jēkaba Ustupa ģimene, gar kura nama durvīm trakodama plūda varenā ūdens straume, draudot aizraut līdz viņu mājokli. Par notikušo saglabājies Ustuptēva stāsts: *"Sāka satumst. Piepeši klusumu pārskan uztrauktas balsis - palīgā! Dambja vienā galā radies izrāvums - skalojums un straume drāžas pāri valnim. Vēl pēdējiem spēkiem strādnieki un tehniķi mēģina izrāvumu aizsprostot - metot tajā dēļus un kārtis, bet velti - straume guvusi virsroku. Pilsētā ieskanas ugunsdzēsēju taures, kas vēsta par lielo nelaimi. "Dambis vairs nav glābjams!" skan inženiera pavēle, un steigā darba vīri glābjas no draudošām briesmām. Atliek vairs tikai noskatīties dabas spēku trakošanā. Ar katru sekundi straume aug un skalo varenos dambja mūrus kā smiltis. Milzīgais ūdens krājums nu brīvi gāžas lejup, saceldams velnišķu troksni. Sejā sitas ūdens lāses. Tepera ezera vairs nava."*

Tādas bija 1922.gada Lieldienas, kad palu ūdeņi pārpludināja Abula ieleju, savā ceļā sagrāva vecās slūžas pie brūža. Sākumā ūdeņi gāzās pāri Vidusezera dambim, kad trešdaļu noskaloja, dzirnavu ģeodēzijas atrāva vaļā visus slūžu dēļus, tādējādi pasargājot dzirnavas no tālākiem postījumiem. Pilnīgi vaļā bija Tiltlejas un Brutuļu ezera slūžu aizvari. Noskaidrojās, ka pirmās bija iznestas Cērtenes dzirnavu slūžas, to ūdeņi pa Cērtenes strautu ieplūduši Abulā un tālāk Tepera ezerā.

ŪDENS PĀRPLŪDUMS PEE TEPERA EZARA 16 APR. Fot. TV

Elektr. stac. izpostītais daudums
o augšpusē fot. J. R. Smiltenē

Gadsimta lielākie plūdi Smiltenē. 1922.gads

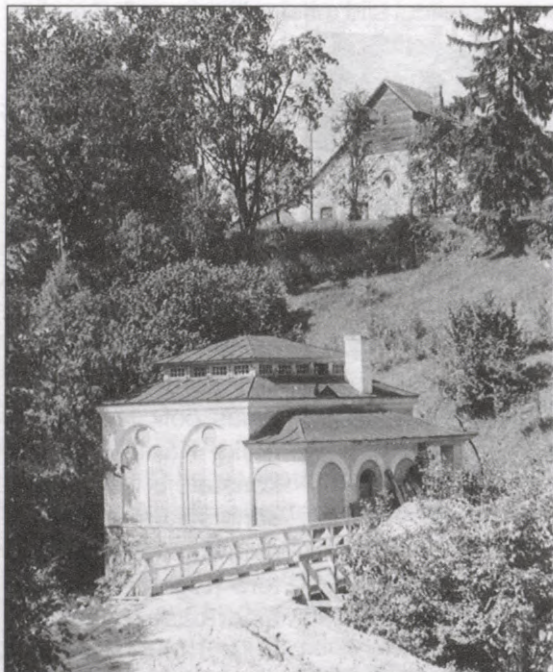
Septiņpadsmitajā aprīlī smiltenieši bez lieka riska varēja pastaigāties pa ielūzušo Tepera ezera ledu, nofotografēt radušos pastažu un padomāt, kā rīkoties, lai līdzīga situācija vairs neatkārtotos. Pēc dažām dienām komisija, kuru vadīja Smiltenes policijas priekšnieks Kārlis Bērziņš, konstatēja, ka izskalotā sākusies dambja dienvidu daļā, pie daktera (tagad nedzirdīgo biedrības) mājas, kur bijis dambī iebūvēts ledus pagrabs. Pēc plūdiem secināja, ka Tepera ezera ūdeni novadošās būves nav bijušas piemērotas šī pavasara paliem.

Vasarā izskaloto vietu aizbēra ar atbilstošu grunti, iebetonēja jaunu atbalstsienu un vecajā slūžu ailā iebūvēja trīs ventīļus.

P.Līvenam piederošo spēkstaciju Latvijas valdība nacionalizēja, vēlāk izveidoja akciju sabiedrību, kurā Līvenam piederēja lielākā akciju daļa. Līvens dzīvoja ārzemēs un reti brauca uz Smilteni, bija neapmierināts ar maziem ienākumiem, kurus ieguva par valstij pārdoto elektrību.

Otrā pasaules kara beigu posmā spēkstacija necieta, jo ilggadējais dežurants Jēkabs Ustups spridzinātājiem parādīja nepareizu ceļu. Pēckara rudens un ziemas vakaros, kad drupās vēl gulēja Ķeguma HES, smilteniešu dzīvokļos dažas stundas dega elektriskās spuldzes.

Efektīvu spēkstacijas darbību ierobežo nelielais ūdens daudzums. Lai palielinātu ūdens daudzumu, pēc Otrā pasaules kara sāka rakt kanālu, kas savienotu Abulas augšteci pie Silaporu mājām ar Rauzas upi lejpus Menskām, bet izrādījās, ka zemes darbi ir pārāk dārgi. 1951.gadā papildus nostiprināja Tepera ezera aizsprostu - pieberot grunti pirms vertikālās sienas, bet pirms ventīļu

Smiltenes HES ēka 1960.g.
(gadu pirms slēgšanas)

un Gatim Ikertam radās iecere uzbūvēt blakus vecai hidroelektrostacijas ēkai jaunu HES. Projektēšanas uzņēmums "Meliorprojekts" izstrādāja darba projektu (inž. arhitekts I.Kalniņš un inž. hidrotehniķis J.Puriņš). Projektā bija paredzēts saražot 400 tūkst. kWh gadā, tas sasniedzams pēc Rauzas ūdeņu ievadīšanas Abulā.

Jauno HES firma "Deriks" sāka būvēt 1998.gada vasaras mēnešos, stāvajā nogāzē ierīkojot divas ūdens pievadcaurules. Sākumā uzstādīja vienu Mazsalacā izgatavoto horizontālo turbīnu. Kaut arī mazo HES saražoto elektrību Latveņero iepērk par dubultu tarifu, tomēr atmaksāšanās sagaidāma tikai 15 - 20 gados.

Jaunā Smiltenes HES. 1999.gads

caurulēm iegremdējot guļbaļķu režģus, pildītus ar akmeņiem.

Smiltenes HES darbojās līdz 1961.gada pavasarim, kad pēc pavasara ūdeņu noskriešanas staciju slēdza.

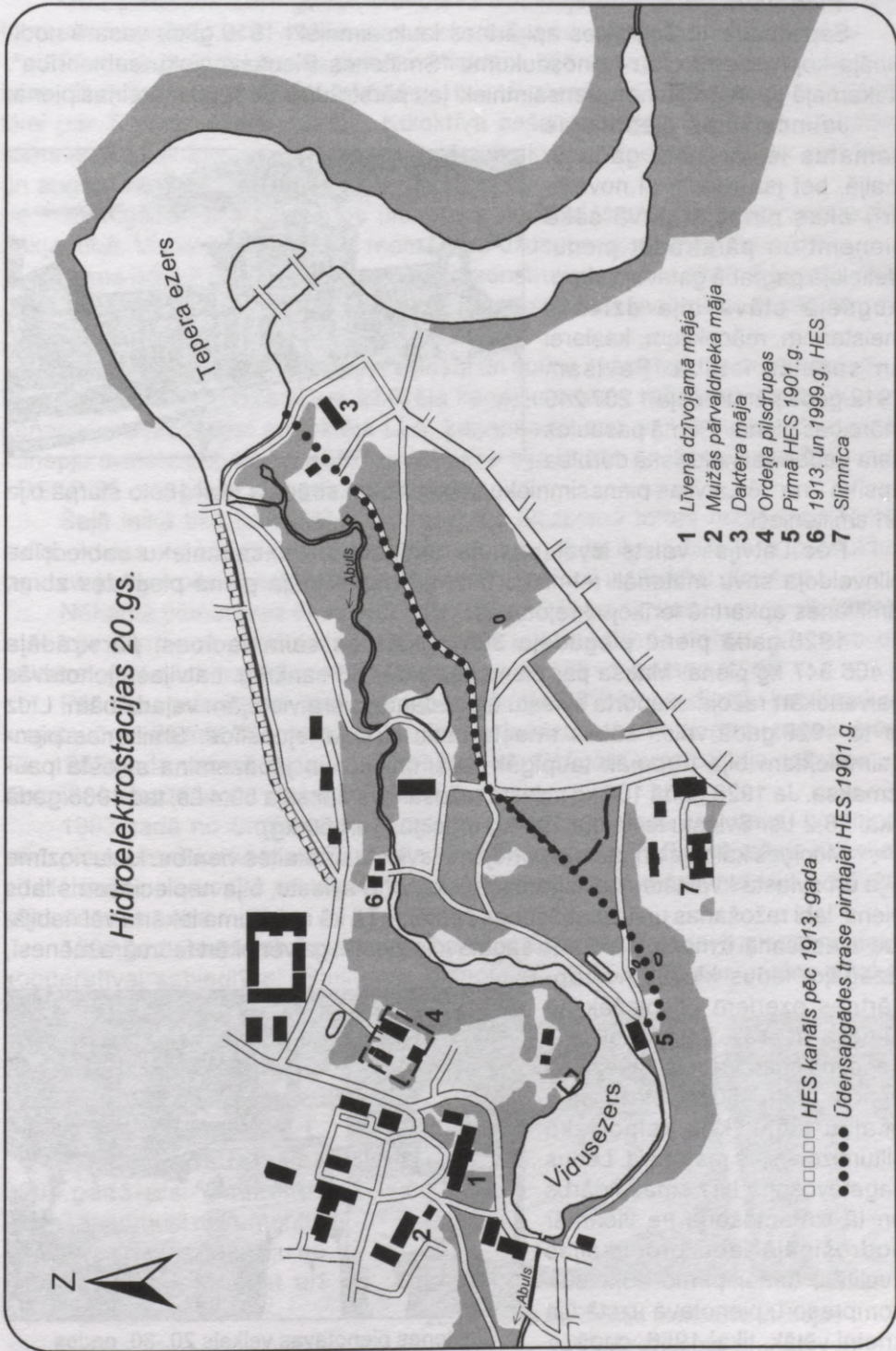
Bijušais elektrostacijas dežurants Pēteris Ustups saglabājis pārskatu par pēckara gados saražoto elektrību - septiņpadsmit gados saražoti 3906,4 tūkst. kW elektroenerģijas, dažus gadus kopējā tīklā ievadīti vairāk par 310 tūkst. kW.

Daudzus gadus elektrostacija un iekārtas netika izmantotas. Tad ēku savā pārziņā pārņēma Smiltenes 7.ceļu pārvalde, HES ēkai 1978.gadā uzbūvēja otro stāvu un to pārveidoja par divģimeņu dzīvojamo māju. Turbīna palika vecajā vietā.

1996.gadā Dailonim Ikertam

Jauno spēkstaciju atklāja 1999.gada 7.maijā. Pirmajos divos gados turbīnas ģenerators saražojis tikai 216,5 tūkst. kW elektroenerģijas.

Sabiedriskā organizācija "Mazās hidroenerģētikas asociācija" 2001.gada septembrī sarīkoja jubilejas semināru Smiltēnē - vietā, kur pirms 100 gadiem ierīkota pirmā spēkstacija Latvijā, kas ūdens enerģiju izmantoja elektrības ražošanai.

Pienotava

Septiņpadsmit Smiltenes apkārtnes lauksaimnieki 1910.gada vasarā nodibināja kopmoderniecību ar nosaukumu "Smiltenes Piensaimnieku sabiedrība". Nākamajā gadā Smiltenes piensaimnieki jau pārstrādāja 843266 mārciņas piena.

Jaunceļamās pienotavas pamatus ielika 1912.gada 5.maijā, bet jau rudenī (1.novembrī) ēkas pirmajā stāvā sāka pieņemt un pārstrādāt pienu. Nelielajā pagrabā gatavoja sieru. Augšējā stāvā bija dzīvokļi meistariem, mācekļiem, kasieri un sapulču istaba. Pavisam 1912.gadā pārstrādāja 1 207 249 mārciņas piena. Pirmā pasaules kara gados saimnieciskā darbība apstāka - no 88 Latvijas piensaimnieku sabiedrībām strādāja tikai 18, to starpā bija arī smiltenieši.

Pēc Latvijas valsts izveidošanās Smiltenes Piensaimnieku sabiedrība pilnveidoja savu materiāli tehnisko bāzi un paplašināja piena piegādes zonu, Smiltenes apkārtnē ierīkoja krejotavas.

1926.gadā pienu piegādāja 300 apkārtnes saimniecības, pārstrādāja 2 406 947 kg piena. Maksa par pienu bija vidēji 16 sant./kg. Latvijas pienotavās galvenokārt ražoja eksporta sviestu un nedaudz siera vietējām vajadzībām. Līdz ar to 1928.gadā valstī sākās sviesta cenu strauja lejupslīde. Smiltenes piensaimniekiem bija turpmāk taupīgāk jāsaņem un jāpazemina sviesta pašizmaksa. Ja 1928.gadā 100 kg sviesta ražošana izmaksāja 59,4 Ls, tad 1936.gadā tikai 26,2 Ls. Sviestu ievietoja 100 kg mucīņās (arī 50 kg).

Muciņas kalpoja arī par eksportējamā sviesta uzskaites vienību. Liela nozīme bija arī sviesta kvalitātei. Lai izgatavotu eksporta sviestu, bija nepieciešams labs piens, labi ražošanas un uzglabāšanas apstākļi. Tā kā aukstuma iekārtu vēl nebija, tad dzesēšanai izmantoja ledu. To sagatavoja ziemā, galvenokārt februāra mēnesī, izzāģējot ledus klučus no apkārtnes ezeriem (visbiežāk no Tepera ezera). To pienotavas pagalmā sakrāva lielā kaudzē un apbēra ar 70 - 80 cm biezu zāģu skaidu slāni, kas kalpoja kā siltumizolācijas materiāls. Ledus sagatavošana bija smags darbs un tā izmantošana ne vienmēr nodrošināja labu produkcijas kvalitāti, tomēr pirmo aukstumkompresoru pienotavā uzstādīja krietni vēlāk, tikai 1956. gadā.

Smiltenes pienotavas veikals 20.-30. gados

Otrā pasaules kara gados pienotava turpināja strādāt un ātri vien arī pēc kara sāka apgādāt iedzīvotājus ar sviestu, krējumu, biezpienu un saldējumu.

Pēckara gadi Smiltenes piensaimniekiem bija smaga darba un izaugsmes laiks. Strādāja ar primitīvām iekārtām 12 - 16 stundas dienā (algu gan saņēma tikai par 7 stundu darba dienu). Kolektīva pašreizējais darbs un īsts piensaimnieku sīkstums visos laikos nodrošinājis kvalitatīvas produkcijas ražošanu un augstu sanitāro kultūru.

1949.gada jūlijā Smiltenes pienotava nonāca Valmieras piena kombināta pakļautībā. Visus ražošanas un realizācijas uzdevumus noteica Valmierā.

Pirmā lielākā Smiltenes pienotavas rekonstrukcija notika 1959./60.gadā. Šajā gadā vecajai pienotavas ēkai piebūvēja divu stāvu ražošanas ēku, kurā izvietoja pieņemšanas cehu, aparātu cehu, laboratoriju.

1965.gadā izstrādāja kaņepju sviesta un suliņu kvasa ražošanas tehnoloģiju, pēc dažiem gadiem otrā stāvā izbūvēja kaņepju sviesta ražošanas cehu. Katlus kaņepju grauzdēšanai projektēja LLA, kaņepes ievada no Ukrainas. 1976.gadā kaņepju sviests pēc īpaša PSKP pasūtījuma bija jāražo un jānosūta uz Maskavu - PSKP 25. kongresa delegātu vajadzībām.

Šajā laikā tika izstrādātas arī receptes biezpiena tortes ražošanai. Tomēr suliņu kvass un biezpiena tortes tirdzniecībā nebija ilgi. Vēlāk šos produktus izgatavoja tikai pēc speciāliem pasūtījumiem (parasti uz svētku dienām).

Nākamā pienotavas ēkas pārbūve notika 1972.gadā, kad jaunuzceltajā daļā izvietoja pilnpiena produkcijas ražošanas un fasēšanas cehus, ķīmisko un bakterioloģisko laboratoriju, degustāciju telpu un zāli - "sarkano stūrīti".

Pēc rekonstrukcijas pienotava pārstrādāja 30 t piena dienā, bet kopā ar krejotavām - 75 līdz 80 tonnas dienā. Piena daudzums ar katru gadu palielinājās, līdz 1983.gada vasarā sasniedza 100 t dienā. Obligāta prasība bija krējuma un biezpiena nosūtīšana "varoņpilsētām".

1993.gadā no Smiltenes pienotavas atdalījās Blomes krejotava, nodibinot savu piensaimnieku kooperatīvo sabiedrību "Blomes siers". Blomē ražoja Krievijas un Holandes sierus, kā arī kūpināto sieru "Azāids", kura ražošanai bija uzbūvēts kūpināšanas cehs.

1993.gada septembrī pienotavu bezatlīdzības kārtā nodeva piensaimnieku kooperatīvai sabiedrībai "Smiltenes pienotava". 1996.gadā par valdes priekš-

sēdētāju ievēlēja Gitu Mūrnieci. Viņas vadīto "Smiltenes pienotavu" 1998.gadā pārveidoja par a/s "Smiltenes piens".

Pēc rekonstrukcijas 2004.gadā a/s "Smiltenes piens" saņēmusi dokumentu, kas ļauj pārdot produkciju ne tikai Latvijas tirgū, bet arī ārpus tās robežām.

2001. gadā Smiltenes pienotavā viesojās valsts Prezidents

7. ceļu pārvalde

Oficiāli uzskata, ka šoseju un zemesceļu valdes dibināšanas diena un vienotā Latvijas ceļu dienesta sākums ir 1919.gada 1.augusts. Ceļu un būvju virsvaldes uzdevums bija pārzināt valsts zemesceļu, šoseju un tiltu uzturēšanu un būvēšanu. Valdības uzdevumu realizēšanai izveidoja aprīņķu inženieru posteņus. Valkas aprīņķa inženieru posteni izveidoja Smiltēnē 1922.gada 2.janvārī, piešķirot 7. kārtas numuru.

Pirmo kantori ierīkoja Kārļa Zušmaņa privātmājā Audēju ielā 3, pirmajā stāvā, bet darbnīcām piešķīra Mežkroga ēku (tagad Launkalnes pag. Mežāres) pie Vidzemes šosejas. Inženieru postenis apkalpoja daļu Cēsu, Alūksnes, Gulbenes un Madonas ceļu. Pirmais aprīņķa ceļu inženieris Jānis Beitāns Smiltēnē nostrādāja līdz 1927.gada augustam, pēc viņa - Voldemārs Bergkinds. Tajā pašā gadā Šoseju un zemesceļu valdi pārdēvēja par Šoseju un zemesceļu departamentu, bet aprīņķa inženierus par rajona inženieriem, piešķirot numerāciju pēc to vecuma.

Sākot ar 1928.gada 1.janvāri 7.rajona ceļu inženieru kantoris pārgāja uz jaunām telpām Dārza ielā (K.Ozola namā, tagad bankas ēka). Aprīlī V.Bergkinds atstāja Smiltēni, bet Smiltēnē sāka strādāt inženieris Alberts Neiders, kuru pēc gada pārcēla uz Madonu.

Ceļu rajona inženieris Arnolds Lācis 1932.gadā atnāca no Balviem, ar lielu apņēmību centās uzlabot ceļu tīklu un izvērst jaunu darbnīcu celtniecību. Vecajā parkā pēc A.Lāča ierosmes izveidota "laubīte", kura uzbūvēta uz mākslīgi uzbērtā uzkalniņa. Tas uzbērts no grunts pārpalikuma, kas radās būvējot ceļinieku mašīnu remonta darbnīcas Pils ielā 8 (tagad arodvidusskola). Savas darba gaitas A.Lācis beidza 1944.gada septembrī, kad ceļu rajons evakuējās uz Kurzemi. Mūža nogali viņš pavadījis ASV, kur arī 94 gadu vecumā miris 1994.gadā.

1925.gadā sākās t.s. Smiltēnes - Rankas ceļa pārbūve. Pārbūvēja Dārza ielu (foto 214.lap.) līdz pilsētas robežai un tālāk līdz Vidzemes šosejai. Tajā laikā visos darbos izmantoja cilvēku darbaspēku - ar rokām raka gan ierakumus, gan uzbērumus, gan piekrāva šķembu un grants vezumus. Grunti un smilti pārvietoja galvenokārt ar lāpstām, ķerrām un pajūgiem. Ceļu uzturēšanu un apsekošanu

Smiltēnes vecākie ceļu būvētāji. 1935.gads

veica ceļu meistari un remontstrādnieki. Tikai 1930.gadā, izbūvējot Daugavas ielu, pirmajos 600 metros izmantoja ar bitumenu piesūcinātas šķembas.

Lai varētu nodrošināt rajona inženierus ar kancelejas un darbnīcu telpām, Šoseju un zemesceļu departaments iegādājās zemes gabalus Dakteru un Pils

ielā, kur laikā no 1932. līdz 1936.gadam uzbūvēja jaunu kantora ēku, darbnīcas un noliktavu. Neatkarīgās Latvijas pēdējos gados 7.celju ekspluatācijas rajons bija izaudzis par vienu no spēcīgākajiem uzņēmumiem Smiltēnē.

1944.gada oktobrī Smiltēnes ceļu darbiniekus sadalīja pa trīs organizācijām: "Ušosdor" Valkas iecirknis Nr.214 (kantoris Dakteru ielā 16), 7.celju ekspluatācijas rajons (kantoris Dārza ielā 7/9) un ceļu daļa pie apriņķa padomes. "Ušosdor" bija pakļauts Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta Šoseju pārvaldei un pārzināja Vissavienības nozīmes ceļus Valkas apriņķī. Visi ceļi bija sadalīti 15 - 30 km garās ceļu meistarū distancēs un 4 - 7 km garās remontstrādnieku apgaitās. Pirmos pēckara gadus ceļnieki nodarbojās ar karā cirsto brūču likvidēšanu un tikai tad sāka būvēt jaunus ceļus un tiltus.

Pirmā priekšniece bija Ksenija Ostapčenko. Bija jālabo kara laikā izpostītie ceļi, tilti un caurtekas. Pēc kara uzņēmuma rīcībā bija viens autogreiders, viens traktors, viena drupināšanas iekārta un trīs smagās automašīnas.

1947.gada martā par priekšnieku iecēla Ivanu Teleševu, kurš Smiltēnē nostrādāja gandrīz līdz pat "Ušosdora" likvidācijai. Tas bija laiks, kad sākās melnā seguma būvdarbi uz Vidzemes šosejas, no Raunas pagrieziena līdz pat Igaunijas robežai. Sākās grants un šķembu samaisīšana ar karsto bitumenu. Bitumenu sildīja vajājās bedrēs vai bitumenu katlos, izmantojot šķidro kurināmo vai malku. No 1950. līdz 1955.gadam par iecirkņa priekšnieku strādāja Gustavs Janovskis.

1956.gadā tika veiktas nozīmīgas organizatoriskas pārmaiņas un pēc tam ceļu ekspluatācijas iecirkņus pārdēvēja par rajoniem, saglabājot iepriekšējo numerāciju. Pakāpeniski tika izveidotas arī jaunas ceļu pārraudzības un uzturēšanas organizācijas. Par 7.celju ekspluatācijas iecirkņa priekšnieku iecēla Alfrēdu Stīli, bet pēc gada 214. un 7. ceļu ekspluatācijas iecirkņus apvienoja.

Pirmais 7.celju ekspluatācijas rajona priekšnieks bija Osvalds Gagainis,

Ceļnieku autoparks pēc Otrā pasaules kara

Pasažieru paviljons Vidzemes šosejas pagriezienā uz Smiltēni. 1947.gads

vecākais inženieris Kārlis Lauzis, vecākā grāmatvede Elfrīda Ramane. Mehānisko darbnīcu vadītājs Jūlijs Lauže. 7. ceļu ekspluatācijas rajons, pārņēmis daļu no "Ušosdora" ceļu būvniecības mašīnām, pārcēlās uz Dakteru ielu, uzsāka strauju augšupeju. Sešdesmito gadu vidū no Smiltenes 7. CER atdalījās Alūksnes 15. CER un Madonas 6. CBR, kā arī darbu uzsāka Smiltenes 8. ceļu būves rajons. Daļa speciālistu un strādnieku pārgāja darbā uz jaundibinātajām organizācijām.

Kad 1963. gadā pievienojās arī rajona ceļu daļa, 7. CER pārziņā nokļuva visi Valkas rajona koplietošanas ceļi apmēram 800 km garumā. Tajā skaitā 93 km bija vissavienības nozīmes, 21 km republikas nozīmes, 496 km vietējas nozīmes ceļu.

1961. gada decembrī par 7. CER priekšnieku iecēla Vitautu Strazdiņu, kas ar savu neizsīkstošo enerģiju un darba sparpanāca, ka uzņēmums izvirzījās par ceļinieku pirmrindas kolektīvu. 1970. gada reorganizācijas rezultātā ceļinieki ieguva jaunu nosaukumu - ceļu remonta un būvniecības pārvalde, kuras ekonomiskais pamats bija saimnieciskais aprēķins. Radās iespēja būvēt lielākus ceļus un palielināt strādājošo algas.

Ar 1976. gadu ieviesa ceļu dienesta specializāciju: divi darbu vadītāji iecirkņi būvēja jaunus ceļus, divi iecirkņi veica vidējos remontus un ceļu uzturēšanu. Ceļu būves iecirknis Eināra Jančevska vadībā būvēja autoceļus Smiltene-Valmiera, Blome-Birzuli-Palsmane.

Pirmo dzīvojamo māju ceļinieki uzcēla Dakteru ielā 14 1968. gadā. Palielinoties ēku būvniecības apjomam, izveidoja ēku būves iecirkni, kuru sākumā vadīja ilggadējais ceļu meistars Arvīds Paulsons un beigās - viņa dēls Guntis Paulsons. Uzcēla dzīvojamās mājas Dakteru, Valmieras, Smilšu un Līvu ielā, 1978. gadā - Smiltenes 29. arodvidusskolas ēku.

Ēku iecirknis uzbūvēja arī tiltus pār Abulu Trikātā (1980.), pār Viju Vijciemā (1981.), pār Rauzas upi pie Palsmanes (1982.), pār Ķīres upi Kārķos (1985.) un pār Lisas upi Bikšējā (1986.).

Pēc neatkarīgas Latvijas valsts atjaunošanas uzņēmumu pārveidoja par 7. ceļu pārvaldi, kuras galvenais uzdevums ir valsts ceļu uzturēšana. Par direktoru kļuva Edgars Salmanis. No iepriekšējā uzņēmuma atdalījās būvfirma "Smiltene", kas nodarbojās ar ceļu būvniecību. Tās direktors sākumā bija Vitauts Strazdiņš. 1995. gadā no pārvaldes atdalījās Valkas rajona valsts ceļu pārvaldīšanas nodaļa, kas veica pasūtītāja un uzraudzītāja funkcijas. Tās vadītājs - Juris Jansons.

Pēc kārtējās reorganizācijas 1997. gadā likvidēja Smiltenes 7. ceļu pārvaldi un, apvienojoties likvidētām Limbažu, Valmieras, Cēsu, Gulbenes, Madonas, Alūksnes un Valkas pārvaldēm, izveidoja valsts akciju sabiedrību "Vidzemes ceļi". Jaunās organizācijas kantors izvietojies Smiltēnē, Dakteru ielā 28, tās prezidents ir Valmieras 9. CP direktors Juris Palkavnieks. 7. ceļu pārvalde ir akciju sabiedrības filiāle, kuras galvenie uzdevumi palikuši iepriekšējie - ceļu un tiltu uzturēšana.

8. ceļu būves rajons

Mūsu vidū vairs nav to ceļu inženieru, kuri 1958. gada nogalē nolēma Smiltēnē izveidot ceļu būves uzņēmumu. Ar 1959. gada 1. janvāri Autotransporta un šoseju ministrijas sistēmā Ceļu pārvaldes pakļautībā sāka darboties Ceļu būvniecības rajons Nr.8 (kaut kad vēlāk nosaukumu papildināja, pievienojot Smiltenes vārdu).

Uzņēmums netika radīts gluži tukšā vietā, pirms dažiem gadiem jau bija nodibināta Madonas ceļu būvniecības rajona Nr.6 Smiltenes filiāle, kura bija iekārtojusies Smiltenes ceļu ekspluatācijas iecirkņa Nr.7 vecajā ražošanas bāzē Pils ielā (pašreiz tur atrodas arodvidusskola).

Jaunā uzņēmuma vadību uzticēja enerģiskajam Gustavam Janovskim, kuram bija pieredze autoceļu un tiltu būvniecībā un *dullums uz darbu*. Vēlākajos gados vīri savu vadītāju, viņam nedzirdot, sauca par "Dzelzs Gustavu", par viņu stāstīja leģendas, klausīja viņu, savu reizi arī bijās, un darbi jaunajā uzņēmumā īsā laikā sāka augt augumā un plašumā un pāris gados aptvēra visu Ziemeļvidzemi. No paša sākuma par tehnisko vadītāju galvenā inženiera amatā sāka strādāt galvenais inženieris Ojārs Gaide.

Smiltenes ceļu būvētāji Gustava Janovska vadībā iekaroja lielu autoritāti, uzņēmums izvirzījās par vienu no spēcīgākajiem tiltu būvniecībā (bija uzbūvēti divi lieli tilti pār Gauju - pie Murjāņiem un pie Cēsīm), bija pabeigta vairāku garu autoceļu posmu pārbūve (t.sk. Valka - Valmiera) un Smiltenē Pils ielā, bija izbūvētas tolaik labas darbnīcas un nokomplektēti kvalificēti strādnieki.

1964.gada janvārī G.Janovski pārcēla darbā uz Rīgu un viņa vietā par Smiltenes ceļu būvniecības rajona Nr.8 priekšnieku iecēla Andri Veisu. Jaunais darbs viņu aizrāva, lai gan nebija viegli gados jaunam cilvēkam sākt vadīt lielu uzņēmumu. A.Veiss ātri vien saskatīja Latvijas ceļu tīkla tehniskās vajadzības un nepieciešamību tālāk nostiprināt Smiltenes ceļinieku tehnisko bāzi. 1974.gadā pēc O.Gaides pāriešanas darbā uz Rīgu par uzņēmuma galveno inženieri sāka strādāt Juris Anitens.

1978.gada oktobrī arī A.Veiss pārgāja strādāt Rīgā, bet ministrija par Smiltenes 8.CBR priekšnieku iecēla Jāni Līkanu.

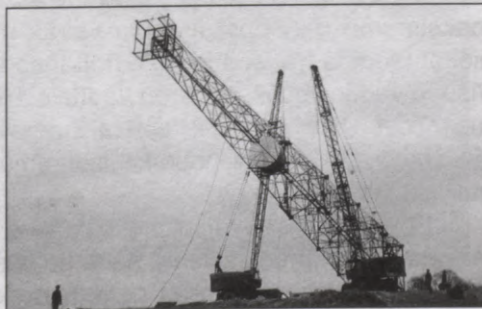
Gadu gaitā ir mainījušies finansēšanas noteikumi. Agrāk bija valsts pasūtījums tādā apmērā, ka pat nespēja veikt, turpretī pēdējos gados konkurences apstākļos par objektiem nākas pacīnīties, pierādot, ka uzņēmums prot

8.CBR skrēperi 1975.g.būvē Vidzemes šoseju Smiltenes tuvumā

Brutuļu asfaltbetona rūpnīca 1973.gadā

Ceļinieku radiotornā montāža 1973.gadā

izpildīt pasūtītāju nosacījumus, veikt būvdarbus atbilstošā kvalitātē un noteiktā termiņā. J.Līkšans arī patlaban vada uzņēmumu, būdams akciju sabiedrības valdes priekšsēdētājs.

Sešdesmito gadu beigās bija redzams, ka ražošanas bāze Pils ielā kļuvusi par šauru, - vajadzīgas jaunas, plašākas telpas un teritorija ceļu mašīnu novietošanai. Salīdzinot ar sešdesmito gadu sākumu, veicamo darbu apjoms bija pieaudzis vairāk nekā 5 reizes, pašiem bija daudz ceļu būves mašīnu un liels automašīnu parks. Sākās jaunas teritorijas meklēšana. Darbnieku vadītājs Pēteris Kalējs piedāvāja viņa tēvam nacionalizēto lauku zemi pie "Sprostu" mājām, kura pēc 1950.gada bija pievienota Smiltenes pilsētai.

Sākās jaunās bāzes projektēšana un būvniecība. Rezultātā 1976.gadā autotransports bija jaunajā ēkā, bet divus gadus vēlāk arī kantoris un mašīnu remonta darbnīcas pārcēlās uz jaunām telpām Rīgas ielā (attēlā). Pils ielas darbnīcas atdeva jaunajai Smiltenes 29. arodvidusskolai.

Piecdesmito gadu beigās un sešdesmito gadu sākumā toreizējā Padomju Savienībā notika plašs bruņošanās drudzis - armiju apbruņoja ar kodolraķetēm. Militāristi labi pārzināja Latvijas autoceļu perspektīvos plānus, ļoti bieži tos mainīja: norādīja, kādi ceļi un kādos termiņos tie būvējami.

Pēkšņi, 1961.gada nogalē, nāca karaspēka ģenerāļu uzdevums mazsvarīgu Gulbenes un Alūksnes rajonu nomales šauro, līkumaino un pauguraino lielceļu pārbūvēt par pietiekami platu šoseju. Ceļa rekonstrukciju sāka 1961.gada vēlā rudenī un sākotnēji bija paredzēts, ka autoceļam 45 km garumā ar grants segumu jābūt izbūvētam viena gada laikā.

Vienlaikus ar 8.CBR ceļa būvētājiem tiešā ceļa tuvumā trīs vietās sāka rosīties armijas celtnieki, piesaistot saviem spēkiem papildus vēl Maskavas, Ļeņingradas un Kijevas metro celtniekus. Līdz tam klusajos, no lieliem ceļiem atšķirtajos lauku ciemos sākās neiedomājama satiksmes līdzekļu un būvtechnikas burzma. Lejasciems kļuva par ceļa būvētāju galveno atbalsta vietu. Smiltenieši ātri izvērsa darbus, maksimuma periodos strādāja vairāk nekā simt ceļu būves mašīnu, līdz 150 piekomandēta transporta no autotransporta uzņēmumiem un ap 300 strādnieku. Visu to vadīja vecākais darbu vadītājs Andris Veiss. 1962.gada ziemā, vasarā un rudenī daba bija neredzēti kaprīza. Ziemeļi beidzās pēc 25.janvāra un sākās lietavas. Lietaina bija arī vasara, nobruka uzbērumu un ierakumu nogāzes, aizbruka caurteku gali lielajos uzbērumos.

Bet ģenerāļiem vajadzēja sākt ievest raķetes būvējamās bāzēs. Būvobjekta mazajā kantorītī Lejasciemā sāka pulcēties visu līmeņu vadītāji, ieskaitot ministrijas pārstāvjus un armijas ģenerāļus, kuriem vajadzēja nodrošināt caurbraukšanu raķešu vilcējiem un citām sevišķi smagām armijas mašīnām. Ceļa būvētā-

jiem nācās dzirdēt, kā militāristi naktīs no jaunajām iekārtām šāva raķetes. Kilometriem tālu ap bāzēm nodrebēja zeme un logu rūtis.

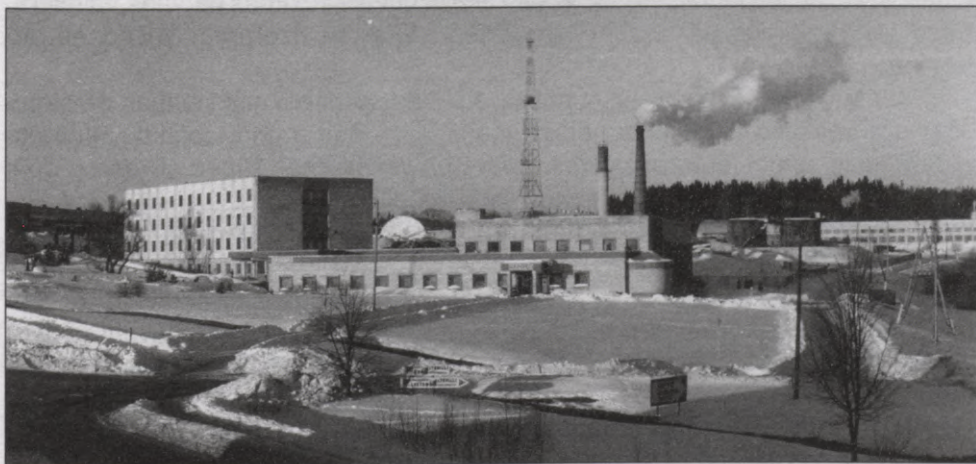
Tomēr lielākais ceļu būves objekts Smiltenes 8. CBR vēsturē ir Vidzemes šoseja. Astoņpadsmit gados (1972.-1990.) no Raunas pagrieziena līdz pat Igaunijas robežai, darbu vadītāja A.Teremko vadībā, smiltenieši pārbūvējuši t.s. Pleskavas šoseju 94 kilometru garumā. Pārbūve iesākās ar ceļu krustojumu pie pagrieziena uz Smiltēni. Tagad ceļu lietotājiem aizmirsusies vecā, līkumotā Vidzemes šoseja, bet pašiem ceļu būvētājiem palikušas atmiņas par noraktajiem kalniem un aizbērtām gravām.

A/S "8.CBR" kopā ar partneri 2001.gadā uzvarēja starptautiskā izsolē un ieguva tiesības veikt autoceļa Rīga - Ainaži posma (Gauja-Lilaste) 8,2 km gara posma rekonstrukcijas darbus. Visa posma garumā paplašināja ceļa segumu, rekonstruēja krustojumus, ierīkoja automašīnu stāvvietas.

1966. gadā uzbūvēja divas asfaltbetona rūpnīcas, vienu pie Cēsīm, otru Brutuļos pie Smiltenes. Par Brutuļu rūpnīcas sākumu jāuzskata 1965.gads, kad konstruktors Jānis Koncis uzsāka asfaltbetona rūpnīcas projektēšanu, bet praktiski viņa idejas realizēja 8.CBR mehāniķi Kārlis Zaļkalns un Jānis Melderis, enerģētiķis Uldis Krebss, meistars Jēkabs Skrapcis un citi tolaik 8.CBR strādājošie. Pirmo jaunās rūpnīcas asfaltbetonu 1966.gada rudenī ieklāja Smiltēnē Andrejs Ābele un Jānis Melderis.

Ilgus gadus, braucot pa Strenču ceļu, ikvienu iepriecinājis akmens dārzs priedulāja zālienā, vīnstīgām apaugušais kantora namiņš un lielā kārtība asfaltbetona rūpnīcas teritorijā. Par to visu gādāja rūpnīcas vadītājs Jēkabs Skrapcis. Tā kā asfaltbetona rūpnīca pie Cēsīm ir nodrošināta ar dabas gāzi un Smiltenes ceļiniekiem nav nepieciešamas divas rūpnīcas, Brutuļu bāze vairs nedarbojas.

Sociālisma laikos uzņēmumam bija jāuzņemas rūpes un garantijas, lai strādājošie saņemtu dzīvokļus, būtu vietas bērnu dārzā, varētu sevi parādīt sportā un mākslinieciskajā pašdarbībā. Līdz ar uzņēmuma pirmajām dienām darbu sāka

Smiltenes rūpnieciskā zona nepārprotami atrodas Rīgas ielas rajonā - tur, kur ceļinieku mājvieta

māju būves iecirknis. Darbu vadītāja Riharda Alberta vadībā uzbūvēja pirmā kantora ēku Daugavas ielā un sāka apbūvēt Pils ielu ar dzīvojamām mājām. Pēc tam par darbu vadītājiem bijuši Valdis Plukšis, Laimonis Skuja. Turpmākajos gados uzbūvēja dzīvojamās mājas Celtnieku, Abulas un Rīgas ielā, arī sporta būves.

Ar māju būves iecirkni gan priekos, gan grūtos brīžos kopā bija inženieris Ojārs Skaidrais. Viņš arī bija galvenais konsultants un dokumentu kārtotājs. Būvnieciskais ir uzbūvējis 17 gan lielākas, gan mazākas dzīvojamās mājas un kopmītnes, visu 8.CBR ražošanas bāzi - mehāniskās darbnīcas, katlumāju Kalna un Rīgas ielā, kantori Rīgas ielā, bitumena bāzi, betona ceļu, kokapstrādes ceļu, tiltu pār HES kanālu pie Tepera ezera un tiltu uz saliņu Tepera ezerā. Sarežģīts objekts bija Brutuļu attīrīšanas iekārtas, augstu kvalitāti prasīja Smiltenes poliklīnikas jaunceltne.

No 1972.gada vasaras par celtniecības darbu meistarū strādā Guntis Priedīte. Sākumā bija jāceļ vienkāršāki objekti, bet tad tie pakāpeniski kļuva sarežģītāki, pasūtītāji kļuva prasīgāki un saīsinājās būvēšanai atvēlētais laiks (Smiltenes 2. vidusskolas ēkas pārbūve dažos 2002.gada vasaras mēnešos).

Reizē ar pirmās 36 dzīvokļu dzīvojamās mājas celtniecību 1967.gadā Kalna ielā 2 pagalmā uzbūvēja arī katlu māju, kura darbojās līdz 1982.gadam. Jauno katlu māju Rīgas ielā 16 iedarbināja 1977.gadā, bet pēc trijiem gadiem nolēma izbūvēt siltumtrasi uz pilsētas centru, lai turpmāk pieslēgtu centralizētajai siltumapgādei pilsētas daudzdzīvokļu mājas. Katlu mājā kā kurināmo izmantoja krāšņu kurināmo un mazutu, bet no 1994.gada rudens pilnībā pārgāja uz malku.

Tiltu būves iecirknis izveidojies 1967.gadā, kad sāka būvēt tiltu pār Pedeli Valkā. No 1968.gada iecirkni vada Mārtiņš Brīvība. Jauns pavērsiens tiltu būvē sākās 1978.gadā, kad iecirknim uzticēja vairāku sarežģītāku tiltu būvi Valmierā. Pirmais no tiem - tilts pār Gauju Valmieras apvedceļā. Šajā laikā iecirkņa darbā aktīvi iesaistījās Egils Maltenieks, dodot lielu ieguldījumu tilta būvē. Gan pirms šī objekta, gan arī tagad inženieris Maltenieks ir galvenais sarežģītu problēmu risinātājs tiltu būves jautājumos. Pēc tam tika uzbūvēts kustības pārvads Valmierā, vanšu sistēmas tilts pār Gauju Valmierā un tilts pār dzelzceļu apvedceļā ap Valmieru.

Tiltu būvdarbi ir specifiski un būtiski atšķiras no citiem celtniecības darbiem, tāpēc specialitātes apgūšanai nepieciešami 3 - 5 darba gadi objektā. Strādāts tiek jebkuros atmosfēras apstākļos, ūdenī un tā tuvumā. Tāpēc šo darbu spēj veikt tikai stipri un neatlaidīgi cilvēki ar labu veselību.

Sakarā ar pieaugošo betona darbu pieprasījumu 1988.gadā sāka darbu betona ceļš. Sākumā izgatavoja aku posmus, caurtekas, pamatu blokus, keramzīta sienu blokus. 1994.gadā ceļā izgatavoja pirmos bruģa akmeņus, ar kuriem izbūvētas daudzas pilsētas ielas. Plašu pielietojumu guvis ceļā sagatavotais preču betons, kuru pēc pasūtītāja pieprasījuma ar speciāliem betona vedējiem nogādā objektos.

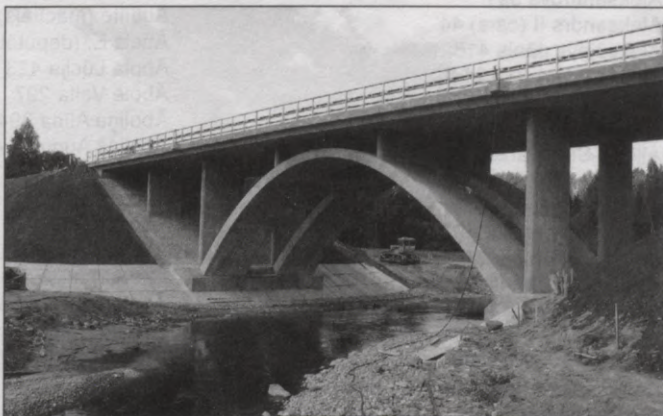
Sociālisma gados nācās apkalpot daudz kampaņu objektu komunistiem raksturīgā bezierunu izpildes kārtībā sociālistiskās lauksaimniecības stiprināšanai. Atsevišķos gados ar lauksaimniecību saistītos objektos kopumā izpildāmais darbu apjoms no kopējās darba programmas sastādīja pat 40 procentus. Tajā pašā laikā

valsts svarīgāko ceļu būvniecībai un uzturēšanai pietrūka naudas. Partijas lielajās sanāksmēs turpināja ziņot par grandioziem sasniegumiem, lieliskiem plānu izpildes rezultātiem, bet sociālisma plānveidīgās sadales sistēma nespēja uzņēmumam ne laikā, ne vajadzīgā daudzumā iedot vajadzīgos resursus. Plānveida sistēmas pārvarēšanai 8.CBR pastāvēja plašs sagādnieku dienests, kas tikai ar viņiem zināmām metodēm un paņēmieniem sadabūja visu nepieciešamo, lai darbi turpinātos.

Kopīgiem spēkiem pārdomāti un saprātīgi pārvarēta deviņdesmito gadu sākuma krīze. A/S "8.CBR" kā privāts uzņēmums bez valsts kapitāla daļas izveidots 1993.gadā. Sabiedrībā ir 148 akcionāri - fiziskas personas. Uzņēmumu vada akcionāru ievēlēta valde un padome, strādā 70 speciālisti ceļu un tiltu būvniecībā.

A/S "8.CBR" ceļu būves un remonta darbu veikšanai izmanto mūsdienīgu tehniku, ar kuru iespējams izpildīt klientu prasības. Visiem ceļu būvē izpildītiem darbiem dod trīs gadu garantiju. Pavisam kopā izbūvēti un izremontēti 1904 km ceļu ar melno un grants segumu.

Par uzņēmuma tiltu būves inženieru diplomdarbu var uzskatīt 2004.gadā pabeigtā tilta būvi pār Amatas upi autoceļā Rīga - Sigulda - Veclai-cene (attēlā). Tas ievērojams ar to, ka pēdējos gadu desmitos ir pirmais no jauna uzceltais lokveida tilts Latvijā. Tas labi iederas Vidzemes šosejā un straujo Amatas upi un pauguraino apvidus reljefu.

Smiltenes ceļu būvētāju slava ir izskanējusi visā Latvijā un jau 1979.gadā, kad Latvijas ceļu darbinieki bija sapulcējušies uz savu Dziesmu dienu, no Jāņu kalna tribīnes atskanēja H.Sviķa vārdi: "Smiltene - tā ir ceļinieku galvaspilsēta."

Attēlā: Vidzemes šoseja pagriezienā uz Smilteni.

Grāmatā pieminēto personu saraksts

A

Adāviča Ieva lpp.328,385,386,399-401
Aglonietis Jānis 247,248
Aizikovičs Slimons 61,63,64
Aizsilnieks (profesors) 178
Aizupiete Inese 316
Akmentiņa Mirdza 378,379
Akmentiņš (akmeņkalis) 263
Akmentiņš (aizsargs) 61
Akmentiņš Augusts 60,327,328,428
Akmentiņš Jānis 147,164,171,246,328,
355,359,419,420
Akmentiņš Vilnis 155
Akurātere Ieva 140
Akurāters Jānis 381
Alberīņš E. (ierēdnis) 81
Alberts (bīskaps) 30,31
Alberts Rihards 440
Aleksandrovš 391
Aleksandrs II (cars) 44
Aleksējevs Jānis 416
Alksne Antra 313,314
Alksne Ilga 174,246,258,328
Alksnītis Guntis 141
Alļēna-Stīle Marta 82,86,285,286
Amoliņa Gita 316
Amoliņa Ligita 323
Amoliņš Ivars 316,402
Amtmanis Valdis 336
Andersone Natālija 312
Andrējeva Anna 91,171,404
Andrējevs Boriss 417
Andropovs Jurijs 132
Anitens Juris 402,437
Antēna Leontīne 329
Antēns Eduards 61,63
Antēns Kārlis 71,229
Antēns Pēteris 84,85,86,329
Antona Ieva 163,273,274
Apkalns P. (mācītājs) 256,257
Apse Alberts 266
Apse Alfrēds 266
Apse Emīls (pārvaldnieks) 61,65,85,329,423
Apse Emīls (feldšeris) 258,270
Apse Iveta 274
Apse Jānis 60,240
Apse Jēkabs (skolotājs) 281
Apsīte Kristīne 336
Apsītis Eduards 336
Apsītis Kārlis 78
Apša Ausma 6,304
Apšenieks Fricis 411
Apškrūma Kornēlija 15,169,329,377
Arājs Inrijo 315

Arbuzovs A. 383
Arensis Margita 112
Aspazija 381
Astra Gunārs 123
Atars Normunds 416
Atāls Valdis 141
Augustīns (priesteris) 286
Aumeistars Emīls 297
Aumeistars Kārlis 336
Austruma Indra 274
Avotiņa Lāsma 413

Ā

Ābele Andrejs 261,439
Ābele Ādolfs 387
Ābele Lūcija 106
Ābele – Šmits Marija 113
Ābele Oto 387
Ābelīte (mācītājs) 242,245
Ābels Ē. (deputāts) 64
Ābola Lūcija 423
Ābole Velta 297
Āboliņa Alīna 394
Āboliņš Augusts 47,87
Āboliņš Kārlis 213
Ābols Arnolds 415
Ābols Andris 160,162-164,206
Ābols Eduards 206
Ābols E. (komjaunietis) 296
Ābols Ilgvars 163,304,406
Āboltiņš Ojārs 17
Ābrams (aktieris) 52
Āķe Marta 88
Āre Jānis 148
Āķe Sarmīte 274
Āžiņa Irēna 208
Āžiņš Pēteris 428

B

Babra Elita 398
Balduss E. (baznīcas pr-ks) 236,347
Balode Aina 376
Balode Ingūna 317,319
Balode Vineta 320
Balodis Alfons 261
Balodis Haralds 6, 7,164,273,304,319,320,330
Balodis Jānis (ministrs) 64,349
Balodis K. (profesors) 64
Baltā Angelika 288
Baltā Biruta 313
Baltgalve Anda 386
Baltiņa Inta 272
Baltiņš Roberts 68

- Bandava Emīlija Konstance 44,236,237,279
 Bandavs Ādams Fridrihs 257,263
 Bandavs Johans Samuēls 43
 Bandavs Jūlijs 44,236,237
 Banga Velga 274
 Bangerskis Rūdolfs 89
 Banners Svante (ģenerālis) 37,41
 Barauska Marija 274
 Barčuka Viktorija 271
 Barons Kārlis 309
 Barons Krišjānis 129,266,323
 Bass Bers 260
 Bass Izaks 266
 Bass Jankels 207
 Baumanis Arturs 213,290,291,330
 Baumanis Dāvis 213,330
 Baumanis E. (deputāts) 64
 Baumanis J. (diriģents) 389,390,392
 Baumanis Kārlis 136,141,243,292,390
 Bāliņš Emīls 246
 Becenbergers A. (pētnieks) 29
 Beinerte Lūcija 292
 Beitāns Jānis 428,434
 Beķere Inta 119
 Beķeris Juris 339,413
 Beķeris Roberts 390
 Beķeris Voldemārs 417
 Belke Gustavs 291
 Belke Ida 291
 Belokūrovs Pēteris 143
 Bembers A. 306
 Bergkinds Voldemārs 434
 Bergmane Emīlija 265
 Bergmane Olga 208,215
 Bergmanis Adalberts 193,195,208
 Bergmanis Eižens 54,215,239,247,258,265,
 275,330
 Bergmanis U. (skolotājs) 355
 Bergs (ministrs) 59
 Bergs Andris 95
 Bergs Jēkabs (domnieks) 60
 Bergs Johanness 194,206
 Berklavs Eduards 392
 Bertolds (bīskaps) 30
 Bērena Antonija 263
 Bērens Gotlībs 44,237,238,254,263,279,331
 Bērza Zinaīda 163
 Bērziņa Anita 384
 Bērziņa Anna 163
 Bērziņa Elza 110
 Bērziņa Gunta 313,314
 Bērziņa Maija 100
 Bērziņa Rīta 288,297
 Bērziņš (sarkanarmietis) 56
 Bērziņš A. (aizsargs) 64
 Bērziņš A. (ātrslidotājs) 412
 Bērziņš A. (autosportists) 416
 Bērziņš D. (domnieks) 64
 Bērziņš Eduards 147
 Bērziņš Hermanis (šoferis) 115,116
 Bērziņš Imants 259
 Bērziņš Ivars 393,395
 Bērziņš J. (mācītājs) 85,86
 Bērziņš K. (policists) 61,408,429
 Bērziņš Paulis (skolotājs) 306
 Bērziņš Paulis 99
 Bērziņš Pēteris 208
 Bērziņš Tālvāldis 93
 Bērziņa Elza 218
 Bērziņš E. (ugunsdzēsējs) 408
 Bērzs Gunārs 147,155
 Bikiņš Jānis 141,155,164
 Bikše Zaiga 272
 Bindre Maruta 273
 Birzgale Sanita 274
 Birznieks Andrejs 294
 Birznieks Paulis (ārsts) 65,91,211,241,268-270,
 331,422
 Bitāns Jānis 159,246
 Bite (mācītājs) 246
 Bīlenšteins A. (pētnieks) 29
 Blakenburgs (arhitekts) 296
 Blaumanis Rūdolfs 215,382-384
 Blauva Laima 125
 Blessig W. (pārvaldnieks) 407
 Blīgzna Elmārs 202,265,296-300,306,331,374,
 376,382,383
 Bluķis Jūlijs 266
 Blumantāls Viktors 275
 Blūma Erna 381
 Blūmentāls E. (deputāts) 60
 Blūmentāls Ed. 239
 Blūmentāls J. (tirgotājs) 54,239
 Blūms L. (ierēdnis) 78
 Bogdanova Iveta 274
 Bogdānovs Vjačeslavs 247,248
 Bojārs Ernests 288,331,383,398
 Boka Augusts 332
 Boka Kārlis (strēlnieks) 257
 Boka Kristīne 65,202,265,291,292,297,300,
 321,332
 Bokmanis (skolotājs) 278
 Bomis Ansis 414,415
 Bondareva Regīna 126,134,139-141,143,144,301
 Bormanis (ceļu tehniķis) 389
 Bormanis Peters 278,279
 Borščs Kontantīns 116
 Brandts K. (mācītājs) 238
 Brants Jānis (ārsts) 264
 Brasla A. 213
 Brasla Emma 112
 Brastiņš Ernests (pētnieks) 29
 Brašņevics Andrejs 267,332
 Brauns Georgs 42,43,233

- Brengulis Rihards 266
 Bresis Vilnis-Edvīns 311
 Brežņevs Leonīds 124,132
 Briedis Mihails 110
 Briedis Francis 63
 Briedis Jānis (tēlnieks) 264
 Briedis Jānis 77,302
 Brigadere Anna 90,381
 Brīvība Mārtiņš 440
 Broks Volfgangs 247
 Brože K. (policists) 61
 Brūkšs Pēteris 283
 Bruners Harijs 261
 Brūvere Zina 147,156
 Brūviņa Erna 378
 Brūzīte Leontīna 300
 Buclers M. 344
 Budrēviča Indra 274
 Bukolde Ilga 271
 Bukshovdens V. (muižnieks) 37
 Burovs Agris 420
 Buša Diāna 274
 Bušmane Inta 324
 Bušs Dž. (ASV prezidents) 146
 Bušs Guntis 164
 Butka Egīls 144,162,301
 Būce Augusts (dārznieks) 229
 Būce Augusts 125,163,246
 Būmane Rūta 300
 Būmanis Ārijs 384
 Būmanis Voldemārs 300
- C**
 Caucis I. (treneris) 355
 Cāle Elza 164,323,324,332
 Ceipe Gundars 252
 Celma Biruta 288
 Celmiņa Alma 282
 Celmiņa Marta 207
 Celmiņš Normunds 164,165,169,184,246,255
 Celms Agris 303,316,317
 Celms E. (skolotājs) 308
 Ceļamillere Mirdza 276
 Cera Elza 288,300
 Cera Lidija 272
 Cerbule Dace 318
 Cerbulis Ints 402
 Cerbulis Tālis 402
 Ceriņš Gunārs 382
 Cers J. (podnieks) 336
 Cers J. (sportists) 417
 Cers Roberts 197,218,228,265,288,300,304,
 311,332,336,382
 Cicendorfs (grāfs) 250
 Ciekure Dace 313,314
 Ciemajēcis J. (sportists) 412
 Ciemajēcis J. 80
- Ciemajēcis Kārlis 209,413
 Ciguzis Guntis 271,333
 Cimdiņš Alfrēds 242,256,265,333
 Cimdiņš Augusts 60,61,63
 Cimermanis (mākslinieks) 207
 Cimze J. 368,395
 Cipule Eižēnija 110
 Cirīte Valda 313,314
 Cirķele E. (skolotājs) 285
 Ciršs Voldemārs 163
 Cīrulle Dzintra 384,460
 Cīrulle Elza 201,384,385
 Cīrulis Ansis 336
 Cīrulis Jānis 286
 Cīrulis Paulis 201,384
 Cīrulis Voldemārs 201
 Cukure Rasma 219
 Cukurs Andrejs 46,201
 Cukurs Jūlijs 110,181,219
 Cunska Aija 304,333,460
- Č**
 Čaklais Māris 139
 Čakste Jānis 58,367
 Čauča I. 355
 Čerskis 45
 Čerņenko Konstantīns 132
 Čiževskis Ivans 142
 Čuksins I. G. 249
- D**
 Dambergs D. 264,279,280,334,339,342,377,387
 Dambis Edgars 389
 Damme Georgs 118
 Dance Mārtiņš 237
 Dane Kārlis 265,341
 Dankers Oskars 89
 Dankers Osvalds 296,297,298
 Dannenbergs Harijs 410
 Darbonis J. (mācītājs) 249
 Daškovs Aleksandrs 297
 Dālbergs (galdnieks) 233
 Dāme Jānis 238
 Dāme Jānis 46
 Dārziņš E. 243,391-394
 Dārzniece Sandra 317-319
 Dāve Ilze 317
 Dāve Tatjana 315
 Dāvis Juris 197,303,315,382,390-393,398
 Dergačs Jānis 418
 Derums Ēriks 398
 Detlavs Eduards 336
 Dinga Jānis 147,155,163
 Disteroms 278
 Dišlers Jēkabs 52,179,381
 Dišlers Kārlis 266
 Dīcs S.G. 39,41,231,232,334,347

Dīriķis Arturs 267
Dobelniece Marta 271
Dobelnieks Jānis 271,402
Doze Māris 246
Drande Jēkabs 185,219,263,334-336
Draudziņa Natālija 321
Draviņš Jūlijs 82,208
Dravnieks Jānis 410
Dravnieks Kārlis 321
Drēģeris Ilmārs 309
Dreimanis Andis 221
Dreimanis Druvis 141
Druska Gunta 317,319
Druviņa Milda 288,313
Druviņš Aleksandrs 288,297,303,313-315
Druvvaldis 30
Dugnese Dace 274
Duka Ināra 325
Duka Lilija 337,383-385
Duks Jānis 315
Duks Sergejs 122,315,337,391,392
Dunkers Voldemārs 65,90,91,269,411
Dūmiņa Konstancija 272
Dūnis Arvīds 413
Dūnis J. (izdevējs) 375
Dzeguze Jānis 291
Dzene Erna 285
Dzenītis K. (vetārsts) 64, 65,307
Dzirkale Alise 264,290,297,304,337
Dzirkale Kristīne 180
Dzirkale Liene 371,373
Dzirkale Marta 217
Dzirkalis (šķesteris) 201
Dzirkale-Hesa Aina 460
Dzirkalis Jānis 265,368,371-373
Džeriņa Elita 317
Džeriņš Pēteris 160
Džindža (mācītājs) 242
Džuibe Margrieta 163

E
Egle Ilgvars 99
Egle Līga 125
Eihe Kārlis 205,411
Eislere Ilga 300
Eislars Ivars 300
Ekurs Raimonds 147,149
Elksne Ārija 374
Elksne Indra 274
Elmane Aija 318,319
Elstiņa Marija 282,286
Elstiņš Oskars 280,282,286
Enkmanis Jānis 265
Eškins Pēteris 410
Ezeriņa Aija 460
Ezeriņa Lilita 271
Ezeriņš Juris 163,271

Ē
Ērgle Antra 274
Ērgle Maija 394,460
Ērglis Andis 163,164
Ērglis Ēriks 129,130,264
Ērglis Kārlis 417
Ērmanis 60
Ērmanis Pēteris 13,193,338,377

F
Fabiāne Irīna 243
Fabiane Elita 325,398
Fabiāns Dzintars 155
Fabiāns Jānis 147,155,159,243,245,338
Fedotovs Vladimirs 250
Feldbergs Ojārs 121,126,150,259,266,
Feldhūne Dagnija 163
Feldmanis E. 337
Felsberga Eva 317
Felsbergs Ferdinants 412
Felsbergs Guntars 317
Felsbergs Māris 460
Felsbergs Paulis 339,413
Fenhans Andris 317
Finks Eižens (gaišreģis) 103
Firstenbergs Vilhelms 33,34
Fišers Miķēlis 297
Fogels Teodors 229
Folkerzams 35
Freimane Alvīne 282
Freimanis Gunārs 123
Freimanis Rūdolfs 282
Freimersheims Vilhelms 31
Fricoviča Vera 104
Fridrihšteins Juliuss (strēlnieks) 257
Frīdermane Erna 378
Fronts Mārtiņš 155

G
Gagainis Osvalds 197,435
Gaide Ojārs 437
Gailis H. (skolotājs) 307
Gailis Voldemārs 196
Gaiļīte Lidija (bibliotekāre) 376,378
Gaiļīte Lidija 423
Gaiļītis K. (ahibīskaps) 246
Gaiļītis Pēteris 46,47,193,194,201,209,254,338,
339,375
Gaiļītis Toms 339
Gaiļītis-Gaidulis Toms 229
Galēns (ordenmestrs) 34
Galīte Aina 385
Galītis Ainārs 163,164,217,277
Galviņa Hilda 291
Gammeršmidts Jakovs 147
Ganiņš Eduards (strēlnieks) 257

- Gaņģis Jānis 108,223
 Gaņģis P. (domnieks) 64
 Garkāja Īda 300
 Gaumīga Velta 106
 Gāle Māra 163
 Gederte Zenta 271
 Gedrovičs Agris 403
 Gekiša Emma 323
 Gēgere Aina 130,300,339,377
 Gērdēns Hermanis 105,106,108,112,258,259,
 270,327,340
 Gillenheims F. 36
 Girgenšons Teodors 268
 Gliks Ernests 38,39
 Goba Artūrs 299
 Godiņa Dace 271,274
 Godmanis Ivars 155,156
 Golča Ilze 318
 Goldbergs Jakobs 376
 Golubevs Nazars 155
 Gopere Ruta 272,273
 Goppers Kārlis 349
 Gorbačovs Mihails 133,140,145,146,153,157,
 158,159,301
 Gorbunovs Anatolijs 135,141,145,151,157
 Grantovskis B. 78
 Grasis Jānis 228
 Graubiņš J. (komponists) 394
 Graudiņa Ērika 271
 Graudiņa Marta 324
 Graudiņš Gaidis 161,210,341
 Graudiņš Jakobs 226
 Graudiņš Jānis 110,120,124,125,127,271,340
 Graudiņš Jēkabs 78,80
 Graudupe Guna 248
 Grave Georgs 231
 Grāvelis Pēteris 297
 Grāvelsiņš V. 65,80
 Grēdze Jānis 266
 Grete Jānis 373
 Grete Marta 270
 Grēviņš Kārlis 270,382
 Grēviņš V. (rakstnieks) 382
 Grigorjeva 110
 Grigulis A. (rakstnieks) 373
 Grima Aina 274
 Grišjāne Lonija 276
 Grīgs Edvards 392
 Grīna Brigita 300
 Grīnberga Alla 274
 Grīnberga Daina 320
 Grīnberga Irēna 246,384,385
 Grīnbergs Jānis 208,209
 Grīnbergs T. (arhibīskaps) 241
 Grīnblats Jānis 341
 Grīniece Anita 163,386
 Grīvāns Rūdolfs 275,321,322
 Grīviņa Dzintra 460
 Grīviņa V. (skolotāja) 285
 Grothus 35
 Groza Zaiga 318
 Gruntmane Ingūna 314,317
 Gruzins Dāvids 226
 Gruzna Pāvils 381
 Grūzis Pēteris 207
 Gubāte Biruta 288,300,312,313
 Gulbis Pēteris 266
 Guleke H. (mācītājs) 235-237,248,
 Gulēviča Henriete 213
 Gulīte Ārija 413
 Gustavs (karalis) 293
 Gustavs Ādolfs 37,39,203
 Gusts Kārlis 266
 Gūtmanis Jānis 131,460
 Ģ
 Ģederts Zenta 112
 H
 Hansens Hermans 296
 Hanzens I. (provizors) 275
 Harnaks N. F. (mācītājs) 232
 Hasenšteins E. G. (mācītājs) 233,234,254
 Hasenšteins K. F. (mācītājs) 234,251
 Hatanova Serafima 325
 Hāgemanis Kārlis 86,204,328
 Hāzovs O. 146,153
 Heislers Harijs 374
 Helmane Aina 399
 Henings (arhibīskaps) 32
 Hermanovskis Guntis 265,341,414,415
 Hese Hermanis 238,267
 Hildebrands (arhibīskaps) 32,33
 Hollerts Fridrihs 334
 Hoppe (būvuzņēmējs) 206
 Horsts Dž. 36
 Hruščovs Nikita 119,122,124
 I
 Iesaliņa Maija 243
 Iesaliņš Jānis 147,224,243
 Ieviņa Ināra 274
 Ieviņa Milda 112
 Ieviņš Jānis 336
 Igaunis Guntis 150
 Ikerte Ausma 301
 Ikerts Dailonis 430
 Ikerts Gatis 430
 Ikerts Guntars 146
 Ikšelis Voldemārs 266
 Iltnerē Ieva 129
 Inkēns Edvīns 360
 Irbe Kārlis 347

Irkliis (komandieris) 95
Ispravņikova V. 316,317,385,398
Ivans Bargais 34,36,41

I

Īvans Dainis 142,146,148,153,154,155,156

J

Jakobsons Inta 147
Jakobsons Edijs 155
Jakobsons P. 208
Jakobsons Peters (mērnieks) 195,226
Janava Elvīra 382-385
Janavs Arnolds 109,270,271,382,383
Janājevs 157
Jančevskis Einārs 436
Janelsīte Karīne 315
Janovskis Gustavs 435,437
Jansone Berta 110,282,285
Jansone Ilona 209
Jansone Ilona 395
Jansone Velta 312
Jansons Alfrēds 408
Jansons Emīls 226
Jansons Jānis (pagasta vecākais) 46
Jansons Jānis 110 -112,119,123,218,259,327,341,342
Jansons Jānis (karavīrs) 266
Jansons Juris 164,436
Jansons Pēteris 65,82
Jansons R. 259
Japiņš I. (trenēris) 355
Jaunbauers Ziedonis 155
Jaunsudrabiņš Jānis 332,374
Jākobsons Voldemārs 268
Jegorovs G. F. 249
Jekums Rūdolfs 204
Jeļcins Boriss 156,157,159
Jenča Indra 138
Jende 54
Jēkabsons Anna 110
Jēkabsons Dace 274
Jēkabsons Dzidra 242,315-317,319,396
Jēkabsons A. (skolotājs) 286
Jēkabsons Aivars 402
Jēkabsons Edvīns 141,147,155,163,218,403
Jēkabsons Juris 318
Jēkabsons Mārtiņš 100
Johansons Jūlijs 60
Jonase A. (skolotāja) 280,285
Jostiņa Gaida 206
Jostiņš Mārtiņš 205
Jozuus Paulis (diriģents) 337
Jucīte Alma 260,261
Jukāms Gatis 144,301
Jukums Juris 418
Jurisons J. 64
Jurjāne Alvīne 395

Jurjāns Andrejs 392
Jurka Anita 274
Jurka Lengina 274
Jurkovska Džinīta 320
Justs Anna 112
Justs Jūlijs 110,112,208
Juškāne Astra 160,162
Jūgeris Pēteris 65,82,342,375
Jūgs Jānis 270

K

Kačs 112
Kagans Josifs 266
Kains Jānis 104,282,292,295,297,298,342
Kaina Lilija 292,295,342
Kaizers Friedberts 343
Kaklēns Alise 112
Kaklēns Jānis 112
Kaklēns Skaidrīte 112
Kaktiņš Juris 315
Kalāce Milda 373,374
Kalācis 194
Kaldupe Skaidrīte 374
Kalēja Vita 274
Kalēja Zelma 216
Kalējs Eduards 207,373,411
Kalējs Pēteris 438
Kalīt Trīna 248
Kalītis Arturs 68,77,78,110,112,153,259,327,340,343
Kalītis Jānis 248
Kalnāre Ilze 287
Kalniete Sandra 145,151
Kalniņa Albertīne 324
Kalniņa Emma 123,125,327,343
Kalniņš A. (policists) 61
Kalniņš Ernests 295
Kalniņš I. (inženieris) 430
Kalniņš Ludvigs 390
Kalniņš P. (skolotājs) 65,292,411
Kalniņš T. (komponists) 394
Kalniņš Uldis 155
Kalniņš Valdonis 85,211,265,291-293,295,304,
343,375,411
Kalpaks Oskars 345
Kalve Anna 259
Kalvele Inga 317
Kalvele Velta 164,328,344,382,384,385
Kalvelis Jāzeps 271,400
Kaļva Pēteris 123
Kampars Pēteris 46
Kampe 235
Kampenuss 336
Kandāte 79
Kappauns Johans 231
Kapteine-Ozola Anna 122,315
Karlivāns Jānis 197
Karls V. (policists) 61

- Kartupelis Eduards 223
 Kasparsons R. 294
 Katlaps Jūlijs 261
 Katrīna II (ķeizariene) 42
 Katula Stefans 247
 Kaugars Elfrīda 112
 Kaugars Jānis 112
 Kaugars Jānis 112,202
 Kaugars Jēkabs 112,202
 Kaugars Kristīne 112
 Kauliņš Arvīds 399
 Kauliņš J. 375
 Kauls Alberts 153
 Kauniste Toivo 339
 Kaupe Jānis 283
 Kaupo 351
 Kažmere Elga 313,314
 Kažociņš Dzintars 131
 Kažoku Dāvis 264,344
 Kākara Ērika 362
 Kākars Jānis 112
 Kākars Vilma 112
 Kākars Vilnis 112
 Kāpiņa Lucija 300
 Kārklīņa Alma 394
 Kārklīņa Anita 318
 Kārklīņš (orators) 45
 Kārklīņš (leitnants) 90
 Kārklīņš Andris 155
 Kārklīņš J (diriģents) 308
 Kārklīņš Jēkabs 337
 Kārklīņš Jūlijs 4,52,180,212,213,265,329,344
 Kārlis XI (karalis) 38,39
 Kārlis XII (karalis) 39
 Keizers Rūdolfs 271,272
 Kellers Pēteris 99
 Kempelis Viktors 201,275
 Keress Pauls 411
 Kestlane I. (pētnieks) 17
 Ketlers Gothads 36
 Kindzulis Konstantīns 247
 Kirhenšteins A. 78
 Kiršbaums Andža 278
 Kīglers Eduards 234-236,251,278,283
 Kīna Eižēnija 215,275
 Kīns (draudzes priekšnieks) 237
 Klaucēns Alberts 139
 Klaviniuss Jānis 81,88,296,300
 Klāva Evelīna 243,244
 Klepers Ādolfs 291
 Klepers Arturs 291,292
 Klepers Imants 99,344
 Klētnieks J. 17
 Kliincis 216
 Klīnkļāvs Aleksandrs 268
 Klote Hugo 195,221,226
 Kļava Juris 317,385,399
 Kļava Līga 315,317,319
 Kļaviņa Anita 274
 Kļaviņa Inta (medmāsa) 272
 Kļaviņa Inta (izsūtītā) 112
 Kļaviņa Līga 274
 Kļaviņa Maija 274
 Kļaviņa Māra 271
 Kļaviņa Mirdza 394,398
 Kļaviņa Vera 323,324
 Kļaviņš Kārlis (kareivis) 261
 Kļaviņš - Landavs (kritiķis) 338
 Kļaviņš Dāvis 387
 Kļaviņš Emīls 390
 Kļaviņš Kārlis (skolotājs) 64,180,181,264,282,
 285, 286,345
 Knābe Juris 316
 Knābe Jūlijs 246
 Knape Pēteris 384,385
 Knēža Ojārs 384
 Knope E. 296
 Knostenberga Monika 384,385
 Kocha Elizabete 291
 Kočetovs (čekists) 200
 Kokare Rita 271,274
 Kokare Zinta 317,319
 Kokarēviča Diāna 313,314
 Kokarēvičs Pēteris 403
 Kokars Imants 244
 Koliņš Viktors 197
 Koncis Jānis 439
 Kopeika Daina 274
 Kornelijs Pēteris 37
 Kornets Zelma 213
 Korņeičuks 382
 Kosteņeckā Marina 151
 Kovaļevska Sofija 332
 Kozlovska Lilija 269
 Krastiņa Daina 271
 Krauklis Jānis 317,395
 Krauklis Jūlijs 78
 Krauze 32
 Krauze Andrejs 311,312
 Krebss Uldis 439
 Kreišmanis Roberts 267
 Krezevska Erna 269
 Krēvics (sargs) 351
 Kriegers Hugo 428
 Krieviņa Velta 384
 Krieviņš Gunārs 129,345,460
 Krieviņš Laimonis 14,171,345
 Krieviņš Pēteris (karavīrs) 266
 Krieviņš Pēteris 68,77,
 Krievs Pēteris 136,257,264,345
 Kriķis Kārlis 266
 Krilova Skaidrīte 125
 Krilovs Jānis 421
 Kristiani 251

Krišjānis A. (skolotājs) 285,392
 Krišjansone Elza 200,201,275,276
 Krīgere Nensija 280,282
 Krīpens Arvīds 84,85,215,296,329
 Krollis Gunārs 129
 Kronberga Brigita 242,282
 Kronbergs (skolotājs) 236
 Kronbergs E. 85,136,242,256,257,264,282,294,
 305,321,346
 Kronvalds Atis 237,304,347
 Krumovics Atis 298
 Krūmala Ilze 271,273,274,336,346,460
 Krūmala Renāte 316
 Krūmāls Jānis 127,147,164,165,271-273,346
 Krūmiņa Aija 312,313
 Krūmiņa Anna 373
 Krūmiņa Biruta 300
 Krūmiņa H. 398
 Krūmiņa Iveta 313,314
 Krūmiņa Kornēlija 317
 Krūmiņa Lūcija 280,282
 Krūmiņa Solvita 313,314
 Krūmiņa Vallija 323,324
 Krūmiņa Viola 303,317-319
 Krūmiņa Zaiga 153,379,397,460
 Krūmiņš Andris 245
 Krūmiņš Gatis 96,147,149,153,155,156,163-165,
 169,171,337,346,460
 Krūmiņš Jānis 374
 Krūmiņš Jānis 404
 Krūmiņš Jānis 82,86,121
 Krūmiņš Juris 379
 Krūmiņš Kārlis (strēlnieks) 257
 Krūmiņš Kārlis-Vilis 93,95
 Krūmiņš Paulis 153,163
 Krūmiņš Pēteris 93-96
 Krūmiņš Reinholds 93,96,266
 Krūze Aija 317,319
 Krūze Kristīne 322
 Krūze Pēteris 78-80,305,327,346
 Krūze Vilis 266,296,300
 Krūzīte Kristīne 274
 Kublinskis Bernands 248
 Kubuliņa Sarmīte 318
 Kubuliņš Ziedonis 163,164
 Kudiņš Leons 315,402
 Kuduliņš Aigars 164
 Kugo Līna 376
 Kukins K. K. 249
 Kukuškins (sarkanarmietis) 78
 Kulmanis Didzis 155
 Kumešs 221
 Kumsāre Ilze 141,147, 271,274
 Kumsārs Artis 315,316,392
 Kundziņa Ilze 254
 Kundziņa Milda 291
 Kundziņa Šarlote 334,347

Kundziņš Haralds 337
 Kundziņš Kārlis (māc.) 3,4,47,62,202,215,216,220,
 233,237-242,249,251,255,263,267, 280,281,285,
 288,290,292,332,334,346-348,387,408,422
 Kundziņš Kārlis (juniors) 230,321,347,348
 Kundziņš Pauls 263,290,291,334,348
 Kupffers G. (mācītājs) 236,238
 Kurgerius Andrejs 231
 Kurmīte Anna 282
 Kurpniece Ausma 153
 Kuzmans Jānis 403
 Kuzmins F. 157
 Kuzņecs Anna 112
 Kuzņecs Pēteris 112
 Kūlis Pēteris 245
 Kviesis Alberts 64,181,241

K

Ķaune Kārlis 309
 Ķigule Elza, Marta 209
 Ķikuts Jānis 373,417
 Ķīrsis Teodors 245
 Ķīlis Jānis 286,287,298,305,389
 Ķīvīte Ā. (skolotāja) 285
 Ķemere Astrīda 320
 Ķempe Mirdza 345,373,374
 Ķezbers Ivars 141,145
 Ķuze 81,209
 Ķuzulis (Smiltnieks) Kārlis 170
 Ķūrēns Valters 202
 Ķūzulis 238

L

Labsvīrs Jānis 265,348,389
 Labsvīrs Kārlis 201
 Laganovskis Andris 403,404
 Laimiņš (poručīks) 46
 Lakstīgala Edgars (strēlnieks) 257
 Langa Albrehts (skolotājs) 278
 Lange Jakobs 232,233,254,278,281,347,348
 Lanka Andris 163
 Lansberģis 154
 Lapas Mārtiņš 371,372
 Lapenieks Vilis 104,381
 Lapiņa Ilze 419
 Lapiņš Aldis (orientierists) 418,419
 Lapiņš Andris 460
 Lapiņš Gaidis 328,420
 Lapiņš J. (veikalnieks) 373
 Lapiņš Kārlis 147,164,205
 Lapiņš M. (ierēdnis) 146
 Lapiņš M. (fotogrāfs) 344
 Lapiņš P. (mākslinieks) 339
 Lapkovskis (priesteris) 247
 Laroze A. 52
 Lasmanis Felikss 415
 Laučiņa Brigita 274

- Laure Līvija 299
 Lauris Haralds 100
 Lauris Jānis 415
 Lauris Kārlis 61
 Lauze Ausma 274
 Lauze Maija 271,274
 Lauzis Jūlijs 286,287,294
 Lauzis Kārlis 436
 Lauže Jūlijs 436
 Lavrinoviča Anna 398
 Lavrinovičs Aleksejs 224
 Lazdiņa Anita 379
 Lazdiņa Jolanta 274
 Lazdiņš Alfrēds 67,91,196,218,268,349
 Lāce Dzidra 303
 Lāce Elza 246
 Lāce Vija 272
 Lāce Vita 303,317
 Lācis Arnolds 65,91,434
 Lācis Teodors 268,269
 Lācis Vilis 78,271,331,373,382
 Lārmanis Dāvis 336
 Lārmanis Emīls 51-54,125
 Lečenko Donāts 247
 Legzdiņa Rasma 147,313,324
 Legzdiņš Herberts 261
 Leibovičs (tirgotājs) 181
 Leimane Inta 252
 Leimanis Armands 404
 Leimanis Elmārs 271
 Leimanis L. 126
 Leimanis Roberts 266
 Leitis Jānis 162
 Leitis Vladimirs 297
 Leivers Harijs 297
 Leja Andrejs 386
 Leja Māra 386
 Levics Kārlis 81,327,349
 Lezdiņa Emma 52
 Libeka Silvija 162,173
 Liberts L. (mākslinieks) 352,356
 Liedags Gunārs 211,349,376,377,406,460
 Lielais Arturs 349
 Lielgalve Marija 202,265,290-292, 297,299,350
 Lielgalvis K. 182,202,265,290,291,308,337,338,
 350,354
 Liepa Jānis 61
 Liepiņa Emma 160
 Liepiņa Ērika 376
 Liepiņa Ilga 276
 Liepiņa Ieva 164,165
 Liepiņa Inese 274
 Liepiņš Ēriks 266,296,300
 Liepiņš Hugo 63,64,78,110,112
 Liepiņš Aldis 23
 Liepiņš J. (Bilskas pag.) 60
 Liepiņš Jānis 266
 Liepiņš K.V. (skolotājs) 308
 Liepiņš Maigons 155
 Liepiņš Viesturs 315,337,392,397,398
 Liepiņš Vilis 160
 Lietavietis Jānis 249
 Lietuvietis (priesteris) 286
 Liezere Austrā 106,265,288,350
 Ligere Aina 398
 Lillia Akselis 37
 Linde Raita 385
 Liniņš V. 307
 Lipharts 237
 Liuke Alda 379
 Lībiete Dace 274
 Lībietis Jānis 284
 Lībietis Kārlis 267
 Līcis Arvīds 197
 Līde Ādolfs 51-53,224,350
 Līde M. 194
 Līkans Jānis 139,141,147,163-165,351,437,438
 Līkopa Marga 398
 Līkums Eduards 210
 Līkums V. 52
 Līnis Ēvalds 376
 Livholds J.F. 278
 Līvena Natālija 351
 Līvens Anatols 351
 Līvens Pauls 4,20,21,44,46,48,53,54,167,194,
 195,201,203,205,206,209, 213,214-217,220,
 224,249,251,267,273,277,281,331,335,
 351-353,355,366,369,372,388,407,423-427,429
 Lobiņš Roberts 60,110
 Lociņa (aktrise) 180
 Lociņš (aktieris) 180
 Logins Pēteris 141
 Lore Jānis 20
 Lore Kārlis 61,63,64
 Lose Jēkabs 417
 Loseva Smaida 274
 Loskutovs E. (provizors) 275
 Ludberga Ginta 317
 Ludzeniece Marta 82,86,282
 Ludzenieks Pēteris 65
 Luste Jānis 52
 Lutcs Antons 213
 Luters Mārtiņš 36
 Lutkēvics J. 106
 Lūcis Pēteris 90,297,331,381,382
 Lūkina Zane 273,274
 Lūkins Vilis 196
 Lūks Jānis 171
 Lūsis Juris 395
 Lūsis Malvīne 110
 Ļ
 Ļeņins V.I. 149,150,297,394
 Ļuļis K. 60,64

M

- Mačulāns Edgars 91,269
 Madarāja Ieva 272
 Madarāja Ruta 386,406
 Magone Mārīte 395
 Maksiņa Vizma 246
 Malams (komisārs) 46
 Maltenieks Egils 415,440
 Malvess A. (arhitekts) 207
 Mangale V. 276
 Mangalis Jūlijs 296,298
 Marksa Marija 313,314
 Markss Guntars 243
 Markss Kaspars 144,164,165,301,423
 Maršāns J. 47,286,387,388
 Martinsone Olga 325
 Martinsons Jānis (ierēdnis) 110,258
 Martinsons Jānis (tirgotājs) 110,112,206,221
 Mateus Gunārs 155
 Mateuss Kārlis 197
 Matisons Hermanis 411
 Matīss Tālis 104
 Matulis J. (arhibīskaps) 242
 Matveja Berta 82
 Matveja Elza 265,280,282
 Matveja Marta 220
 Matvejs Juris 143,155,162,460
 Matvejs Toms 265,280,282,287,288,305
 Maurīte Ella 271
 Māliņa Dace 274
 Māziņš Jānis 205,209
 Māziņš Andrejs 217
 Māziņš Jēkabs 110,217
 Mediņš J. (komponists) 391,394
 Medne Anita 274
 Medne E. (provizore) 276
 Mednis (skolotājs) 88
 Mednis Alberts 227,319,352,425
 Mednis Haralds 392
 Mednis Jānis 186,319,320,352,353
 Mednis Pēteris 227
 Megne Ilze 303,317,319
 Megne Zane 318
 Megnis Andris 317-319,402
 Meierovics Gunārs 170,171
 Meijers (ērgelnieks) 232
 Meijers (mācītājs) 235
 Meikšāne Leontīne 300
 Meinerte Daina 274
 Meinhardts (bīskaps) 30
 Meisters Gustavs 291
 Meisters Jēkabs 292
 Mekšs Jēkabs Ādolfs 220,353
 Melbārde Lauma 288,300
 Melbārde Margrieta 321
 Melderis Jānis (mehāniķis) 439
 Melderis Jānis 460
 Melecis Kārlis 61,63,64
 Meliņš Jēk. 280,337,373
 Mellins L. (kartogrāfs) 28
 Mellis Aivars 162
 Melngailis (arhitekts) 165
 Melngailis E. 383
 Menska Jānis 257,264,353
 Metloks (sūtnis) 140
 Metuse Astra 274
 Mežule Gunta 323,325
 Mežulis Ainārs 147,155,161,162,164,165,301,
 304,327,353
 Mežulis Edgars 415
 Mežulis Jānis 413
 Mičulis Edgars 24
 Mielēns Jānis 121,266
 Mieriņa Margita 393,398
 Mieriņš Ansis 110-112,208
 Mieriņš Kristīne 112
 Miesiņš Jēkabs 226
 Miesnieks Kārlis 352,356
 Miezis A. 52
 Miežīte Baiba 274
 Miežītis Andris 309
 Miežītis Āris 162,164
 Migla Ādolfs 315,412
 Migla Marta 110
 Migla Pēteris 61,63-65,180,327,353
 Mikarta Margarita 313
 Miķe Anna 68,69,78,80,111,124,125,127,132,
 153,200,216,340,354
 Miķe Elza 325
 Miķe Milda 325
 Miķelsone Gita 379
 Miķelsone Māra 315,316,394
 Miķelsons Valdis 384
 Miķis Roberts 340
 Miķis Voldemārs 68,78,80,82,100,106,112,340,423
 Millere (skolotāja) 279
 Millers (mācītājs) 235
 Mincis Andis 404
 Mincis Dāvis 281
 Mincis Jānis 139
 Misiņš Jānis 416
 Mitriņš Jānis 309
 Mlodeckis Kaspars 36
 Molotovs V. 83
 Moruza Anita 325
 Motte Anna 290
 Muceniece Austra 384
 Muceniece Dace 125
 Muceniece Monta 311
 Muceniece Skaidrīte 147
 Mucenijs Jānis 252
 Mucenijs Jūlijs 78-80,266
 Muižnieks Alfrēds 201
 Muižnieks Voldemārs 201

Muižniece Emma 201
 Mūrniece Anna 373,374
 Mūrniece Ausma 382
 Mūrniece Gita 243,433
 Mūrniece Vilhelmīne 270,323
 Mūrnieks Eduards 164,222,242,243,245,246,256,354
 Mūrnieks Jānis 243
 Mūrnieks Mārtiņš 156,205
 Mūsiņš Pēteris 221

N

Nadziņa Valija 187,300,354
 Naturins Dzintars 162,164,222
 Nātra Dzidra 147,153,243,300,355
 Nātra Elmārs 135,141-143,145,155,157,243,
 265,300,301,304,355
 Nātre Ilze 379
 Neibolts Harijs 316
 Neiders Alberts 434
 Neilands Fridrihs 307
 Nicēvičs G. 307
 Niedra Andrievs 372
 Niedra Ilona 274
 Nigulis Teodors 261
 Nikolājeva Zoja 379
 Nikolajs (cars) 210,285,351
 Nīmands J. V. 280
 Nīmane Daina 163
 Nīmante Dace 271
 Nīmants Didzis 147,155
 Nīmants Tālvaldis 415
 Nodievs Dāvis 54,194,217,221,239,241,284,285
 Nodievs Gunārs 217
 Norkus Jānis 164,165
 Norvils (komponists) 390
 Novikovs V. P. 249
 Nušičs B. (rakstnieks) 384

O

Oleksenko Valentīna 126
 Olups E. (domnieks) 64
 Onkels Agris 418
 Onžule Inese 274
 Osīšu ģimene 255
 Ostapčenko Ksenija 435
 Ottonis Johans 231
 Ozola Alma 91
 Ozola Māra 315
 Ozola Mārīte 325
 Ozola Velga 274
 Ozoliņa Anna 271
 Ozoliņa Dzintra 313
 Ozoliņa Gunita 147
 Ozoliņa Helga 170
 Ozoliņa Ilga 313,314
 Ozoliņš Jānis (komponists-dirīģents) 297,391,394
 Ozoliņš Jānis (skolotājs-dirīģents) 395

Ozoliņš Pēteris 165,271
 Ozoliņš Teodors 270
 Ozols (deputāts) 150
 Ozols Dainis (orientierists) 419
 Ozols Dainis 164,328,355,420
 Ozols Ēriks 82,216,356,423,460
 Ozols J. (izdevējs) 360
 Ozols Jānis (tirgotājs) 21
 Ozols Jūlijs (tirgotājs) 208
 Ozols Kārlis 21,61-63,65,82,216,241,269,355,
 422,423,434

Ozols Pēteris 46
 Ozols Roberts 297
 Ozols Vilhelmīne 217

P

Pabērza Eva 318
 Pabrants Jānis 281
 Paeglītis (priesteris) 286
 Paeglītis Pēteris 61,63,64,327,356,408
 Pakalniņš Andrejs 249,259,356
 Pakalns Elza 112
 Pakalns Karlīne 112
 Pakalns Laimonis 112
 Pakalns P. (skolotājs) 64,286
 Pakalns Vilhelmīne 112
 Pakule Elfrīda 297
 Paleja Druvis 163
 Paleps Juris 404
 Palkavnieks Jānis 48,180
 Palkavnieks Juris 436
 Papiņa Inta 277
 Papule Daina 325
 Papulis Jānis 247
 Papulis Kārlis 188,356,367
 Paste Jānis 209
 Paševics E. 297
 Paškovs Vladimirs 327,357
 Paukulis K. 194,205
 Paukulis Kārlis (ārsts) 267
 Paulēns Arvīds 415
 Pauls Raimonds 155,391
 Paulsone Elvīra 276
 Paulsons A. 416
 Paulsons Arvīds 436
 Paulsons Guntis 147,436
 Pauls-Pāvuls Andris 143
 Pauļuks J. (gleznotājs) 353
 Pavasaris Jānis 131
 Pavasaris Pēteris 288
 Pāvuls Pēteris 281
 Pededze Dzintra 145
 Peitāns (mācītājs) 235
 Pelcis Jānis 347
 Pelcis Jānis Nikolajs 218
 Pelcis Pēteris 54,218,239,357,387
 Pelsis Einārs 164,171,357

Pelsis P. 241
 Penke Miķēlis 46
 Penkoks F. 63
 Peters Jānis 145
 Petraškēvics Juris 129
 Petrova Adelīne 110
 Petrova Rasma 324
 Petrovskis Jānis 318
 Petss Jānis 200,275,276
 Petss Olga 276
 Pēkšēns Konstantīns 207,254,263
 Pērksstiņa Dace 203
 Pēteris Ēteris 78,88,358,
 Pēteris Pirmais 39,41,285
 Pētersone Gunta 316,317,319,385,395,460
 Pētersone Skaidrīte 125,147,153,358,394,398
 Pētersone Vija 112
 Pētersons (priesteris) 286
 Pētersons Aldis 460
 Pētersons Augusts 249
 Pētersons D. 194
 Pētersons E. (policists) 60,61
 Pētersons Ed. (skolotājs) 280
 Pētersons Ernests (skolotājs) 290,338,388
 Pētersons J. (tirgotājs) 204,375
 Pētersons Jānis 112
 Pētersons Jūlijs 51,217,275,358,371,380
 Pētersons Juris 112
 Pētersons Pēteris (režisors) 217,358
 Pētersons Pēteris (zootehniķis) 309
 Piebalgs (mācītājs) 247
 Piese Astra 311
 Pijole Otilija 276
 Pijols Ādolfs 390
 Pikaļeva Ārija 274
 Pilka Jānis 197
 Pilka Rihards 197
 Pinkovičs (rabins) 260
 Pirro Arnolds 4,8,51,93,199,200,214,265,352,
 358,359
 Pirro Milda 200,359
 Pīgoznis Jāzeps 129
 Pīlāpa Irena 305
 Pīlāps Jānis (skolotājs) 80,291,307
 Pīpe Augusts 213,280
 Platā Daina 460
 Platais J. 259
 Platnieks Oskars 149
 Plauks (policists) 90,305
 Plāmsis (mācītājs) 242
 Pletenbergs Volters 32,33,34
 Plētiņa Aina 147
 Plētiens Ilgvars 122,359,413,414
 Pluka M. (tēlnieks) 257,264,266
 Plukšis Valdis 440
 Plūme Lilija 396
 Plūme Roberts 173,196,218,412
 Plūme Valentīna 297
 Plūme Vera 272
 Podiņa Rasma 323
 Podnieks Juris 154
 Podnieks Sandrīno 155
 Pogule Maija 68
 Pogulis J. 415
 Poremska I. 275
 Poris J. 259
 Poris J. (advokāts) 321,322
 Poris Pēteris 110,223
 Prauliņa E. 276
 Prauliņa Inese 274
 Prauliņš Pēteris 222
 Priede Aina 274
 Priedīte Aija 460
 Priedīte Guntis 440
 Priedīte Inga 274
 Priedītis Gunārs 359,411
 Priednieks Jānis 242-244,246,256,258,261
 Prikaša Anna 265,312,313
 Prikaša Tatjana 274
 Prikašs (tehniķis) 284
 Prikašs Gunārs 127,265,300,301,313
 Prikašs Haralds 100
 Prikašs Hermanis 408,409
 Prikašs Jānis 82,208,209,211,408
 Prikulis P. 374
 Pubule Vislava 313
 Pubulis Egons 149
 Pudzēns Jānis 248
 Pugo Boriss 136,139,141,158
 Pujāte Zinaida 247
 Pujāts Jānis 247,248
 Puktiņa Lilija 161,172,173
 Puktiņš Pēteris 161,172,173
 Puķīte Kārlis 159
 Puķudruva 286
 Pumpure Austra 136
 Puntulis Guntars 419
 Pupčenoka Viktorija 323
 Purcens Kārlis 207
 Puriņš J. (inženieris) 430
 Puriņš Kārlis (podnieks) 80,335,336
 Puriņš Raitis 24
 Purkalītis Jēkabs 360
 Purmale Biruta 312,313
 Purmalis Andris 147
 Purmalis Guntis 139,243
 Purmalis Vilis 139
 Purmalis Zigurds 164
 Purvītis Kārlis 375
 Purvītis V. (gleznotājs) 352
 Purvs Ziedonis 374
 Pušpure Brigita 274
 Putenis Jānis 240
 Putniņa Velta 312,313

Putniņš P. (rakstnieks) 386
Putrālis Kārlis 106,385,410
Pūcīte Hermīne 110
Pūcītis Dāvis 209
Pūris 120

R

Rabāce Egīta 274
Racmanis 238
Ragainis Jānis 266
Rains J. 179-181,383,392
Rains Voldemārs 24
Ramane Elfrīda 436
Ramanis Ģederts 363
Ramāns Jānis 300
Rameķis 30
Ranka Indulis 145,152,266
Rasiņš Jānis 68,78,80,340
Raudulis Ernests 382
Rauza Arvīds 417
Rauza Edīte 200,325
Rauza Smaida 274
Ražuks Romualds 153,154
Rācene Inga 317,319
Rācenis Jānis 264,297,299,300,
Recebs Ilmārs 416
Recebs Jānis 415,416
Reigans Ronalds 132
Reimanis Oskars 275
Reintāls Dāvis 60,364,407,408
Reiters Teodors 104,329,388,389
Reiznieks (priesteris) 286
Reķis Paulis 261
Renners Roberts 266
Reņģe Aija 373,374
Rezebergs E. (skolotājs) 286
Rezevska Līvija 258,263,266
Rēvele Velta 373,374
Rēzina Inga 274
Riekstiņa Alīda 292
Riekstiņa Berta 216
Riekstiņš Andrejs 147
Riekstiņš Pēteris 106,110
Riekstiņš Pēteris 216
Rimša Anda 274
Ringenbergs Jānis 4,110,205,372,373
Ringmanis Jānis 54,88,327,360,422
Rinkeviča Ruta 310
Rinkule Dzidra 373,374
Robergs 248
Rocis Nikolajs 245
Rocis Zigurds 415
Rogulis Pēteris 106
Rollers 238
Roze Jānis 382
Roze Lidija 270
Rozebergs E. (domnieks) 64

Rozenbergs Egīls 129
Rozenbergs J. (redaktors) 62
Rozens Hermanis 37
Rozenštrauhs Eduards 138
Rozentāls J. 237
Roziņa Ilona 379
Rozītis Andis 163
Rozītis Dāvis 53,221,222
Rozītis Pēteris 78
Rožkalne Aina 300
Rožkalns Eduards 299,300
Rožlapa Aiva 274
Rubene Erna 264,360
Rubene Leontīne 213
Rubenis Ojārs 156,360
Rubiks Alfrēds 139,153,157,158
Ruble Dzintra 272
Rubņikoviča Inese 272
Rubule Janīna 423
Rudzīte Ginta 274
Rudzīte Maija 125,127,460
Rudzītis Alberts 229
Rudzītis Pēteris 61,63,93,110,213,354
Rukšāns Jānis 137
Rummels B. (inženieris) 424
Rungule Sallija 280
Ruņģis Alfrēds 306
Rupainis Egdars 132
Rutka Marta 282,284
Rutka Vita 140
Rutkis Aleksandrs 282,284
Rutkis Jānis 135,137-140,144,147,162,361
Rutmanis Ivars 317
Rūja Valdis 373,374
Rūtiņa Ingrīda 171
Rūts Elmārs 125,127,153,218,312-314,361

S

Saldūksne Mārīte 147,163
Saldūksnis Andrejs 149,419
Salmanis Egdars 436
Salmiņa Austra 270
Salmiņš 60
Salmiņš Kārlis 221,408
Sams Viktors 297
Sarja Aleksandrs 109,112
Sarja Guntis 112,311
Sarkanis Andris 420
Sarma Anita 274
Sarma Ārija-Vija 216,272
Sarma Rubens 155
Sarmule Florentīna 285,398
Sarmulis Vilis 285,314,382,392
Sausnītis Atis 361,460
Sausnītis Kārlis 164
Saveljevs V.A. 249,365
Savicka Inga 303

Savickis Aigars 162
 Savielis A. (priekšsēdētājs) 259
 Savielis E. (karavīrs) 266
 Sābule Benita 408
 Sārums Mārcis 235,236,361
 Sebre Balva 300
 Sebris (pagasta vec.) 63
 Sebris Jānis 300
 Sedola Valda 303,317-319,395
 Seisuma Ināra 246
 Seisuma Ita 163-165
 Seisums Osvalds 412,413
 Sembergs Jānis 147
 Semjonova R. (skolotājs) 285
 Sergijenko Mirdza 376
 Sermuks (priesteris) 286
 Serovs (komisārs) 67,82
 Sidrēvics (mācītājs) 242
 Sigismunds Augusts 34,36
 Sijāte Īda 282,285,286,288
 Sijāts Jānis 61,179,180,282,285,286,305
 Silājs (žurnālists) 141
 Silakalns Jānis (skolotājs) 318
 Siliņa (medmāsa) 269
 Siliņa Anna 264,362
 Siliņa Vija 271
 Siliņš Indulis 460
 Siliņš Jānis 328
 Siliņš Osvalds 189,264,362
 Sils Pēteris 265,362,373
 Simonovs K. 383
 Simsone Ārija 297
 Simsons Jānis 316
 Sirmā Māra 317
 Sivers Jegors 28,236,237
 Sīka Pārsla 274
 Sīklēns Jānis 390,391
 Sīle Austra 300
 Sīlis Alfrēds 281,435
 Sīlis Vilis 300
 Sīmane Aina 270
 Sīmane Aina 312,313
 Sīmane Ilma 313,314
 Sīmane Inga 317,319
 Sīmane Ivinga 320
 Sīmane R. (skolotāja) 285
 Sīmanis Jānis 266
 Sīmanis Kārlis 63,64,96,102,103,207,407,408
 Skaidrais Ojārs 440
 Skaistkalne Karīna 112
 Skaistkalne Olga 112
 Skalbergs Juris 162
 Skalders Jānis 61
 Skrapcis Jēkabs 128,439
 Skraštiņa Velta 315
 Skrīvelis Ernests 82,355
 Skrodelis Arvīds 266
 Skudriņa Gaida 147
 Skudriņš Egīls 155
 Skuja Laimonis 147,440
 Skujenieks Knuts 123
 Skujiņa Minna 213
 Skujiņa Vilma 311
 Skujiņš Ed. 218
 Skujiņš Emīls 417
 Skujiņš Jūlijs 205
 Skujiņš Kārlis 84
 Skujiņš Pēteris 199
 Skujiņš Pēteris 213
 Skulme Džemma 129
 Slapiņš Andris 157
 Slapjuma Ingūna 324,325
 Sluckis H. (skolotājs) 280
 Smilškalns Ādolfs 84
 Smirnovs Aleksandrs 271
 Smukulis Gatis 420
 Sniedze Ulla 300,
 Sokolova Vija 147,324
 Sokolovs Jānis 309
 Spalviņa Emma 382
 Spalviņš Ojārs 141,143,147
 Spekke (profesors) 337
 Sprīča Eduards (strēlnieks) 257
 Sprinģe Elza 263
 Sproģis 264
 Spunde Biruta 272
 Stabulnieks Uldis 136
 Stalte Emma 109,200
 Staļins J.V. 105,106,117-119,122,297,298
 Steģis Ojārs 384,414
 Stekherova Otilija 291
 Stelmačonoks Jāzeps 247
 Stepe Dāvis (skolotājs) 193,283
 Stepe Viesturs 316
 Stepīte Ina 274
 Stieģele Elita 313,314
 Stiglics Elmārs 309
 Stilve Didzis 246
 Stilve Lūcija 298
 Stībele Katrīna 125,327,423
 Stīpniece Dzintra 125,398,460
 Stīpnieks Raitis 164
 Stirna Alberts 78,266
 Stirna P. (domnieks) 63,64
 Stradiņš Jānis 140
 Stradiņš Pauls 273,346
 Strads Ģirts 147,164
 Strapcāns Marijans 209
 Strauja Rita 324
 Strazdiņa Inga 315,318
 Strazdiņa Marta 110
 Strazdiņš Akselis 229
 Strazdiņš Mārtiņš 135,141,155,243
 Strazdiņš Vitauts 127,436

Strebelis 56
Strēlis Andris 406
Strijkovskis N. 36
Strods P. (sportists) 412
Stroža Ernests 221
Stucka Aija 277
Stumbre L. 386
Stūris Voldemārs 111,327,362
Sudrabkalns J. 373
Sumerags Aleksandrs 266
Sverins (skolotājs) 278
Sviķis Hamilkārs (inženieris) 441
Sviķe Marika 150,213,303,362,377,403

Š

Šaltena Sarmīte 274
Šapovalova M. 260
Šarkova Irma 312,313
Šarkova Vanda 325
Šermetjevs Boris 39,40,42,231
Šens O. 410
Šilaua Mudīte 325
Šilaus A. 410
Šillings 236
Šipkēvics Jānis 360
Šmits Ernests 296
Šmits Haris 261
Šmits Kārlis 266
Šmits L. (arhitekts) 379
Šmits O.M 212,275
Šmits P. (profesors) 372
Šovs B. 52
Špace Austra 284,297
Štammers 53
Štāmers Juris 315,394
Šteinbergs Kārlis 315
Šteinbriks G. 290
Štelce Gunta 316,319
Štelcs Aldis 16,129,135,148,190,256,263,316,
319,330,363,369,385
Štīfta Ruta 101,460
Štrams Arnolds 381
Štrāla Marija 222
Štrāls Aleksandrs 332
Štrāls Jānis 332
Štrāls Pēteris 61,327,364
Šulce Vija 272
Šulcs (būvuzņēmējs) 233
Šulcs Roberts 249
Šūpulniece Dzidra 396
Šūtele Anna 281,282
Švābs Aleksandrs 36
Švāgeris Jānis 308
Švarcbergs Ernests 275
Švenss 239
Švēde Ilgvars 309

T

Tamanis Vitālijs 309
Tankelovičs Jūdels 208
Taube 232
Taube 261
Taubenberga Aina 312,313
Taukačs Kazimirs 285
Tauriņa Indra 274
Tauriņš Juris 303,392
Tālbergs Oskars 275
Tālens Jānis 460
Tāļvaldis 30
Tārbašs 21
Tečere Margieta 132
Teikmanis 20
Teleševs Ivans 435
Tēlmanis G.F. 243
Tenisons Modris 26
Tensberga Zenta 125
Tepfers 20
Teremko Andris 197,439
Teremko Skaidrīte 272
Tiesenhauzens Pēteris 32
Tillere Jolanta 386,398
Tillers V. (skolotājs) 65,286
Tiltiņš Raimonds 416
Tilveste (rakstnieks) 383
Tiļčiks Pēteris 243,418,419
Tiļčiks Viktors 403
Timmermans Walters 231
Točelovskis Līgonis 155
Toms Edgars 382
Tomsons V. 258
Tone V. 352
Tonichenko Heinrich 101
Tonne Bruno 415
Torvaldzens 255,263
Tralla Pēteris 266
Tralla Vairis 416
Tramdahs Johanna 208
Tranze Vilhelms Ditrichs 231
Trapane Līvija 163
Treide Kārlis (strēlnieks) 257
Treide Marta 80,88,298
Treimane Biruta 300
Treisners Pēteris 336
Trence Rita 136
Trofimova Valentīna 271
Trunte Pēteris 107
Tuļikovs S. 394
Turķis Roberts 206
Turķis Viesturs 206
Tūce Antra 274
Tūcis Gunārs 155
Tūcis Konstantīns 415
Tūlse Armīns 37
Tūtars Pēteris 100,106

U

Ubāns Kārlis 352
 Udras Kārlis 336
 Ullasts Jānis 46
 Ulmanis Guntis 182,183,310
 Ulmanis Kārlis 47,51,58,59,61,64,65, 67,78,
 142,182, 184,207,244,315,337,390
 Ulme Vera 270
 Upeniece Gundega 144
 Upeniece Inga 274
 Upeniece Ingrīda 208
 Upenieks Guntars 144
 Opens Marija 112
 Opens Pēteris 112
 Upinieks Izidors 247
 Upīte Līgita 325
 Upmale Inese 460
 Urbacāne Anita 398
 Urbāns 60
 Urtāns Juris 29
 Ustupe Elga 276
 Ustupe Marta 206
 Ustups Jēkabs 428,429
 Ustups Pēteris 430

Ū

Ūdris Ēriks 419
 Ūdris Jānis 406
 Ūdrītis P. 64

V

Vadze Ilze 317
 Vagris Jānis 141
 Valdēna Marta 297,300,304,364
 Valdēns Kārlis 364
 Valdmanis Oļģerts 376
 Valters (bīskaps) 236
 Valters Ēvalds 141,381
 Vanaga Anna 263,280,282
 Vanaga Ausma 325
 Vanaga Marta 263,282,285,286,288-290,
 300,304,337,364
 Vanaga Skaidrīte 163
 Vanags Jānis (arhibīskaps) 246
 Vanags Jānis 365
 Vanags Kārlis 265,365
 Varibuls 30
 Vasiljevs A.V. 249
 Vācietis Ojārs 374
 Vāne Alīda 104
 Vecumnieks Edvīns 266
 Vedingers 42,232
 Veģeris Reinis 147
 Veicenbergs 255,263
 Veide Rihards 315
 Veidemanis Jānis 245

Veigurs Jānis 208
 Veismane Ingrīda 317
 Veismanis Tālis 163,164,303,317,385,392,
 394-396
 Veiss Andris 125,127,437,438
 Velde Elza 80,229
 Velde Kristīne 229
 Velners F.I. 278
 Vejmickis G. 119
 Vencels Pēteris 271
 Venners Jānis 65,78,85,91,294,327,365
 Vensku Edvarts 365
 Vergina Ilze 314
 Verners G. (arhitekts) 343
 Verners Jūlijs 226,308
 Vestermans Valters 343,366
 Vēveris Jānis 382
 Vidgorčiķis Jochels 205
 Vidiņš Juris 139,140
 Vieļēns Reinis 278
 Viese Saulcerīte 336
 Vilciņš Longins 243
 Vildiņš Artūrs 64,378
 Vilka Maruta 272
 Vilks Ēvalds (rakstnieks) 296,308
 Vilks 140
 Vilks Jānis 110
 Vilks Pēteris 317,319,402
 Vilks Viktors 164, 271,274
 Vilmanis Aivars 224
 Vimba Anna 276
 Vimba Gundega 317,
 Vimba Ilze 243,318
 Vimba Mārīte 323
 Vimba Velta 164
 Vinks Johans 278
 Vintelers Haralds 63,64,275,411
 Virsaitis F. (ģenerālis) 257
 Virsis Andris 245
 Virza Alfons 309
 Virza E. (rakstnieks) 287,294
 Višinskis A. 78
 Vitands V. (arhitekts) 257,264,266
 Vitrīna Ella 280,282,285,286,305
 Vīgands Jūlijs 307,411
 Vīgante Emma 52
 Vīgante Maruta 274
 Vīgants Jēkabs 104,110-112,119,327
 Vīgants Valdis 416
 Vīgners E. (komponists) 337
 Vīgners Leonīds 392
 Vīks Ivars 29
 Vīksne Konrāds 106
 Vīksna Lidija 325
 Vīksna Sniedze 271
 Vīksna Valda 306
 Vīksne Jūlijs 65,207

- Vīksniņš Arturs 316,317,385,402
 Vīksniņš Jānis 384,410
 Vīķe-Freiberga Vaira 169,183,184,310
 Vīķelis Harijs 171
 Vīnerte E. 387
 Vītola Dina 274
 Vītola Inta 300
 Vītola Māra 147
 Vītols (policists) 45-47
 Vītols Jānis (strēlnieks) 257
 Vītols Jāzeps 337,391,398
 Voitiņš Jānis 247,248
 Voroncovs Aleksejs 224
 Vulfsons Mavriks 136,137
 Vuolijoki Hella 385
- Z**
- Zacharova Zāra 87
 Zade Anže (skolotājs) 281
 Zade Jānis (skolotājs) 279
 Zadiņš (audējs) 202
 Zadiņš Jēkabs 283
 Zaķe Anna 384,385
 Zaķis Marta 223
 Zaķītis Kārlis 199,201,209,237,263,275,288,289,
 365,366
 Zalāns Alfrēds 126,128,136,139,140,144,300,
 327,366
 Zaļkalne Helga 378
 Zaļkalns Ēriks 164
 Zaļkalns Ernests 4,224,367
 Zaļkalns Kārlis 439
 Zaļkalns Ziedonis 162
 Zaļmežs Voldemārs 297,300,384,413,418
 Zandmane Vizma 274
 Zandmanis Vilis 410
 Zarinš (skolotājs) 80
 Zariņa (ārste) 200
 Zariņa Albertīne 398,402
 Zariņa Inga 318
 Zariņa Maija 216
 Zariņa Regīna 313,314
 Zariņa Zelma 79
 Zariņa Ženija 378
 Zariņš Ēriks 299
 Zariņš Gatis 23
 Zariņš Miervaldis 305
 Zariņš Pēteris 194
 Zariņš R. 334,335,356
 Zaula Līga 318
 Zauls Imants 244,245
 Zābere Lauma 273
 Zālīte Eļīna 384
 Zālīte Laila 325
 Zālīte Skaidrīte 272
 Zālītis Egīls 170,171
 Zālītis Māris 164
- Zālītis Pāvils 98,171,329,460
 Zeberliņš Indriķis 256
 Zegnere Biruta 460
 Zegnere Marta 265,292,367,
 Zegners Janis 191,211,265,292,352,356,367
 Zeiboltu Jēkabs 263,368,371
 Zeibote Vīneta 274
 Zeidenbergs F. 352
 Zellītis Felikss 173
 Zellītis Voldemārs 266
 Zelmene Māra 303,394,395
 Zelmenis Ivars 402
 Zeltiņa Baiba 320
 Zemelis A. 259
 Ziediņa Laima 215
 Ziediņš Romans 249,259
 Ziemele Līga 273
 Ziemele Tatjana 153
 Ziemeņa Evija 274
 Ziemeņa Laine 274
 Ziemeņš Modris 213
 Zilbere Ārija 325
 Zilbers Elmārs 277
 Zinovjevs (gubernators) 365
 Zirdziņš Vilis 417
 Zītare Hermīne 119,271,368
 Zīvere Aurika 163
 Zīvers Kārlis 125-128,164,165,265,309,327,368
 Znote Zelma 68,78
 Znots Pēteris 68,69
 Zolmanis J. (skolotājs) 281
 Zolmanis Pēteris 241,281,282
 Zupe Elvīra 394
 Zušmane Berta 213,276
 Zušmane-Millere Elga 295
 Zušmane Vilma 176,177,369,460
 Zušmanis Andrejs 171
 Zušmanis Jānis 376
 Zušmanis Jēkabs 49,80,86,110,208,209,224,
 338,349,368,369,372-376,408
 Zušmanis Juris 4,135,139,141,147,163-165,213,
 243,245,369,377,419
 Zušmanis Kārlis (sportists) 417
 Zušmanis Kārlis 434
 Zušmanis Tālivaldis 4,86,179,369
 Zvacka Anita 274
 Zvaigzne Aija 274
 Zvaigzne Andrejs 258
 Zvaigzne Gvido 157
 Zvanītājs Jānis 413
 Zveja Baiba 317-319,396
 Zvejniece Nora 300
 Zvejnieks Jānis 21,110
 Zviedre Līvija 274
 Zvirbule Vizma 272
 Zvirbule Zelma 84,110,124,259,327,370
 Zvirbulis Jānis 226

Zvirgzdiņa Sarmīte 163,273,274
Zvirgzdiņš Andis 243
Zvirgzdiņš Jānis (Džulians) 318

Ž

Žēbins Juris 213
Žīgure Inesīte 274
Žīgure Zelma 100
Žīgurs A. 415
Žīgurs Edvīns 336,370

Žīgurs Pēteris 370
Žilinskis Arvīds 297,331,391
Žubroms Nikolajs 195
Žukovskis I. 139
Žūkurs Antons 113,205,408
Žūkurs Jūlijs 221
Žūkurs Jūliuss 110
Žurovska Biruta 192,370,377
Žurovskis Pēteris 52,202

Baznīcas laukums ar gadsimta laika atstarpi

Pateicības

Pateicos Smiltenes pilsētas Domes vadībai par šī darba nozīmīguma izpratni. Īpaši pateicos Valkas Novadpētniecības muzeja fondu glabātājai Aijai Priedītei par doto atļauju izmantot muzeja krājumus, tāpat Valmieras zonālā Valsts arhīva speciālistei Dzintrai Grīviņai par pilsētas domes un Izpildkomitejas lēmumu kopijām, kas raksturo laika posmu pirms un pēc Otrā pasaules kara.

Pateicos Gunāram Liedagam par viņa ieinteresētību un atbalstu Smiltenes novada vēstures izziņāšanā, grāmatas tehniskā un mākslinieciskā veidošanā, izdošanā, tāpat arī korektorei Aijai Ezeriņai, kas juzdama piederību savai skolas gadu pilsētai, kuras pievārtē rodamas viņas dzimtas saknes, - brīvos brīžus veltīja grāmatas sagatavošanai.

Paldies visiem, kas palīdzēja veidot grāmatu par mūsu pilsētu un tās cilvēkiem, uzticēdami man savas ģimenes fotogrāfijas, dzīves stāstus un atmiņas.

Grāmatas tapšanā piedalījās Dzintra Cīrule (fotogrāfijas par Tautas teātri), Aina Dzirkale-Hesa (fotogrāfijas un atmiņu stāsts par grāmatniecības sākuma gadiem), Jānis Gūtmanis (atmiņas par Černobilu), Maija Ērgle (fotogrāfijas par 20.gadsimta trīsdesmitajiem gadiem), Ilze Krūmala (fotogrāfijas un ārstniecības vēsture), Zaiga Krūmiņa (fotogrāfijas un sieviešu koru vēsture), Gatis Krūmiņš (fotogrāfijas un dokumenti no dzimtas arhīva), Andris Lapiņš (zīmēja kartes un plānus), Juris Matvejs (tēva atmiņas par skolu vēsturi), Jānis Melderis (fotogrāfijas par vīru kori), Eduards Mūrnieks (fotogrāfijas un ev.lut. baznīcas vēsture), Gunta Pētersone (Smiltenes mūzikas skolas vēsture), Skaidrīte Pētersone (stāstīja atmiņas par saviem darba gadiem), Aldis Pētersons (preses materiāli par laiku pirms Otrā pasaules kara), Maija Rudzīte (fotogrāfijas par Tautas teātri), Indulis Siliņš (pētīja sporta vēsturi), Dzintra Stīpniece (fotogrāfijas, precizēja un apkopoja faktus), Ruta Štīfta (stāstīja atmiņas par ugunsdzēsējiem), Daina Platā (dāvināja tēva E.Žīgura pierakstītās veco smilteniešu atmiņu grāmatas), Jānis Tālens (pētīja Smiltenes novada vēsturi Rīgas arhīvos un bibliotēkās), Inese Upmale (atļāva izmantot vectēva A.Pirro senās foto plates), Biruta Zegnere (fotogrāfijas un stāstīja atmiņas par tēvu J.Zegneru), Vilma Zušmane (uzrakstīja atmiņas par braucienu laivā uz Zviedriju).

Grāmatas izdošanu finansiāli atbalstījuši:

Aija Cunska, Māris Felsbergs, Aina Dzirkale Hesa, Visvaldis Janavs, Gunārs Krieviņš, Ēriks Ozols, Atis Sausnītis, Viesturs Šķidra, Pāvils Zālītis, partija "Latvijas ceļš", a/s "8.CBR", SIA "Madara '89".

Pateicos tāliem un tuviem ziedotājiem, kas ar saviem līdzekļiem sekmējuši grāmatas izdošanu.

Juris Zušmanis

Smitenes centrs
no lidaparāta augstuma.
2003. gada maijs

Smiltenes centrs no putna lidojuma. Jura Zušmaņa foto

Kartinga trase un Tepera ezers. Jura Zušmaņa foto

Skats no baznīcas torņa. Ilmāra Medņa foto

Centrs 2004. gada vasarā. Ilmāra Medņa foto

Skats uz pilsētas domes ēku. Miervalda Ozola foto

Smiltenes ainava ar jauno tirdzniecības centru. Jura Zušmaņa foto

Saulriets. Miervalda Ozola foto

Ainava ar «vecu Smiltēni». Priekšplānā ugunsdzēsēju depo. Jura Zušmaņa foto

Pilsēta naktī. Miervalda Ozola foto

Sarkanā Krusta slimnīca 2004. gada pavasarī. Ilmāra Medņa foto

Rudens ieskaņa. Gunāra Liedaga foto

Vidusezers. Jura Zušmaņa foto

Dārza iela rudens krāsās. Gunāra Liedaga foto

Ziemas ceļš uz Smiltenes ģimnāziju. Gunta Viļuma foto

Literatūras un dokumentu saraksts

Grāmatas

- Jegor fon Sivers. Smilten, 1872.
Smiltenes kalendārs 1910.gadam.
Lowis of Menar und F.Bienemann. Livlanvdische Schweiz, 1912.
A.Prande. Latvju rakstniecība portrejās, 1926.
Smiltenes mūzikas un dziedāšanas biedrības 40 gadi, 1927.
Smiltenes kooperatīvās un sabiedriskās organizācijas, 1927.
K.Kundziņš. Latvijas novadi. Smiltene, 1927.
P.Kalniņš. Dzimtene Smiltene, 1929.
1905.gada revolūcija Alūksnes un Smiltenes novadā, Rīga, 1930.
Lauksaimniecības biedrība Smiltene, 1931.
Smiltenes un apkārtnes laika grāmata, 1931.
Smiltenes un apkārtnes laika grāmata, 1932.
A.Grīns. Pasaules vēsture. Rīga, 1932.
P.Jūgers. Vadonis pa Smiltēni, 1932.
K.Kundziņš. Mana mūža gājiens, 1935.
J.Grīnblats. Smiltene - Trikātas novads, 1936.
V.Salnais, A.Maldups. Pilsētu apraksti, 1936.
Latviešu konversācijas vārdnīca (39535.-39545.lap.), 1939.
Es viņu pazīstu. Latviešu biogrāfiskā vārdnīca. Rīga, 1939.
A.Krīpens. Smiltene un tās partizāni, 1942.
Trimdas rakstnieki, 1947.
P.Ērmanis. Atmiņu vija, 1954.
K.Kundziņš. Atmiņas - mani tapšanas gadi, 1968.
Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni, 1991.
Autoru kolektīvs. Latvijas vēsture, 1992.
D.Īvāns. Gadījuma karakalps, 1995.
Latvijas vēstures atlants, 1998.
Latvijas Tautas fronte (1988-1991), 1998.
I.Ose. Pētījumi par Rīgas arhibīskapijas pilīm, 1999.
G.Grūtups. Gadsimta katastrofas Latvijā, 1999.
20.gadsimta Latvijas vēsture. Rīga, 2000.
I.Ose. Latvijas viduslaiku piļu pētniecība 18.-20.gadsimtā, 2001.
E.Rauhvargers. No kariņa pārnākdams ... Rīgā, 2001.
V.Lācis. Latviešu zemes un tautas vēsture. I - II daļa.
A.Silgailis. Latviešu leģions. Kopenhāgenā, MCMLXIV.
J.Sudrabiņš. Nicības viesuļos. Kopenhāgenā, MCMLIV.
J.Pelcis. Kādas vecas Ziemeļvidzemes mājas "Kažauči" vēsture.
Barikādes. Latvijas mīlestības grāmata, 2001.
V.Tooms. Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca, 2003.

Arhīvi

- Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumenti (F.3723, 1. un 2. apraksts, F.3797, 2. apraksts).
Valmieras zonālā Valsts arhīva dokumenti (F.197, 1.apraksts).
Valkas novadpētniecības muzeja fondu krājumi.

LPSR Augstākās tiesas 1947.g. 8.-10.septembra spriedums Smiltenes autokatastrofas lietā.

Latvijas Valsts arhīvs, represēto saraksts 1941.-1953., 1949., izd.1995.g.

Laikraksti un žurnāli

"Austrums", K.Kundziņš - *Smiltenes veclaiki*. 1893.

"Svētdienas Rīts", *Ko mums stāsta vecās baznīcas grāmatas?* 1924.

"Smiltenes Vēstnesis", 1928.- 1929.

"Jaunais Smiltenes Vēstnesis", 1930.

"Smiltenes Ziņas", 1928.-1929, 1932.-1933, 1936.-1937.

"Smiltenietis", *Smiltenes draudze pēc 18.gs. vizitaciju protokoliem*. 1941.

"Smiltenietis", 1941.gada un 1944.g. atsevišķi numuri.

"Smiltenes Kolchoznieks", 1952.-1958.

"Padomju Smiltene", 1958.-1959.

"Darba Karogs", no 1959.g.

"Darba Karogs", A.Miķe - *Padomju varas pirmais gads*. 1960.g.

"Treji Vārti 21", Nr.3, 1970.

"Mūsu Zeme", J.Locāns - *Zaļo egļu pakalnos*. 1990.

"Smiltenīte", 1996.-2002.

"Mazpilsēta", 2002.-2003.

Studentu darbi

V.Skutāne. *Kārļa Kundziņa dzīve un darbība*. 1994.

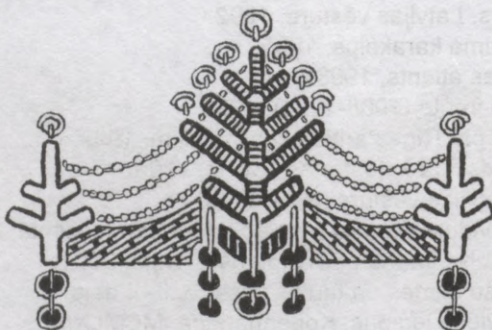
D.Dankbāre. *Smiltenes kultūrvēsturiskā attīstība*. 1995.

J.Liepiņš. *Smiltenes ģimnāzija totalitāra režīma laikā*. 2000.

G.Bērziņa. *Smiltenes Valsts ģimnāzija direktora V.Kalniņa laikā*. 2000.

U.Kleperis. *Smiltenes dabas parks*. Bakalaura darbs. 2002.

L.Grava. *Smiltenes dabas parks*. Diplomdarbs. 2002.

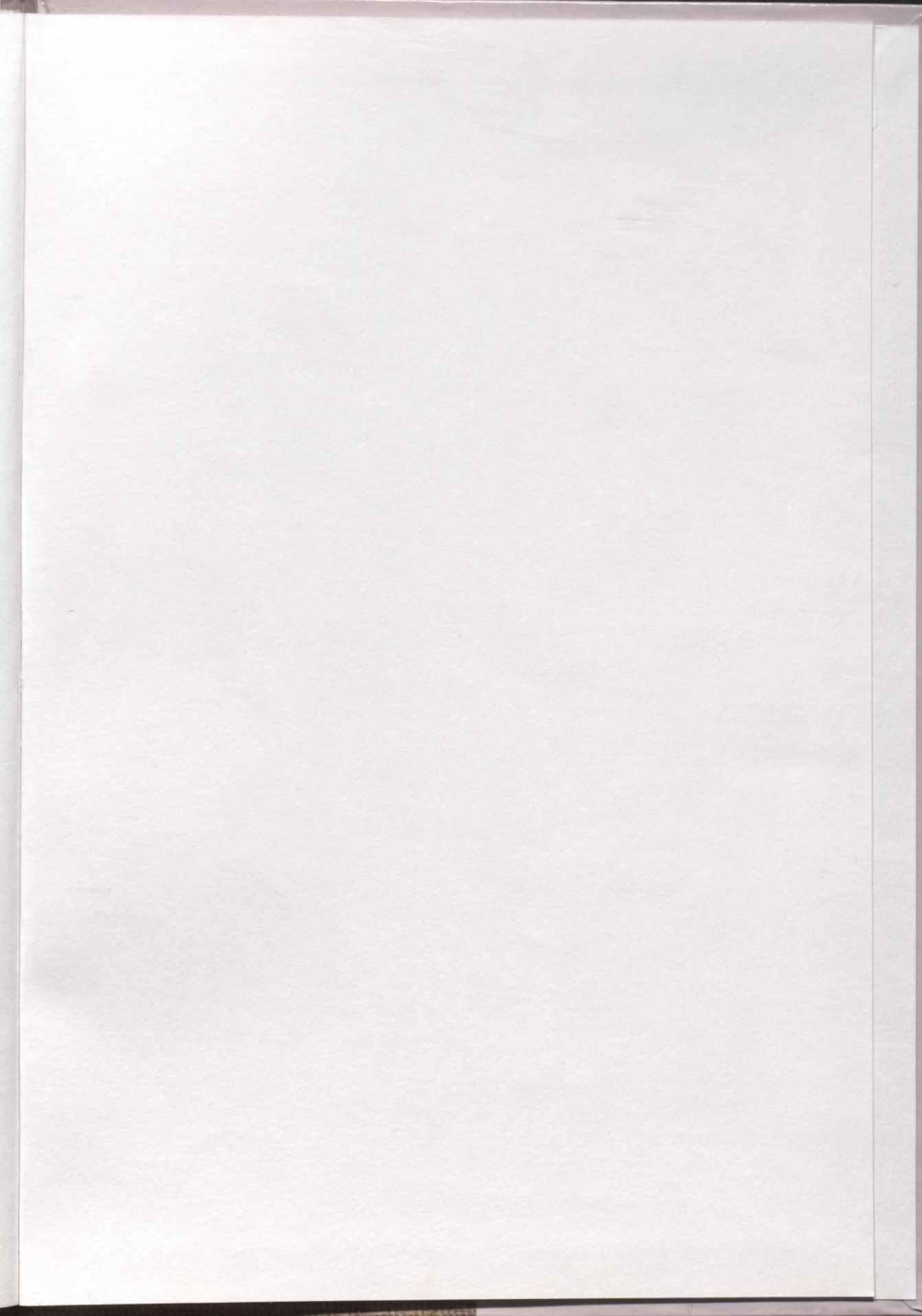
Aizverot grāmatu

Personu apskatā teksti nav pakļauti zinātnisko enciklopēdiju stingri noteiktajām prasībām, bet vietām ir pieļauts arī plašāks un brīvāks vēstījums, nelabojot stāstītāju valodu. Bija žēl, ka liela daļa savākto un apkopoto materiālu iegultu tikai grāmatas autora arhīvā. Vienā grāmatā nav iespējams pateikt visu par visiem. Ja par kādu ziņas šķiet nepietiekamas, - tas nav ar nodomu.

Saturs

Priekšvārds	3
Smiltenes pilsētas ģērbonis	5
Smiltenes pilsētas karogs	6
Smiltenes pilsētas Goda medaļa	7
20.gs. sākums fotogrāfijās	8
Dzeja par Smilteni	13
Daba	17
Reljefs	17
Klimats	18
Ūdeņi	19
Zauskas priede	22
Smiltenes Dabas parks	23
Mežezeri	24
Silvas dendrārijs	27
Vēsture	28
Cērtenes pilskalns	28
Senie un viduslaiki	30
Jaunie laiki	36
Cara laiki	42
Divdesmitais gadsimts	45
Piektais gads	45
Pirmais pasaules karš	48
Lielinieki	51
Dzīve neatkarīgajā Latvijā	57
Kreisi noskaņotie	68
Pirmās Latvijas brīvvalsts laiks Smiltēnē foto liecībās	69
Baigais gads	77
Vācu laiki	84
Latvija, kur tavi dēli? (Smiltēniešu likteņi)	93
Liktenīgās dienas	96
Vidzemes skaistule	101
Pirmie pēckara gadi	105
Gadsimta autokatastrofa Smiltēnē	115
Rajona pilsēta	117
Sociālisma gadu mantojums	122
Politiskā diktatūra	122
Ekonomiskās grūtības	124
Piemērošanās uzspiestajiem apstākļiem	125
Izaugsme	126
Upuri miera laikā	129
Pretspēku iezīmes	132
Atmoda	135
1987.gads	135
1988.gads	136
1989.gads	145
1990.gads	147
1991.gads	153

Deviņdesmitie	160
Sākuma gadi	160
Vēlēšanas	163
Ugunsnelaimes	165
Divdesmitā gadsimta pēdējais gads	168
Likteņstāsti	170
Ievērojamie Smiltenes viesi	179
Smiltenes mākslinieki	185
Pilsētas izveidošanās	193
Ielas un mājas	199
Baznīcas un draudzes	230
Luterāņu draudze	230
Citas Smiltenes draudzes	247
Kapsētas	253
Pilsētas kapu plāns	262
Pieminekļi, piemiņas vietas	266
Ārstniecība un aptiekas	267
Smiltenes un apkārtnes skolas	278
Gimnāzija	288
Smiltenes tehnikums	306
Smiltenes 2. vidusskola	311
Smiltenes mūzikas skola	314
Mākslas skola	319
Ārodvidusskola	321
Pirmskolas bērnu iestādes	321
Smiltenes pašvaldības vadītāji	327
Personas	328
Kultūras un sabiedriskā dzīve	371
Grāmatniecība	371
Preses izdevumi	374
Bibliotēkas	377
Teātris – tā ir pati dzīve	380
Dziesmu draugi	387
Dejotprieks	399
Muzikanti	401
Kino	404
Televīzija	406
Ugunsdzēsēji	407
Sports	411
Saimnieciskā dzīve	422
Bankas	422
Mazais bānītis	423
Smiltenes hidroelektrostacijas	426
Pienotava	432
7. ceļu pārvalde	434
8. ceļu būves rajons	436
Grāmatā pieminēto personu saraksts	442
Pateicības, ziedotāji	460
Smiltene 21. gadsimta sākumā (krāsu foto)	461
Literatūras saraksts	469

Ls. 9. 52

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305042741

Smiltene -

Mūsu kopīgais liktenis,

Kuru Dievs

Širdīs mums katram iezīmējis

Un dvēseles vidū iesējis,

Lai nepazūd ticība tam,

Ko katrs no mums te vēlējis.

Marika Šviķe

ISBN 9984-19-673-9

9 789984 196732